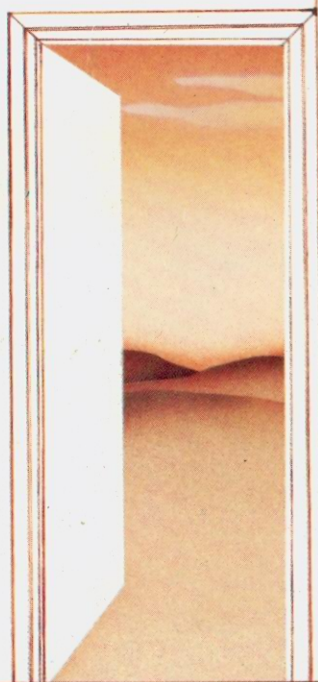

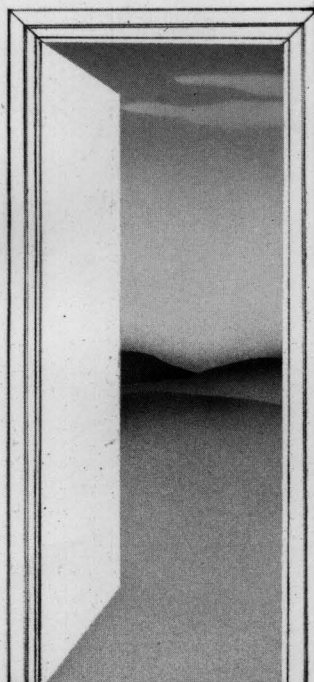
คิดถึงคนไกลบ้าน.....

ป่วย วิจารณ์

คิดถึงคนไกลบ้าน.....

ป่วย วิจารณ์

คิดถึงคนไกลบ้าน...ป่วย อังภาภรณ์

สนับสนุนการจัดทำ E-Book โดยโครงการ Open School Thailand

ChangeFusion สสส. เครือข่ายจิตอาสา
Volunteer Spirit Network

เนื้อหาทั้งหมดใน OpenBase ถูกเผยแพร่ภายใต้สัญญาอนุญาต Creative Commons Attribution-NonCommercial-Share Alike 3.0 Unported License ท่านสามารถนำเนื้อหาทุกชิ้นไปใช้และเผยแพร่ต่อได้ โดยต้องอ้างอิงแหล่งที่มา ห้ามนำไปใช้เพื่อการค้า และต้องใช้สัญญาอนุญาตชนิดเดียวกันนี้เมื่อเผยแพร่งานที่ดัดแปลง เว้นแต่จะระบุเป็นอย่างอื่น

สำนักพิมพ์มูลนิธิโกมลคีมทอง
๘/๒๓ ซอยบ้านช่างหล่อ ถนนพรานนก กรุงเทพฯ ๑๐๗๐๐
โทรศัพท์ ๕๑๑-๓๗๗๕

คิดถึงคนไกลบ้าน...ป่วย อึ้งภากรณ์

ISBN 974-7011-26-5
พิมพ์ครั้งแรก มกราคม ๒๕๓๑
จำนวนพิมพ์ ๓,๐๐๐ เล่ม

กระดาษปอนด์ราคา ๙๕ บาท
กระดาษปรู๊ฟราคา ๗๒ บาท

แบบปก พิชัย เลิศสุวรรณศรี
รูปเล่ม ศศิธร อุดมทรัพย์

จัดจำหน่าย
สายส่งศึกษา บริษัทเคล็ดไทย จำกัด

คิดถึงคนไกลบ้าน...ป่วย อึ้งภากรณ์

มูลนิธิไทยสตรีคส์ของ

คณะกรรมการ

พิภพ ธงไชย/พระคุษฎี เมธงกูโร

สมถวิล ลือชาพัฒน์พร/ฐิติมา คุณศิริวานนท์

ธำรง ปัทมภาส

มูลนิธิโกมลคีมทอง

กระทรวงศึกษาธิการ ออกใบอนุญาตให้

เมื่อวันที่ ๖ กันยายน ๒๕๑๔

เลขที่อนุญาตที่ ต.๑๔๔/๒๕๑๔

กระทรวงมหาดไทย ออกใบอนุญาตให้

เมื่อวันที่ ๒๕ ธันวาคม ๒๕๑๖

เลขทะเบียนลำดับที่ ๗๖๓

คณะกรรมการ

๑. นายอุดม เย็นฤดี	ประธาน
๒. นายป๋วย อึ้งภากรณ์	รองประธาน
๓. ม.ร.ว. พัฒนไชย ไชยันต์	เหรัญญิก
๔. นายเฉลิม ทองศรีพวงศ์	ที่ปรึกษากฎหมาย
๕. นายสุลักษณ์ ศิวรักษ์	ผู้จัดการ
๖. นายพิภพ ธงไชย	ผู้ช่วยผู้จัดการ
๗. นายกรุณา กุศลาลัย	
๘. นายชาญวิทย์ อร่ามฤทธิ์	
๙. นายแพทย์ประเวศ วะสี	
๑๐. นายประกอบ คูปรัตน์	
๑๑. นายนิริศ ชัยสูตร	
๑๒. นายอุทัย ดุลยเกษม	
๑๓. นางสาวรสนา ไตลิตระกุล	
๑๔. นางสาวอรศรี งามวิทย์พวงค์	เลขานุการ
๑๕. นางจินตนา คุ้มประพันธ์	ผู้ช่วยเลขานุการ

คำนำ

คิดถึงคนไกลบ้าน...ป่วย อังภาภรณ์ นี้ มีอนุสนธิมาจากหนังสือ ช่วงหนึ่งของ
กาลเวลา ป่วย อังภาภรณ์ ที่มูลนิธิโกลดิมทองร่วมกับมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
สำนักบัณฑิตอาสาสมัคร องค์การนักศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และคณะ
กรรมการนักศึกษาคณะเศรษฐศาสตร์ ร่วมกันจัดพิมพ์ขึ้น เนื่องในโอกาสครบรอบ
อายุ ๖๙ ปี ของอาจารย์ป่วย อังภาภรณ์ ๙ มีนาคม ๒๕๒๔ ซึ่งขาดตลาดไปนานแล้ว
โดยในเล่มใหม่นี้ได้เพิ่มเติมข้อเขียน บทกวี บทสัมภาษณ์ และรายงานต่าง ๆ ที่มี
ขึ้นในภายหลังอีกไม่น้อยไปกว่าเล่มเดิม ทั้งนี้เพื่อเก็บรวบรวมความรักและคิดถึงที่
เหล่ากัลยาณมิตร ศิษยานุศิษย์ และสาธุชนคนไทยที่มีต่ออาจารย์ป่วย อังภาภรณ์
คนดีที่เหลืออยู่(แม้จะนิราศร้างห่างแผ่นดินบ้านเกิดเมืองนอนไปไกลเพียงใดก็ตาม)
เข้าไว้ด้วยกัน เป็นมาลัยน้ำใจบูชาคุณงามความดีของท่านผู้นั้นที่มีต่อประเทศชาติ
จากใจจริง

เดิมที ความตั้งใจแต่แรกในการรวบรวมข้อเขียนต่าง ๆ เพื่อจัดเป็นหนังสือเล่มนี้
นั้น ประสงค์จะให้เป็นที่ระลึกเนื่องในโอกาสครบรอบ ๑ ทศวรรษแห่งเหตุการณ์ ๖
ตุลาคม ๒๕๑๙ (๖ ตุลาคม ๒๕๒๙) อันเป็นเหตุให้อาจารย์ป่วยต้องระหกระเหินไกล
บ้านเกิดแผ่นดินนอน จากเหล่าผู้ที่รักใคร่และเคารพนับถือในตัวท่าน ออกไปด้วยพิษ

ภัยแห่งความเลวร้ายทางการเมือง รวมทั้งเล่ห์กระเท่ห์และกุศโลบายอันฉ้อฉลของบรรดาชนชั้นนำของเราเอง โดยในโอกาสเช่นนี้ ควรที่เราทั้งหลายจะได้ร่วมกันระลึกรู้ถึงท่านผู้นั้นอย่างใช้มนสิการ ด้วยความพยายามเรียนรู้และทำความรู้จักเรื่องราวชีวิตและคุณูปการของท่านที่มีต่อสังคมไทย หรืออย่างน้อยก็ด้วยความคิดถึงที่มีต่อคนไกลบ้านเช่นท่าน

แต่แล้วความปรารถนาดังกล่าวก็ผ่านเลยกาลเวลานั้นไป และล่วงมาจนถึงวาระที่เป็นมงคลอีกครั้งหนึ่ง ในโอกาสที่อาจารย์ปวียจะมีอายุครบ ๖ รอบนักษัตรในเดือนมีนาคม คกนี้ ทั้งนี้ย่อมถือเป็นนิมิตดีในอันที่จะได้สนองคุณท่าน ด้วยการจัดพิมพ์หนังสือเล่มนี้ ทดแทนความตั้งใจที่มีมาแต่ในครั้งเริ่มแรกนั้น

หนังสือเล่มนี้ มีความตั้งใจจะให้เห็นชีวิตและการทำงานของท่านอาจารย์ปวีย อิงภาภรณ์ในแง่มุมต่าง ๆ จากทรรศนะของบุคคลในหลายวงการที่อาจารย์ปวียได้มีโอกาสเข้าไปมีส่วนเกี่ยวข้องอยู่ หนังสือเล่มนี้ต่างจากชุด *ปวีย อิงภาภรณ์ : ชีวิต งาน และความหลัง* ของสำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ตรงที่หนังสือดังกล่าวเป็นการบอกเล่าเรื่องราวบางช่วงตอนของชีวิตด้วยปากคำและข้อเขียนของท่านเอง หากเล่มนี้ตรงกันข้ามคือ เป็นบันทึกจากปากคำและข้อเขียนของบุคคลอื่นที่มีต่อตัวท่าน อันต่างกันไป

ในภาคแรกอันเป็นประวัติชีวิตนั้น ได้ให้ภาพเปรียบเทียบความหวังของท่านใน “คุณภาพชีวิต : ปฏิทินแห่งความหวังจากครรภ์มารดาถึงเชิงตะกอน” กับภูมิหลังความเป็นอยู่จริงของท่านในด้านต่าง ๆ รวมทั้งจากคำบอกเล่าของผู้ที่อยู่ใกล้ชิดในครอบครัว คือบุตรชายของท่าน ซึ่งคงจะช่วยให้เห็นภาพชีวิตของท่าน ซึ่งมีความน่าสนใจอยู่ไม่น้อยเลย ว่าท่านจัดการแบ่งเวลา หล่อหลอมอุดมคติ และมีหลักการในการครองเรือนและเลี้ยงดูบุคคลในครอบครัวอย่างไร

ในภาคที่ ๒ เป็นทรรศนะของเพื่อนร่วมงาน ศิษยานุศิษย์และมิตรสหาย ตลอดจนบุคคลในวงการต่าง ๆ ที่เคยรู้จัก สัมผัส หรือสัมพันธ์กับท่านในด้านต่าง ๆ ซึ่งจะสามารรถสะท้อนภาพการทำงาน บุคลิกภาพ และการครองตนของท่านได้เป็นอย่างดี

ในภาคที่ ๓ จะเป็นข้อเขียนที่กล่าวถึงความคิดบางประการของท่าน โดยเฉพาะในทางการศึกษาและทางการเมืองซึ่งท่านมีความสนใจเป็นพิเศษ นอกจากในด้าน

เศรษฐกิจที่ท่านเป็นผู้ชำนาญอย่างเอตทัคคะ รวมทั้งความเป็นข้าราชการในระบบที่เสียสละและซื่อสัตย์ อันควรกล่าวถึงด้วยความยกย่องนับถือเป็นตัวอย่างที่ดีสำหรับอนุชน

ในภาคที่ ๔ ว่าด้วยชีวิตและความเป็นอยู่ของท่าน ภายหลังเมื่อต้องประสบกับเหตุการณ์และความผันผวนทางการเมือง ดังที่เคยมีโหราจารย์ขึ้นแนวนหน้าทำนายทายทักและตักเตือนไว้ แต่ท่านก็ไม่อาจทนยอมพอใจที่จะเป็นคนดีตามแบ้าหลอมของระบบแต่ถ่ายเดียว โดยปราศจากความหวังใยและความเอื้ออาทรต่อผู้ยากไร้ ความทุกข์โศกโรคภัยนานัปการที่ท่านได้รับเป็นการตอบแทนคุณูปการที่ท่านได้เสียสละกระทำไว้เป็นอันมากต่อสังคมไทยนั้น ไม่เพียงเป็นเครื่องชี้ให้เห็นถึงระดับความสำนึกในความกตัญญูตวกว่ของคนในสังคมไทยยุคนี้ ได้อย่างดีเท่านั้น หากแต่ยังเป็นสิ่งซึ่งนำมาแห่งความน่าสะเทือนใจสำหรับสัดบุรุษเป็นอย่างยิ่ง จึงได้คัดมารวมพิมพ์เป็นภาคหนึ่งด้วย

ในภาคที่ ๕ นับเป็นความปิติยินดีอย่างใหญ่หลวง เมื่อท่านตัดสินใจกลับคืนสู่เหย้า เยือนบ้านเกิดและสถาบันเก่า ซึ่งถือเสมือนหนึ่งเป็นกำลังใจและความสุขอย่างยิ่งของปวงศิษย์มิตรสหาย และผู้ฝึกฝไ้ในแนวทางสันติประชาธรรม ซึ่งเกิดขึ้นและงอกงามแผ่ขยายกว้างไกลออกไปเป็นลำดับ บันทึกประวัติศาสตร์แห่งความชื่นชมโสมนัสส่วนนี้ นับเป็นส่วนพิเศษที่ไม่เคยรวมพิมพ์เป็นเล่มมาก่อน

สำหรับภาคสุดท้าย เป็นบทกวีและบทเพลงบูชาสักการะบูชาบุญบุคคล คนจริงคนดี คนที่อุทิศและเสียสละ ด้วยความกล้าหาญทางจริยธรรมอันหาได้ยากนักในทุกวันนี้ อันเป็นยุคที่สังคมนิยมและศรัทธาเหือดแห้งแล้งหายไปจากสังคมไทยมากขึ้นทุกที ส่วนในภาคผนวกได้คัดสรรคนะของสื่อมวลชนที่เอ่ยถึงท่านไว้ในระยะต่าง ๆ อย่างเรียบร้อยและชื่นชม ชวนพิณิจพิจารณาารวมไว้ด้วย

อนึ่ง การที่ผู้รวบรวมให้ชื่อหนังสือเล่มนี้ว่า *คิดถึงคนไกลบ้าน...ป่วย อังภากรณ์* ส่วนหนึ่งเป็นเพราะได้รับแรงบันดาลใจที่ทำให้หววนรำลึกนึกถึงอาจารย์ป่วย ผู้ซึ่งทั้งชีวิตได้อุทิศตนเพื่อประโยชน์ของประเทศชาติให้กับแผ่นดินมาตุภูมิ จากบทเพลง "คนไกลบ้าน" ของคาราวาน ดังมีเนื้อความตอนหนึ่งซึ่งอาจกล่าวได้ว่า สามารถสะท้อนความรู้สึกที่บรรดาผู้ที่รักเคารพนับถือท่านอาจารย์ป่วยมีต่อตัวท่านเป็นอย่างดี

ว่า “มีเพลงลาแต่ตั้งใจว่าไม่นาน จะมีบทเพลงขึ้นบานต้อนรับการคืนเรือน”

หวังว่าหนังสือเล่มนี้ คงจะเป็นที่พอใจแก่ท่านผู้เคารพนับถือในตัวอาจารย์ป๋วย อึ๊งภากรณ์พอสมควร และในปีนี้อันเป็นวาระครบรอบ ๗๒ ปีของท่าน ก็จะมีหน่วยงานและสถาบันต่างๆ (รวมทั้งมูลนิธิโกมลคีมทอง) จะได้ร่วมกันนำเสนอภาพชีวิต และผลงานการศึกษาค้นคว้าวิจัย และเรียบเรียงอันลุ่มลึก และสมบูรณ์ยิ่งกว่านี้ออกมาเพื่อเผยแพร่เป็นเครื่องสักการะคุณของท่าน ให้เป็นที่ประจักษ์และก่อประโยชน์แก่สังคมไทยยิ่ง ๆ ขึ้นไปอีกมาก กระนั้นก็ดี ในขั้นนี้เราขอเสนอ *คิดถึงคนไกลบ้าน...ป๋วย อึ๊งภากรณ์* เป็นสารที่จะสื่อความรัก ความห่วงใย ความชื่นชม และความคิดถึงท่านผู้เป็นที่รักและศรัทธาของผู้รักความเป็นธรรมทุกคน

พระดุขฎิ เมธงุโร

อำรง ปัทมภาส

ฐิติมา คุณติรานนท์

ผู้รวบรวม

มกราคม ๒๕๓๑

บทนำ : ระลึกถึงอาจารย์...คนไกลบ้าน

อันที่จริงในสังคมไทยเราทุกวันนี้มีคนดีอยู่เป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในชนบทโดยทั่ว ๆ ไป และมีคนเก่งอยู่เป็นจำนวนมากโดยเฉพาะในเมืองโดยทั่ว ๆ ไป แต่ทว่าคนดีมักไม่มีใครมีโอกาสได้แสดงออกซึ่งความเก่งของตนให้เป็นที่ประจักษ์แก่สาธารณชน ขณะที่คนเก่งมักไม่มีใครมีความดีของตนแสดงออกมา ทั้ง ๆ ที่มีโอกาสอยู่เสมอ ฉะนั้น คนที่เป็นทั้งคนดีด้วยและทั้งคนเก่งด้วยพร้อม ๆ กันไปในคนคนเดียว จึงเป็นคนที่หาได้ยากยิ่ง

ที่ว่า “คนดีตกน้ำไม่ไหล ตกไฟไม่ไหม้” นั้น เป็นความจริงอยู่มากทีเดียว สำหรับคนดีที่ไม่เก่งหรือไม่ได้แสดงความเก่ง และคนพันธุนี้้อยู่ไปก็ไม่รอกู รกตา รกใจใคร ๆ จึง “ไม่ไหล ไม่ไหม้” ส่วนที่ว่า “จงทำดี แต่อย่าเด่นจะเป็นภัย ไม่มีใครอยากเห็นเราเด่นเกิน” ก็เป็นความจริงอีกเช่นกัน จริงสำหรับคนดีคนเก่งในคนคนเดียว และคนพันธุนี้้อยู่ไปก็เป็นที่ยาวงหู ขวางตา ขวางใจใคร ๆ จึงไม่เข้าถูก ทำลายลงไปโดยคนเก่งพันธุนี้อัจฉาตาพร้อม

บางคนชอบกล่าวอย่างปลงตกว่า ขอแต่เพียงให้มีคนดีมาปกครองบ้านเมืองก็เอาละ ไม่ต้องเป็นคนเก่งอะไรนักหนาก็ได้ เพราะคนเก่งมันมักเก่งสารพัดพิษ แต่ นั่นแหละ ถ้าได้คนดีประดุจขอมไม้ท่อนที่เทวดาส่งลงไปให้ผูกบในนิทานอีสปคราว

นั้น แรก ๆ คงพากันตื่นเต้นกันตามสมควร ครั้นนาน ๆ ไปสักหน่อย กบทั้งฝูงก็เอือม
ขอนันันเหมือนกัน ที่เอาแต่ลอยฟ่อง ล่องไปล่องมาทั้งปี

หนังสือเล่มนี้รวมเอานานาพรรณณะเกี่ยวกับอ.ป๋วยไว้จำนวนหนึ่ง ที่ผู้รู้จัก
มักคุ้นกับท่านได้แสดงออกมา ท่านผู้อ่านที่ไม่รู้จักอ.ป๋วยจะเชื่อตามนั้นหรือไม่
โปรดใช้วิจารณญาณของตนเองให้จงหนัก ที่ผมอยากให้อ้อสังเกตไว้ประการหนึ่ง
ก็คือ พรรณณะเหล่านั้นได้แสดงออกมาในขณะที่อาจารย์ยังมีชีวิตอยู่ หากพรรณณะใด
ผิดพลาดคลาดเคลื่อนไป อาจารย์มี "สิทธิของผู้เป็นเจ้าของเรื่องราวที่จะแก้ไขความ
ผิดพลาดหรือความคลาดเคลื่อนที่เกิดขึ้น โดยไม่มีผู้ใดสามารถยับยั้งได้" ดังที่อาจารย์
ได้ใช้สิทธินั้นมาแล้ว จริงอยู่แม้ว่าปัจจุบันนี้อาจารย์ไม่สามารถพูดและเขียนได้คล่อง
ดังแต่ก่อน แต่ก็มีวิธีอื่น ๆ ที่จะบอกให้ทราบถึงความไม่พอใจต่อการบิดเบือนใด ๆ ได้
และนอกจากนั้น ผู้รู้จักมักคุ้นกับอาจารย์ยังคงคอยเป็นหูเป็นตาให้ ในกรณีที่มีการ
กล่าวพาดพิงถึงอาจารย์อย่างเกินความเป็นจริงไป ไม่ว่าจะในทางใด

ในบรรดาคุณสมบัตินานาประการของอาจารย์เหล่านั้น ความเป็นกันเองและ
ความตรงไปตรงมาต่อผู้รู้จักโดยทั่วไป รวมถึงลูกน้องที่อาจารย์เรียกว่า "ผู้ร่วมงาน"
ก็ดี ลูกศิษย์ที่อาจารย์เรียก "คุณ" นำหน้าทุกคนก็ดี ทำให้คนเหล่านั้นรู้สึกว่ ตนเอง
มักคุ้นกับอาจารย์และเป็นที่ยอมรับของอาจารย์ด้วย อาจารย์จึงต่างจากผู้บังคับบัญชา
โดยทั่วไป ที่พวกเขาเหล่านั้นชอบบังคับแล้วบัญชาเอา เป็นการสร้างกำแพงหรือฉนวน
กันความรู้สึกมักคุ้นกัน นอกจากนี้ อาจารย์ยังต่างไปจากบรรดาอาจารย์โดยทั่วไป
ที่เขาเหล่านั้นชอบทำตัวเป็นผู้รู้ดีไปเสียทั้งนั้น ทั้ง ๆ ที่ไม่เคยมีประสบการณ์ในงาน
ภาคปฏิบัติด้วยตนเองมาก่อนเลย เท่าที่พวกเขาทำกันโดยทั่วไป ก็แค่รวบรวมตัวเลข
จากหน่วยราชการ เอามายกย้ายถ่ายเทเข้าสู่ตราสารพิมพ์แล้วตีความไป
ตามทฤษฎีของฝรั่ง หรือมิฉะนั้นก็เอาตามจิตวิสัยของตนเป็นที่ตั้ง งานวิจัยของพวก
เขาส่วนมากมุ่งกันอยู่ที่เงินก้อนโต ๆ เป็นอันดับแรก ไม่ว่าเงินนั้นจะมาจากที่ไหน
รองลงมาก็เป็นตำแหน่งทางวิชาการและขั้นเงินเดือน ส่วนข้อเท็จหรือข้อจริงที่ได้มาก็
สุดแท้แต่ว่าใครจะเอาไปทำอะไรที่ไหน เพราะพวกเขาสำเร็จความต้องการไปแล้วใน
ครั้งนั้น ๆ

เท่าที่ผมทราบจากเอกสารหลักฐานที่พบ ขณะที่ผมรวบรวมผลงานของอาจารย์

ระหว่างปี พ.ศ. ๒๕๒๕ ถึง ๒๕๒๖ นั้น บรรดางานปาฐกถา งานเขียนบทความ
งานบรรยายของอาจารย์ล้วนมาจากงานศึกษาค้นคว้าหาข้อเท็จจริงหรือข้อจริงทั้งสิ้น
และข้อเสนอแนะแนวทางแก้ไขปัญหาหรือทางนโยบายก็ยืนอยู่บนพื้นฐานความเป็น
จริงของสังคมไทยเรา

ผมก็เช่นเดียวกันกับลูกน้องส่วนหนึ่งของอาจารย์ คือ รู้สึกว่าตนเองมักคุ่นกับ
อาจารย์ โดยไม่คำนึงว่าเป็นทีมักคุ่นของอาจารย์หรือไม่ แม้ว่าได้เป็นลูกน้องจริง ๆ
ของท่านไม่นานนัก แต่ได้รับความประทับใจหลายสิ่งหลายประการ ทั้งทางตรงและ
ทางอ้อม ชนิดที่ไม่มีวันรู้ลืมเอาเลยทีเดียว อันที่จริงอาจารย์ไม่เคยบรรยายวิชาใด ๆ
ในหลักสูตรที่ผมได้ศึกษามาจนได้กระดาศรับรอนั้นเลย แต่ผมได้เรียนรู้จากการปฏิบัติ
ของอาจารย์ ทั้งในด้านวิชาการและในด้านจริยธรรม ไม่ว่าท่านได้ตั้งใจสอนหรือไม่
ก็ตาม

ในที่นี้ ด้วยความจำกัดของเวลาและเนื้อที่ ผมขอถือโอกาสระลึกถึงอาจารย์ด้วย
ถ้อยคำที่ประทับใจอยู่ในใจของผมสัก ๒ เรื่อง พร้อมทั้งแสดงความคิดเห็นส่วนตัว
ของผมประกอบไปด้วย เรื่องหนึ่งเกี่ยวกับการให้โอกาสแก่ผู้ด้อย ซึ่งผมเป็นคนหนึ่ง
ที่ได้รับอนิสงสนีโดยตรงจากกุศลเจตนาของอาจารย์ อีกเรื่องหนึ่งเกี่ยวกับธรรมะใน
ด้านเศรษฐกิจที่อาจารย์ทั้งพูดทั้งเขียน แต่...อนิจจา...

เรื่องแรก ผมขอเริ่มตั้งแต่การรับบุคคลเข้าเป็นอาจารย์ผู้ช่วยประจำคณะเศรษฐ-
ศาสตร์ ไปจนถึงการเปิด-ปิดการศึกษาภาคค่ำของคณะ ในการรับบุคคลเข้าเป็น
อาจารย์ผู้ช่วยรุ่นแรกเมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๘ นั้น นับเป็นครั้งแรกที่ผมได้พบและได้รู้จัก
อาจารย์ ซึ่งขณะนั้นท่านดำรงตำแหน่งคณบดีของคณะเศรษฐศาสตร์ และเป็น
ประธานคณะกรรมการสอบคัดเลือกบุคคลเข้าเป็นอาจารย์ด้วย ในบรรดาผู้สมัคร
คราวนั้นจำนวนกว่า ๑๐๐ คนเป็นบัณฑิต “ผลิตในประเทศไทย” ทั้งสิ้น จาก
ธรรมศาสตร์ จุฬาฯ และจากเกษตรศาสตร์ หลายคนในจำนวนนั้นได้เหรียญหรือ
เกียรตินิยม “เรียนเก่ง” ทำเอาผมเกือบชออดอนตัวหรืออดเข้าแข่งขันเสียแล้ว แต่ทว่า
ความสุดเชิงกับเจ้านายของหน่วยงานที่ผมสังกัดอยู่ขณะนั้น มีมากกว่าความปอดใน
การแข่งขัน ผมจึงไม่ถอนและไม่ถอย ในกระบวนการของการคัดเลือกนั้น ผู้สมัคร
ต้องเขียนชีวประวัติของตนเองด้วย ซึ่งทำให้ผมลังเลใจอยู่ว่าจะแต่งนิยายหรือเล่า

ความจริง ครั้นจะเล่าความจริงก็รู้สึกอาย จะแต่งนิยายก็ไม่เก่ง ในที่สุด ผมต้องสลัด
ความอายทิ้งไป แล้วผมก็ผ่านเข้ามาในจำนวน ๑๓ คนนั้น โดยยังมีความสงสัยตะหนิง
ตะหนิงติดอยู่ในใจ

ครั้นเมื่อผมได้อ่านเรื่อง "เรียนให้เก่ง" ของอาจารย์ ความตอนหนึ่งว่า "ในการ
ศึกษาชั้นอุดมศึกษาที่มหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง ผมเรียนพลาง ทำงาน
พลาง สอบไล่ได้เป็นธรรมศาสตร์บัณฑิตในกำหนด ๓ ปี คะแนนส่วนมากได้พอสอบ
ไปรับพระราชทานปริญญาลำดับที่ ๖๕ ในจำนวนรุ่นเดียวกัน ๗๙ คน" จึงพอเข้าใจ
เหตุผลที่อาจารย์พิจารณาประวัติของผมเป็นพิเศษ พุดถึงการจ้ดลำดับเข้ารับพระราช
ทานปริญญาบัตรกันแล้ว สมัยก่อนเขาจัดเรียงตามลำดับของคะแนนสอบ มาในรุ่น
ผม แต่เดิมาก็จัดเช่นนั้น ทำเอาผมตื่นเต็นที่จะได้รับในลำดับก่อนมาทางหัว แต่แล้ว
ก็เปลี่ยนมาจัดเรียงตามอักษรชื่อ ผมจึงถูกแซงไปหลายตำแหน่ง ถึงจะจัดเรียงกัน
อย่างไรก็ตาม ผมก็ไม่ได้น้อยหน้าอาจารย์อยู่ดี อันที่จริงอาจารย์ไม่ได้ปักใจเชื่อ
เอาเป็นเอาตายหรอกว่า คะแนนที่ได้นั้นจะวัดความเก่งได้อย่างถูกต้องเสมอไป
อาจารย์ยังต้อง "สมมุติว่า ผลของการเรียนตามข้อเท็จจริงข้างต้นแสดงว่าเรียนเก่ง
อยู่นั้นแหละ ตามแบบฉบับของนักเศรษฐศาสตร์ทั้งหลายทั้งปวง อย่างไรก็ตาม
ไม่ใช่ผมคนเดียวที่ได้รับประโยชน์จากหลักการ "ให้โอกาสแก่ผู้ด้อย" ในคราวนั้น

ด้วยหลักการดังกล่าวนั้น อาจารย์ได้เปิดการศึกษาภาคค่ำขึ้นที่คณะ เริ่มเมื่อปี
การศึกษา ๒๕๐๘ หลังจากมาเป็นคนปกติได้ไม่ถึงปีเสียด้วยซ้ำ วัตถุประสงค์ของ
การศึกษาค่าก็เพื่อให้โอกาสแก่ผู้ที่ต้องทำงานในเวลากลางวันได้ศึกษาหาความรู้
ในเวลาค่ำและในวันหยุดงานเป็นสำคัญ แต่เป็นที่น่าเสียดายอย่างยิ่งว่า หลังจากเปิด
โอกาสมาได้ประมาณ ๑๐ รุ่น ก็ต้องปิดมันลงเพียงแค่นั้น เหตุผลบางประการที่ต้องปิด
โอกาสดังกล่าวเป็นที่น่าสนใจ จึงขอเล่าถึงความเป็นมาพอสมควร ในรุ่นแรก ๆ นั้น
ทางคณะเป็นผู้คัดเลือกผู้สมัครเอง จึงได้นักศึกษาตามเป้าหมายเป็นจำนวนมาก ซึ่ง
เขาเหล่านั้นทำงานเต็มเวลาในตอนกลางวัน เป็นข้าราชการก็มี พนักงานรัฐวิสาหกิจ
ก็มี ลูกจ้างของบริษัทเอกชนก็มี และเป็นผู้ประกอบกิจการส่วนตัวของตนเองก็มี
มีอยู่รายหนึ่งเป็นหมอ ได้รับปริญญาเอกทางการแพทย์จากประเทศเยอรมัน ทำงาน
อยู่บริษัทฝรั่งในไทย เอาใจใส่ในการศึกษาดีมาก อ่านตำราฝรั่งคล่อง แต่ด้วยเหตุผล

บางประการที่ทำให้เขารู้สึกเจ็บปวด จึงเอาแค่ออนุปริญญา แล้วลาออกไป

รุ่นต่อ ๆ มา มีแนวโน้มว่าทางคณะได้นักศึกษาตามเป้าหมายน้อยลง และได้
นักศึกษาที่ไม่ได้ทำงานในตอนกลางวันเป็นจำนวนและสัดส่วนมากขึ้น ยิ่งรุ่นหลัง ๆ
เลยแล้ว แทบไม่มีนักศึกษาตามเป้าหมายเอาเลย เด็กที่เพิ่งจบชั้นมัธยมมาใหม่ ๆ เห็น
ว่าการแข่งขันเข้ามาในภาคกลางวันมีความเข้มข้นมาก มีผู้สมัครมาก โอกาสที่จะ
ได้เข้ามามีน้อย จึงเล็งมาแข่งขันเข้าภาคค่ำ ซึ่งการแข่งขันไม่สู้ดุเดือดนัก ประกอบ
กับทางคณะไม่ได้เป็นผู้สอบคัดเลือกเอง การตรวจสอบคุณสมบัติตามที่ต้องการ
จึงบกพร่องไป จริงอยู่ ทางคณะมีกฎเกณฑ์กับนักศึกษาภาคค่ำเอาไว้ มิให้ย้ายข้าม
มาภาคกลางวันได้โดยง่ายก็ตาม แต่ก็มีช่องทางให้ผู้มีคุณสมบัติพิเศษบางประการ
เข้ามาได้ มันก็เหมือนท่านบหรือเชื่อนที่มีรูรั่วทะเล แม้เพียงรูเดียวและมีขนาดจิ๋วสัก
ปานใดก็ตาม น้ำหลังเชื่อนซึ่งมีแรงดันมหาศาลอยู่แล้ว ก็ดันทะลักออกมาตามรูนั้น
มีกรูให้กว้างขึ้นเป็นลำดับ ในที่สุดเชื่อนก็พังทะลายลงจนได้

วันหนึ่งขณะที่อาจารย์ดำรงตำแหน่งอธิการบดีอยู่นั้น นักศึกษาได้เชิญคณบดี
และผู้เกี่ยวข้องโดยตรงมาชี้แจงเกี่ยวกับการจัดการศึกษาของคณะ ซึ่งงานเช่นนี้ก็
กระทำกันทุกปีจนเป็นงานประจำปีอย่างหนึ่งอยู่แล้ว ผมขณะนั้นเป็นประธานคณะ
กรรมการปริญญาตรีซึ่งมีหน้าที่ (แต่ไม่มีอำนาจ) ในการดำเนินงานเกี่ยวกับการเรียน
การสอนของคณะในระดับนี้ จึงต้องออกศึกษาอยู่แนวหน้า เป็นด่านแรกที่ต้องเผชิญกับ
นักศึกษา วันนั้น “เด็ก” นักศึกษาภาคค่ำ ซึ่งผมเชื่อว่าจะได้เตรียมการมาเป็นอย่างดี
ได้ตั้งประเด็นต่าง ๆ ให้มารวมอยู่ที่การเรียกร้องต้องการย้ายมาอยู่ภาคกลางวันกันทั้ง
โขยง การอภิปรายแต่แรกก็พอมิเห็นผลอยู่บ้าง แม้จะขัดต่อวัตถุประสงค์ของการศึกษา
ภาคค่ำก็ตาม แต่การยื่นกรณของคณบดีและของผมตามระเบียบกฎเกณฑ์ที่วางเอาไว้
ยังเป็นเสมือนการราดน้ำมันเข้ากองไฟ ความคุเดือดเลือดพล่านจึงบังเกิดขึ้นในหมู่
“เด็ก” เหล่านั้นที่ถูกขัดใจ การอภิปรายกลายเป็นการโจมตีคณะ จนนักศึกษาอีกฝ่าย
หนึ่งซึ่งไม่เห็นด้วยกับการขอย้ายนั้น ได้ตะโกนขึ้นในห้องประชุมว่า “อย่าใช้กฎหมาย
ขู่กฎหมาย” แล้วทั้ง ๒ ฝ่ายก็ถอยกวพวงวามวยหมู่กันในห้อง

ในช่วงเวลานั้น (หลัง ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖) สภาพการณ์ทางการเมืองกำลัง
ปั่นป่วน ฝ่ายปฏิญญาปฏิวัติทั้งในและนอกมหาวิทยาลัย ได้ขยายแถวตั้ง “ยัน” เอาไว้

ได้หลายด้าน กับทั้งยัง “รุก” ได้อีกในบางด้าน บ่อนทำลายขบวนการประชาธิปไตย
อย่างได้ผลเป็นลำดับ ผู้นำของเด็กภาคคำเหล่านี้นคงเข้าใจผิดคิดว่าผมเป็นคน
สำคัญในการวางแผนและผลักดันให้เกิด “๑๔ ตุลา” ขึ้น ได้ขอให้ผมแนะนำกลยุทธ์
เพื่อพังทะลายสิ่งที่พวกเขาเห็นเป็นเชื่อนั้น ผมพิจารณาสภาพการณ์ทั่วไปอย่าง
รอบรัด เห็นว่าทางคณะคงต้านกระแสที่กำลังบักคลั่งอยู่นั้นไม่ได้และไม่เห็นทางออก
อย่างอื่น จึงแนะนำให้พวกเขาทำเรื่องร้องเรียนขึ้นไปถึงอธิการบดี พร้อมด้วยเหตุผล
ที่สมเหตุสมผลด้วย ความร้อนที่เกือบจะถึงจุดวาบไฟในวันนั้นจึงลดลงไปได้

ในที่สุด อาจารย์ก็อนุมัติให้นักศึกษาภาคคำย้ายมาภาคกลางวันได้ทั้งหมด
แล้วจำเป็นจำใจต้องสั่งปิดการศึกษาภาคคำระดับปริญญาตรีของคณะตั้งแต่นั้น
ครับ...อาจารย์เป็นผู้สั่งเปิดในสมัยที่เป็นคนบดี และสั่งปิดในสมัยที่เป็นอธิการบดี
มันไม่เพียงแต่ว่าการเปิดภาคคำก็เพื่อโอกาสในการศึกษาโดยแท้ และเมื่อไม่เป็น
ไปตามวัตถุประสงค์ก็สั่งปิดเสียเลยแค่นั้น แต่เมื่อดูลึกลงไปจะเห็นว่า อาจารย์เป็น
เป้าหมายทางการเมืองของกลุ่มคนแก่งที่เป็นปฏิปักษ์ต่อประชาธิปไตยมานาน และ
หาทางทำลายอาจารย์อยู่ทุกฝีก้าว

หลักเกณฑ์ “การให้โอกาสแก่ผู้ด้อย” ของอาจารย์นี้ ผมยึดถือมาใช้ทุกครั้งที่มี
โอกาสร่วมพิจารณาให้ทุนแก่นักศึกษา ส่วนทุนหรือรางวัลประเภทเรียนเก่ง (คะแนน
สูง) แต่เพียงอย่างเดียว โดยไม่พิจารณาเงื่อนไขอื่น ๆ โดยเฉพาะฐานะทางเศรษฐกิจ
กันแล้ว ผมเห็นว่าผู้ด้อยฐานะที่ไร้คนอุปถัมภ์ย่อมไม่มีโอกาสได้ชื่นชมกับรางวัลเช่นนั้น
เป็นแน่ เป็นที่น่ายินดีว่าคณะกรรมการของ มูลนิธิอาจารย์ป๋วย ก็ได้ยึดหลักเดียวกันนี้
ในการพิจารณาให้ทุนแก่นักศึกษาวิชาเศรษฐศาสตร์ในมหาวิทยาลัย ๕ แห่งมาเป็น
เวลา ๓ ปีแล้ว นับตั้งแต่ได้ตั้งขึ้นมา เมื่อมีนาคม พ.ศ. ๒๕๒๗ นี้ อาจารย์ที่ปรึกษา
ของนักศึกษาคนหนึ่งผู้ซึ่งได้รับทุนจากมูลนิธิมาทุกปีเป็นเวลา ๓ ปีแล้ว ได้ไปร่วมใน
พิธีมอบทุนซึ่งกระทำกันอย่างเรียบง่าย ได้กล่าวอย่างมีติดใจว่า นักศึกษาของเขา
กำลังจะจบการศึกษาแล้ว ด้วยคะแนนในระดับน่าประทับใจ ทั้งนี้ก็ด้วยทุนของ
มูลนิธิที่ให้เพียงพอกแก่ความจำเป็นในการศึกษา

อีกเรื่องหนึ่งที่ผมอยากพูดถึง คือ ธรรมเนียมในด้านเศรษฐกิจ ที่อาจารย์ย้ำอยู่เสมอ
แต่มีไม่กี่คนที่เอาใจใส่ แม้แต่คนอาจารย์ที่คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ที่อาจารย์เป็นผู้ “ปล้ำผีลุก ปลุกผีนั่ง” มาเป็นส่วนมากก็ตาม

ปัจจุบัน เศรษฐกิจของชาติกำลังดำเนินไปตามเส้นทางของเศรษฐกิจศาสตร์ตะวันตก ขยายปิดหูหลับตา และพวกผู้นำของประเทศ ทั้งทางการเมือง ทางเศรษฐกิจ ทาง การศึกษา และทางสังคม ก็ไม่ประสงค์ที่จะเปิดหูลืมตา ตรงกันข้าม กลับพากัน ประกาศออกมาอย่างลึงโลดว่า พวกเขาได้นำประเทศเข้าอยู่ในระบบโลกตะวันตก อย่างสุดตัวแล้ว อาจารย์เสียอีก กลับแสดงความห่วงใยและวิตกกังวลว่า ระบบ เศรษฐกิจสังคมของไทยจะไม่นำความสุขความเจริญมาสู่คนส่วนใหญ่ของชาติ และ ได้แสดง “ธรรมะในด้านเศรษฐกิจ” เอาไว้ ตั้งแต่ พ.ศ.๒๔๙๖ หลังจากจบการศึกษา จากมหาวิทยาลัยชั้นหนึ่งของโลก และมาทำงานได้ไม่ถึง ๕ ปีเสียด้วยซ้ำ นี่หมายความว่าอะไร

อาจารย์จะได้วิจารณ์เศรษฐกิจศาสตร์ตะวันตกไว้อย่างไรบ้าง ผมไม่ทราบ ไม่เคย พบเอกสารหลักฐานเช่นนั้น และไม่เคยตามท่านดู แต่การที่อาจารย์ได้เสนอหลัก พุทธธรรมหลายต่อหลายข้อมาใช้ กับการประกอบการทางเศรษฐกิจสังคม ทั้งในส่วน บุคคลและทั้งส่วนรวมนั้น แสดงว่าอาจารย์ได้เห็นความบกพร่องหรือผลเสียหายของ แนวทางนั้น เมื่อนำมาใช้อย่างมงายกับสังคมไทย ซึ่งเป็นสังคมชาวพุทธ ผมเข้าใจ เอาเองว่า อาจารย์คงไม่ประสงค์จะให้ทั้งเศรษฐกิจศาสตร์ตะวันตกไปโดยสิ้นเชิงหรือกั ฬ้าเป็นต้นไม้ ก็ขอให้รู้จักตัด ตัด แต่งกิ่งก้าน และใช้ยาปราบศัตรูพืชให้เหมาะสม กี่ใช้ได้ เมื่อออกดอกออกผลมา ก็ขอให้ได้ชื่นชมทั่วกันในบรรดาสมาชิกก็แล้วกัน สังคม นิยมเฟ้อเบียนก็ทำนองนี้แหละ

สำหรับผมในปัจจุบันนี้ เห็นว่าเศรษฐกิจศาสตร์ตะวันตกเป็นศาสตร์แห่งความโลภ อิ่มไม่มีที่สิ้นสุด (unlimited wants) เป็นศาสตร์แห่งการแสวงหาผลประโยชน์ไร้ตน หนีได้มากที่สุด (self-interest maximiation) ตามที่เจ้าทฤษฎีของเขาว่าเอาไว้อย่างนั้น การที่จะสนองตนหาด้วยการกอบโกยผลประโยชน์ไร้ตนอย่างนั้น ต้องอาศัยความแก่ง โนการแก่งแย่งแข่งขันกัน ถ้าต้องถึงขนาด “ไม่ได้ด้วยเล่ห์ ต้องเอาด้วยกล ไม่ได้ ด้วยมนต์ ต้องเอาด้วยคาถา” ก็ต้องเอา ฉะนั้น การเบียดเบียนกัน การฉ้อฉลกัน การประกอบอาชญากรรม การผิดธรรมะทางเศรษฐกิจ หลากรูปแบบหลายแบบ จึงเป็น นรรควิธีที่นำมาใช้กันด้วยความพลิกแพลงอย่างสุดฤทธิ์

ผมได้อ่าน “ธรรมะในด้านเศรษฐกิจ” ซึ่งเป็นบทหนึ่งใน เศรษฐกิจแห่งประเทศไทย ของอาจารย์ ตั้งแต่ผมยังเป็นนักศึกษาวិชาเศรษฐศาสตร์ และจอมพล ส. ธนะรัชต์ ยังเป็น “ข้าพเจ้ารับผิดชอบแต่เพียงผู้เดียว” ในการบริหารประเทศอยู่เลย ตอนนั้น ผมสอบผ่านวิชาเศรษฐศาสตร์ของซามวลสันและของเคนส์มาได้ด้วยคะแนน “เกือบ เก่ง” จึงรู้สึกนั้น ๆ แลละกับบทที่ว่าด้วยธรรมะนั้น ไม่เห็นมีอยู่ในตำราของฝรั่งเลย และผู้บรรยายก็ไม่ได้กล่าวพาดพิงถึงแม้แต่คำเดียว ผมทิ้งในภูมิปัญญาของอาจารย์ เป็นอันมากเกี่ยวกับเศรษฐกิจไทย ทำให้ผมรู้ เข้าใจ และเห็นภาพด้านหนึ่งของ เมืองไทย ยังแถมข้อธรรมะที่ไม่เป็นภาษาบาลีอีกหลายข้อด้วย เมื่อผมได้มีโอกาส ไปเรียนต่อที่อเมริกา โดยทุนของมูลนิธิชาวอเมริกัน ที่อาจารย์เป็นผู้หามานั้นแหละ จึงรู้สึกว่าได้เกิดความขัดแย้งขึ้นในตัวของผมเอง ระหว่างความเชื่อถือในทฤษฎี เศรษฐศาสตร์ที่กำลังเรียนอยู่กับความเป็นจริงของชีวิตและสังคมไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง บทบาทไทย ที่ผมมีประสบการณ์มาด้วยตนเองอยู่บ้าง อาจเป็นเพราะความไม่ ของผมเอง หรือเพราะความไม่กระตือรือร้นในภาษาของเขา หรือเพราะความเป็นคน บ้านนอกของผมที่สลับไม่ออก ก็ไม่ทราบได้ ผมต้องย้ายมหาวิทยาลัยอยู่ ๒-๓ แห่ง กว่าจะได้กระดาศรับรองว่าได้เรียนจบครบตามหลักสูตรของเขาแล้ว อย่างที่คิดขึ้นคอ ในระหว่างที่ผมต้องจรรยาจรุทธอยู่ในอเมริกานั้น อาจารย์ได้เตือนให้ผมรีบจบการศึกษา โดยไว เพราะท่านจะไป “ศึกษางาน” ในต่างประเทศแล้ว จะไม่มีใครอยู่คอยดูแล เรื่องการขอลาราชการต่อ เพื่อการศึกษาที่ยืดเยื้อยาวนานของผมนั้นได้ ผมจึงหยุด แล้วกลับบ้านโดยไม่ชักช้า

“คำนำ” ของอาจารย์ใน เศรษฐกิจแห่งประเทศไทย ฉบับพิมพ์สมบูรณ์ พ.ศ. ๒๔๙๙ มีที่ผมประทับใจอยู่ ๒ ประเด็น ประเด็นหนึ่ง คือ การให้เกียรติแก่ สุภาพ ยศสุนทร (ต่อมาเป็น “คุณหญิง”) ผู้ที่อาจารย์ว่ามีส่วนสำคัญในการปรับปรุงแก้ไข ฉบับโรเนียวเย็บเล่ม พ.ศ. ๒๔๙๖ จนจำของเดิมแทบไม่ได้ โดยกล่าวว่า เพื่อไม่ให้ขัดต่อ “ธรรมะในด้านเศรษฐกิจ” จึงเอาชื่อ สุภาพ ยศสุนทร เป็นผู้ร่วมแต่งหนังสือเล่มนั้นด้วย ขณะที่ผู้ได้รับเกียรติได้เขียนต่อเอาไว้สั้น ๆ ว่า ไม่ได้แก้ไขอะไรนักหนา การให้เกียรติ แก่ผู้ร่วมงานนี้เป็นลักษณะเด่น (คุณภาพ) ประการหนึ่งของอาจารย์ อีกประเด็นหนึ่ง อาจารย์ได้กล่าวไว้เป็นทำนองว่า ได้มีเพื่อนฝูงผู้หวังดีขอให้แก้ไขหรือตัดทอนบางตอน

ออก แต่อาจารย์ยืนยันที่จะคงเอาไว้ตามนั้น ผมเข้าใจเอาเองว่าคงเป็นบทที่ว่าด้วย “ธรรมะในด้านเศรษฐกิจ” นั้นแหละ เพราะมันแทงต่อหน้าเข้าตรงกลางหัวใจของ “ผู้ประพฤตินิดนิตหลักธรรมะ” ไม่ว่าจะ เป็น “เจ้าหน้าที่รัฐบาล” “ข้าราชการ” “นโยบาย” “บุคคลกลุ่มน้อย” หรือ “ราษฎร” ก็ตาม อาจารย์ไม่ใช่คนประเภท “มือถือสาปากถือศีล” เหมือนใครต่อใครที่เขาแต่พล้ามและพร่ำสอนศีลธรรมจรรยา ให้แก่อินฟ้าอากาศอยู่ตลอดเวลา แต่อาจารย์ทำตามทีพูด พูดตามที่คิด คิดแต่สิ่งที่เป็น ธรรมะ (ถูกต้อง ดี งาม - ความหมายของอาจารย์) อาจารย์คงรู้อยู่แก่ใจแล้วว่า ผลของข้อเขียนนั้นจะย้อนกลับมาเล่นงานตัวเองอย่างแน่แท้ ไม่วันใดก็วันหนึ่ง แต่อาจารย์ก็ไม่ยอม “รู้หลบเป็นปีก รู้ลึกเป็นหาง” ต่ออธรรมะเช่นใครต่อใคร นี่เป็น ลักษณะเด่น (คุณภาพ) อีกประการหนึ่งของอาจารย์

ตัวอย่างของการประพฤตินิดนิตหลักธรรมะที่อาจารย์ยกมาเพียง 10 กรณีนั้น เป็นเรื่องธรรมดาสามัญมาก เพราะมีการประพฤติปฏิบัติกันอย่างดาษดื่นทั่วไปใน แผ่นดินผืนนี้ เช่น “๓) ข้าราชการ แม้ว่าจะไม่ทุจริต แต่ไม่ทำงานให้รวดเร็ว เพื่อ ประโยชน์แก่ประชาชน” ซึ่งถ้าเป็นสมัยนี้ก็ว่าข้าราชการไม่รับใช้ประชาชนอย่างรวดเร็ว นั้นแหละ ก็ผิดธรรมะเสียแล้ว แล้วจะเหลือข้าราชการที่ไม่ผิดธรรมะอยู่สักกี่คน ไม่ว่าจะ เป็นสมัย ๒๔๙๖ ไนน์ หรือสมัย ๒๕๓๐ นี้ ก็ตาม ที่ซ้ำร้ายเข้าไปอีก คือ “๔) นโยบายเศรษฐกิจที่มุ่งช่วยเหลือหมู่นักกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งโดยเฉพาะนั้น ถ้าทำให้ คนกลุ่มใหญ่เดือดร้อนแล้ว ถือว่าผิดหลักธรรมะในด้านเศรษฐกิจ” นี่เป็นการพุ่งเป้า ไปที่รัฐบาลทั้งคณะ เพราะเป็นผู้ออกนโยบาย ไม่ว่าจะ มีใครอยู่เบื้องหน้าเบื้องหลัง หรือไม่ก็ตาม ไม่ว่าจะ ภายใต้การนำของจอมพล ป. สมัยไนน์ หรือพลเอก ป. สมัยนี้ ก็ตาม แต่ถ้าอาจารย์เขียนออกมาในสมัยของจอมพล ส. ก็ไม่แน่ อาจถูกเก็บ ถูกเผา หรือมิฉะนั้นผู้เขียนอาจถูกยิงเป้า ณ ที่เกิดเหตุก็เป็นได้ ทั้ง ๆ ที่อาจารย์มีบทบาททาง เศรษฐกิจอยู่มากในสมัยนั้นก็ตาม

อีกสักข้อหนึ่ง คือ “๕) การที่มีบุคคลกลุ่มน้อยร่ำรวยขึ้นอย่างมาก เป็นการ ผิดหลักธรรมะ เพราะในขณะที่กลุ่มคนมั่งมีมาก ๆ มีจำนวนคนน้อย กลุ่มคนจนก็จะ ขยายจำนวนออกไป เกิดปัญหาทางสังคม...การมีสลากรกินแบ่ง” ซึ่งเป็นการรวบเงิน จากประชาชนหรือจากคนกลุ่มใหญ่ มามอบเป็นรางวัลแก่บุคคลคนเดียวหรือบุคคล

กลุ่มน้อย จึงเป็นการปฏิบัติที่ผิดหลักธรรมะด้วย” อย่างนี้อาจารย์ยังรอดมาได้ “ไม่โดน
“บุคคลกลุ่มน้อย” เอาชีวิตไปเสียตั้งแต่สมัยนั้นก็เป็นบุญมหาศาลแล้ว พวกเขา
เหล่านั้นแม้ต่อมาจะล้มหายตายจากไปบ้าง เติบโตขึ้นมาใหม่บ้าง เปลี่ยนตัวกันบ้าง
ก็ยังคงปฏิบัติภารกิจของอาจารย์เรื่อยมา จนได้โอกาสเมื่อ “๖ ตุลาคม ๒๕๑๙”

ที่ผมกล่าวถึง “ธรรมะในด้านเศรษฐกิจ” ของอาจารย์เป็นพิเศษ ไม่ได้หมายความว่า
ความว่างงานอื่น ๆ ของท่านจะขาดเสียซึ่งข้อธรรมะก็หาไม่ อันที่จริง ว่างงานพหู
หรืองานเขียนของอาจารย์จำนวนมากนั้น ล้วนแต่มีธรรมะอยู่ทั้งสิ้น ไม่ทางตรงก็ทาง
อ้อม แม้แต่ “บันทึกช่วยจำ” ที่อาจารย์เขียนขึ้นขณะกลับไปเรียนต่อชั้นปริญญาเอ
เมื่อ พ.ศ. ๒๕๔๙ เพื่อต่อรองกับฝ่ายอังกฤษ หลังสงครามโลกครั้งที่ ๒ หมด ๆ นั้น
ถึงจะไม่บรรจุข้อธรรมะใด ๆ โดยตรงเอาไว้ แต่ก็แสดงให้เห็นว่าอาจารย์มีความเข้าใจ
และเห็นใจชาวนาไทย ในฐานะที่เป็นชาวพุทธได้อย่างลึกซึ้ง

ผมขอยกเอาผลงานของอาจารย์ ลำดับตามปีที่ปรากฏมาเสนอ ปีละเรื่องเท่านั้น
ที่พบได้ในสิ่งพิมพ์ที่ออกเผยแพร่แล้ว ซึ่งล้วนแต่มีสาระทางธรรมะอยู่ทั้งสิ้น ดังนี้

๒๕๔๙ บันทึกช่วยจำที่เพิ่งเปิดเผย

๒๕๔๖ ธรรมะในด้านเศรษฐกิจ

๒๕๐๓ งบประมาณและเจ้าหน้าที่งบประมาณ

๒๕๐๕ จะมานั่ง (หรือยืน) ทำบุญชั้กันทำไม

๒๕๐๘ การมัธยศึกษาในประเทศไทย

๒๕๐๙ ความรับผิดชอบทางจริยธรรมเป็นความจำเป็นในการพัฒนาประเทศ

๒๕๑๐ ข้อคิดในการพัฒนาเกษตรกรรม

๒๕๑๑ ความชอบธรรมในมหาวิทยาลัย

๒๕๑๒ ศีลธรรมและศาสนาในการพัฒนาชาติ

๒๕๑๓ เศรษฐกิจของประเทศไทยในอนาคต

๒๕๑๔ จุดมุ่งหมายในการพัฒนาชนบท

๒๕๑๕ ประชากรไทยโดยสันติวิธี

๒๕๑๖ ข้อคิดเรื่องการพัฒนาเอเชียตะวันออกเฉียงใต้สำหรับ ค.ศ. ๑๙๘๐

๒๕๑๗ แนวใหม่ในการพัฒนาประเทศ

๒๕๑๘ ธรรมศาสตร์กับการเมือง

๒๕๑๙ งานอาสาสมัครกับการพัฒนาชนบทไทย

๒๕๒๐ ความรู้เรื่องเมืองไทย

ในช่วงประมาณ ๑๐ ปีแรก (๒๕๑๒ ถึง ๒๕๑๒) ที่อาจารย์จบการศึกษามาใช้ชาติอยู่นั้น ยังไม่มีใครมีงานพูดและงานเขียนออกสู่สาธารณะมากนัก คงตัวเป็นยิวอยู่กับงาน ด้วยความรู้ความสามารถ ความขยันขันแข็งเอาใจใส่ และด้วยความสัตย์สุจริตต่อแผ่นดิน จนได้เป็นรองผู้ว่าการธนาคารแห่งประเทศไทย ใน พ.ศ. :๙๖ (เมื่ออายุได้ ๓๗ ปี) อันเป็นปีที่ “ธรรมะในด้านเศรษฐกิจ” ปรากฏโฉม ด้วยความมั่นคงกับสิ่งที่ตนคิด พูด เขียน นั่นเอง อาจารย์ต้อง “ระเห็จ” ออกไปช่วยราชการเป็นที่ปรึกษาเศรษฐกิจการคลังประจำสถานทูตไทยในอังกฤษ ตั้งแต่ พ.ศ. :๙๙ ถึง ๒๕๐๒ ด้วยเหตุที่ผู้มืทธิพลขณะนั้นได้ฝ่าฝืนธรรมะของอาจารย์ ข้อ ๒ ำหน้หน้าที่มีผลประโยชน์ส่วนตัวในหน้าที่การงานขัดกับประโยชน์ส่วนรวม” ทำการโรกจะเอาทรัพย์สินแผ่นดินจากธนาคารแห่งประเทศไทย ที่อาจารย์รับผิดชอบอยู่ อาจารย์ปฏิเสธอย่างกล้าหาญและเด็ดเดี่ยว

ในช่วงประมาณ ๑๐ ปีหลัง (๒๕๐๙ ถึง ๒๕๑๙) อาจารย์มีงานทั้งพูดและเขียนสาธารณชนเป็นจำนวนมาก งานชิ้นสุดท้ายของอาจารย์บนผืนแผ่นดินไทย คือ “นอาสาสมัครกับการพัฒนาชนบทไทย” เป็นคำบรรยายสรุปการสัมมนาที่จังหวัดน่าน เมื่อวันที่ ๓ ตุลาคม ๒๕๑๙ ซึ่งอีก ๓ วันต่อมา อาจารย์จำต้อง “นิราศ” านแผ่นดินที่อาจารย์ได้เคยร่วมพลีชีพเพื่อพิทักษ์เอาไว้ ครั้งเป็น *ศรีไทย* สำหรับความรู้เรื่องเมืองไทย” นั้น อาจารย์เขียนขึ้นขณะที่พำนักอยู่ในอังกฤษ เขียนตามขอของคนไทยในญี่ปุ่นขณะนั้น เพื่อเผยแพร่ให้ชาวญี่ปุ่นได้ทราบ นับเป็นข้อเขียนล่าสุด ก่อนที่อาจารย์จะพูดและเขียนไม่คล่องดังแต่ก่อน

เมื่อเริ่มเขียนเรื่องนี้ ผมไม่คิดว่าจะเขียนอะไรได้มาก แต่เมื่อเขียนไปเขียนไปอะไรต่ออะไรให้เขียนถึง จนดูเหมือนจะไม่รู้จักหมดสิ้น แต่ผมจำต้องยุติลงด้วยเวลา ๕ นาทีที่มีอยู่ ก่อนจะยุติผมมีประเด็นที่จะเพิ่มเติมอีกเล็กน้อย คือ ผมได้ไปร่วมการอภิปรายเรื่อง “อาชญากรรมทางเศรษฐกิจกับความมั่นคงของชาติ” ที่สมาคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ จัดขึ้นเมื่อไม่กี่เดือนมานี้ ผู้อภิปรายล้วนเป็น

ผู้ทรงคุณวุฒิ และผมก็ได้ทั้งความรู้และความคิดเป็นอันมาก ผมเห็นว่า “ธรรมะทางเศรษฐกิจ” เป็นเรื่องเดียวกันกับ “อาชญากรรมทางเศรษฐกิจ” แต่อยู่กับคนละด้าน ถ้าธรรมะอยู่ด้านหัว อาชญากรรมก็อยู่ด้านท้าย ธรรมะมีขอบเขตกว้างขวางกว่า อาชญากรรมเป็นอันมาก และอาชญากรรมบางอย่างในความหมายกว้างก็ไม่มีกฎหมายในความหมายแคบ ฉะนั้น การประกอบอาชญากรรมแม้ว่าจะไม่ผิดกฎหมายก็ย่อมเป็นการผิดธรรมะ

สิ่งที่ติดค้างอยู่ในความคิดของผมทุกวันนี้ คือ นักเศรษฐศาสตร์ ไม่ว่าจะทำหน้าที่ให้คำแนะนำแก่รัฐบาล แก้ววิสาหกิจเอกชน หรือเป็นผู้บรรยาย อย่างมุ่งตามสูตรของตะวันตก กระทำผิดธรรมะหรือไม่

อาจารย์ไม่อยู่ในวิสัยที่จะชี้แจงได้เสียแล้ว และผมก็ไม่หวังที่จะได้คำตอบใดจากนักเศรษฐศาสตร์ที่เก่งแต่พูด ละโมบโลภมาก โอหัง จองหอง พองชน และบูชาเงินเหล่านั้น

ทุกวันนี้ ผมรู้สึกเสมือนหนึ่งว่าตนเองอยู่กลางป่าช้าผีดิบ คืบเดือนมืด ท่ามกลางพายุฝนฟ้าคะนองอย่างเกรี้ยวกราด

ผมคิดถึงอ.ป๋วย...บุรุษอาชาไนย...คนนั้น จังเลยครับ

ทวี หมื่นนิกร

ตุลาคม ๒๕๓๐

สารบัญ

คำนำ	
บทนำ: ระลึกถึงอาจารย์...คนไกลบ้าน	
ภาค ๑ ช่วงหนึ่งของกาลเวลา	๑
ป่วย อึ้งภากรณ์... ช่วงหนึ่งของกาลเวลา	๓
จน อึ้งภากรณ์ พุดถึงพ่อ	๑๑
ภาค ๒ ในทรวงคนของคนที่รู้จัก	๒๕
บันทึกคำบอกเล่าเรื่อง “อาจารย์ป่วยกับศาสนธรรม”	๒๗
แม้ในท่ามกลางความมืดมิด จุดอันสว่างเจิดจ้าก็ย่อมมีได้เสมอ	๓๑
ดร.ป่วยที่ข้าพเจ้ารู้จัก	๓๕
ป่วย อึ้งภากรณ์ : บทเรียนสำหรับอนุชน	๔๐
ดร.ป่วยรักษาคำสัญญา	๔๕
คุณป่วยที่ข้าพเจ้ารู้จัก	๕๐
คนดี	๕๗

ความคิดถึงอันเป็นอมตะ

ดร.ป๋วย : มโนธรรมของคนดี

คิดถึง อ.ป๋วย อึ้งภากรณ์

ป๋วยเพื่อนรัก

รำลึกป๋วย อึ้งภากรณ์

ป๋วย ๗๐

คิดถึงเตี้ย

อาจารย์ป๋วยกับลูกศิษย์คนหนึ่ง

อาจารย์ป๋วยที่มรฐัจัก

อาจารย์ป๋วยที่มรฐัจัก

พบกันและจากกันในงานบัณฑิตอาสาสมัคร

การเลือกคนร่วมงานของอาจารย์ป๋วย

รถถูกชนท้ายแต่ไม่ได้ค่าซ่อม

ดร.ป๋วยโศครุ

สืบทอดอุดมการณ์ของอาจารย์ป๋วย

อาจารย์ป๋วย อึ้งภากรณ์ ที่ข้าพเจ้ารู้จัก

ดร.ป๋วย อึ้งภากรณ์ในความทรงจำ

อาจารย์ป๋วยที่มรฐัจัก

สมาคมพิทักษ์ประชาธรรมไทยในทรรคนะอาจารย์ป๋วย

ดร.ป๋วย อึ้งภากรณ์ ผู้สร้างคนเก่งมากมาย

อาจารย์ป๋วยกับ กศส.

จดหมายเปิดผนึกถึงอาจารย์แซม เย็นยิ่ง

ระลึกถึงอาจารย์ป๋วย

ระลึกถึงอาจารย์ป๋วย

เคล็ดการทำงานแบบ อ.ป๋วย

ดวงชะตาศาสตร์วจารย์ ดร.ป๋วย อึ้งภากรณ์

พบคุณลุงบุญธรรม ปานแก้ว ผู้ช่วยชีวิตป๋วย อึ้งภากรณ์

สิ่งจะนั้นทำลายล้างไม่ได้

๒๑๘

A THAI FOR ALL SEASONS

๒๒๕

ภาค ๓ แนวคิด

๒๓๑

๗๐ ปี ดร.ป๋วย อึ๊งภากรณ์

๒๓๓

ป๋วย อึ๊งภากรณ์ กับบทบาทในฐานะ “ข้าราชการ”

๒๔๑

อาจารย์ป๋วยกับการศึกษาไทย

๒๔๗

อาจารย์ป๋วยกับการเมือง

๒๕๖

อาจารย์ป๋วย ผู้ใหญ่ที่มีน้ำใจต่อผู้ใช้แรงงาน

๒๖๐

ธรรมคืออำนาจ : แนวทางสำหรับประเทศไทยในความคิดของอาจารย์ป๋วย

๒๖๔

ป๋วย อึ๊งภากรณ์ : ภาพสะท้อนปัญหาสิทธิมนุษยชนในเมืองไทย

๒๖๘

ยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศและปัญหาเสรีภาพ

๒๗๕

จากกรรมมารดาถึงเชิงตะกอน ปฏิทินแห่งความหวังของ

อ.ป๋วยถึงเด็กไทยทั้งมวล

๒๘๔

ภาค ๔ ชีวิตในอังกฤษ

๒๘๙

คิดถึงอาจารย์ป๋วย อึ๊งภากรณ์... สื่อความรู้สึกข้ามฟ้าไกล

๒๙๑

เมื่อสุภา ศิริमानนท์ ไปเยี่ยม ดร.ป๋วย ที่ลอนดอน

๓๐๐

พบอาจารย์ป๋วยที่ลอนดอน

๓๐๔

เยี่ยม ดร.ป๋วย อึ๊งภากรณ์ ที่ลอนดอน

๓๑๒

ภาค ๕ เยี่ยมบ้าน

๓๑๗

ป๋วย อึ๊งภากรณ์ “ปลื้มใจนักเดียวกลับบ้าน”

๓๑๙

ป๋วย อึ๊งภากรณ์ คนดีที่ยังอยู่

๓๒๖

“ป๋วย” เยี่ยมบ้าน

๓๓๑

“ป๋วย” เยี่ยมบ้าน ตอนป๋วยพบเกลอเดนตาย

๓๓๗

“ป๋วย” เยี่ยมบ้าน ตอนป๋วยเยือนเพื่อนร่วมงานและสานุศิษย์

๓๔๒

“ป่วย” เยี่ยมบ้าน ตอนจบ...ป่วยกับกฎแห่งกรรม

วันฟ้าสวยที่วังบางขุนพรหม

มธ.ต้อนรับ “ป่วย”

คำอ่านวยพร

๑๐ ปีที่พวกเรารอคอย

ส่ง ดร.ป่วย

ถ้อยคำอำลา

ภาค ๖ บทกวี

ระลึกถึงปูชนียบุคคล

เสภาคิดถึงคนดีที่เหลืออยู่

เสภาตำนานสันติประชาธรรม

เจ้านกขมิ้นแห่งสยาม

กราบคนจริง

กราบอาจารย์

ป่วย อึ้งภากรณ์

ถึงคนดีที่เหลืออยู่

เทอดไว้ในใจเรา

เหนือกาลเวลา

ถามถึง...คนดีที่อยู่ไกล

เพลงสันติประชาธรรม

ด้วยระลึกถึงและคารวะ แต่อาจารย์ป่วย อึ้งภากรณ์

คืนสู่อ้อมอกมาตุภูมิ

แต่... อาจารย์ป่วย อึ้งภากรณ์

ภาคผนวก ทรรคนะสื่อมวลชน

อาจารย์ป่วย อึ้งภากรณ์ แบบอย่างของการเป็นมนุษย์

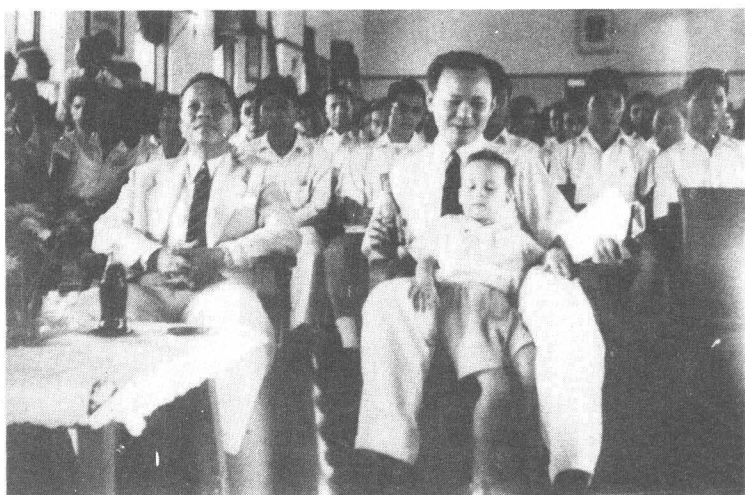
บอกเล่า	๓๙๔
คิดถึงอาจารย์ป่วย	๓๙๗
๗๐ ปี ป่วย อึ้งภากรณ์	๔๐๐
๗๐ ปี ป่วย อึ้งภากรณ์	๔๐๒
เชิญ ดร.ป่วยกลับไทย	๔๐๔
สัมภาษณ์ "สิทธิ จิโรจน์"	๔๐๕
จดหมายจาก จำลอง ศกุนตนาค	๔๐๖
๗๐ ปี ดร.ป่วย อึ้งภากรณ์	๔๐๙

Walter
29/1/82

อาจารย์ป๋วยชนะเยี่ยมบัณฑิตอาสาสมัครในพื้นที่

อาจารย์ป่วยกับลูกชายคนโต จอน อึ้งภากรณ์

อาจารย์ป่วย เมื่อครั้งดูงานด้านภาษีอากร ณ ประเทศสหรัฐอเมริกา ในปี พ.ศ. ๒๔๙๓ ถ่ายในสวนสาธารณะที่เมืองอาเบอร์ดีม มลรัฐมิชิแกน

อิริยาบถหนึ่งของอาจารย์ป๋วย

อีกอิริยาบถหนึ่งของอาจารย์ป๋วย เมื่อครั้งดำเนินงานด้านภาษาอักษรฯ ปี พ.ศ. ๒๔๙๓

อีกภาพหนึ่งของอาจารย์ป่วยผู้ไม่เคยทอดทิ้งปัญหาของสังคมไทย

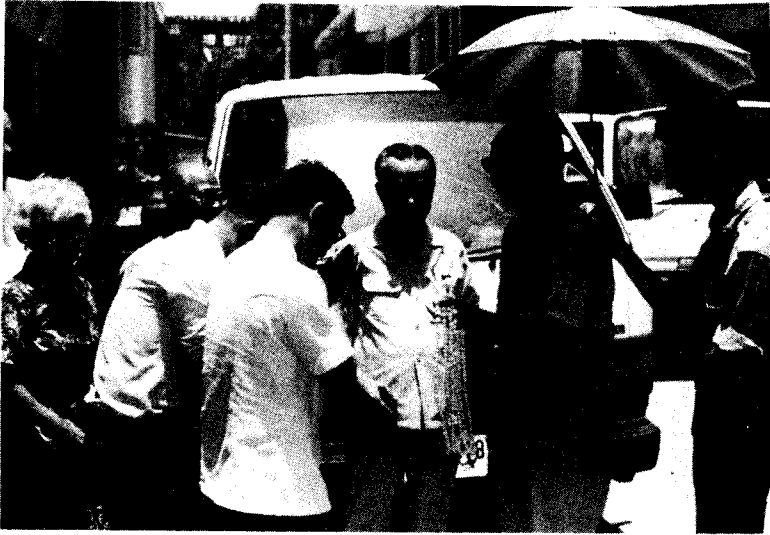
อาจารย์ป่วยเยี่ยมบัณฑิตอาสาสมัคร ปี พ.ศ. ๒๕๑๖

อาจารย์ป่วยกับภรรยาขณะเยี่ยมเยียนเมืองไทยเมื่อเดือนเมษายน ๒๕๓๐ และคุณเชียร กิ่งภากรณ์พี่ชาย
เสียชีวิตเมื่อเดือนธันวาคม ๒๕๓๐

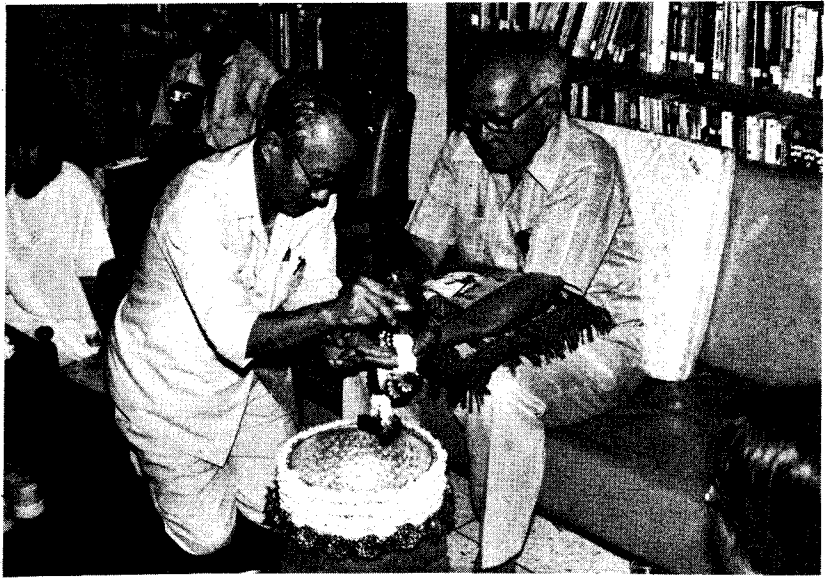
อาจารย์ป๋วย ปัจจุบันยังคงดำรงตำแหน่งรองประธานคณะกรรมการมูลนิธิ
โกมลคีมทอง เมื่อครั้งเยี่ยมมูลนิธิฯ วันที่ ๒๐ เมษายน ๒๕๓๐

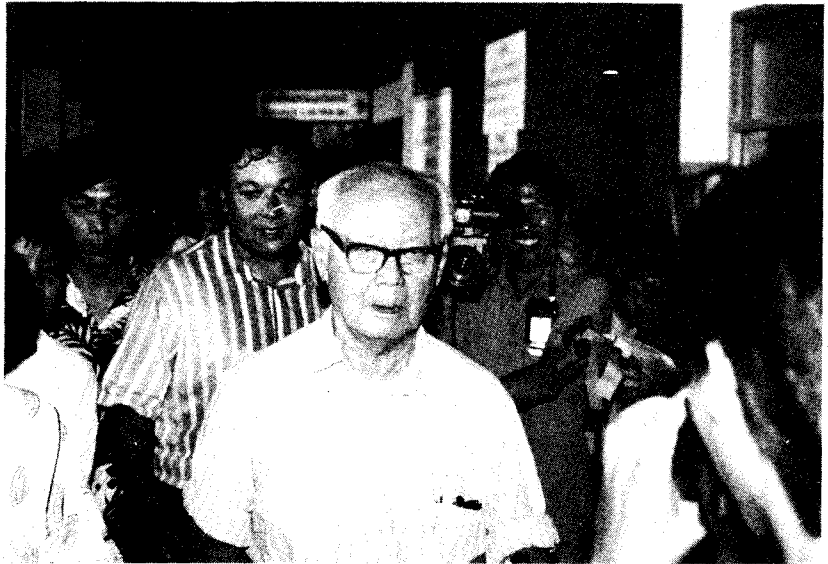
อาจารย์ภรตนา กุศลาลัย, นายแพทย์ประเวศ วะสี และกรรมการท่านอื่น ๆ ของมูลนิธิโกมลคีมทอง
ต้อนรับอาจารย์ป่วย ที่มูลนิธิฯ เมื่อวันที่ ๒๐ เมษายน ๒๕๓๐

ชาวโกมลอ่านบทกวีต้อนรับอาจารย์ป่วย ในโอกาสเยี่ยมมูลนิธิโกมลคีมทอง วันที่ ๒๐ เมษายน
๒๕๓๐

คุณอุดม เย็นฤดี ประธานมูลนิธิโกมลคีมทอง กำลังรดน้ำอาจารย์ป่วย ในโอกาสเยี่ยมมูลนิธิฯ วันที่ ๒๐ เมษายน ๒๕๓๐

เพื่อน ๆ ลูกศิษย์ และผู้ที่เคารพรักในตัวอาจารย์ป่วย ไปส่งอาจารย์ซึ่งต้องนิรโรคจากเมืองไทย ไปอีกครา เมื่อวันที่ ๒๕ เมษายน ๒๕๓๐

ภาค ๑

ช่วงหนึ่งของกาลเวลา

ป่วย อิงภากรณ์ ... ช่วงหนึ่งของกาลเวลา

คณะกรรมการจัดงาน

“คิดถึง อ.ป่วย: คนดีที่เหลืออยู่”

๑. “ผมไม่ต้องการมีพี่น้องอย่างที่พ่อแม่ผมมีอยู่ และแม่จะต้องไม่มีลูกอีก”

อ.ป่วย อิงภากรณ์ เกิดเมื่อวันที่ ๙ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๕๙ ที่ตลาดน้อย ใจกลางนครกิจของกรุงเทพฯ บิดาชื่อนายชา เป็นชาวจีนที่อพยพเข้ามาเมืองไทย ทำอาชีพขายส่งปลา มารดาชื่อนางเซาะเซ็ง มีเชื้อสายไทย จีน ท่านเป็นบุตรคนที่ ๔ ในจำนวนพี่น้อง ๗ คน เป็นชาย ๕ และหญิง ๒ คน

๒. “พ่อกับแม่แต่งงานกันถูกกฎหมายหรือธรรมเนียมประเพณีหรือไม่ ไม่สำคัญ แต่สำคัญที่พ่อกับแม่อยู่ด้วยกันอย่างสงบสุข ทำความอบอุ่นให้ผมและพี่น้อง”

บิดาของ อ.ป่วยทำงานหนักเพื่อหาเลี้ยงครอบครัว เวลาในการอบรมเลี้ยงดูบุตรธิดาจึงเป็นของมารดาเป็นส่วนใหญ่ เมื่อ อ.ป่วยอายุได้ ๑๐ ขวบ บิดาก็ถึงแก่กรรมหน้าที่การหาเลี้ยงครอบครัว จึงตกอยู่กับนางเซาะเซ็ง มารดาของท่านแต่เพียงผู้เดียว ท่านได้รับการอบรมสั่งสอนและความเป็นอยู่ที่ค่อนข้างดี จากความวิริยะอุตสาหะของมารดา

เมื่อยามที่ท่านได้แต่งงานกับสตรีต่างชาติ ท่านก็ได้วางแผนเกี่ยวกับการครองเรือนโดยอาศัยความรักความปรารถนาดีซึ่งกันและกัน ความรอบคอบที่จะไม่นำเรื่อวัฒนธรรมของครอบครัวซึ่งแตกต่างกันมาเป็นอุปสรรคของชีวิต กับอาศัยความดีความซื่อสัตย์ และความเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม ชีวิตครอบครัวของท่านจึงมีความอบอุ่น ทั้ง ๓ ของท่านได้รับการศึกษาอย่างดีและมีคุณธรรม รักสิทธิเสรีภาพประชาธิปไตย ซึ่งการศึกษา ความประพฤติ และนิสัยของลูก ๆ ท่านยกให้เป็นความดีขะภรรยาเป็นส่วนใหญ่ เพราะภรรยาของท่านเสียสละเวลาในการทำงาน เพื่อนำมาใช้ในการอบรมเลี้ยงดูลูกอย่างเต็มที่ ทั้ง ๆ ที่มีความรู้ความสามารถสอบได้ปริญญาเกียรตินิยม

๓. “ผมต้องการไปโรงเรียน พี่สาวผมหรือน้องสาวผมก็ต้องการไปโรงเรียน จะมีความรู้หากินได้ และจะารู้คุณธรรมแห่งชีวิต ถ้าผมมีสติปัญญาเรียนชั้นสูง ๆ ขึ้น ก็ให้มีโอกาสเรียนได้ไม่ว่าพ่อแม่ผมจะรวยหรือจะจน จะอยู่ในเมืองหรือในชนบท”

ถึงแม้บิดาของท่านได้ถึงแก่กรรมเมื่อท่านมีอายุได้เพียง ๑๐ ขวบ มารดาของท่านก็สู้สุดส่าห้ส่งท่านเข้าเรียนในโรงเรียนอัสสัมชัญ ซึ่งค่าเล่าเรียนแพงมากที่สุดในเวลานั้น ถึงแม้จะต้องกู้ยืมเงินมานอกเหนือจากเงินจุนเจือจากลุงของ อ.ป๋วย ซึ่งเป็นนายทุนเงินกู้แก่ชาวประมงไปลงทุนและรับซื้อปลา มารดาของท่านนั้นถูกอบรมแบบโบราณ คือลูกผู้หญิงไม่ได้เรียนหนังสือ แต่ก็อุตส่าห้เรียนหนังสือด้วยตัวคนเดียวจนสามารถอ่านหรือเขียนได้ดีพอใช้ พอที่จะช่วยตากับยายของท่านทำบัญชีค้าขาย นับได้ว่าเป็นโชคดีของท่านอย่างสำคัญที่มีมารดาที่เห็นความสำคัญของการศึกษา

ความรักในอิสรภาพและสิทธิเสรีภาพยิ่งกว่าชีวิต เป็นคุณลักษณะสำคัญอยู่หนึ่งนอกรเหนือไปจากความมีมานะเด็ดเดี่ยว ความซื่อสัตย์สุจริตและความมีเมตตา กรุณา ที่ท่านได้รับการซึมซาบถ่ายทอดจากมารดา ในความเห็นของท่านนั้น มนุษย์ทุกคนเสมอภาคกันทางด้านกฎหมาย มีสิทธิเสรีภาพเท่าเทียมกัน อย่างไรก็ตามที่ปราศจากความเมตตากรุณาจากคนที่มิไปสู่นคน ก็ย่อมทำให้สังคมไม่สมบูรณ์ เพราะบุคคลในสังคมนั้นย่อมมีความแตกต่างกันไปตามกำเนิด กรรมพันธุ์และสิ่งแวดล้อม

ว่าเป็นหญิงหรือชาย เป็นคนในเมืองหรือในชนบท ควรจะได้สิทธิในการเรียนเท่าเทียมกัน โดยอาศัยการช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกันของคนในสังคมนั้น ๆ

๔. “เมื่อออกจากโรงเรียนแล้ว ผมต้องการงานอาชีพที่มีความหมาย ทำให้ได้รับความพอใจว่า ตนได้ทำงานเป็นประโยชน์ต่อสังคม”

อ.ป่วยจบการศึกษาจากโรงเรียนอัสสัมชัญในปี ๒๔๗๕ ในแผนกวิชาภาษาฝรั่งเศส และได้เป็นครูที่โรงเรียนอัสสัมชัญนั่นเอง โดยได้เงินเดือนเริ่มแรก ๔๐ บาท ด้วยวัยเพียง ๑๗ ปี ก็สามารถช่วยเหลือครอบครัวได้ โดยแบ่งเงินเดือนให้มารดาเดือนละ ๓๐ บาท ในปี ๒๔๗๗ ท่านได้เข้าเป็นนักศึกษารุ่นแรกของมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง ซึ่งมหาวิทยาลัยแห่งนี้ในสมัยนั้นเป็นตลาดวิชา เปิดโอกาสให้คนไทยอย่างกว้างขวาง เมื่อจบปริญญาธรรมศาสตร์บัณฑิต ก็ได้ทำงานเป็นล่ามให้กับอาจารย์ฝรั่งเศสในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และต่อมาได้ทุนรัฐบาลไปศึกษาต่อทางเศรษฐศาสตร์และการคลัง ที่มหาวิทยาลัยลอนดอนประเทศอังกฤษ มารดาของท่านก็ถึงแก่กรรมในปีนั้น และในที่สุดท่านก็เรียนได้เกียรตินิยมอันดับหนึ่ง นับเป็นนักเรียนไทยคนเดียวที่ได้รับเกียรตินิยมอันดับหนึ่งจากสถาบันแห่งนี้ ทำให้สามารถรับทุนการศึกษาต่อในระดับปริญญาเอกทันที

ในระบอบนั้นสงครามโลกครั้งที่ ๒ ได้ก่อตัวขึ้นในยุโรปแล้ว และได้ขยายตัวขึ้นในเอเชีย ประเทศไทยโดยรัฐบาลของจอมพล ป.พิบูลสงครามเข้าร่วมกับญี่ปุ่นตัวแทนฝ่ายอักษะ ประกาศสงครามกับสหรัฐฯ และอังกฤษ และได้รับการคัดค้านอย่างกว้างขวาง เริ่มมีขบวนการต่อต้านทั้งภายในและภายนอกประเทศในนามของเสรีไทย ขบวนการเสรีไทยภายในประเทศมีนายปรีดี พนมยงค์เป็นผู้นำ และสหรัฐอเมริกา มี ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมชเป็นผู้นำ อ.ป่วยกับเพื่อน ๆ ได้ตัดสินใจรับใช้ชาติด้วยการสมัครเป็นเสรีไทย และอาสาสมัครเข้าทำงานในกองทัพอังกฤษ เพื่อจุดประสงค์ในการทำงานติดต่อระหว่างไทยกับสัมพันธมิตร และมีชื่อรหัสว่า “แซม” ท่านได้เข้ามาติดต่อกับเสรีไทยในเมืองไทยเป็นรุ่นแรก ด้วยเรือดำน้ำและด้วยการกระโดดร่มชูชีพจากเครื่องบิน ผ่าพินอันตรายต่าง ๆ เกือบถึงชีวิตและรอดชีวิตโดยสวัสดิภาพ ได้เลื่อนยศเป็นพันตรีแห่งกองทัพอังกฤษ

อ.ป๋วย สำเร็จการศึกษาปริญญาเอกในปี ๒๔๙๑ แต่ต้องเลื่อนเวลารับปริญญาเป็นปี ๒๔๙๒ เพราะที่เมืองไทยมีข่าวลือว่า ท่านโดนกรมเข้ากรุงเทพฯ เพื่อร่วมหรือปฏิวัติซ้อน ท่านมีสิทธิที่จะไม่ต้องกลับมาทำงานใช้ทุนเพราะเป็นเสรีไทย ภารกิจต่าง ๆ เสนองานให้ทำ แต่ท่านตัดสินใจเข้ารับราชการดังที่ท่านกล่าวไว้

“...นอกจากจะเกิดเมืองไทย กินข้าวไทยแล้ว ยังได้ทุนเรียนจากรัฐบาล ซึ่งเป็นเงินของชาวนา ชาวเมืองไทยไปเมืองนอก แล้วผูกพันใจว่าจะรับราชการด้วย...”

อ.ป๋วยเข้าทำงานในกรมบัญชีกลาง กระทรวงการคลัง ได้เข้าร่วมอยู่ในผู้แทนไทย เดินทางไปเจรจาขอกู้เงินจากธนาคารระหว่างประเทศ เพื่อการบูรณะและพัฒนาการสำหรับการเกษตรกรรมและอุตสาหกรรม การกู้เงินครั้งนี้สำเร็จด้วยดี ต่อมาได้เป็นรองผู้ว่าการธนาคารแห่งประเทศไทย ผู้ว่าการธนาคารแห่งประเทศไทย เป็นที่ปรึกษาเศรษฐกิจการคลังสถานเอกอัครราชทูตลอนดอน ผู้อำนวยการสำนักงานเศรษฐกิจการคลัง กรรมการบริหารสภาการศึกษาแห่งชาติ เป็นคณบดีเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และเป็นอธิการบดีในปี ๒๕๑๘

ในการดำรงตำแหน่งต่าง ๆ ไม่ว่าจะป็นตำแหน่งชั้นผู้น้อย หรือตำแหน่งเพียงใด อ.ป๋วยได้ให้ความเอาใจใส่ต่อภาระหน้าที่นั้น ๆ โดยความอุตสาหะ ซื่อสัตย์สุจริตอย่างสม่ำเสมอ ในบางครั้งต้องใช้ความกล้าหาญ เมื่อสิ่งที่ท่านทำผลประโยชน์ของบุคคลหรือกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง การตัดสินใจทำการใด ๆ ท่านจะยึดผลประโยชน์ของส่วนรวมเป็นที่ตั้ง โครงการพัฒนาชนบทและการจัดการคดีต่าง ๆ จึงเกิดขึ้น โดยมีท่านเป็นผู้ริเริ่มและมีบทบาทสำคัญ เช่น มูลนิธิบูรณะชนบทแห่งประเทศไทย โครงการพัฒนาลุ่มน้ำแม่กลอง โครงการพัฒนาอาชีวศึกษาประเทศไทย ฯลฯ

๕. “บ้านเมืองที่มมาอาศัยอยู่ จะต้องมึชื่อมีแป ไม่มีการบ่มขู่ กตัญี หรือประทุกัน”

เมื่อท่านดำรงตำแหน่งรองผู้ว่าการธนาคารแห่งประเทศไทย มรสุมทางการเมืองก็โหมกระหน่ำท่านอีกครั้งหนึ่ง เพราะจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ต้องการซื้อ

สหธนาคารกรุงเทพฯ จำกัด โดยให้ธนาคารแห่งประเทศไทยยกเลิกค่าปรับหลายล้านบาท ซึ่งเป็นการฝ่าฝืนกฎระเบียบ อ.ป๋วย ไม่ยอม จึงต้องออกจากตำแหน่งรองผู้ว่าการธนาคารแห่งประเทศไทย แต่ต่อมาท่านก็ยังเข้าขัดขวางผลประโยชน์ของผู้ทรงอิทธิพลทางการเมือง ในเรื่องที่ว่า พล.ต.อ.เผ่า ศรียานนท์บีบบังคับให้กระทรวงการคลังและธนาคารแห่งประเทศไทย ว่าจ้างบริษัทที่ตนมีผลประโยชน์เป็นผู้พิมพ์ธนบัตรไทย ในช่วงแห่งยุคทมิฬนี้ ส่งผลเสียต่อสวัสดิภาพของท่านเป็นอย่างยิ่ง อย่างไรก็ตามในปี ๒๕๐๒ รัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ท่านก็ได้รับแต่งตั้งเป็นผู้ว่าการธนาคารแห่งประเทศไทย โดยดำรงตำแหน่ง ๑๒ ปีเศษ จึงได้ลาออก ระยะเวลาแรกที่ดำรงตำแหน่งท่านได้พยายามที่จะให้มหาชนเชื่อถือระบบการธนาคารพาณิชย์ เพราะในยุคนั้นนักการเมืองพยายามใช้อิทธิพลในการแสวงหาผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ พ่อค้าก็พยายามแสวงหาอำนาจทางการเมืองเพื่อผลทางเศรษฐกิจอีกต่อหนึ่ง “วิสาทกิจ อิทธิพล” ผุดขึ้นเป็นอย่างมาก โดยอาศัยธนาคารพาณิชย์เป็นแหล่งเงินทุนและแผ่ขยายสายใยของการผูกขาด อ.ป๋วยใช้นโยบายบังคับต่าง ๆ หรือกระทั่งการชักจูงให้ปฏิบัติตาม โดยกล่าวสุนทรพจน์และป้องกันมิให้นักการเมืองเข้าไปใช้อิทธิพลในธนาคารแห่งประเทศไทย เป็นการเสริมสร้างความมั่นคงแก่ระบบธนาคารพาณิชย์เป็นอย่างมาก

สังคมนิยมธรรมในอุดมคติของ อ.ป๋วยนั้น ความสงบเรียบร้อยเป็นเรื่องสำคัญยิ่ง ข้าราชการมีสมรรถภาพ ทำงานด้วยความเอาใจใส่และเที่ยงธรรม ไม่มีการกล่าวหาโดยปราศจากหลักฐาน การยิงทิ้ง เช่นฆ่า ยัดเยียดความผิดแก่ประชาชนผู้บริสุทธิ์ หลังเหตุการณ์ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ การใช้อาวุธประกอบกับความเท็จนั้นแทนที่จะช่วยแก้ปัญหา กลับเป็นการเสริมสร้างพลังให้กับศัตรู เช่น การกล่าวหาว่าเป็นคอมมิวนิสต์ ทำให้ผู้ถูกกล่าวหาหวาดกลัว หนีเข้าป่าไป ต้องรับความช่วยเหลือทางอาวุธ อาหารและอื่น ๆ จากคอมมิวนิสต์ แม้ตัวท่านเองก็ถูกกล่าวหาว่ายุยงนักศึกษาให้ชุมนุมประท้วง และถูกข่มขู่จะเอาชีวิตขณะที่ท่านดำรงตำแหน่งอธิการบดี มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ จนกระทั่งต้องไปพำนักพักอยู่ที่อังกฤษจนถึงปัจจุบัน

๕. “ผมต้องการให้ชาติของผมได้ขายผลผลิตแก่ต่างประเทศด้วยราคาอันเป็นธรรม”

ขณะที่ท่านดำรงตำแหน่งรองผู้ว่าการธนาคารแห่งประเทศไทย ควบคุมไปก็เป็นกรรมการผู้หนึ่งในสภาเศรษฐกิจแห่งชาติ ซึ่งช่วยให้ท่านอยู่ในฐานะสำคัญ พร้อมจะให้การสนับสนุนปรับปรุงแก้ไขนโยบายด้านการค้า การบริหารตราและการเงิน และการคลังของประเทศ ดังเช่น การล้มเลิกกิจการผูกขาดสินค้าข้าวส่งออกของรัฐบาล โดยใช้วิธีเก็บค่าพรีเมียมข้าวแทน มีผลให้ราคาข้าวไทยสามารถแข่งขันในตลาดโลกได้ ขณะเดียวกันราคาข้าวในประเทศก็อยู่ในระดับต่ำด้วย

๗. "ในฐานะที่ผมเป็นชาวนาชาวไร่ ผมก็อยากมีที่ดินของผมพอสมควรสำหรับมาหากิน มีช่องทางได้กู้ยืมเงินมาขยายงาน มีโอกาสวิธีทำกินแบบใหม่ ๆ มีตลาดดี & ขายสินค้าได้ราคายุติธรรม"

การพัฒนาชนบท เป็นสิ่งที่ อ.ป๋วยให้ความสำคัญและพูดถึงอยู่เสมอ ๆ ท่านว่าควรจะมีการปฏิรูปที่ดินเพื่อให้ราษฎรที่ยังไม่มีที่ทำกิน มีโอกาสได้มีที่ดินทำเกษตรกรรม โดยขั้นแรกรัฐบาลต้องเร่งให้ความช่วยเหลือก่อน แล้วค่อย ๆ ให้นำคนเหล่านี้ได้ช่วยเหลือตนเอง และได้รับรู้เทคโนโลยีใหม่เพื่อนำมาปรับปรุงประสิทธิภาพในผลิตให้ดีขึ้น การพัฒนาชนบทได้มีขึ้นอย่างจริงจังโดยรัฐบาล มหาวิทยาลัย ก.นิสิตนักศึกษาและเอกชน ตั้งแต่ตุลาคม ๒๕๑๖ เป็นต้นมา ราคาข้าวเปลือกและสีพืชไร่ต่าง ๆ สูงขึ้น มีการประกันราคาสินค้าเกษตรมิให้ตกต่ำ เป็นผลโดยอ้อมการเป็นปากเป็นเสียงของผู้แทนในสภา แต่เมื่อเกิดเหตุฉุกเฉินในตุลาคม ๒๕๑๙ รัฐบาลก้าวหน้าในการแก้ปัญหาทางเศรษฐกิจและสังคมต้องชะงักลง รายได้ของชาวนาชาวไร่กลับตกไปอยู่ในเงื้อมมือของผู้เผด็จการ จะรวมตัวกันเพื่อเรียกร้องสิทธิไม่ได้อีกแล้ว

๘. "ในฐานะที่ผมเป็นกรรมกร ผมก็ควรจะมีหุ้นส่วน มีส่วนในโรงงานบริษัท ร้านที่ผมทำอยู่"

สิ่งที่ อ.ป๋วยมีความแตกต่างจากนักเศรษฐศาสตร์ทั่ว ๆ ไป ทั้งในด้านความและความประพฤติคือ ท่านให้ความสำคัญกับปัจจัยที่ไม่ใช่ทางเศรษฐกิจอย่าง

โดยเฉพาะความเป็นมนุษย์และจริยธรรม

ฉะนั้นกรรมกรที่มีส่วนสำคัญในการผลิต ควรจะได้รับสิทธิอันชอบธรรมของตนในเรื่องค่าจ้างและภาวะการทำงานโดยทั่วไป เหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ เป็นต้นมา กรรมกรในเมืองมีการรวมตัวกันเป็นสหภาพสหพันธ์ แต่แล้วก็ต้องถูกจำกัดสิทธิต่าง ๆ นับแต่เหตุการณ์ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ โดยผู้เผด็จการ

๙. “ผมจำเป็นต้องมีเวลาว่าง สำหรับเพลิดเพลินกับครอบครัว มีสวนสาธารณะที่เขียวชอุ่ม สามารถมีบทบาทและชมศิลปะวรรณคดี นาฏศิลป์ ดนตรี เทียวงานวัด งานลอยกระทง งานกุศลอะไรก็ได้พอสมควร”

๑. ป่วยเป็นแบบอย่างแห่งผู้ใช้ชีวิตเรียบง่าย มีอิสระเป็นแบบของตัวเอง ภายในครอบครัวของท่าน มีความเป็นเอกเทศ มีคนเพียงไม่กี่คนที่มีโอกาสเข้าไปในบ้านของท่าน เพราะท่านและสมาชิกในครอบครัวมีความเห็นว่า ที่อยู่อาศัยมีไว้เพื่อชีวิตของคนในครอบครัวสถานเดียว สภาพบ้านของท่านจึงไม่ใหญ่โต หรูหรา เวลาว่างอันหาได้ยากมากท่านสงวนไว้เพื่อได้อยู่ใกล้ชิดกับภรรยาและลูก ๆ บางครั้งก็พากันไปพักผ่อนในที่ต่าง ๆ โดยมีได้จัดเตรียมการให้เป็นความยากลำบากแก่ผู้อื่น และก็ไม่ต้องการให้ผู้ใดเข้ามาแทรกแซงในชีวิตส่วนตัวของท่าน

๑๐. “ผมต้องการโอกาสที่มีส่วนในสังคมรอบตัวผม ต้องการมีส่วนในการวินิจฉัย ชะตาทางการเมือง เศรษฐกิจและสังคมของชาติ”

ก่อนเหตุการณ์ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ ๑. ป่วยเป็นผู้มีบทบาททั้งในประเทศและนอกประเทศ แม้จะถูกคุกคามข่มขู่ใส่ร้ายก็ตาม ถ้าท่านจำกัดตัวเองอยู่เพียงแวดวงวิชาการหรือด้านการเป็นนักบริหารที่ซื่อสัตย์ โดยปล่อยให้เหตุการณ์ทางการเมืองเป็นไปตามใจปรารถนาของผู้มีอำนาจทางการเมือง การทหาร และทางเศรษฐกิจ โดยทำเป็นไม่รู้ไม่เห็นตามแบบฉบับของคนส่วนใหญ่ที่เป็นใหญ่เป็นโต ท่านก็คงไม่ต้องโดนชะตากรรมอันเลวร้าย แม้ไม่ถูกประหาร จองจำ ทรมาน ดังลูกศิษย์คนคราวลูกคราวหลานที่ไม่มีชื่อเสียงเกียรติยศเช่นท่าน ต้องเผชิญกันมาเป็นหลายสิบหลายพันคน ท่านต้อง

ไปพำนักอยู่ต่างประเทศ อย่างไรก็ตามท่านก็ยังทำหน้าที่เพื่อประเทศชาติและราษฎร ผู้มีความรักชีวิต เสรีภาพ และความชอบธรรม เท่าที่สติปัญญาของท่านจะมี ท่าน รับเขียน รับพูด รับหาเงินช่วยผู้ตกยากโดยไม่เห็นแก่ความเหน็ดเหนื่อย

สังคมในอุดมคติของ ดร.ป๋วยเกิดขึ้นได้ โดยการเปลี่ยนแปลงสังคมอย่างมีสันติไปสู่สังคมที่มีความชอบธรรมมากขึ้น และไปสู่สังคมที่ประชาชนมีเสรีภาพอย่างสมบูรณ์ การอุทิศตัวทำงานเพื่อส่วนรวมตลอดชีวิตที่ผ่านมาแม้ในขณะยามเด่าชราและสังขารร่วงโรย ก็เพียงเพื่อให้ถึงสังคมอุดมคตินั้น

ท่านต้องจากบ้านเกิดเมืองนอนจากมิตรสหาย และผู้ที่มีความเคารพรักรัก ความศรัทธา แม้ปัจจุบันท่านดำรงชีวิตในดินแดนห่างไกลไร้ตำแหน่งหน้าที่ใด ก็ยังมีผู้ให้ความเคารพรักรัก ความศรัทธา และความระลึกถึงอยู่เป็นเนืองนิตย์

จอห์น อิงภากรณ์ พูดถึงพ่อ

ชีวิตในครอบครัว “อิงภากรณ์”

ไม่ทราบว่าคุณพ่อกับคุณแม่เคยเล่าให้ฟังบ้างหรือเปล่าคะว่าพบรักกันยังไงบ้าง

ผมไม่รู้ คือเห็นแต่รูปถ่ายตอนสมัยอยู่เคมบริจ ที่จริงเขาไปเรียนที่ London School of Economics ทั้งคู่พบกันที่นั่น แต่ว่าช่วงนั้นเป็นช่วงสงคราม ก็ย้ายไปอยู่ที่เมืองเคมบริจซึ่งอยู่นอกกรุงลอนดอนประมาณ ๑๐๐ กว่ากิโลเมตร คือเห็นแต่ในรูปว่าจับกันตอนเวลาไปต่อเรือ เรือเบน ๆ ที่เล่นตามแม่น้ำ บางทีก็มีรูปคุณพ่อนอนอยู่ในเรือแล้วคุณแม่เป็นคนต่อเรือ บางทีก็คุณแม่นอนอยู่ในเรือแล้วคุณพ่อเป็นคนต่อเรือแล้วในรูปก็จะมีเพื่อนคู่หนึ่งคือ คุณเสนาะ ต้นบุญยืน ตอนนีทำงาน บี.บี.ซี. กับคุณไอรินซึ่งตอนนี้เป็นภรรยาของคุณเสนาะ แล้วรู้สึก ๒ คู่นี้จะสนิทกันดี

ทราบว่าเรื่องภายในบ้านนี้ อ.ป่วยให้ภรรยาเป็นใหญ่จริงไหมคะ

จริงครับ ความเป็นอยู่ กฎระเบียบต่าง ๆ การเลี้ยงลูกนั้นขึ้นอยู่กับคุณแม่ และถ้า

ถอดความจากการเสวนาสัมภาษณ์หนังสือของมูลนิธิโกลด์คิมทอง ในหัวข้อ “ป่วย อิงภากรณ์ : ผู้ใหญ่ที่ไม่กะล่อน” โดย จอห์น อิงภากรณ์ วันเสาร์ที่ ๒๒ ธันวาคม ๒๕๒๗ เวลา ๑๓.๓๐-๑๕.๓๐ น. ณ มูลนิธิโกลด์คิมทอง จัดโดยฝ่ายเผยแพร่ มูลนิธิโกลด์คิมทอง

พูดตามจริงก็คือ จะเลี้ยงลูกแบบฝรั่งมากกว่าเลี้ยงแบบไทย

มีการตีบ้างไหมคะ

มีบ้าง คุณพ่อจะไม่ตีถ้าทำนโมโมโห ปกติคุณพ่อจะเป็นคนที่ใจเย็นที่สุดในครอบครัว แต่ถ้าโมโหเมื่อไรก็ร้ายเมื่อนั้น ไม่ใช่ตีธรรมดาด้วย คือคว่ำไม้ได้ที่ไหนก็เอาเลย คุณพ่อจะไม่โหมมากก็ตอนที่ถูกก่อกวนมาก ซึ่งส่วนใหญ่เป็นผม คือผมเป็นคนที่ชอบเถียงกับคุณแม่มากที่สุด คุณพ่อเห็นเถียงกันไปกันมาไม่สิ้นสุด ก็ทนไม่ได้ คว้าไม้ ผมก็เลยต้องวิ่ง ถ้าวิ่งแล้วคุณพ่อใจเย็นก็ไม่โดนตี

คุณพ่อมีเวลาให้กับครอบครัวบ้างหรือเปลวคะ

ก็มี เวลากินข้าวก็กินด้วยกัน เสาร์อาทิตย์อยู่บ้านก็มีเวลาอยู่ด้วยกันมาพอสมควร เวลากินข้าวมักจะคุยกันเรื่องการเมือง คุณแม่จะเป็นคนคุยแล้วก็ชวนคุณพ่อมาคุย ดึงคุณพ่อมาเล่าเรื่องราวต่าง ๆ

คุณแม่สนใจการเมืองด้วยหรือคะ

สนใจทั่ว ๆ ไป ไม่เป็นพิเศษเฉพาะเมืองไทย คือความคิดหลายอย่างของคุณพ่อนี้แม่ก็มีส่วนด้วย เช่น คุณแม่อยู่เมืองไทยไม่ค่อยจะมีความสุขเท่าไรหรอก คือชีวิตในเมืองไทยหลายอย่างคุณแม่ค่อนข้างจะปฏิเสธ โดยเฉพาะตอนที่คุณพ่อมีฐานะอะไรดีขึ้น คุณแม่ค่อนข้างจะปฏิเสธสภาพสังคมต่าง ๆ อย่างเช่นจะต้องไปงานเลี้ยงอันไหนนั่นสังสรรค์ของเพื่อน คุณแม่จะรู้สึกว่าการสังสรรค์จะต้องแยกผู้ชายเป็นส่วนของผู้ชาย ภรรยาที่แยกเป็นส่วนของภรรยา คุยกันคนละเรื่องอะไรแบบนี้ หรือคุณแม่ไม่อยากจะให้มีคนไ้ช้อยู่ในบ้าน ไม่อยากจะให้ใช้ชีวิตอย่างฟุ่มเฟือย คือคุณแม่ถือว่าตัวเองเป็นคนที่มีความคิดในแนวสังคมนิยม

อยากให้อาจารย์เล่าถึงความรู้สึกของอ.ป๋วยที่มีต่อภรรยาสักหน่อยว่าเป็นอย่างไร อย่างเช่นว่ารักมาก หรือยกย่องอะไรทำนองนี้

คุณพ่อเป็นคนที่ซื่อสัตย์ที่สุด แล้วก็รักมากและอดทนมากด้วย คือในสภาพความคิดที่แตกต่างกัน วัฒนธรรม วิถีชีวิตที่แตกต่างกันระหว่างความเป็นคนอังกฤษกับเป็นคนไทย ความชอบที่ไม่ตรงกัน คือทั้งคู่ก็มีความอดทน มันไม่ใช่เรื่องง่า เหมือนกับการแต่งงานของคนทั่วไป ที่มีอะไรเหมือนกัน ที่จริงความคิดก็ไม่ต่างกั

ในเรื่องการเมืองหรืออะไร แต่ต่างกันในเรื่องวิถีชีวิต

ในครอบครัวซึ่งมีคุณแม่เป็นคนอังกฤษ คุณพ่อเป็นคนไทย อย่างเรื่องวัฒนธรรมหรือศาสนาอะไรต่าง ๆ ที่เป็นกลาง ๆ นี้จะถือสายไหน

เขาไม่เคยบังคับ ก็แล้วแต่เรา แล้วทั้ง ๒ คนก็ไม่ค่อยเคร่งครัดกับศาสนา คุณแม่เองก็ไม่ใช่คริสต์ด้วยซ้ำไป คุณแม่ก็เคยพาไปโบสถ์บ้าง ไปฟังเขาร้องเพลงคริสต์มาส แต่แม่เองไม่ได้ยึดถือศาสนาคริสต์ ส่วนคุณพ่อก็พาไปวัด ไปดูวัด คือเหมือนกับไปเที่ยว ไปอยุธยา ก็ไปดูวัดหรือไม่กี่งานศพอะไรพวกนี้

เอ...แปลกนะคะ เพราะศาสนานั้นมักจะมีส่วนในการกล่อมเกล้าให้คนเป็นคนดี เลยแปลกใจว่า แล้วที่อ.ป่วยเป็นคนดีนี้ ได้รับอิทธิพลมาจากส่วนไหน

ผมไม่ได้บอกว่าคุณพ่อไม่มีความคิดทางศาสนานะ มี แต่ไม่ยึดติดกับพิธีกรรมอะไรมากนัก ก็อยู่ที่ความเชื่อถือคำสั่งสอนอะไรต่าง ๆ มากกว่า ส่วนคุณแม่ก็นั้นไม่ค่อยยึดถือคำสั่งสอนในศาสนา คุณแม่มีความคิดในทำนองว่าคนเราก็เป็นคนดี หรือเชื่อในความดีได้โดยไม่ต้องเชื่อศาสนาอะไรก็ได้

การที่คุณพ่อไม่ค่อยเล่าเรื่องเกี่ยวกับอะไร คิดว่าอาจเป็นเพราะคุณพ่อไม่ต้องการครอบงำความคิดของลูก ๆ หรือเปล่า

เป็นครับ ทั้งคู่ต้องการให้ลูกเป็นอิสระมาก แม้แต่ตอนเด็ก ๆ ก็ยังให้ลูกเลือกโรงเรียนเอง ตอนผม ๘ ขวบ เขาก็ให้เลือกโรงเรียนเอง ให้เลือกโรงเรียนที่ไม่เหมือนกัน มี ๒ แบบ โรงเรียนหนึ่งอยู่ในลอนดอน เป็นโรงเรียนค่อนข้างธรรมดา เป็นโรงเรียนที่เป็นแบบปกติ มีชื่อเสียงบ้างในเรื่องการสอน อีกโรงเรียนหนึ่งเป็นโรงเรียนแปลก ๆ อยู่นอกเมือง ไม่กินอาหารสัตว์ มีแนวการสอนแบบไม่ค่อยบังคับ ไม่มีการตี ผมก็เลยบอกว่าเขาโรงเรียนแบบที่ไม่มีการตี เมื่อเลือกแล้ว เขาก็ให้ไปอยู่โรงเรียนนั้นจริง แล้วโรงเรียนนั้นก็อยู่นอกเมืองประมาณ ๘๐ กม. คุณพ่อก็ต้องไปซื้อบ้านแถวนั้น แสดงว่าคุณพ่อต้องนั่งรถไฟไปทำงานในลอนดอนประมาณ ๒ ชั่วโมง ตอนเย็นกลับมาอีก ๒ ชั่วโมงกว่าจะถึงบ้าน เรียกว่าค่อนข้างจะเสียสละสูงสำหรับการเรียนของลูก เพราะเหตุผลเดียวที่ไม่อยู่ในลอนดอนก็เพื่อที่เราจะได้ไปอยู่ในโรงเรียนที่เราเลือกไว้

การเป็นลูกอ.ป่วยนี้ เวลาไปเข้าเรียนในชั้นต่าง ๆ นี้มีปัญหบ้างไหม

ก็มี คือถ้าเรียนที่อังกฤษนะ ก็คือเป็นลูกของคนจีน คนอังกฤษเขาไม่รู้จักคนไทย พอพูดถึงเมืองไทยเขาก็นึกถึงเรื่องแมวไทยกับเรื่องเดอะคิงแอนดไธ นั่นก็เป็นชีวิตที่ถูกล้อเลียนตลอดเวลา ถ้าเป็นช่วงที่เข้าสาธิตก็เป็นช่วงที่คุณพ่อมีตำแหน่ง แต่ว่ามันก็ไม่ได้มีผลอะไรมากนัก แต่ค่อนข้างจะถูกเหอในโรงเรียนเหมือนกัน ที่ถูกเหอเพราะเขาเห็นว่าเราเป็นฝรั่ง ก็อยากมาฝึกภาษาอังกฤษด้วยบ้าง อยากมาถามว่าไปดูคลิธิชาร์ดรียัง อะไรอย่างนี้

คุณพ่อเคยพูดเปรียบเทียบลูกกับตัวคุณพ่อบ้างไหมคะ

ไม่เคยเลย ไม่เคยพูดว่าอยากจะให้ลูกเป็นอะไร ไม่เคยเลย และผมก็ไม่เคยเห็นว่าคุณพ่อยกย่องตัวเองว่าเก่งด้วย

เคยมีนักจิตวิทยาบอกไว้ว่า ถ้าพ่อแม่ต่างคนต่างให้ความสนใจลูกจะไม่ค่อยมีผลเท่าไร แต่ถ้าพ่อแม่มีความสามัคคีร่วมกันจะมีผลมากกว่า อันนี้เป็นจุดร่วมกันระหว่าง อ.ป่วยกับภรรยาหรือเปล่าคะที่สามัคคีกัน ที่มีผลต่อลูก ๆ มาก

ก็คิดว่าใช่ คือเขาสามัคคีในเรื่องการเลี้ยงดูลูก เขาไม่เคยขัดแย้งกัน หลักๆ บางอย่างเหมือนกัน คือให้ลูกเป็นคนตัดสินใจเอง กำหนดชีวิตตัวเองขึ้นมา ไม่ใช่ไปแทรกแซงในเรื่องต่าง ๆ แต่ขณะเดียวกันผมว่าคุณพ่อไม่เข้มงวดในการเลี้ยงดูเหมือนคุณแม่ คุณพ่อก็ไม่คัดค้านในการเลี้ยงดูแบบเข้มงวดของคุณแม่ แต่ไม่ได้บอกว่าคุณออกมาดีนะ บางทีผมกลับทำตรงกันข้าม หนึ่งในผมไม่เชื่อว่าจะมีการเลี้ยงดูวิธีไหนที่ทำให้เหมือนกับเราได้ สอง ถ้าตั้งเป้าว่าจะต้องเลี้ยงลูกให้ได้อย่างนี้ ๆ นะ แนวโน้มจะออกมาตรงกันข้าม ที่ดีที่สุดผมคิดว่าควรเลี้ยงลูกให้เป็นตัวของตัวเอง โดยไม่พยายามให้ออกนอกทางจนเกินไป

การมีครอบครัวนี้ อ.ป่วยกับคุณแม่เข้ามายุ่งเกี่ยวด้วยหรือไม่คะ

ไม่เคย ไม่ยุ่ง ก็เหมือนเรื่องโรงเรียนเหมือนเรื่องอาชีพ ซึ่งอันนั้นผมคิดว่าเป็นสิ่งที่ดี แล้วก็กับลูกตัวเองก็คิดว่าคงจะปฏิบัติแบบนี้

รสนะส่วนตัวที่มีต่อคุณพ่อ

ชีวิตที่ผ่านมา อาจารย์พอจะบอกได้บ้างไหมคะว่าสิ่งที่ได้รับจากคุณพ่อนี้มีอะไร

บอกไม่ได้ว่ารับอะไรจากคุณพ่อ ถ้าถามว่าได้อะไรจากคุณพ่อคุณแม่ก็อาจจะแนวความคิดเบื้องต้นในสมัยก่อนนี้ จนถึงปัจจุบันก็ยังมีส่วนเกี่ยวข้อง ก็รับในแนวคิดซึ่งก็คงจะแยกคุณพ่อคุณแม่ไม่ได้ในด้านความคิด แล้วมันก็เป็นประสบการณ์ที่ได้อยู่ในสังคมของ ๒ ประเทศ รวมทั้งได้อยู่โรงเรียนต่าง ๆ ด้วย อาจจะเป็นแนวคิดในลักษณะที่ค่อนข้างจะเห็นว่าสังคมมันน่าจะดีกว่านี้ น่าจะมีความยุติธรรมกว่านี้ และความคิดที่ไม่ชอบการโกงกินหรือคอร์รัปชันอะไรอย่างนี้ ได้จากคุณพ่อหลายอย่างท่านเล่าให้ฟัง และเรื่องความคิดในการเลี้ยงลูก ก็ได้ทั้งความคิดที่เห็นและไม่เห็นด้วย คือได้ทั้งส่วนที่คิดว่าน่าเอาอย่างและส่วนที่คิดว่าไม่น่าเอาอย่าง

คือเขาเลี้ยงลูกค่อนข้างจะเข้มงวดมากนะ เมื่อเทียบกับการเลี้ยงเด็กไทยและก็ฝรั่งด้วย ค่อนข้างจะเข้มงวดมาก ไม่มีโทรทัศน์ให้ดูตลอด ต้องเข้านอนมีกำหนดนอน เช่นว่าตอนอยู่ ม.ศ.๓ ตอน ๓ ทุ่มต้องเข้านอนแน่นอน ถึงจะดูหนังสือก็ไม่ให้ดูเวลานอนต้องนอน เงินก็ให้น้อย ตอนอยู่ ม.ศ.๓ ได้อาทิตย์ละ ๘ บาท ถ้าดูหนังมันก็ต้อง ๑๕ บาท ต้องเก็บเงินไว้ ๒ อาทิตย์ถึงจะได้ดู ก็ค่อนข้างจะเข้มงวดการจิตแบบครอบครัว ตอนเด็ก ๆ อยู่ที่อังกฤษวันอาทิตย์เขาก็จะพาไปเดินเล่นอะไรนี่ ตอนนั้นเกลียดการเดินเล่นที่สุดเลย คือจะลากให้ไปเดินเล่นตามท้องนาตามอะไรเนี่ย แต่เดี๋ยวนี้ชอบการเดินเล่นนะ ถ้าได้มีโอกาสเดินตามภูเขาาก็คิดว่าชอบไม่ค่อยมีโอกาส ส่วนใหญ่เรื่องกฎเกณฑ์การเลี้ยงลูกนี้เป็นคุณแม่มากกว่า คือลูกก็ด้วยความรักและความหวังดีที่สุดและค่อนข้างเข้มงวด เพราะตั้งใจจะให้ลูกคนดี แต่ว่าในความเห็นผมก็คิดว่าเข้มงวดเกินไป

รอบครัวนี้ ลูก ๆ รู้สึกกับพ่อแม่ต่างกันอย่างไรคะ

ก็รู้สึกต่างกัน สำหรับผมก็แล้วกันนะครับ เอ้อ...รู้สึกว่าคุณแม่เป็นคนที่มีเข้มแข็งเป็นคนดี เป็นคนที่จู้จุกจิก เป็นคนที่ร้าย(หัวเราะ) คืออารมณ์ร้าย ส่วนคุณพ่อ

เป็นคนที่ย่อนกว่า เป็นคนอารมณ์เย็นกว่า สุขุมกว่า ก็คิดว่าคุณสมบัตินี้ทำให้คุณพ่อ
กับคุณแม่ไปด้วยกันได้ดี ถ้าเหมือนกันก็คงจะแย่

ส่วนใหญ่แล้วลูกจะอยู่ใกล้ชิดกับคุณพ่อหรือคุณแม่มากกว่ากัน อย่างมีปัญหาอะไร
อย่างนี้

อาจจะอยู่กับแม่มากกว่า ถ้าพูดถึงความใกล้ชิดนะ แต่นั่นคงเป็นธรรมดาใน
หลายครอบครัว คือคุณแม่เป็นคนเข้มงวด แต่ก็ใกล้ชิดกว่าเวลามีปัญหาอะไร คุณแม่
ก็อยู่ประจำคอยช่วยแก้ไขให้ แต่ก็ใกล้ชิดทั้งคู่ คือความเป็นครอบครัวค่อนข้างจะดี

ที่อาจารย์บอกว่าความคิดอ.ป่วยมีหลายอย่างที่รับมาจากภรรยา...

คือความคิดของคุณพ่อนี้มาจากคุณแม่มากเกินไป แทบทุกเรื่องเลย โดยแท้จริงแล้ว
คุณพ่อไม่ใช่คนที่มีแนวคิดในทางสันติวิธี อาจจะมีตอนหลังที่คุณพ่อเขียนอะไร
ที่มีลักษณะเกี่ยวกับสันติวิธี แต่ไม่เป็นสันติวิธีแบบเดียวกับคุณแม่ คือคุณแม่เป็นคน
ที่ปฏิเสธการใช้อาวุธทุกชนิด การใช้ความรุนแรงทุกชนิดไม่ว่ากรณีใดก็ตาม เมื่อ
เกิดสงครามโลกครั้งที่ ๒ คุณแม่ไม่ยอมถูกเกณฑ์ คือผู้หญิงอังกฤษก็ต้องถูกเกณฑ์
อยู่เหมือนกัน ไม่ได้ถูกเกณฑ์ให้ไปรบนะ แต่ต้องเกณฑ์ให้ไปเป็นแนวหลัง ให้ไปช่วย
อะไร แต่คุณแม่ปฏิเสธจนกระทั่งต้องถูกขึ้นศาล แต่ยังดีเพราะถ้าเป็นสมัยสงคราม
โลกครั้งที่ ๑ เขายังเลย คือคนที่ปฏิเสธจะไปเป็นทหารส่วนใหญ่จะถูกยิง แต่สงคราม
โลกครั้งที่ ๒ เขายอมรับสำหรับคนที่มีความบริสุทธิ์ใจหรือเป็นด้วยจิตสำนึกจริง ๆ ที่ไม่
ต้องการจับอาวุธ แล้วถ้าศาลวินิจฉัยได้ว่าเป็นอย่างนั้นจริง ๆ เขาก็จะไม่ลงโทษ
คุณแม่ก็โชคดี เขาเชื่อว่าเป็นอย่างนั้นจริง ๆ ก็ปล่อยไป ขณะที่เพื่อนคุณแม่บางคน
ต้องติดคุกเพราะเรื่องนี้ เพื่อนคุณแม่หลายคนก็เป็นสันติวิธี ส่วนคุณพ่อนั้นก็ไปจับ
อาวุธเป็นเสรีไทย ซึ่งคุณแม่ก็ไม่เห็นด้วยที่คุณพ่อทำอย่างนั้น คือคุณแม่จะเห็นด้วย
ในแง่อุดมการณ์ เมืองไทยถูกญี่ปุ่นครอบงำก็ควรมีการปลดปล่อย แต่คุณแม่ไม่เห็น
ด้วยที่ใช้อาวุธ คุณแม่เชื่อว่าต้องใช้วิธีแบบสันติวิธี เช่นว่าต้องประท้วง คนต้องสามัคคี
กันไปประท้วง และต้องประท้วงแบบสันติ ซึ่งอันนี้ก็มีผลต่อความคิดของคุณพ่อด้วย
ในระยะหลังนี้ อีกอย่างหนึ่งคือคุณแม่คัดค้านตลอดในการใช้ชีวิตฟุ่มเฟือย ตอนผม
เด็ก ๆ ไม่ยอมให้มีคนใช้ในบ้าน ตอนเด็กผมก็จำไม่ค่อยได้ รู้สึกว่าคุณแม่พาผมไป

ชื่อของจ่ายตลาดอะไร อย่างนี้ก็ขึ้นรถเมล์ไป มาตอนหลังที่คุณพ่อมีรถมีคนขับรถนี้ คุณแม่ก็รู้สึกว่าคุณข้างฝันความรู้สึกของตัวเองมาตลอดเวลาเลย หรือเวลาไปเที่ยวที่ไหน บางทีไปเที่ยวทางภาคใต้ เดี่ยวจะต้องมีเจ้าหน้าที่มาต้อนรับ เขาเสนอว่าจะมีรถตำรวจมานำขบวนอะไรแบบนี้ คุณแม่ก็ปฏิเสธไปทุกครั้ง คุณพ่อก็เหมือนกัน แต่ความคิดหลายอย่างก็มาจากคุณแม่ คุณพ่อก็คงไม่เข้มงวดถึงขนาดนี้ก็ไม่ได้ อันนี้เล่าตามความรู้สึกจริง ๆ ของผมนะ คือคุณแม่เป็นสังคมนิยมจริง แต่ไม่ใช่สังคมนิยมแบบรัสเซียหรือแบบจีน แต่เป็นสังคมนิยมที่บางคนเรียกว่ายูโทเปียทำนองนั้น แต่ก็เป็นสังคมนิยมประชาธิปไตยด้วย คือคุณแม่ไม่ชอบคอมมิวนิสต์ทุกชนิด แต่ก็ต้องการระบอบประชาธิปไตยจริง ๆ และขณะเดียวกันก็ต้องการให้มีการเปลี่ยนค่านิยมในเรื่องสังคมนิยมในระบอบประชาธิปไตยให้เกิดขึ้น เพื่อนคุณแม่บางคนเป็นคนที่มีความคิดค่อนข้างสูง คือเขาจะดูว่ารายได้เฉลี่ยของประชากรเป็นเท่าไร ทำงานอะไรก็ตามเขาก็จะรับเฉพาะในส่วนนั้น ส่วนที่เกินมานั้นก็จะไปใช้อย่างอื่นที่เป็นประโยชน์ต่อสังคม แต่ความคิดของคุณแม่นั้นพอมาอยู่เมืองไทย คุณแม่ถึงไม่ค่อยมีความสุข เพราะหาคนที่มีความคิดแบบเดียวกันไม่ได้ แล้วแถมฝรั่งที่เจอในเมืองไทย ก็จะมีความคิดแบบอนุรักษนิยม เป็นพวกฝ่ายขวา มืออเมริกันบางคนที่มาเจอคุณแม่ก็มีรายงานกลับไปว่าเป็นคอมมิวนิสต์อะไรแบบนี้ เข้าใจว่าเข้าไปในแฟ้มซี.ไอ.เอ.ด้วยว่าเป็นคอมฯ เพราะว่าบางทีก็มืออเมริกันที่มาเกี่ยวข้องกับคุณพ่อ พอมาคุยกับคุณแม่ก็เห็นว่าเป็นคอมฯ ชัด ๆ เลย

ฟัง ๆ มารูสึกว่าคุณพ่อมีอะไรที่ต่างจากคุณแม่อยู่หลายเรื่อง .ทีนี้อยากทราบว่าคุณพ่อกับคุณแม่มีอะไรเหมือนกันบ้างหรือเปล่า ถึงทำให้อยู่ร่วมกันได้

คือผมอาจจะพูดเกินไป จนทำให้มองภาพว่าคุณพ่อไม่ค่อยมีความคิดเป็นของตัวเองเลย ไม่เชิงอย่างนั้นนะครับ ที่จริงคุณพ่อเป็นคนเข้มแข็ง อะไรที่ไม่เห็นด้วยกับคุณแม่ คุณพ่อก็ไม่ทำ เขาก็ไม่ได้คล้ายคุณแม่ทุกอย่าง แต่ผมเชื่อว่าอิทธิพลทางความคิดของคุณแม่ต่อคุณพ่อยู่พอสมควร คือคุณแม่เป็นคนหนักแน่นในด้านความคิดมาตั้งแต่วัยรุ่นด้วยซ้ำไป คือแกลไปเดินขบวนบ้าง อะไรที่ไม่พอใจก็เขียนจดหมายไปตามหนังสือพิมพ์อะไรแบบนี้ ส่วนคุณพ่อเป็นคนง่าย ๆ ไม่รู้สึกรุนแรงในเรื่องอะไรก็ต่างกันตรงนี้

การที่มีคุณพ่อเป็นคนมีความสามารถมาก ในฐานะที่อาจารย์เป็นลูกทำให้เกิดปมด้อยกับลูกบ้างไหม คือรู้สึกว่ามีใคร ๆ ก็ต้องมาคาดหวังว่าเราจะต้องเป็นคนเก่งอย่างนั้นอย่างนี้หรือมีความสามารถแบบคุณพ่อ ไม่ทราบรู้สึกแบบนั้นบ้างหรือเปล่าคะ

ก็คงเป็นทุกคน ถ้าเป็นลูกของคนที่มีคนยกย่องนับถือ แต่ไม่ใช่ว่าผมกับน้องคิดมากในเรื่องนี้ แต่บางทีก็มีผลอยู่เหมือนกัน คือมักจะมีคนมาคิดว่าผมจะเจริญตามรอยคุณพ่อ ซึ่งจริง ๆ ผมไม่ใช่เป็นคนแบบนั้น รู้สึกว่าเราเป็นตัวของตัวเอง ผมอาจจะเป็นคนที่ยืดหยุ่นจะเป็นขบถในครอบครัว จึงค่อนข้างที่จะหลีกเลี่ยงที่จะทำอะไรตามรอยของคุณพ่อ แต่ไม่ใช่รู้สึกว่า เป็นเรื่องที่ทำให้ตัวเองเป็นคนมีปมด้อย แต่ในเรื่องที่คุณพ่อเป็นคนมีความสามารถก็จริง อย่างคุณพ่อเป็นคนหัวไว แก้ปัญหาได้ดี เป็นผู้บริหารที่ดีหรือเป็นอะไรที่ดีหลาย ๆ อย่างได้

ตอนเด็ก ๆ นี้เคยวาดภาพว่าคุณพ่อเป็นฮีโร่ไหมคะ

ไม่ได้วาดภาพ แต่ได้ภาพหลาย ๆ อย่าง อย่างอยู่ที่อังกฤษตอนเด็ก ๆ บางครั้งยังอายแทนคุณพ่อเลย คือคุณพ่อจะถูกดูถูก จากวิธีการพูดหรืออะไร ชาวอังกฤษเขาจะไม่รู้จัก เวลาเดินตามท้องถนนจะรู้สึกว่าพ่อเราถูกเขาดูถูก ผมก็พลอยรู้สึกไปด้วย แต่ตอนเด็กนะ คือคิดว่าทำไมพ่อเราถึงพูดแปลก หรือทำไมต้องมาพูดแบบนั้นนะ น่าอาเขาจะตาย คือมันเป็นเรื่องธรรมดาที่เด็กจะรู้สึกถ้าพ่อถูกทำแบบนั้น จะกลับกันก็เมื่อมาอยู่เมืองไทย จะรู้สึกว่าแม่นี้เพื่อนไปหมดเลยกับสภาพแวดล้อม คิดว่าทำไมเราต้องมาถูกเลี้ยงแบบฝรั่งอะไรแบบนี้ คือผมมีภาพความคิดอะไรเปลี่ยนไปเรื่อย ๆ อเมืองไทยอยากไปอังกฤษ พออยู่อังกฤษก็อยากกลับมาเมืองไทย

อาจารย์เคยรู้สึกว่าพ่อแม่ลำเอียงบ้างไหมคะ

ไม่ลำเอียงหรอก เขาระวังมากที่จะไม่ลำเอียง ไม่แสดงว่ารักลูกคนไหนมากกว่าใคร คุณแม่จะโกรธมากถ้าเพื่อนคุณพ่อมาบ้านแล้วสอบถามเราว่า พ่อแม่รักใครมากกว่าใครอะไรแบบนี้ คุณแม่จะไม่โหมมาก แล้วก็ปัญหาที่เจอเป็นประจำ ผมไม่เคยรู้สึกเลยว่าพ่อแม่ลำเอียง แต่ไม่ใช่ว่าความสัมพันธ์เหมือนกันหมดนะ

ตอนที่อ.ป่วยเป็นผู้ว่าฯการนี้ มีพวกที่พยายามวิ่งเต้นเข้าหลังบ้านบ้างหรือเปล่า

ครับ มีค่อนข้างเป็นประจำ โดยเฉพาะช่วงปีใหม่หรืออะไรแบบนี้ อย่างเขาไป

มาว่าที่บ้านไม่มีโทรทัศน์ พวกธนาคารใหญ่ ๆ บางแห่งเขาก็หิ้วโทรทัศน์มาให้
พ่ออยู่ คุณพ่อก็ไล่ไป คุณแม่อยู่คุณแม่ก็ไล่ไป

ว่าตอนไล่นี้ให้เหตุผลอย่างไรคะ

ก็บอกว่าไม่รับของขวัญ แต่ถ้าเป็นเรื่องเล็ก ๆ น้อย ๆ เป็นกระเช้าดอกไม้หรือ
ไรก็รับ

จารย์คะ อยากขอยิงกลับไปประเด็นที่อาจารย์บอกว่า อ.ป่วยชอบเล่าเรื่องคอร์-
รั้นให้ฟัง อาจารย์พอจะยกตัวอย่างบ้างได้ไหมคะ

คือผมจำรายละเอียดไม่ค่อยได้ รู้สึกเรื่องกรรมกรรมน้ำตาลนี่เขาจะเล่าเป็นประจำ
เรื่องน้ำตาลนี่เขาโก่งกันเป็นเรื่องผลประโยชน์ทั้งนั้นเลย แล้วคุณพ่อก็อยู่ใน
กรรมการหลายชุด หรืออย่างการตัดถนนก็ชอบเล่า หรืออย่างสมัยจอมพลสฤษดิ์ก็
เหมือนกัน

ทราบว่าคุณพ่อเคยพูดถึงใครในทางที่ไม่ดีบ้างหรือเปล่า

หมายถึงพวกนักการเมืองใหญ่ ๆ หรือพวกทหารอะไรอย่างนี้หรือครับ ก็มี
ผมว่าจริง ๆ แล้วเขาไม่ค่อยนิินทาต่อลูกเท่าไร เพราะกลัวว่าจะเอาไปพูดต่อที่
โรงเรียน(หัวเราะ) อันนี้จริง ๆ นะครับ คนที่เล่าส่วนใหญ่จะเป็นคุณแม่ ส่วนคุณพ่อ
จะเล่าอยู่บ้างเหมือนกัน ผมมารู้เรื่องก็เมื่อตอนโตขึ้นมากกว่า อย่างเช่นสมัยที่
คุณพ่อต้องไปพูดกับสมาคมนักข่าวหรืออะไรเป็นประจำทุกปี แล้วก็จะแต่งเป็นกลอน
มาตีเรื่องคอร์รัปชัน คุณพ่อก็จะมาเล่าให้ฟังว่าผลเป็นอย่างไร อะไรแบบนี้ ตอน
นี้รู้สึกเขาบอกว่าจอมพลคนหนึ่งโกรธเขามาก เวลาไปหาเนียปล่อยตองกันทั้งวัน
ไม่รู้ว่าเป็นใคร คุณพ่อจำเป็นต้องเข้าพบก็เกล้งไม่ให้เข้าพบตลอด เขาก็เล่า
ให้ฟัง แต่ไม่ค่อยเล่าเรื่องจอมพลสฤษดิ์ในทางเสีย ผมว่าคุณพ่อเป็นคนมองอะไรใน
ทางบวกตลอด ตอนนั้นตอนที่จอมพลสฤษดิ์เข้ามา คุณพ่อมีความหวังกับสังคมไทย
ค่อนข้างมาก มองจอมพลสฤษดิ์อาจไม่ใช่ที่ตัวจอมพลสฤษดิ์ แต่มองคนที่อยู่รอบข้าง
จอมพลสฤษดิ์ด้วย โดยเฉพาะตัวพลเอกเนตร ชมะโยธิน ซึ่งใกล้ชิดกับจอมพลสฤษดิ์
มาก เคยติดคุกสมัยจอมพลป. คุณพ่อก็รู้สึกว่าเขา... ตอนนี้มีโอกาสที่จะทำอะไรเพื่อ
แก้ไขสังคม อันนั้นเป็นภาพที่ได้

อย่างจอมพลถนอมเอง คุณพ่อก็ไม่เคยมองจอมพลถนอมเป็นคนเลวเลย แต่
 สู้ในหลักการในความคิด อย่างเรื่องการทำรัฐประหารตัวเองเมื่อปี ๒๕๑๔ อะไรแบบนี้
 แต่คุณพ่อก็มองว่าจอมพลถนอมเป็นคนดี เป็นคนไม่โกงไม่กินใคร แต่เป็นคนอ่อนแอ
 ส่วนจอมพลสฤษดิ์นี่คุณพ่อมองว่าชีวิตส่วนตัวการโกงกินนี่เยอะจริง ๆ เป็นสิ่งที่ต้อง
 คัดค้าน แต่ในแง่ความคิดสร้างสรรค์สังคมก็มีอยู่ แต่คุณพ่อเองความคิดก็เปลี่ยนตาม
 สมัยเหมือนกัน คุณพ่อเป็นคนที่ไม่คาดหวังในทางดีตลอด แต่ก็ต้องผิดหวัง คือมองโลก
 ในแง่ดี อย่าง ๑๔ ตุลา คุณพ่อก็มองในแง่ดี ซึ่งเหตุการณ์ก็มีทั้งดีทั้งเสีย

การที่อ.ป๋วยเป็นคนที่มีมองโลกในแง่ดีทั้ง ๆ ที่บางคนอาจจะไม่ได้จริง ไม่ทราบว่าคุณ
 อาจารย์คิดว่าเป็นจุดอ่อนของคุณพ่อหรือเปล่าคะ แล้วเป็นผลให้คุณพ่อมาเสียใ
 ติหลัง

ผมไม่เห็นว่าคุณพ่อจะเสียใจ ผมว่าคุณพ่อเป็นคนที่มีมองคนในแง่ดี มองโลกใ
 แง่ดี แต่เขาก็รู้ว่าอะไรเป็นอะไร แล้วก็รู้ว่าตัวว่าเป็นคนมีศัตรูเยอะ และก็รู้ว่าศัตรูมันมี
 อย่างไร เพราะว่าถ้าคุณพ่อไม่ได้ต่อสู้ในเรื่องคอร์รัปชั่น คุณพ่อก็คงไม่มีศัตรูแบบ
 คุณพ่อมืออยู่ คือเหตุการณ์เรื่องต่าง ๆ มันมาก่อน ๖ ตุลาทั้งนั้น ผมเองเคยฟังจาก
 คุณพ่อรู้สึกจะวินิจฉัยว่า มันเป็นการแก้แค้นจากคนที่เคยโดนอะไรจากคุณพ่อ คื
 คัดค้านการโกงกินค่อนข้างเยอะในเรื่องนี้ แต่จะมีอีกส่วนที่ไม่รู้เรื่องอะไร อย่าง
 บางส่วนคงเชื่อว่าเป็นคอมฯจริง ๆ อาจจะดีจริง ๆ หรือบางส่วนก็เห็นเป็นเรื่องเก
 การเมือง แต่มันมีการแก้แค้นอยู่ในนั้นส่วนหนึ่งด้วย อันนี้เขามองกัน

เมื่อเหตุการณ์ ๖ ตุลาได้เข้ามาในชีวิตครอบครัว "อึ้งภากรณ์"

ในครอบครัวนี้เคยเกิดวิกฤตบ้างไหมคะ

ไม่เคย..(หยุดคิด)..ที่เป็นวิกฤตจริง ๆ นั้นไม่เคยมี มีแต่เรื่องทะเลาะกันธรรมดา
 ถ้าจะมีวิกฤตก็เป็นวิกฤตจากภายนอก อย่างเช่นช่วงตอนที่คุณพ่อถูกหาว่าเป็นคอม
 อะไรอย่างนี้ ที่เป็นห่วงที่สุดก็คงเป็นเหตุการณ์ ๖ ตุลา คือตอนนั้นผมเองก็อยู่อังกฤษ
 แล้วไม่รู้อะไรเกิดขึ้นกับคุณพ่อ แต่ว่าก็เป็นวิกฤตระยะสั้น คือตั้งแต่ฟังข่าวในวิทยุ
 ได้เกิดเหตุการณ์ ๖ ตุลาแล้ว ดูรูปในหนังสือพิมพ์ก็ตกใจมากในเรื่องนั้น แล้วก็รู้

คุณพ่อเป็นอะไร ไม่สามารถหาข่าวอะไรได้ มันมีข่าวขัดแย้งกันตลอดเวลา บางครั้งก็ว่าออกมาแล้ว จนกระทั่งคุณพ่อโทรศัพท์มาจากเยอรมันว่ามาถึงแล้ว ถึงได้สบายใจกัน

แล้วช่วงก่อน ๖ ตุลาคมนี้ในครอบครัวเครียดกันใหม่คะ เพราะช่วงนั้นอ.ป่วยถูกป้ายสีมากเหลือเกิน

ตอนนั้นคุณแม่อยู่อังกฤษ ผมกับไมตรีอยู่เมืองไทย แต่ผมไม่อยู่บ้าน มีไมตรีกับคุณพ่ออยู่ด้วยกัน ตอนนั้นคุณพ่อค่อนข้างเครียดตอนที่ถูกโจมตีทางวิทยุ ส่งผลค่อนข้างมาก กินเหล้าเยอะด้วยตอนนั้น รู้สึกจะเครียดมาก

ตอนอ.ป่วยเครียดนี้ ท่านแก้ไขอย่างไร

ก็พูดยาก เพราะเพิ่งเคยเห็นคุณพ่อเครียดจริง ๆ ก็ช่วงนั้น คือมันก็มีเรื่องในปี ๒๕๑๙ นั้นแหละ ตั้งแต่ที่ธรรมศาสตร์มันมีเหตุการณ์อยู่เรื่อย ๆ แล้วพวกยานเกราะวิทยุนี้โจมตีอยู่ตลอดเวลาเลย แล้วคุณพ่อเองก็ต้องรับผิดชอบในแง่ของธรรมศาสตร์ ก็รู้สึกว่าเครียด เครียดจริง ๆ แต่ก็ไม่ใช่ตลอดเวลาละ แต่มันก็มีเหตุการณ์ตลอดเวลา ปกติคุณพ่อเป็นคนกินเหล้าตลอด สูบไปป์สูบบุหรี่ แต่กินเหล้าก็กินพอประมาณ แต่ช่วงนั้นกินเหล้ากินประมาณ เช่นมีครั้งหนึ่งขับรถเข้าซอยแล้วไปชนรถตำรวจเข้า น้องก็เล่าว่ากินเหล้าฟุ้งเลย ซึ่งผมคิดว่าเกิดจากความเครียดมาก เพราะหลังจากเกิดเหตุการณ์ ๖ ตุลาแล้วไปอยู่อังกฤษก็ไม่ได้กินเหล้าอีก ไม่ได้มีอาการอย่างนี้อีกเลย

ตอนช่วง ๖ ตุลาคมนี้ไม่ทราบว่าลูก ๆ ถูกลูกหลงเข้าบ้างหรือเปล่า

ก็มีใบปลิว คือน้องผม (ไมตรี อิงภากรณ์) สอนอยู่ที่จุฬาฯ ผมสอนที่มหิดล มันก็มีใบปลิวอยู่ ๒ แผ่นที่บอกว่าทำงานกันเป็นทีม คือพ่อผมคุมธรรมศาสตร์ ผมคุมมหิดล ส่วนน้องผมก็คุมจุฬาฯ แต่ว่าไปมันก็ไม่ใช่เรื่องใหญ่ คนอื่นเขาโดนพร้อมกันไปหมด มันไม่ใช่แค่นี้ บางคนโดนเขียนอย่างไม่ไว้หน้าเลย

แล้วช่วงนั้นคุณแม่เป็นอย่างไรบ้าง

ก็เป็นห่วง แต่คุณแม่เป็นคนเข้มแข็ง คือเรารู้ว่าเป็นห่วง แต่ไม่ได้ระบายความเป็นห่วงออกมา

ไม่ทราบว่าอาจารย์พอจะทราบหรือเปล่านั้นคะว่าเวลาที่อ.ป่วยประสบปัญหาอะไรนี้

ท่านได้รับความช่วยเหลือจากเพื่อนหรือใครบ้าง

ก็ได้รับ คือคุณพ่อมีเพื่อนสนิทที่เข้มแข็ง ส่วนใหญ่เป็นพวกที่เป็นเสรีไทยด้วยกัน เป็น ๑๓๖ด้วยกัน แล้วก็ยังมีสังสรรค์กันทุกปี หรือเพื่อนสมัยที่เรียนอยู่อังกฤษด้วยกันก็เป็น เพื่อนกันมาตลอด ยังไม่เห็นเพื่อนคนไหนที่ทอดทิ้งคุณพ่อ จริง ๆ เป็นเพื่อนที่มอง คุณพ่อในแง่ดีมีทุกวงการ อาจจะยกเว้นในวงการทหารจะไม่ค่อยมีนัก แต่โดยทั่วไป แล้วในแทบทุกวงการจะมีอยู่ อันนี้ก็ปกป้องคุณพ่อได้พอสมควร ถ้าจะเอ่ยชื่อก็มี เยอะแยะ เช่น คุณนุกูล ประจวบเหมาะก็เป็นเพื่อนสนิท คุณประจิดดี ยศสุนทร ก็เป็นเพื่อนสนิท

ในช่วงที่อ.ป๋วยเป็นอธิการบดีอยู่ธรรมศาสตร์ เคยเล่าเรื่องความขัดแย้งกับนักศึกษา ให้ฟังบ้างไหมคะ

ไม่ค่อยได้เล่าหรอก เพราะผมไปเถียง ผมว่าไหนเราพูดกันถึงเรื่องเป็นประชาธิปไตย ทำไมต้องไปห้ามนักศึกษาเขาแสดงออกด้วย อะไรแบบนี้ สมัยนั้นคุณพ่อ มองผมว่าแรงไปหน่อย ผมรู้สึกว่ามันน่าทำแบบนี้ละ ซึ่งผมไม่ค่อยรู้เรื่องอะไร พูดง่าย ๆ ก็คือค่อนข้างจะพูดด้วยอารมณ์ออกมา โดยไม่รู้ว่าเหตุการณ์เป็นอย่างไร ความกดดันเป็นอย่างไร คือถ้ามองความคิดตัวเองตอนนั้นกับตอนนั้นก็รู้สึกว่า เอ๊ะ.. คุณพ่อก็มีเหตุผลเหมือนกันที่ไปห้ามนักศึกษา

ไม่ทราบว่าจะอ.ป๋วยมีเหตุผลอย่างไรที่ไปห้ามนักศึกษา รู้สึกมีหลายคนที่ยังข้องใจมาก

คือพวกนี้ผมจำไม่ได้ เหตุผลที่ผมรู้สึกและที่ผมเข้าใจ คือคุณพ่อรู้สึกว่าสถานการณ์ในตอนนั้นจะเป็นเครื่องมือในการสร้างสถานการณ์ได้ จะพยายามควบคุมไว้ไม่ให้ถึงขั้นที่จะเป็นเครื่องมือได้ ซึ่งก็มีเหตุผล ก็เห็นจากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจริงว่า มันมีเหตุผล แต่จะป้องกันได้จริงหรือไม่มันก็อีกเรื่องหนึ่ง คือผมมองว่านักศึกษาสมัยนั้นก็ป็นธรรมชาติของนักศึกษา ส่วนคุณพ่อก็เป็นธรรมชาติของคุณพ่อ เมื่อคำหนึ่งถึง หลาย ๆ เรื่องตอนนั้นก็ต้องทำแบบนั้น

แล้วท่านรู้สึกผิดหวังกับนักศึกษาหรือไม่คะ ที่มีท่าทีต่อต้านแบบนั้น

ไม่...ไม่เคยเห็น คือคุณพ่อจะมองว่าตัวเองไม่ได้เห็นด้วยกับนักศึกษาอะไร

หลาย ๆ อย่าง แต่คุณพ่อก็ไม่เคยมองนักศึกษาในแง่ร้าย เป็นเรื่องตลกที่ยานเกราะชอบตีว่าเป็นพวกเดียวกัน ซึ่งความจริงแล้วความคิดของคุณพ่อไม่เหมือนนักศึกษาอย่างเช่น คุณพ่อรู้ว่านักศึกษาสมัยนั้นมีความคิดไปในทางสังคมนิยมค่อนข้างมาก คุณพ่อมองว่านักศึกษาบางคนไม่เชื่อเรื่องประชาธิปไตยจริงๆ นัก หรือวิธีการบางอย่างที่นักศึกษาหรือขบวนการนักศึกษาในสมัยนั้นใช้ คุณพ่อไม่เห็นด้วย แต่คุณพ่อก็ถือว่าเป็นธรรมดา เป็นสิทธิด้วย คุณพ่อก็ไม่เคยมีความรู้สึกว่าผิดหวังไปกับนักศึกษาทั้งหมด

ก่อนจะจบนี้อยากจะขอเป็นคำถามสุดท้าย คืออยากให้อาจารย์พูดถึงคุณพ่อให้ฟังในด้านที่อาจารย์รู้สึกประทับใจในตัวคุณพ่อมาก

พูดไปบ้างแล้ว คือผมคิดว่าที่ชอบก็คือความกล้าหาญและอดทนที่สุดเท่าที่รู้จักไม่เคยเห็นใครกล้าหาญและอดทนอย่างนี้ นี่ไม่ใช่พูดชมคุณพ่อนะครับ แต่พูดจากความรู้สึกของตัวเอง คนทั่วไปถ้าพบปัญหาที่มักจะหาทางหลีกเลี่ยง แต่คุณพ่อไม่เป็นอย่างนั้น

ภาค ๒

ในทรศนะของคนรู้จัก

บันทึกคำบอกเล่าเรื่อง “อาจารย์ป่วยกับศาสนธรรม”

พระราชวรมนี*

แต่เดิมมาอาตมาก็ไม่ค่อยได้มีโอกาสใกล้ชิดกับอ.ป่วย เพียงแต่ได้ยินชื่อเสียงของท่านมานานแล้วว่าเป็นคนซื่อสัตย์ ซื่อตรง แต่ไม่ได้รู้จักใกล้ชิด มารู้จักค่อนข้างเป็นทางการหน่อยเมื่อท่านเป็นประธานโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ ท่านให้จัดพิมพ์หนังสือถวายเสด็จในกรมฯ พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์ ในโอกาสที่มีพระชนม์ครบ ๘๐ พรรษา ในปี ๒๕๑๔ ทางโครงการตำราฯ ดันนิมนต์ให้อาตมาเขียนบทความทางวิชาการสาขาปรัชญา อาตมาก็เลยเขียนพุทธธรรมขึ้น แล้วยาวมากไป ก็เลยแยกเป็นเล่มต่างหากและตั้งชื่อเฉพาะไม่ขึ้นต่อ

พระราชวรมนี มีภูมิลำเนาเดิมอยู่ที่ อำเภอศรีประจันต์ จังหวัดสุพรรณบุรี ต่อมาท่านเดินทางมาศึกษาในกรุงเทพฯ ถึงชั้นมัธยมปีที่ ๓ ที่โรงเรียนมัธยมวัดปทุมคงคา หลังจากนั้นจึงกลับไปอยู่ที่มีลำเนาเดิมและบรรพชาเป็นสามเณรที่นั่น ท่านเริ่มเรียนพระบาลีตั้งแต่เป็นสามเณร ต่อมาก็เข้าเรียนในมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยควบไปด้วย จนกระทั่งได้รับปริญญาพุทธศาสตรบัณฑิต และเป็นปริยัติธรรม ๙ ประโยคตั้งแต่ยังเป็นสามเณร อันทำให้ท่านได้รับพระมหากรุณาธิคุณจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอุปสมบทพระราชทานในพระอุโบสถ วัดพระศรีรัตนศาสดาราม พระราชวรมนีรับพระสงฆ์ผู้คงแก่เรียน เป็นปัญญาชนของพุทธศาสนาที่ทำงานทางปัญญาอย่าง

ต่อเนื่อง

เรื่องปรัชญา เรียกกันมาว่าหนังสือพุทธธรรม ต่อมาได้นิมนต์อาตมาให้เป็นผู้พูดโดยย่อเกี่ยวกับพุทธธรรม ในวันที่จัดพิธีถวายเสด็จในกรมฯ ที่หอประชุมใหญ่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ โดยอ.ป๋วยเป็นเจ้าการในพิธี นี่แหละความรู้จักก็เป็นแบบทางการและอยู่ในวงการหนังสือ

ต่อมาเมื่อท่านไปอังกฤษหลังเหตุการณ์ ๖ ตุลาที่นี้ใหม่ ๆ ท่านได้เดินทางไปอเมริกาเพื่อแสดงปาฐกถา ตอนนั้นท่านยังไม่ป่วย อาตมาพอดีไปพักอยู่ที่อเมริกาได้รับนิมนต์ไปที่สวอธมอร์ หลังเสร็จจากที่นั่นได้รับนิมนต์ไปพักที่วัดในนิวยอร์กพอดี อ.ป๋วยก็ไปแวะซึ่งก็เป็นการพบครั้งสุดท้ายก่อนที่ท่านจะป่วย จะไปเยี่ยมวัดเดียวกับอาตมาหรือเยี่ยมอาตมาก็แล้วแต่ แต่พบกันที่นั่น แล้วก็มิ้ออีกหนึ่งที่มีความเกี่ยวข้องกันกับอ.ป๋วย ที่อาตมายังเป็นหนี้มาเรื่อย คือว่าทางโครงการตำราฯ สมาคมสังคมนิยมศาสตร์ จะจัดงานแบบเดียวกันกับที่อ.ป๋วยจัดถวายเสด็จในกรมฯ ตอนนั้นอ.ป๋วยอายุได้ ๖๐ ปี ก็จะมีจัดพิมพ์หนังสือรวมเรื่องทางวิชาการต่าง ๆ แบบเดียวกัน ก็นิมนต์อาตมาเขียนอีก อาตมาก็รับว่าจะเขียนเรื่องพุทธศาสนากับสังคม หรือพุทธศาสนากับสังคมไทย แล้วก็ไม่มีเวลาและยังไม่มีเวลาเขียนมาจนบัดนี้ ตอนหลังอ.สุลักษณ์ก็นิมนต์ให้ไปพูดวันโกมลคิมทอง เรื่องชาวพุทธกับชะตากรรมของสังคม โดยให้ถือเป็นการแทนงานเขียนที่ค้างอยู่นั้น แต่อาตมาก็ยังไม่ถือว่าเป็นการแทนที่แท้จริงก็ยังไม่ถือว่าติดหนี้อยู่ ยังไม่ได้เขียนสักที ยิ่งนานวันเข้าเรื่องราวต่าง ๆ ก็มีมากขึ้น โอกาสที่จะเขียนก็น้อยลง แต่ความคิดที่จะเขียนก็ยังมียู่ จะมองในแง่ติดหนี้ก็ได้มองในแง่เป็นเรื่องที่ควรที่จะเขียนก็ได้ นี่เป็นเรื่องเกี่ยวข้องที่รู้จักเท่าที่นี้ก็ออก นอกจากนี้ก็มีเหตุการณ์บางครั้งที่ทำให้พบกัน อย่างในงานธรรมศาสตร์ครบรอบสถาปนา ๔๑ ปี ทางชุมนุมพุทธฯ นิมนต์อาตมาไปพูดวันสถาปนาธรรมศาสตร์ อ.ป๋วยเป็นอธิการบดีอยู่ ก็ได้พบได้พูดจากันซึ่งก็เป็นทางการอีก

ที่นี้ในแง่ของความรู้จักทางนามธรรม ก็มีข้อหนึ่งที่เรียกว่าเป็นจุดสนใจหรือสะดุดใจ แต่ก่อนอาตมารู้จักอ.ป๋วยในฐานะอธิการบดีของมหาวิทยาลัยทางโลกแห่งหนึ่ง แล้วก็มิ้อเสียงทางชื่อเสียงและอะไรต่าง ๆ แต่ก็ไม่นึกว่าท่านจะสนใจในธรรมะอะไร ที่นี้ไปเจอในหนังสือสันติประชาธรรม พิมพ์ครั้งแรกในปี ๒๕๑๖ เรื่องเศรษฐศาสตร์บัณฑิตจงเจริญ หน้า ๑๔๕ ท่านอ้าง "พุทธพจน์" ที่พระพุทธเจ้า

ศรีแสดงไว้ เรื่อง พละ ๔ ประการ ท่านเขียนบอกว่า สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงแสดงพละ ๔ ประการ เพื่ออุดหนุนกำลังใจของผู้ปฏิบัติไว้ดังนี้ ปัญหาพละกำลังคือปัญหาหนึ่ง วิริยะพละกำลังคือความเพียรหนึ่ง อดวิชชพละกำลังคือกิจการที่ไม่มีโทษหนึ่ง สังคหพละกำลังคือความสงเคราะห์หนึ่ง แล้วก็ยังมีข้อความต่อไปอีกเนื่องด้วยธรรมะข้อนี้ อาตมาก็สะดุดใจว่า อ.ป๋วยรู้เรื่องธรรมะมากอยู่ เพราะธรรมะหมวดนี้ อาตมาก็ยังไม่ได้สังเกตด้วยซ้ำ คือโดยทั่วไปไม่ค่อยมีใครกล่าวถึงทั้ง ๆ ที่เป็นธรรมะที่สำคัญ เป็นเรื่องที่ทำให้คนเกิดมีกำลังใจหรือมีพลังในตัวที่จะทำให้มีความมั่นใจในตัวเองมาก ไม่ต้องห่วงกลัวอะไร คือ มีกำลังใจปัญญา กำลังความเพียร กำลังความสุจริต กำลังการที่ได้สงเคราะห์ช่วยเหลือบำเพ็ญประโยชน์ อันนี้ทำให้อาตมารู้สึกที่อ.ป๋วยได้มีความสนใจธรรมะ ได้คิดค้นหรือได้แสวงหาในเรื่องนี้อยู่ ก็ถือว่าเป็นความประทับใจอันหนึ่งซึ่งจำติดมา น่าเสียดายที่ไม่ได้มีโอกาสคุยกันมาก มีแต่สังเกตในข้อเขียน ซึ่งก็ยังมีเรื่องอื่น ๆ อีกที่เกี่ยวกับธรรมะ แต่ก็เป็นเรื่องที่รู้กันทั่ว ๆ ไป เช่น อ่างพุทธภาสิตอย่าง อุตตนา หิ อุตตโน นาโถ ตนแลเป็นที่พึงแห่งตน ธมฺโมปนฺนเว รกฺขติ ธมฺมาจारी ธรรมย่อมรักษาผู้ประพฤติธรรม ดังนี้ เป็นต้น ซึ่งการที่ท่านขอเอาข้อธรรมและพุทธภาสิตอย่างนี้มาเขียน ก็แสดงว่าจิตใจท่านมีความสนใจในเรื่องเหล่านี้

นอกจากชื่อเสียงเกียรติคุณที่ว่าท่านเป็นคนซื่อสัตย์แล้ว อีกแง่หนึ่งก็คือความสนใจต่อประโยชน์ส่วนรวม ต่อเรื่องประชาชน รวมไปถึงการช่วยเหลือชนบทก็เป็นเรื่องที่น่าประทับใจเกี่ยวกับประโยชน์ส่วนรวม การช่วยเหลือยกฐานะคน สมัยนั้นก็มีโครงการบัณฑิตฯ เกี่ยวกับชนบทซึ่งจัดอบรมและได้นิมนต์อาตมาไปพูด ตัวท่านนิมนต์หรือใครนิมนต์ก็แล้วแต่ แต่ได้ไปพูด รวมแล้วอาตมาโดยมากรู้เรื่องท่านจากชื่อเสียงที่มาถึง ไม่ใช่เกิดจากได้ไปอยู่ใกล้ชิดกันมาก

ส่วนเหตุผลที่อาตมาจะเขียนเรื่องพุทธศาสนากับสังคม ก็ไม่มีอะไรมาก คือว่าผู้ที่นิมนต์ให้เขียนเรื่องเหล่านี้ เขาเชิญผู้ที่อยู่ในแวดวงวิชาการต่าง ๆ มาเขียนเรื่องที่เป็นประโยชน์ต่อสังคม อาตมาอยู่ฝ่ายพุทธศาสนาก็เขียนพุทธศาสนากับสังคม ถ้ามองในแง่วิชาการก็เป็นการทำให้วิชาการเจริญก้าวหน้ายิ่งขึ้น ก็เป็นความประสงค์ร่วมกัน แล้วอ.ป๋วยก็อยู่ในฝ่ายของผู้สนใจสังคมมาก ซึ่งถ้าเขียนเรื่องนี้ก็เข้ากัน

ในด้านศาสนา ดูเหมือนว่าอาตมาเคยอ่านเจอ ท่านบอกว่าท่านเป็น
 แอ็กนอสติก (Agnostic) ซึ่งหมายถึงว่า ไม่สนใจพระเจ้า ตลอดจนเรื่องอื่น ๆ ที่พิสูจน์
 ไม่ได้ว่ามีจริงหรือไม่ ซึ่งในแง่หนึ่งก็คล้ายกับพระพุทธเจ้าที่ไม่สนใจว่า พระเจ้า
 มีหรือไม่มี เรื่องที่พันวิสัยท่านก็ไม่สนใจว่าจะมีจริงหรือไม่มีจริง อย่างเช่น มีคนม
 ถามพระพุทธเจ้าว่า โลกนี้เที่ยงหรือไม่เที่ยง มีที่สุดหรือไม่มีที่สุด โลกหมายถึงจักรว
 พระพุทธเจ้าก็ตรัสว่าไม่ตอบหรอก ไม่เกี่ยวกับเรื่องชีวิตของมนุษย์ว่าจะอยู่ดีหรือไ
 แต่ท่านชอบพูดเรื่องธรรมะ เห็นเอาหลักธรรมไปพูดบ่อย ๆ ก็ไปสะกดคิดว่า แม้หล
 ธรรมที่คนไม่ได้พูดถึงกัน ไม่ปรากฏในหนังสือทั่วไปท่านก็ยังหยิบยกเอาขึ้นมาคล่า
 แสดงว่าท่านต้องศึกษาลึกซึ้งและมีความสนใจอยู่ เสียตายยังไม่มีโอกาสได้คุยกับทำ
 ในเรื่องเหล่านี้อย่างจริงจัง ที่จริงก็น่าสนใจอยู่นะว่าท่านมองศาสนาอย่างไร จึง
 ความสนใจในเนื้อหาธรรมะ ถ้ามองในแง่นี้การที่พูดว่าไม่มีศาสนา ก็อาจจะเป็นเรื่อง
 ของการไม่สนใจในเรื่องของสถาบันหรือเรื่องพิธีกรรม ตกลงเรื่องนี้ก็กลายเป็นเรื่อง
 คลุมเครือไป แต่ที่เราแน่ใจได้อันหนึ่งคือท่านสนใจเนื้อหาธรรมะ การที่ท่านพูดถึงหล
 ธรรมชุดพละหรือกำลัง ๔ ประการ นำมาพูดมาอธิบายขอให้พวกเศรษฐศาสตร์บัณฑิต
 ประพฤติตาม แสดงว่าท่านพอใจในหลักความประพฤติเหล่านี้ และเพราะเราเห็น
 ท่านสนใจธรรมะคือตัวจริยธรรมแท้ ๆ จึงชวนให้สันนิษฐานได้ว่า ท่านไม่สนใจศาสน
 เฉพาะด้านพิธีกรรม และอาจจะไม่สนใจสถาบันด้วย เพราะสถาบันเป็นเรื่องที่
 ปัญหามาก

แม้ในท่ามกลางความมืดมิด จุดอันสว่างเจิดจ้าก็ย่อมมีได้เสมอ

สุภา ศิริमानนท์

ท่านคณะกรรมการนักศึกษา คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ในการเขียนถึง ดร.ป๋วย อึ๊งภากรณ์ ตามที่คณะกรรมการแสดงความประสงค์ไปนั้น ผมคงจะเขียนอะไรไม่ได้มาก และมันก็คงจะต้องกล่าวถึงสิ่งซึ่งซ้ำ ๆ ซาก ๆ กับข้อเขียนบางชิ้น ที่ผมเพิ่งจะเขียนเกี่ยวกับ ดร.ป๋วยฯ ไปแล้วเมื่อไม่นานมานี้เอง การที่กล่าวว่าจะเขียนอะไรไม่ได้มากนั้น ประการแรกทีเดียวก็คือมีเวลาน้อย ซึ่งผมหมายความว่า ในการเขียนถึง ดร.ป๋วยฯ โดยมีเวลาให้เขียนเพียงไม่กี่วันนั้น อย่างดีที่สุดก็ได้แต่เพียงเขียนจากความทรงจำในฐานะแห่งเพื่อนคนหนึ่ง ประการที่สองก็คือ เหตุการณ์ในชีวิตและผลแห่งพฤติกรรมเท่าที่ ดร.ป๋วยฯ ได้ผ่านมาและได้บำเพ็ญไว้ให้แก่ชาติบ้านเมือง ก็รู้สึกว่าคุณจะเป็นเหตุการณ์และเป็นพฤติกรรมซึ่งมีผู้ทราบกันอย่างแพร่หลายกว้างขวาง ซึ่งในจำนวนบุคคลที่ทราบเหล่านี้ก็ไม่ต้องสงสัยเลยว่า จะต้องมิมีน้อยเหมือนกันที่พยายามจะลืมหรือมิฉะนั้นก็พยายามไม่พูดถึง ทั้ง ๆ ที่สมควรแก่การพูดและโอกาสก็อำนวยให้พูด

คนประเภทนี้ เมื่อกาลแห่งชีวิตได้ล่วงมาจนถึงช่วงนี้ ผมรู้สึกว่าคุณจะมีเยาะเย้ยจริง ๆ ในบ้านเมืองของเรา หรือโดยเฉพาะอย่างยิ่งในวงการของพวกที่ถือตนเองว่าเป็นปัญญาชน มันเป็นเรื่องซึ่งฟังดูน่าเศร้า แต่ถึงอย่างไรมันก็เป็นความเศร้าที่หวานมาก

เพราะอะไรผมจึงกล่าวว่ามันเป็นความเศร้าที่หวาน คำตอบก็ม้ง่าย ๆ และไม่
ต้องใช้ภูมิปัญญาอะไรเลย นั่นคือ ภายใต้อ้อมยิ้มและอับเฉา ความอิจฉาริษยา
ความเห็นแต่แก่ตนเองอย่างร้ายกาจ และความเขยอะขยะนานาประการซึ่งครอบคลุม
อยู่อย่างหนาและหนักนี้ อย่างน้อยที่สุดชีวิตและพฤติกรรมของ ดร.ป๋วยฯ ก็มีครุณา
ประหนึ่งแสงสว่างอันจัดจ้านจุดหนึ่งในท่ามกลางความเลวร้ายอันมืดมิดนั้น

ดังนั้น สำหรับผู้ที่รู้จักคิดแม้เพียงสักนิดเดี๋ยวก็น่าเป็นที่สงสัยเลยว่า เขาจะต้อง
สำนึกได้ว่าความหวานอันกระจัดจ้านน้อยนิดเป็นความโศกเศร้าพิสมัยอย่างไร
หรือความสุกสว่างเพียงจุดเล็ก ๆ ท่ามกลางความมืดมิดมีนมหีมามหาศาลนั้น เป็น
ความสุกสว่างและยังให้ผู้ที่ไม่เสียขวัญเกิดความหวังอย่างไร

ในวิวัตนาการของชาติไทยเราแต่ละยุคแต่ละสมัย ย่อมจะมีบุคคลในลักษณะ
เดียวกันกับ ดร.ป๋วยฯ ตลอดมา ซึ่งอาจจะมิใช่มีภูมิปัญญาสูงตำระดับกว่ากันบ้าง แต่เมื่อ
ว่าถึงเจตนาการที่เขาได้บำเพ็ญให้แก่ชาติบ้านเมือง ได้พยายามปรับแก้ความไม่เป็น
ธรรมในสังคม ได้มุ่งมั่นที่จะเปลี่ยนสถานะของพวกที่ตกอยู่ในภาวะเสียเปรียบอันเป็น
ส่วนข้างมากให้หมดความเสียเปรียบไป หรือลดระดับความเสียเปรียบลงอย่างมาก
ที่สุดเท่าที่จะทำได้ ฯลฯ เหล่านี้ ถ้าหากจะกล่าวอย่างสรุปแล้วก็เป็เจตนาการที่
มิได้แตกต่างอะไรกันเลย ปราศจากบุคคลประเภทนี้เสียแล้วชาติของเราจะอยู่กันมา
ได้หรือ?

ผู้ที่ทรงอำนาจแต่ละยุคแต่ละสมัย ผู้มีวาสนาสูงส่งแต่ละกาละ มักจะทีกทักว่า
ชาติของเราต้องอาศัยเขา รอดตัวมาได้เพราะเขา แล้วก็พยายามใช้วิธีโฆษณาชวนเชื่อ
ปลุกเสกความคิดอันเป็นเท็จลั่นเชิงนั้น ๆ จนแทบจะกลบหูผู้คนที่ทั้งหลายทั้งในทางกว้าง
และในทางลึก

แต่แล้วตามความจริงแท้ ๆ หรือนัยหนึ่งตามความถูกต้องแล้วเป็นอย่างไร?

โดยวิวัตนาการแห่งชาติไทยของเรา ก็ยืนยันให้เห็นประจักษ์อยู่โชนโไท้แล้วว่า
บุคคลประเภทนั้นมาแล้วก็ไป นอกจากจะเสพสุขอันล้นหล้าและตักตวงความได้
เปรียบเหนือมวลชนอย่างพิลึกก็ก๊กก็อแล้ว ก็ยังหว่านพืชแห่งความมดเท็จต่อแหลเพื่อ
หลอนหลอกชนรุ่นหลังไว้อย่างเพียบแปร้เสียอีกด้วย

ถึงอย่างไร ท่ามกลางความน่าเศร้านี้มันก็ยังมีความหวาน

ถ้าหากจะเทียบดูง่าย ๆ ว่า ในวิวรรตการของชาติไทยนับตั้งแต่ยุคสมัยแห่งการ
สร้างบ้านแปลงเมืองมานี้ มีใครที่จะโง่คิดเที่ยวหรือว่า ชาติของเราได้รอดตัวมาเพราะ
เพียงแต่อาศัยฝีมือของคนชั้นนำเพียงหยิบมือเดียว ซึ่งพอสร้างศึกแต่ละคราว ผู้ที่
ถือตัวว่าเป็นคนชั้นนำเหล่านั้น ก็ต่อกรกันวุ่นวายเพื่อแย่งชิงอำนาจและครองความ
เอาเปรียบ

สามัญชนทั้งหลายทั้งปวงซึ่งก็ได้เข้าปกป้องชาติบ้านเมืองล่ะ พอเสร็จศึกเขา
หายไปเสียข้างไหนหรือ? จะหายไปไหน นอกจากกลับไปทำมาหากินเพื่อเลี้ยงปาก
เลี้ยงท้อง เลี้ยงลูกเลี้ยงเมียและหลานเหลนโหลน ซึ่งก็เห็นได้ชัด ๆ ว่าเมื่อกล่าวโดย
สรุปแล้วก็เพื่อชาตินั่นเอง เพียงพวกเขาไม่ได้ด้านที่จะกล่าวอ้าง และพวกเขารำคาญที่
จะเข้าร่วมขบวนการต่อกรเพื่อแย่งชิงอำนาจ และแย่งชิงความได้เปรียบเหนือชุมชน
ร่วมชาติเท่านั้นเอง คิดอย่างถึงที่สุด พวกเขา ก็ปลงใจที่จะตกลงไปเป็นเหยื่อของพวก
ที่แย่งชิงอำนาจกันอย่างสุดตลุด ทั้ง ๆ ที่เขาอาจจะมิได้มีสำนึกเลย

วิวรรตการของความหวานอันกระจัดย่อย ท่ามกลางความหวานอันทะมึนที่มันมี
มาดั่งนี้ยุคแล้วยุคเล่า

กล่าวโดยฐานะทางภูมิปัญญาและโอกาส ดร.ป๋วยฯ น่าจะเป็นคนหนึ่งหรือ
หน่วยหนึ่งในบุคคลจำพวกที่ตัดทวงความเอาเปรียบทั้งหลายได้ และก็จะได้อย่างดี
อย่างล้นเหลือเสียด้วย แต่ ดร.ป๋วยฯ มิได้กำหนดชีวิตของเขามาแบบนั้น และทรศนะ
ของเขาก็เป็นคนละทิศคนละทางกับวิถีอันนั้น ตรงกันข้าม ดร.ป๋วยฯ กลับพยายาม
อย่างเต็มเร็วเต็มแรง ที่จะปรับแก้ความไม่เป็นธรรมทั้งหลายในสังคม พยายาม
สร้างสรรค์สิ่งซึ่งจะเป็นประโยชน์สุขแก่คนทั้งปวงเป็นส่วนรวม ชีวิตและการบำเพ็ญ
กรณีย์ตามพฤติกรรมที่กำหนดเป็นหลักไว้เช่นนี้เอง ที่ส่งผลให้ ดร.ป๋วยฯ กลาย
เป็นแกะสะอาดในท่ามกลางแกะโลโครก กลายเป็นทำนบที่จะคอยสกัดกั้นการ
เขารัดเอาเปรียบต่อสังคมผู้เต็มไปด้วยเล่ห์กระเท่ห์ หรืออย่างน้อยก็เป็นสมุนของ
บุคคลจำพวกนั้นโดยไร้สำนึก เนื่องจากจิตใจตกเป็นทาสแห่งการโฆษณาชวนเชื่อ
นานาประการนานาวิถีเสียแล้ว

ในที่สุด ดร.ป๋วยฯ ก็ไม่อยู่ในวิสัยที่จะตั้งถิ่นฐานในชาติบ้านเมืองที่เขาถือ
กำเนิด เติบโต และต่อสู้มาเพื่อความอยู่รอดหลายยุคหลายสมัย ซึ่งในหลาย ๆ ระยะเวลา

เขาก็ได้ให้ชีวิตของเขาแก่ชาติแล้ว แต่บังเอิญมันไม่ตายเท่านั้นเอง

ผมได้มีโอกาสไปเยี่ยมเยียน ดร.ป๋วยฯ ชั่วระยะสั้น ๆ ณ กรุงลอนดอน เมื่อเดือนพฤษภาคมที่แล้วมานี้ บ้านที่เขาเช่าอยู่เป็นบ้านเล็ก ๆ แบบเดียวกับห้องเช่าแถววังบ้านหม้อในสมัย ๕๐ ปีที่แล้ว คือเป็นอาคาร ๒ ชั้น แล้วก็มีการดินแปลงย่อม ๆ ขนาด ๑๒ หรือ ๑๖ ตารางเมตรอยู่หน้าบ้านเพื่อปลูกไม้ดอก แต่บริเวณนั้นเงียบสงบดี สภาพทางร่างกายก็ปรากฏว่าแขนขวาของเขาใช้การอะไรไม่ได้ เนื่องจากเส้นโลหิตฝอยในสมองด้านซ้ายแตก มือขวาลีบลงไปแล้วนิดหน่อย การเขียนหนังสือต้องใช้มือซ้าย ซึ่งก็แปลว่าต้องหัดใหม่ จะเขียนภาษาไทยแต่ละตัวก็เข้าใจว่าต้องใช้เวลาประมาณหนึ่งนาทีหรือครึ่งนาที ดร.ป๋วยฯ พูดไม่ได้ แต่ฟังคนอื่นพูดรู้เรื่องหมด ทั้งพยายามรักษาสุขภาพส่วนอื่น ๆ ไว้จนแลดูว่าสมบูรณ์ ซึ่งทั้งนี้ก็น่าจะเนื่องจากความเข้าใจต่อโลกและการอ่านโลกออกของ ดร.ป๋วยฯ เองเป็นสำคัญ ทั้งสายตาและอากัปกริยาต่าง ๆ ตลอดระยะเวลาประมาณหนึ่งชั่วโมงที่เรา “ส่งภาษา” กันนั้น ความเศร้าหรือความเสียใจใด ๆ มิได้ฉายออกมาให้สังเกตได้เลยแม้แต่นิดเดียว

ผมขอถือโอกาสนำเอาเรื่องส่วนตัวเท่าที่ได้ปรารภแก่ ดร.ป๋วยฯ ไปในโอกาสที่ได้ไปเยี่ยมเยียนเขานั้น โดยเขียนใส่ในสมุดบันทึกของเขาสั้น ๆ ว่า “...ยังไม่รู้ว่าจะมีโอกาสมาเยี่ยมอีกเมื่อใดหรือไม่ก่อนที่เราจะตายจากกัน สำหรับงานของชาติบ้านเมืองคุณก็ได้ทำให้มามาก ถือเสียว่าทำให้ได้แค่นั้นก็แค่นั้น...”

เมื่อ ดร.ป๋วยฯ อ่านแล้ว เขาก็ยิ้ม นัยน์ตาแสดงความปิติอย่างเห็นได้ชัด ยิ้มนั้นเป็นยิ้มของความหวานแห่งชีวิต ไม่มีปัญหาเลยในข้อนั้น

เห็นจะเขียนได้เพียงเท่านั้นเอง

จากผม

สุภา ศิริमानนท์

ดร.ป่วยที่ข้าพเจ้ารู้จัก

สุลักษณ์ ศิวรักษ์

“คุณป่วยนั้นท่านระวังตลอดเวลา ท่านว่าเผด็จการไม่ว่าซ้ายหรือขวาเลวทั้งนั้น ท่านเตือนว่าคอมมิวนิสต์นี้มีความเลวร้ายอยู่หลายอย่างตลอดเวลาที่ท่านพูด ไม่ว่าจะไปที่ไหน ไม่ว่าจะ เป็นสภาพกองเกรสของสหรัฐฯ ก็พูดในลักษณะที่เป็นมิตรกับอเมริกา แล้วเตือนอเมริกาว่าถ้าหากไม่ยากให้ประเทศไทยเป็นคอมมิวนิสต์ ก็อย่าใช้กลอุบายกับรัฐบาลไทย พยายามลดความช่วยเหลือทางอาวุธ หลายคนไม่พอใจครับ เพราะที่ต้องการอาวุธเพื่ออะไร เพราะมันมีการเข้ากระเป๋ากัน มีการโกงกินกัน...อาจารย์ป่วยท่านเชื่อในแนวทางสันติวิธี...”

คำพูดตอนหนึ่งของนายสุลักษณ์ ศิวรักษ์ ซึ่งมีความใกล้ชิดสนิทสนมและรู้จัก ดร.ป่วย อิงภากรณ์ เป็นเวลามากกว่า ๒๐ ปี ติดต่อกันมา กระทั่งหลังเหตุการณ์ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ ที่ ดร.ป่วย จะต้องเดินทางออกจากประเทศไทย นายสุลักษณ์ ก็เป็นคนหนึ่งที่มีโอกาสใกล้ชิดและทราบความเคลื่อนไหวของ ดร.ป่วยเป็นอย่างดี

คนดีของไทย มีไว้ส่งออกนอก

ดร.ป่วยเป็นเพียงมนุษย์สามัญธรรมดาคนหนึ่ง ซึ่งปัจจุบันจะหาบุคคลที่มีคุณ-

สมบัติเงินเช่นนี้ได้ยาก และนับวันมีแต่จะเหือดหายไปทุกขณะ เป็นผู้ใหญ่ที่ไม่กล้าเป็นคนพูดตรงไปตรงมา และมองคนในแง่ดีตลอดมา เหตุนี้บุคคลที่ ดร.ป๋วย จึ้งล้วนมีแต่มิตรในสายตาของตนเอง ทั้งที่ไม่ค่อยที่เข้ามาแวดล้อม จะคอยจ้องทำตัว ดร.ป๋วยอยู่เองก็ตาม

ในสมัยจอมพล ป.พิบูลสงคราม ดร.ป๋วย ดำรงตำแหน่งเป็นรองผู้ว่าการธนาคารแห่งประเทศไทย ในขณะที่เดียวกันจอมพลสฤษดิ์ และพลเอกเผ่าก็คิดจะตั้งธนาคารเอกชนของตนเองขึ้น เรื่องการขออนุญาตจึงมาถึงธนาคารแห่งประเทศไทยเพื่อพิจารณา แต่ผู้ว่าการในขณะนั้นไม่กล้าเซ็นอนุมัติ เรื่องดังกล่าวจึงผ่านมาถึง ดร.ป๋วย ซึ่งไม่ยินยอมอนุมัติการตั้งธนาคาร ยังผลให้พลเอกเผ่าโกรธเคืองอย่างมาก ใน ดร.ป๋วยเองก็คิดลาออกจากราชการ แต่คุณพระบริภักดิ์ ซึ่งดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลังในขณะนั้น ได้ยับยั้งเสีย เนื่องจากเสียดายคนที่มีฝีมือและชื่อสัตย์ จึงได้แต่งตั้งใหม่ให้ดำรงตำแหน่งที่ปรึกษาการคลัง มีหน้าที่รับผิดชอบเกี่ยวกับการคลังในแถบประเทศยุโรปและภาคตะวันตกทั้งหมด

เป็นคอมมิวนิสต์ เพราะลูกศิษย์ปรีดี

สาเหตุที่ถูกโจมตีเป็นคอมมิวนิสต์นั้น ดร.ป๋วยได้รับมาแต่ก่อนเหตุการณ์ ๑๓ ตุลาคม ๒๕๑๖ เนื่องจากเป็นบุคคลแรกที่ไปพบหลวงประดิษฐมนูธรรม (นายปรีดี พนมยงค์) ที่ฝรั่งเศส ซึ่งเสียงขณะนั้นของผู้มีอำนาจต่างมองว่านายปรีดีเป็นคอมมิวนิสต์ และเกี่ยวข้องกับคดีลอบปลงพระชนม์ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล (รัชกาลที่ ๘) และข้อใส่ร้ายอื่น ๆ อีกมากมาย เช่น การเดินทางพำนักอยู่ต่างประเทศจีนในขณะนั้น เป็นเวลาถึง ๒๐ ปีของนายปรีดี ก็ถูกนำมาปะติดปะต่อในก่อกล่าวร้ายครั้งนี้ด้วย

การที่ ดร.ป๋วยไปพบนายปรีดีนั้น มีสาเหตุสำคัญด้วยกันคือ ไปเยี่ยมเยียนในฐานะลูกศิษย์เพราะความรู้คุณกตัญญูหนึ่ง ประการที่สองคือ นายปรีดีเคยเป็นผู้ช่วยงานการเสรีไทย และกู้ชาติบ้านเมืองให้รอดพ้นจากการเป็นเมืองขึ้นของต่างชาติสำเร็จ เหล่านี้คือสาเหตุให้มีการปล่อยข่าวกันในกรุงเทพฯ ว่า ดร.ป๋วยเป็นคอมมิวนิสต์ และประการสำคัญอีกข้อหนึ่งที่ถูกกล่าวหาคือ นอกจากดร.ป๋วยจะมีความเชื่อ

คนตรงแล้ว ยังเป็นคนรักยุติธรรม ต้องการเห็นสังคมที่เป็นธรรม และคนไทยมีเสรีภาพ ต้องการให้คนยากคนจนมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ซึ่งเป็นวิธีการแบบเสรีนิยม แต่ก็ไม่เคยแล้วถูกโจมตีเรื่อยมา

ถนนโมโกรธ เพราะนายเข้ม เย็นยิ่ง

รัฐบาลจอมพลถนอม กิตติขจร หลังจากที่ได้ปฏิวัติตัวเองยึดอำนาจการปกครอง เมื่อวันที่ ๑๔ พฤศจิกายน ๒๕๑๔ ซึ่งขณะนั้น ดร.ป๋วยเป็นศาสตราจารย์อยู่ที่มหาวิทยาลัยเคมบริดจ์ ประเทศอังกฤษ ได้เขียนจดหมายโดยใช้ชื่อว่านายเข้ม เย็นยิ่ง อันเป็นชื่อที่ใช้สมัยเป็นเสรีไทย โดยเรียกจอมพลถนอมว่าพี่ท่านุ เกียรติถ้อง

เนื่องจากทั้งสองเป็นนักเรียนวิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักรรุ่นเดียวกันมา โดยเนื้อหาของจดหมายก็มีเพียงว่า การให้มีเลือกตั้ง มีกติกากันในบ้านเมือง แม้ว่าจะไม่ได้ให้อำนาจแก่ประชาชนมากนัก และการเลือกตั้งก็เป็นไปเพื่อระดับบารมีของรัฐบาลทหาร และ ดร.ป๋วยก็เห็นดีและสนับสนุน แต่แล้วทำไมจะต้องมายกเลิกกติกานั้นเสีย จากจดหมายนี้เองทำให้จอมพลถนอมโกรธเป็นอย่างมาก ตำแหน่งต่าง ๆ ที่รัฐบาลเตรียมไว้ให้ เพื่อเชิญ ดร.ป๋วยมาช่วยแก้ปัญหาบ้านเมือง ก็เป็นอันล้มเลิกไป

ก๊วเล่นการเมือง เอนักศึกษาเป็นฐาน

นอกจากผู้ใหญ่ในบ้านเมืองบางคน อาจจะฉิวฉาดาร้อนถึงผลสำเร็จในการทำงานของ ดร.ป๋วยแล้ว ไม่ว่าจะเป็นการวางรากฐานที่มั่นคงไว้ให้กับธนาคารแห่งประเทศไทย หรือหน่วยงานอื่น ๆ ที่จับงานมา สิ่งหนึ่งที่ผู้มีอำนาจทั้งหลายกลัวนักกลัวหนา คือ การสร้างฐานอำนาจทางการเมืองของ ดร.ป๋วย โดยเฉพาะพลังนักศึกษา ซึ่งมีคนเข้าใจผิดกันมาก เพราะโดยเนื้อแท้แล้ว ดร.ป๋วยกลับไม่เคยคิดหวังอำนาจทางการเมืองแต่อย่างใด ในทางตรงกันข้ามบุคคลอื่นที่เข้ามายุ่งเกี่ยวกับนักศึกษาและไม่ค่อยได้ทำอะไรให้กับบ้านเมือง กลับเป็นบุคคลที่คิดหวังผลฐานอำนาจทางการเมืองจากนักศึกษา

หาก ดร.ป๋วยคิดหวังที่จะใช้นักศึกษาเป็นฐานอำนาจทางการเมือง ก็ดูจะเป็น

สิ่งเลือนลอย เนื่องจากนักศึกษาไม่มีฐานอำนาจแต่อย่างไร เพราะการเป็นนักศึกษาเรียนกัน ๔ ปีก็สำเร็จ เมื่อเป็นเช่นนี้แล้วการสร้างฐานอำนาจจากนักศึกษาจึงต้องสร้างกันเรื่อย ซึ่งเป็นเรื่องที่ไม่มีเหตุผล และความจริงอีกสิ่งหนึ่งคือ เมื่อนักศึกษาเข้าใจการเมืองมากเท่าไร ความต้องการเป็นตัวของตัวเองก็จะมีเพิ่มมากขึ้นเท่านั้น และตลอดเวลาที่ดร.ป๋วยอยู่ในเมืองไทย ก็ไม่เคยได้ใกล้ชิดกับนักศึกษาเท่าไรนัก บ่อยครั้งที่ถูกนักศึกษาโจมตีเสียด้วยซ้ำ

แต่จากความเคารพในความคิดเห็นของคนอื่น และเป็นคนที่มีความจริงใจกับทุกคน ดร.ป๋วยจึงเป็นคนที่เคารพและยกย่องนักศึกษา นับถือเด็กนับถือผู้ใหญ่ตลอดมา

เพิ่มค่าแรงกรรมกร หาประโยชน์จากผู้ใช้แรงงาน

ในสมัยรัฐบาลนายสัญญา ธรรมศักดิ์เป็นนายกรัฐมนตรี หลังเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ ดร.ป๋วยได้รับการทาบทามจากรัฐบาลให้เข้ามาช่วยงาน เพื่อแก้ไขปัญหาปากท้องของประชาชน และดร.ป๋วยเป็นคนแรกที่เสนอให้มีการเพิ่มค่าแรงกรรมกร จากวันละ ๑๒ บาทเป็นวันละ ๒๐ บาท จุดนี้เองที่ทำให้ ดร.ป๋วยถูกโจมตีจากนายทุน เจ้าของกิจการอย่างมาก และส่งผลกระทบต่อกระทั่งภาวะเศรษฐกิจของประเทศ ทั้งที่การเสนอให้ขึ้นค่าแรงครั้งนี้ ได้มีการอธิบาย และแจกแจงตัวเลขให้เห็นอย่างชัดเจน ว่าไม่ใช่เป็นเรื่องยากเกินกว่าที่จะทำได้ แต่อย่างไร ดร.ป๋วยก็ยังคงถูกโจมตีว่าเป็นคอมมิวนิสต์อีกครั้งหนึ่ง

การถูกโจมตีในเรื่องค่าแรงงานกรรมกรนี้ ดร.ป๋วยถูกโจมตีอย่างหนักอีกครั้งหนึ่ง เมื่อเหตุการณ์ขึ้นค่าแรงครั้งแรกผ่านไปไม่ได้นาน ดร.ป๋วยได้ขึ้นค่าแรงอีกครั้งเป็นค่ารบสอง จากวันละ ๒๐ บาท เป็นวันละ ๒๕ บาท ผู้มีอำนาจทางการเมืองและเศรษฐกิจ ทั้งหลายในเวลานั้น จึงบักใจเชื่อว่า ดร.ป๋วยต้องการสร้างฐานอำนาจทางกรรมกรอีกแรงหนึ่ง หากไม่แล้วในขณะที่ยังตนเองเป็นขุนนางชั้นผู้ใหญ่ จึงโพล้ไปสนใจเรื่องของกรรมกร ทั้ง ๆ ที่ความตั้งใจจริงของดร.ป๋วย ก็ช่วยเหลือในฐานะเพื่อนมนุษย์ด้วยกันให้อยู่รอดได้

สิ่งเหล่านี้ที่ทำให้ฝ่ายอื่น ๆ เขาหวาดกลัวกันมาก ถึงขนาดจอมพลประภาส เคยกล่าวไว้ว่า ดร.ป๋วย สามารถจะทำอะไรก็ได้ แต่จะต้องไม่เกี่ยวข้องกับนักศึกษา

และกรรมกร และเรื่องทั้งหลายออกจะบานปลายกันออกไปอีก เมื่อโครงการพัฒนาชนบท โครงการพัฒนาลุ่มแม่น้ำแม่กลองที่ ดร.ป๋วย เสนอขึ้นไป ผู้มีอำนาจในขณะนั้นถึงกับคิดว่า เป็นการวางแผนขยายฐานอำนาจออกไปยังชนบทเข้าอีก

เสรีภาพไม่มี ปริญญาไม่มีความหมาย

การไม่ยอมรับปริญญาตรีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ ที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์เสนอให้เมื่อเร็ว ๆ นั้น สืบเนื่องจากเหตุผลต่าง ๆ ที่ดร.ป๋วยสรุปเองได้ว่า บรรยากาศเสรีภาพในเมืองไทยขณะนี้ยังไม่มี ความเป็นเอกราชทางวิชาการก็หาไม่ได้ ประการสำคัญคือ ความพยายามประสานสามัคคีของคนในประเทศชาติยังไม่มีลักษณะจริงจัง แม้แต่การนิรโทษกรรมนักศึกษาประชาชนในคดี ๖ ตุลาคม ก็มีได้เป็นการทำด้วยความจริงใจ เพราะลักษณะการฟ่านักในประเทศบ้านเกิดเมืองนอนอยู่ทุกวันนี้ ประหนึ่งเหมือนการขออาศัยเจ้าของบ้านเขาอยู่ ความปลอดภัยไม่มี และการเคารพสิทธิขั้นพื้นฐานของมนุษย์ชนก็หาไม่ได้

มีเสรีภาพ มีดร.ป๋วย

แม้จะมีเสียงเรียกร้องจากรัฐบาลชุดปัจจุบัน ให้ ดร.ป๋วยเดินทางกลับเข้าประเทศในเวลานี้ก็ตาม แต่เหตุการณ์ต่าง ๆ ก็ยังเป็นທີ່ลังเล ความซ้อฉลในบ้านเมืองยังคงมีอยู่ ปัญหาพื้นฐานของประชาชนยังไม่ได้รับการแก้ไข สิทธิเสรีภาพของหนังสือพิมพ์ถูกล่วงเกิน ตราบใดที่สิ่งเหล่านี้ยังคงมีอยู่ หรือไม่ได้รับการแก้ไขให้ล่องไป ก็ยากที่ ดร.ป๋วยจะเดินทางกลับประเทศในระยะนี้ แต่ถ้าประเทศไทยมีแนวโน้มที่จะให้เสรีภาพอย่างจริงจังมากขึ้น มีความเคารพสิทธิขั้นพื้นฐานของมนุษย์มากขึ้น มีความจริงใจ ดร.ป๋วยก็จะเป็นบุคคลแรกที่จะเดินทางกลับ

บทความข้างต้นนี้ เป็นการเรียบเรียงจากถ้อยสนทนา ระหว่างกองบรรณาธิการ "สยามนิกร" กับนายสุลักษณ์ ศิวรักษ์ นักคิดนักเขียนมีชื่อในหัวข้อ "ดร.ป๋วย ที่ข้าพเจ้ารู้จัก" ภายหลังเหตุการณ์ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ ไม่นานนัก

ป่วย อิงภากรณ์ : บทเรียนสำหรับอนุชน

สัญลักษณ์ ศิวรักษ์

เมื่อสมัยข้าพเจ้าเป็นนักเรียนอัสสัมชัญ เขาลือกันถึงความเก่งกาจมหัศจรรย์ของมัลเซอร์ป่วย ว่าเรียนหนังสือเป็นเลิศ ความประพฤติเป็นเยี่ยม ทั้ง ๆ ที่เป็นครูของโรงเรียน ก็สมัครเรียนวิชาธรรมศาสตร์และการเมืองพร้อม ๆ ไปด้วยในตัว ทั้ง ๆ ที่เขื่อนักเรียนฝรั่งเศส แต่ก็สอบชิงทุนได้ไปเรียนเมืองอังกฤษ โดยที่คนป่วยมาจากครอบครัวที่ยากจน แต่ไม่กระโดดเข้าหาเงินทองด้วยความกระหาย ทั้ง ๆ ที่เป็นเศรษฐศาสตร์ชั้นนำ และมีผู้เสนอให้ไปทำงานด้วยเงินเดือนแพง ๆ อย่างมากมาย ก็พอใจรับใช้ราชการ โดยไม่ยอมแสวงหาเศษหาเลยที่ไหน นอกไปจากนี้แล้ว การที่ที่เป็นเสรีไทย กระโดดร่มลงมาแล้วถูกจับได้ ยิ่งกลายเป็นวีรบุรุษสำหรับพวกเราเด็กอีกด้วย

ครั้นต่อมาท่านได้รับตำแหน่งสูงส่งถึงเป็นผู้ว่าการธนาคารแห่งประเทศไทยด้วยแล้ว ย่อมเป็นที่เคารพนับถือในอัครฐานดังกล่าวกันเป็นพิเศษ โดยที่บ้านท่านก็ยังเรียนไม้หัดล้างเล็กอยู่อย่างเดิมนั้นเอง ไม่ว่าจะท่านจะรับงานราษฎร์ งานหลวงมาเพื่อสังคมเพียงใด ก็มีเวลาเล่นกับลูก ๆ อย่างเป็นกันเอง มีชีวิตที่ซื่อสัตย์และภักดีภรรยาอังกฤษ ซึ่งก็ไม่เคยก้าวก่างานนอกบ้านของสามี

สำหรับผู้ที่เป็ญญาติ เป็นมิตร เป็นศิษย์ และผู้ร่วมงานกับคุณปวดย คงมองเห็น
 านกันต่าง ๆ ออกไปหลากหลายทรวงนะ แต่ตลอดเวลา ๑๒ ปี ที่ท่านเป็นผู้ว่าการ
 าคารแห่งประเทศไทยอยู่นั้น ทุกคนเห็นตรงกันว่าคุณปวดยเป็นคนสามารถ ชื่อสัตย์
 ความคิดริเริ่ม ในการรับใช้รัฐและราษฎร เพื่อประโยชน์สุขของมหาชนเป็นที่ตั้ง สม
 ลัทธิที่ได้รับรางวัลแมกไซไซในฐานะข้าราชการตัวอย่าง เพราะถึงอย่างไร คุณปวดยก็มี
 ใจเป็นข้าราชการอย่างแท้จริง แม้นักการเมือง นักการทหารเป็นทรวงราชย์ ท่าน
 ยอมรับใช้เขา เพราะนั่นคือจรรยาบรรณของข้าราชการพลเรือน แต่ท่านเป็นนัก
 ระชาธิปไตยและเป็นนักสันติวิธี คุณธรรมขั้นพื้นฐานดังกล่าวยอมเป็นปฏิปักษ์ต่อกัน
 อกไปจากนี้แล้ว คุณปวดยยังมีแนวโน้มไปทางสังคมนิยมอีกด้วย เป็นแต่ท่านเกลียด
 มติจการโดยรัฐ ยิ่งรัฐที่อ้างว่าเป็นสังคมนิยมด้วยแล้ว นอกจากจะเป็นเผด็จการ
 ล้วยังเป็นระบบทุนนิยมผูกขาดโดยรัฐอีกด้วย ท่านจึงทนระบอบการปกครองดังกล่าว
 ไม่ได้เอาเลย

โดยที่คุดปวดยเป็นคนสุภาพ อ่อนน้อม ถ่อมตน เก็บความรู้สึกลงไว้ได้ภายในอย่าง
 ังมาก ทั้งยังมีกลเม็ดเด็ดพรายในการพูดการเขียน โดยเฉพาะก็ในการประชุม นอก
 หนีไปจากการที่ท่านมักมองบุคคลต่าง ๆ ในแง่ดีเป็นที่ตั้ง ท่านจึงเป็นที่ยอมรับกันใน
 ทบทุวงวงการที่รู้จักท่าน ไม่ว่าจะวงการทหาร วงการค้า วงการวิชาการ ตลอดจน
 งการเจ้า และในนานาประเทศ

ถ้าคุดปวดยประดับประคองตนอยู่อย่างนี้ โดยที่สังคมไทยมีทางกระเดื่องขึ้น
 ร้อย ๆ จากแนวทางพัฒนาที่ท่านมีส่วนร่วมอยู่ตั้งแต่ .พ.ศ. ๒๕๐๐ เป็นต้นมา ในขณะที่
 ูปแบบการปกครองมีที่ท่าว่ามีเสรีภาพมากขึ้น ราษฎรมีส่วนร่วมตัดสินใจชะตาชีวิต
 องเขาและของบ้านเมืองได้มากขึ้น โดยเขามีความกินดีอยู่ดีขึ้นเรื่อย ๆ และเยาวชนมี
 ความหวังในทางสร้างสรรค์นฤมิตรกรรมยิ่งขึ้นเรื่อย ๆ ด้วย ท่านก็เห็นจะยังคงเป็น
 ราชการตัวอย่างอยู่ตลอดไป ที่รักษาค่าเงินบาทไว้ได้ อย่างไม่กลัวเกรงอิทธิพล
 ากนักการเมือง หรือจากธนาการโลก

ข้อเสียของคุณปวดยก็คือ ท่านเห็นคุณค่าของความเป็นมนุษย์ว่าสำคัญยิ่งกว่า
 ความเป็นข้าราชการ และท่านฉลาดเกินไป จนมองทะลุมาอย่าการต่าง ๆ ว่าการ
 พัฒนาที่ท่านมีส่วนร่วมมานั้น มีประโยชน์ต่อคนรวยและคนมีอำนาจ ยิ่งกว่าแก่

คนจนและคนส่วนใหญ่ในประเทศ ท่านไม่ต้องการคำสรรเสริญเยินยอเพื่อตัว
 ในเมื่อท่านปฏิเสธเงินและอำนาจแล้ว ท่านจะพอใจกับเกียรติยศต่าง ๆ ทำไม่
 สิ่งที่ท่านต้องการคือคุณภาพของชีวิตที่ดีขึ้นสำหรับทุก ๆ คน ท่านมองไม่เห็น
 ระบบราชการจะช่วยให้ แม้ว่าในทางการเมืองแบบประชาธิปไตยจะถืออำนาจ
 ยิ่งกว่าระบอบเผด็จการ แต่นั่นก็ไม่ใช่ประเด็นหลัก

ประเด็นหลักสำหรับท่าน อันต้องแก้ไขและฉุ่่มชู่อย่างเร่งด่วน คือ การศึกษา
 และเยาวชน ให้ความร่วมมือกับหน่วยงานเอกชน ด้วยเหตุฉะนี้ ท่านจึงพร้อมที่
 ละทิ้งการควบคุมหัวใจการเงินของประเทศ เดินเข้าหามหาวิทยาลัย สภาการศึกษา
 บัณฑิตอาสาพัฒนา การบูรณะชนบท โครงการแม่กลอง ฯลฯ

นี่คือหัวใจที่สำคัญของชีวิตคุณป๋วย เพราะเราต้องไม่ลืมว่าประเทศนี้ปกครอง
 โดยระบอบเสนาอำมาตยาธิปไตย อำมาตย์อย่างคุณป๋วยมีประโยชน์สำหรับระบบ
 ข้าราชการซึ่งเอื้ออาหารต่อราษฎรด้วยบ้าง แต่ข้าราชการทหารและพลเรือนต้องสำคัญ
 เหนืออื่นใด โดยส่องแสงสว่างอย่างใกล้ชิดกับพ่อค้าวานิช และระบบศักดินาโบราณ
 อันสืบทอดมาจากจนปัจจุบัน พร้อมด้วยการร่วมมือกับอภิมาหาอำนาจและบรรษัทเงิน
 ข้ามชาติต่าง ๆ ยิ่งขุนนางที่สามารถและซื่อสัตย์อย่างคุณป๋วยด้วยแล้ว ทุกคน
 ระบอบเสนาอำมาตยาธิปไตยย่อมต้องการ เพราะไม่ขัดผลประโยชน์เขา และใน
 หุ่นแห่งความบริสุทธิ์ยุติธรรมให้เขาด้วย

ครั้นคุณป๋วยถามถึงความชอบธรรมแห่งระบอบดังกล่าวขึ้นเท่านั้น นั้นเท่า
 เป็นการท้าทายระบบทั้งหมดเลยทีเดียว เมื่อคุณป๋วยหันไปหาทางออกอย่างอื่น
 นอกเหนือระบอบออกไป แม้จะอิงระบอบอยู่ก็ตาม ความฉ้อฉลของระบบเดิมย่อม
 ไม่ได้เอาเลย

ลำพังคุณป๋วยจะยกย่อง ม.จ.สิทธิพร กฤดากรบ้าง นายโกมล คิมทองบ้าง
 ก็ไม่เห็นเป็นสิ่งซึ่งน่าวิตก เพราะบุคคลเหล่านี้ล้วนตายจากไปแล้ว ถึงคุณป๋วยจะ
 มีมือกับพระสงฆ์องค์เจ้าบ้าง นั่นก็ไม่เป็นการท้าทายอำนาจของรัฐแต่ประการใด แต่
 ที่คุณป๋วยยังคงสวมมิกค์ก็อยู่กับท่านปรีดี พนมยงค์ นี่สิ เป็นข้อกังขาใหญ่อันใคร
 ต้องการคำตอบ โดยที่คณป๋วยเป็นคนแรกเสียด้วยที่ยกย่องและไปมาหาสู่กับท่านผู้
 ถึงปารีส แล้วมีหน้าคุณป๋วยยังมีที่ท้าวว่าจะยึดหัวหน้าคณาธรรมศาสตร์เป็นเวทีที่ต่อกร

ทหาร และขบวนการดักดินาเสียอีก รวากับว่าองค์การเสรีไทยจะฟื้นคืนชีพมาอีก หรืออย่างไรกัน

ไม่แต่ฝ่ายขวาที่ต้องการทำลายคุณปวย แม้ผู้ที่ตั้งตนอยู่ฝ่ายซ้ายก็ต้องการทำลาย ท่าน ท้าวท่านใกล้ชิดกับมูลนิธินอกก็ เฟลเลอร์ มูลนิธิเอเชีย ... ซี.ไอ.เอ. ฯลฯ แต่ทองชมพูทย่อมทนต่อการพิสูจน์ ซึ่งแตกต่างไปจากไปจากทองบรอนซ์และของผสมอย่างอื่น ๆ อันเห็นได้ชัดจากนักการเมือง นักการทหาร และปัญญาชน ไสภณีนี้ ทั้งหลาย มิใช่หรือ

ตลอดระยะเวลาจนอายุ ๖๐ ปี ที่คุณปวยอุทิศตนรับใช้ชาติบ้านเมือง การศึกษา ประชาชนและเยาวชนมา ย่อมประจักษ์ชัดแล้วใช่ไหมว่าคุณปวยให้ทุกสิ่งทุกอย่าง และพร้อมที่จะให้แม้ชีวิต โดยคุณปวยได้รับเพียงอย่างเดียวคือเงินเดือน และบัดนี้ก็มีแต่เบี้ยบำนาญ บ้านที่อังกฤษหรือที่เมืองไทยก็ยังคงเป็นเรือนหลังเล็ก ๆ เท่าเดิม ลานหน้าบ้านไม่พอให้แมวเดินตาย แต่ก็ปลูกดอกไม้อย่างงดงาม อาคารบ้านเรือนจัดอย่างเรียบร้อย สะอาดสะอาด แสดงว่าเจ้าของบ้านเป็นมนุษย์ ผู้มีสันตคุณธรรม ซึ่งพระบรมศาสดาทรงยกย่องว่ามั่งคั่ง มีทรัพย์ใหญ่ยากที่จะหาเศรษฐกิจและผู้มีอำนาจใด ๆ จะหาความสุขได้เท่าคุณปวยในยามชราเช่นนี้ แม้จะพูดแทบไม่ได้ เขียนได้แต่ละคำก็ยากเย็น แต่สมองยังเป็นปกติ ยังเดินออกกำลังได้ทุกวัน ยังพอใจกับกุหลาบไม้ที่ต้นที่หน้าบ้าน ยังอ่านส.ค.ส. และจดหมายจากศิษย์และมิตรสหายอย่างพอใจ นับว่าคุณปวยมองไปข้างหน้าได้อย่างมีความสุข แม้อายุของประเทศชาติและมนุษยชาติจะยังไม่ใสสะอาดสำหรับเยาวชน นั่นควรเป็นบทบาทสำหรับคนอื่น ๆ ที่ลัดเปลี่ยนกันเข้ามาแบกภาระบ้าง อย่างน้อยคุณปวยได้ทำมาอย่างเต็มที่แล้วอย่างใช้สติ ใช้ปัญญา และอย่างเห็นแก่ตัวน้อยที่สุด

ถ้าคนรุ่นใหม่เข้าใจคนอย่างคุณปวย บ้านเมืองของเราก็ยังพอมีหวัง เราไม่ต้องการคนดัง เราไม่ต้องการคนเด่น เราไม่ต้องการสังขเงิน หรือสังขทอง เราไม่ต้องการนักเศรษฐศาสตร์ นักการเมือง นักการทหารที่วิเศษมหัศจรรย์ หรือข้าราชการที่สามารถ แม้บุคคลเหล่านี้จะจำเป็นด้วยเหมือนกันก็ตาม หากเราต้องการมนุษย์ที่มีคุณภาพที่ต้องการอยู่เคียงข้างเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน อย่างรู้เท่าทันตนเอง เพื่อรวมพลังอันเป็นศักยภาพที่ซ่อนเร้นอยู่ภายใน มาประมวลเข้าในทางสร้างสรรค์เพื่อส่วนรวม

ขออนุชนของเราสืบทอดคุณค่าเช่นนี้ได้เรื่อย ๆ อย่าให้ขาดช่วง อย่าให้หยุดชะ
อยู่เพียงแค่วัยคุณป้าเท่านั้นเลย

ดร.ป๋วยรักษาคำสัญญา

มีเชียม ยิบอินซอย

อาจารย์ศิลป์ พีระศรี ผู้ให้กำเนิด Modern Art ในประเทศไทย ได้ปรารถนาในบทความเกี่ยวกับเรื่องที่มีมหาวิทยาลัยศิลปากรไม่มีหอแสดงศิลปะ^๑ เวลาที่แยกต่างประเทศมาขอดูงานของศิลปินไทย ต้องไปเที่ยวหางานของแต่ละปี ที่ได้รางวัลเหรียญเงิน เหรียญทอง อันเป็นสมบัติของมหาวิทยาลัย เพราะไม่ได้เก็บเป็นหลักเป็นแหล่งเลย ต้องไปขนมาปิดซีฟู้ด แลโยแมงมุมออก อาจารย์ท่านรู้สึกอายมาก

ถัดไปจากที่ทำงานของท่าน มีที่จอดรถปลูกหลังคาสังกะสีไว้ให้รถของผู้ใหญ่มาจอด ๕-๖ คัน ท่านบอกจะขอเขตรถนั้น ดูเหมือนว่าจะเอาชั้นล่างไว้จอดรถอย่างเก่า แล้วเอาชั้นบนไว้แขวนรูปที่ได้รางวัล เขกมาจะได้พาเขาขึ้นไปดู ไม่ต้องมานั่งปิดกวาดซีฟู้ดอีก

๑. ศาสตราจารย์ศิลป์ พีระศรี อดีตคณบดีคณะจิตรกรรมและประติมากรรม มหาวิทยาลัยศิลปากร ได้เขียนบทความและปรารถนาล่วงหน้าถึงเรื่องนี้ มีใจความว่า "ศิลปะไทยแบบประเพณีนั้นมีความสำคัญเป็นมรดกของชาติ ควรบำรุงหวงแหนรักษาไว้ เราจะหาและศึกษาได้จากพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ พระที่นั่ง โบสถ์ วัดวาอารามต่าง ๆ แต่ศิลปะไทยร่วมสมัยซึ่งมีค่าในการสร้างสรรค์ และเป็นสิ่งที่แสดงถึงวัฒนธรรมทางศิลปะปัจจุบันของเรานั้น ยังไม่มีหอศิลปะสมัยใหม่เป็นที่รวบรวมติดตั้งแสดงไว้เพื่อการศึกษาระดับประชาชนชม"

ท่านเคยบันทึกดิฉันว่าทำอย่างไรจึงจะได้เงินมา ของบประมาณก็ไม่ได้ ท่านกลุ่มใจมาก ถึงได้เขียนบทความลงในหนังสือศิลปะ เล่ม ๑ ดร.ป๋วยได้ไปอ่านบทความนั้นเข้า ก็ตรงมาหาอาจารย์ศิลปะ ถามว่ามีแผนงานแล้วหรือยัง และจะต้องใช้เงินเท่าใด อาจารย์ศิลปะท่านก็บอกว่า ฉันมีในหัวฉัน ฉันคิดว่าอยากจะขยายห้องทำงานไปถึงที่จอดรถ ถ้ามี ๑ แลนก็จะพอ"

ดร.ป๋วย ด้วยความเห็นใจ แลสนใจทางด้านศิลปะ ก็แนะนำอาจารย์ศิลปะ โดยเสนอว่า ควรให้ลูกศิษย์ของท่านนำรูปมาแสดง Exhibition เพื่อขายงานศิลปะเหล่านั้น เอาเงินมาทำโครงการนี้ โดยขายให้ได้ครึ่งของเงินที่ต้องการ แล้วอีกครึ่งหนึ่งท่านจะออกให้เอง บังเอิญอาจารย์ศิลปะก็สิ้นก่อนที่จะลงมือทำอะไรทั้งหมด

ในราว ๑ ปีต่อมา ดร.ป๋วยได้ส่งลูกศิษย์ของอาจารย์ศิลปะมาหาดิฉัน บอกว่าเดี๋ยวนี้ ดร.ป๋วยรู้สึกไม่สบายใจเพราะได้ให้คำสัญญาแก่อาจารย์ศิลปะแล้ว ถ้าไม่ทำก็จะรู้สึกผิดสัญญา ถึงแม้ว่าท่านจะถึงแก่กรรมไปแล้วก็ตาม ทั้งยังเห็นว่าหอศิลปะจะเป็นประโยชน์มากเพราะประเทศไทยยังไม่มีเลย และได้ชักชวน ดิฉันร่วมกันจัดงานแสดงเพื่อหาเงินทำโครงการนี้ ดิฉันก็บอกยินดีที่จะช่วยโดยได้ให้ Sculpture ไป ๓ ชิ้น ขายได้ชิ้นละ ๒๐,๐๐๐ บาท แล้วก็ซื้อของคนอื่นด้วยเพื่อจะได้หอศิลปะที่เป็นรูปเป็นร่างขึ้นสักที

และแล้วก็สามารถหาทุนดำเนินการได้สำเร็จ โดยมีการจัดแสดงที่โรงละครแห่งชาติ^๑ โดยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จพระราชดำเนินมาเป็นประธานในพิธี ผู้มาชมการแสดงศิลปะได้แก่พวกนายทุน พ่อค้า นายธนาคาร นักธุรกิจ ก็มากที่ทุกแห่งและช่วยซื้องานศิลปะ ด้วยความเกรงใจ ดร.ป๋วยมากกว่าจะคิดถึงศิลปินกรรม

๑. ก่อนที่ อ.ศิลปะ พีระศรี จะถึงแก่กรรมในปี ๒๕๐๕ ท่านได้เริ่มจัดทำโครงการหอศิลปะสมัยใหม่ เพื่อเสนอต่อสำนักงบประมาณ ซึ่งดร.ป๋วยเป็นผู้อำนวยการอยู่ในขณะนั้น และเป็นผู้เห็นความสำคัญ ยินดีให้ความสนับสนุน จะจัดตั้งงบประมาณเสนอขออนุมัติต่อรัฐบาลเป็นเงินอุดหนุนให้ครั้งหนึ่ง สำหรับโครงการนี้

๒. มูลนิธิ "หอศิลปะ พีระศรี" ได้จดทะเบียนเป็นนิติบุคคล เมื่อเดือนมีนาคม ๒๕๐๗ โดย ดร.ป๋วย ได้เป็นกำลังสำคัญในการก่อตั้งมูลนิธิฯ และในวันที่ ๑๑-๒๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๐๘ มูลนิธิฯ ได้จัดกาแสดงศิลปะนานาชาติขึ้น ณ โรงละครแห่งชาติ เพื่อหาทุนเข้ามูลนิธิฯ

เพราะว่า ดร.ป๋วยท่านได้อธิบายให้เห็นว่าอะไรสำคัญเท่าไร นอกจากนั้นแล้วคุณบุญชู วจนเสถียร ก็ได้ช่วยหาเงินให้มากทีเดียว

ดร.ป๋วย บอกว่า ตอนนี้อาจารย์ศิลปะยังมีชีวิตอยู่ ที่จอตระต้ออาจจะพอ แต่เดี๋ยวนี้ ผ่านไปหลายปีแล้ว งานที่ได้รางวัลเหรียญเงินเหรียญทองก็มีมากขึ้น เราจะต้องมีหอศิลป์โดยเฉพาะ และที่ดินภายในมหาวิทยาลัยก็ไม่มีแล้ว ต่อจากนั้นก็มีการสรรหาที่ดินพระคลังข้างที่ ก็ไม่มีใครเขาอยากให้ ไม่มีใครเห็นความสำคัญ ได้แต่พวกศิลปินเท่านั้นเองที่เห็นความสำคัญ ต่อมาในปี ๒๕๑๖ ม.ร.ว. พันธุ์ทิพย์ บริพัตร* (ประธานกรรมการมูลนิธิฯ) ได้แจ้งให้ที่ประชุมคณะกรรมการทราบว่า ที่ดินของท่านในซอยอรรถการประสิทธิ์ มีเนื้อที่ ๑ ไร่เศษ ยินดีให้ใช้ที่ดินเพื่อทำการก่อสร้างหอศิลป์ คณะกรรมการมูลนิธิฯ ได้ไปดูสถานที่และได้มีการประชุมพิจารณาลงมติเป็นเอกฉันท์ เห็นสมควรเช่าที่ดิน เพื่อทำการก่อสร้างหอศิลป์ในที่ดินแห่งนี้

ทุกวันนี้ดิฉันบอกพวกศิลปินสมัยใหม่ว่า ควรคำนึงถึง ดร.ป๋วย ถ้าไม่มีท่านเราจะไม่มืหอศิลป์ พีระศรี และหอศิลป์ พีระศรีเป็น Gallery แห่งแรกในประเทศไทย เมื่อมีหอศิลป์ พีระศรีแล้ว หอศิลป์แห่งชาติก็ตั้งขึ้น และต่อมามหาวิทยาลัยศิลปากรก็ได้ซื้อวังที่หน้าพระลาน แล้วถึงได้ตั้งเป็นหอศิลป์ของมหาวิทยาลัยอีกแห่งหนึ่ง จนปัจจุบัน Gallery ก็เต็มเกลื่อนไปหมด ที่ไหน ๆ ก็มี แต่บ่อเกิดแห่งแรกอยู่ที่นี้ซึ่งไม่มีใครพูดถึงเลย เมื่อมีการฉลองครบรอบ ๑๐ ปี ดิฉันรู้สึกเสียใจที่ผู้ดำเนินการจัดงานครั้งนั้นไม่ได้พูดถึง ดร.ป๋วย เลย และที่ดินของ ม.ร.ว.พันธุ์ทิพย์ในครั้งนั้น ถ้าไม่มี ดร.ป๋วยใครจะเป็นผู้ริเริ่ม

ความให้กำลังใจ

บังเอิญผู้ที่จะมาเป็นผู้อำนวยการหอศิลป์ พีระศรี ได้ขอลาออกก่อนที่จะเปิดไม่กี่วัน ดร.ป๋วยท่านก็ได้ขอร้องให้ดิฉันทำหน้าที่แทน เนื่องจากท่านได้พูดในที่ประชุมว่าทุกคนต่างก็มีงานเต็มมือ เป็นข้าราชการทั้งนั้น มีคุณมิเชียมคนเดียวที่ไม่ได้รับ

* ปี ๒๕๑๖ ม.ร.ว.พันธุ์ทิพย์ บริพัตร ประธานกรรมการมูลนิธิฯ ได้เสนอที่ดินของท่าน โดยยินดีให้เช่าในราคาเท่ากับที่มูลนิธิฯ เคยเช่าในที่ดินสนามเสือป่า จากสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์

ราชการและไม่ได้ทำงานอะไร คุณคงต้องทำ สำหรับตัวดิฉันเองตอนนั้นอายุ ๖๘ แล้วไม่เคยนึกว่าจะต้องรับงานแบบนี้ เพราะไม่เคยมีความรู้ทางนี้ก็กลัวมากกว่าจะทำได้ แต่นึกถึงความจำเป็น เวลาที่ถูกเงินเราจะไปหาใครที่ไหน ดร.ป๋วยก็ปลอบใจว่าคุณจะไปเถอะ เมื่อไหร่เราหาคนได้ เราก็จะส่งคนไปให้คุณ มีอะไรต้องการให้ช่วยเหลือผมก็จะช่วย แล้วท่านก็ส่งอาจารย์คนหนึ่งมาช่วยงานภาษาไทย ชื่ออะไรดิฉันจำไม่เพราะระยะเวลา ๑๐ ปีผ่านมาแล้ว เมื่อมีเรื่องติดขัดสิ่งใด ก็โทรศัพท์หาดร.ป๋วย โดยท่านไม่นึกว่าเราควนท่านเลย ยินดีที่จะช่วยทุก ๆ ด้าน เช่น ช่วยทางด้านจิตใจ กำลังใจ ความคิด จนกระทั่งงานดำเนินไปได้ ๔ ปี ด้วยดี แลทางหอศิลป์ก็ผู้อำนวยการมาดำเนินงานแทน จนกระทั่งทุกวันนี้

เหตุที่คิดปั้นรูป ดร.ป๋วย

เมื่อดิฉันปั้นรูปให้ทางจุฬาคือเป็นรูปคนเป่าแคน ทางธรรมศาสตร์ก็มาขอปั้นรูปให้บ้าง เนื่องจากในโอกาสฉลอง ๕๐ ปี ดิฉันได้เสนอจะปั้นรูป ดร.ป๋วย ให้ทำอนุสาวรีย์ก็จดหมายมาบอกว่ายินดี

แล้วดิฉันก็ไปที่ห้องสมุดคณะเศรษฐศาสตร์ เพื่อดูเนื้อที่ห้องสมุด และดูว่าจะใส่สัดส่วนอย่างไร ซึ่งพอดูแล้วก็เห็นว่าเล็กนิดเดียว ดิฉันก็คิดว่าคงจะทำรูปใหญ่ไม่เมื่อไปเจออาจารย์นวลฉวี (บรรณารักษ์ห้องสมุดคณะเศรษฐศาสตร์) ท่านได้บอกรูปปั้นนี้จะเอาไปตั้งที่รังสิต ซึ่งมีเนื้อที่ใหญ่กว่าที่นี้อยู่มาก ทั้งยังเสนอให้ปั้นรูปใส่แต่ดิฉันคิดว่าจะปั้นให้ใหญ่กว่าตัวจริงเท่าครึ่งแต่จะไม่ยื่นทั้งตัว เพราะถ้าเป็นเช่นนั้นแล้วก็เหมือนกับว่าจะไปแข่งขันกับผู้มีบุญทั้งหลาย อย่างเช่นนายทหารซึ่งมีดาวดเต็มไปหมด แต่ดร.ป๋วยไม่ใช่เป็นคนเช่นนั้น ดิฉันจึงคิดว่าหากปั้นในลักษณะที่คิดจะเหมาะกับ ดร.ป๋วยมากกว่า

กว่าดิฉันจะปั้นรูป ดร.ป๋วย ดิฉันได้อ่านหนังสือของท่านทุกเล่มก่อน เพราะชอบปั้นรูปให้มีชีวิตมากกว่าจะให้เป็นที่ตุ๊กตา และเมื่อดิฉันนึกถึงความหลังครั้งแก่ดร.ป๋วย ให้กำลังใจ และทำให้ดิฉันมีกำลังใจ ทำงานอื่นต่อ ๆ ไป จึงปั้นรูป ดร.ป๋วยออกมาในลักษณะที่แสดงถึงความเป็นคนมีเมตตา

มีผู้มาดูรูปปั้นแล้วบอกว่าท่านผอมไป ดิฉันก็ได้บอกว่า ดิฉันปั้นรูปดร.ป๋วย

ในสมัยที่รู้จักท่าน เป็นสมัยเมื่อท่านเป็นผู้ว่าการธนาคารแห่งประเทศไทย ไม่ใช่สมัยที่ท่านเป็นอธิการบดีธรรมศาสตร์ และเสียที่ท่านใส่ดิฉันก็ไม่ได้บั่นให้ใส่เสื้อนอก เพราะว่าโดยปกติแล้วท่านเป็นคนเรียบง่าย อาทิเช่น เมื่อเวลาที่ท่านขับรถไปประชุม ท่านก็ขับรถซอมซ่อ ออสตินเก่า ๆ และสวมเสื้อเชิ้ตธรรมดา

ดร.ป่วยในสายตาของดิฉัน

ดิฉันรู้สึกชื่นชมในความอดทนของดร.ป่วยมาก บางที่ท่านก็ถูกคนว่ากล่าวต่าง ๆ นานา ตอนที่ท่านเป็นผู้ว่าการฯ ท่านก็ได้สร้างคนและเป็นผู้มองเห็นการณ์ไกล โดยส่งคนหนุ่ม ๆ ไปฝึกอบรมในต่างประเทศจำนวนมาก

ท่านเป็นคนเรียบง่ายมาก เมื่อครั้งประชุมที่ธนาคารแห่งประเทศไทย ดร.ป่วย ได้เลี้ยงข้าวต้มมันปูแก่ดิฉัน ซึ่งดิฉันก็กินไม่เป็น แต่รู้สึกท่านเอร็ดอร่อยมาก ท่านบอกว่านี่ไม่ใช่ของธนาคารนะ ของผมนะ ดิฉันว่าการที่เลี้ยงอย่างนั้น บางที่ท่านต้องการให้คนเขารู้ว่าท่านควักกระเป๋าเอง ท่านละเอียด อะไรของธนาคารก็ของธนาคาร อะไรที่เป็นส่วนตัวก็ส่วนตัว

ในบ้านปลายชีวิตของดร.ป่วย ต้องหนีไปอยู่อังกฤษ เป็นสิ่งที่น่าเศร้าและน่าสงสารท่าน ถ้าเมืองไทยเรามีคนอย่างดร.ป่วย ๒-๓ คน เราก็สบายใจแล้ว

ในที่สุดนี้ดิฉันไม่ทราบว่าคุณวันนี้ คนที่ท่านสร้างขึ้นมามีจะยังนึกถึงท่านอยู่หรือเปล่า

คุณป๋วยที่ข้าพเจ้ารู้จัก

นุกูล ประจวบเหมาะ

ผมกลับจากการศึกษาที่นครเมลเบิร์น ประเทศออสเตรเลีย ในต้นปีพ.ศ. ๒๔๙๖ มีความตั้งใจว่าจะไปศึกษาต่อที่ประเทศสหรัฐอเมริกา เมื่อกลับมาได้ ๒-๓ อาทิตย์ คนที่บ้านบอกว่าคุณป๋วยโทรศัพท์ขอให้ไปพบที่กระทรวงการคลัง ก่อนไปพบผมมีความรู้สึกวุ่นวาย นึกชื่อแปลก ได้ยินคนพูดถึงบ่อยๆ ทำไมชื่อถึงไม่เอาไหน จะเป็นไทยก็ไม่ใช่ ชื่อจีนก็ไม่เชิง แต่เมื่อได้พบครั้งแรกก็มีความรู้สึกประทับใจในคำพูดและ อธิษาคัย ตลอดจนบุคลิกลักษณะ คุณป๋วยชวนผมเข้าทำงานที่กระทรวงการคลัง โดยให้สัญญาว่าจะพยายามหาทุนให้ไปศึกษาต่อที่สหรัฐฯ ผมก็ไม่ได้สนใจนัก จึงตอบแบ่งรับแบ่งสู้ว่าขอคิดและปรึกษาหารือกันก่อน แล้วก็เฉยไปเพราะใจของผมคิดจะไปศึกษาก่อนโดยเร็ว และได้ติดต่อมหาวิทยาลัยไว้บ้างแล้ว จึงไม่กระตือรือร้น ी ประการหนึ่งคงจะเห็นว่างานการสมัยนั้นหาง่ายๆ หรือว่ายังพอใจอาศัยเงินทองพ่อแม่ใช้จ่ายอยู่ก็ไม่ทราบ อีก ๒-๓ อาทิตย์ต่อมา คุณป๋วยได้โทรศัพท์มาที่บ้านแล้วพูดกับผมว่า คิดว่าจะเป็นประโยชน์กับผมมากกว่าถ้าจะเข้าทำงานหาประสบการณ์ และได้อายุราชการอีกด้วยก่อนไปศึกษาต่อ วิธีการพูดของคุณป๋วยนั้นเต็มไปด้ว เหตุด้วยผล และเป็นทีที่ประจักษ์ต่อมาว่า บุคคลผู้นี้มีวิจาจาและการกระทำที่จริงจังแลจริงจังและมีความปรารถนาดีกับทุกคน เมื่อผมจำนนต่อเหตุผล จึงเริ่มเป็นข้าราชการสำนักงานปลัดกระทรวงการคลัง เมื่อต้นเดือนมีนาคม ๒๔๙๖

ในขณะที่นั้นจอมพล ป.พิบูลสงครามเป็นนายกรัฐมนตรี คุณพระบริภัณฑ์

ทฤษฎีเป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง คุณหลวงเสถียรโชติสารเป็นปลัด
 กระทรวงการคลัง คุณป๋วยมีตำแหน่งเป็นผู้เชี่ยวชาญการคลัง ซึ่งต้องทำงานเกี่ยวกับ
 กำนนโยบายน การงบประมาณ การต่างประเทศและให้คำปรึกษาแก่รัฐมนตรีและ
 ปลัดกระทรวง พวกเราทำหน้าที่เป็น Staff ให้กับปลัดกระทรวงและรัฐมนตรี ที่ว่า
 พวกเราหมายถึงนักเรียนต่างประเทศรุ่นหลังสงคราม ประกอบด้วยพระวรวงศ์เธอ
 ระองค์เจ้าสุชามาภิณห์ ซึ่งมาเริ่มงานก่อนผมประมาณ ๖ เดือน คุณชาญชัย ลีถาวร
 เริ่มงานก่อนผมประมาณ ๑ สัปดาห์ รวมเป็น ๓ คน การจัดองค์การแบ่งเป็น ๒ กอง
 ๒ กองสถิติทำหน้าที่เก็บรวบรวมสถิติต่าง ๆ ซึ่งหน่วยงานอื่นจัดทำขึ้น และกองของ
 พวกเราคือกองเศรษฐกิจการคลัง ซึ่งเป็นต้นกำเนิดของสำนักงานเศรษฐกิจการคลังใน
 ปัจจุบัน มีหม่อมหลวงสาย สนิทวงศ์เป็นหัวหน้ากอง นอกเหนือจากหน้าที่ใน
 กระทรวงการคลังแล้ว คุณป๋วยยังทำงานพิเศษช่วยงานที่ธนาคารแห่งประเทศไทย
 ภาควิชาการเศรษฐกิจ และมีตำแหน่งเป็นกรรมการในคณะกรรมการต่าง ๆ หลาย
 แห่ง

เนื่องจากคุณป๋วยต้องทำงานหลายแห่ง โอกาสที่พวกเราจะได้พบระหว่างเวลา
 ทำงานร่วมกันจึงมีไม่มากนัก แต่หนังสือต่าง ๆ ที่ทางกองเสนอไป ทุกฉบับจะผ่านไป
 ไปปลัดกระทรวง หรือรัฐมนตรีอย่างรวดเร็ว หรือไม่ก็ถูกแก้ไขให้ถูกต้องและรัดกุม
 ยิ่งขึ้น แล้วส่งกลับลงมาโดยเร็วเช่นกัน จะไม่มีเรื่องงานค้างอยู่บนโต๊ะของคุณป๋วย
 uly หนังสือทุกฉบับที่ผ่านการแก้ไขแล้วไม่ว่าจะเป็นภาษาไทยหรืออังกฤษจะเป็น
 หนังสือที่มีข้อความสละสลวยรัดกุม ครอบคลุมเนื้อหาทุกแง่ทุกมุม

ผมมีโอกาสทำงานภายใต้บังคับบัญชาของคุณป๋วยอยู่ปีเศษ คือตั้งแต่เดือน
 มีนาคม ๒๔๙๖ ถึงเดือนกันยายน ๒๔๙๘ ในช่วงเวลาดังกล่าวงานด้านต่างประเทศ
 ของกระทรวงการคลังยังไม่มีมากมายนัก ปัญหาเศรษฐกิจภายในประเทศก็ไม่สู้
 เล็บซับซ้อนเมื่อเทียบกับปัญหาในปัจจุบัน ภาวะเศรษฐกิจของไทยโดยทั่วไปค่อนข้าง
 หนา การลงทุนทั้งในภาคเอกชนและรัฐบาลมีน้อยมาก งานของกองเศรษฐกิจการ
 คลังจึงไม่มีมากมายนัก ในช่วงที่ผมเข้าทำงานใหม่ ๆ สำนักงานข้าราชการพลเรือน
 ขณะนั้นกำหนดอัตราเงินเดือนของผม ๑๔๐ บาท เมื่อรวมเงินเพิ่มแล้วเท่ากับ
 ๙๖๐ บาท โดยอ้างว่ายังไม่เคยมีนักเรียนจบมาจากมหาวิทยาลัยในประเทศออสเตรเลีย
 มาก่อน จึงเทียบเงินเดือนของผมให้เท่ากับนักเรียนที่จบจากมหาวิทยาลัยในฟิลิปปินส์

คุณปว้ยไม่พอใจมากและได้यर่างหนังสือ ตั้งเรื่องให้คุณพระบริษัทยุทธภิกิจลงน
ไปตั้งจอมพลป. พิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรี ในฐานะประธาน ก.พ. ขอให้ทบพว
อัตราเงินเดือนของผมใหม่ โดยอ้างว่านักศึกษาที่เรียนจบจากมหาวิทยาลัยในอังกฤษ
และสหรัฐอเมริกาได้รับอัตราเงินเดือน ๑,๒๐๐ บาท และ ๑,๖๐๐ บาทตามลำดับ
ทั้ง ๆ ที่ความรู้ความสามารถของผู้ที่จบจากมหาวิทยาลัยทั้ง ๓ ประเทศก็ใกล้เคียงก
จึงนับว่าไม่เป็นธรรมแก่ผู้ที่จบมาจากมหาวิทยาลัยในออสเตรเลีย ท่านจอมพล
จึงสั่งการให้ผมได้รับเงินเดือนในอัตราเท่ากับนักเรียนที่จบจากอังกฤษ ต่อมาเม
เลขาธิการก.พ. คุณหลวงสุขุมฯ (ซึ่งเป็นนักเรียนจากสหรัฐฯ) มีหนังสือโต้แย้งอุทธร
คำสั่งดังกล่าว ท่านจอมพลป. จึงสั่งการให้กรณีของผมเป็นกรณีพิเศษ ได้รับ
เดือนในอัตราเท่ากับนักเรียนที่จบจากอังกฤษ เรื่องจึงยุติลง

ที่ผมนำเรื่องนี้ขึ้นมากล่าวเนื่องจากเหตุ ๒ ประการ ประการแรก เพื่อแสดงว่
ระหว่างปีเศษที่ผมทำงานอยู่กับคุณปว้ย ผมไม่ได้ช่วยงานคุณปว้ยมากมายนัก
ได้สร้างปัญหาให้มากกว่า ตั้งแต่เรื่องอัตราเงินเดือนจนถึงเรื่องหาทุนไปศึกษาต่อ
ต่างประเทศ ประการที่สอง แสดงให้เห็นอุปนิสัยที่เด่นชัดคือความรักความเป็นธ
ของคุณปว้ย ที่พร้อมจะต่อสู้เพื่อความเป็นธรรมให้กับผู้อยู่ได้บังคับบัญชา ทั้ง ๆ ที่
ระยะเวลานั้นผมก็ไม่ได้รู้จักสนิทสนมกับคุณปว้ยมากนัก

ในเดือนกันยายน พ.ศ. ๒๔๙๘ ผมก็ได้รับทุนจากกองทุนการเงินระหว
ประเทศ เพื่อไปฝึกงานที่ประเทศสหรัฐอเมริกา ๑ ปีเต็ม ในระหว่างที่ฝึกงานที่กอง
การเงินระหว่างประเทศ ผมก็ถือโอกาสเข้าศึกษาทำปริญญาโททางเศรษฐศาส
ณ มหาวิทยาลัย George Washington ในภาคค่ำพร้อมกันไปด้วย เมื่อผม
ปริญญาโทตามที่ได้ตั้งใจไว้ และกลับมาเมืองไทย พอดีคุณปว้ยเดินทางไป
ตำแหน่งที่ปรึกษาเศรษฐกิจฯ ณ กรุงลอนดอนในช่วงนั้น ผมจึงโอนย้ายไปทำงาน
คุณบุญมา วงศ์สวรรค์ ที่กรมบัญชีกลาง จนถึงปี พ.ศ. ๒๕๐๓ ผมก็ต้องไป
ราชการ ณ สถานทูตไทยกรุงวอชิงตัน ในตำแหน่งผู้ช่วยที่ปรึกษาเศรษฐกิจการค
และที่ปรึกษาเศรษฐกิจการคลังตามลำดับ ผมทำงานอยู่ที่นั่นไม่นานนัก คุณปว้ยก็
ย้ายกลับมาดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการสำนักงานเศรษฐกิจการคลังพร้อม ๆ
ตำแหน่งผู้อำนวยการธนาคารแห่งประเทศไทย และผู้อำนวยการสำนักงานงบประมาณค
ที่ปรึกษาเศรษฐกิจการคลังสำนักงานเศรษฐกิจการคลังในสถานทูตต่าง ๆ ขึ้นอยู่

คัมภ์บัญชาของผู้อำนวยการสำนักงานเศรษฐกิจการคลัง ผมจึงได้กลับมาเป็นผู้อยู่
บังคับบัญชาของคุณป๋วยอีกวาระหนึ่ง นอกจากนี้ที่ปรึกษาเศรษฐกิจการคลังยังเป็น
แทนของธนาคารแห่งประเทศไทยในประเทศซึ่งตนประจำอยู่ ดังนั้นผมจึงมีงาน
หน้าที่ต้องติดต่อและรายงานทั้งผู้ว่าการธนาคารแห่งประเทศไทย และผู้อำนวยการ
สำนักงานเศรษฐกิจการคลังอยู่ตลอดเวลา

ผมย้ายกลับมาประจำสำนักงานเศรษฐกิจการคลัง กระทรวงการคลังในปลาย
ธันวาคม ๒๕๐๗ พอผมกลับมาได้ไม่นาน คุณพจน์ สารสิน ซึ่งขณะนั้น
ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงพัฒนาการเศรษฐกิจแห่งชาติ ให้คนมาชวนผม
ดำรงตำแหน่งเป็นรองอธิบดีกรมทางหลวงซึ่งขณะนั้นขึ้นอยู่กับกระทรวงพัฒนา
การเศรษฐกิจแห่งชาติ ก่อนหน้าที่ผมจะกลับมาจากต่างประเทศได้เกิดมีความขัดแย้ง
เกี่ยวกับความคิดเห็นในการที่จะพัฒนาและก่อสร้างทางหลวงของประเทศ ระหว่าง
ป๋วยซึ่งเป็นประธานคณะกรรมการวางแผนพัฒนาทางหลวง สำนักงานบประ
มาณ สภาพัฒนาการเศรษฐกิจ กระทรวงการคลัง และธนาคารโลกฝ่ายหนึ่ง และ
ฝ่ายหนึ่งคือกระทรวงพัฒนาการเศรษฐกิจแห่งชาติ และกรมทางหลวงซึ่งในขณะนั้น
ณอุทัย วุฒิกุลเป็นอธิบดีอยู่ ประกอบกับทางธนาคารโลกซึ่งกรมทางหลวงได้
มเงินเป็นครั้งแรกจำนวน ๓๕ ล้านดอลลาร์ แต่การดำเนินงานตามโครงการมิได้
หน้าไปด้วยดี จึงกำหนดเงื่อนไขให้กรมทางหลวงตั้งรองอธิบดีขึ้นใหม่อีกตำแหน่ง
ทำหน้าที่ในทางด้านบริหาร โดยระบุเงื่อนไขไว้ว่าให้บรรจุบุคคลที่มีใช่เป็นวิศวกร
ที่คุณพจน์ชวนผมไปดำรงตำแหน่งดังกล่าวเข้าใจว่า นอกจากปฏิบัติตามเงื่อนไข
ธนาคารโลกแล้ว ยังมีอีกเหตุผลหนึ่งคือเพื่อที่จะประสานความขัดแย้งของกลุ่ม
คนทั้ง ๒ ฝ่าย นอกจากนี้คงจะเห็นว่าผมอาจจะช่วยงานทางด้านเงินกู้ได้บ้าง
จะในระหว่างที่ผมดำรงตำแหน่งในสถานทูตไทยผมก็ได้ติดต่อประสานงานกับ
ธนาคารโลกอยู่ตลอดเวลา

ตลอดระยะเวลาที่ผมดำรงตำแหน่งรองอธิบดีกรมทางหลวง กรมทางหลวงได้รับ
ผมร่วมมืออย่างดียิ่งจากสภาพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ สำนักงานงบประมาณ และ
กระทรวงการคลัง การที่ประเทศไทยสามารถพัฒนาระบบถนนหนทางของประเทศให้
หน้าได้เร็วและไกลกว่าประเทศเพื่อนบ้านของเราทุกประเทศนั้น เครดิตส่วนใหญ่
จะเป็นของคุณพจน์ สารสิน ในฐานะรัฐมนตรีว่าการกระทรวงพัฒนาการแห่งชาติ

คุณป่วยในฐานะประธานคณะกรรมการพัฒนาการทางหลวงแห่งชาติ และเจ้าหน้าที่กรมทางในสมัยนั้น ผมคิดว่ามีคนน้อยคนจะล่วงรู้หรือจดจำไว้ว่าคุณป่วยเคยมีบทบาทที่สำคัญอยู่มากในการที่ช่วยพัฒนาถนนหนทางของเรา ทำให้ระบบการขนส่งของประเทศแผ่ขยายครอบคลุมไปอย่างกว้างขวาง มีผลทำให้การผลิตพืชผลทางการเกษตรขยายตัวอย่างรวดเร็วในระยะนั้น

ถึงแม้จะมีโอกาสทำงานใกล้ชิดกับคุณป่วยในระยะเวลาค่อนข้างจะน้อย แต่ผมมีความรู้สึกว่าคุณป่วยเป็นผู้บังคับบัญชาที่เปี่ยมไปด้วยพรหมวิหาร ๔ อันประกอบด้วย ความเมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา เป็นผู้ที่มีสติปัญญาเฉลียวฉลาด และไม่เยอหยิ่งดูถูกผู้อื่นที่มีสติปัญญาน้อยกว่า เป็นผู้ที่มีความหนักแน่นและเยือกเย็นไม่ว่าจะอยู่ในภาวะการณ์ใด ๆ คุณป่วยเป็นผู้บังคับบัญชาที่มีความจริงใจกับผู้ใต้บังคับบัญชาทุกคน ข้าราชการที่มีโอกาสทำงานด้วยจะรู้สึกว่ามีแต่ความร่มเย็น ได้รับทั้งวิชาความรู้ การช่วยเหลือและการยกย่องในทุก ๆ ด้าน เวลาคุณป่วยจะดูผู้ใต้บังคับบัญชา ก็จะพูดไปในลักษณะยิ้ม ๆ ทำให้ผู้ถูกดูไม่มีความรู้สึกว่าตนกำลังถูกดูอยู่ พร้อมกันนั้นคุณป่วยก็จะแนะนำหรือสอนงานเพื่อไม่ให้เกิดความบกพร่องผิดพลาดอีก

ระหว่างที่ผมรับราชการอยู่ที่กรมทางหลวง ได้มีโอกาสพบปะคุณป่วยเป็นครั้งคราว วันว่างเสาร์หรือวันอาทิตย์ก็นัดเล่นไพ่บริดจ์กันที่บ้านคุณหญิงสุภา ยศสุนทรบ้าง หรือบ้านคุณสว่าง สามโกเศศ หรือบ้านเพื่อนคนอื่น ๆ ทั้ง ๒ คน กล่าววามันเป็นเพื่อนนักเรียนรุ่นเดียวกับคุณป่วยที่อังกฤษ คุณป่วยเล่นไพ่เก่ง เพราะมีความจำดี ใครได้คุณป่วยเป็น Partner มักจะชนะเสมอ เวลาเล่นไพ่คุณป่วยชวนคุยถึงเรื่องต่าง ๆ อย่างอารมณ์ดี เมื่อคุณป่วยจะวิจารณ์ผู้ใหญ่หรือนักการเมือง ผู้ใดก็มักจะเป็นไปในลักษณะขำขัน และพยายามมองคนในแง่ดีไว้ก่อนเสมอโดยไม่กล่าววาจาให้ร้ายใครเลย

นอกจากจะพบกันเวลาคุณป่วยขาดขาไพ่บริดจ์แล้ว เวลาคุณป่วยเดินทางไปต่างจังหวัด ไม่ว่าจะเดินทางไปพักผ่อนส่วนตัวก็ดี หรือเกี่ยวกับงานในหน้าที่ก็ดี เช่น การเปิดสาขาที่ลำปางหรือการประชุมผู้ว่าการธนาคารกลางในภาคพื้นนี้ที่เชียงใหม่ก็ดี คุณป่วยจะไม่ลืมชวนผมไปร่วมด้วย เมื่อคุณป่วยแนะนำผมให้รู้จักกับผู้ว่าการธนาคารกลางของประเทศต่าง ๆ ทุกคนต่างทำหน้าที่แปลกใจไปตาม ๆ กัน เพราะไม่เข้าใจว่าทำไมในการประชุมผู้เชี่ยวชาญทางเศรษฐกิจและการเงินจึงเกิดมีร

อธิบดีกรมทาง ซึ่งในความเข้าใจของเขาเหล่านั้นคงจะเป็นวิศวกรกรมทางมาร่วม
อยู่ด้วยเสมอไป ในระหว่างที่ผมดำรงตำแหน่งผู้ว่าการธนาคารแห่งประเทศไทย มี
อยู่ครั้งหนึ่งผมไปประชุมกับผู้ว่าการธนาคารกลางต่าง ๆ ในภูมิภาคนี้ที่ประเทศ
สิงคโปร์ ได้พบกับพนักงานหญิงอาวุโสคนหนึ่งของธนาคารกลางสิงคโปร์ ซึ่งใน
ขณะนั้นเป็นผู้รับผิดชอบเกี่ยวกับการลงทุนทุนสำรองเงินตราต่างประเทศของสิงคโปร์
ทำหน้าที่ดังกล่าวบอกว่าได้เดินทางมาประชุมกับดร.โก (Goh) ผู้ซึ่งเคยเป็นผู้ว่าการ
ธนาคารกลาง และในขณะนั้นดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลังพร้อม ๆ
กับตำแหน่งรองนายกฯ และมีคนแนะนำให้รู้จักกับผมในการประชุมคณะผู้ว่าการ
ธนาคารกลางที่เชียงใหม่ ตนและเพื่อนต่างก็แปลกใจที่มาพบคนทำงานในกรมทาง
หลวงมาบ้านเป็ยนอยู่กับนักการเงินการคลังด้วย แต่บัดนี้ตนเข้าใจแล้ว ผมไม่ได้ถาม
ไปว่าที่เข้าใจนั้น เข้าใจว่าอย่างไร การที่คุณป่วยชอบชวนผมไปต่างจังหวัดนั้น
เข้าใจว่าเพราะคุณป่วยชอบเล่นไพ่บริดจ์มาก หากมีผมไปด้วยอย่างน้อยมีข้าไพ่บริดจ์
สำรองได้ขาหนึ่ง จะหาอีก ๒ ขาก็ไม่ยากนัก

ตลอดเวลาที่คุณป่วยรับราชการ ไม่ว่าจะเป็นที่กระทรวงการคลัง ธนาคารแห่ง
ประเทศไทย หรือที่สำนักงานประมาณ คุณป่วยจะมุ่งสร้างและพัฒนาคณะหนุ่ม ๆ
ก้าว ๆ โดยการให้กำลังใจ ให้คำแนะนำ และสนับสนุน คุณป่วยมักจะกล่าวเสมอ ๆ
อีกหน่อยพวกคุณป่วยก็จะพ้นหน้าที่ไปแล้ว พวกคุณก็ต้องรับภาระช่วยทำ
คนให้ชาติบ้านเมืองต่อไป การกล่าวเช่นนี้แสดงให้เห็นถึงความสามารถในการมอง
การณ์ไกลอย่างไม่หลงตัวเอง บรรดาพนักงานในธนาคารแห่งประเทศไทยก็ดี
ข้าราชการกระทรวงการคลัง และสภาพพัฒนาการเศรษฐกิจก็ดี จำนวนไม่น้อยซึ่งใน
ขณะนี้ดำรงตำแหน่งหน้าที่สำคัญ ๆ เป็นผู้ที่คุณป่วยเคยให้ความสนับสนุนโดยตรง
หรือทางอ้อมมาแล้วทั้งสิ้น

คุณป่วยเป็นผู้ที่มีความเห็นอกเห็นใจคนอื่น ๆ บรรดาผู้ที่อยู่ใต้บังคับบัญชาถึง
แม้จะมีความบกพร่องหรือแม้แต่ขาดสมรรถภาพการทำงานไปบ้างในบางด้าน ถ้า
เป็นผู้บังคับบัญชาคนอื่นอาจเลิกใช้แน่ แต่คุณป่วยจะพยายามใช้ประโยชน์บุคคล
เหล่านั้นในทางหนึ่งทางใดตามที่บุคคลนั้น ๆ จะทำประโยชน์ได้ คุณป่วยจะแนะนำ
และพูดจาให้กำลังใจแก่บุคคลดังกล่าว ด้วยความอดทนและด้วยความเข้าใจในปัญหา
ของแต่ละคน ซึ่งทำให้บุคคลเหล่านี้บังเกิดความกระตือรือร้นขึ้นมาได้อย่างประหลาด

เมื่อพูดถึงความกระตือรือร้นในการทำงานแล้วผมเชื่อว่า ผู้ที่เคยทำงานกับคุณป๋วย คงจะเห็นพ้องกับผมว่า คุณป๋วยมีความสามารถพิเศษทำให้ผู้ที่อยู่รอบตัวบังเกิดความกระตือรือร้นที่จะทำงาน โดยที่มีจุดมุ่งหมายแน่วแน่ที่จะเสียสละเพื่อส่วนรวมและประเทศชาติ

คุณป๋วยมีนิสัยชอบช่วยเหลือผู้อื่นที่มีปัญหา ไม่ว่าจะเป็นปัญหาชีวิตหรือปัญหาเกี่ยวกับงาน ผู้ใดก็ตามเมื่อได้พบพูดคุยถึงปัญหาของตนกับคุณป๋วยแล้ว จะรู้สึกโล่งใจคล้ายกับว่าตนสามารถแก้ปัญหาไปได้กว่าครึ่งแล้ว ใครที่มีทุกข์มีร้อนอะไร เมื่อมาพบคุณป๋วยก็มักจะไม่ผิดหวัง ทั้ง ๆ ที่ฐานะของคุณป๋วยมิใช่ว่าจะดีมากมายนัก เพราะมีรายได้เฉพาะเงินเดือนเท่านั้น ครั้งสุดท้ายที่คุณป๋วยชวนผมไปบ้านที่ซอยอารีเพื่อเล่นไพ่บริดจ์กันหลังอาหารเย็น มีดร.วีรพงษ์ รามางกูรอยู่ด้วย บ้านชั้นเดียวหลังเก่า ๆ ของคุณป๋วยมีเก้าอี้หวายเก่า ๆ อยู่ชุดหนึ่ง สิ่งทีพอจะมีค่าอยู่บ้างมีอยู่เพียงชิ้นเดียวคือนาฬิกาตั้งโต๊ะ ซึ่งพนักงานธนาคารแห่งประเทศไทยได้มอบให้คุณป๋วยในวันที่พ้นจากตำแหน่งผู้อำนวยการธนาคารแห่งประเทศไทย บุคคลผู้นี้รู้จักแต่คำว่าให้และไม่เคยขออะไรจากใครแม้ในขณะนี้

ตลอดชีวิตการทำงานของคุณป๋วย ได้ใช้สติปัญญาความสามารถกว่า ๓๐ ปี ในการแก้ปัญหาเศรษฐกิจการเงินของประเทศชาติให้ผ่านวิกฤตการณ์และมรสุมต่าง ๆ หลายครั้ง ได้ให้ความรู้เป็นวิทยาทานแก่นักศึกษาจำนวนมาก ได้เป็นริเริ่มโครงการพัฒนาชนบทซึ่งช่วยชาวไร่ชาวนาที่ยากจนให้มีชีวิตและความเป็นอยู่ที่ดีได้ให้ความสุข ความสบายใจแก่ผู้ที่คบหากันด้วยการพูดคุยที่สนุกสนานและมีแก่นสาร ได้ให้ทรัพย์สินที่หามาได้แจกจ่ายแก่บุคคลที่ต้องการความอนุเคราะห์ และที่สำคัญที่สุดก็คือได้ให้แบบอย่างหรือแม่พิมพ์ที่ข้าราชการและอนุชนรุ่นหลังสามารถมองดูด้วยความศรัทธาและเลื่อมใสอย่างแท้จริง หลาย ๆ สิ่งที่คุณป๋วยได้กระทำ บังเกิดประโยชน์แก่ส่วนรวมและประเทศอย่างมาก แต่ไม่เป็นที่ทราบกันแพร่หลาย เพราะคุณป๋วยมิได้ทำการโฆษณาประชาสัมพันธ์เพื่อหาชื่อเสียงและประโยชน์ใส่ตน เปรียบเสมือนคนที่ปิดทองหลังพระอยู่ตลอดเวลา บุคคลเช่นนี้หาได้ยากนักในสังคมที่มนุษย์เต็มไปด้วยกิเลสและความทะยานอยาก

บทความชิ้นนี้ผู้เขียนปรับปรุงใหม่จาก *ช่วงหนึ่งของกาลเวลา ป๋วย อึ้งภากรณ์* คณะอนุกรรมการหนังสือที่ระลึกในคณะกรรมการจัดงาน "นิทรรศการชีวิตและผลงานอาจารย์ป๋วย" ๙ มีนาคม ๒๕๒๒

คนดี

สุรพล เย็นอุรา

“คนดีคือคนที่ตายแล้ว”

ปราชญ์วอลแตร์ว่าไว้อย่างนี้เมื่อ ๒ ศตวรรษก่อน

ก็ดูจะเป็นจริงอย่างนั้นเหมือนกันในกรณีของคนเป็นจำนวนมากผู้ซึ่งก่อแต่กรรมชั่วเป็นส่วนใหญ่ ครั้นพอตายไปแล้ว เขากลับพรรณนาคุณงามความดีเสียมากมาย

แต่ไม่จริงเป็นแน่นอนในกรณีของบุคคลหนึ่ง ผู้มีชื่อเสียงขจรขยายไปทั่วโลก ในฐานะที่เป็นนักเศรษฐศาสตร์ชั้นนำ

และเป็นข้าราชการผู้บำเพ็ญกรณียกิจด้วยความซื่อสัตย์สุจริต จนได้รับรางวัลมากมายเป็นเกียรติคุณเมื่อหลายปีก่อน

ดร. บัวย อึ้งภากรณ์

ผู้ซึ่งทุกวันนี้ก็ยังมีชีวิตอยู่ ท่ามกลางความไม่สะดวกสบายทั้งในฐานะความเป็นอยู่และสุขภาพ

แต่ท่านก็คงจะดำรงชีวิตอยู่ได้ เพราะคุ้นเคยกับชีวิตที่ยากลำบากมาตลอด แม้เมื่อครั้งที่ยังดำรงตำแหน่งหน้าที่อันสูง เนื่องจากพอใจที่จะเห็นผู้อื่นมีสภาพชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีกว่า

สำหรับสุขภาพที่เสื่อมโทรม และเป็นผลให้มันสมองอันเลอเลิศของท่านหยุดยั้ง การยังคุณประโยชน์แก่ประเทศชาติและแก่สังคมนั้น แม้จะเป็นความสูญเสียที่นับเสียตายยิ่งก็ตาม แต่เมื่อมองในแง่ดี ผู้ที่อุทิศชีวิตตัวเองเพื่อผู้อื่นตลอดเวลาอันยาวนาน อย่างมิรู้เหน็ดเหนื่อย ก็ควรจะได้มีโอกาสได้หยุดพักผ่อนเช่นเขาอื่นบ้าง

ท่านคงจะมีชีวิตอยู่ต่อไปได้อีกนานปี เพื่อให้ผู้คนที่นิยมในความงาม ความดี พึงหยิบยกชื่อท่านมาเอ่ยถึงเพื่อให้ผู้อื่นยึดถือเป็นแบบอย่าง ในฐานะที่เป็นบุรุษนิยมบุคคล และอัจฉริยบุคคล

หากวอลแตร์เป็นคนยุคเดียว สมัยเดียวกับ ดร.ป๋วย อึ้งภากรณ์ ก็เชื่อได้ว่า ประโยคที่ว่า “คนดีคือคนที่ตายแล้ว” จะไม่เกิดขึ้นเป็นแน่นอน

ความคิดถึงอันเป็นอมตะ

สุรพล เย็นอุรา

เคยมีผู้ตั้งคำถามว่า บนเส้นทางของการขีดเขียนนั้น เรื่องประเภทไหนหรือ
ท่านองไหนที่ผมถนัดเขียนมากที่สุด

คำตอบของผมนั้นก็คือ ถ้าจะว่ากันด้วยความถนัดแล้ว ผมยอมรับว่าไม่ถนัดสักเรื่อง
แต่หากเกิดความจำเป็นจะต้องเขียนหรือนึกว่าควรจะต้องเขียนเรื่องอะไรดีแล้ว ผมยอม
เลือกเขียนถึงเรื่องราวของบุคคล ทั้งนี้ เพราะชีวิตของคนเรานั้น ถึงจะมีเรื่องต่าง ๆ อัน
ควรรู้ควรสนใจอยู่มากมายกายกอง แต่เรื่องที่จะอำนวยความสะดวกประโยชน์และนำไปใช้
ปฏิบัติ เพื่อความราบรื่นและความเจริญรุ่งเรืองของชีวิตโดยตรงเห็นจะไม่มีเรื่องอื่นใด
สำคัญยิ่งไปกว่าเรื่องราวของบุคคล

ตลอดชีวิตการทำงานอันค่อนข้างยาวนานของผมในธนาคารแห่งประเทศไทย
ผมปฏิบัติงานส่วนใหญ่อยู่ในสำนักผู้ว่าการ กล่าวกันว่าผู้ได้ทำงานในส่วนงานนี้ มี
ความได้เปรียบยิ่งกว่าพนักงานในส่วนงานอื่น ๆ หากเห็นว่าการได้ทำงานหรือได้รับใช้
ผู้บริหารสูงสุดของสถาบันโดยใกล้ชิดเป็นความได้เปรียบ

ในกรณีของผมนั้น โดยที่เป็นคนสนใจในเรื่องราวหรือนัยหนึ่งความประพฤติ
ของบุคคล ความได้เปรียบของผมเหนือผู้อื่นก็ได้แก่ การได้เห็นการทำงานของ

บริหารหลายต่อหลายคนอย่างใกล้ชิดนั้นแหละ

ผมชอบวิธีการทำงานของผู้บริหารบางคน

สำหรับบางคนผมชอบอุปนิสัยส่วนตัว

และบางคนผมนิยมชมชอบในความรู้ความสามารถ

มาถึงเวลาหนึ่งผมก็มีโอกาสได้พบผู้บริหารคนหนึ่งที่มีคุณสมบัติดังได้กล่าวที่
นั้นครบถ้วนทุกกรณี คือมีคุณสมบัติอันเป็นความชอบของผมทั้ง ๓ กรณีนั้น

ดร.ป๋วย อึ๊งภากรณ์

อดีตผู้ว่าการ และเป็นผู้ว่าการเพียงผู้เดียวที่ปรากฏตามหลักฐานหรือประวัติ
ของธนาคารแห่งประเทศไทยตั้งแต่วาระแรกสุดจนถึงปัจจุบันว่า ดำรงตำแหน่งอัน
สำคัญนี้ยาวนานกว่าผู้ใด

๑๑ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๐๒ - ๑๕ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๑๔

ผมชอบวิธีทำงานของท่าน

ผู้เป็นหัวหน้างานแต่ละคนย่อมมีวิธีการทำงานแตกต่างกันไปสุดแต่แนวทาง
หรือความถนัด

ดร.ป๋วยฯ ไม่กำหนดแนวทางให้ใครต้องยึดถือปฏิบัติตาม ทุกคนมีอิสระเสรีใ
เต็มที่ ทั้งในความคิดและการกระทำในการแสดงออกซึ่งความสามารถของตัวเอง
เมื่อคิดอย่างไรหรือเห็นอย่างไร ก็ให้แสดงความคิดเห็นนั้นมาให้พิจารณา

ไม่จำเป็นต้องคิดเหมือนอย่างที่ท่านคิดหรือเห็นเหมือนอย่างที่ท่านเห็น

ใครคิดดีเห็นดี ก็ให้ความเห็นพ้องและความสนับสนุน

เป็นทั้งหัวหน้างานและเป็นครูบาอาจารย์ไปในตัว หากพบข้อบกพร่องหรือ
ยังขาดความสมบูรณ์ก็แก้ไขปรับปรุงให้ อันเป็นแนวทางให้ผู้เป็นเจ้าของงาน เจ้าของ
ความคิดนั้น ได้ศึกษาและขจัดข้อบกพร่องที่เคยมีอยู่ให้ลดน้อยหรือหมดสิ้นไปใ
กาลภายหน้า

ไม่ชอบเอาความเก่งกล้าความรอบรู้อันเป็นที่ยอมรับของตัวเอง ไปใช้เป็นเครือ
ลบล้างหรือบั่นทอนกำลังใจในการทำงานของผู้ใด

เมื่อใดต้องการให้ผู้อื่นยอมรับความคิดเห็นของท่าน ก็ไม่นิยมนำเอาเหตุผล

เองเป็นผู้รับผิดชอบมาอ้าง โดยจะแสดงผลให้ผู้นั้นยอมรับหรือพอใจว่า เหตุใดจึงเห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วย หรือเหตุใดจึงต้องเลือกใช้วิธีของท่าน

พบความผิดพลาดบกพร่องของผู้ใด ก็ไม่แสดงออกเป็นหลักฐานด้วยตัวหนังสือ ให้อภัยคำที่ทำให้ผู้นั้นต้องอับอายหรือสะเทือนใจ

ในกรณีใดที่ยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่น ก็ชอบที่จะให้ความยกย่องด้วย พูดหรือด้วยตัวหนังสือแล้วแต่ความเหมาะสม ระบุชื่อผู้เป็นเจ้าของความคิดเห็นนั้น วิธีทำงานหรือนัยหนึ่งการทำงานของดร.ป๋วย อึ้งภากรณ์ นอกจากจะเป็นผล สันทางการทำงานทั้งของตัวท่านและผู้ร่วมงานดำเนินไปด้วยความราบรื่นแล้ว เส้นทางสายเดียวกันนี้ยังรุ่มร้อนและชุ่มชื้นแก่หัวใจของผู้ปฏิบัติงานทุกฝ่าย

ด้วยประการฉะนี้ แม้ท่านจะดำรงตำแหน่งผู้ว่าการตลอดเวลาอันยาวนาน เมื่อพ้นจากตำแหน่งเพราะขอลาออก เสียงที่ได้ยินจึงมิใช่เสียงถอนใจด้วยความ รอกของผู้อยู่ในบังคับบัญชา หากเป็นเสียงถอนสะอื้นเพราะความอาลัยรักจาก เหล่านี้ทุกชั้นทุกระดับ

จริยวัตรส่วนตัว

หลายคนที่รู้จักท่านโดยเฉพาะผู้ใกล้ชิด ย่อมยืนยันถึงอุปนิสัยใจคออันแท้จริงของท่านเป็นที่สอดคล้องต้องกันว่า บุคคลผู้นี้เต็มไปด้วยเมตตาจิต มีความโอบอ้อมอารี ในที่ยิ่ง ดังจะพบเห็นเสมอมาว่า ท่านแสดงความห่วงใยในทุกข์สุขของผู้อื่นยิ่งไป กว่าของตัวเองหรือครอบครัว

ผู้เคยเป็นเพื่อนหรือเคยร่วมสถาบันศึกษาหรือสถานที่ทำงาน หากผู้ใดประสบ ความไม่สมหวังในชีวิตและท่านล่วงรู้ ก็ไม่ละเลยที่จะยื่นมือไปให้ความช่วยเหลือ ในที่รู้จักกันว่าความช่วยเหลือของคน เช่น ดร.ป๋วยฯ นั้น ดูจะแตกต่างกว่าคนเป็น ปลาย ๆ คน กล่าวคือ เมื่อช่วยแล้วก็ช่วยให้ตลอดรอดฝั่ง

กรณีของหญิงตาบอดซึ่งผมเคยนำไปเขียนในภาคผนวกของ "ป๋วย อึ้งภากรณ์ ใหญ่ที่ไม่กะล่อน" ของ ส.ศิวรักษ์ เป็นอีกกรณีหนึ่งที่ได้ชัดแจ้งถึงน้ำจิตน้ำใจของ ท่าน ในการให้ความช่วยเหลือแก่ผู้ที่ท่านเข้าใจว่า มีชีวิตที่เต็มไปด้วยความเสียเปรียบ ละความลำบากยากแค้น ทั้ง ๆ ที่ท่านไม่เคยรู้จักมาก่อน และผลท้ายสุดท่านก็ต้อง

ผิดหวังเมื่อพบความจริงในเวลาอีกนานต่อมาว่า หญิงผู้นั้นมิได้มีความทุกข์พลก
อย่างแท้จริง รวมทั้งยังมีรายได้จากการออกเงินให้ผู้เดือดร้อนทางการเงินกู้ ในอัตรา
ดอกเบี้ยที่สูงอีกด้วย

เทศกาลปีใหม่มีสิ่งของผู้เคารพนับถือหรือสถาบันต่าง ๆ ส่งมาให้ หากมีความ
เหมาะสมที่จะรับไว้ได้ คือมิใช่สิ่งของที่มีราคาแพงหรือสูงค่าจนเป็นที่ผิดสังก
หลังจากรับไว้แล้วก็จะแจกจ่ายให้แก่ผู้ร่วมงานหรือผู้เคยช่วยงานจนหมดสิ้น ไม่ค
นำกลับบ้านเพื่อประโยชน์ส่วนตัวหรือครอบครัวแม้แต่ครั้งเดียว

ผู้ที่เป็นเจ้าของไดอารี่เล่มเล็ก ๆ เล่มหนึ่งที่ส่งมาให้ ดร.ป๋วยฯ จึงน่าจะเป็น
ผู้ที่ควรแก่ความภาคภูมิใจและปิติยินดียิ่งกว่าใคร ๆ หากรู้ความจริงว่าสิ่งที่ตัวส่งมา
นั้น อำนวยคุณประโยชน์แก่การใช้สอยอย่างคุ้มค่าของผู้รับ เพราะในแต่ละ
แต่ละสัปดาห์จะมีบันทึกข้อความด้วยตัวอักษรขนาดเล็ก แต่เรียบร้อยสวยงามข
ดร.ป๋วยฯ สำหรับการประชุม การนัดพบ เลี้ยงรับรอง นัดปราศรัยหรือไปทำหน
เป็นองค์ปาฐก หรือนัดให้ผู้ติดต่อมารับต้นฉบับ ฯลฯ

ถือได้ว่าเป็นของขวัญชิ้นเดียวที่ ดร.ป๋วยฯ ยึดถือไว้ เพื่อประโยชน์ของตน
บัตรเชิญไม่ว่าจะเป็นงานศพหรืองานมงคลสมรส ไม่เคยถูกมองข้าม ไม่คำ
ว่า ผู้ส่งมาให้เป็นที่รู้จักมาก่อนหรือไม่ รายจ่ายของท่านในด้านนี้จึงถือได้ว่าเป็น
รายจ่ายประจำและควรแก่ความห่วงใยไม่น้อย

เงินรางวัลจำนวนเรือนแสนบาท ซึ่งรัฐบาลแห่งสาธารณรัฐฟิลิปปินส์มอบให้
ฐานะที่ท่านเป็นผู้ได้รับรางวัลแมกไซไซ สำหรับผู้เป็นข้าราชการผู้บำเพ็ญกรณีย
ด้วยความซื่อสัตย์สุจริต ก็ไม่มีสักบาทเดียว ที่จะนำมาใช้เพื่อประโยชน์ส่วนตัว
หากบริจาคให้แก่สถาบันหรือองค์การต่าง ๆ จนหมดสิ้น

จริยวัตรทั้งดงามอีกอย่างหนึ่งซึ่งเป็นที่ประทับใจแก่ผู้ร่วมงานก็ได้แก่ การเส
ออกซึ่งความเป็นกันเองแก่ทุกคน ประโยคที่ใช้ในการทักทายก็เป็นประโยคสาม
ธรรมดามีใช่ “ได้อาล็อก” มิใช่สักแต่ว่าทักทายโดยไม่ต้องการคำตอบเหมือน
ที่หลาย ๆ คนนิยมทำกัน

“ลูกเป็นไง เรียนเก่งเหมือนพ่อไหม ปีนี้อยู่ชั้นไหนแล้ว มีปัญหาเรื่องโรงเรียน
หรือเปล่า?”

กับอีกครึ่งหนึ่งซึ่งผู้ถูกทักทายเก็บเอาประโยคที่ถูกทักทายนั้น ไปบอกเล่าให้ใคร
ใครรับรู้

“เป็นไงท้องไส้เป็นปกติดีแล้วหรือ?”

เพราะเขาจำได้ว่าเมื่อพบ ดร.ป๋วยฯ ก่อนหน้านั้นเกือบ ๓ เดือนก่อน เมื่อ
ถามว่าสบายดีหรือ เขาตอบไปว่ากำลังมีปัญหาเรื่องท้องเสีย

ท่านก็ยังอุตส่าห์จดจำได้ทั้ง ๆ ที่ตัวเขาเองก็เกือบจะลืมไปแล้ว

ในกรณีหนึ่งหากเป็นหัวหน้างานอื่น ๆ จะต้องโกรธ แต่ท่านหาได้กระทำ
นั้นไม่

ผู้ว่าการธนาคารชาติฟิลิปปินส์ส่งจดหมายมาถึงท่านฉบับหนึ่ง ข้อความใน
หมายบอกมาว่า หน้าของจดหมายนี้เปิดเผยสภาพประธานาธิบดีแมกไซไซผู้
เกษมย์ ขอให้ท่านเก็บไว้ด้วย เพราะเป็นวันแรกที่เริ่มใช้และส่งมาให้ท่านเป็นคนแรก
เมืองไทย แต่เมื่อท่านพลิกไปดูหน้าของ ปรากฏว่าแสดงปีที่อ้างถึงนั้นอันตรธาน
ไปเสียแล้ว ต้องมีพนักงานคนหนึ่งคนใดที่เป็นนักสะสมแสตมป์ ถึงวิสาสะตัดเอา
ไปเสียก่อน

ข้อความที่ท่านเขียนต่อท้ายจดหมายฉบับนั้นและส่งกลับมายังเจ้าหน้าที่ผู้
เฝ้างานก็คือ

“ใครเอาแสตมป์หน้าของนี้ไป คืนให้ผมเถอะ เขาเจาะจงให้ผมนะ”

ความรู้ความสามารถ

เป็นการง่ายเหลือเกินที่จะเอ่ยถึงคุณสมบัติในด้านนี้ของ ดร.ป๋วย อึ้งภากรณ์
เพราะกิตติศัพท์ในเรื่องความรู้ความสามารถของบุคคลผู้นี้ เป็นที่ยอมรับอย่างกว้างขวาง
ทั้งในและนอกประเทศ

ความดีเด่นหรือความรู้ความสามารถของท่าน เป็นที่ยอมรับตั้งแต่ครั้งที่ยังอยู่ใน
วัยเรียน

ปวงคณาจารย์ของโรงเรียนอัสสัมชัญยุคต้นชอบเอ่ยชื่อ ดร.ป๋วยฯ หากจำเป็น
จะต้องหาตัวอย่างใครสักคนมากล่าวอ้างให้บรรดานักเรียนรุ่นหลัง ๆ ให้เอาเยี่ยงและ
เอาอย่างสำหรับนักเรียน ผู้ดีเด่นทั้งการเรียนและความประพฤติ

ในห้องคิงส์หรือห้องฝรั่งเศสอันเป็นที่รวมของนักเรียนชั้นดีนั้น มีนักเรียนที่เก่งอย่างร้ายกาจ ๒ คนคือ ดร.ป๋วย อึ้งภากรณ์ กับคุณกนธีร์ ศุภมงคล คุณสวัสดิ์ อุทัยศรี เพื่อนร่วมสถาบันการศึกษาเดียวกันนี้เล่าให้ฟังว่า สองคนนี้ผลัดกันชิงตำแหน่งที่ ๑ กับที่ ๒ เป็นการผูกขาดตลอด คนโชคไม่ดีต้องได้ตำแหน่งที่ ๒ ในการสอบบางครั้งจะได้คะแนนประมาณ ๙๒-๙๓% ส่วนคนที่ได้ตำแหน่งที่ ๓ นั้นจะทำคะแนนได้เพียงไม่เกิน ๘๐%

จึงเป็นข่าวที่น่าชื่นชมแต่ไม่เป็นที่น่าแปลกใจสำหรับปวงคณาจารย์เหล่านั้นเมื่อได้ทราบในอีกหลายปีต่อมาว่า ดร.ป๋วย อึ้งภากรณ์ซึ่งดีเด่นทั้งการเรียนและความประพฤติ ได้ประสบความสำเร็จ ในการสอบชิงทุนไปศึกษาต่อ ณ ต่างประเทศ และหลังจากนั้นไม่นานก็สำเร็จการศึกษาชั้นปริญญาเอก ด้วยเกียรตินิยมอันดับ ๑ จากมหาวิทยาลัยชั้นแนวหน้าของโลกทางวิชาเศรษฐศาสตร์คือ London School of Economics

ไม่นานก่อนหน้านั้น นักเรียนผู้เดียวกันนั้นได้ผลจากชีวิตการเรียนออกไปทำหน้าที่เป็นผู้นำในกลุ่มวีรชน ผู้ช่วยให้บ้านเกิดเมืองนอนของตนเองรอดพ้นจากภาวะการเป็นผู้แพ้สงครามของฝ่ายสัมพันธมิตร ในสงครามโลกครั้งที่ ๒ เมื่อสงครามสงบแล้วจึงกลับไปเรียนต่อ

นอกจากเป็นนักปกครองชั้นเยี่ยมแล้ว ยังเป็นนักพูด นักอภิปราย และนักเขียนชั้นนำ

โดยเฉพาะในฐานะนักเศรษฐศาสตร์ด้วยแล้ว ถือได้ว่าในจำนวนนักเศรษฐศาสตร์ซึ่งโลกยอมรับเพียงไม่กี่คนนั้น มี ดร.ป๋วย อึ้งภากรณ์รวมอยู่ด้วยคนหนึ่ง

เป็นนักประนีประนอม สำหรับการประชุมซึ่งผู้เข้าประชุมมีความเห็นขัดแย้งกันและหาข้อยุติไม่ได้

เป็นนักริเริ่มที่ความสำเร็จมีที่มาจากคุณสมบัติส่วนตัว คือเป็นที่เชื่อถือไว้วางใจของผู้เกี่ยวข้องหรือผู้ให้ความช่วยเหลือ เช่น การติดต่อขอทุนจากสถาบันต่างประเทศ ทั้งในรูปของทุนทรัพย์และตัวบุคคล

บทบาทของหน่วยอาสาสมัคร เพื่อออกไปช่วยเหลือชาวชนบทในการบูรณะพัฒนาชนบทนั้น ก็มีที่มาจากความริเริ่มของท่าน

เป็นประธานคณะกรรมการจัดวางท่าระบายน้ำโสโครก
เป็นหัวเรี่ยวหัวแรงในการจัดให้มีหอศิลป์ และมูลนิธิศิลปะ พีระศรี

ฯลฯ ฯลฯ

จึงทุกคราที่ผมนึกถึง ดร.ป๋วย อึ๊งภากรณ์ หรือเมื่อใดได้ยินผู้ใดเอ่ยถึงชื่อนี้ ความ
นึกคิดของผมย่อมจะครอบคลุมไปถึงคุณสมบัติเหล่านั้น ซึ่งประกอบขึ้นเป็นตัวท่าน
เป็นความคิดถึงที่มีความเป็นอมตะ และยากที่จะมีสิ่งอันใดมาลบล้างหรือยัง
ความลืมเลือนได้

จึงถือโอกาสเปิดเผยด้วยข้อเขียนนี้ในวาระที่ ดร.ป๋วย อึ๊งภากรณ์ มีอายุครบ

ปีที่ ๗๐

ดร.ป๋วย : มโนธรรมของคนดี

ไตรรงค์ สุวรรณคีรี

ปราชญ์เมธีเคยกล่าวว่า มีหนทางอยู่ ๒ ทางสำหรับมนุษย์ในการแสวงหาความรู้ กล่าวคือความรู้สามารถจะหามาได้จากประสบการณ์ในทางตรงและทางอ้อม การหาความรู้จากประสบการณ์ ทางตรงคือ การเข้าไปคลุกคลีกับปัญหาต่าง ๆ ด้วยตัวเอง ทำให้เข้าใจกลไกของระบบ เข้าใจสาเหตุของปัญหา และรู้วิธีขจัดสาเหตุของปัญหา ส่วนการหาความรู้จากประสบการณ์ทางอ้อมก็คือ การศึกษาโดยผ่านการอ่าน และการฟัง ซึ่งก็คือ การศึกษาประสบการณ์ทางตรงที่ผู้อื่นได้รวบรวมและจัดไว้เป็นหมวดหมู่ ที่รู้จักกันดีในนามของคำว่า “ทฤษฎี” นั่นเอง

เมื่อไม่กี่วันมานี้ พลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ ได้ให้ทัศนะผ่านหนังสือพิมพ์หลายฉบับว่า ตั้งแต่หลังสงครามโลกครั้งที่ ๒ เป็นต้นมา เรามิได้มีการสร้างนักเศรษฐศาสตร์ที่มีความสามารถกันอย่างจริงจัง พอหมด ดร.ป๋วย อึ้งภากรณ์แล้ว จึงไม่สามารถจะหาคนมาแทนดร.ป๋วยได้ ผมเชื่อว่าผู้ที่หวังดีต่ออนาคตของประเทศชาติอื่น ๆ อีกหลายคน คงจะเห็นพ้องต้องกันกับทัศนะของนายกรัฐมนตรีในครั้งนี้

แต่เพื่อเป็นการสนใจแก่อนุชนรุ่นหลัง ผมจะขอชี้แยกประเด็นให้เห็นความศรัทธาที่ประชาชนมีต่อดร.ป๋วย ในฐานะเป็นนักเศรษฐศาสตร์ที่มีความสามารถ นั้น มีสาเหตุมาจาก ๓ ประเด็นด้วยกันคือ

ประเด็นแรก ดร.ป๋วยเป็นบุคคลที่ได้เรียนรู้ทฤษฎีเศรษฐศาสตร์ค่อนข้างจะแตก
จากโรงเรียนสอนวิชาเศรษฐศาสตร์ที่มีชื่อที่สุดแห่งหนึ่งของโลก

ประเด็นสอง ดร.ป๋วยมิได้เป็นนักทฤษฎี ที่นั่งแก้ปัญหาประเทศชาติอยู่แต่ภายใน
แอร์ ผู้มีอำนาจวาสนาในสมัยนั้น ท่านรู้จักสร้างคน โดยให้โอกาสแก่ ดร.ป๋วย
ไปศึกษากลไกการทำงานของระบบการเงิน และระบบการคลังด้วยตัวเอง ดร.ป๋วย
ได้มีโอกาสสัมผัส ทำความเข้าใจ ฝึกการแก้ปัญหา จนเกิดความชำนาญงานใน
ขั้นสูง พอที่จะสร้างริเริ่มสิ่งต่าง ๆ ขึ้นมาได้ อันเป็นประโยชน์ต่อประเทศชาติ
จนปัจจุบัน

ประเด็นสาม ดร.ป๋วยเป็นคนรักชาติ และมีความซื่อสัตย์สุจริต ได้ใช้ความรู้
เมสามารถทุกหนทุกแห่งเพื่อก่อให้เกิดประโยชน์แก่ประเทศชาติเป็นที่ตั้ง มิได้เป็นคน
ถือโอกาสปากถือศีล เห็นดีและเชื่อมั่นในการใด ก็กระทำดำเนินในการนั้นด้วยความ
ใจ จึงมีมีผู้ได้บังคับบัญชาคนใด จะฟังกล้ากระทำตนเป็นคนคนในข้ออในกระดู
กเนื้อใจเสีย ในการเบียดบังผลประโยชน์ส่วนรวมเป็นของส่วนตน และพรรคพวก
ในสมัยท่านเป็นอธิการบดีมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ บุคคลที่มีพฤติกรรม ชั่วช้า
เลวร้าย ไม่มีเลยแม้แต่คนเดียวที่จะมีโอกาสผุดขึ้นมามีอำนาจวาสนา

โดยวิสัยของปัญญาชนที่มีความรู้ มีความคิดริเริ่ม และมีความเชื่อมั่นในตนเอง
ย่อมจักต้องเป็นบุคคลกล้าหาญในการที่จะแสดงความคิดเห็นของตนเอง ที่คิดว่า
เป็นประโยชน์สุขแก่ส่วนรวม และในทุก ๆ สังคมของมนุษย์นั้น ผลประโยชน์ของ
รวมจะต้องขัดกันกับผลประโยชน์ของส่วนตัว ของกลุ่มบุคคลที่เป็นนักทุจริต
ทางด้านเศรษฐกิจ และเป็นนักเผด็จการทางการเมืองและการปกครอง

และนี่คือสาเหตุที่คนดีมีความสามารถอย่าง ดร.ป๋วย จึงมีคนรักเท่าผืนหนังและมี
จึงเท่าผืนเสื่อ

ปราชญ์เมธีในหลาย ๆ ประเทศ ได้กล่าวไว้ในหลาย ๆ ครั้งว่า การต่อสู้เพื่อ
ถูกต้อง ขอบธรรม และเพื่อประโยชน์สุขของมวลชนนั้น ผู้ที่จะล้มตายและได้รับ
มลลำบากมากที่สุด ก็คือ พวกปัญญาชน แต่หลังจากการต่อสู้เหล่านั้นได้ผ่าน
ไปแล้ว ผู้ที่หยิบกินผลประโยชน์จากชัยชนะเหล่านั้น หาใช่ปัญญาชนไม่
ดร.ป๋วยก็เช่นเดียวกัน ได้ถูกมารร้ายของสังคมกระทำร้าย ทุบตีทั้งทางกำลังกาย

และวาจาปิศาจจนต้องระหกระเหินหนีหัวซุกหัวซุนไปจากประเทศบ้านเกิดเมืองนอน
 ทั้ง ๆ ที่ไม่เคยทำความผิดเลยแม้แต่นิดเดียว

นี่คือรางวัลที่สังคมมอบให้แก่ ดร.ป๋วย อึ๊งภากรณ์ นักเศรษฐศาสตร์ที่
 ความสามารถ มีความสุจริต และรักประชาชนชาวไทย ด้วยการสร้างสรรค์ผลงาน
 เป็นประโยชน์ต่อประเทศชาติ มากมายก่ายกอง ยากนักที่จะหานักเศรษฐศาสตร์
 ท่านอื่น ๆ เสมอเหมือนได้

ใช้ครับ ดร.ป๋วยท่านรักชาติด้วยการกระทำและผลงานมิใช่รักชาติเพียงด้วยวา
 อย่างที่เราสามารถจะหาได้ดั่งดาษดื่น ในสังคมหลอกลวงแห่งชาติไทยในปัจจุบัน

คิดถึง อ.ป๋วย อึ้งภากรณ์

ไม่ปิดบังเลยที่จะบอกว่า “คนดีที่เหลือนอยู่” ตรงนี้ กว่าจะปรากฏออกมาได้ เราต้องทิ้งกระดาษว่างไปเกือบ ๑๐ แผ่น หนักใจในการเขียนถึงมากกว่าทุกครั้งคราว มิใช่เพราะคนดีที่เหลือนอยู่คราวนี้เป็นพระอริยเจ้าที่สูงส่งจนจรดปากกาเขียนถึงได้ลำบาก แต่เพราะเป็นปุถุชนแสนจะธรรมดาตามากคนหนึ่งต่างหากที่ทำให้เรื่องนี้เขียนได้ยากที่สุด แม้จะตั้งใจที่สุดแล้วก็ตาม เพราะการเขียนถึงพระอริยเจ้ากับการบำเพ็ญความดีซึ่งเป็นของคู่กันอยู่แล้วนั้น ไม่มีความลำบากขัดข้องถ้าจะต้องเขียนถึง แต่การเล่าเรื่องของมนุษย์ปุถุชนคนหนึ่งที่ได้เพียรบำเพ็ญความดีอย่างอุทิศให้แก่สังคม ด้วยความเสียสละเป็นเวลาเกือบตลอดชีวิตของเขานั้น เป็นเรื่องยากที่จะต้องเขียนถึงในเนื้อที่เพียงกรอบสี่เหลี่ยมแคบ ๆ นี้

และนั่นคือความหนักใจในยามที่เราจะต้องเขียนถึงอาจารย์ดร.ป๋วย อึ้งภากรณ์ ปุถุชนผู้นั้น ผู้เป็นแบบอย่างของคนดีที่เหลือนอยู่ในยุคสมัยของเรา และเป็นแรงบันดาลใจให้เกิดคอลัมน์ “คนดีที่เหลือนอยู่” มาตั้งแต่ต้น ดังนั้นก่อนสิ้นปีเราจึงตั้งใจจะขอพูดถึง “แรงบันดาลใจ” ของเราสักครั้งหนึ่ง โดยเฉพาะเมื่อได้ทราบข่าวคราวของท่านจากหน้านิตยสาร และจากเจ้าหน้าที่มูลนิธิฯ คนหนึ่งที่ได้ไปเยี่ยมท่านมาเมื่อปลายเดือนตุลาคมว่า สุขภาพของท่านไม่สู้ดีนัก และท่านก็ยังคงส่ายหน้าอย่างเด็ดเดี่ยวกับ

คำถามว่าจะกลับเมืองไทยหรือไม่อยู่ต่อไป

ที่เรายากจะเขียนถึงท่านมิใช่เพราะอ.ป๋วยเป็นรองประธานกรรมการมูลนิธิโกมลคีมทอง ผู้ได้เชื้ออาทรต่อกิจกรรมของมูลนิธิด้วยความเมตตาอย่างยิ่งตลอดมา แต่เรายากจะเขียนถึงท่านในฐานะของสมาชิกคนหนึ่งในสังคม ที่ท่านได้เป็นแบบอย่างในการอุทิศแรงกายแรงใจ และสร้างคุณประโยชน์มากมายแก่ประเทศชาติไม่ว่าจะอยู่ในบทบาทหน้าที่ใดก็ตาม ตั้งแต่เสรีไทยกล้ำตาย ที่ต่อสู้เพื่ออธิปไตยของชาติ ไปจนถึงข้าราชการเล็ก ๆ ที่อาจหาญเอาไม้ซีกไปตัดไม้ซุงอย่าง พล.ต.อ.เผ่า ศรียานนท์ ที่ใคร ๆ ก็ศิโรราบให้ อย่างไม่เกรงกลัวหรือกังวลกับตำแหน่งลาภยศ เพื่อรักษาผลประโยชน์ของชาติให้ครบทุกบาททุกสตางค์ ตามหน้าที่ของผู้ว่าราชการนครแห่งประเทศไทย อันเป็นหัวใจของการควบคุมเศรษฐกิจและการเงินของประเทศ ให้เข้มแข็งปราศจากการเข้าแทรกแซงกอบโกยของพวกฉ้อฉล และยังไปกว่านั้นคือบทบาทของนักวิชาการที่มีลมหายใจของนักพัฒนา ที่มุ่งมั่นอุทิศวิชาความรู้ความสามารถเพื่อประโยชน์ของประชาชนส่วนใหญ่ที่ยังยากจน ท่านผลักดันให้เกิดการพัฒนาขึ้นในองค์กรต่าง ๆ ที่ท่านเข้าไปมีหน้าที่รับผิดชอบ ไม่ว่าจะเป็นธนาคารชาติ คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ฯลฯ อ.ป๋วยเป็นบุคคลสำคัญที่ผลักดันให้เกิดโครงการบัณฑิตอาสาสมัครเพื่อกระตุ้นให้คนหนุ่มสาวตระหนักถึงภาระทางสังคม รวมทั้งผลักดันโครงการพัฒนาชนบทลุ่มน้ำแม่กลองเพื่อระดมพลังปัญญาชนในการพัฒนาชนบท ตลอดจนผลงานทางวิชาการและการบริหารอีกมากมายที่สำเร็จลงโดยมีท่านยืนอยู่เบื้องหลัง

แน่นอนว่าอาจารย์ป๋วยมิใช่คนไทยคนเดียวที่มีความฉลาดปราดเปรื่อง มีความสามารถสูงจนเป็นที่ยอมรับของต่างชาติ แต่ยังมีคนไทยอีกมากมายที่เป็นเลิศในทางปัญญาเท่าหรืออาจจะมากกว่าท่าน แต่จะมีคนไทยสักกี่คนที่เลิศด้วยปัญญาและถึงด้วยคุณธรรมเช่นอ.ป๋วย คุณธรรมของความซื่อสัตย์ ความกล้าหาญ ความเมตตา ความอ่อนน้อม ฯลฯ เราเชื่อว่าหาได้น้อยอย่างยิ่ง และเราก็คารวะท่านด้วยความรู้สึกอันจริงใจ ในคุณสมบัติประการหลังของท่านเป็นสำคัญมากกว่า เพราะท่ามกลางความทันสมัยของวิทยาการ บุคคลอาจพัฒนาความเฉลียวฉลาดของตนเองได้ไม่ยาก แต่ท่ามกลางสังคมอันผู้ร่อนแ่่งแย่งชิงดี ปุถุชนที่สามารถยืนหยัดด้านอำนาจไฝ่ต่ำ

ทั้งหลายทั้งปวง ยินดีเสียสละเพื่อคนอื่นเกือบตลอดชีวิตของตนเองโดยมิได้หวังผลในทางส่วนตัวนั้น เป็นสิ่งที่ทำได้ยากยิ่งเหลือเกิน แต่อาจารย์ป๋วยก็ได้ผ่านการพิสูจน์ของกาลเวลารว่าท่านทำได้ แม้ท่านจะมีชื่อเรียกบุคคลที่ปราศจากข้อบกพร่อง แต่เราจะหาปุถุชนเพียงคนเดียว แต่สามารถเป็นแบบอย่างในคุณธรรมหลาย ๆ ประการได้อย่าง อ.ป๋วยง่ายนักหรือในสังคมเวลานี้ สังคมที่หลายคนสิ้นหวังและท้อหมดกำลัง

แน่นอนว่าคำตอบจะต้องเป็น “ไม่” ด้วยเหตุนี้เองที่ทำให้เรานำเรื่องของ อ.ป๋วยมาบอกเล่า เพื่อให้คนในสังคมนี้ได้ระลึกถึงท่าน โดยเฉพาะในโอกาสที่ปีใหม่กำลังจะใกล้เข้ามา โดยหวังว่าบางทีในการรดอวยพรปีใหม่ที่คุณเตรียมจะส่งความปรารถนาดีไปให้คนใกล้ชิตนั้น อาจจะมีสักใบหนึ่งที่ส่งความปรารถนาดีและอบอุ่นใจไปให้กับ “คนดีที่เหลืออยู่คนหนึ่ง” ซึ่งได้อุทิศทุกสิ่งทุกอย่างเพื่อสังคมของเราเกือบตลอดชีวิตของท่าน และควรจะได้ใช้ชีวิตอันสงบนั้นปลายในแผ่นดินนี้ แทนที่จะต้องพุกพาประสบการณ์อันเจ็บปวดจากพวกอธรรมในสังคม ไปอยู่ห่างไกลบ้านเกิดเมืองนอนของท่านในท่ามกลางฤดูกาลอันหนาวเหน็บของซีกโลกภาคเหนือเวลานี้

ขอให้หิมะและลมหนาวพัดพาดได้แต่เพียงความอบอุ่นของร่างกาย แต่จะไม่พัดพาความอบอุ่นในหัวใจของคนไกลบ้านไปด้วย โดยเฉพาะความอบอุ่นในหัวใจของ “คนดีที่เหลืออยู่” ซึ่งเป็นปูชนียบุคคลที่น่าระลึกถึงของสังคมไทยอย่าง ดร.ป๋วย อึ๊งภากรณ์...

ป่วยเพื่อนรัก

ทศ พันธุ์มเสน

ผมพบป่วยครั้งแรกในเดือนสิงหาคม ๒๕๔๕ ที่ Special Training Centre ของกองทัพบกอังกฤษ รูปร่างหน้าตาท่าทางของเขาไม่สะดุดตาสะกิดใจผมว่ามีลักษณะเป็นวีรชนหรือปัญญาชน เพราะผมไม่มีตาเอกขรเยื่ออย่างนางรจนาทิ “เห็นรูปสุวรรณอยู่ชั้นใน รูปเงาะสวมไว้ให้คนหลง” ผมจึงเห็นแต่ความ “ดี” ของป่วย ความเป็นเพื่อนระหว่างป่วยและผมมิได้เกิดจาก “รักแรกพบ” ผมเชื่อว่าป่วยเห็นผมครั้งแรกก็ต้องผิดหวังว่าผมเป็นพลทหารหยองกรอดไร้ความองอาจฝั่งผาย ไม่สมกับเป็นลูกนายทหารชั้นผู้นำในการเปลี่ยนแปลงการปกครองในปี ๒๕๑๕ มิตรภาพของเราเกิดขึ้นอย่างยืดเยื้อแต่อยู่ยั่งยืนยง จากการได้ร่วมทุกข์กันอย่างทุนทุรายทุลักทุเลในชีวิตทหารชั่วคราว ระหว่างสงครามมหาอาเซียบูรพา เราได้ร่วมสุขกันน้อยมาก เพราะเราไม่มีโอกาสที่จะร่วมเล่นของที่เราชอบเหมือนกัน คือ เล่นดนตรีไทย เรื่องสุราและกีฬาบัตร เราก็มักไปกันคนละทาง ป่วยชอบตีมเบียร์แต่ผมไม่ชอบ ป่วยเล่นบริดจ์ก็ผมไม่สนใจใ้ทุกประเภท ถึงแม้ป่วยในวัย ๒๖ ปี และผมในวัย ๒๓ ปี จะสน “นารีพอ ๆ กัน แต่เราก็เฟ่งพินิจสตรีคนละแบบ ผมเลือกสาวที่รูปร่างหน้าตาดีพอที่จะจุเข้าโบถส์หรือเข้าห้องได้อย่างสะดวกใจสบายตา ป่วยถือหน้าใจงามเป็นเกณฑ์ เมื่อป่วยจึงไม่สวຍเท่าเมียผม แต่มาร์เกริตเมียป่วยนั้นเป็น “นางงามวิไลอยู่ชั้นใน ชั้นนอก

ไม่เอาไหนไอ้หนุ่มเมิน” เมื่อป่วยเผยความลับสุดยอดกับสว่าง พ่ออาจารย์วรากรณ์ สามโกเศศ แห่งคณะเศรษฐศาสตร์ว่าจะแต่งงานกับมาร์เกริต สว่างซึ่งเคยเห็นเธอเมื่อเรียนบางวิชาร่วมกันที่ London School of Economics ร้อง “ไอโฮ!” ซึ่งไม่ใช่คำอุทานแสดงความยินดี แต่เป็น “ไอโฮ นายนี้รสนิยมต่ำจังเลย” สว่างมองมาร์เกริตด้วยตาของคนที่ไม่เห็นนามธรรมอย่างที่ป่วยเห็น กาลเวลาได้พิสูจน์แล้วว่า มาร์เกริตเป็นยอดนารี รอป่วยอยู่แรมปีทั้งที่ไม่รู้ว่าเขาเป็นตายร้ายดีประการใด จนบัดนี้น้ำใจของเธอก็ยังแน่วแน่แนบแน่นอยู่กับป่วยผู้หมดบุญหมดวาสนา เหลือแต่ผลแห่งคุณงามความดีที่ยังอยู่ในความทรงจำของสาธุชน ผู้ใฝ่สัจจะและมีวิจารณ์ญาณที่จะพิจารณา “เสียงลือเสียงเล่าอ้างอันใด” ที่ระเบงระบือดุจโรคระบาดอยู่รอบ ๆ ป่วย

ชาวธรรมศาสตร์คงยังไม่ลืมจดหมายเปิดผนึกของเข้ม เย็นยิ่ง ถึงพี่ท่าน ในปี ๒๕๑๔ เข้ม เป็นนามแฝงของป่วยในกองกำลัง ๑๓๖ เขาเป็นเข้ม ขยันแย่ง มากกว่าเข้ม เย็นยิ่ง ครั้งหนึ่งป่วยโต้แย้งพันโทพอยน์ตัน ผู้บังคับบัญชาหน่วยเสรีไทยในกองโจร จนคุณปู่พอยน์ตันจ๋านจนแจ่ม คุณปู่เดือดดาลมากถึงกับแข่งให้ป่วยเป็นนายกรัฐมนตรีแห่งประเทศไทยหลังสงคราม ชาวธรรมศาสตร์ควรจะได้ใจที่คำสาบแช่งของพันโทพอยน์ตันไม่ศักดิ์สิทธิ์ แทนที่ป่วยจะเป็นแค่นายก ๆ กลับโดดโด่งขึ้นถึงตำแหน่งอธิการบดีมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ อาจารย์สอนวิชาเศรษฐศาสตร์ในมหาวิทยาลัยเคมบริดจ์ของอังกฤษ และในมหาวิทยาลัยปริ้นซ์ตันของอเมริกา ถ้าพันโทพอยน์ตันได้คำนึงถึงความสำคัญของชื่อเสียงเรียงนามของนายกรัฐมนตรีแห่งประเทศไทย ก็จะได้รู้ว่าคนชื่อ ป่วย แซ่อึ้ง เป็นนายก ๆ ไม่ได้เด็ดขาด มหาชนจะโหวกโหวก โดยวางว่ารุ่นว่ากรุงรัตนโกสินทร์สิ้นคนชื่อเพราะแล้วหรือ จึงเอานายป่วย อึ้งภากรณ์ มาเป็นนายก ๆ แม้ชื่อป่วยจะเป็นชื่อไทยเหนือ (ในจังหวัดลำปางมีตำบลชื่อ ป่างป่วย แต่ อึ้งภากรณ์ นั้นเป็นคำพันทางจีนผสมสันสกฤต ใช้เป็นชื่อนายก ๆ ไม่ได้ นายกรัฐมนตรีแห่งประเทศไทยล้วนแล้วแต่นามเสนาะใสตทั้งนั้น (ยกเว้นนายควง ซึ่งถึงอย่างไรก็มีนามสกุลเพราะ) เช่น พระยามโนปกรณนิติธาดา พระยาพลพลพยุหเสนาจอมพลแปลก พิบูลสงคราม เรื่อยมาจนถึงพลเอกเปรม ติณสูลานนท์

ความดีเด่นของป่วยในกลุ่มอดีตเสรีไทยนั้น เป็นที่ยอมรับกันในบรรดาสหായร่วมทุกข์ทรมาณ และในบรรดาผู้บังคับบัญชา ซึ่งเป็นเหตุผลประการหนึ่งที่ทำให้ป่วย

ได้รับเลือกเป็นคนแรกเข้าประเทศไทย เพื่อติดต่อกับขบวนการเสรีไทยในประเทศ เหตุผลประการอื่น พาดพิงเกี่ยวโยงกับมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ กล่าวคือ ดร.ปรีชา พนมยงค์ หัวหน้าขบวนการเสรีไทยในประเทศ เป็นผู้ประสานงานมหาวิทยาลัย จึงดึงเอาชาวธรรมศาสตร์จำนวนมากเข้าร่วมขบวนการ ป่วยเป็นธรรมศาสตร์บัณฑิตรุ่นแรกผู้หนึ่งได้ปริญญา ธ.บ.เมื่อเดือนมิถุนายน ๒๔๗๙ เมื่อป่วยสอบลได้ปริญญาตรีเศรษฐศาสตร์ ที่ London School of Economics ได้เกียรตินิยมอันดับหนึ่ง ผู้ประสานงานมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (และการเมือง) ได้มีโทรเลขแสดงความยินดีต่อป๋วยทางการทหารอังกฤษจึงเห็นว่า ป๋วยเป็นผู้เหมาะสมจะติดต่อกับหัวหน้าเสรีไทยในประเทศไทย

ครั้งแรกป๋วยถูกส่งมาโดยเรือได้นำในเดือนธันวาคม ๒๔๘๖ แต่การติดต่อกับภายในไม่สำเร็จ ทางทางจึงเปลี่ยนแผนส่งกลุ่ม “ป” เข้ามา ได้แก่ป๋วย ประทาน เปรมมกมล เปรมบุรี ทางเครื่องบิน โดยให้กระโดดร่มแบบ “สุ่มและเสียง” ป๋วยถูกจับเพราะข้อเท้าแพลงเดินไม่ไหว ประทานและเปรมถูกจับฐานสงสัยเพราะผลอดไม่สวมหมวก

เนื่องจากเสรีไทยสายอังกฤษที่เข้าเมืองไทยโดยกระโดดร่มทุกคน สรรภาพรู้สึกเสียวสยของสะทสะท้าน จึงมีนักเศรษฐศาสตร์ผู้หนึ่งที่เล่นดนตรีไทยเก่งกว่าป๋วย ไซขาวลบลหู่ป๋วยว่าไม่ได้กระโดดร่ม แต่ถูกตีบกลิ้งลงมา เรื่องนี้เป็นเรื่องโกหกต่อหน้าในบรรดาอดีตเสรีไทยพลร่ม ผมเป็นคนปอดแหกสุดท้ายอด ขณะที่นั่งรอวินาที “สยสยอง” อยู่เหนือช่องกระโดดบนพื้นเครื่องบิน ฝ่ามือผมชุ่มชื้นจนแฉะ และมีโยททฝรั่งผู้มีหน้าที่ออกประกาศิตให้กระโดด จะเล่าเรื่องตลกและเรื่องสัปดนหลายสิบเรื่องให้ฟัง ผมก็ไม่รู้สึกขบขันหรือคึกคัก นั่งหน้ามุ่มครุ่นคิดหวาดผวาว่าจะต้องกระโดดออกไปลอยละลิวคว้างคว้างกลางเวหา โดยไม่แน่ใจว่าร่มชูชีพจะกางหรือหุบ ถัดจากนั้นผมก็ยังกลัวเสียชื่อมากกว่ากลัวเสียชีพ พวกเราทุกคนกลัวอย่างเดียวกัน จึงไม่ยอมถูกตีบ ผมจึงยืนยันได้ว่า ผู้เชี่ยวชาญการดนตรีคนนั้นนั้นผิดศีลข้อ ๔ พยายามทำลายเกียรติคุณของป๋วยด้วยสันดานหยาบ อันมิใช่วิสัยของผู้ทรงคุณวุฒิหรือคุณธรรม

ภายหลังสงคราม วงจรของผมกับป๋วยห่างกัน เพราะเราทำงานต่างประเภทกันมาก งานเหมืองแร่และสำรวจแร่ของผมทำให้ผมมีเวลาอยู่ในกรุงเทพฯ น้อย

อยู่ในป่าดงพงไพรเสียมาก แต่เราไม่เห็นห่างกัน เพื่อป้องกันความเหินห่าง พวกเรา
 อติตเสรีไทยร่วมกันอาหารประจำปีในวันที่ ๗ สิงหาคม ป่วยพยายามช่วยเหลือเพื่อน
 ร่วมทุกข์ทุกคนที่มีเรื่องเดือดร้อนรำคาญใจ ในปี ๒๕๐๑-๒๕๐๒ ผมได้รับทุนรัฐบาล
 ฝรั่งเศสไปฝึกงานที่สถาบันวิจัยธรณีวิทยาและเหมืองแร่เป็นเวลา ๖ เดือน ผมไปติดพัน
 สาวชาวปารีส ขอรุ่นต่ออีก ๑ ปี แต่ว่าทางการจะพิจารณาอนุมัติผมก็กระเป๋าแฟบ
 จึงส่งสาสน์ขอยืมเงินป่วย ซึ่งขณะนั้นเป็นที่ปรึกษาเศรษฐกิจและการคลังของสถานทูต
 ไทยทุกแห่งในยุโรปตะวันตก ป่วยมีสำนักงานอยู่ในกรุงลอนดอน เขารับส่งเงินไป
 ให้ผมทันที ยังจึงเรียกว่ารักกันจริง ผมไม่ได้รักป่วยเพราะเขาให้ยืมเงินโดยไม่อึดเอื้อน
 แต่เพราะผมรู้ว่าเขาช่วยเหลือเกื้อกูลอติตเสรีไทยทุกคนที่มีปัญหา โดยเฉพาะเขาเจือจุน
 บุญพบ ภมรสิงห์ ศิลปินไทยที่เข้ามาร่วมชีวิตทหารเสรีไทย หลังสงครามบุญพบไป
 เดินกินรำกินในสวีเดน ถึงแตกหลายครั้ง ป่วยอุดรอรยัวร์อรยัวร์ให้ทุกที

ได้กล่าวแล้วว่า ความเป็นเพื่อนระหว่างผมกับป่วยมิได้เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว
 เพราะเรามีจุดสนใจต่างกันหลายประการ มิตรภาพที่ค่อย ๆ พักตัวขึ้นอย่างเชื่องช้า
 จากความเห็นใจกันในยามยาก ยามทรัพย์จาง ยามถูกกลั่นแกล้งใส่ร้ายป้ายสี เป็น
 สิ่งที่ยั่งยืนยิ่งกว่ามิตรภาพที่เกิดขึ้นในยามที่เพื่อนได้ลาภ ยศ สรรเสริญ ผมไม่เคย
 แสดงความยินดีต่อป่วยเมื่อเขาได้ดิบได้ดีมีตำแหน่งหน้าที่สำคัญ ในสมัยจอมพลสฤษดิ์
 และจอมพลถนอม แต่เวลาเขาตกอับต้องออกไปอยู่ต่างประเทศ ผมมักจะส่งข่าว
 คราวถึงเขาเพื่อให้เขารู้ว่าผมนึกถึงเขา เวลาเขาขึ้นหม้อผมไม่แยะ คนตอมเขาคุ้ง
 ตอมบุญหนึ่ง

กลยุทธ์ของผู้หวังร้ายต่อป่วยนั้น ยึดหลักที่ว่าคนไทยส่วนมากเชื่อง่าย ไม่ใช่
 หลักเกณฑ์ที่พระพุทธเจ้าประทานแก่ชาวกาลามะ ฉะนั้นเสียงลือเสียงเล่าอ้างเกี่ยวกับ
 ป่วย จึงไม่อ้างอิงหลักฐานที่ตรวจสอบได้ แต่เป็นแบบพรายกระซิบ พรายพูดตั้ง
 พรายโพนทะนา แผนโจมตีหลักก็ได้แก่การโจษจันว่าป่วยเป็นคอมมิวนิสต์ ผมใช้
 คำว่าโจษจัน เพราะไม่เคยมีข้อกล่าวหาเป็นทางการ มีแต่กล่าวร้าย เมื่อมีเหตุการณ์
 รุนแรงจนป่วยต้องออกจากประเทศไทย สถานีวิทยาที่ไม่ใช่ของกรมประชาสัมพันธ์
 ออกข่าวพรายโพนทะนาว่า หัวหน้าใหญ่คอมมิวนิสต์กำลังจะบินหนีจากท่าอากาศยาน
 ดอนเมือง เมื่อตำรวจที่สนามบินโทรศัพท์มาถามทางกรมตำรวจว่าจะให้พวกเขา

จับป่วยหรือไม่ รองอธิบดีกรมตำรวจก็ตอบไปว่าไม่ให้จับ เพราะไม่มีข้อกล่าวหา วันรุ่งขึ้นท่านรอง ฯ ก็แถลงทางโทรทัศน์ว่ากรมตำรวจไม่มีข้อกล่าวหา แต่ข่าวไม่เป็นทางการกระพือกันมานานแล้ว ก็กลับข่าวทางการได้สำเร็จ ผมก็ไม่เข้าใจว่าถ้ามหาชนเชื่อข่าวโคมลอยว่าป่วยเป็นคอมมิวนิสต์ ทำไมไม่เอะอะขึ้นมาให้ตำรวจจัดการกับป่วย ตามกฎหมายว่าด้วยการกระทำอันเป็นคอมมิวนิสต์

เมื่อป่วยเป็นอธิบดีกรมตำรวจมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ได้ตอบรับคำเชิญเข้าเป็นกรรมการคนหนึ่งในสภามหาวิทยาลัย East West Center ที่ฮาวาย ซึ่งได้รับเงินอุดหนุนจากกระทรวงการต่างประเทศอเมริกัน สถานทูตอเมริกันในกรุงเทพฯ ฯ มีหนังสือแสดงความยินดีต่อป่วย จะว่าเขาไม่รู้ว่าเป็นหัวหน้าคอมมิวนิสต์ก็กระไรอยู่ มีหน้าข้ามวิทยาลัยปริ้นต์ตันยังเชิญป่วยไปเป็นศาสตราจารย์สอนวิชาเศรษฐศาสตร์เสียอีก แต่นั่นแหละเรื่องเหล่านี้ประชาชนไม่รู้ ไม่มีใครบอก

หากสถานการณ์ดังกล่าวเกิดขึ้นในต่างประเทศ ผมก็คงพอจะมีอารมณ์ขันได้บ้าง ก็กั๊ก ๆ กั๊ก ๆ แต่เมื่อเรื่องเช่นนี้เกิดขึ้นกับคนที่ร่วมเสี่ยงชีวิตมากับผมเพื่อรับใช้ชาติในยามคับขัน ผมก็หัวเราะไม่ออก อารมณ์ขันเหือด เหลือแต่อารมณ์ค้าง เมื่อผมพบกับป่วยที่ลอนดอนในปี ๒๕๒๐ ก่อนหน้าที่เขาจะล้มป่วยอย่างหนักเพียงสองสามเดือน ผมก็ปาว ๆ ระบายอารมณ์ค้าง แต่ป่วยก็ยังคงอารมณ์เยือกเย็นเช่นเคย อารมณ์เยือกเย็นของป่วยในอดีตเคยทำให้ผมหัวเสียหงุดหงิด แต่คราวนี้มันกลับทำให้ผมหายงุ่นง่าน เพราะตระหนักว่าเขาปลงตก ผมรู้แน่ในขณะนั้นว่า เขาแพ้อย่างพระ แต่ตัวผมเองยังจะต้องขัดเกลากิเลสอีกมาก ผมกลับจากอังกฤษคราวนั้นไม่ถึง ๒ ปี ก็ลาออกจากการเพื่อสงบอารมณ์ แล้วภายหลังก็ไปอาสารับใช้สหประชาชาติ ๒ ปี ในโอกาสที่ความเป็นเพื่อนระหว่างป่วยและผมยังยืนยาวนาน ตั้งแต่ครั้งป่วยเป็นตี๋วัย ๒๖ ปี มาจนจะกลายเป็นตี๋วัย ๗๐ ปี ผมขอเสนอข้อเขียนประเภทเก็บเล็กผสมน้อยชิ้นนี้แก่ชาวธรรมศาสตร์ และต้องขอประชาสัมพันธ์กับชาวธรรมศาสตร์รุ่นลูกหลานว่า ผมก็มีความสัมพันธ์กับมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ระหว่างปี ๒๔๙๖-๒๔๙๘ เมื่อศาสตราจารย์ดิเรก ชัยนาม อดีตคณบดีคณะรัฐศาสตร์ของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ขอตัวผมจากกระทรวงอุตสาหกรรม มาเป็นอาจารย์พิเศษสอนภาษาอังกฤษนักศึกษา รัฐศาสตร์ระดับปริญญาตรีและปริญญาโท นอกจากนั้น คุณนวนลจันทร์ ณ ป้อมเพช

น้องภรรยาผู้ประศาสน์การ ฯ๑ ยังคะยั้นคะยอให้ผมสอนภาษาอังกฤษคณะนิติศาสตร์
 อีกด้วย แต่ผมรับสอนเพียงเดือนเดียวแล้วก็ขอให้คุณนวนจันทร์เชิญวัฒนา ชิตวารี
 อดีตเสรีไทยซึ่งเพิ่งสำเร็จการศึกษาวิชากฎหมายจากอังกฤษมาสอนแทนผม ผมเป็น
 วิศวกรกรมเหมืองแร่ พุดจาไม่อ่อนหวาน เอ็ดนักศึกษาสาวสวยคนหนึ่งเข้าจนเธอ
 น้ำตาคลอ อาจารย์วัฒนา ก็เลยลบเล้าความบกพร่องของผม โดยพานักศึกษาสาวสวย
 ผู้นั้นไปเปลี่ยนนามสกุลเป็นชิตวารี คิดของเรื่องนี้คือ อาจารย์คุได้กระตุกแขวนคอ
 อาจารย์ตีได้สวมพวงมาลัย ศิษย์สวยตีได้รดน้ำสังข์

๑. ขณะนั้นเป็นเจ้าของหน้าที่ภาษาต่างประเทศ
 มติชนสุดสัปดาห์ วันที่ ๒ มีนาคม ๒๕๒๙

รำลึก ป่วย อึ้งภากรณ์

ทศ พันธุมเสน

ผมขอเล่าเรื่องป่วยเพิ่มเติมเท่าที่คิดว่าจะเป็นประโยชน์แก่นุ่มสาว ที่จะมีภาระรับใช้ชาติสืบต่อจากคนรุ่นเรา ที่เริ่มกะปลกกะเปลี้ยปรกเปี้ยกและบ้าเปื้อน หรือเสื่อมโทรมดุจสถานการณ์เศรษฐกิจของประเทศไทย

ความทรุดโทรมของคนรุ่นป่วยและผม เป็นความมั่ว่งโรยตามธรรมชาติของสังขาร จะผ่อนผันฉันทัดหาได้ไม่ แต่เราเชื่อว่าความตกต่ำทางเศรษฐกิจ เป็นเรื่องที่จะแก้ไขปรับปรุงให้รุ่งโรจน์โชติช่วงชัชวาลขึ้นได้ ในอนาคตอันไม่เนิ่นนานจนพวกเรากลับบ้านเดิมกันหมดแล้ว

เราเชื่อว่าชาติไทยที่กำลังตกต่ำตืบตันจะตื่นตัวเติบโตขึ้นได้อีก ด้วยความพากเพียรพยายามของนักเศรษฐศาสตร์ และนักวิชาการรุ่นใหม่ที่มีเจตจำนงแน่วแน่ที่จะต่อเติมเสริมสร้างงานของป่วยต่อไป บ้านเมืองหรือบุคคลก็ย่อมจะมีภาวะ “ชั่วเจ็ดที่ดีเจ็ดหน”

ใครที่คิดว่า ชาติชั่วมากกว่า ๗ ปีเห็นทีจะชั่วชาติเรื่อรังเสียกระมังหนอ นับว่าเป็นคนทั้งท้อแท้ทั้งท้อถอย

แม้เมืองไทยจะชอกช้ำมากกว่า ๗ ปี ก็ยังมีผู้ทางจะโชติช่วงเกิน ๗ ปี เพราะกรุงรัตนโกสินทร์ย่อมไม่สิ้นคนดี ในวาระ “๗๑ ปี” ดร.ป่วย บรรดาคณาจารย์รุ่นใหม่

และหนุ่มสาวที่เล่าเรียนในระดับอุดมศึกษา ควรคิดตอบแทนอาจารย์ด้วยการแสวงหาวิชาให้แก่กล้า และทำงานให้แก่งการสืบต่อจากชนรุ่นปว้ย

ผมคิดว่าขณะนี้ ปว้ยเพื่อนผมสมควรได้พักผ่อนและแสวงความสงบสุขส่วนตัวเสียที ตัวผมเองซึ่งได้รับใช้ชาติมาไม่ถึงกึ่งหนึ่งของปว้ย ยังตั้งใจจะทำงานด้านพัฒนาเด็กบ้านนอกในช่วงที่สังขารยังอานวยอยู่

คนส่วนใหญ่มองปว้ยในฐานะที่เป็นครูบาอาจารย์ผู้มีความสามารถมากในการถ่ายทอดวิชาความรู้ ผมเองมองปว้ยในฐานะของนักเรียนที่ไม่เคยหยุดเรียน เขาเรียนอะไรต่อมิอะไรหลายอย่าง เขาไม่เพียงแต่เรียนเก่งแต่ขยันเรียนด้วย

เมื่ออยู่ในโรงเรียนอัสสัมชัญสอบไล่ได้คะแนนรวมทั้งแต่ร้อยละ ๗๕ ขึ้นไป โดยมากอยู่ในเกณฑ์ร้อยละ ๘๐ แต่จากระดับมัธยมฯ ๕ ไปถึงมัธยมฯ ๘ ปว้ยพบคู่แข่งกระดุกขัดผลัดกันชิงที่ ๑ จึงเพิ่มความขยันยิ่งขึ้น จนคะแนนขยับขึ้นไปใกล้ร้อยละ ๙๐ และเกินร้อยละ ๙๐ ก็มี

ศิษย์เก่าอัสสัมชัญคนหนึ่งเล่าให้ผมฟังว่าครั้งหนึ่งครูประจำชั้นประกาศว่าเด็กชายปว้ยได้คะแนนสอบไล่ภาษาฝรั่งเศส ๙๙.๕ เปอร์เซนต์

ไอ้หนูขี้ม้อยอย่างขี้ม แต่แล้วก็กลับขี้มเหย เพราะครูประกาศต่อไปว่าเด็กชายเม้งจี้ได้คะแนนภาษาฝรั่งเศส ๙๙.๘ เปอร์เซนต์

ผมไม่ทราบว่ายอัสสัมชัญคนผู้นั้นจำแม่นยำหรือคลาดเคลื่อน อย่างไรก็ตาม ดูเหมือนเด็กชายปว้ยและเด็กชายเม้งจี้ต่างก็อีกเขมจะเอาคะแนนเต็ม ๑๐๐ เปอร์เซนต์ จึงพากันไปเรียนภาษาฝรั่งเศสเพิ่มเติมที่สมาคมฝรั่งเศส ถนนสาทรใต้ ในสมัยนั้นมีชั้นเรียนสองสามชั้น เพราะสมาคมฝรั่งเศสมีเพียงเรือนไม้หลังเล็ก ๆ หลังเดียว

ชั้นที่คู่แข่งคู่นี้เข้าไปเรียนมีนักเรียนราว ๆ ๑๐ คน มีผู้ใหญ่เรียนหลายคน เช่น ทุนพิพิธวิรัชการ ข้าราชการกระทรวงต่างประเทศ ซึ่งภายหลังได้ดำรงตำแหน่งเอกอัครราชทูต

มีสตรีสาวชื่อคุณพูนสุข พนมยงค์ เรียนอยู่ในชั้นเดียวกัน ซึ่งนับว่าเป็นชั้นขุมมุดคารา เพราะต่อมาคุณพูนสุขได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์เป็นท่านผู้หญิง เด็กชายปว้ยได้เป็นศาสตราจารย์ ดร.ปว้ย

เด็กชายเม้งจี้ได้เป็นศาสตราจารย์ ดร.กนต์ธีร์ ศุภมงคล และเอกอัครราชทูต

ผมขอคุยไม้อ้ออวดว่าผมเป็นนักเรียนเก่าขนาดป่วยเหมือนกัน เรียนได้ที่ ๑ เสมอ ที่โรงเรียนเทพศิรินทร์ ได้คะแนนภาษาอังกฤษเต็มร้อยบ่อย ๆ ได้รับหนังสือภาษาอังกฤษเป็นรางวัลจากอาจารย์ใหญ่หลายเล่ม

เมื่อศาสตราจารย์ดิเรก ชัยนาม ขณะที่เป็นคนบตีคณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ได้เห็นบทความภาษาอังกฤษของผมในนิตยสารบางฉบับ ก็เลื่อมใพอที่จะให้ผมไปสอนนักศึกษาปริญญาโท คณะรัฐศาสตร์ ในวิชา Essays on Political Science Subjects

เมื่อตอนที่ป่วยกับผมเป็นพลทหารในกองกู่ลี ผมได้เห็นบทความภาษาอังกฤษของป่วย ก็กระหน่ำใจว่าผมเขียนได้ดีกว่า ซึ่งก็ไม่ใช่เรื่องที่ดีควรจะอ้ออวด เพราะป่วยเป็นนักเรียนแผนกภาษาฝรั่งเศส ไม่รู้ว่าทำไมจึงอุตริไปเรียนที่อังกฤษ มีหน้าซ้ำเสียเรียนที่สถานศึกษา “กระดุก” ชั้นหนึ่ง คือ London School of Economics (เรียกย่อว่า L.S.E.)

นักเรียนไทยในอังกฤษได้ยื่นป่วยพูดอังกฤษด้วยสำนวนและสำเนียงฝรั่งเศส ก็กังขาข้องใจว่า “ภาษาระดับนี้จะเรียนที่แอล.เอส.อี.ไหวหรือวะ?”

แต่ป่วยก็สอบได้ปริญญาตรีเกียรตินิยมอันดับ ๑ ได้ Grade A แปรวิชา แด่ B เพียงวิชาเดียว

เมื่อตอนที่ป็นทหาร ป่วยก็ยังพูดภาษาอังกฤษด้วยสำเนียงฝรั่งเศส ต่อเมื่อกลับไปอังกฤษหลังสงครามเพื่อทำปริญญาเอก เขามีตำราภาษาอังกฤษเล่มเบ้ออยู่บ้าน เปิดดูได้ทุกทิวาราตรี ภาษาอังกฤษของป่วยก็เลยเหนือกว่าของผม

ผมยอมแพ้แต่โดยดี ใครจะไปสู้คนที่กกกอดตำราวิเศษได้ล่ะ

ที่ผมทราบว่ามีมาร์เกรตเมียป่วยรู้ภาษาอังกฤษดีเลิศ ก็เพราะผมขอให้เธอเก็บ essays ที่ผมเขียนขึ้นเอง เพื่อให้ให้นักศึกษาปริญญาโทที่ธรรมศาสตร์ใช้เป็นแนวเขียน ที่ต้องเขียนเองก็เพราะผมหาบทความภาษาอังกฤษที่เหมาะสมไม่ได้ มันมียากเกินไป ชาวธรรมศาสตร์จึงรู้ไว้เถิดว่า

เมียป่วยนั้นเป็นคู่ครอง คู่คิด คู่สร้างสมและคู่สมครบถ้วนสมบูรณ์แบบ

ผมเองไม่คิดจะแข่งขันกับป่วยในการเขียนภาษาอังกฤษ ยอมให้เขาเหนือกว่า ตั้งแต่เขาได้ตำรากายสิทธิ์ ผมมีคู่พริ้วพรอดชาวอังกฤษหลายคน แต่พวกเธอส์

ภาษามือมากกว่าสอนภาษาเขียนหรือพูด ผมถนัดภาษาจีบพอสมควร แต่ถึงกระนั้น ก็ยังถนัดจูบมากกว่าจีบ

ผมแก้ตัวและกอบกู้ศักดิ์ศรีในด้านความเก่งทางภาษาได้ ก็ตอนที่ภาษาฝรั่งเศสของป๊วย “เข้าหม้อ” ในขณะที่ภาษาอังกฤษ “ขึ้นหม้อ”

ในปี ๒๕๐๑-๒๕๐๒ ผมได้รับทุนฝึกงานเหมืองแร่จากรัฐบาลฝรั่งเศส ๑๘ เดือน จึงมีโอกาสเรียนรู้ภาษาและวัฒนธรรมฝรั่งเศสทุกซอกทุกมุม

อันวัฒนธรรมฝรั่งเศสนั้น ชาวโลกก็ยอมยกให้ว่ายยอดเยี่ยมในด้านความละเมียดละไมในการกิน การเสพสุราและนารี ผมได้คู่มือภาษาฝรั่งเศสที่มีภาพประกอบเพ็ญพราวกว่าคู่มือภาษาอังกฤษของป๊วยอย่างลิบลับไม่เห็นหลัง

อันอิสตรีฝรั่งเศสนั้นแจ่มจกกระบวนการกามเสวนา ฉะนั้น ก่อนที่ชายชาญสมรจะจุใจมจูบจับจั้นจ้าน ก็จำต้องจู้จี้จุงจิงจนจุใจเธอเสียก่อน ผมจึงสามารถพูดฝรั่งเศสด้วยสำนวนและสำเนียงเจ๋อยแจ๋วจับจิตสาวปารีเซียน

ภาษาอ่อนหวานซาบซึ้งอย่างที่ผมพูดนั้น น้ำหน้าภราดาอัสสัมหรือจะสอนได้ เป็นอันว่าผมแก้ลำป๊วยได้เรื่องหนึ่งละ

หญิงชายชาวอังกฤษไม่รู้จักความละเอียดอ่อนของการเข้าพระเข้านางหรืออกครั้งหนึ่งป๊วยคนดีของชาวธรรมศาสตร์ชวนสาววัยรุ่นนั้ไปกินไส้กรอกกับมันฝรั่งทอด พอกินอิมป๊วยก็เว้าเข้าเป้าว่า “What about it?” (ว่ายังไงเธอ?) แม่เจ้าประคุณก็หยวนง่าย ๆ พักพืดโอเคดวงคนบตีเศรษฐกิจศาสตร์ในอนาคต เดินดุ่มด้อมตืดดินตุ๊กตักไปตุ๊กตักกันในที่ลับตา จะอายุผีสิงเทวดาก็หาไม่

ผมทำให้ผู้ที่ไม่เชื่อผมไปถามคุณเตี้ยเองเลย ดูทีหรือว่าจะกล้าสายหน้าปฏิเสธใหม่ ป๊วยเริ่มเรียนเรื่องนารีในอังกฤษ ควบคู่กับเรื่องสุราและกีฬาบัตร์ ได้แก่ หัดจีบ หัดดื่ม หัดสูบกัล้อง และเล่นไพ่บริดจ์ แต่ก็ไม่ใช่เสียการศึกษาหรือการงาน เขามีประวัติต่างพร้อมเมื่อเรียนชั้นมัธยมฯ ๒ ได้ “แบดโน้ต” (bad note) ครั้งหนึ่ง และโดนตีฝ่ามือด้วยไม้เรียวอาญาสิทธิ์

ในวัยเรียนของคนรุ่นป๊วยและรุ่นผม ครูยังไม่ได้เรียนวิชาจิตวิทยาการศึกษา จึงดัดสันดานเด็กด้วยไม้เรียว ตีฝ่ามือสำหรับความผิดลหุโทษ หวดกันสำหรับความผิดครุโทษ การลงโทษทำกันในชั้นเรียน เพื่อประจานความชั่วและเพื่อข่มขวัญนักเรียน

แก่นให้เกรงกลัวอาญาสิทธิ์ของครู

ครูในสมัยป่าเถื่อนนั้น ไม่จำกัดคำนึงถึงเด็กอภิสิทธิ์ที่เข้ามาเรียนโดยอาศัย บัตรเบ่งหรือบัตรสีม่วงสีแดง ใครทำผิดเป็นโดนเคียวหรือขวบ

คุณระเบียบ ยุทธวงศ์ น้องสาวของป้วยยอมรับว่าพี่เป็นเด็กชน วันหนึ่งขณะที่ ครูประจำชั้นป้วย (มัธยมฯ ๒) นั่งทำงานอยู่ในห้องเรียน ป้วยกับเพื่อนสองสามคน เข้าไปในห้อง ด้วยความชนหรืออยู่ไม่สุข ป้วยปิดไม้ค้ำหน้าต่างตกลงไปข้างนอก ครูประจำชั้นเป็นภราดาหนุ่มชาวสเปน เพิ่งมาจากนอก พุดไทยยังไม่ได้พูดภาษา ฝรั่งเศสกับนักเรียนตลอด และพูดเร็วล้งล้งตามวิสัยชนชาติที่รังแกัว

ความเข้าใจผิดระหว่างครูชาวสเปนกับนักเรียนไทยชั้นมัธยมฯ ๒ ซึ่งรู้ภาษา ฝรั่งเศสสูง ๆ ปลา ๆ จึงเกิดขึ้นบ่อย ๆ

ภราดาออกคำสั่งเป็นภาษาฝรั่งเศสซึ่งป้วยไม่เข้าใจ แต่ทำอวมุขหรืออวมความ ไม่รู้ ทำที่เข้าใจ ป็นหน้าต่างกระโดดแผล้วออกไป

ครูเอ็ดตะโร ป้วยป็นกลับเข้ามาในห้องโดนล้งล้งอีก ก็ฟังไม่ได้ศัพท์จับมา กระเดียด กระโดดกระดั่งออกทางหน้าต่างอีกเพื่อเก็บไม้ค้ำ คราวนี้ภราดาสเปน ขึ้นเสียงสูงและดั่งแต่ฟังไม่ชัด

การเข้าหรือออกจากห้องเรียนโดยอาภักปิริยาของวานรนั้นเป็นพฤติกรรมที่ ต้องห้าม ภราดาจึงให้ “แบดไนต์” เพื่อน ๆ บอกป้วยภายหลังว่า แกล้งให้เดินออกทาง ประตูไปเก็บไม้ค้ำหน้าต่าง แล้วเดินอ้อมกลับเข้าห้องทางประตู

ป้วยวันเสาร์อธิการก็เข้ามาชำระบาปของเด็กชนตามประเพณี ป้วยถูกตีฝ่ามือ หน้าชั้น

“อย่านี้กว่าผมถูเรื่องทับถมเพื่อน ป้วยเล่าเรื่องนี้ไว้เองในหนังสืออุโฆษสาร ๒๕๑๒ สำนักพิมพ์เคล็ดไทยเอามาตีพิมพ์รวมไว้ในหนังสือสันติประชาชนธรรม

นักเรียนสมัยนั้นมีทางออกโต้ตอบการลงโทษทัณฑ์ของครู ด้วยการให้สมญาครู อย่างไม่นบนอบ ภราดาสเปนผู้นั้นก็ได้รับฉายาว่า “ไอ้หลิม” เพราะหัวแกเรียว ๆ หลิม ๆ

อย่าว่าแต่ครูฝรั่งเลยที่จะถูกเรียก “ไอ้” แม้เจ้าคุณจรล ชวนะเพท อาจารย์ ผู้ปกครองโรงเรียนเทพศิรินทร์ สถานศึกษาของผม ก็ยังโดนนักเรียนตั้งสมญาให้ว่า “ไอ้เต๊ะ”

พึงรู้ไว้เถิด คนใหญ่คนโตของเมืองไทยนับพันเคยโดนท่านเจ้าคุณจรลดีตุตและ
 นานบ่อง ด้วยไม้ตะพดหัวเลี่ยมเงินมาแล้วเมื่อเป็นนักเรียน

คติของเรื่องนี้สำหรับพ่อแม่และผู้ปกครองก็คือ เด็กซุกซนมักจะได้ขึ้นเป็นคนเก่ง
 ไม่ทางใดก็ทางหนึ่ง ป่วยให้คติของเรื่องที่โดนตีว่า ถ้าเราฟังอะไรไม่ได้ศัพท์ก็อย่าจับ
 เขาไปกระเดียด นักศึกษาชั้นสูง นักค้นคว้า นักวิทยาศาสตร์ นักเศรษฐศาสตร์ ฯลฯ
 พึงจับข้อเท็จจริงให้แน่จึงจะเรียนหรือวิจัยทางวิชาการได้ ถ้าผู้ซึ่งมีหน้าที่วินิจฉัย
 เรื่องต่าง ๆ ไม่สืบสาวราวเรื่อง หาหลักฐานและไตร่ตรองให้รอบคอบเสียก่อน ย่อมไม่
 สามารถวินิจฉัยเรื่องนั้น ๆ ได้ถูกต้อง

เรื่องตะโกนโพนทะนากล่าวหาว่าป่วยเป็นคอมมิวนิสต์นั้นเป็นเรื่องไร้หลักฐาน
 ขัดแย้งกับถ้อยแถลงของอดีตรองอธิบดีกรมตำรวจ ชุมพล โลหะชาละ ขัดแย้งกับการที่
 มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ได้รับความช่วยเหลือจากอเมริกา ในขณะที่ป่วยเป็นอธิการบดี
 เมื่อการกระซิบบอกว่าป่วยเป็นคอมมิวนิสต์กระจายไปทั่วทุกหัวระแหงแล้ว ก็ย่อมมีการ
 กระชาบบอกว่าป่วยไม่จงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์

ผมจึงขอให้ข้อเท็จจริงบางประการ

ประการแรก ถ้ามีหลักฐานแน่ชัดว่าป่วยเห็นสมควรล้มสถาบันพระมหากษัตริย์
 เชื้อพระวงศ์ เช่น กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์ ม.จ.สิทธิพร กฤดากร ม.ร.ว.พันธุ์ทิพย์
 บริพัตร ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช ม.ล.เดช สนิทวงศ์ คงไม่ไว้วางใจป่วยเป็นแน่ ม.ล.เดช
 สนิทวงศ์ ซึ่งเป็นผู้ที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวไว้วางพระราชหฤทัยมาก ก็มีความ
 เมตตากรุณาป่วยและยกย่องความรู้ความสามารถของเขา

ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช ก็เคยทาบถามขอให้ป่วยเป็นหัวหน้าพรรคประชาธิปไตย
 เมื่อต้นปี ๒๕๑๖ ป่วยได้เขียนบันทึกไว้ว่า

“ในวันพิธีเปิดสถานที่ AIT รั้งสิต ในฐานะประธานกรรมการ ผมมีหน้าที่
 ปรึกษาวินิจฉัยคดีใหม่ และบรรดาทรัพย์สินพร้อมด้วยภรรยาเข้าเฝ้า ครั้นแล้วในหลวง
 ได้ประทับรับสั่งกับผมอยู่ครู่หนึ่ง ต่อมาสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวก็ได้มีกระแสรับสั่งกับผมอีกครู่ใหญ่
 หนังสือพิมพ์มีข้างภาพไปมาก ต่างก็ได้ถ่ายรูปตอนนั้นไปเป็นอันมาก ข้าพเจ้าคิดว่า
 ในหลวงกับสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว (เป็นเรื่องอะไรก็ตาม) ควรจะยุติได้แล้ว เพราะทรงโปรด
 ชักถามเรื่องต่าง ๆ ทั้งส่วนตัวและการงานทั้งสองพระองค์ โดยต่างวาระกัน ทั้งสอง

พระองค์ได้รับสั่งถามว่า เมื่อใดจะกลับมาทำงานเมืองไทย ซึ่งเป็นคำถามที่จอมพลถนอม และพลเอกประภาสไม่ได้คิดจะถามทั้งสองคน”

บันทึกนี้ตีพิมพ์ใน *สันติประชาธรรม* หน้า ๘๒*

ป๋วยมีส่วนสำคัญในการจัดตั้งมูลนิธิบูรณะชนบทแห่งประเทศไทย และโครงการศูนย์บัณฑิตอาสาสมัครของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานพระบรมราชูปถัมภ์แก่มูลนิธิ และพระราชทานพระบรมราโชวาทแก่บัณฑิตอาสาสมัคร ๒ หรือ ๓ รุ่น

ในการสัมมนาที่สยามสมาคมเรื่อง “ปัญญาชนกับอนาคตของสังคมไทย ในช่วงวันหยุดเฉลิมพระชนมพรรษาปี ๒๕๑๖ ป๋วยพูดในที่ประชุมว่า

“ใคร ๆ ก็รู้ว่าผมไม่ใช่ royalist จำ แต่ผมเห็นว่าเวลานี้สมควรที่พวกเราจะเห็ดทุนองค์พระมหากษัตริย์ไว้เป็นหลัก สิ่งที่เราควรกระทำในการกำจัดการเผด็จการเพื่อถ่วงทางไปสู่ประชาธิปไตยนั้น ควรที่จะเป็นแนวทางให้เราดำเนินการกันต่อไปได้

เมื่อเมษายน ๒๕๒๐ ป๋วยได้ให้สัมภาษณ์หนังสือพิมพ์ก้าวหน้าในฝรั่งเศสว่า

“สถาบันพระมหากษัตริย์ควรเป็นแกนกลางทางเชื่อมความสัมพันธ์ของคนไทยในชาติ”

น่าสังเกตว่าหนังสือพิมพ์ Humanite ของพรรคคอมมิวนิสต์ฝรั่งเศส ไม่ส่ายหน้าไปสัมภาษณ์ป๋วย เห็นทีจะเซอะเซะ ไม่รู้จักตีศัพท์ว่าป๋วยเป็นหัวหน้าใหญ่ของคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย แต่ก็เป็นที่ได้ว่า ชาวฝรั่งเศสให้ความสำคัญของลัทธิคอมมิวนิสต์ต่างกับคนไทย เขาแยกพรรคคอมมิวนิสต์อย่างเด็ดขาดจากพรรคโซเชี่ยลิสต์

ผมเคยเห็นป้ายโฆษณาที่ถนนเพลินจิต ใกล้ซอยชิดลมหลายปีมาแล้ว ซึ่งในคำจำกัดความว่า “สังคมนิยมทุกชนิดคือคอมมิวนิสต์นั่นเอง”

นักเขียนอาวุโสท่านหนึ่งซึ่งเป็นปัญญาชนชั้นนำ ให้คำจำกัดความว่า “คอมมิวนิสต์คือคนที่ไม่เห็นด้วยกับผู้มีอำนาจ”

ป๋วยได้ริเริ่มการพัฒนาคนในงานทุกด้านที่เขาทำ ได้ร่วมกับบุคคลในวงการศึกษาจัดทำโครงการกู้เงินเพื่อพัฒนาการศึกษาระหว่างปี ๒๕๐๘-๒๕๑๓ เสนอ

* ฉบับพิมพ์โดย สำนักพิมพ์เคล็ดไทย เมษายน ๒๕๑๗

และ หน้า ๑๐๘-๑๐๙ ฉบับพิมพ์โดย สำนักพิมพ์มูลนิธิโกมลคีมทอง กันยายน ๒๕๒๔

คณะกรรมการบริหารสภาพพัฒนาการเศรษฐกิจแห่งชาติ เมื่อป่วยเป็นผู้ว่าการธนาคารแห่งประเทศไทย ได้ตั้งทุนเล่าเรียนสำหรับให้นักเรียนที่เรียนจบชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ไปเรียนเศรษฐศาสตร์ในหลายประเทศ เพื่อให้กลับมามีงานในธนาคารแห่งประเทศไทย

เมื่อป่วยได้เป็นคนบดเคี้ยวคณะเศรษฐศาสตร์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ก็ได้คัดเลือกอาจารย์ไปศึกษาต่อต่างประเทศ ได้เร่งเพิ่มจำนวนอาจารย์ประจำจาก ๔ คนในปีการศึกษา ๒๕๐๗ เป็นประมาณ ๙๐ คนในปี ๒๕๑๔ ได้ขยายการศึกษาปริญญาโท ซึ่งสอนเป็นภาษาอังกฤษ การขยายอัตรากำลังอาจารย์ประจำของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ยิ่งมากขึ้นในสมัยที่ป่วยเป็นอธิการบดี

นโยบายเร่งรัดบรรจุกาจารย์ประจำของป่วย ทำให้นักศึกษาในปัจจุบันไม่ต้องเรียนจากผู้สอนซ้ำหรืออาจารย์เถื่อนอย่างผม ซึ่งไม่เคยเรียนวิชาการสอนภาษาอังกฤษในสมัยนั้น อย่างไรก็ตามมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์เลยที่ใช้อาจารย์เถื่อนที่ไร้วุฒิบัตร แม้กระทรวงการต่างประเทศยังคงเคยเชิญข้าราชการกระทรวงต่าง ๆ ให้ไปเป็นล่ามแปลทันควันในการประชุมสหภาพรัฐสภาครั้งแรกในประเทศไทย

ผมเองก็ได้รับประกาศิตให้วางมืองานสำรวจแร่ในป่าเขาลำเนาไพรมาเป็นล่ามเถื่อน ผมหือเข้ากรุงก่อนวันประชุมวันเดียว ไม่มีเวลาฝึกซ้อมเลย มารู้ภายหลังว่าไม่มีใครได้ฝึกซ้อม เพราะระบบเสียงเสร็จทันการประชุมในนาที่ทองพอดิบพอดี

จวนเวลาเปิดประชุม มีการโยนกลองกันอย่างเคร่งเครียด บรรดาล่ามเถื่อนต่างก็เกียงกันให้ปล่อยไก่ตัวแรก ใครก็ไม่รู้เอาไมโครโฟนจ่อปากผม แถมถลึงตาให้ประเดิม

ผลงานของผมไม่ได้สร้างเกียรติประวัติอันงดงาม แต่ได้สร้างบรรยากาศเปิดประชุมให้ครึ้นเครง ผู้มีเกียรติหลายร้อยคนหัวร่อกันคึกคัก เรื่องมันมีอยู่ว่าอีตาประธานพูดเร็วปรือจนผมแปลขาด ๆ วิน ๆ กว่าแกจะปราศรัยเสร็จ

ผมก็ “เสโทไหลหลังทั้งกายา สะบัดปลายเกศาเนื่องไป กรกุมไมโครโฟนก็ตกลง งุนงเงือกักหนักอุรา”

พอแก่พูดจบผมก็ผรุสวาทเบา ๆ ด้วยภาษาขานเหมื่องว่า “ไอนี้พ่นเร็วชิบหายเลย” เสียงซึ่งไม่เสนาะโสตของผมก็เล็ดลอดเข้าไปในห้องประชุม

เคราะห์ดีเหลือเกินที่ผมไม่ได้ว่า "ไอ้ห้า"

ที่สอดแทรกเกร็ดข่าวเข้ามา ก็เพื่อให้คนรุ่นปัจจุบันตระหนักว่า ในสมัยนั้นป่วยและพวกผมต้องทำงานในระยะที่เมืองไทยยังขาดแคลนผู้มีวุฒิบัตรในแขนงวิชาการหลาย ๆ อย่าง ตัวผมเองนั้นก็ตกที่นั่งเจ็กลากไปไทยลากมาว่าวุ่นอยู่เนืองนิตย์

การที่นักศึกษารุ่นใหม่มีอาจารย์เก่ง ๆ เป็นผลแห่งความพากเพียรพยายามของป่วยในด้านการพัฒนาคน นักศึกษาจึงควรเรียนให้เก่งกว่าอาจารย์ ชาติไทยจะได้เจริญ

ป่วยเพิ่งเล็งงานพัฒนาชนบทเป็นพิเศษ และในเรื่องนี้ผมสนับสนุนเขาเต็มที่ เพราะในฐานะวิศวกรเหมืองแร่ผู้ทำงานในป่าดงพงพี ผมต้องฝึกชาวป่าชาวดงให้ใช้เครื่องเจาะหิน ใช้ดินระเบิด คำอุโมงค์ ฯลฯ

ผมยืนยันได้อย่างหนักแน่นว่าคนไทยในท้องที่ห่างไกลความเจริญ มีศักยภาพสูงในการเรียนรู้ ชาวชนบทจะเก่งเท่าหรือเก่งกว่าชาวกรุงถ้าเขามีโอกาสเล่าเรียนทัดเทียมกัน ผมกำลังจะพิสูจน์ไอ้คิวของเด็กชนบท โดยการออกไปเป็นครูบ้านนอกในเร็ว ๆ นี้

ผมมีเกร็ดเกี่ยวกับเรื่องเสรีไทยจะเล่าให้ฟังนิดหน่อยคือ คณะเสรีไทย ๓๖ คน ที่กองทัพบกอังกฤษรับเข้ากองกุลี ต้องสาบานตนว่าจะสู้รบเพื่อกษัตริย์และประเทศ (to fight for our King and Country)

เมื่อผมสาบานตนตามสูตรของเขา ใจผมก็นึกถึงชาติไทยและพระเจ้าอยู่หัว อานันทมหิดล มิได้นึกถึงชาติอังกฤษและพระเจ้าจอร์จที่ ๖

ในบรรดาเสรีไทยสายอังกฤษ ป่วยเป็นคนเดียวที่ได้รับเกียรติให้ไปร่วมกับนายทหารเสรีไทยสายอเมริกัน ปฏิบัติหน้าที่ถวายความอารักขาแด่สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว อานันทมหิดลและสมเด็จพระอนุชา ซึ่งเสด็จประทับแรมอยู่ ณ เมืองกัลกัตตา คราวที่เสด็จจากสวิตเซอร์แลนด์เพื่อเสด็จนิวัติประเทศไทยหลังสงคราม

ผมเล่าเรื่องของป่วยเท่าที่เห็นว่าเป็นเกร็ดที่คนทั่วไปอาจไม่รู้อย่างกระชับเข้าหาอันเป็นธรรมดาของคนที่เคยทำงานกุลีมาด้วยกัน เช่น ขุดถนน แบกกระสอบถ่านหิน ล้างส้วม ปอกมันฝรั่ง เป็นต้น

ผมไม่ต้องการสรรเสริญเขาในเรื่องที่นักวิชาการและนักศึกษาด้วยกันดี

ในฐานะที่ผมเป็นทหารเสรีไทยคนหนึ่งใน ๓๖ คนจากอังกฤษ ซึ่งได้ทนทุกทรมานร่วมกันมา ผมใคร่จะเปิดเผยว่าเสรีไทยสายอังกฤษที่ได้เสี่ยงอันตรายจริง ๆ นั้น

ได้แก่ ป่วย และสหายอีก ๕ คน ซึ่งกระโดดร่มเข้ามาก่อนที่กองบัญชาการฝ่ายอังกฤษ
ติดต่อกับขบวนการเสรีไทยในประเทศได้ ป่วยโดนตบต้อยตะตีชอกซ้ำพอนอมปาก
หอมคอ (ของผู้กระทำทารุณกรรม)

ผมเองกระโดดร่มเข้าเมืองไทยอย่างลอยนวลแบบซุ่มมือเปิบก่อนสงครามยุติ
๘ เดือน ไม่ได้ลำบากลำบากอะไรหนักหนา มีเวลาแอ้วสาวลำปางผลิตเพลิงเจริญใจ
จนเสรีกิจการสงครามมิได้ประกอบวีรกรรม

เพราะเป็นแค่ทหารผ่านสงครามที่ไม่ผ่านศึก

ป่วย ๗๐

สุลักษณ์ ศิวรักษ์

การที่นาย ป่วย อึ้งภากรณ์มีอายุอยู่มาได้จน ๗๐ ปี นับว่าน่ายินดี และที่นัปลื้มใจก็ตรงที่ศิษย์หามิตรสหายจัดการงานเป็นที่ระลึก โดยมุ่งให้งานนั้นปลุกมโนธรรมสำนึกของผู้คนและให้เป็นประโยชน์ต่อสังคมวงกว้างด้วย นี่นับว่าเหมาะสมแก่กาลเทศะ คุณป่วยยอมพอใจและอนุโมทนา

แต่ก่อนใครมีชีวิตอยู่ได้จน ๗๐ นับว่าอายุยืน ทางจีนถือว่าเป็นเขียดใหญ่ โดยที่งานเขียดครั้งแรกเริ่มได้เมื่ออายุ ๖๐ ส่วนงานวันเกิดที่สำคัญอันเรียกว่า “บั้นลี้วน้อย” นั้น มีได้แต่เมื่ออายุ ๕๐ โดยที่อายุ ๖๐ ถือว่าเป็น “บั้นลี้วใหญ่”

ทางไทยเรา ก็ถือว่า ๖๐ เป็นการเริ่มชีวิตแห่งปัจฉิมวัย คนที่อายุน้อยกว่าย่อมมารดน้ำตอนสงกรานต์เพื่อขอพร ทั้งนี้เพราะผู้ใหญ่ที่จะมีคนมารดน้ำขอพร ต้องเป็นวุฒิบุคคลชนิดที่ปราศจากอำนาจราชศักดิ์แล้ว และมีวิถีชีวิตแห่งการเป็นปฐนียบุคคล

๖๐ ถือว่าครบรอบพฤษภัสต์จักร ดาวนักษัตรเดินถวน ๕ รอบ ทางไทยไปฉลองอายุอีกทีก็ ๗๒ เท่ากับ ๖ รอบนักษัตร แต่ที่อนุโลมแบบจีนมาฉลองตอนอายุ ๗๐ และ ๘๐ ก็มี ยิ่ง ๘๐ ด้วยแล้ว ถือว่าเท่าอายุพระบรมศาสดาเป็นมหามงคลยิ่ง เพราะแต่ก่อนคนอายุยืนมีน้อย ในเรื่องเจ้านายพระชั้นชายีนของสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ ยังนับพระบรมวงศ์องค์ที่มีพระชนม์เกิน ๗๐ ขึ้นไปได้ไม่กี่พระองค์เลย

สมัยนี้ คนอยู่เกิน ๗๐ ง่ายกว่าแต่ก่อน โดยเฉพาะก็คนรวยที่เข้าถึงวงการแพทย์ได้ง่าย เพราะมีทั้งหมอมัทย หมอเทศ ใช้ทั้งวิทยาศาสตร์ ไสยศาสตร์ และเทคโนโลยีอื่น ๆ ดึงหน้า เปลี่ยนม้าม ต่ออายุ ฯลฯ แต่คนนั้น ๆ มีก็คนที่เป็นปูชนียบุคคล มีก็คนที่เราเคารพ สักการะ และถือเอาชีวิตของเขาเป็นแบบอย่างได้

คุณป่วยเป็นคนไทยร่วมสมัยจำนวนน้อยที่มีวิถีชีวิตและผลงานอันเป็นปทัสสถานได้สำหรับอนุชนทุกคนที่ปราศจากอคติ ย่อมเทิดทูนชีวิตการต่อสู้ การเสียสละ และความสัตย์ซื่อ ที่ท่านรับใช้ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และประชาราษฎร ตลอดจนมนุษยนิกรทั่วโลกมา อย่างยึดมั่นทางอหิงสธรรมเป็นที่ตั้ง

บางคนเศร้าเสียใจ เมื่อได้ข่าวคราวเกี่ยวกับคุณป่วย หรือเมื่อไปพบท่านที่กรุงลอนดอน เพราะไปรับทราบหรือเห็นอากัปกิริยาของคนชราที่มีโรคอาพาธเบียดเบียนจนพูดไม่ได้เป็นปกติ เขียนไม่ได้คล่อง มีบ้านหลังเล็ก ๆ อยู่กับภรรยาเพียงคนเดียว โดยปราศจากบริษัทบริวารห้อมล้อม หรืออิศรฐานแห่งความยิ่งใหญ่มหัศจรรย์ใด ๆ ทั้งสิ้น

ความจริงใครที่รู้จักคุณป่วย ควรดีใจที่ท่านได้พัก หากไม่มีโรคมาย่ำยี ท่านคงต้องถูกกระแสแห่งความอยู่ดีธรรมในบ้านเมือง ตลอดจนความเรียกร้องต้องการจากหน่วยงานอื่น ๆ ในนานาชาติ ให้วิ่งเต้นแก้ไขปัญหาด่าง ๆ ทางสังคมอย่างยากที่จะมีเวลาพักผ่อน

แม้เราจะขาดคุณูปการจากคุณป่วยไปในหลายด้าน ถ้าท่านปกติทางร่างกายอย่างน้อยท่านคงเขียนพื้นความหลัง ถึงประสบการณ์บางอย่างให้เราได้รับรู้อย่างมีประโยชน์ ดังท่านเคยรับปากกับข้าพเจ้าแล้วว่า จะเขียนเล่าเรื่องชีวิตแห่งการรับราชการในธนาคารแห่งประเทศไทย เป็นอันว่าเราขาดวรรณกรรมและเอกสารทางประวัติศาสตร์ชิ้นสำคัญไปอย่างน่าเสียดาย

แต่การที่เราขาดงานชิ้นนั้นและชิ้นอื่น ๆ ที่สำคัญยิ่งกว่านั้นไปหลายอย่าง กลับเป็นคุณอันอนันต์สำหรับคุณป่วย ที่ได้พัก ได้ดูแลและรับรู้ความเป็นไปของสังคมไทยอย่างมองจากภายนอก มองอย่างห่าง ๆ อย่างรู้เท่าทันและไม่ติดยึด โดยยังฟังเพลงไทยได้อย่างเพลิดเพลิน แม้จะเป่าขลุ่ยไม่ได้อีกแล้วก็ตาม

ความรับรู้ของคุณป่วยยังดีอยู่มาก ไม่หลง ไม่ลืม ไม่เลือนเอาเลย แม้ร่างกาย

จะไม่แข็งแรงตีนัก แต่ก็ยังกินได้ นอนหลับ เดินออกกำลังสม่ำเสมอ แถมยังเล่นปริตจ์ได้เป็นครั้งคราวอีกด้วย และที่สำคัญยิ่งกว่าอื่นใดคือคุณป๋วยสันโดษ ซึ่งเป็นธรรมอันประเสริฐ พระบรมศาสดาตรัสว่าผู้ที่เจริญธรรมข้อนี้ แม้ใครจะเห็นว่าเป็นยาก ที่แท้คือผู้มั่งคั่งมีทรัพย์ใหญ่

การที่คุณป๋วยมีสันตุฎฐีธรรมเป็นเจ้าเรือน ย่อมหาความสงบได้ในบ้านปลายแห่งชีวิต อย่างน่าอัศจรรย์ มีความพอใจในอัฐภากับเรือนหลังเล็ก ๆ กับต้นไม้ดอกไม้ต้น เครื่องประดับบ้านไม้ที่ขึ้น และคงเสวยสุขกับอดีตารมณอย่างชื่นชมโสมนัส เพราะชีวิตของท่านที่แล้ว ๆ มาเต็มไปด้วยความคิด คำพูด และการกระทำ ที่มุ่งความถูกต้องดีงามและคุณประโยชน์ของญาติมิตร เพื่อนฝูง โดยวิถีทางแห่งธรรมและเพื่อเกื้อกูลคนตกทุกข์ได้ยากโดยไม่เลือกหน้า

คุณป๋วยเป็นคนทีฉลาดอย่างยิ่งคนหนึ่งที่ข้าพเจ้าเคยพบมา และเป็นคนกล้าอย่างยิ่งคนหนึ่งด้วย หากกล้าอย่างไม่บ้าบิ่น พร้อมทั้งเป็นคนอ่อนน้อมถ่อมตนอย่างเป็นกันเองกับทุกชนชั้น มีไหวพริบชั้นเชิงในการเจรจาอย่างแนบเนียน ชนิดหาตัวจับได้ยาก และมีอารมณ์ขันเป็นเจ้าเรือน แม้นยามชราพาธอย่างนี้ก็มีความแจ่มใสหัวเราะหัว ๆ อยู่เสมอ

คุณป๋วยมีกัลยาณมิตรมาก และมีมิตรที่ประเสริฐสุดของคุณป๋วยคือภรรยาชาวอังกฤษของท่าน อันรักใคร่เข้าใจกันและกัน อย่างยากจะหาคู่ผู้ตัวเมียที่ไหนมาเปรียบปานได้ พร้อมทั้งนี้คุณป๋วยก็มีศัตรูมิใช่น้อย หากพวกนี้มักแอบแฝง คอยแทงลับหลัง เพราะเขาเสียผลประโยชน์ เพราะเขาอิจฉาริษยา หรือเพราะเขากลัวการเปลี่ยนแปลงไปสู่ความสุจริตยุติธรรม

ใครที่ไปเยี่ยมคุณป๋วย หรือรับรู้เกี่ยวกับคุณป๋วย ไม่ควรสงสัยสารคุณป๋วย หากควรสงสัยสารศัตรูของคุณป๋วย โดยที่ศัตรูนั้น ๆ หลายคนไม่รู้ว่าเขาเป็นศัตรูของคุณป๋วยด้วยซ้ำไป หากเขาเป็นศัตรูของความถูกต้องดีงาม เขาดำเนินชีวิตที่ตรงกันข้ามกับความสุจริตยุติธรรม วิถีชีวิตของเขาฟุ้งเพื่อหนีหิม มีความเห็นแก่ตัวเป็นที่ตั้ง การโกงกินนั้นมีเลิศต่าง ๆ กัน แม้คนที่กินอาหารเพียงวันละมือ ก็มีเลิศแห่งการทุจริตอย่างอื่นได้ แม้ปากจะพร่ำบ่นว่าต้องการความยุติธรรมในสังคม แต่หลายคนเอาเปรียบราษฎรตาดำ ๆ อยู่ตลอดเวลา โดยอาศัยธนาคารที่เขานับถือเป็นสรณะ อาศัย

ระบบราชการที่เขาเป็นตัวจักรกลอยู่ หรือโดยการขลาดกลัว สบยอมต่อผู้มีอำนาจ อันไร้ความชอบธรรม โดยผู้มีอำนาจนั้น ๆ อาจเป็นบริษัทเงินทุนข้ามชาติ ตลอดจนจอกิมหาอำนาจอื่นใดก็ได้

ถ้าทรชนเหล่านี้ไม่เป็นใหญ่ในแผ่นดินแล้วไซ้ คนอย่างคุณป๋วยคงได้รับการยกย่องสรรเสริญจากรัฐบาล จากหน่วยราชการ จากสถาบันการศึกษา และแวดวงพาณิชย์การต่าง ๆ ดังคนที่ถือตนว่าเป็นชนชั้นนำในหน่วยงานนั้น ๆ ประจบประแจงใครอะไร ที่ไหน ก็เห็น ๆ กันอยู่

ด้วยเหตุฉะนั้น เวลานี้ถึงคุณป๋วยตอนที่ท่านอายุ ๗๐ ปีคราวนี้ ควรดีใจกับท่านที่ท่านมีอายุ มีวรรณะ มีสุขะและพละ แม้จะไม่บริบูรณ์ แต่ท่านก็มีธรรมซึ่งคุ้มครองผู้ประพฤติธรรมอยู่ อย่างมีความสงบโดยสมควรแล้ว แม้โรคาพยาธิก็ไม่อาจเอาชนะท่านได้

พร้อมกันนั้น ก็ควรตระหนักถึงความอกตัญญูถึงความขลาดกลัว และความไม่เอาไหนของผู้ที่มีอำนาจในแวดวงการเมือง การเศรษฐกิจ และสังคม ที่เขาอยู่กินอย่างกลิ้งกลอกเอาตัวรอดไปวัน ๆ เท่านั้น

วิญญูชนที่อ่านข้อความนี้ ขอให้คิดว่าท่านอยากเป็นอย่างคุณป๋วยซึ่งเป็นบัณฑิต หรืออยากเป็นอย่างคนพวกนั้น ซึ่งเป็นพาล และในอนาคต ท่านต้องการแก้ไขสังคมไทยให้เป็นสังคมที่ถูกต้องดีงาม อย่างสันติประชาธรรมหรือหาไม่ ขอให้ท่านคิดเพื่อแสดงออกเป็นคำพูดและการกระทำ

ถ้าเป็นไปได้โดยวิถีแห่งความชอบธรรม นี่คือนิยามอันล้ำค่าสำหรับคุณป๋วยสำหรับตัวท่านเอง และสำหรับสังคมไทย

คิดถึงเตี้ย

อภิชัย พันธเสน

เตี้ย

พวกเราทุกคนในคณะเศรษฐศาสตร์ โดยเฉพาะอาจารย์ผู้ช่วยรุ่นแรก ๆ นั้น รู้จัก อ.ป๋วย อึ้งภากรณ์ในนามของ “เตี้ย” ที่เราเรียกอาจารย์ว่า “เตี้ย” นั้นมีเหตุผลหลายประการ ประการหนึ่งนั้น ตอนเตี้ยมาเป็นคณบดีคณะเศรษฐศาสตร์ในปี พ.ศ. ๒๕๐๐ โดยทำงานครึ่งเวลาที่คณะฯ และทำงานครึ่งเวลาที่ธนาคารแห่งประเทศไทยนั้น “เตี้ย” มีอายุอานามคราวพ่อของเราทุกคน เพราะในขณะนั้น คณะเศรษฐศาสตร์มีอาจารย์ประจำเพียง ๔ คน คือ ท่านอาจารย์สิริ สมบัติศิริ อาจารย์ชัย กาญจนาคาม อาจารย์มนตรี บริสุทธิ์ และอาจารย์วิโรจน์ ไอลถานุเคราะห์ ส่วนอาจารย์วิญญู วิจิตรวาทการเคยเป็นอาจารย์ประจำคณะ แต่ได้โอนไปอยู่สภาพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ (ชื่อในขณะนั้น) ขณะนั้นเตี้ยมีอายุ ๔๘ ปีแล้ว ขณะที่พวกเราที่ได้รับคัดเลือกมาเป็นอาจารย์ผู้ช่วย(เพิ่งจบปริญญาตรีกันมาคนละปีสองปีเท่านั้น) ล้วนแต่อายุ ๒๐ กว่า เตี้ยจึงมีอายุคราวพ่อของเราได้ทุกคน ยกเว้นแต่อาจารย์ทวี หมั่นนิกรซึ่งอายุ ๓๔ แล้ว ในขณะนั้น

นอกจากนั้นที่เราเรียกว่า “เตี้ย” เพราะเตี้ยมีส่วนช่วยสนับสนุนพวกเราทุกคนในลักษณะของผู้ใหญ่ที่มีความเมตตา กรุณา เราจึงเคารพ “เตี้ย” เหมือนพ่อแต่เร

ได้เรียก “เตี้ย” ว่า “ฟอ” หรือ “ป้า” เพราะ “เตี้ย” มีหน้าตากระเตี้ยดไปทางคนจีน อีกอย่างหนึ่ง พวกเราก็มีฟอกันทุกคนแล้ว จึงตกลงกันเรียกอาจารย์ว่า “เตี้ย” สำคัญก็คือ “เตี้ย” ก็พอใจที่จะถูกเรียกเช่นนั้น และไม่ต้องการให้เรียกอย่างอื่น ซึ่งว่า “เตี้ย” นั้นนักศึกษาารุ่นต่อ ๆ มาที่คุ้นเคยกับเตี้ยก็พากันเรียกว่าเตี้ยทุกคน

ในด้านส่วนตัว ผมไม่เคยรู้จัก “เตี้ย” มาก่อน เคยแต่ได้ยินกิตติศัพท์ว่าเตี้ยเป็นความสามารถและเป็นคนดี แต่ประวัติส่วนตัวของ “เตี้ย” เป็นมาอย่างไรผมไม่เคยรู้ ก่อน จนหลังจากที่เป็นอาจารย์อยู่คณะเศรษฐศาสตร์หลายปีแล้ว ถึงได้มีโอกาสในชีวิตประวัติของเตี้ย ขณะที่เป็นนักศึกษาปีที่ ๒ และ ๓ ของคณะเศรษฐศาสตร์ วิทยาลัยธรรมศาสตร์ ผมทำงานที่กรมศุลกากรมาก่อน เป็นพลศุลกากรชั้นอยู่ ๒ พอจบอนุปริญญาก็มาทำงานอยู่สำนักงานสถิติแห่งชาติ ๑ ปี จบปริญญาตรีแล้ว งานเป็นวิทยากรตรีที่กรมวิเทศสหการอีก ๒ ปี ก่อนจะมาเป็นลูกน้องของเตี้ย เคยมีเจ้านายหลายคนมาก่อน แต่ละแห่งที่เคยอยู่มานั้นก็มีความไม่ตกลงเป็นลำดับ จากกรมศุลกากรซึ่งเป็นที่รู้กันว่าหาความจริงไปตรงมาและความเป็นธรรมได้ยาก มาถึงสำนักงานสถิติแห่งชาติ ซึ่งก็ไม่มีเรื่องอะไรมากนัก แต่มีการตุงตึกเล็กน้อย ารออกปฏิบัติราชการสนาม แต่ก็ไม่มากมายจนเป็นที่น่าเกลียดอะไร แล้วก็มากรมวิเทศสหการ ซึ่งไม่มีเรื่องโต้เถียงกันมากนัก มีแต่เรื่องเล่นพวกอยู่บ้าง เพราะ ติสมัยนั้นค่อนข้างจะมีความทะเลาะทะยานทางการเมืองสูงนิดหน่อย ถึงกับลูกน้องไปเอาคำขวัญของอริบตีมาติดไว้บนโต๊ะทำงานที่ว่า “แม้มีความรู้ตั้งสัตย์ศรัทธา บรมิคนชูหอนขึ้น” ซึ่งก็หมายความว่า จะเก่งอย่างไรแต่เจ้านายไม่สนับสนุนก็ไม่มีความ

เมื่อมาทำงานที่คณะเศรษฐศาสตร์เป็นลูกน้องเตี้ยแล้ว รู้สึกว่าความไม่ดีระดับ ึ่ง ๆ ที่กล่าวมาแล้วหมดไป ทำให้เกิดจินตนาการว่าถ้าตัวเรามีความเลวเพราะมี หน้างานไม่ดี เราก็ยังพอจะโทษได้ว่าเป็นเพราะหัวหน้างานไม่ดี แต่เมื่อมาเป็น ้องของเตี้ยแล้ว จะเอาความเลวของหัวหน้างานมาเป็นข้ออ้างในการกระทำเลว ได้ไม่ จะต้องโทษตัวเองว่านิสัยเราเลวเองอย่างแน่แท้

อีกประการหนึ่งก็คือ ผมนั้นเกิดมาในยุคที่ผู้นำสอนให้คลังชาติ โดยถือว่าคน ึ่งนั้นเป็นศัตรูทางเศรษฐกิจ และเนื่องจากสืบสาวประวัติของตัวเองก็ปรากฏว่า

มีเชื้อจีนไม่มากนัก จึงทำให้เลือดรักชาติไทยค่อนข้างจะเดือดพล่าน ประกอบกับสมัยเรียนหนังสือนั้น ก็มีคำโฆษณาชวนเชื่อของรัฐบาลร่วมกับสำนักข่าวสารอเมริกถึงความทารุณโหดร้ายของจีนคอมมิวนิสต์ ตลอดจนในชั้นเรียนคณะเศรษฐศาสตร์ในปีที่ผมเรียน ซึ่งมีนักศึกษาลงทะเบียนประมาณ ๗๐๐ คน ก็มีคนจีนประมาณครึ่งหนึ่ง และหลังการบรรยายก็จับกลุ่มคุยกันเป็นภาษาจีน ทำให้มีความรู้สึกเหมือนไม่ใช่อยู่ในมหาวิทยาลัยในเมืองไทย และยังทำให้เลือดรักชาติไทยเดือดพล่านอยู่เสมอ

หลังจากไปทำงานแล้ว เริ่มเห็นว่าพวกที่โง่งบ้านโง่งเมืองทั้งหลายล้วนมีนามสกุลเป็นไทย มีเชื้อเป็นขุนนางเก่าก็มากมาย เลยเริ่มมีความคิดที่แตกต่างออกไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกรณีเทศสหการ ซึ่งมีรองอธิบดีขณะนั้นชื่อคุณผิว พุสวัตต์ ก็หน้าตาท่าทางเป็นคนจีนเต็มตัว ประกอบกับคนส่วนมากก็ไม่ค่อยชอบเนื่องจากนิสัยตรงไปตรงมาโง่งโง่ง ทำให้เริ่มมีความคิดว่า คนไทยที่เลวกว่าพวกลูกจีนก็มีเยอะเหมือนกัน

จากภูมิหลังเช่นนี้ทำให้ผมพยายามเข้าใจเสียว่า ทำไมเดี๋ยวจึงรักเมืองไทยเป็นนักหนา ในเมื่อเดี๋ยวก็มีแต่เพียงยายซึ่งเป็นคนไทยแท้ แม่ของเดี๋ยวก็เป็นลูกครึ่ง ส่วนพ่อเดี๋ยวนั้นเป็นสายตรงจากเมืองจีนทีเดียว ข้าร้ายเดี๋ยวยังมีเมียเป็นฝรั่งชาวอังกฤษเสียด้วยอะไรเป็นเครื่องดลใจให้เดี๋ยวมีความผูกพันกับคนไทยและเมืองไทยมากขนาดนี้ ภายหลังเมื่อมาได้อ่านประวัติของเดี๋ยวแล้วจึงเข้าใจมากขึ้น เพราะเดี๋ย้อยู่กับแม่มาตลอด ซึ่งก็มีส่วนคล้ายยายซึ่งเป็นคนไทย ประกอบกับเด็ก ๆ เดี๋ยก็ถูกพวกญาติคนจีนล้อว่า “ฮวนนึ่ง” ซึ่งหมายถึงคนป่าและคนไทยนั่นเอง แต่จุดสำคัญในชีวิตของเดี๋ยวนั้น คงเกิดจากการเสียชีวิตเมื่อสมัยเป็นเสรีไทย กระโดดร่มมาลงในเมืองไทย ตลอดจากการพยายามปกป้องผลประโยชน์ของประเทศและประชาชนส่วนใหญ่ ในตำแหน่งหน้าที่การงานทุกหน้าที่ที่เดี๋ยมีโอกาส

มีอยู่ครั้งหนึ่งเมื่อผมไปหาเดี๋ยที่ประเทศอังกฤษ ขณะนั้นเดี๋ยยังแข็งแรงดี ไม่ป่วยเหมือนเดี๋ยวันนี้ เดี๋ยได้ออกปากชวนว่า ไปกินข้าวเจ็กกันไหม ผมเลยฉกใจถามเดี๋ยว่า ปกติคำว่า “เจ็ก” เป็นคำดูถูก เห็นแต่เขาเรียกกันว่า “จีน” ทำไมเดี๋ยถึงเรียกว่า “เจ็ก” กับเขาด้วย ทั้ง ๆ ที่เดี๋ยก็มีเชื้อจีน เดี๋ยบอกว่าที่นี้ใคร ๆ เขาก็เรียกว่าเจ็กทั้งนั้น

หลังจากที่ผมได้ข้อสรุปสังขรณ์เกี่ยวกับคนจีนคนไทยแล้ว ทำให้ผมเกิดมีความ

อีกheim มีอยู่ครั้งหนึ่งในการประชุมที่โรงแรมสมิหรา สงขลา หลังจากเลิกประชุมแล้ว ตียชวนผมและเพื่อน ๆ เตี้ยไปดื่มและกินอาหารที่หาดใหญ่ เมื่อผมมีอาการมันขึ้น มากี่เริ่มจะสรรเสริญความดีของเตี้ย โดยเปรียบเทียบเรื่องคนจีนและคนไทยที่มี มามสกุลไพเราะนี้ทั้งหลาย แต่โกงบ้านโกงเมือง ในสมัยนั้นเป็นยุคหลัง ๑๔ ตุลา และมีการพูดถึง ๓ ทรวงาที่ถูกขับออกไปจากประเทศไทย มีความตั้งใจที่จะชี้ให้เห็น ๐ ประการคือ เตี้ยเป็นคนไม่ถือดี และผมก็มีได้เลือกปฏิบัติในเรื่องของบุคคล แต่ คารพในความดีของคน ผมได้เอ่ยว่า “ในแง่ส่วนตัวของผมเมื่อผมเรียกใคร ๆ ใช้คำว่า อี้ได้ ผมก็เรียกว่าไอ้ป่วยได้ แต่ในแง่ส่วนตัวแล้วเห็นว่า ไอ้ป่วยมีความดีกว่าอี้ทั้งหลาย มีชื่อนามสกุลกันไพเราะนี้กันทั้งนั้น” ในวงการสนทนานั้น ผู้ที่ร่วมอยู่ด้วยต่างตก ะลิ่ง ยกเว้นเตี้ย ซึ่งพูดด้วยเสียงเรื่อย ๆ ว่า “ไอ้นี้มันเมาไปหน่อย ความจริงมันต้อง- การจะเรียกผมว่า “อ้าย” ซึ่งแปลว่า “พี่” ทำให้ผมรอดภาวะวิกฤตมาได้ ความจริง รังนี้ไม่ใช่ครั้งแรกที่ผมพูดอย่างนี้ แต่เป็นครั้งแรกที่พูดต่อหน้าเตี้ย ก่อนหน้านั้น มเคยพูดอย่างเดียวกันนี้ระหว่างตีมกับสาธิต (ดร.สาธิต อุทัยศรี) และณรงค์ชัย ร.ณรงค์ชัย อัครเศรณี) ขณะนั้นยังเป็นนักศึกษาอยู่ด้วยกันทั้ง ๓ คนที่บ้านณรงค์ชัย มจำได้ว่าสาธิตโมโหมาก บอกผมว่า “มึงอย่าเรียกเตี้ยแบบนี้อีกนะกูจะเตะมึง” แต่ มก็ยังอดลองของไม่ได้อยู่ดี แต่ครั้งนั้นก็เป็นครั้งสุดท้ายที่ผมลองของต่อหน้าเตี้ย

เี่ยผู้เป็นตัวอย่าง

ในสมัยที่ผมยังเป็นอาจารย์ผู้ช่วยอยู่นั้น วันหนึ่งจำได้ว่า คุณพีร์ บุณนาค อดีต ส. อยุธยา ได้พาลูกชายมาหาอาจารย์ป่วย เนื่องจากลูกชายได้ทุนรัฐบาลฝรั่งเศสไป าบริญญาเอกโดยคุณพีร์บอกกับอาจารย์ว่า อยากให้อาจารย์เฝ้าเฝ้าเฝ้ากับลูกชาย อี้ที่ลูกไปเรียนมาแล้วจะได้กลับมาทำคุณงามความดีอย่างอาจารย์

เมื่อเห็นตัวอย่างเช่นนั้น ก่อนผมเดินทางไปต่างประเทศ ผมก็ได้ให้ปฏิญาณกับ ยโดยที่เตี้ยไม่ได้ขอร้องอะไร โดยบอกว่าผมคงจะแข่งในเรื่องสติปัญญากับอาจารย์ ไปได้ แต่ในเรื่องคุณงามความดีแล้วก็จะพยายามอย่างที่สุด เพราะขึ้นอยู่กับจิตใจของ- ากเอง ไม่ใช่เรื่องความสามารถอย่างอื่น

ธรรมศาสตร์และเศรษฐศาสตร์นิยม

เตี้ยค่อนข้างจะเป็นธรรมศาสตร์นิยมและเศรษฐศาสตร์นิยม เตี้ยไปที่ไหนมักจะประกาศให้คนที่ไม่เคยทราบว่าย่เตี้ยเป็นธรรมศาสตร์บัณฑิตรุ่นแรก ทั้งนี้เพราะส่วนใหญ่รู้ว่าเตี้ยจบปริญญาเอกจาก London School of Economics and Political Science เตี้ยค่อนข้างจะภูมิใจในธรรมศาสตร์มาก เพราะบอกว่าธรรมศาสตร์นั้นตั้งขึ้นมาโดยเลียนแบบมหาวิทยาลัยปารีส และเมื่อได้ไปเรียนที่อังกฤษก็เผชิญที่ London School of Economics and Political Science ก็เป็นโรงเรียนของอังกฤษที่เอาแบบมาจากมหาวิทยาลัยปารีส เตี้ยย้ำเสมอว่า การเรียนเศรษฐศาสตร์จะต้องมีความเข้าใจควบคู่ไปกับการเมือง ซึ่งเตี้ยมักจะบ่นว่าเศรษฐศาสตร์แบบอเมริกันนั้นมักไม่ค่อยพิจารณาปัจจัยทางการเมือง

ในช่วงที่เตี้ยเป็นคนบดคั้นเศรษฐศาสตร์ เมื่อนักศึกษาหรือศิษย์เก่าเชิญไปปราศรัย เตี้ยจะผูกเนคไทสีเขียวซึ่งเป็นสีของคณะเศรษฐศาสตร์ธรรมศาสตร์อยู่เสมอ พร้อมกับชี้ให้นักศึกษาและศิษย์เก่าเห็นด้วยในคำปราศรัย นับว่าเตี้ยมีความเป็นธรรมศาสตร์นิยมและเศรษฐศาสตร์นิยมค่อนข้างสูง

คุณูปการในทางการศึกษา

ถึงเตี้ยจะเป็นนักเศรษฐศาสตร์ แต่ก็เป็่นนักเศรษฐศาสตร์คนแรกที่ทำให้ความสนใจกับการศึกษาของชาติมากเป็นพิเศษ ไม่ว่าในฐานะกรรมการบริหาร คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ กรรมการบริหารของสภาพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ ผู้อำนวยการสำนักงบประมาณ เตี้ยจะพยายามให้ความสำคัญแก่งบประมาณการศึกษาของชาติเป็นพิเศษ โดยเฉพาะการศึกษาประชาชน เตี้ยเป็นผู้ที่สนับสนุนให้สภาพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ หันมาให้ความสนใจในเรื่องแผนการศึกษาและพัฒนากำลังคน สนับสนุนให้สำนักงานการศึกษาแห่งชาติ (ชื่อในสมัยนั้น) หันมาสนใจเรื่องการศึกษากำลังคน โดยนำเอา Dr. Mark Blangh จากมหาวิทยาลัย London มาทำการวิจัยเกี่ยวกับการลงทุนทางการศึกษาในประเทศไทย เตี้ยมีส่วนเสนอให้ผมหันมาสนใจทำวิจัยในเรื่องเศรษฐกิจการศึกษา ซึ่งไม่มีใครศึกษาในเรื่องนี้สมัยนั้น และเชื่อว่า ดร.ศุภชัย พานิชภักดิ์ ซึ่งได้รับทุนจากธนาคารชาติ ทำปริญญาเอกกับ Prof. Jan Tinberger

มหาวิทยาลัย Rotterdam ก็คงจะมีส่วนได้แรงคลาจากเตี้ยด้วยเช่นกัน เตี้ยมีส่วน
สำคัญในการชักนำ ดร.ลีปบนท์ เกตุทัต เข้ามาเป็นเลขาธิการคณะกรรมการศึกษา
แห่งชาติ ซึ่งเป็นยุคของการปฏิรูปการศึกษาต่อมา

เตี้ยเป็นคนแรกที่เสนอให้มหาวิทยาลัยออกจากระบบราชการ โดยเป็นหัวหอก
เสนอให้เป็นมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐบาล โดยมีวัตถุประสงค์จะให้รัฐบาลลดการ
แทรกแซงทางการเมือง เพราะแต่เดิมนั้นผู้บริหารสูงสุดของมหาวิทยาลัยมักจะเป็น
นักการเมือง โดยเฉพาะอย่างยิ่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ตั้งแต่ก่อตั้งมา มักจะมี
นายกรัฐมนตรีทั้งทหารและพลเรือนมาเป็นอธิการบดี รวมทั้งครั้งสุดท้ายได้มีอาจารย์
ปัญญา ธรรมศักดิ์ ซึ่งเป็นอธิการบดีของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ก่อนที่จะไปเป็น
นายกรัฐมนตรี หลัง ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ ส่วนจุฬาลงกรณ์นั้นตอนหลังได้มีการเชิญ
พลเอกประภาส จารุเสถียรเป็นอธิการบดี และมหาวิทยาลัยเชียงใหม่เชิญ พล.ต.อ.
ระเสริฐ รุจิรวงศ์เป็นอธิการบดี เตี้ยมีความเห็นว่าในบรรยากาศดังกล่าวทำให้
มหาวิทยาลัยไม่มีอิสระทางวิชาการ เตี้ยจึงเสนอให้มีการเปลี่ยนรูป คอยให้มหา
วิทยาลัยออกจากระบบราชการ และได้งบประมาณที่แน่นอนในรูปแบบของดอกผล
พันธบัตร ซึ่งรัฐบาลจะเป็นผู้ออกให้ ทำให้มหาวิทยาลัยสามารถวางแผนในระยะ
ยาวของตนเองได้

ข้อเสนอของเตี้ยนั้นถึงจะไม่เป็นผลทั้งหมด เพราะอาจารย์ในมหาวิทยาลัย
ส่วนใหญ่ ยังชอบที่จะมีความมั่นคงในระบบราชการ แต่อย่างน้อยสิ่งที่มีการเปลี่ยน
แปลงก็คือ มหาวิทยาลัยได้ย้ายสังกัดจากสำนักนายกรัฐมนตรีมาเป็นทบวงมหา
วิทยาลัย ซึ่งมีรัฐมนตรีทบวงต่างหากจากนายกรัฐมนตรี ซึ่งเป็นเจ้าสังกัดโดยตรง
ในรูปแบบเดิม ซึ่งทำให้มีลักษณะเป็นการเมืองลดลง นอกจากนั้นที่สำคัญคือ มีการ
ปฏิรูประบบบริหาร มีการเลือกตั้งคณบดีและอธิการบดี ทำให้เกิดมีประชาธิปไตย
ในการบริหารมหาวิทยาลัยในระดับหนึ่ง ถ้าหากมีการรู้จักการใช้ประชาธิปไตยเพื่อ
ประโยชน์ส่วนรวมในบรรดาคณาจารย์เจ้าหน้าที่และผู้บริหารของมหาวิทยาลัย.

เรามีเมตตาต่อผู้น้อย

เท่าที่ทราบเตี้ยได้ยกเงินเดือนส่วนที่ได้จากคณะเศรษฐศาสตร์ จัดตั้งกองทุน

สวัสดิการให้แก่เจ้าหน้าที่ธุรการชั้นผู้น้อย ซึ่งเงินจำนวนดังกล่าวก็ยังคงมีอยู่ในสมัยที่
 ผมเป็นอาจารย์ผู้ช่วย ได้มีนักศึกษาคนหนึ่งชื่อนายประทม นาคทับที เป็นนักศึกษา
 ที่มีฐานะยากจนและผลการเรียนก็ไม่ดีนัก จะขอรับทุนสงเคราะห์ก็ไม่เข้าข่ายแต่พอ
 มีความรู้พิมพ์ดีด ผมได้นำปัญหาดังกล่าวไปปรึกษาเตี้ยในฐานะคนบติ เตี้ยก็ได้
 ให้ความช่วยเหลือ โดยให้ผมจ้างนักศึกษาดังกล่าวพิมพ์แบบเรียนภาษาอังกฤษ ซึ่ง
 ภรรยาของเตี้ยเป็นผู้สอน ซึ่งเตี้ยสามารถจะให้ใครพิมพ์ก็ได้ แต่การที่ให้นักศึกษาพิมพ์
 นั้นมีต้องการให้เป็นการให้ส่งต่างค์เฉย ๆ ทำให้หมดศักดิ์ศรี และในที่สุดนักศึกษา
 ผู้นั้นภายหลังก็สอบเป็นพนักงานพิมพ์ดีดได้ที่คณะรัฐประศาสนศาสตร์ หรือปัจจุบัน
 คือ NIDA และได้ทราบว่า มีตำแหน่งเป็นผู้อำนวยการสำนักงานแห่งหนึ่งใน NIDA
 ขณะนี้

ความประทับใจต่อเตี้ยของผม

เรื่องต่อไปนี้เป็นเรื่องที่ผมเกี่ยวข้องกับเตี้ยโดยตรง ฉะนั้นคงจะไม่พ้นที่จะ
 ต้องพูดถึงตัวเองบ้าง แต่ก็จะให้เป็นเรื่องของเตี้ยเป็นเรื่องหลัก

1. ความเคร่งครัดของเตี้ย

ในด้านหนึ่งเตี้ยยึดมั่นในหลักการอย่างเคร่งครัด เมื่อผมได้เข้ามาเป็นอาจารย์
 ผู้ช่วยในคณะเศรษฐศาสตร์เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๐๘ นั้น เตี้ยทราบว่าผมกำลังติดต่อขอทุน
 มหาวิทยาลัย Queensland ประเทศออสเตรเลีย เตี้ยได้บอกผมว่าคุณต้องเขียนใบขอ
 ถอนใบสมัครคืนมา ผมก็บอกเตี้ยว่าผมไม่แน่ใจว่าเขาจะให้ทุนผมหรือเปล่า ปล่อยให้
 เอาไว้เลยตามเลยก็แล้วกัน ถ้าเขาให้ทุนมาแล้วค่อยปฏิเสธ เตี้ยบอกว่าไม่ได้คุณต้อง
 ถอนใบสมัครคืนมา ผมจึงต้องเขียนขอถอนคืนใบสมัคร แล้วเอาสำเนามาให้เตี้ยดู
 เป็นหลักฐาน หลังจากนั้น ทางทุนฟูลไบรท์ได้ประกาศให้ผมรับทุนไปศึกษา ณ ประ
 เทศสหรัฐอเมริกา เนื่องจากผมได้เคยสอบเอาไว้ระหว่างที่ยังทำงานอยู่ที่กรมวิเทศ
 สหการ เมื่อเตี้ยทราบเข้าเตี้ยได้บอกผมว่า คุณไปขอยกเลิกทุนฟูลไบรท์เสีย ถ้าหาก
 คุณอยากจะเป็นอาจารย์ที่นี่ เพราะถ้าจะเป็นอาจารย์ที่นี่จะต้องเอาทุนที่มีชื่อผูกพัน
 กับมหาวิทยาลัยนี้ ซึ่งต่อมาเตี้ยก็ได้รับการสนับสนุนจากมูลนิธิ Rockefeller Founda-
 tion ซึ่งพวกเราส่วนมากมีโอกาสไปศึกษากันด้วยทุนนี้

๒. ความเรียบง่ายของเตี้ย

เมื่อผมเดินทางกลับสหรัฐอเมริกาในปี พ.ศ. ๒๕๑๔ ผมได้แวะเยี่ยมเตี้ยซึ่งอยู่ที่วิทยาลัย Cambridge ในขณะนั้นเตี้ยได้มีจดหมายชี้แจงโดยละเอียดว่า เมื่อผมมาลงนามบินแล้วจะต้องเดินทางไปอย่างไร ขึ้นรถไฟสายไหน และขอให้ต่อรถกัซซีที่ปลายทางสถานีรถไฟที่ Cambridge แต่ด้วยความไม่เอาไหนของผม พอออกจากสนามบินผมก็สั่งรถแท็กซี่ไป Cambridge เพราะว่าขึ้นรถไฟไม่ถูก ปรากฏว่าหมดเงิน ๒๐ กว่าปอนด์ พอไปถึงเตี้ยได้ต่อว่านิดหน่อย แล้วเตี้ยบอกว่าจะหุงข้าวต้มให้กิน ๒๐ นาที เตี้ยหุงเป็นแต่ข้าวต้ม ปรากฏว่าที่พักของเตี้ยที่ Cambridge นั้นเป็นห้องเล็ก ๆ มีคนครัวร่วมกันและแยกที่นอนจากกัน เตี้ยนั้นอยู่กับ Research Fellow อีกคนหนึ่ง แต่ห้องนอนแยกกัน เตี้ยกับข้าวสารใส่ขวดเล็ก ๆ และมีการตวงข้าวสารออกมาต้มข้าวต้ม โดยมีสัดส่วนที่แน่นอน ครัวของเตี้ยนั้นกระทัดรัดและสะอาดยิ่งนัก จนผมไม่ทำอะไรเพราะกลัวสกปรก เมื่อรับประทานอาหารเสร็จเตี้ยบอกว่า คุณไม่ต้องงขามเพราะคุณล้างไม่เป็น ผมเองนั้นคิดว่าล้างเป็นแต่กลัวจะทำ ความสกปรกให้ครัวของเตี้ย เลยต้องปล่อยให้เตี้ยจัดการของเตี้ยเอง

ที่ Cambridge เตี้ยจะมีรถจักรยานเก่า ๆ แค่อีกคันเดียว สำหรับไปไหนมา ในระยะทางที่ไกลหน่อย เตี้ยจะใช้การเดินส่วนใหญ่ ส่วนรถของเตี้ยนั้นคงจอดทิ้งที่ลอนดอน เตี้ยขึ้นรถไฟมา Cambridge ระหว่างสัปดาห์และกลับลอนดอนเย็นศุกร์ ในระหว่างอยู่ผมสังเกตเห็นว่า กิจกรรมที่สำคัญของเตี้ยคือจะต้องไปเช็คตู้หมาย และตอนบ่าย ๔ โมงเย็นเตี้ยจะเปิดเพลงไทยซึ่งเตี้ยมี Tape Sony ขนาดใหญ่ แล้วก็จีบบรินต์ไปและเขียนจดหมายตอบทุกคนที่เขียนมาหาเตี้ย เตี้ยสามารถตอบหมายของทุก ๆ คนได้อย่างไม่น่าเชื่อ ผมเองนั้นเมื่อเตี้ยยังไม่เจ็บใช้ได้ป่วย เมื่อเขียนหมายถึงเตี้ยก็ได้รับตอบอยู่เสมอ ทั้ง ๆ ที่หลายหนก็เขียนว่าไม่ต้องตอบก็ได้ ระวังว่าเตี้ยไม่มีเวลา

หลังจากรับประทานอาหารเช้าซึ่งเตี้ยทำข้าวต้มให้กินอีกเช่นเคย แล้วเตี้ยก็บอกว่า วันนี้ไปดูหนังไปกินหน่อยเอาไหม แล้วเตี้ยก็เดินนำหน้าพาไปดูหนังโรงงมหาวิทยาลัย หนังสือที่เวลานั้นผมยังจำชื่อได้ว่าเรื่อง Deep End เป็นหนังระดับ "R" ก็ไม่ได้ไปมากมายอะไร

๓. พบกับเตี้ยในอเมริกา

ตอนอยู่ที่อเมริกาเตี้ยแจ้งให้เราทราบว่าจะต้องเดินทางมาประชุม Williamsburg ที่เมือง Williamsburg รัฐเวอร์จิเนีย อยากให้พวกเราไปชุมนุม สานิตซ์ขับรถมาจาก อิลลินอยส์มารับผม แล้วขับรถขึ้นไปพักบ้านนครงค์ชัย ตอนเย็นนครงค์ชัยเอาเหล้า เฮนเนสซีมาให้ขวดหนึ่ง บอกว่าเตี้ยเอามาฝากให้พวกเราลองกันก่อน หลังจากนั้นก็ไปชุมนุมกันที่ Williamsburg เตี้ยก็เล่าเรื่องการเมืองต่าง ๆ ให้พวกเราฟัง แต่ประเด็นสำคัญก็คือ เตี้ยมีความรำลึกถึงพวกเราอยู่เสมอ เมื่อมีโอกาสเดินทางมาสหรัฐฯ ก็ขอร้องให้เราไปชุมนุมกัน เพราะจะให้เตี้ยมาเยี่ยมพวกเราทุกคนอาจจะเป็นไปได้

๔. พบกับเตี้ยที่ Cambridge รอบสอบ

เมื่อผมจบการศึกษากลางปี พ.ศ. ๒๕๑๖ จะกลับเมืองไทย ทราบว่าเตี้ยยังต้องอยู่ อังกฤษสืบต่อไป เพราะใบเขียนจดหมายนายเข้ม เย็นยิ่ง ไปถึงผู้ใหญ่ท่านุแห่งหมูบ้านไทยเจริญ ภายหลังจากที่จอมพลถนอม กิตติขจร ทำการปฏิวัติตัวเอง ผมคิดว่าคราวนี้เห็นทีเตี้ยจะต้องอยู่อังกฤษนาน เลยถือโอกาสแวะไปเยี่ยมเตี้ยก่อนเดินทางกลับ เตี้ยก็ให้การต้อนรับเหมือนอย่างเคย และกิจวัตรของเตี้ยในการเขียนตอบจดหมายและฟังเพลงไทยในตอนเย็นก็ยังเป็นเหมือนเดิม แต่เมื่อไปเที่ยวนี้ตรงกับช่วงที่เตี้ยเรียกว่า วันชุมนุมลูกเสือ คือทุก ๆ วันพุธ นักเรียนไทยที่อยู่แถวนั้นจะพากันมาที่บ้านของเตี้ย โดยพวกหนึ่งก็จะเข้าครัวหุงอาหาร อีกพวกหนึ่งก็จะไปจัดหาแก้วและเครื่องดื่ม ส่วนเตี้ยนั้นไม่ทราบว่าจะไปเอาเหล้ากลอนพิติช มาจากไหน ๑ กล่อง (๑๒ ขวด)

วันนั้นผมเลยถือโอกาสดื่มขนาดหนัก เพราะถือว่าเรียนจบแล้วและอันมานาปรากฏว่าเมาขนาดหนักจนหมดสติ เตี้ยต้องให้พวกลูกเสือทั้งหลายหามผมไปนอนในห้องเตี้ย ซึ่งมาทราบตอนเช้าว่าผมนอนอยู่บนเตียงเตี้ยของเตี้ย แล้วทำผ้าปูที่นอนของเตี้ยสกปรกเสียหาย เพราะฤทธิ์ของสิ่งที่ดื่มเข้าไป ส่วนเตี้ยนั้นต้องไปนอนบนโซฟา เมื่อเตี้ยเห็นผมตื่นนอนแล้ว เตี้ยไม่ได้ทำอะไร บอกว่าจะชวนไปถ่อเรือเตี้ย แล้วเตี้ยก็รวบรวมพวกลูกเสือที่ยังเหลือไปถ่อเรือในคลองมหาวิทยาลัย Cambridge โดยเตี้ยเป็นคนถ่อเอง ส่วนผมนั้นได้แต่นอนแผ่ในเรือ จนกระทั่งผมเริ่มมีอาการดีขึ้น เตี้ยจึงเริ่มให้อิวาทว่า ต่อไปคุณจะเป็นครูบาอาจารย์เขา การดื่มนั้นควรจะตั้งระมัดระวังอย่าถึงกับให้หมดสติ

๕. เกี่ยวกับนักศึกษา

โดยปกติเตี้ยจะให้เกียรติผู้ที่อ่อนวัยกว่าเสมอ จำได้ว่าเมื่อพวกเราเป็นอาจารย์ผู้ช่วยกันใหม่ ๆ นั้น ทั้ง ๆ ที่เพิ่งจบปริญญาตรีกันมาไม่เท่าไร พอเข้ามาเป็นอาจารย์เตี้ยก็เรียกพวกเราทุกคนเป็นการนำว่า “อาจารย์” นั้น “อาจารย์” นี้ พวกเรารู้สึกขวยเป็นอันมาก เพราะมีความรู้แค่ทางอึ่งเท่านั้นเอง แต่พอจะตั้งตัวได้พวกเราชักจะมีฤทธิ์ เวลาเรียกนักศึกษานั้นพวกเรามักจะเรียกว่า “เด็ก” เตี้ยได้มาห้ามเราว่า ห้ามเรียกนักศึกษาว่า “เด็ก” เตี้ยบอกว่าพวกคุณเป็นผู้ใหญ่กว่านักศึกษาแค่นั้น โดยทั่วไปเตี้ยจะให้เกียรติกับผู้น้อยและนักศึกษา ทำให้เตี้ยมี “เพื่อน” ทุกเพศทุกวัย หลายครั้งในที่ประชุมสัมมนาและในที่ที่มีการชุมนุมสังสรรค์ “เตี้ย” จะแนะนำพวกเราในฐานะที่เป็น “เพื่อน” ของเตี้ย เรื่องนี้ไม่ใช่เป็นเรื่องที่เตี้ยแกล้งทำเพื่อเรียกคะแนนนิยม แต่เป็นวิธีการคิดและปฏิบัติของ “เตี้ย” เป็นปกติวิสัย

การที่เตี้ยให้เกียรติกับนักศึกษาเช่นนี้ มีผลเหมือนกันที่ทำให้เตี้ยมีปัญหา กับนักศึกษา เพราะเตี้ยจะไม่ยอมจัดการอย่างเด็ดขาดกับนักศึกษา แต่จะพยายามพูดจาและเจรจาด้วยเหตุผล มีครั้งหนึ่งผมได้ยื่นเตี้ยบ่นให้ฟังว่า ผมได้เจรจากับนายก อมธ. โดยบอกว่าในฐานะที่ผมเป็นหัวหน้าฝ่ายบริหาร เมื่อตกลงกับนายก อมธ. ไปแล้ว ในส่วนที่เกี่ยวกับอาจารย์และเจ้าหน้าที่ธุรการ ผมมักสามารถสั่งได้ให้เป็นไปตามข้อตกลงดังกล่าว แต่นายก อมธ. เมื่อตกลงกันไปแล้วมักไม่ปฏิบัติตามข้อตกลง เพราะไม่สามารถไปสั่งการทางด้านนักศึกษาได้ ในการประชุมร่วมกัน นักศึกษาจึงมักจะเข้ามาเจรจาพร้อมกันทีละ ๔๐ ถึง ๕๐ คน ในขณะที่เตี้ยและรองอธิการเข้าเจรจาด้วยเพียงสองสามคนเท่านั้น ในเรื่องนี้อาจารย์เสน่ห์ จามริก ในฐานะที่เป็นรองอธิการบดีฝ่ายวิชาการ เมื่อต้องทำหน้าที่แทนอธิการเวลาเตี้ยต้องเดินทางไปต่างประเทศ อาจารย์เสน่ห์จะจัดการได้เด็ดขาดกว่า เพราะอาจารย์มักจะแข่งกับนักศึกษามากกว่าเตี้ย ซึ่งมองนักศึกษาเหมือนลูกหลาน แต่ก็ให้เกียรติในด้านความคิดเห็นอย่างเต็มที่ เตี้ยอาจจะเป็นอธิการบดีคนแรกของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ที่ลงออกไปเดินสังเกตการณ์ด้วยตนเอง เมื่อนักศึกษามีการชุมนุมประท้วง ถ้าหากเป็นช่วงที่เตี้ยอยู่เมืองไทย

๖. อธิการบดีที่เรียบง่าย

หลังจากเหตุการณ์ ๑๔ ตุลา ๒๕๑๖ ได้มีลูกศิษย์ลูกหาเป็นจำนวนมากชักชวนให้เตี้ยกลับมา และได้มีการเสนอชื่อทั้ง ๆ ที่เตี้ยยังไม่กลับมาให้เป็นสมาชิกสภานิติบัญญัติแห่งชาติ (สภาสนามม้า) และมีการเลือกเตี้ยเป็นที่ ๒ เมื่อมีการเสนอชื่อแข่งขันกับ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช มีคนมาหนุนยุให้เตี้ยเข้าไปเป็นรัฐมนตรี และหลายคนพยายามตั้งพรรคการเมืองและก็มาชวนเตี้ยไปเป็นหัวหน้าพรรคการเมือง ซึ่งเตี้ยก็ปฏิเสธหมด ยอมรับแต่ตำแหน่งสมาชิกสภานิติบัญญัติแห่งชาติ ส่วนตำแหน่งรัฐมนตรีหรือตำแหน่งหัวหน้าพรรคการเมืองเตี้ยปฏิเสธหมด แต่เตี้ยบอกว่ายินดีสมัครเป็นสมาชิกของทุกพรรคการเมือง และถ้าหากพรรคการเมืองต้องการให้เตี้ยช่วยในแง่ความคิดเห็นทางวิชาการเตี้ยก็ยินดี เพราะเตี้ยไม่ได้หวังตำแหน่งหน้าที่ทางการเมือง เตี้ยเพียงต้องการประคับประคองระบอบประชาธิปไตยให้ดำเนินไปได้ดีที่สุดในขณะนั้น ตำแหน่งอีกตำแหน่งหนึ่งที่เตี้ยรับด้วยความเต็มใจก็คือ ประธานที่ปรึกษาฝ่ายเศรษฐกิจให้แก่ นายกรัฐมนตรีสัญญา ธรรมศักดิ์ ซึ่งเตี้ยเข้าไปทำด้วยความเต็มใจ

หลังจากนั้นตำแหน่งอธิการบดีมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ก็ว่างลง มีอาจารย์เป็นจำนวนมากมาเสนอให้เตี้ยลงสมัคร เตี้ยก็ค่อนข้างจะอึดเอื้อน มีคนหลายคนแสดงความสนใจที่จะสมัคร ผมเองเมื่อเห็นเตี้ยอึดเอื้อนก็เลยสมัครไปด้วยเมื่อมีการเสนอชื่อ เพราะเห็นว่าลำพังผู้สมัครคนอื่น ๆ ที่เสนอตัวมานั้นก็ได้ดีพิเศษอะไร แต่ในที่สุดเตี้ยก็ยินยอมที่จะสมัครตำแหน่งอธิการบดี เมื่อเตี้ยเขียนใบสมัคร หลายคนที่ตั้งท่าเอาไว้ถอนตัวหมด ยกเว้นอาจารย์นิคม จันทรวีฑูร และผม ซึ่งเราเขียนใบสมัครไปแล้วและไม่ต้องการจะถอน มิฉะนั้นเตี้ยจะเป็นผู้สมัครเพียงคนเดียว หลังจากเตี้ยได้สมัครไปแล้ว เตี้ยได้มาบอกผมว่า “ที่ผมสมัครนั้นไม่กลัวว่าคุณจะได้หรอก ถ้าคุณได้ผมจะดีใจด้วย แต่ผมกลัวว่า...เขาจะได้ต่างหาก” (เตี้ยไม่ได้หมายถึงอาจารย์นิคมด้วยเช่นกัน)

เมื่อเตี้ยเป็นอธิการบดี เตี้ยก็ยังคงมีที่ทำงานอยู่ที่ชั้น ๕ ตึกคณะเศรษฐศาสตร์ เตี้ยเป็นอธิการบดีที่ทำงานหนักที่สุด คือจะทำงานตั้งแต่ประมาณ ๙ โมงเช้าถึง ๔ ทุ่มเกือบทุกวัน โดยตอนเช้าเตี้ยจะไปนั่งทำงานที่ตึกโดม หลังจากนั้นประมาณ ๖ โมงเย็นเตี้ยจะเริ่มกลับมาทำงานที่คณะ ในตอนเย็นนี้ถ้าหากเตี้ยนึกครึ้มใจก็จะเดินมาเคาะประตูพวกเรา ซึ่งอยู่ชั้น ๓ ให้ขึ้นไปตีหมกับเตี้ย โดยที่เตี้ยมีเครื่องมือทั้งเหล่าทั้งแก้วน้ำแข็ง รวมทั้งถั่วและเม็ดมะม่วงหิมพานต์อยู่พร้อม ใช้เวลาประมาณ ๔๕ นาทีถึง ๑

ชั่วโมง พวกเราก็แยกย้ายกันกลับมานั่งทำงานต่อ การกระทำเช่นนั้นทำให้นายประ-
หัยดี ศ.นาคะนาท ไปเขียนลงในหนังสือพิมพ์กล่าวหาว่าตึกชั้น ๕ ของคณะเศรษฐ-
ศาสตร์เป็นที่ชุมนุมของคอมมิวนิสต์

ในบางคืนก่อนจะกลับบ้าน เมื่อเห็นพวกเรายังนั่งทำงานกันจนถึง ๓ ทุ่ม ๔ ทุ่ม
เตี้ยจะมาชวนพวกเราไปกินข้าวต้มบางลำพู ในตลาดนานา ซึ่งเป็นจุดที่เตี้ยชอบไป
โดยขับรถจอดที่ตึกระฟ้าบางลำพูทางด้านตรงข้ามโรงพยาบาลบุศยพรณเดิม
แล้วเดินข้ามถนนเข้าตรอกโรงพยาบาลบุศยพรณ แล้วก็ไปเลือกนั่งในร้าน
หนึ่งซึ่งอยู่ใกล้คลองบางลำพู เตี้ยมักจะสั่งเบียร์มา ๑ ขวด แล้วก็ตามด้วยหอยแมลงภู่นัด
๑จาน พวกเราก็สั่งกันตามอัธยาศัย แล้วก็แยกย้ายกันกลับบ้าน

มีอยู่หลายครั้งที่ผมและอาจารย์ทวีไม่มีรถ เตี้ยซึ่งมีบ้านอยู่ที่ซอยอารีย์ ได้ขับรถ
มาส่งผมที่ถนนวิภาวดี บางเขน แล้วไปส่งอาจารย์ทวี แล้วจึงกลับไปบ้าน เตี้ยเคย
กระซิบผมว่า “จะให้อภิชัยมันไปคุยว่ามันมีคนขับรถเป็นอธิการบดี”

การประพุดิตัวแบบเรียบง่ายและเป็นกันเองของเตี้ยนี้ หลังจากเหตุการณ์ ๖
ตุลาคม ๒๕๑๙ อาจารย์เสนาะ ต้นบุญยืน ซึ่งเป็นเพื่อนนักเรียนรุ่นเดียวกับเตี้ยตั้งแต่
สมัยอยู่อังกฤษ ได้กล่าวในการให้สัมภาษณ์ซึ่งก็เป็นความจริงอย่างยิ่ง คือ “ความผิด
ของคุณป๋วยนั้นมันสถานเดียว คือคุณป๋วยชอบใช้ชีวิตที่เรียบง่าย เช่น ชอบไปกิน
ข้าวต้มที่โรงหนังบุศยพรณ ซึ่งเป็นเรื่องที่ใหญ่ทั้งหลายเขาไม่ทำกัน”

๗. เป็นลูกน้องเตี้ยไม่ใช่ของง่าย

ถึงแม้เตี้ยจะให้ความสนิทสนมเป็นกันเองกับทุกคน แต่เมื่อถึงเรื่องงานแล้ว เตี้ย
จะต้องเคร่งครัดเป็นพิเศษ ยิ่งถ้าใครเตี้ยสนิทด้วย คนนั้นจะไม่มีโอกาสได้สิทธิพิเศษ
และยังจะถูกพิจารณาอย่างเข้มงวด เรื่องนี้อาจารย์ทวี หมั่นนิกร คงจะเป็นพยานได้ดี
เตี้ยให้เหตุผลว่าในการทำงานนั้นจะต้องให้โอกาสกับทุกคน ซึ่งรวมทั้งคนที่มีความเห็น
ตรงกันและที่ขัดแย้งกัน การที่เอาคนที่มีความเห็นขัดแย้งกันมาทำงานยิ่งจะต้องมี
ประโยชน์ เพราะจะทำให้มีความเห็นหลายแง่มุม และคิดระมัดระวังที่จะพิจารณา
ความดีความชอบให้ผู้ที่ใกล้ชิด เพราะเตี้ยเกรงว่าจะเป็นที่ครหานินทาได้ ฉะนั้นถ้า
หากอยากทำงานใกล้ชิดกับเตี้ย จะต้องทำใจแต่แรกว่า จะต้องยอมรับผลที่อาจจะ
หนักกว่าปรกติ ซึ่งหมายความว่าถ้าอยากจะทำงานใกล้ชิดก็ขอให้ทำด้วยใจรัก อยาได้

หวังบาเหน็จความดีความชอบเป็นอันขาด

มีอยู่ครั้งหนึ่งที่ผมเคยเป็นผู้อำนวยการหน่วยวิจัยสถาบันของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ที่เป็นหน่วยงานที่ตั้งขึ้นใหม่ และหลังจากนั้นมีปัญหามากจากทั้งเรกดตันภายนอกและการบริหารภายใน วันหนึ่งเตี้ยได้เรียกเข้าไปแล้วบอกว่า คุณควรจลาออกจากตำแหน่งของคุณเสีย ซึ่งผมก็ต้องปฏิบัติตามด้วยความเสียดาย เพราะคิดว่ยังไม่ได้แสดงฝีมือเต็มที่ แต่เพื่อที่ไม่ให้เตี้ยต้องเดือดเนื้อร้อนใจ

ในอีกกรณีหนึ่งที่ผมมีส่วนร่วมรับรู้ด้วย ก็คือ หลังจากถูกคุกคามทางการเมืองอย่างหนัก อาจารย์ ดร.บุญสนอง บุญโยทยาน ได้มาพบเตี้ยในช่วงที่พวกเราชุมนุมกันอบนชั้น ๕ ตึกเศรษฐศาสตร์ อาจารย์บุญสนองบอกว่าอยากจะขอกลับมาทำงานมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เตี้ยก็บอกว่าเห็นด้วย แต่โอกาสยังไม่เหมาะ เพราะอาจารย์บุญสนองยังมีตำแหน่งทางการเมือง ถ้าจะให้ดีขอให้อาจารย์บุญสนอง ลาออกจากเลขาธิการพรรคสังคมนิยมแห่งประเทศไทยเสียก่อน แล้วควรจะไปทำงานวิจัยต่างประเทศหรือที่ไหนสักพักแล้วจึงกลับเข้ามาเป็นอาจารย์ใหม่ ซึ่งอาจารย์บุญสนองก็เห็นด้วย แต่ไม่นานนักก็ถูกกลุ่มอันธพาลการเมืองลอบสังหาร โดยที่ยังจำผู้ร้ายไม่ได้จนกระทั่งบัดนี้

๘. ๖ ตุลาคม ๒๕๓๙ และหลังจากนั้น

ก่อนหน้า ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ ซึ่งเป็นช่วงที่มีการกระพือข่าวที่เป็นความถี่มากมาย และหลังจากอาจารย์บุญสนองถูกสังหาร เตี้ยเองก็ได้รับจดหมายข่มขู่ ผมก็ได้รับจดหมายหลายฉบับเหมือนกัน ในช่วงนั้นจะหาความปลอดภัยในชีวิตได้ด้วยการเดินทางไปไหนมาไหนต้องระมัดระวังเป็นพิเศษ แม้กระทั่งการนอน ก็กระงกน้าวตมกกลางคืนที่ตลาดนานา ก็ต้องยกเล็กไปโดยปริยาย

หลังจาก ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ ผมไม่มีโอกาสได้ติดต่อกับเตี้ยอีกเลย จนกระทั่งต้นเดือนพฤศจิกายน ผมได้มีโอกาสโทรศัพท์จากออสเตรเลียไปหาเตี้ยที่อังกฤษ เสียงของเตี้ยแล้วเตี้ยดีใจมาก เพราะเตี้ยคิดว่าผมถูกฆ่าตายในธรรมศาสตร์ไปแ ซึ่งผมเองได้ทราบต่อมาภายหลังว่า เนื่องจากวิหุขของกรมประชาสัมพันธ์ก่อนที่จะฝ่ายรัฐประหารยึดอำนาจได้มีการกระจายข่าวว่า ผมและอาจารย์ไตรรงค์ สุวรรณไต้โทรศัพท์ออกมาจากมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ แจ้งว่ายังมีอาจารย์และนักศึกษา

ติดอยู่ในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์เป็นจำนวนมาก และหลังจากนั้นตำรวจและทหาร ก็บุกเข้าไปเช่นฆ่านิสิต นักศึกษา และเตี้ยก็ไม่ได้ข่าวคราวของผมน้ออีกเลย และไม่มีรายชื่อในบรรดาผู้ที่จับกุมด้วย จึงทำให้เตี้ยเข้าใจว่าผมเสียชีวิตแล้ว เมื่อผมโทรศัพท์ไปถึงเตี้ย เตี้ยจึงแสดงความดีใจอย่างจริงจัง

หลังจากนั้นประมาณเกือบ ๒ ปี มหาวิทยาลัยในออสเตรเลียและนิวซีแลนด์ รวมทั้งองค์การนักศึกษาในประเทศทั้งสอง ได้เชิญเตี้ยไปบรรยายเกี่ยวกับปัญหา เศรษฐกิจและการเมือง ทำให้ผมได้มีโอกาสพบกับเตี้ยอีกครั้งหนึ่งเมื่อเตี้ยมาปราศรัยที่ มหาวิทยาลัย La Trobe และมหาวิทยาลัย Melbourne ได้มีโอกาสทำอาหารที่เตี้ยชอบ คือ ปลาทอดกรอบจิ้มน้ำปลามะนาวอีกครั้งหนึ่ง หลังจากนั้นเตี้ยก็ต้องเดินทางไป นิวซีแลนด์แล้วก็ไปรัฐควีนส์แลนด์ และเดินทางไปเพิร์ธ แล้วจะต่อไปบอมเบย์ และ กลับอังกฤษ หลังจากเสร็จการพูดที่มหาวิทยาลัย Queensland แล้ว เตี้ยบินกลับมาที่ เมลเบิร์น เพื่อจะต่อเครื่องบินไปเพิร์ธ ครั้งนั้นเป็นการพบกันครั้งสุดท้ายในสภาพที่เตี้ย ยังแข็งแรงดี ก่อนกลับไปล้มเจ็บอย่างหนักที่อังกฤษ จนกระทั่งบัดนี้ผมยังไม่มีโอกาสได้ ไปเยี่ยมเคารพเตี้ยอีกเลย

ผมเองมีส่วนที่ทำให้เตี้ยร่างกายทรุดโทรม เพราะตารางที่กำหนดไว้ในที่ต่าง ๆ ก่อนข้างจะแน่นชนิดเอาการ ทำให้เตี้ยไม่มีเวลาพักผ่อนเท่าที่ควร ตอนเตี้ยกลับมาจาก ควีนส์แลนด์ในรอบที่ ๒ ดูเตี้ยจะสดชื่นขึ้นหน่อย เพราะว่าเหลือที่จะต้องปราศรัยที่ เพิร์ธอีกแห่งเดียว เข้าวันที่เตี้ยมาถึงเมลเบิร์น เตี้ยจึงมีอาการมดีเป็นพิเศษ ผมได้ขับรถ คันเก่า ๆ Vauxhall Viva ปี ๑๙๖๒ ซึ่งมีคนเขาให้เปล่า ๆ เอาไว้ใช้รับเตี้ยไปเที่ยวสูด อากาศชายทะเล เมื่อผ่านร้านเบียร์เตี้ยก็บอกให้หยุดแวะก่อน แล้วก็ชวนกันเข้าไปดื่ม คนละแก้วบอกว่า "One for the road" เราทำอย่างนั้นสองสามแห่งแล้วก็พากันขึ้นไปหาภัตตาคารรับประทานอาหารบนยอดเขาตาเดนองซึ่งมีชื่อของเมลเบิร์น หลังจากรับประทานอาหารเสร็จ เหลือเวลาประมาณ ๑ ชั่วโมง ก่อนเครื่องบินจะออก ซึ่งผมคิดว่าคงขับรถไปสนามบินทัน ปรากฏว่าในวันนั้นผจญเป็นวันที่รถรางนัดหยุดงาน ซึ่งผมก็ไม่ทราบมาก่อน ทำให้มีรถส่วนตัววิ่งในถนนมาก รถติดแน่นชนิด ไปหมด เตี้ยก็ร้อนใจกลัวจะไปตามหมายกำหนดการที่เขาเตรียมเอาไว้ไม่ทัน และ เมื่อในช่วงที่รถว่างก็ขับอย่างรวดเร็วจนน่ากลัวอันตราย แฟนผมที่นั่งอยู่ข้างหลังนั้นได้

ว่าตลอดทาง แต่เตี้ยไม่พูดอะไรนั่งดูบุญหรือไปเกือบของ และในที่สุดเตี้ยก็ตกเครื่องบิน
เมื่อถึงสนามบิน เตี้ยบอกแต่เพียงสั้น ๆ ว่า ถ้าผมพูดอะไรในขณะนั้นเหตุการณ์
คงจะยิ่งเลวร้ายไปอีก แสดงถึงความมีสติและจิตใจที่มั่นคงของเตี้ยอยู่เสมอ

เมื่อเตี้ยถึงสนามบินแล้ว ปรากฏว่าเครื่องบินที่ยวบยาบไปจะมีหลังจากนั้นอีก
๖ ชั่วโมง ผมถามเตี้ยว่าจะกลับมาในเมืองไหม เตี้ยบอกว่าเขนอนอยู่ที่สนามบิน
ดีกว่า เพราะกลัวจะตกเครื่องบินอีก

และครั้งนั้นก็เป็นที่ครั้งสุดท้ายที่ผมได้มีโอกาสพบกับเตี้ย หลังจากนั้นไม่กี่
เดือนก็ได้รับข่าวร้ายว่าเตี้ยเป็นโรคเส้นโลหิตในสมองแตก แล้วก็เริ่มพูดไม่ได้ตั้งแต่
นั้นมา ขาวนั้นเป็นขาวที่ทำให้ผมเสียใจมาก และโทษตัวเองอยู่ในขณะนี้ว่า อาจมี
ส่วนทำให้เตี้ยต้องมีอันเป็นอันเกิดจากความเครียดก็เป็นได้ อย่างไรก็ตาม เตี้ยได้เตือน
ให้เราเรามีสติอยู่เสมอ และคอยบอกพวกเราว่า ถึงแม้ว่าเตี้ยจะเป็นอะไรไป ทุกสิ่ง
ทุกอย่างจะต้องดำเนินต่อไป

เตี้ยเคยพูดครั้งหนึ่งว่าพวกคุณมาหวังให้ผมเป็นโน่นเป็นนี่ โดยที่คุณไม่คิดจะทำ
เอง ถ้าเมื่อวันตีคืนตีผมซึกเด็ก ๆ ตายไป แล้วจะอย่างไรกัน ขอนี้เตี้ยเตือนพวก
เราให้สำนึกในหน้าที่และความรับผิดชอบอยู่ตลอดเวลา

๙. จดหมายของเตี้ย

ในปลายปี ๒๕๒๔ ผมได้ล้มป่วยลงด้วยโรคข้ออักเสบอย่างแรง มีอาการปวดข้อ
ทุกข้อในร่างกายถึงขนาดเดินไม่ได้ น้ำหนักลด และข้อหลายข้อในร่างกายทำท่าว่าจะ
พิการ ผมได้เขียนเล่าอาการให้เตี้ยทราบ เพียงแค่เพื่อเป็นการเล่าสู่กันฟังเท่านั้น เพราะ
เห็นว่าเตี้ยเองก็อยู่ในสภาพที่ลำบาก โดยที่ไม่คาดฝันประมาณ ๒ อาทิตย์ต่อมา ผม
ได้รับจดหมายลายมือขยุกขยิก ซึ่งต่างกับลายมือของเตี้ยซึ่งผมรู้จัก แต่เป็นลายมือของ
เตี้ยเอง เขียนด้วยมือซ้าย ประมาณ ๔ บรรทัด ซึ่งเตี้ยก็คงจะต้องใช้ความพยายาม
เป็นอย่างมากเช่นกัน มีข้อความว่า โรคของคุณนั้นเป็นโรคที่ร้ายแรงมาก แต่ก็ขอให้
ทำใจให้ดี เพราะถ้าหากได้หมอดี ระวังระวังเกี่ยวกับอาหารและหมั้นออกกำลังกาย
เสมอ ความเสื่อมของข้อต่าง ๆ นั้นก็อาจจะเสื่อมช้าลง จดหมายนั้นลงชื่อว่า "ป่วย"
ผมตื่นตันใจเป็นที่สุด และจดหมายนั้นมีส่วนให้ผมมีกำลังใจคิดที่จะต่อสู้กับโรคภัย
จนกระทั่งบัดนี้ถึงแม้จะไม่หายไป แต่ก็พอจะสามารถทำหน้าที่เป็นอาจารย์ได้ โดย

ไม่มีข้อขาดตกบกพร่อง ชีวิตของเตี้ยเป็นตัวอย่างของผู้ที่พยายามต่อสู้เพื่อความดีงามของสังคมมาตลอด จึงได้แต่หวังว่าเตี้ยจะอยู่เป็นปูชนียบุคคลของพวกเราสืบต่อไปตราบนานเท่านาน ซึ่งอาจจะเป็นความหวังที่ค่อนข้างจะเห็นแก่ตัว แต่พวกเราคงไม่มีวันลืมเตี้ยได้

บทส่งท้าย

สำหรับเตี้ยนั้น เป็นที่รักใคร่นับถือของคนเป็นจำนวนมาก แต่พวกที่ตั้งตัวเป็นศัตรูกับเตี้ยก็มีไม่ใช่น้อย ส่วนใหญ่คงจะเป็นเพราะเรื่องเตี้ยอาจจะไปขวางอยู่บนเส้นทางของผลประโยชน์ แต่ที่สำคัญก็คือ บุคคลเหล่านั้นไม่รู้จักเตี้ยในฐานะมนุษย์ปุถุชนอย่างใกล้ชิด ถ้ามีโอกาสใกล้ชิดกับเตี้ย และไม่เจ้ายศเจ้าอย่างจนเกินไป คงจะไม่หลงผิดคิดโกรธเคืองเตี้ยเป็นแน่ มีคนจำนวนหนึ่งที่ปากนั้นก็เคารพเตี้ย แต่ในขณะที่เดียวกันก็ให้เตี้ยเป็นสะพานเดินข้ามไปสู่ความสำเร็จ ที่ตนได้ตั้งเป้าหมายส่วนตัวในชีวิต หากได้มีเจตจำนงร่วมกับเตี้ยแต่อย่างไรไม่ มีคนจำนวนมากที่ระลึกถึงเตี้ยเพราะคุณงามความดีของเตี้ย ที่มีต่อสาธารณชนและอริยาสัยไมตรีอันดีของเตี้ย แต่ก็ยังไม่สามารถทำตัวอย่างเตี้ยได้ ความจริงคนเหล่านี้หลายคน ได้เตือนเตี้ยอย่าให้เสียสละมากนัก เพราะจะเป็นผลเสียแก่เตี้ยเอง

อย่างไรก็ตาม ถ้าหากจะให้ชีวิตของเตี้ยมีความหมายอย่างที่เตี้ยตั้งปณิธานเอาไว้ ของขวัญที่ดีที่สุดสำหรับเตี้ยนั้นก็คือ การเดินตามรอยเท้าของเตี้ย โดยยึดมั่นอุดมการณ์และความใฝ่ฝันของเตี้ย ในฐานะที่เตี้ยเป็นนักมนุษยธรรม เป็นผู้ที่ใช้ชีวิตอย่างเรียบง่าย และเป็นผู้เปิดเผยตรงไปตรงมา เคารพกติกาสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งหลักการประชาธิปไตย และต้องการจะเห็นคนส่วนใหญ่มีชีวิตที่ดีกว่า จึงขอชวนเชิญผู้ที่รักและศรัทธาเตี้ยทุกคนอย่าเพียงแคร์กและศรัทธาเตี้ย ในฐานะที่เตี้ยเป็นบุคคลที่น่ารักเป็นปูชนียบุคคลเท่านั้น แต่ขอให้ก้าวเดินตามอุดมการณ์ที่เตี้ยได้วางเอาไว้ เพื่อจะได้เป็น “เพื่อน” และเป็น “ลูก” ที่ดีของเตี้ย ซึ่งเชื่อแน่ว่าในชีวิตของเตี้ย คำอวยพรวันเกิดทุก ๆ ปีที่เราทำกันเป็นประจำ ถึงแม้จะเป็นสิ่งที่ดี และกระทำได้ง่าย เป็นสิ่งที่ให้กำลังใจแก่เตี้ย แต่คงจะไม่มีมีความหมายเท่ากับการตั้งใจอย่างแน่วแน่ว่าจะพยายามเป็นคนดีให้เหมือนอย่างเตี้ยให้ได้ ตราบที่พวกเราทุกคนยัง

มีลมหายใจ เราทุกคนยังมี “เวลา” สำหรับความดี เพื่อที่จะเป็นคนที่ดีกว่าในวันก่อน
และชั่วโมงก่อน

คณะเศรษฐศาสตร์ ธรรมศาสตร์

มีนาคม ๒๕๒๙

อาจารย์ป่วยกับลูกศิษย์คนหนึ่ง

สุรชัย ณ ป้อมเพชร

ผมรู้จัก อ.ป่วยตั้งแต่ผมยังอยู่ในวัยเด็ก เมื่อเริ่มอ่านหนังสือออกและรู้จักใช้เงินกว่า ๒๐ ปีมาแล้ว เพราะท่านเป็นผู้เซ็นชื่อลงในธนบัตรในฐานะผู้ว่าการธนาคารแห่งประเทศไทย แต่ไม่รู้จักหน้าตาของท่าน และไม่รู้ว่าหน้าที่การงานของท่านเป็นอย่างไรและมีความสำคัญต่อประเทศชาติเพียงใด

ต่อมาในปี ๒๕๐๙ ผมได้เดินทางจากต่างจังหวัดมาศึกษาต่อที่กรุงเทพฯ จึงได้รู้จักกับน้องชาย อ.ไตรรงค์ สุวรรณศิริ ซึ่งเป็นปียมิตรผู้หนึ่งของผม และได้มีโอกาสไปเที่ยวบ้านท่าน เคยไปกินอยู่หลับนอนที่บ้านท่านหลายครั้ง บางครั้งก็ต้องไถเงินใช้และไม่เคยใช้คืนท่านเลยแม้แต่ครั้งเดียว ท่านจึงเป็นบุคคลหนึ่งที่ผมไม่อาจลืมบุญคุณได้

แทบทุกครั้งที่ได้มีโอกาสคุยกับ อ.ไตรรงค์ ท่านมักจะคุยถึงคุณงามความดีของ อ.ป่วยว่าเป็นผู้ที่ทำงานเสียสละเพื่อประเทศชาติ มีใจโอบอ้อมอารีต่อนักศึกษา ผู้ได้บังคับบัญชา จนผมวาดภาพ อ.ป่วยเหมือนเทวดาคองค์หนึ่ง แต่ผมก็ยังไม่มีโอกาสเห็นหน้าตาของท่านว่าเป็นอย่างไร รู้แต่ว่าท่านชอบสูบไปป์

จนกระทั่งปี พ.ศ. ๒๕๑๑ ผมสอบข้อเขียนเข้าคณะเศรษฐศาสตร์ภาคค่ำ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ได้ และทราบว่า อ.ป่วยซึ่งขณะนั้นดำรงตำแหน่งคนบตี มักจะ

เป็นกรรมการสอบสัมภาษณ์ร่วมกับอาจารย์ท่านอื่น ๆ

อาจารย์ที่สอบสัมภาษณ์ผมก็สุบไปปี ไล่เลื่อนออก ทำทางภูมิฐาน ผมจึงปักใจ
ผมได้รับการสอบสัมภาษณ์กับ อ.ป๋วยโดยตรง

เนื่องจากผมไม่เคยได้มีโอกาสพูดคุยกับคนใหญ่โตอย่างเป็นทางการ ผมจึง
รู้สึกประหม่าและลักษณะส่วนตัวของผมก็เป็นคนผอมสูง จึงแลดูเป็นคนเก่งกว่า
อาจารย์ที่สอบสัมภาษณ์เห็นผมงอจะงเงินง่าก็พูดว่า คนบุคลิกภาพอย่างคุณไม่
เข้ามาศึกษาในมหาวิทยาลัยเลย ผมก็กลับบ้านด้วยคอคตกเพราะเข้าใจว่าคงจะ
สัมภาษณ์แล้ว คริทธิในตัวของผมที่มีต่อ อ.ป๋วยก็ลดลงไปมาก ภาพที่เคยวาดว่าทำ
เป็นเทวดาก็เปลี่ยนไป

เมื่อมีการประกาศผลการสอบขั้นสุดท้ายปรากฏว่า ผมสอบได้คะแนนเป็นที่
ของรุ่น จึงเริ่มแปลกใจ

ในวันปฐมนิเทศน์นักศึกษาใหม่ของคณะฯ ก็เป็นธรรมเนียมที่คณบดีจะต้องเป็น
ผู้กล่าวต้อนรับ และแนะนำอาจารย์ตลอดจนเจ้าหน้าที่ของคณะฯ ที่นักศึกษาจำ
ต้องติดต่อด้วยให้นักศึกษาใหม่รู้จัก ผมจึงเห็น อ.ป๋วยสุบไปปีแต่ไม่ได้ไล่เลื่อน
เป็นคนละคนกับอาจารย์ที่สอบสัมภาษณ์ผม

ในวันนั้น อ.ป๋วยได้กล่าวถึงหลักสูตรคณะเศรษฐศาสตร์ วัตถุประสงค์ของ
ศึกษาเศรษฐศาสตร์ และการเป็นนักเศรษฐศาสตร์ที่ดี ท่านกำชับหนักหนาว่าตรา
ที่ท่านดำรงตำแหน่งคณบดีคณะเศรษฐศาสตร์ หากพบว่านักศึกษาในคณะฯ
ท่านคนใดทุจริตในการสอบ จะมีโทษสถานเดียวคือลงชื่อออก และถ้าหากนัก
คนนั้นสอบเข้ามาใหม่ได้ ท่านก็จะไม่รับเข้าเป็นนักศึกษาในคณะฯ ของท่าน ท่าน
เหตุผลว่านักศึกษาเศรษฐศาสตร์เมื่อจบการศึกษาไป จะต้องรับผิดชอบเกี่ยวกับเงิน
ทอง ๆ ทุจริตในการสอบได้ เมื่อจบออกไปก็จะเป็นนักเศรษฐศาสตร์ที่ขาดคุณ
องค์การที่รับนักเศรษฐศาสตร์ผู้นั้นเข้าทำงานอาจจะได้รับความเสียหาย และถ้าองค์
นั้นเป็นองค์กรของรัฐฯ ประเทศชาติก็จะได้รับความฉิบหายล่มจมได้

จากนั้นท่านก็เปิดโอกาสให้นักศึกษาใหม่ซักถามปัญหาข้อข้องใจต่าง ๆ
ท่านก็ตอบข้อข้องใจของนักศึกษาทุกเรื่อง

รถที่ อ.ป๋วยเข้ามาทำงานเป็นรถออสติน (ถ้าจำไม่ผิด) ขนาดเล็ก ๆ เก่า ๆ

ราคาถูก ไม่เหมาะสมกับตำแหน่งคนบดีและผู้ว่าการธนาคารแห่งประเทศไทยเลย
ที่หน้ารถของท่านจะมีตราครุฑติดอยู่บนแผ่นพลาสติกสีแดง ได้ตราครุฑมีคำว่าอนุญาต
ให้เข้าพระราชฐานชั้นใดผมจำไม่ได้ ท่านเป็นผู้ขับรถมาทำงานด้วยตนเอง

ที่จอดรถ อ.ปวยจะอยู่ที่บริเวณขอบถนนริมสนามฟุตบอล เยื้อง ๆ กับสามแยก
ป.ม.อันลือชื่อของคณะเศรษฐศาสตร์ไปทางคณะพาณิชยศาสตร์และการบัญชี
เล็กน้อย ที่จอดรถของอ.ปวยนี่ค่อนข้างอากรรพ คือ ถ้าไม่ใช่รถออกสตินคันเล็ก ๆ
เก่า ๆ ดังกล่าวมาจอด มักจะมีอะไรติดปกติเสมอ

เท่าที่ผมประสบกับตาของผมนเองก็คือ วันหนึ่งมีฝรั่งคนหนึ่งไม่รู้ชื่อไหนก็เห็น
ขับรถมาจอดที่บริเวณดังกล่าว แล้วก็ไปทำธุระที่ไหนผมไม่ทราบ พอกลับมาก็พบ
สิ่งผิดปกติเกิดขึ้นกับรถของตน

คือ รถยางแฟบหมดทุกล้อ

ต้องใช้สับลมชนิดเท้าเหยียบสูบลมว่าลมจะเต็มหมดทุกล้อ เล่นเอาเหงื่อแตก
โขกชุ่มตัวราวกับเดินตากฝนมา ผมเห็นแล้วก็รู้สึกสงสารเขามาก

ถ้าให้ผมเดาว่าใครทำให้รถเจ้ากรรมดังกล่าวยางแฟบหมดทุกล้อ ก็คงจะไม่ใช่
ใครอื่นคงจะเป็นสมาชิกสามแยก ป.ม. ที่ตะตะกร้ออยู่แถวนั้นนั่นเอง

จนกระทั่งบัดนี้ผมเชื่อว่า อ.ปวยคงจะไม่ทราบถึงเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในครั้งนั้น
และถ้าท่านทราบท่านคงจะเสียใจมาก เพราะท่านเป็นผู้มีเมตตาธรรมอย่างสูงต่อบุคคล
ทั่วไป และเท่าที่ผมทราบท่านก็ไม่เคยสนับสนุนให้ลูกศิษย์ของท่านทำให้ผู้อื่น
เดือดร้อน

สมัยที่ อ.ปวยเป็นคนบดีคณะเศรษฐศาสตร์ ท่านให้มีการจัดงานสังสรรค์ เพื่อให้
นักศึกษาใหม่กับนักศึกษาเก่ารวมทั้งอาจารย์ได้มีโอกาสรู้จักกันโดยท่านเป็นผู้ออกค่า
ใช้จ่ายเอง เรียกว่า “งานเศรษฐศาสตร์สังสรรค์” รูปแบบของงานก็เป็นไปอย่าง
เรียบง่าย มีดนตรีซึ่งเล่นโดยนักศึกษาวงหนึ่ง มีอาหารว่างและน้ำอัดลมแจกฟรีทุกคน
และกิจกรรมที่จะขาดเสียมิได้ก็คือ การคัดเลือกดาวเศรษฐศาสตร์ หรือที่ชาวเศรษฐ
ศาสตร์เรียกกันว่ามีสอิ์คอน (Miss Econ) โดยจะคัดเลือกจากนักศึกษหญิงชั้นปีที่ ๑
กิจกรรมการจัดงานรุ่นพี่ ๆ เห็นว่าสวยที่สุด ผู้ที่ได้รับการประกาศชื่อเป็นมีสอิ์คอน จะได้
เป็นการสวมงอบของชานาแทนมงกุฎแบบนางสาวไทย

หลังจากทราบว่าเป็นมิสอิคอนประจำปีเรียบร้อยแล้ว ก็จะมีการเชิญมิสอิคอนพ็อนรำไทยในจังหวัดว่างเพื่อเป็นการเปิดพลอร์ ซึ่งบรรดานักศึกษาทั้งคณะอยากให้มีมิสอิคอนรำกับ อ.ป๋วย แต่ท่านก็ปฏิเสธทุกครั้ง จึงจำเป็นต้องหาอาจารย์ที่อาวุโสที่สุดมาท่านหนึ่งทำหน้าที่นี้แทน และขาประจำของงานอันนี้ก็ตกอยู่กับศาสตราจารย์ศิริ สมบัติศิริ หรือนักศึกษาเรียกว่าอาจารย์หริ เนื่องจากท่านเป็นกันเองกับนักศึกษามาก

ในสมัยที่ผมเป็นนักศึกษาใหม่ ๆ มีเหตุการณ์ความวุ่นวายเกิดขึ้นในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์คือ มีนักศึกษาจากสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์หรือเรียกกันว่านิด้า โอนเข้ามาศึกษาต่อที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์โดยไม่ผ่านการสอบ เนื่องจากวัตถุประสงค์ของการตั้งนิด้าขึ้นมา ก็เพื่อผลิตบัณฑิตชั้นปริญญาโทขึ้นไป แต่ผู้บริหารนิด้าสมัยนั้นทำผิดวัตถุประสงค์รับนักศึกษาชั้นปริญญาตรีเข้าไปด้วย เท่าที่จำได้คือคณะสถิติประยุกต์ องค์การต่างประเทศที่ให้การสนับสนุนนิด้าเห็นว่าผู้บริหารทำผิดวัตถุประสงค์ ก็จะตัดความช่วยเหลือ นิด้าจำต้องยุบคณะดังกล่าว มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ก็เลยรับโอนเด็กเหล่านี้เข้ามาศึกษาในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ โดยไม่ต้องผ่านการสอบคัดเลือก

สโมสรนักศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์จึงได้มีการจัดชุมนุมประท้วงขึ้นระหว่างชุมนุมก็มีการเรียไรได้เงินมาก่อนหนึ่ง เพื่อไว้ใช้ถ้าเหตุการณ์ยืดเยื้อขึ้น (ต่อมาเงินก้อนนี้สโมสรนักศึกษามอบให้มหาวิทยาลัยทำเป็นตราธรรมจักรที่ใช้เชิญในงานฟุตบอลประเพณี โดยการเสนอแนะของดร.ศักดิ์ ภาสุกรนินันตร์ ซึ่งขณะนั้นเป็นเลขาธิการของมหาวิทยาลัย)

สภามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์จำต้องมีการประชุมฉุกเฉิน คณะบดีคณะต่าง ๆ ไม่เห็นด้วยกับการรับนักศึกษาดังกล่าวมาศึกษา อ.ป๋วยท่านได้ช่วยเด็กนิด้าเหล่านี้ด้วยกัทำให้มาเรียนในคณะเศรษฐศาสตร์ภาคค่ำ โดยเทียบวิชาต่าง ๆ ที่เรียนและสอบผ่านที่นิด้ามาแล้วไม่ต้องเรียนซ้ำ เพื่อให้นักศึกษาเหล่านี้มีโอกาสอบเร็วขึ้น

นักศึกษาภาคค่ำรวมทั้งตัวผมในขณะนั้นก็ไม่ค่อยพอใจนัก แต่ก็เคลื่อนไหวอะไรไม่ได้ เพราะ อ.ป๋วยมีไม้ตายอยู่อันหนึ่งที่นักศึกษาคณะเศรษฐศาสตร์มักสยบอยู่เสมอก็คือ เมื่อท่านเห็นว่าท่านทำในสิ่งที่ถูกต้องแล้ว นักศึกษามีปฏิกิริยาคัดค้าน

ท่านก็จะลาออก บรรดาเชื้อสิงห์กระทิงแรดทั้งหลาย พอโดนไม้นี้เข้า ต่างก็ต้องนอนสยบราบคาบหมด แล้วดูเหมือนว่า อ.ป๋วยจัดออกมาใช้ที่ไร นักศึกษาคณะเศรษฐศาสตร์เป็นเสร็จทุกที

นักศึกษาเศรษฐศาสตร์ภาคค่ำ มองการตัดสินใจของ อ.ป๋วยครั้งนี้ในแง่ไม่ดีนัก และมองนักศึกษานิด้าที่โอนมาในเชิงว่าเป็นส่วนเกินที่ไม่พึงปรารถนา แต่เมื่อเขามาศึกษาด้วยความมานะพยายามและให้ความร่วมมือกับงานของคณะฯ เป็นอย่างดี ในที่สุดพวกเขาก็ยอมรับเขาว่าเป็นส่วนหนึ่งของเรา มิใช่ส่วนเกินที่มีได้พึงปรารถนา เช่นแต่ก่อน

ขณะที่ อ.ป๋วยดำรงตำแหน่งคณบดีคณะเศรษฐศาสตร์ มีประเพณีอันหนึ่งที่เราเรียกกันว่า “มีทเดอะดีน” (Meet the Dean) หรือแปลเป็นไทยว่ารายการ “พบคณบดี” ซึ่งจัดเป็นประจำทุกปี ยกเว้นปีที่ท่านสอนอยู่ต่างประเทศ ในรายการดังกล่าว อ.ป๋วยจะให้อาจารย์ข้าราชการในคณะเศรษฐศาสตร์ รวมทั้งตัวท่านเองเข้าห้องประชุม เพื่อเปิดโอกาสให้นักศึกษาซักถามข้อข้องใจต่างๆ ได้อย่างเต็มที่ เมื่อข้อซักถามของนักศึกษาเกี่ยวข้องกับอาจารย์หรือเจ้าหน้าที่ท่านใด อ.ป๋วยก็จะให้ผู้นั้นเป็นผู้ตอบ หรือท่านตอบเองแล้วแต่กรณี

ผมจึงกล้ายืนยันได้ว่าคณะเศรษฐศาสตร์ในสมัยที่ อ.ป๋วยเป็นผู้บริหาร เป็นคณะที่มีการบริหารงานที่สะอาดที่สุด เพราะเรามีการซักฟอกกันอยู่เสมอ

อ.ป๋วยส่งเสริมให้นักศึกษาปกครองตนเอง การปกครองคณะเศรษฐศาสตร์จึงมีลักษณะแตกต่างไปจากคณะอื่น ๆ คือ มีสภานักศึกษาและคณะกรรมการนักศึกษา สมาชิกสภานักศึกษาหรือตัวแทนนักศึกษา ได้มาจากการเลือกตั้งของนักศึกษาชั้นปีต่าง ๆ ชั้นปีละ ๑๐ คน แบ่งเป็นภาคปกติ ๕ คน และภาคค่ำ ๕ คน สภานักศึกษาจะเป็นผู้เลือกประธานกรรมการนักศึกษา เพื่อไปจัดตั้งคณะกรรมการนักศึกษา (ซึ่งส่วนใหญ่ก็เป็นผู้แทนนักศึกษา) มาบริหารกิจการนักศึกษาในคณะ ภายใต้การกำกับดูแลของสภานักศึกษา ซึ่งรูปแบบการปกครองนักศึกษาคณะเศรษฐศาสตร์เช่นนี้ อาจกล่าวได้ว่ามีความเป็นประชาธิปไตยยิ่งกว่าการปกครองของประเทศไทยในบางครั้งเสียอีก

กิจกรรมนักศึกษาในคณะเศรษฐศาสตร์ นอกจากจะมีกิจกรรมที่ขึ้นกับสโมสร

นักศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์แล้ว ยังมีกลุ่มกิจกรรมอิสระภายใต้คณะเอ
หลายกลุ่ม อาทิเช่น กลุ่มฝึกพูด กลุ่มเศรษฐกิจสัมพันธ์ กลุ่มไอเซค และกลุ่มเศรษฐกิจ
ออมทรัพย์ เป็นต้น

ผมเป็นผู้หนึ่งที่ได้รับการเลือกตั้งเป็นผู้แทนนักศึกษาด้วยคะแนนเสียงเป็นอันดับ
๑ ในชั้นปีของผม จึงได้มีโอกาสเฝ้าดูการทำงานของสภานักศึกษาและคณะกรรมการกา
นักศึกษารายอย่างใกล้ชิด ในการบริหารของผมกับคณะดังกล่าว แม้ว่าจะมีอาจารย์เป็
ที่ปรึกษาให้คำปรึกษาอยู่ ๑ ท่าน แต่ท่านก็ไม่เคยมาก้าวล่วงการบริหารงานของสภา
นักศึกษาและของคณะกรรมการนักศึกษาเลย

ในกลุ่มกิจกรรมนักศึกษาของคณะฯ อ.ป๋วยก็ให้การสนับสนุนส่งเสริม ถ้าหา
ท่านมีเวลาว่างและนักศึกษาเชิญท่านมาพูด ท่านก็ยินดีมากล่าวอะไรเล็ก ๆ น้อย
เช่น ในพิธีเปิดเพื่อให้นักำลังใจแก่กลุ่มนอกรงานต่าง ๆ อยู่เสมอ

การปกครองที่ให้อิสระแก่นักศึกษา ทำให้กิจกรรมนักศึกษาของคณะเศรษฐ
ศาสตร์อยู่ในขั้นแนวหน้าและได้รับการเฝ้ามองจากนักศึกษาคณะอื่น ๆ จนกระทั่ง
พ.ศ. ๒๕๑๔-๒๕๑๕ (ถ้าผมจำไม่ผิด) คณะกรรมการสโมสรนักศึกษา มหาวิทยาลัย
ธรรมศาสตร์ ได้มีมติให้ยกฐานะระเบียบเพื่อเปลี่ยนแปลงการบริหารกิจกรรมนักศึกษ
จากสโมสรนักศึกษามาเป็นระบบคล้ายคณะเศรษฐศาสตร์ คือ มีสภานักศึกษามหา
วิทยาลัยธรรมศาสตร์และองค์การนักศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ โดยผู้จะขึ้นม
บริหารงานองค์การทั้งสองจะต้องมาจากการเลือกตั้งโดยตรงจากนักศึกษา และไ
เกิดพรรคการเมืองของนักศึกษาหลายพรรคเท่าที่ผมพอจะจำได้ก็มีพรรคพลังธรรม
ยุทอง แนวประชา

หน้าที่ขององค์การทั้งสองก็คล้ายกับสภานักศึกษาคณะเศรษฐศาสตร์ แล
คณะกรรมการนักศึกษาคณะเศรษฐศาสตร์ จะแตกต่างกันเล็กน้อยตรงที่วิธีการเลือก

ผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการร่างระเบียบการปกครองนักศึกษามหาวิทยาลัย
ธรรมศาสตร์ขณะนั้น ก็ไม่ใช่ใครอื่น เป็นกรรมการสโมสรซึ่งเลือกตั้งมาจากคณะ
เศรษฐศาสตร์ในขณะนั้น ซึ่งได้รับมอบหมายจากคณะกรรมการสโมสรฯ จากคณะ
ต่าง ๆ ด้วยมติเอกฉันท์

อ.ป๋วยเป็นผู้ที่เฝ้าหาความรู้อยู่เสมอ ระหว่างที่ท่านอยู่ที่คณะเศรษฐศาสตร์

ท่านได้เดินทางไปเป็นศาสตราจารย์อยู่ที่มหาวิทยาลัยเคมบริดจ์ ประเทศอังกฤษ และมหาวิทยาลัยพรินซ์ตัน ประเทศสหรัฐอเมริกา นอกจากนี้จะไปสอนแล้วคงจะไปศึกษาวิทยาการใหม่ ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเกี่ยวกับหลักสูตรการสอนและการบริหารของมหาวิทยาลัยชั้นนำทั้งสองของโลกดังกล่าว เพื่อมาปรับปรุงการบริหารงานของคณะเศรษฐศาสตร์และของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ระหว่างที่ท่านอยู่ต่างประเทศท่านก็คอยเอาใจใส่ดูแลนักศึกษา อาจารย์ และข้าราชการที่ท่านรับผิดชอบอยู่เสมอ ที่ผมประทับใจด้วยตนเองก็คือ ตัวผมซึ่งเป็นนักศึกษาตัวเล็ก ๆ คนหนึ่ง เขียนจดหมายไปคุยกับท่าน และทุกฉบับท่านก็ให้ความกรุณาตอบมาทุกฉบับ

จดหมายของ อ.ป๋วยท่านจะให้ความรู้ เช่น หลักปรัชญาศีล ซึ่งท่านมหาบุรุษของประเทศต่าง ๆ เช่น เนห์รู จูเอินไฮล และซูกาโน ได้ตกลงกันที่เมืองบันดุง อันเป็นรากฐานของการดำเนินนโยบายต่างประเทศของหลายประเทศในปัจจุบัน และมักสอดแทรกหลักการบริหารว่าให้ยึดถือหลักการอย่ายึดถือตัวบุคคลเป็นต้น

มีจดหมายฉบับหนึ่งซึ่งผมเขียนไปคุยกับท่านปี ๒๕๑๖ ผมเรียนให้ท่านทราบว่าตนจบการศึกษาแล้ว และได้สอบเข้าทำงานสถาบันการเงินแห่งหนึ่งได้ ท่านก็เขียนตอบมาแสดงความยินดีและบอกว่า ผู้จัดการใหญ่ของที่ทำงานของผมคือหลานแท้ ๆ ของท่าน ท่านเคยดูแลเมื่อตอนเด็กรวมทั้งเป็นครูสอนหนังสือให้ด้วย ซึ่งปกติแล้ว อ.ป๋วยจะไม่เปิดเผยเกี่ยวกับเรื่องส่วนตัวของท่านให้คนอื่นทราบ โดยเฉพาะอย่างยิ่งก่อนที่ท่านจะเกษียณอายุราชการ (ในวาระครบรอบ ๖๐ ปี) ท่านได้เปิดเผยชีวิตส่วนตัวของท่านต่อสาธารณชนครั้งแรก โดยเขียนหนังสือเล่มหนึ่งชื่อ "เหลียวหลังแลหน้า" ผมจึงเป็นผู้ที่โชคดีคนหนึ่งที่ท่านบอกให้ทราบโดยตัวของท่านเอง แต่ผมก็ไม่เคยบอกให้หลานของท่านผู้นี้ทราบในเรื่องนี้

หลังเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ อ.ป๋วยได้กลับมาอยู่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ในฐานะอาจารย์ธรรมดา ๆ ท่านหนึ่ง แต่ดูเหมือนว่าท่านจะมีความสุขกว่าขณะดำรงตำแหน่งคนบดีเสียอีก คนบดีและอาจารย์ทุกคนยังคงให้ความเคารพยำเกรง บางครั้งอาจารย์ในคณะมีเรื่องบาดหมางกัน อ.ป๋วยก็เป็นผู้ใหญ่คอยไกลเกลี่ยให้อาจารย์ทุกท่านมีความสามัคคีปรองดองกันอยู่เสมอ

อ.ป๋วยให้ความกรุณาต่อลูกศิษย์ แม้ว่าจะจบการศึกษาไปแล้ว ตัวอย่างที่ผพบก็คือครั้งหนึ่งพรรคพวกเพื่อนฝูงที่จบการศึกษาและพอมีงานทำเป็นหลักแหล่ง คิดกันว่าน่าจะมีองค์กรรักองค์กรหนึ่งที่ทำหน้าที่จัดหาหนังสือดี ๆ ส่งไปให้เด็กในชนบทให้มีโอกาสอ่าน พวกเราจึงตั้ง “โครงการห้องสมุดชุมชน” ขึ้นมา (ซึ่งปัจจุบันพัฒนาเป็นโครงการส่งเสริมการศึกษาชุมชนภายใต้มูลนิธิโกมลคีมทอง) โดยรวบรวมเงินจากสมาชิกไปซื้อหนังสือดี ๆ รวมทั้งรับบริจาคหนังสือทั่วไป เพื่อส่งไปให้อาสาสมัครในชนบทอย่างน้อยก็เพื่อให้รู้ว่าพวกเรามีได้ทอดทิ้งเขา ผมได้หารือกับท่านและขอเชิญท่านเป็นที่ปรึกษาของโครงการฯ เมื่ออธิบายหลักการให้ท่านฟัง อ.ป๋วยก็รับเป็นปรึกษาของโครงการฯ ด้วยความยินดี

หลังเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ เป็นต้นมา กิจกรรมนักศึกษาได้เปลี่ยนไปมาก คือแทนที่จะเป็นกิจกรรมเพื่อความสนุกสนานเฮฮา ก็เปลี่ยนไปเป็นกิจกรรมเกี่ยวข้องกับการเมืองมากขึ้น องค์กรของศูนย์กลางนักศึกษาแห่งประเทศไทย สหพันธ์นักศึกษาแห่งประเทศไทยและของกรรมกรชาวไร่ชาวนาได้เติบโตใหญ่ขึ้น

การเคลื่อนไหวเรียกร้องเพื่อความเป็นธรรมของนักศึกษา กรรมกร และชาวนาก็มักจะก่อหวอดบริเวณมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ อ.ป๋วยก็ถึงคราวช่วยที่ต้องมาเป็อธิการบดีมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ในช่วงนั้นพอดี

สถานการณ์ของ อ.ป๋วยไม่ค่อยสู้จะดีนัก ผมเองขณะนั้นก็ยังไป ๆ มา ๆ ในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และรู้จักมักคุ้นกับผู้นำกลุ่มเรียกร้องต่าง ๆ พอสมควร พอทราบได้ว่าผู้นำกลุ่มต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้นำนักศึกษาหลายท่าน ไม่ค่อยพอใจอาจารย์ป๋วยเท่าใดนัก เนื่องจากขออนุญาตใช้สถานที่ใดโดยเฉพาะอย่างยิ่งหอประชุม มักจะถูกปฏิเสธ

ทางฝ่ายทหารก็มองไปว่าผู้ที่อยู่เบื้องหลังการชุมนุมประท้วงต่าง ๆ ก็คือ อ.ป๋วย และได้มีการออกข่าวทางวิทยุทหารโจมตีเสมอ จนกระทั่งเกิดกรณีรัฐประหาร ตุลาคม ๒๕๑๙ อ.ป๋วยต้องเดินทางออกนอกประเทศ สำนักงานของโครงการห้องสมุดชุมชนที่พรรคพวกผมจัดทำขึ้นก็พลอยโดนหางเลขไปด้วย คือ ถูกตรวจค้นและทรัพย์สินโดยอันธพาลในเครื่องแบบ ตัวผมเองก็ถูกสอบสวนประวัติ และถูกตรวจค้นในการตรวจค้นที่โต๊ะทำงานของผม ผมรู้สึกวาทางตำราวจให้เกียรติผมผม

จะคันไต่ะทำงานเพียง ๒ ไต่ะ (ของผมไต่ะหนึ่งกับของเพื่อนไต่ะหนึ่ง) ก็ยกกำลังที่
งแต่ นายพันยัน นายสิบ จำนวนนับ ๑๐ คนมาตรวจค้นและสอบสวน นอกจากนั้น
เพื่อนของผมหลายคนก็ได้รับการข่มขู่คุกคาม ผมจึงไม่มั่นใจในความปลอดภัยของ
ตัวเอง

ทางเลือกของผมที่มีอยู่ในขณะนั้นก็คือ ไปบวชหรือเดินทางออกนอกประเทศ
พยายามติดต่อหาทั้ง ๒ ช่องทาง

การเดินทางออกนอกประเทศด้วยทุนส่วนตัวนั้นผมไม่อาจทำได้ เพราะ
ผมไม่ใช่คนร่ำรวย ซึ่งเพื่อนร่วมรุ่นก็ทราบว่่าสมัยผมเรียนอยู่ที่ธรรมศาสตร์ผม
ต้องเรียนด้วยทำงานด้วย เมื่อผมมาทำงานได้เงินเดือนเหลือจากใช้และให้บุพการี
บ้างเล็กน้อย ผมก็อุทิศให้งานส่วนรวมจึงไม่มีเงินเหลือพอเก็บ

บังเอิญผมได้รับความกรุณาจากหลานอ.ป๋วย ซึ่งเป็นผู้จัดการใหญ่ในองค์กรที่
ผมทำงานอยู่ ให้ลาบวชนอกพรรษาได้ ๑ เดือน (โดยผมทำจดหมายขออนุญาตอย่าง
เป็นทางการก่อนที่มีเหตุการณ์รัฐประหาร) โดยท่านไม่ทราบเหตุผลที่แท้จริงของการ
ลาบวชของผม เพราะไม่เคยเรียนให้ท่านทราบ

เมื่อบวชครบ ๑ เดือนผมขออนุญาตลาบวชต่ออีก ๒ เดือน ด้วยเหตุผลว่าผมเลื่อมใส
ในศาสนาจึงมีความประสงค์ขออนุญาตลาบวชต่อ ท่านก็อนุญาตให้ลาบวชต่อได้
หลานของท่านผู้นี้จึงมีพระคุณต่อผมที่ทำให้ผมได้มีโอกาสศึกษาธรรมะ ปลอดภัย
จากการคุกคามของบุคคลบางกลุ่ม และไม่ต้องออกจากงาน ระหว่างที่บวชก็ได้รับ
เงินเดือนด้วย

พอผมสึกออกมา ก็ทราบข่าวว่า ระหว่างที่ผมบวชประธานองค์กรที่ผมทำงาน
อยู่ถึงแก่กรรม ท่านจึงเลื่อนตำแหน่งเป็นประธานกรรมการ

เมื่อผมสึกออกมา ผมต้องการทราบข่าวคราวความเป็นอยู่ของอ.ป๋วย จึงแวะไป
เยี่ยมเลขาของท่านที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ วันหนึ่งที่เลขาท่านพบผม เขารู้สึก
ใจมาก และบอกว่าขณะนี้อ.ป๋วยเดินทางออกนอกประเทศ ท่านได้ทราบข่าวว่า
ท่านักงานโครงการห้องสมุดชุมชนถูกตรวจค้น ผมถูกสอบสวน ท่านจึงได้โทรศัพท์
ทางไกลจากต่างประเทศถึงเลขาของท่าน ให้อ.ประยงค์ เนตยารักษ์ ซึ่งเคยเป็นประธาน
นักศึกษาคณะเศรษฐศาสตร์ในสมัยที่ผมเป็นผู้แทนนักศึกษาอยู่ ให้ช่วยควานหาที่

อยู่ผมให้พบและให้เดินทางออกนอกประเทศ โดยท่านได้ติดต่อองค์การสาธารณกุศลแห่งหนึ่งในต่างประเทศ ให้ช่วยเหลือด้านการเงินแก่ผมเรียบร้อยแล้ว ผมรู้สึกซาบซึ้งในพระคุณของอ.ป๋วยที่มีต่อผม จนแทบน้ำตาไหล เพราะแสดงให้เห็นว่าอ.ป๋วยเป็นห่วงในความปลอดภัยในชีวิตของลูกศิษย์ของท่านอย่างหาที่เปรียบมิได้

ในปี พ.ศ. ๒๕๒๕ ม.ร.ว.ปรีดิยาธร เทวกุล ขณะนั้นเป็นผู้อำนวยการฝ่ายอาวุโสของธนาคารกสิกรไทย ได้รับเลือกเป็นนายกสมาคมเศรษฐศาสตร์ธรรมศาสตร์ และผมได้มีโอกาสร่วมเป็นกรรมการสมาคมในสมัยของท่านด้วย

คณะกรรมการสมาคมฯ ได้มีมติว่าจะจัดงานฉลองครบรอบ ๓๕ ปีคณะเศรษฐศาสตร์ ระหว่างวันที่ ๒๓-๒๔ มกราคม ๒๕๒๗ นายกสมาคมจึงเสนอว่าไหน ๆ จะจัดงานฉลองกันแล้ว จึงน่าจะจัดตั้งมูลนิธิอาจารย์ป๋วยขึ้นเป็นที่ระลึกคุณงามความดีของท่าน

ความจริงความดำริที่จะจัดตั้งมูลนิธิอาจารย์ป๋วยนี้มีมานานแล้ว เท่าที่พบพอจะจำได้ ในงานฉลองครบรอบ ๒๐ ปี คณะเศรษฐศาสตร์ คณะกรรมการนักศึกษาได้เสนอเรื่องนี้เข้าที่ประชุมสภานักศึกษา ซึ่งสมาชิกสภานักศึกษาในขณะนั้นก็เห็นชอบด้วย แต่พอนักศึกษาไปคุยกับอ.ป๋วย ซึ่งขณะนั้นดำรงตำแหน่งคณบดี, ท่านไม่เอาด้วย เรื่องก็จบไป

ต่อมาสมัยอ.วารินทร์ วงหาญชาว์เป็นนายกสมาคมเศรษฐศาสตร์ธรรมศาสตร์ ท่านก็มีความดำริที่จะจัดตั้งขึ้นอีกครั้ง แต่ช่วงนั้นสถานการณ์ทางการเมืองยังไม่ดีนักเรื่องนี้ก็ซงักไป

เมื่อ ม.ร.ว.ปรีดิยาธรมีความดำริในเรื่องนี้ และจะเดินทางไปหารือกับอ.ป๋วยที่ประเทศอังกฤษ ผมเห็นว่าสุขภาพอ.ป๋วยไม่เหมือนก่อน คือมีอายุมากขึ้น ร่างกายก็ไม่สมประกอบ ถ้านายกฯคุยกับท่านในเรื่องนี้ทันทีก็แลดูจะเป็นการรวบรัดเกินไป และอาจไม่เกิดความเป็นธรรมสำหรับท่านที่จะตอบโดยทันที ผมจึงได้ส่งจดหมายส่วนตัวของผมถึงอ.ป๋วยและเรียนให้ท่านรู้ตัวล่วงหน้าก่อน เพื่อท่านจะได้มีเวลาคิดไตร่ตรองด้วยตัวของท่าน ก่อนที่ท่านนายกสมาคมฯจะเดินทางไปพบท่านที่ประเทศอังกฤษ เมื่อนายกสมาคมฯเดินทางกลับ หลังจากได้ไปหารือและขออนุญาตตั้งมูลนิธิอาจารย์ป๋วย แล้วก็บอกให้ว่าแม้ว่าอ.ป๋วยจะพูดไม่ได้แต่ก็เข้าใจเจตนา ท่านตอบด้วย

การพยักหน้าอนุญาตให้ตั้งมูลนิธิได้ ยิ่งกว่านั้น นายฯ เเลว่า ได้เตรียมชื่อมูลนิธิไว้หลายชื่อให้ท่านเลือก ในที่สุดอ.ป๋วยก็ชี้ไปที่ “มูลนิธิอาจารย์ป๋วย”

ในงานฉลองครบรอบ ๓๕ ปี เศรษฐศาสตร์ธรรมศาสตร์ คณะกรรมการจัดงานได้รายได้จากการบริจาคจากศิษย์เก่าเพื่อตั้งมูลนิธินี้กว่า ๔ แสนบาท (และต่อมากองกรรมการมูลนิธิได้ช่วยกันหาเพิ่มจนได้เงินเกือบล้านแล้ว) เงินบริจาค่นี้จึงเป็นทุนในการจัดตั้งมูลนิธิ บัดนี้มูลนิธิอาจารย์ป๋วยได้จัดตั้งอย่างถูกต้องตามกฎหมายเป็นที่เรียบร้อยแล้ว

ในวาระครบรอบ ๗๐ ปี อ.ป๋วย ผมจึงขออาราธนาคุณพระศรีรัตนตรัยจงคุ้มครองให้อาจารย์ประสบจตุรพิภพ คือ มีอายุ วรรณะ สุขะ พละ เพื่อเป็นปูชนียบุคคลก่อนุชนรุ่นหลังควรถือเป็นแบบอย่างต่อไป และขอเชิญชวนศิษย์เก่ามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ รวมทั้งผู้ที่เคารพรักใคร่นับถือคุณงามความดีของอ.ป๋วย ไปร่วมงานพิธีถวายสังฆทานที่หอประชุมเล็ก มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ในวันอาทิตย์ที่ ๙ มีนาคม ๒๕๒๙ เวลา ๙.๐๐-๑๐.๐๐ น. โดยพร้อมเพรียงกัน และขอเชิญชื่อจดหมายอวยพรส่งไปถึงอ.ป๋วย ซึ่งทางมูลนิธิอาจารย์ป๋วยจัดทำขึ้นเพื่อหารายได้เข้ามูลนิธิอีกทางหนึ่งด้วย

อาจารย์ป่วยที่ผมรู้จัก

ภูมิตัน โรจน์เลิศจรรยา

ผมเข้าเรียนคณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ในปี พ.ศ. ๒๕๑๓ ซึ่งเป็นช่วงที่ อ.ป่วย อีภภรณ์เป็นคนบดี้ ผมรู้จักท่านครั้งแรกในงานรับเพื่อนใหม่ และเคารพพระลึกถึงท่านไม่เสื่อมคลาย บางประการที่ผมคิดว่าท่านได้ให้ลูกศิษย์ทุกคน มีอาทิเช่น

๑. ความเป็นกันเอง

ก่อนอื่นบุคลิกของท่าน แต่งตัวเรียบร้อยแต่ง่าย ๆ ใส่เสื้อเชิ้ต ถือไม้เท้าข้างหนึ่ง กระเป๋าใบหนึ่ง และสูบไปป์ พร้อมจะหยุดคุยกับใครก็ได้ เมื่อวันรับเพื่อนใหม่ปีแล้วปีเล่าที่ได้พบเห็นท่านเป็นกันเอง เบิกบานใจ และร่วมงานตั้งแต่แรกจนจบ ผมคิดว่า ต่อหน้า อ.ป่วย ไม่มีใครยืนตัวสั่น แต่สมองกลับทำงานพร้อมจะพูดคุยก ออกความเห็นกันอย่างมีรสชาติ และมีส่วนร่วมสรุปมติข้อสนทนานั้น ๆ ได้

๒. ความห่วงใย

ผมคิดว่าในทุกตำแหน่งหน้าที่ที่อ.ป่วย ดำรงอยู่ อ.ป่วยจะห่วงใยทุก ๆ คนเสมอ เช่น ในฐานะประชาชนไทย ยามเกิดศึกสงคราม อ.ป่วยเข้าร่วมขบวนการเสรีไทย

ในยามที่บ้านเมืองเกิดวิกฤตการณ์ อ.ป๋วยเขียนจดหมายถึงจอมพลถนอม กิติขจร ต่อผู้ใต้บังคับบัญชา ผมคิดว่าท่านห่วงใย ผู้ใต้บังคับบัญชาคงเป็นพยานได้ดี สำหรับลูกศิษย์เมื่อชุมนุมศิษย์เก่าหลาย ๆ รุ่น นอกจากจะถามหน้าที่การงานแล้ว อ.ป๋วยยังสนใจอย่างมากว่า มีใครบ้างที่ยังไม่ได้แต่งงาน และสนใจจะจัดการเป็นพอสื่อให้ลูกศิษย์ชายและหญิงที่ได้วัยแต่งงาน แต่ยังไม่แต่งงานมาพบปะแต่งงานกัน เป็นต้น

โดยเฉพาะหลังเหตุการณ์ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ แม้ตัวท่านเองจะพบวิกฤตการณ์ต้องย้ายไปอยู่ต่างประเทศ และสะเทือนใจจนเป็นอัมพฤกษ์ด้วยความห่วงใยในลูกศิษย์ เมื่อท่านพอเขียนหนังสือได้ ท่านได้เขียนจดหมายฉบับหนึ่งด้วยลายมือเหมือนเด็กหัดเขียน เย่ถามทุกข์สุขของลูกศิษย์หลายต่อหลายคน ความห่วงใยของท่านผมบรรยายไม่ถูก บอกได้เพียงว่าเมื่ออ่านจดหมายแล้วหลาย ๆ คนนั้นหลังน้ำตา

๓. ผู้ประสิทธิ์ประสาทวิชาวัฒนธรรมประชาธิปไตย

เมื่อผมเข้ามาศึกษาในคณะเศรษฐศาสตร์นั้น ระบบการบริหารกิจการมนักศึกษา นั้น แบ่งออกเป็น ๒ ส่วน คือ

๑ ระดับมหาวิทยาลัย จะมีการเลือกตั้งตัวแทนคณะ คณะละ ๒ คน ไปรวมกันเป็นคณะกรรมการสโมสรนักศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (สสมธ.)

๒ การบริหารกิจการมนักศึกษา ในแต่ละคณะโดยทั่วไปจะมีการเลือกประธานคณะและกรรมการคณะ เพื่อบริหารกิจการภายในแต่ละคณะ

สำหรับคณะเศรษฐศาสตร์ในยุคที่ อ.ป๋วย เป็นคณบดี ท่านได้เปลี่ยนจากระบบดังกล่าวมาเป็นระบบที่มีสภานักศึกษาและองค์การบริหาร

ดังนั้นการเลือกตั้งในคณะเศรษฐศาสตร์จึงแตกต่างออกไปกล่าวคือ แต่ละชั้นปี ทั้งภาคค่ำและภาคกลางวัน จะมีการเลือกตั้งผู้แทนชั้นปีละ ๕ คน หรือจะเรียกย่อว่า ส.ส.ชั้นปีก็ได้ มารวมกันเป็นสภานักศึกษาและเลือกตั้งประธานสภานักศึกษา ซึ่งหัวหน้าคณะมีตำแหน่งเป็นประธานนักศึกษาฯ นอกจากนี้ในคณะกรรมการส่วนต่าง ๆ ของคณะ เช่น คณะกรรมการตรวจรับตึกใหม่ คณะกรรมการกำหนดหลักสูตร คณะกรรมการห้องสมุด ฯลฯ ยังให้สิทธิสภานักศึกษาส่งตัวแทนไปร่วมฟังได้ ๒ คน และมีสิทธิออกเสียงลงมติได้ ๑ เสียงอีกด้วย

ส่วนคณะกรรมการนักศึกษา นั้นให้ส่งสมัครกันเป็นทีม มีตัวบุคคลชัดเจนว่าใครจะดำรงตำแหน่งอะไร และมีนโยบายอย่างไร

สำหรับในยุค พ.ศ. ๒๕๑๓ นั้น การบริหารกิจกรรมนักศึกษาคณะเศรษฐศาสตร์ ผมคิดว่ามีความเป็นประชาธิปไตยที่ดีที่สุดในประเทศไทย ทั้งในระดับมหาวิทยาลัย และในระดับชาติ กระทั่งอาจพูดได้ว่าดีที่สุดในระดับอาเซียนด้วย

การที่ท่านสร้างเวทีประชาธิปไตยขึ้นในคณะเศรษฐศาสตร์นี้ นับว่ามีความสำคัญอย่างยิ่งยวดต่อการปลูกฝังความคิดประชาธิปไตย และจากการฝึกปฏิบัติก่อเกิดประสบการณ์และความชำนาญในการทำกิจกรรมในระบบประชาธิปไตย จนผมขอเรียกว่าเกิดวัฒนธรรมประชาธิปไตยขึ้น หากการเปิดเวทีเช่นนี้ได้รับการส่งเสริมทั่วประเทศ ก็จะทำให้พื้นฐานความเข้าใจทั้งเนื้อหาและหลักปฏิบัติพื้นฐานของระบบประชาธิปไตยอย่างแท้จริง ลักษณะดังต่อไปนี้คงไม่เกิดขึ้น เช่น

๑. อยู่ในที่ประชุมไม่ออกความเห็น ออกนอกห้องประชุมความเห็นมีมากมาย

๒. อภิปรายลำแดงใจหาร พูดเอาสนุกปาก

๓. พูดอภิปรายให้ลงมติตามที่ตนต้องการเท่านั้น หากเป็นอย่างอื่นแม้จะลงมติด้วยเสียงข้างมาก ตัวเองจะไม่ยอมรับไปปฏิบัติหรือจะปฏิบัติก็ไม่เต็มที่ ขำร้ายบางครั้งถึงกับหาทางให้สิ่งที่ลงมติไว้ไม่อาจสำเร็จได้ด้วย เพียงเพื่อประกาศให้ทุกคนรู้ว่าของตนเท่านั้นที่ถูกต้อง

๔. การโต้แย้งแถลงเหตุผลกันในที่ประชุม ออกนอกห้องประชุมก็ผูกใจเจ็บ กระทั่งชกต่อยกัน

๕. การเป็นฝ่ายค้านที่ค้านทุกเรื่อง ทุกกรณี ไม่ว่าจะฝ่ายบริหารจะทำถูกหรือทำผิดก็ตาม และที่สำคัญที่สุดคือ ตัวเองก็ไม่อาจเสนออะไรที่ดีกว่ามาแทนที่ได้อย่างแท้จริง

๖. ประชาชนเองกลับรู้สึกเบื่อหน่ายที่มีการโต้แย้งกัน ซึ่งความจริงแล้วประชาธิปไตยจำเป็นต้องขบคิด และเสนอข้อคิดเห็นเพื่อหาข้อยุติที่ดีที่สุดเหล่านี้ เป็นต้น

กล่าวเฉพาะในธรรมศาสตร์ เวทีประชาธิปไตยในคณะเศรษฐศาสตร์นี้ ต่อมาในปี ๒๕๑๖ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ได้ก่อเกิดการบริหารกิจกรรมนักศึกษาในรูป อมต ซึ่งมีรูปแบบและเนื้อหาเกือบทั้งหมดเหมือนวิธีปฏิบัติของกิจกรรมนักศึกษาในคณะเศรษฐศาสตร์

ภายใต้การปฏิบัติประชาธิปไตยเหล่านี้ ได้สร้างความเข้าใจวัฒนธรรมประชาธิปไตย และปลูกฝังความคิดประชาธิปไตยต่อมวลนักศึกษาธรรมศาสตร์อย่างกว้างขวางและลึกซึ้งในระดับหนึ่ง

การปลูกฝังวัฒนธรรมประชาธิปไตยของท่านอาจารย์ ดร.ป๋วย อึ๊งภากรณ์ มีความหมายที่ยิ่งใหญ่ที่สุดต่อการพัฒนาระบบประชาธิปไตยของไทย แม้วันนี้ใครจะยอมรับหรือไม่ก็ตาม แต่ลูกหลานไทยในอนาคตจะต้องได้อ่านประวัติศาสตร์บทนี้นั่นอน ผมคิดเสมอว่า ความเป็นบัณฑิตเศรษฐศาสตร์ธรรมศาสตร์ของผมจะไม่น่าภูมิใจเลย หากผมไม่ได้รับการปลูกฝังความคิดประชาธิปไตย จากระบบที่ท่านอาจารย์ ดำรงไว้

มกราคม ๒๕๒๙

อาจารย์ป่วยที่ผมรู้จัก

พิเชียร อำนาจวรประเสริฐ*

ปี ๒๕๑๗ ปีแรกที่ผมเข้าไปศึกษา ณ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ขณะนั้นเป็นช่วงหลังเหตุการณ์ประวัติศาสตร์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ ใหม่ ๆ บรรยากาศในธรรมศาสตร์คึกคักมาก นักศึกษาขณะนั้นทุกคนสนใจความเคลื่อนไหวทางการเมืองทั้งในและนอกธรรมศาสตร์ เรื่องการจัดงานบันเทิงไร้สาระ หรือเรื่องมอมเมาทั้งหลาย ค่านิยมที่ตามกันตะวันตก แทบไม่มีหลงเหลือให้เห็นในธรรมศาสตร์เวลานั้น

ตุลาคม ๒๕๑๗ พวกเราเคลื่อนไหวให้มีการเลือกตั้ง เพื่อจัดงานรำลึกถึงวีรชน ๑๔ ตุลา อ.อดุล วิเชียรเจริญ อธิการบดีธรรมศาสตร์ขณะนั้นไม่เห็นด้วย เรื่องขยายใหญ่โตจนอ.อดุลลาออก จึงมีการลงมติสรรหาอธิการบดีคนใหม่ และแล้วก็แทบไม่มีปัญหาสงสัย อ.ป่วย อึ้งภากรณ์ คนบดเคี้ยวเศรษฐกิจขณะนั้น ได้รับเลือกตั้งเป็นอธิการบดีคนใหม่ด้วยคะแนนเสียงท่วมท้น

ช่วงนั้นผมยังไม่เคยพบท่านมาก่อน ได้ยินแต่คำร่ำลือว่า อ.ป่วยเป็นคนดี ซื่อสัตย์ และทำประโยชน์ต่อส่วนรวมมาก ได้มีโอกาสพบท่านครั้งแรก เมื่อท่านมากล่าวเปิดประชุมสภานักศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ก็ยังรู้สึกที่ท่านเป็นผู้ใหญ่มาแต่เป็นคนมีอารมณ์ขัน

* นายกองคองการนักศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ปี ๒๕๑๗

มารู้จักท่านจริงจังครั้งแรก เมื่อผมเปิดไฮด์ปาร์คที่บริเวณลานโพธิ์ หน้าคณะ
 ปกาศศาสตร์ เกี่ยวกับเรื่องที่ผมยืนยันตีมาอภิปรายโจมตีนักศึกษารวมศาสตร์ว่าเป็นข้า
 ย่วยท่านลงมาขอร้องให้ผมเลิกพูด เพราะเสียงดังรบกวนพวกที่จะสอบ ตอน
 กพวกเราก็ไม่ยอม โดยอ้างว่าถึงอย่างไรก็ต้องขอไฮด์ปาร์คให้เต็มที่ก่อนแล้วจะเลิก
 ภายหลัง เพราะผมยืนยันตีมาโจมตีนักศึกษามากเกินไปโดยไม่เปิดโอกาสให้เราโต้ตอบ
 เลย แต่อ.ป้วยก็ไม่ยอม ขอให้ยุติเดี๋ยวนั้น ถึงขนาดมาแย่งไมโครโฟนกับผม ขณะ
 ผมเป็นหัวหน้ากลุ่มนักศึกษาปี ๑ ผู้รักความเป็นธรรม เห็นว่า "ไม่ได้การแล้ว ขึ้นแย่ง
 ยุคจุดไมโครโฟนกับอ.ป้วยเช่นนั้น คงไม่ดีแน่ เพราะท่านเป็นผู้ใหญ่ ไร่รามันยัง
 กนัก อยากระนั้นเลย ยอม ๆ ท่านไปก่อนเถอะ ว่าแล้วพวกเราจึงยอมยุติการ
 ติปรารค์ ผมเข้าไปกราบท่านว่า "อาจารย์ไม่ต้องลงมาก็ได้ พวกผมจะเลิกกันอยู่
 ใจ" ดูเหมือนอ.ป้วยจะตอบว่า "ผมให้อ.บันลือมาห้ามแล้ว พวกคุณก็ไม่ฟัง"
 ต่อมาภายหลัง ประมาณปลายปี ๒๕๑๘ ตอนนั้นผมได้รับเลือกตั้งให้เป็น
 ฌนายกองค์การนักศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ หรือ อมธ. ฝ่ายเศรษฐกิจและ
 ฌเมือง ได้ออกโรงโต้ความกับพลตรีประมาณ อดิเรกสาร รองนายกรัฐมนตรีขณะ
 (ยุคที่ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช เป็นนายกรัฐมนตรี) ผมได้กับพลตรีประมาณ เพราะ
 ฌว่าแกขวาสินดี และคอยขัดขวางความเติบโตของขบวนการนักศึกษาและประชาชน
 ฌ้วยเหตุใดไม่ปรากฏชัดนัก อ.ป้วยซึ่งเป็นอธิการบดีธรรมศาสตร์ สั่งห้ามนักศึกษา
 ฌนไหวกิจกรรมการเมืองภายนอก และไม่ยอมให้ใช้หอประชุมใหญ่ธรรมศาสตร์
 ฌงานบางอย่างที่พวกเราขอไป ผมจึงให้สัมภาษณ์หนังสือพิมพ์ตอบโต้อ.ป้วยเป็น
 ฌแรก จำได้ว่าหนังสือพิมพ์ดูเหมือนจะเป็น *มติชน* เอาไปพาดหัวที่เดี๋ยวนว่า
นักศึกษาโจมตีอ.ป้วย เป็นเผด็จการ หัวดี้อ"

ภายหลังหนังสือพิมพ์ฉบับนั้นออกจำหน่าย และข่าวชิ้นนี้แพร่หลายไปแล้ว
 ฌแรกผมคิดว่าอ.ป้วยคงโกรธผมขนาดหนักแน่ ๆ เพราะไปโจมตีแก่ท่านรุนแรง
 ฌดนั้น แต่ท่านก็วางเฉย ไม่ใส่ใจ ข้าเมื่อเจอผมยังหยอกผมอีกว่า "อาจารย์เป็น
 ฌงนั้นจริง ๆ หรือ" ผมก็ได้แต่ช่วยเงิน ไม่รู้จะตอบท่านอย่างไรดี และเริ่มรู้สึก
 ฌยว่า เป็นคนยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น ข้ายังไม่โกรธตอบเมื่อถูกโจมตี
 ฌจะท่านคงรู้ดีว่า ท่านไม่ได้เป็นอย่างที่พวกเรากล่าวหาท่าน

ใจว่าเป็นหนังสือพิมพ์ *ประชาชาติ*-กอง นก.

เมื่อพบท่านในที่ประชุมสภามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ในช่วงปี ๒๕๑๙ ผมเป็นนายก อมธ.แล้ว อ.ป๋วยเคยกล่าวกับผมหลายครั้งว่า “พิเชียร ทำไมพวกเรายังไม่เปลี่ยนแนวทางการเคลื่อนไหวบ้างเลย ใช้แต่วิธีการเก่า ๆ ไฮด์ปาร์ค แล้วก็ชุมนุม แล้วก็เดินขบวน ผู้คนเขาเบื่อหน่ายกันหมดแล้ว” ผมก็ได้แต่รับปากว่าพวกเราพยายามอยู่แล้ว แต่มันก็อย่างที่เห็น ๆ คือ เปลี่ยนไปไม่ได้เท่าไรสักที อ.ป๋วย ความจริงที่ท่านสนับสนุนการเคลื่อนไหวต่อสู้เพื่อประชาธิปไตย เพื่อความเป็นธรรมของสังคมของนักศึกษาอย่างมาก แต่ท่านแสดงออกไม่ได้ ซ้ำบางครั้งท่านยังต้องรับบทเป็นตัวร้ายมาลีวราช คอยห้ามปรามพวกเราเวลาทำอะไรเกินเลย ซึ่งท่านเห็นว่าจะมีอันตราย ผมมาทราบความปรารถนาดีของท่านในช่วงหลัง ๆ จึงพยายามคล้อยตามและสนับสนุนท่านอีกแรง แต่ทว่า การเมืองภายนอกธรรมศาสตร์ตอนนั้นมันรุนแรงเกินกว่าใครจะยับยั้งไว้ได้เสียแล้ว

กลางเดือนสิงหาคม ๒๕๑๙ ประกาศจากรัฐบาลกลับเมืองไทย นักศึกษาประชาชนชุมนุมต่อต้านที่สนามหลวง แล้วเคลื่อนไหวเข้ามาชุมนุมต่อในธรรมศาสตร์ เป็นเหตุให้นักศึกษาไม่สามารรถเปิดสอนได้ตามปกติ อ.ป๋วยใช้อำนาจของกบ เป็นอธิการบดีสั่งปิดมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ จนกว่าเหตุการณ์จะสงบ มีการระดมชุมนุมนักศึกษา พวกเราชุมนุมก่อนนานหลายวัน กว่าที่จะกดดันให้ประกาศเดินทางออกนอกประเทศไทยอีกครั้ง อ.ป๋วยเมื่อทราบข่าวว่าประกาศเดินทางไปแล้ว ก็รีบเร่งทำให้นักศึกษาเลิกการชุมนุมในธรรมศาสตร์ วันนั้นผมจำได้ดีว่า ผันผวนหนักมากและพวกเราตอนแรกตั้งใจไว้ว่าจะชุมนุมต่อไปอีก แต่เมื่อได้รับข่าวบางอย่างผ่านทางอ.ป๋วยว่า มีผู้ไม่ปรารถนาดีอาจจะเล่นงานนักศึกษาอยู่ พวกเราจึงตัดสินใจสลายตัวในเย็นวันนั้นทันที ผมจึงซาบซึ้งใจแต่วันนั้นว่า อ.ป๋วยนั้นไม่ได้เป็นพวกฝ่ายเผด็จการหัวดีแต่อย่างใดเลย

เมื่อเกิดเหตุการณ์ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ นั้น อ.ป๋วยได้กระทำหน้าที่อธิการบดีมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์อย่างเต็มความสามารถที่สุดแล้ว ท่านกล่าวห้ามพวกผมหลายครั้งว่า อย่าได้ใช้มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ในการชุมนุมหรือรวมตัวอะไรก็แล้วแต่ เมื่อพวกเราหลายคนพยายามจุดม็อบที่บริเวณลานโพธิ์ ท่านก็ลงมาห้ามปรามด้วยตัวท่านเอง ท่านส่งสัญญาณเตือนผมหลายครั้งเต็มทีว่า อย่าใช้ธรรมศาสตร์

ในจุดรวมตัวรวมพลังในเรื่องถนนอมเข้ามาเป็นอันขาด ช่วงแรกผมก็สามารถผลักดัน
 หน้าที่ประชุมนักศึกษาเยอรมัน และหลีกเลี่ยงการประชุมชุมนุมมาได้ตลอด จวบจนภายหลัง
 ่อมีการชุมนุมที่ท้องสนามหลวง แล้วถูกพวกกระต๊องแดงก่อกวน จึงจำเป็นต้อง
 เลื่อนย้ายเข้ามาในธรรมศาสตร์อีก อ.ป๋วยจำเป็นต้องสั่งปิดมหาวิทยาลัยอีกครั้ง
 ่ครั้งนี้ท่านแครงเคยบอกว่าทุกครั้ง และพยายามให้พวกเราสลายการประชุมโดยเร็ว
 สุด ท่านผลักดันผ่านมาทางผมหลายครั้งหลายหน ซึ่งผมก็พยายามผลักดันต่อไปใน
 ประชุมนักศึกษา แต่ไม่สำเร็จ

เมื่อความรุนแรงเกิดขึ้น และทหาร ตำรวจ ผสมกระต๊องแดง นวพล บุกเข้า
 รมศาสตร์เมื่อเช้าวันที่ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ อ.ป๋วยก็รู้ทันทีว่า ประชาธิปไตยของไทย
 ึงกาลอวสานแล้ว ท่านไม่ต้องการอยู่เห็นสิ่งอัปมงคลในสังคมไทยขณะนั้น จึง
 เดินทางไปท่าอากาศยานดอนเมืองเพื่อออกนอกประเทศไทย แต่คนเลวในเครื่อง-
 บตำรวจนายหนึ่ง ไม่ต้องเอ่ยชื่อก็รู้ว่าใคร ได้เข้าทำร้ายอ.ป๋วยขณะโทรศัพท์โดย
 ีมีการต่อสู้ พฤติกรรมเช่นนี้จักต้องได้รับการประณามต่อไปจนชั่วลูกชั่วหลาน
 ะผลกรรมจะต้องตามทันคนเช่นนี้ไม่เร็วก็ช้า

วันคืนล่วงไปปีแล้วปีเล่า จวบจนบัดนี้เกือบ ๑๐ ปีแล้ว แต่ภาพเหตุการณ์ต่าง ๆ
 ล่านั้น ยังติดตรึงอยู่ในหัวใจของพวกเราชาวธรรมศาสตร์และพี่น้องประชาชน ที่มี
 ่นร่วมในการต่อสู้เพื่อเอกราชประชาธิปไตยและความเป็นธรรมในสังคม ตลอด
 ีระหว่าง ๒๕๑๗-๒๕๑๙ นั้น *คุณงามความดีของอ.ป๋วย ในฐานะบุคคลซึ่งรักชาติ
 ประชาธิปไตย ไม่เคยใช้ตำแหน่งหน้าที่แสวงหาโชคลาภใด ๆ ไม่เคยกระทำผิด
 ร้ายต่อบ้านเมือง ไม่เคยออกคำสั่งเช่นฆ่าใครเยี่ยงทุรชน แต่บุคคลเช่นนี้กลับไม่
 ารถอยู่ในบ้านเมือง ซึ่งชื่อว่าเป็นไทย และเป็นประชาธิปไตยได้*

อะไรเล่าคือ คุณธรรมของบ้านเมืองเรา

อะไรเล่าคือ ประชาธิปไตยที่แท้จริงในบ้านเมืองเรา

คนชื่อ คนบริสุทธ์ กลับอยู่ไม่ได้ แต่คนฉ้อฉล คนโหดเหี้ยม คนที่ทำลาย
 ะชาติปไตยของไทย กลับลอยหน้าลอยตาในสังคมได้อย่างหน้าตาเฉย

ๆ กระเบื้องจะเฟื่องฟูลอย แลน้ำเต้าน้อยจะถอยจม ในเมืองไทยแล้วหรือ?

ในวาระอันเป็นมงคล ที่ท่านอ.ป๋วยอายุครบ ๗๐ ปี ในปี ๒๕๒๙ นี้ เราชาว

ธรรมชาติทุกคนขอสงวนจิตใจ อวยพรให้ท่านอายุมั่นขวัญเย็น เป็นมิ่งขวัญแ
ตัวอย่างของคนดีที่คนไทยทั้งชาติไม่มีวันลืมช้วนิจนิรันดร

กุมภาพันธ์ ๒๕๒๙

พบกันและจากกันในงานบัณฑิตอาสาสมัคร

สุรัสวดี หุ่นพยนต์

ในช่วงก่อน พ.ศ. ๒๕๑๒ แม้ในขณะที่ ดร.ป๋วย อึ๊งภากรณ์ ได้เป็นบุคคลที่มีชื่อเสียง ได้รับการยอมรับยกย่องจากผู้นำเผด็จการของไทยสมัยนั้น ถึงกับมอบหมายให้ดำรงตำแหน่งผู้ว่าการธนาคารแห่งประเทศไทยเป็นเวลานานถึงกว่า ๑๐ ปี และเป็นผู้ที่บรรดาอาจารย์มหาวิทยาลัย นักการเงินการธนาคาร เคารพนับถือในความเมารถความเฉลียวฉลาดเพียงใดก็ตาม ข้าพเจ้าหารู้จัก ดร.ป๋วยไม่ ถ้าสมัยนั้นใครมาถามข้าพเจ้าว่า “รู้จัก ดร.ป๋วย ไหม” คำตอบที่ข้าพเจ้าจะให้ได้ก็เพียงจักแต่ชื่อกับลายเซ็นเท่านั้น” ข้าพเจ้ายังจำได้ว่าสมัยเด็ก ๆ เห็นลายเซ็น ป๋วย อึ๊งภากรณ์ อยู่บนธนบัตรทุกใบ ก็ยังนึกแปลกใจว่า “ทำไมเขาไม่รู้จักเปลี่ยนลายเซ็นในแบงค์เสียทีนะ เห็นมีแต่ลายเซ็นป๋วย อึ๊งภากรณ์ มากกว่า ๑๐ ปี หากคนอื่นเซ็นบ้างไม่ได้หรือไง คนอะไรก็ไม่รู้ชื่อป๋วย แปลกดี” นั่นเป็นความคิดสมัยเด็ก ๆ ยुरาว ๑๐ ขวบเศษ

ครั้งเข้ามาเรียนในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ใหม่ ๆ เมื่อพ.ศ. ๒๕๑๒ ก็ทราบเพียงว่า ดร.ป๋วย เป็นคนบดเคี้ยวเศรษฐกิจ แต่ไม่เคยเห็นตัวจริงเลย ซึ่งข้าพเจ้ามิได้สนใจที่จะรู้จัก จนกระทั่งธันวาคม ๒๕๑๔ ได้มีจดหมายเปิดผนึกของ ดร.ป๋วย พิมพ์ในวารสารซึ่งศิษย์เก่าเศรษฐศาสตร์กลุ่มหนึ่งจัดทำ ถ้าจำไม่ผิดเห็นจะชื่อว่า

วารสารเศรษฐศาสตร์ฉบับชาวบ้าน จดหมายเปิดผนึกนี้ใช้นามแฝงว่า นายเข้ม เย็นยี่ เขียนถึงผู้ใหญ่ท่านุ เกียรติก้อง เรียกร้องให้เร่งสร้างกติกากฎการของหมู่บ้านออกมาใหม่ เพื่อความสุขความเจริญของหมู่บ้านไทยเจริญ เมื่อข้าพเจ้าอ่านข้อเขียนนี้ ก็มีความรู้สึกว่าคุณเขียนเป็นผู้ที่มีฝีมือในการเขียนอย่างมาก ฉลาดที่จะสร้างเรื่องจำลองเป็นเรื่องของหมู่บ้าน แต่ทุกคนที่อ่านก็เข้าใจกันได้ดีว่า ผู้ใหญ่ท่านุ เกียรติก้อง ที่นายเข้ม เย็นยี่ มีจดหมายถึงนี่คือ จอมพลดอนอม กิตติขจร ซึ่งเพิ่งทำรัฐประหารเมื่อวันที่ ๑๔ พฤศจิกายน ๒๕๑๔ ล้มล้างรัฐธรรมนูญที่ใช้เวลาร่างกันนานถึง ๑๐ ปีเสีย จากข้อเขียนชิ้นนี้เองที่ทำให้ข้าพเจ้าเริ่มสนใจในตัวอาจารย์มากขึ้น เพราะหลังจากข้อเขียนชิ้นนี้ตีพิมพ์ไปแล้ว ก็เกิดการวิพากษ์วิจารณ์กันมากกว่า ดร.ป๋วยเขียนจริงหรือบ้างก็ว่า “ไม่ใช่” บ้างก็ว่า “ดร.ป๋วย ไม่กล้าเขียนอย่างนี้หรอก” บ้างก็ว่า “เขียนอย่างนี้เท่ากับเป็นการทำร้ายอำนาจรัฐ ดร.ป๋วย ไม่ทำแน่ ๆ” จำได้ว่า แม้แต่บรรณาธิการหนังสือพิมพ์ *สยามรัฐ* ในขณะนั้น ยังไม่เชื่อว่า อ.ป๋วยเขียน จนกระทั่งภายหลังมีหนังสือยืนยันมาจากตัวท่านเองว่า ท่านเป็นผู้เขียน

อีกเหตุการณ์หนึ่งที่ทำให้ข้าพเจ้าสนใจในตัว อ. ป๋วยมากขึ้น ก็คือการกลับมาเมืองไทย หลังจากที่ออกไปอยู่ต่างประเทศชั่วระยะเวลาหนึ่ง ในเย็นวันหนึ่งของวันที่ ๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๑๖ ได้มีนักศึกษาคณะเศรษฐศาสตร์หลายคน คนหนึ่งที่ได้จำได้แน่ชัดคือ คุณสังสิต แซ่โล้ว หรือ อ.สังสิต พิริยะรังสรรค์ แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ซึ่งขณะนี้ไปศึกษาต่อที่ประเทศเยอรมัน ได้ถือโทรโข่งป่าวประกาศไปทั่วมหาวิทยาลัยว่า วันนี้เวลา ๖ โมงเย็น อ.ป๋วยจะมาพบนักศึกษาเศรษฐศาสตร์ที่ตึก เอ.ที. วันนั้นทั้ง ๆ ข้าพเจ้าตั้งใจว่าจะกลับบ้านเร็ว แต่ด้วยความอยากรู้ว่าจะมีอะไรบ้าง ทำให้กับแค้นคนบดีมาพบนักศึกษาถึงเป็นเรื่องใหญ่ ทั้ง ๆ ที่ไม่ใช่เป็นการพบอย่างเป็นทางการ วันนั้นนักศึกษาอยู่รอบอาจารย์จนค้ำ ข้าพเจ้าประมาณไม่ได้ว่ามีนักศึกษาจำนวนเท่าใด จำได้แต่ว่าเบียดเสียดอัดเยียดกัน เพื่อจะแย่งเข้าพบหรือเห็นอาจารย์ ข้าพเจ้าเองเห็นท่านไกล ๆ ภาพที่เห็นคือ “ชายวัยกลางคน ผมงฟู ๆ ศีรษะเถิก ใส่แว่นตา ใบหน้ายิ้มแย้ม ท่าทางใจดี และเป็นกันเอง” ข้าพเจ้าจำไม่ได้ด้วยซ้ำว่า ท่านพูดอะไรกับนักศึกษาบ้าง ความจริงจะพูดว่าจำไม่ได้ก็ดูจะไม่ถูกต้องนัก ต้องว่าไม่ได้ยินมากกว่า ข้าพเจ้ายังสนใจดูภาพเหตุการณ์คนจำนวนร้อยจำนวนพัน มุงดูคน ๆ เดียวมากกว่า

ที่จะสนใจคอยเงี่ยหูฟังว่าท่านพูดอะไร จากวันนั้นเป็นต้นมา ข้าพเจ้าจึงได้เริ่มคิดว่า อาจารย์คงต้องมีอะไรดีแน่ ๆ ผู้คนจึงได้ชื่นชมยินดี เคารพยกย่องมาก แม้จะไม่เคยรู้จักมากกว่าก็ตาม ข้าพเจ้าเชื่อว่านักศึกษาส่วนมากในวันนั้นไม่เคยเห็นตัวอาจารย์มาก่อน และไม่รู้จักท่านเป็นการส่วนตัว ข้าพเจ้าจึงเริ่มเรียนรู้เรื่องราวของท่านจากบทความข้อเขียนของท่าน ที่ตีพิมพ์ในหนังสือและนิตยสารต่าง ๆ

เมื่อสำเร็จการศึกษา ข้าพเจ้าสมัครเข้าศึกษาในโครงการประกาศนียบัตรชั้นสูง บัณฑิตอาสาสมัคร เพราะต้องการเรียนรู้ชนบทจริง ๆ ทั้งนี้เนื่องจากข้าพเจ้าเป็นคนกรุงเทพฯ ไม่รู้จักชนบทที่แท้จริงเลย ในตอนนั้นข้าพเจ้าไม่ทราบด้วยซ้ำไปว่า อาจารย์เป็นผู้ริเริ่มงานบัณฑิตอาสาสมัคร ครั้นเสร็จสิ้นการปฏิบัติงานภาคสนาม เมษายน ๒๕๑๗ ได้มีสัมมนาเพื่อให้บัณฑิตอาสาสมัครได้แลกเปลี่ยนความรู้ และประสบการณ์ซึ่งกันและกัน ข้าพเจ้าจำได้ว่า นั่นเป็นครั้งแรกที่ข้าพเจ้าได้มีโอกาสสนทนากับอาจารย์อย่างใกล้ชิด แต่ก็ในฐานะศิษย์เท่ากับอาจารย์ ในฐานะเป็นประธานโครงการประกาศนียบัตรชั้นสูงบัณฑิตอาสาสมัคร ท่านได้มานั่งทำหน้าที่เป็นประธานในการดำเนินการสัมมนา ตลอดเวลาของการสัมมนา ๓-๔ วัน ซึ่งจัดขึ้นที่สวนคนิवास จ.สมุทรปราการ

หลังจากแนะนำตัวต่อที่ประชุมแล้ว บัณฑิตอาสาสมัคร รุ่นที่ ๕ ทุกคนต่างก็ได้รับบายความอัดอั้น ความไม่สบายอารมณ์อันเนื่องมาแต่เหตุการณ์และสภาพการณ์ที่เราได้ประสบตลอดระยะเวลา ๗ เดือน ที่อยู่ในหมู่บ้านชนบทที่ห่างไกล บางคนบรรยายพฤติกรรมของข้าราชการท้องถิ่น ซึ่งก็ไม่พ้นเรื่องการวางตัวเป็นเจ้าของมุลนาย การทุจริตคอรัปชั่น อาจารย์บางท่านก็พยายามห้ามปรามพวกเราว่า ไม่ควรพูดอย่างนั้น บ้างก็ว่าเรามีหลักฐานอะไรไปกล่าวหาเช่นนั้น ดูเหมือน อ.ป๋วยจะนั่งฟังพวกเรา และพยายามซักถามรายละเอียดมากขึ้น และไม่พยายามหยุดคำพูดของพวกเรา คนใดคนหนึ่งเลย ซึ่งข้าพเจ้าเองรู้สึกแปลก ที่ท่านมีท่าทีผิดจากอาจารย์คนอื่น ๆ

ตกตึกหลังจากเสร็จสิ้นการสัมมนาประจำวัน ระหว่างนั่งคุยกัน ข้าพเจ้าได้ถามอาจารย์ขึ้นว่า “ทำไมอาจารย์ไม่คอยเบรคพวกเรา เหมือนที่อาจารย์คนอื่น ๆ ทำ” อาจารย์ก็กลับพูดขึ้นว่า “สุจริตดี คิดว่ายังไม่ละ” ข้าพเจ้าเรียนอาจารย์ไปว่า อาจารย์ไม่ควรจะเบรคพวกเรา ควรจะปล่อยให้พวกเราได้พูดได้ระบายในสิ่งที่พวกเราต้องการ

ระบาย ต้องการถ่ายทอด พวกเราอยากให้คนอื่น ๆ ได้รู้ว่า ในชนบทในหมู่บ้าน ชาวบ้านเขามีชีวิตกันอย่างไร เขาต้องเผชิญกับอะไรบ้าง อาจารย์จึงกล่าว “ผมก็ต้อง การอย่างนั้น ผมรู้ว่าคนที่ออกจากหมู่บ้านมาใหม่ ๆ อยากจะพูด อยากจะเล่า สิ่งที่ตนพบเห็นให้คนอื่นรู้ ผมจึงอยากให้ทุกคนพูดอย่างเต็มที่” การสนทนาสั้น ๆ ครั้งนี้ ทำให้ข้าพเจ้าเกิดความประทับใจในตัวอาจารย์ถึง ๒ ประการคือ ๑. เมื่อสนใจเรื่องใด แล้วอาจารย์จะเอาใจใส่อย่างจริงจัง ต้องการรู้อะไรให้ละเอียดและจดจำรายละเอียด ได้เป็นอย่างดี เมื่ออาจารย์สนใจงานบัณฑิตอาสาสมัคร ท่านก็เอาใจใส่กับงาน มาก และที่ทำให้ข้าพเจ้ารู้สึกแปลกใจมากก็คือ อาจารย์เรียกชื่อข้าพเจ้าได้ถูกต้อง แม้ เป็นการพบกันเพียงครั้งแรก และข้าพเจ้าแนะนำตัวต่อที่ประชุมเท่านั้น ข้าพเจ้าจำได้ว่าอาจารย์จำบัณฑิตอาสาสมัครทุกคนได้ดี จำได้ว่าใครชื่ออะไร ทำงานที่ไหน ทำงาน เป็นอย่างไร บางคนอาจารย์ก็ไม่รู้จักตัว รู้จักแต่ชื่อและเรื่องราว ๒. อาจารย์มีความซื่อ อกเข้าใจในอารมณ์ความรู้สึกของคนหนุ่มสาว รู้ถึงความต้องการ มีความเชื่อมั่นใน เจตนาดีของเรา และพร้อมจะสนับสนุนในทางที่ถูกที่ควร

เมื่ออาจารย์ทราบที่ข้าพเจ้าสนใจอยากทำงานชนบทจริง ๆ ท่านก็แนะนำ ให้ข้าพเจ้าไปสมัครงานที่มูลนิธิบูรณะชนบทฯ และในระหว่างที่เป็นอาสาสมัครฝึกหัด อยู่ที่มูลนิธิ ระหว่างเดือนมิถุนายน - กันยายน ๒๕๑๗ นั้น ข้าพเจ้าได้มีโอกาสพบและ ใกล้เคียงอาจารย์อีกครั้งหนึ่ง ในราวปลายเดือนกันยายน อาจารย์ได้เดินทางไป สำนักงานปฏิบัติการมูลนิธิบูรณะชนบทฯ จังหวัดชัยนาท เพื่อพบปะกับเจ้าหน้าที่มูลนิธิ เนื่องจากท่านเป็นผู้ริเริ่มงานมูลนิธิบูรณะชนบทด้วย ข้าพเจ้าในฐานะเคยเป็นศิษย์จึง ได้มีโอกาสพบกับท่านอีก พร้อมทั้งได้เดินทางไปเยี่ยมบัณฑิตอาสาสมัครพร้อมกับท่าน

ข้าพเจ้าจำได้ว่าหลังจากไปเยี่ยมคุณพวงพร ไชยกุล บัณฑิตอาสาสมัครรุ่นที่ ๓ ที่โรงเรียนอุลิตไพบูลย์ชนูปถัมภ์ อ.มโนรมย์ จ.ชัยนาท หน่วางที่อยู่บนแพขนานยนต์ ข้ามแม่น้ำเจ้าพระยา พวกเราลงจากรถบัสขนาดเล็กที่ใช้เดินทาง มายืนอยู่บนแพกลาง น้ำ ขณะนั้นเวลาใกล้ค่ำมากแล้ว อาจารย์กำลังเล่าเรื่องการสร้างเขื่อนเจ้าพระยาว่า ต้องการที่จะให้ภาคกลางได้มีน้ำใช้ในการเกษตรตลอดปี ขณะนั้นก็มีชาวบ้านหลาย คนอยู่บนแพด้วย คนหนึ่งหันมาเห็นอาจารย์ก็เรียกเพื่อนให้หันมาดูแล้วพูดขึ้นว่า “นั่นไงปว้ย คนที่เซ็นชื่อในแบงค์” ข้าพเจ้าได้ยินเข้ายังรู้สึกขำว่า เมื่อหลายปีมาแล้ว

ตนเองก็รู้จักอาจารย์ไม่ต่างจากที่ชาวบ้านคนอื่น ๆ รู้จัก กล่าวคือรู้จักแต่ลายเซ็นใน
 แบนด์ แต่ข้าพเจ้าก็ค่อนข้างแปลกใจว่าเหตุใดชาวบ้านจึงได้รู้จักหน้าตาอาจารย์ เพราะ
 ถ้าจะว่าไปแล้ว สมัยนั้นหนังสือพิมพ์และโทรทัศน์ก็ไม่แพร่หลายนัก ไม่น่าจะมี
 คนรู้จักท่านได้

ความแปลกใจเรื่องที่มีชาวบ้านรู้จักหน้าตาอาจารย์ก็หายไป เมื่อข้าพเจ้าได้เดิน
 ทางไปกับอาจารย์ เพื่อไปเยี่ยมหมู่บ้านที่อาจารย์เคยมาโคตรม ในสมัยสงครามโลก
 ครั้งที่ ๒ วันนั้นเราเดินทางเข้าไปในหมู่บ้านวังน้ำขาว อ.วัดสิงห์ ในราว ๓ โมงเย็น
 เห็นจะได้ พอพวกเราลงจากรถเดินไปสักครู่ พร้อม ๆ กับฟังอาจารย์เล่าถึงเรื่องโคตรม
 มาลงใกล้ ๆ หมู่บ้าน และถูกจับมามัดไว้ในหมู่บ้านนี้ พวกเราก็ได้ยินเสียงเด็กและ
 ผู้ใหญ่ในหมู่บ้าน ๒-๓ คน ตะโกนขึ้นมาว่า “ป่วยมา ป่วยมา” แล้วก็วิ่งไปตาม
 คนโน้นคนนี้ อาจารย์ก็ทักทายชาวบ้านหลายคนในหมู่บ้าน แล้วพาพวกเราไปที่บ้าน
 หลังหนึ่ง ซึ่งอาจารย์บอกว่า เป็นคนที่ช่วยชีวิตอาจารย์ไว้ บ้านหลังนั้นเป็นบ้านไม้สัก
 หลังใหญ่ ยกพื้นสูงตามแบบบ้านในชนบททั่วไป มีเสาดันใหญ่ ๆ หลังจากเจ้าของ
 บ้านนำน้ำดื่มใส่ขันเงินใบใหญ่มาให้เราดื่มแล้ว อาจารย์ก็ได้นั่งฟังเสาดันหนึ่ง แล้วก็
 แสดงท่าจำลองพร้อมกับเล่าว่า ผมถูกมัดไว้ที่เสาอย่างนี้ พวกเรายังหัวเราะกันด้วย
 ความขบขัน จากนั้นอาจารย์ก็ได้สนทนาปราศรัยกับเจ้าของบ้าน พร้อมภรรยาและ
 ลูกหลาน เป็นการถามข่าวคราวเหมือนเพื่อนคนหนึ่งนั่นเอง พอออกจากหมู่บ้านมา
 ข้าพเจ้าจึงไม่แปลกใจว่า ทำไมชาวบ้านที่ชยันทกิจรู้จักหน้าตาของอาจารย์ เพราะ
 อาจารย์เล่าว่า “ถ้ามีโอกาสเมื่อใดผมก็จะต้องกลับมาชยันทเป็นประจำ”

ความเข้าใจในอารมณ์ความรู้สึกของคนหนุ่มสาวของอาจารย์ แสดงให้ข้าพเจ้า
 เห็นอย่างชัดเจนด้วยตัวเองอีกครั้ง ในที่ประชุมสัมมนาบัณฑิตอาสาสมัครรุ่นที่ ๗ ใน
 เดือนเมษายน ๒๕๑๙ ซึ่งเป็นครั้งสุดท้ายที่อาจารย์มาร่วมประชุมสัมมนาประจำปีของ
 บัณฑิตอาสาสมัคร บัณฑิตอาสาสมัครคนหนึ่งเปิดประเด็นอภิปรายว่า บัณฑิตอาสา
 สมัครควรจะมีท่าทีและจัดการต่อทุจริตคอร์ปชั่นที่ประสบในท้องถิ่นอย่างไร บัณฑิต
 อาสาสมัครหลายคนอภิปรายสนับสนุนให้ถือเป็นภาระหน้าที่ของบัณฑิตอาสาสมัคร
 ที่จะต้องเข้าไปมีส่วนรับผิดชอบช่วยเหลือ ไม่ปล่อยดูตาย หรือทำเป็นไม่เห็นเสีย ซึ่ง
 อาจารย์หลายท่านก็ไม่เห็นด้วย บอกว่าไม่ควรทำ ทำไม่ได้ ปรากฏว่าบัณฑิตอาสา

สมัครรุ่นที่ ๗ หลายคนไม่พอใจ และพูดว่าถ้าเช่นนั้นก็มีประโยชน์อะไรที่จะส่งบัณฑิต
 อาสาสมัครออกไปในชนบท ถ้าพบเห็นอะไรไม่ดีแล้วไม่รีบเข้าช่วยเหลือ ดูด้ายเสีย
 โครงการเช่นนี้จะมีประโยชน์อย่างไร หลายคนใช้ถ้อยคำกับอาจารย์ค่อนข้างรุนแรง
 แต่ท่านก็นิ่งเป็นประธานในที่ประชุมโดยไม่แสดงอาการโกรธ แต่พยายามที่จะให้สติ
 ว่า ไม่ใช่ให้ดูดาย แต่ต้องมีวิธีการที่ดีในการจัดการ ไม่ใช่เห็นอะไรไม่ดี ก็ทำเรื่องร้อง
 เรียนหรือเขียนจดหมายมาลงข่าวหนังสือพิมพ์ทันที ถ้าทำเช่นนี้ ตัวบัณฑิตอาสาสมัคร
 ก็จะอยู่ไม่ได้ และต่อไปก็จะมีหน่วยงานไหนรับบัณฑิตอาสาสมัครต่อไป ถ้าพบ
 อะไรไม่ถูกไม่ควรขอให้บอกมาที่อาจารย์ก่อน แล้วจะช่วยกันคิดหาทางออกให้เป็น
 ประโยชน์ที่สุด โดยไม่มีใครเป็นอันตราย

หลังจากเข้ามาทำงานที่สำนักบัณฑิตอาสาสมัคร ตั้งแต่ปลายปี ๒๕๑๘ เป็นต้น
 มา ข้าพเจ้าจึงได้ใกล้ชิดอาจารย์มากขึ้น จำได้ว่าวันใดที่อาจารย์เสร็จงานเร็วจากสำนัก
 งานอธิการบดี ท่านจะแวะมาถามข่าวคราวพวกเราที่ทำงานในตอนเย็น ๆ เสมอ ๆ และ
 บ่อยครั้งที่ชวนพวกเราไปรับประทานอาหารตอนเย็นในตอนค่ำด้วยกัน พวกเรามักจะ
 ไปพร้อมกันหลายคนจนกระทั่งเต็มรถอาจารย์ นั่งเบียดกันไป ๕ - ๖ คน เพราะ
 รถของอาจารย์คันเล็กมาก บางครั้งก็ตามไปเองอีก ๕ - ๑๐ คน "ร้านดัชนี" ที่เข
 สะพานวันชาติ มักจะเป็นร้านที่อาจารย์พาพวกเราไปทานอาหาร พอดังสองครั้งเข้า
 พวกเราก็บอกอาจารย์ว่า "อย่าไปเลยร้านใหญ่และแพงด้วย" อาจารย์ก็ว่า "ไม่เป็นไร
 ผมได้ลดราคา" พอดังมาอาจารย์ก็ไม่ชวนพวกเราไปที่นั่นอีกเลย แต่พาเราไปที่ตลาด
 นานา บางลำพู ซึ่งได้กลายมาเป็นที่รับประทานอาหารประจำของพวกเรากับอาจารย์
 ทุกครั้งที่ไปตลาดนานา อาจารย์ต้องสั่ง "ก๋วยเตี่ยวคั่ว หรือก๋วยเตี่ยวผัดแห้ง" หรือ
 พวกเราเรียกว่า "ก๊ากโก" ส่วนเครื่องดื่มประจำคือ "โอเลี้ยง"

ข้าพเจ้ายังจำถึงครั้งสุดท้ายที่ร่วมงานกับอาจารย์ได้ดี นั่นคือ การสัมมนา
 อาสาสมัครระหว่างประเทศ ซึ่งสำนักบัณฑิตอาสาสมัครเป็นผู้จัดขึ้นระหว่างวัน
 ๓ - ๕ ตุลาคม ๒๕๑๙ ที่มูลนิธิบูรณะชนบทฯ จ.ชัยนาท การสัมมนาคครั้งนั้นอาจารย์
 ได้มาร่วมงานด้วยตลอดเวลาตั้งแต่เริ่ม ในวันที่ ๓ ตุลาคม ๒๕๑๙ อาจารย์ได้กล่าว
 ปาฐกถาเรื่อง "งานอาสาสมัครกับการพัฒนาชนบทไทย" ซึ่งนับเป็นปาฐกถา
 สุดท้ายก่อนจากประเทศไทย ในครั้งนั้นท่านได้กล่าวกับอาสาสมัครไทย และอาสา

สมัครต่างประเทศที่มาทำงานในประเทศไทยว่า เหตุใดจึงต้องมีการพัฒนาชนบท รัฐบาลและเอกชนได้ทำงานพัฒนาชนบทอะไรไปแล้วบ้าง ผลเป็นอย่างไร และในที่สุดท่านก็ได้ให้ข้อคิดที่ควรคำนึงสำหรับอาสาสมัครทั้งไทยและต่างประเทศไว้หลายประการ เช่น ๑) หน่วยงานอาสาสมัครทั้งไทยและต่างประเทศ ควรจะมีการเรียนรู้ซึ่งกันและกัน เพื่อให้การทำงานมีประสิทธิภาพ ๒) ควรมีการประชุมสัมมนาร่วมกันระหว่างอาสาสมัครให้มากขึ้น เพื่อพิจารณาว่าเราจะร่วมมือกันได้อย่างไร ทั้งนี้เพราะอาสาสมัครมีจุดหมายอย่างเดียวกัน พูดภาษาเดียวกัน และมีความคิดอันเดียวกันเห็นพ้องต้องกัน ๓) อาสาสมัครควรจะมีโครงการอบรมร่วมกันได้ใหม่ โดยท่านกล่าวว่า “อาสาสมัครไม่ว่ามาจากหน่วยไหน เป็นเยาวชนอาสาสมัคร หรืออาสาสมัครต่างประเทศ จะต้องมีการอบรมทั้งนั้น หลักสูตรการอบรมนั้นตรงกันหรือไม่” “อย่างนี้แล้วทำไมเราไม่ถือประโยชน์ที่จะมีการอบรมร่วมกัน” ๔) เรื่องของการเลือกสถานที่สำหรับอาสาสมัครทั้งภายในประเทศและต่างประเทศ จะมีหน่วยกลางอะไรใหม่ ที่เป็นผู้พิจารณาว่านี่เป็นที่ที่เหมาะสมสำหรับใครควรทำอย่างไร ๕) ความสมานฉันท์ระหว่างอาสาสมัครด้วยกัน แม้จะเลิกงานอาสาสมัครไปแล้วก็ควรจะมีการติดต่อกัน วันรุ่งขึ้นคือวันที่ ๔ ตุลาคม จำได้ว่าขณะนั้นเป็นเวลาบ่ายแล้ว ระหว่างที่ท่านกำลังนั่งอยู่ในที่ประชุมสัมมนานั้น ได้มีเจ้าหน้าที่จากศาลากลาง จ.ชยนาทมาแจ้งว่า อ.นงเยาว์ ชัยเสรี (ขณะนั้นเป็นรองอธิการบดีฝ่ายบริหาร) โทรศัพทมาขอให้ท่านกลับไปธรรมศาสตร์ เพราะสถานการณ์ไม่สู้ดี ท่านจึงจำเป็นต้องเดินทางกลับก่อน ส่วนพวกคณะผู้เข้าร่วมสัมมนาเดินทางกลับในเวลาบ่ายวันที่ ๕ ตุลาคม ๒๕๑๙ ดังนั้นข้าพเจ้าจึงพบอาจารย์ครั้งสุดท้ายในที่ประชุมสัมมนา เช่นเดียวกับที่ได้รู้จักอาจารย์ครั้งแรกในที่ประชุมสัมมนานั้นเอง

นอกจากจะมีชีวิตที่เคร่งเครียดกับงานต่าง ๆ แล้ว ข้าพเจ้ายังจำได้ดีว่า เมื่อเสร็จสิ้นการประชุม ท่านก็ยังมีอารมณ์ขันสนุกสนาน พาพวกเราไปพักผ่อน ถ้าจำไม่ผิดเห็นจะเป็นกลางคืนก่อนการประชุมสัมมนาอาสาสมัครระหว่างประเทศ หลังจากเตรียมงานทุกอย่างพร้อมแล้ว ตกกลางคืนอาจารย์พาพวกเรานั่งรถไปที่เขื่อนชยนาท แล้วก็อธิบายให้พวกเราฟังถึงเหตุผลความจำเป็นในการสร้างเขื่อนชยนาท ซึ่งเป็นเขื่อนกั้นน้ำเพื่อการเกษตรแห่งแรกของประเทศไทย ที่ทำให้บริเวณภาคกลางมีน้ำใช้ในการ

เกษตรตลอดทั้งปีตราบจนทุกวันนี้ และวันนั้นในบริเวณใกล้ ๆ เชื้อนมีงานวัด ไม่ทราบ
 ว่าใครเป็นคนไปซื้อประทัดมาจุดเล่น ที่บริเวณโรงแรมเชื้อนชัยนาท ข้าพเจ้าได้เห็น
 อาจารย์สนุกสนานกับการเล่นประทัดแบบต่าง ๆ ความที่ข้าพเจ้าเป็นคนที่ไม่รู้จัก
 ประทัดมากที่สุด จึงได้แต่คอยถามอาจารย์ว่าแบบนี้เขาเรียกว่าอะไร แบบนี้เขา
 เรียกว่าอะไร ซึ่งท่านก็ได้กรุณาอธิบายอย่างชัดเจนและจุดแสดงให้เห็นว่าอย่างนี้
 เรียกว่าปลาดุก จุดแล้วใส่ลงไปใต้น้ำ มันจะวิ่งได้ แบบนี้เรียกว่า “โอง” และแบบ
 ต่าง ๆ อีก ภาพความสนุกสนานสบายใจของอาจารย์เช่นนั้น ข้าพเจ้ามักจะพบใน
 ทุกครั้งที่ไป จ.ชัยนาท ซึ่งข้าพเจ้าก็คิดว่า นาน ๆ ครั้งอาจารย์จึงจะได้กลับไป จ.ชัยนาท
 เพราะข้าพเจ้าทราบว่า อาจารย์มีภาระหน้าที่การงานมาก ตลอดมานับตั้งแต่หนุ่มจน
 อย่างเข้าวัยชรา

ขณะนี้ข้าพเจ้าได้แต่คิดหวังว่า คงจะมีสักวันที่อาจารย์จะกลับมาเยือนเมืองไทย
 และได้มีโอกาสกลับไปหมู่บ้านวังน้ำขาว อ.วัดสิงห์ ซึ่งเป็นหมู่บ้านที่อาจารย์เคยพูด
 ไว้เมื่อไปที่หมู่บ้านนี้ครั้งสุดท้าย เมื่อเดือนกันยายน ๒๕๑๗ ว่า “ถ้ามีโอกาสเมื่อไหร่
 ผมจะต้องมาที่หมู่บ้านนี้เสมอ และผมจะมาที่หมู่บ้านนี้อีก”

กุมภาพันธ์ ๒๕๒๗

การเลือกคนร่วมงานของอาจารย์ป่วย

สมาน เลือดดวงหัด

(๑)

ผมพบกับ อ.ป่วย อิงภากรณ์ครั้งแรกที่โรงแรมสมิหรา สงขลา ท่านได้รับ
ญจากคุณหญิงอัมพร มีสุข ซึ่งขณะนั้นดำรงตำแหน่งอธิบดีกรมวิชาการ ให้ไป
ดงป่ารุกถาเรื่องปัญหาเศรษฐกิจกับการบริหารการศึกษา ในที่ประชุมสัมมนาที่
มิวิชาการ กระทรวงศึกษาเป็นผู้จัดขึ้น โดยเหตุบังเอิญที่ผมกับคุณหญิงไชย พุทธาโร
ร่วมกันจัดพิมพ์หนังสือเรื่อง การศึกษาเพื่อมวลชน ขึ้นก่อนหน้านั้นไม่นาน กรม
การจึงได้ให้เกียรติเชิญผมเข้าไปร่วมการสัมมนาในครั้งนั้นด้วย

เสร็จจากการปาฐกถา อ.ป่วยได้ลงจากเวทีมาทักทายกับคณะอาจารย์จาก
มหาวิทยาลัยต่าง ๆ ที่นั่งเป็นกระจุกอยู่ในที่ประชุม ม.ร.ว.พฤษีสาร ชุมพล จึงได้
แนะนำผมให้รู้จักกับท่าน

(๒)

ในเดือนตุลาคม ๒๕๑๗ สภามหาวิทยาลัยได้มีมติแต่งตั้งให้ อ.ป่วย ดำรง
แห่งอธิการบดีมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เป็นระยะเวลาเดียวกับที่พรรคการเมือง
ง ๆ ของนักศึกษาในธรรมศาสตร์กำลัง เริ่มรณรงค์หาเสียงเพื่อรับเลือกเข้าบริหาร
กิจการนักศึกษาและสภานักศึกษา

ช่วงนั้นพรคณัศึกษาศึกษาในธรรมศาสตร์มีด้วยกัน ๔ พรรคคือ พลังธรรม ยุงทอง แนวประชาและธรรมจักร ผมเองเป็นประธานสภานักศึกษา เป็นกรรมการบริหารของพรรคพลังธรรม และกำลังได้รับการเสนอชื่อจากพรรคให้ลงแข่งขันชิงตำแหน่งนายกองค์การ

อ.ป๋วยได้เรียกผมเข้าพบในเย็นวันหนึ่ง ที่ห้องทำงานของท่านที่คณะเศรษฐศาสตร์ ท่านได้ปรารภกับผมว่า

“คุณสมาน ผมกำลังจะแต่งตั้งรองอธิการบดีเพื่อช่วยงานผม ตอนนี้อยู่แล้ว ๓ คนคือ อ.นงเยาว์ (ชัยเสรี) อ.เสนห์ (จามริก) และ อ.ชาญวิทย์ (เกษตรศิริ) ผมอยากให้คุณช่วยกันเลือกรองอธิการบดีให้ผมสักคนหนึ่ง เพื่อเป็นรองฝ่ายกิจการนักศึกษา”

“พวกผมคงไม่รู้จักอาจารย์ธรรมศาสตร์ดีเท่ากับอาจารย์หรือครับ” ผมบอกอ.ป๋วยไปอย่างนั้น

“งั้นเอาอย่างนี้ดีกว่า ผมว่าอาจารย์ลองบอกชื่อคนที่อาจารย์คิดว่าเข้าท่ามาสัก ๔ - ๕ คน แล้วผมจะนำไปปรึกษาหารือกันมาเสนออาจารย์อีกครั้งหนึ่ง” ผมแย้งไปด้วยความเกรงใจ และด้วยความไม่ค่อยแน่ใจว่า จะหาคนร่วมงานที่ถูกต้องให้ท่านได้

“คนที่ผมเลือกมาช่วยงานก็คนธรรมดา ไม่มีอะไรพิเศษ ผมมีหลักการง่าย ๆ คือ ต้อง เป็นคนดี มีความสามารถและรับผิดชอบ ลองเอาหลักการนี้ไปพิจารณาหาให้ผมก็แล้วกัน”

เพื่อให้การคัดเลือกอาจารย์ เข้ารับการแต่งตั้งเป็นรองอธิการบดีฝ่ายกิจการนักศึกษา เป็นไปโดยการรับฟังเสียงข้างมากของนักศึกษา อ.ป๋วยจึงเห็นชอบกับวิธีการที่จะให้พรรคนักศึกษา เสนอชื่ออาจารย์เข้ามาพรรคละ ๓ คน อาจารย์คนใดมีเสียงสนับสนุนมากที่สุดก็จะได้รับการแต่งตั้ง

แล้วผมก็ลาจากท่านอาจารย์ด้วยความหนักใจ

(๓)

พรรคพลังธรรมได้นำปัญหานี้เข้าพิจารณาในที่ประชุมคณะกรรมการบริหารของพรรค มีความเห็นร่วมกันว่า อ.บันลือ คงจันทร์ อาจารย์ประจำคณะนิติศาสตร์ เป็นผู้สนใจในกิจกรรมนักศึกษา มาก แม้พวกเราที่เป็นกรรมการบริหารของพรรคจะไม่มี

ใครสนิทสนมกับท่านเลย การที่พวกเราพบอาจารย์คนนี้ทุกครั้งที่มีงานในหอประชุมใหญ่ ไม่ว่าจะเป็นการจัดอภิปราย นิทรรศการหรือดนตรีก็ตาม ก็สามารถยืนยันกันได้ว่าท่านเป็นผู้สนใจในกิจกรรมนักศึกษาอย่างแท้จริง ที่ประชุมจึงเห็นสมควรเสนอชื่อของ อ.บันลือ คงจันทร์ ให้เข้ารับการแต่งตั้งเป็นรองอธิการบดีฝ่ายกิจการนักศึกษาต่อไป

เพื่อให้มติของพวกเรามีผลในทางปฏิบัติ ผมจึงเชิญบรรดาหัวหน้าพรรคนักศึกษา มาปรึกษาหารือ และให้ทุกพรรคเสนอชื่อบุคคลตามที่แต่ละพรรคจะเห็นสมควร เพื่อให้อธิการบดีพิจารณา

ผลก็เป็นไปตามที่เราคาดหมาย คือ อ.บันลือ คงจันทร์ได้รับเสียงสนับสนุนมากที่สุดจากพรรคนักศึกษา จึงได้รับการแต่งตั้งเป็นรองอธิการบดี ฝ่ายกิจการนักศึกษาในที่สุด

(๔)

ผมได้มีโอกาสพบปะพูดคุยกับ อ.ป๋วยอย่างใกล้ชิดอีกครั้งหนึ่ง ที่ร้านขายหยอยทอดในตลาดนานา บางลำพู ผมเดินกลับจากโรงพิมพ์เจริญวิทย์ซึ่งเป็นผู้พิมพ์หนังสือของผม ผ่านตลาดนานาเพื่อจะไปขึ้นรถเมล์กลับธรรมศาสตร์ เห็น อ.ป๋วย อ.ไตรรงค์ สุวรรณศิริ อ.รังสรรค์ ธนะพรพันธุ์ และอ.นิตยา มาพึ่งพงษ์ กำลังสั่งอาหาร จึงมีโอกาสได้รับเชิญเข้าร่วมโต๊ะในค่ำวันนั้นด้วย

มีหลายเรื่องที่เป็นประเด็นของกรรสนทนาในคืนนั้น แต่ที่ตื้นใจที่สุดคือ เมื่อท่านบอกให้ทราบ ว่า “พวกคุณเลือกคนร่วมงานที่ถูกใจให้ผม คุณบันลือเป็นคนดีและมีฝีมือที่เดียว”

หลังวันที่ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ สันติบาลได้ขอให้ อ.บันลือมอบรายชื่อนักศึกษาธรรมศาสตร์ ที่ทำกิจกรรมทั้งหมดให้แก่ทางสันติบาล คำร้องขอจากสันติบาลเช่นนี้ทำให้ อ.บันลือต้องขบคิดอย่างหนัก ในที่สุดท่านก็ได้มอบชื่อให้แก่สันติบาลไปทั้งสิ้น ๗๕ คน ทั้ง ๆ ที่รู้ ๆ กันอยู่ว่านักศึกษาที่ทำกิจกรรมในธรรมศาสตร์นั้นมีเป็นร้อยคน ใน ๗๕ รายชื่อที่วันนั้น ๑๕ คนเป็นกรรมการบริหารองค์การนักศึกษา และอีก ๖๐ คนเป็นสมาชิกสภานักศึกษา โดยท่านได้แจ้งเหตุผลให้สันติบาลทราบว่า “ในธรรมศาสตร์นี้มีนักศึกษาเพียง ๗๕ คนเท่านั้น ที่ทำกิจกรรมโดยถูกต้องตามระเบียบมหาวิทยาลัย”

(๕)

ด้วยหลักการง่าย ๆ ที่ว่า “เป็นคนดี มีความสามารถและรับผิดชอบ” อ.ป๋วย อึ้งภากรณ์ได้เลือกคนเช่น อ.นงเยาว์ ชัยเสรี อ.เสนห์ จามริก อ.ชาญวิทย์ เกษตรศิริ และอ.บันลือ คงจันทร์ เข้าร่วมทีมงานของท่าน ในที่สุดคนเหล่านี้ก็ได้พิสูจน์ให้อาจารย์ ข้าราชการและนักศึกษารวมศาสตร์ ตลอดจนผู้ที่สนใจในกิจกรรมต่าง ๆ ของ ธรรมศาสตร์ทุกคน ได้เห็นว่าคนเหล่านี้มีความสามารถทางด้านบริหาร มีภูมิรู้ทาง วิชาการ และมีคุณความดีที่ควรแก่การจดจำไว้ทุกคน

ผมภูมิใจที่ได้เรียนรู้เรื่องนี้จากท่าน และยินดีที่จะเล่าต่อไปให้ใครต่อใครฟัง

รถถูกชนท้ายแต่ไม่ได้ค่าซ่อม

ไววิทย์ ชัยสูตร

วันนั้นหลังจากเสร็จงานที่ธนาคารแล้ว ผมก็ขับรถไปรับภรรยาที่กรมศิลปากร เพื่อกลับบ้านตามปกติ ขับมาทางถนนพระอาทิตย์และข้ามสะพานบางลำพูเพื่อไป ลี้ยวขวาตรงสี่แยกบางขุนพรหม สมัยนั้นรถสวนกันได้ไม่ใช่วันเวย์เช่นปัจจุบัน ขณะนั้นฝนกำลังตกพริ้ว ๆ อยู่ รถราติดกันพอสมควร พอลงสะพานบางลำพูมาได้ไม่นาน ก็รู้สึกว่่าท้ายรถโดนกระแทกอย่างแรงจนรถกระดอนไปข้างหน้า ดีว่าไม่ไปชน ในข้างหน้า ผมรู้ทันทีว่ารถโดนชนท้ายแล้ว

ผมรีบดับเครื่องและเปิดประตูรถลงไปดู ปรากฏว่ไฟท้ายแตกไป ๑ ดวง และ ฝนช่นบูบไปหน่อย ผมนึกในใจว่คราวนี้ต้องเรียกค่าเสียหายให้คุ้มทีเดียว แต่พอเห็น รถคันที่ชนรถผมแล้ว ผมก็เปลี่ยนความคิดทันทีว่อย่างงี้ ๆ ก็อย่าให้ผมต้องขาดทุนค่า ซ่อมเลย เพราะคนขับรถคันนั้นคงมีฐานะไม่ดีไปกว่าผมแน่ รถคันดังกล่าวเป็นรถ ฟอร์ดดินแวนเก่า ๆ ซึ่งสมัยหนึ่งรถชนิดนี้ทำเป็นรถแท็กซี่วิ่งเก็ลื่อนกรุงกันทีเดียว แต่ ่มมีให้เห็นอีกแล้วอาจเป็นเพราะผูกงไปหมดแล้วก็ได้

คนขับรถคันนั้นเปิดประตูรถลงมา พอผมเห็นหน้าเท่านั้นก็รู้ทันทีว่ผมเห็น ะต้องเสียค่าซ่อมเองเสียแล้ว เพราะเขาผู้นั้นคือ ดร.ป๋วย อึ๊งภากรณ์ ลูกของคุณบ้าน ใหญ่ผมเอง “อ้าววิทย์เองหรือ” คำแรกที่ ดร.ป๋วย พูด “ขอโทษที กำลังคิดอะไร

เพลิน ๆ อยู่ เลยเหยียบเบรคไม่ทัน” “รถเป็นอย่างไรบ้าง?” ครูป่วยถาม “ไฟฟ้
 แดกดวงเดียวครับ” ผมตอบ “ถ้าจะเอาค่าซ่อมก็ไปเอาที่แม่อีก็แล้วกัน เอียจะรีบ
 ประชุมที่เบงค์ชาติ” ดร.ป่วยกล่าวต่อ เสร็จแล้วต่างคนก็ขึ้นรถของตนขับไปท่ามก
 ไทยมุงทั้ง ๒ ฟากถนน ที่รู้สึกแปลกใจที่คู่กรณีตกลงกันได้อย่างรวดเร็ว (แม่อี
 คุณน้ำในภาษาไทย หมายถึงคุณแม่ผม)

ขณะนั้น ดร.ป่วย นอกจากเป็นผู้ว่าการธนาคารแห่งประเทศไทยแล้ว ยังค
 ตำแหน่งผู้อำนวยการสำนักงานงบประมาณด้วย (ไม่แน่ใจว่าเรียกตำแหน่งในขณะ
 ถูกต้องหรือไม่) ซึ่งมีหน้าที่หนักทั้ง ๒ ตำแหน่ง จึงทำให้ต้องครุ่นคิดและวางแผน
 ตลอดเวลา ลูกเมียจึงไม่ยอมให้ขับรถเอง แต่เจ้าตัวก็ไม่ค่อยชอบนั่งรถประจำตำแห
 ชอบแต่ขับรถออสตินแวนเก่า ๆ คั้นนั้น ซึ่งนำกลับมาจากประเทศอังกฤษเป็นประ

ดร.ป๋วย โตตร่ม

นเรศ นโรปกรณ์

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์จัดงานฉลอง อายุ ๗๐ ปี ให้ ศาสตราจารย์ ดร.ป๋วย
กกรณ์ ไปแล้วเมื่อวันที่ ๗-๘-๙ มีนาคม ๒๕๒๙ นี้ อย่างสมเกียรติ โดยที่ตัวท่านยัง
พักอยู่ในประเทศอังกฤษอย่างเดิม หลังจากนิราศร้างห่างไทยไปตั้งแต่กรณีย์ ๖
คม ๒๕๑๙ หรือ “๖ ตุลาฯ มหาโหด” ซึ่งหวัด ๆ จะเอาชีวิตไม่รอดอย่างที่รู้ ๆ กัน

ชื่อของ ดร.ป๋วยในช่วงหลัง เป็นที่กระเดื่องดังในทางเศรษฐกิจ การเงิน การคลัง
มักจะหาตัวจับสำหรับคนไทยด้วยกัน แต่ไม่ยอมเดินทวงเข้าสู่ “ถนนการเมือง”
แต่ยุคสฤษดิ์ ทั้งที่โอกาสเปิดให้ทุกประตู แม้ยุคถนอมประภาสก็เช่นกัน

ก็นับว่าท่านเป็นนักวิชาการที่มีอุดมคติอุดมการณ์สูงสุดคนหนึ่งของเมืองไทย
แต่วันนี้ ผมจะเล่า “วีรกรรม” ของ ดร.ป๋วย อึ้งภากรณ์ ในฐานะ “เสรีไทย” ใน
ประเทศอังกฤษ ซึ่งมาฝึกอบรมที่อินเดีย และมาโตตร่มลงเมืองไทยระหว่างปลาย
รามโลกครั้งที่แล้ว เพื่อติดต่อกับ ดร.ปรีดี พนมยงค์ ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์
ในฐานะหัวหน้าขบวนการเสรีไทย ในประเทศ

เสรีไทยในอังกฤษจำนวน ๓๖ คนได้เริ่มฝึกและปฏิบัติงานอย่างทหารจริง ๆ ตั้ง
วันที่ ๗ สิงหาคม ๒๔๘๕ และเดินทางมาฝึกต่อในอินเดีย เมื่อกลางเดือนมกราคม

ดร.ป๋วยสำเร็จวิชากฎหมาย เป็น “ธรรมศาสตร์บัณฑิต” รุ่นแรกและ
เศรษฐศาสตร์จากมหาวิทยาลัยลอนดอน ด้วยคะแนน “เกียรตินิยมสูง” หนัก
ต้องจับปืนและเป็นทหารแม้จะแบบ “ทหารชั่วคราว” อย่างที่ท่านเรียกตัวเองอยู่
มาแล้ว แทบไม่มีทางเป็นไปได้ หรือไม่อยู่ในความนึกคิดของท่านเลย

แต่ก็อย่างว่า “สงครามมาประชิดตัวแดนไกลใกล้ๆ ทอดชีพอาสาไป
คราม” และด้วยความรักชาติยิ่งชีพ ท่านจึงอาสาสมัครเหมือนคนไทยอื่น ๆ

รวบรัดดีกว่านะครับ

หลังจากฝึกโดดร่มในอินเดียจนใช้การได้แล้ว ก่อนวันเกิดครบ ๒๙ ปีเต็ม
คือ ในวันที่ ๖ มีนาคม ๒๔๘๘ ดร.ป๋วย และเพื่อนเสรีไทยอีก ๒ คนก็ได้รับคำสั่ง
มาโดดร่มในเมืองไทย (ที่ จ.ชัยนาท ตรงหมู่บ้านวังน้ำขาว) เมื่อเวลาห้าทุ่มครึ่ง เก
อีกสองคน คือ นายประธาน เปรมกมล ชื่อแฝงหรือชื่อจัดตั้งในขบวนการเสรีไทย
“แดง” และ นายเปรม นูรี ชื่อแฝงว่า “ดี” ส่วน ดร.ป๋วยชื่อแฝงว่า “เข้ม” ซึ่งต่อ
ท่านเพิ่มนามสกุลเข้าไปด้วยว่า “นายเข้ม เย็นยิ่ง” เคยเขียนจดหมายเตือนสติจอร์
ถนอม ครั้งหนึ่งโดยใช้ชื่อนี้

การโดดร่มของดร.ป๋วยและคณะครั้งนี้ เป็นการโดดร่ม “แบบสุ่ม” (B
Dropping) ซึ่งหมายความว่าไม่มีใครมารับทางพื้นดิน ที่จริงก็ไม่ได้กำหนดที่ ๆ จะ
ถึงพื้นว่าที่ไหนแน่หรือ แต่กำหนดบริเวณกว้าง ๆ ว่า ควรเป็นป่าบริเวณระห
สุโขทัยกับสวรรคโลกเท่านั้น เพื่อจะซ่อนตัวได้โดยปลอดภัย

เมื่อถึงพื้นแล้วภาระสำคัญคือ ให้ติดต่อ “ฐานทัพ” อังกฤษในอินเดีย โดย
วิทยุทันที จากนั้นก็ทำไปตามลำดับต่อไปนี้

๑. รักษาตัวให้รอด
๒. รายงานฐานทัพทุกระยะ
๓. รอรับผู้จะมาโดดร่มชุดหลัง

จะโดยที่นักบินฝรั่งหลงจุดโดดหรือเป็นความมืดของข้างแรมก็ได้ ปรากฏในภ
หลังว่า ดร.ป๋วยและคณะลงไกลจุดถึง ๒๕ หรือ ๓๐ กิโลเมตร และใกล้ “หมู่บ้าน
น้ำขาว” เกินไป ชำร่ายร่วมสัมภาระใบหนึ่งใน ๗ ใบได้ตกลงในหมู่บ้านเสียอีกตัว
นั้นคืออันตราย

ผลก็เป็นจริง เพราะชาวบ้านที่มาตัดไม้ในป่าได้พบ แต่ก็ยังไม่มื่ออะไร เมื่อเขารู้ว่าคนไทยพูดภาษาไทยโคตรร่มลงมา และคณะดร.ป๋วยก็หลอกว่าเป็นเครื่องบินแบบของญี่ปุ่น ที่มีสี่เครื่องยนต์ พวกเขาช่วยเหลือนด้วยดี

อย่างไรก็ตาม ดร.ป๋วยและคณะก็รีบอพยพเข้าป่าลึก โดยได้บันทึกถึงตอนหวาดไว้วัว

“รุ่งขึ้นเวลา ๑๐ นาฬิกา ตีกับแดง ก็ไปส่งวิทยุในที่ซ่อนวิทยุนั้น ข้าพเจ้านั่งยามคนเดียวเช่นเคย เพื่อนข้าพเจ้าไปได้ประมาณ ๕ นาที ข้าพเจ้าก็เห็นคนหลายคนผ่านไปทาง ๆ ข้าพเจ้าเข้าใจว่าเขาไม่ได้เห็นข้าพเจ้าในครั้งนั้น ข้าพเจ้านั่งเฝ้าคอยเป็นเวลาลึกอืดใจ ก็มีคนเป็นจำนวนมากไหลขึ้นมาล้อมที่พักของเรา ชาวบ้านเหล่านี้มาทั้งทางซ้าย ทางขวา ข้างหน้า ข้างหลัง ชูปืนพกอยู่หลายกระบอก เกมของสิ้นสุดลงเพียงแค่นี้ อย่างน้อยก็เกมของข้าพเจ้าเอง ข้าพเจ้าทำอะไรอย่างอื่นได้นอกจากจะตะเบ็งเสียงขึ้นว่า *ยอมแพ้จับไปเถิด* หวังว่าเสียงที่ข้าพเจ้าตะเบ็งได้ยินไปถึงเพื่อนข้าพเจ้า และทำให้เขามีเวลานี้ไป”

บันทึกของ ดร.ป๋วยตรนี้ ถ้าจะมีการสร้างภาพยนตร์ประเภทหนังสงครามคงสนุก แต่ดร.ป๋วยเองกลับรู้สึกว่ เหตุการณ์ตอนนั้นเหมือน “โรงลิเก” ไปรดอ่านรำลึกถึงวีรกรรมของดร.ป๋วย จากบันทึกของท่านอีกตอนหนึ่งก็แล้วกันนะครับ

“ข้าพเจ้าแทบจะไม่สามารถเชื่อได้ว่า ภายในเวลาไม่ถึง ๑ วินาทีในขณะที่นั้นมคิดต่าง ๆ แล่นพลั่งเข้ามาในศีรษะของข้าพเจ้าเป็นอันมาก ตั้งแต่เวลาที่พเจ้ารู้ตัวว่ามีคนมาล้อมข้าพเจ้า จนเวลาที่เขาเข้ามาถึงตัว ในสมองของข้าพเจ้าได้ความคิดความเห็นหลายอย่างจนไม่ทราบว่าจะอะไรมาก่อนมาหลัง

...คิดถึงคูรักของข้าพเจ้าที่ลอนดอน

...คิดถึงคำสุดท้ายของคุณมณี สาณะเสน ที่ได้กล่าวแก่ข้าพเจ้าเมื่อก่อนเราเดินทางออกจากประเทศอังกฤษ

...คิดถึงเพื่อนข้าพเจ้าที่ยังอยู่ในอินเดีย

...คิดถึงเพื่อน ๒ คนของข้าพเจ้าที่อยู่ในพุ่มไม้ใกล้เคียง

...คิดถึงญาติและมิตรที่อยู่กรุงเทพฯ

...คิดถึงศาสนจากกองบัญชาการ ถึง “รัฐ” (ดร.ปรีดี พนมยงค์) ที่ยังอยู่ใน

...

กระเปาะของข้าพเจ้า และ

.....คิดถึงยาพิษที่อยู่ในกระเปาะหน้าอก!

ความคิดสุดท้ายข้อนี้เป็นความคิดที่มาหลังสุด

ข้าพเจ้าควรจะกลืนยาพิษเข้าไปใหม่หรือควรให้ยอมจับเป็น

ให้เขาจับตายเถิด เพราะเหตุว่าความลับที่นำมานั้นมีอยู่มากเหลือเกิน

และถ้าจะถูกจับเป็นไป ก็จะทำให้ข้าพเจ้าต้องขายเพื่อน ขายความลับเหล่านี้

แต่อย่าเลย ถูกจับดีกว่า!

เพราะเหตุว่า เอกสารต่าง ๆ ที่อยู่กับข้าพเจ้านั้น ข้าพเจ้าสามารถที่จะป้องกันได้ ตราบใดที่ยังมีชีวิตอยู่ ถ้าตายไปเสีย จะป้องกันอย่างไร ชีวิตเป็นสิ่งที่มีความสำคัญและสวยงาม และตราบใดยังมีชีวิต ตราบนั้นก็ยังมีความหวัง ถ้าญี่ปุ่นทรมาณข้าพเจ้า ข้าพเจ้าตายเสียเดี๋ยวนี้เห็นจะสบายดีกว่า แต่เห็นแล้วว่า ไม่มีผู้ใดอยู่ในหมู่คนที่ จะเข้ามาจับข้าพเจ้าเลย

อย่ากระนั้นเลย เมื่อปะเสือกก็ต้องยอมสู้ตายเลย ให้เขาจับเป็นดีกว่า อย่างตาย

และข้าพเจ้ายังมีชีวิตอยู่!

เมื่อได้ผ่านความคิดเห็นเรื่องความตายมาในสมองแล้ว ข้าพเจ้าก็สามารถที่จะเห็นแง่บางอย่าง ในขณะที่ข้าพเจ้าถูกจับ คนที่อยู่ข้างหน้าข้าพเจ้ามีปืนพก และเครื่องแบบตำรวจโหดเข้ามาถึงข้าพเจ้าแบบที่เห็นอยู่บนโรงลิเก

เขาไม่ได้ร้องเพลงลิเก แต่ร้องเสียงว่าอะไร ฟังไม่ออก มีอีกหลายคนที่ยืนอยู่รอบๆ ข้าพเจ้าในพุ่มไม้ และไม่ยอมออกมาจนกว่าข้าพเจ้าจะยกมือขึ้น แสดงให้เห็นว่าไม่มีอาวุธติดตัวเลย

ผู้ที่เข้ามาจับตัวข้าพเจ้าในขั้นแรกมีประมาณ ๕ หรือ ๖ คน แต่ต่อมาสัก ๑ นาทีหลังจากข้าพเจ้ายอมแพ้ เห็นมีประมาณ ๓๐ คน เข้ามัดมือข้าพเจ้าไว้หลังด้วยผ้าขาวม้า

ต่อไปนี้เป็นเวลาที่ผู้จับข้าพเจ้าพูด ไม่รู้ว่าเขาพูดว่าอย่างไรบ้าง เพราะต่างคนต่างพูดพร้อม ๆ กัน

แต่คนที่ใกล้ข้าพเจ้าที่สุด ดูเหมือนจะบอกข้าพเจ้าว่าครอบครัวข้าพเจ้าเป็นศัตรู

และพ่อแม่ของข้าพเจ้าคงไม่แต่งงานกัน

ข้าพเจ้าเคราะห์ดีที่ยอมแพ้ มิฉะนั้น.....ฯลฯ.....

คนที่เข้ามาทีหลัง เมื่อได้เห็นแน่ชัดว่า มือของข้าพเจ้าถูกมัดไพล่หลังแล้ว ก็
 วามสนุกด้วยการตบตีข้าพเจ้า และถือโอกาสสั่งสอนข้าพเจ้าด้วยถ้อยคำหยาบคาย
 ข้าพเจ้าไม่ได้โต้ตอบสักคำเดียว!”

ข้อเขียนที่สนุกยิ่งกว่านวนิยายของดร.ป๋วย ดังกล่าวนี้ ผมคัดจากหนังสืองานศพ
 อภสรร์ค ุฑทวงศ์

โปรดสังเกตด้วยว่า ดร.ป๋วยเกือบตายอีกครั้งหนึ่ง เมื่อ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙
 ท่านเป็นคนตายยาก และถึงอย่างไรใน“ทำเนียบวีรบุรุษไทย” ดร.ป๋วยจะไม่มีวัน
 เอย่างแน่นอน

สืบทอดอุดมการณ์ของอาจารย์ป๋วย

นิคม จันทรวาทูร

ลูกศิษย์ลูกหาและอาจารย์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์จะจัดงาน “๗๐ ปีอาจารย์ป๋วย” ขึ้นที่ท่าพระจันทร์ระหว่างวันที่ ๗-๙ มีนาคมศกนี้ สถาบันการศึกษาอื่น เช่น จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ก็มีกิจกรรมต้อนรับในโอกาสนี้เช่นเดียวกัน

ชาวธรรมศาสตร์ได้จัดงานทำนองนี้ติดต่อกันมา ตั้งแต่อ.ป๋วยถูกอำนาจมีผลักไลให้ระหกระเหินไปพำนักอยู่ที่ประเทศอังกฤษเมื่อวันที่ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ งานที่จัดขึ้นไม่ใช่เป็นเพียงงานวันเกิดที่ทำกันทั่วไป แต่เป็นโอกาสที่ลูกศิษย์และผู้เคารพท่านร่วมกันระลึกถึง และทบทวนผลงานและอุดมการณ์ของท่าน

โดยที่ปีนี้ปีนักษัตรที่ อ.ป๋วยจะมีอายุครบ ๗๐ ปี กิจกรรมจึงมีหลากหลาย เช่น พิธีสงฆ์ การอภิปรายปัญหาเศรษฐกิจ สังคม การเมือง การหารายได้เพื่อสนับสนุนโครงการห้องสมุดป๋วยอึ้งภากรณ์ และมูลนิธิอาจารย์ป๋วย

เป็นที่น่าสังเกต แม้ อ.ป๋วยได้จากเมืองไทยไป ๑ ทศวรรษ ดำรงชีวิตอย่างสงวนในดินแดนห่างไกล ปราศจากตำแหน่งหน้าที่ใด ๆ แต่จำนวนคนไทยที่เคารพรักศรัทธาและระลึกถึง เพิ่มพูนขึ้นทุกวันและแผ่กว้างออกไปนอกรั้วธรรมศาสตร์

นับเป็นปรากฏการณ์ที่น่าสนใจ แต่ไม่ใช่เรื่องแปลกประหลาด เมื่อคำนึงถึงบุคลิกภาพและอุดมการณ์อันโดดเด่นของ อ.ป๋วย

โดยการศึกษา อ.ป๋วยเป็นนักเศรษฐศาสตร์ แต่ในด้านความคิดและการปฏิบัติ อ.ป๋วยไม่เคยให้ความสำคัญต่อเงินทองและวัตถุ การวิเคราะห์ปัญหา อ.ป๋วยให้ความสำคัญกับปัจจัยทางสังคมมาก อ.ป๋วยเคารพความเป็นมนุษย์ของทุกคน ไม่ว่าจะเด็กผู้ใหญ่เชื้อชาติศาสนาใด ในการครองชีวิตแม้จะมีภรรยาเป็นชาวต่างประเทศ และใกล้ชิดเป็นผู้มีฐานะดีและใช้ชีวิตอย่างสมบุรณ์ อ.ป๋วยเองใช้ชีวิตอย่างง่าย ๆ ไม่มีพิธีรีตอง แตกต่างจากผู้ใหญ่ในบ้านเมืองทั้งหลาย

อ.ป๋วยมีจิตใจจดจ่อและเห็นอกเห็นใจในคนธรรมดาและคนที่ด้อยทั้งหลายพยายามผลักดันให้รัฐบาลให้ความเอาใจใส่แก่คนเหล่านี้ อ.ป๋วยเห็นว่าเป้าหมายสำคัญที่สุดของการพัฒนา คือ การปรับปรุงฐานะของคนยากคนจน

ในด้านการเมือง อ.ป๋วยเป็นนักเสรีนิยมที่ชอบการเปลี่ยนแปลงอย่างสันติและราบรื่นที่จะให้ประเทศไทยเป็นสังคมที่เป็นธรรม และประชาชนมีเสรีภาพในรูปแบบนิติประชากรธรรม”

กล่าวโดยย่อ ชาวธรรมศาสตร์ คนหนุ่มคนสาวและประชาชนทั้งหลาย ได้มีความเคารพรัก อ.ป๋วยอย่างมั่นคงตลอดเวลา เพราะ

- อาจารย์ป๋วยเป็นผู้ใหญ่ที่มีอยู่ไม่กี่คนในบ้านเมืองเราในปัจจุบัน ที่มีจิตใจและความประพฤติที่เราอยากเห็นและต้องการ

- อ.ป๋วยเป็นตัวแทนของคนที่ปากใจตรงกัน ทำและปฏิบัติตามที่ตนพูดและอยากผู้อื่นปฏิบัติ

ประการสุดท้าย อ.ป๋วยเป็นตัวแทนของคุณธรรมและจริยธรรม ที่ขาดแคลนในเมืองเรา

ความรู้สึกข้างต้นเป็นความรู้สึกร่วมที่เรามีต่อท่าน เรารู้สึกต่อท่านเหนือญาติใหญ่ เพราะระลึกถึงท่านด้วยใจอันบริสุทธิ์และไม่ประสงค์สิ่งตอบแทนอย่างใด

ด้วยเหตุนี้ การจัดงานที่ระลึก อ.ป๋วยจึงเป็นการกระทำที่เหมาะสมทุกประการ การยกย่องบุคคลที่ควรแก่การยกย่อง ช่วยสร้างค่านิยมที่ถูกต้อง เป็นการให้กำลังใจแก่ผู้ประพฤติดีประพฤติชอบ และเตือนสติเยาวชนทั้งหลายไม่ให้หันเหไปมกยกย่องผู้มีอำนาจและเป็นใหญ่ โดยไม่คำนึงถึงความประพฤติส่วนตัว อันเป็นอันอยู่ในขณะนี้

โดยที่ อ.ป๋วยเป็นทั้งนักคิดและนักปฏิบัติ การจัดงานให้ท่านไม่ควรจะเน้นเรื่องพิธีการซึ่งมาทำกันใหญ่ในโอกาสวันเกิดของท่านปีต่อไป แต่น่าจะเป็นการกระทำที่ต่อเนื่องเป็นรูปธรรม โดยนำอุดมการณ์ของท่านไปทำไปปฏิบัติ

การที่ “ธรรมศาสตร์” จะขยายกิจกรรมไปยัง “รังสิต” ซึ่งเป็นชุมชนใหม่ที่กำลังประสบความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว จากชุมชนชนบทเป็นชุมชนอุตสาหกรรมคนงานและชานากำลังประสบปัญหาหลายด้าน นับว่าเป็นโอกาสอันดีที่ “ธรรมศาสตร์” จะนำหลักการ “สันติประชาธรรม” ของอ.ป๋วยไปปฏิบัติ ช่วยให้ความตั้งใจของท่านเป็นจริงแม้ในขอบเขตจำกัด

โดยเฉพาะอย่างยิ่งนำ “ความรักความเห็นอกเห็นใจต่อผู้ด้อยทางเศรษฐกิจ” ทั้งหลายของ อ.ป๋วย” ไปลองทำดู งานหนึ่งที่สามารถทำได้โดยไม่ต้องใช้ความพยายามและงบประมาณมากมายก็คือ การให้การศึกษาแก่คนงานและชาวเกษตรที่รังสิต เพื่อช่วยให้บุคคลเหล่านี้สามารถปรับปรุงสภาพการทำงาน รายได้ และฐานะความเป็นอยู่ อันเป็นเป้าหมายของการพัฒนาในทัศนะของ อ.ป๋วย

การกระทำดังกล่าว นอกจากจะเป็นการสืบทอดอุดมการณ์ อ.ป๋วยแล้ว ยังสอดคล้องกับอุดมการณ์ดั้งเดิมของ “ธรรมศาสตร์” ซึ่งเป็นมหาวิทยาลัยของประชาชนและเพื่อประชาชน

จึงขอฝากผู้บริหาร “ธรรมศาสตร์” ช่วยพิจารณาด้วย

ดร.ป๋วย อึ้งภากรณ์ในความทรงจำ

ธรรมเกียรติ กันอริ

ผมเป็นคนพอเขียนหนังสือได้บ้าง และส่วนหนึ่งที่เคยเขียนบ้างนั้นก็เป็นเรื่องราวชีวิตของผู้คน โดยเฉพาะท่านที่วายชนม์ไปแล้ว

เขียนถึงคนตายนั้นปลอดภัยด้วยประการทั้งปวงเพราะเรื่องทั้งหลายยุติตั้งแต่ออนเขียนถึง ไม่แปรเปลี่ยนเป็นอื่นหลังจากที่ลงความเห็นใด ๆ ดังปรากฏในข้อเขียนได้ ก็จะมีข้อนำระแวงระวังเพียงว่า ทำอย่างไรจึงไม่ให้ญาติพี่น้องของผู้ได้รับการเขียนเกิดความรู้สึกขวาง ๆ เท่านั้นเอง

คนเป็น ๆ นั้นเขียนยาก

หาคนที่เหมาะใจไม่ได้ (คนดี ๆ นั้น มีอยู่ แต่ผมอาจรู้จักจำกัด)

เขียนถึงคนมีอำนาจวาสนาก็จะกลายเป็นประจบประแจง และตามจริง ๆ คนที่เป็นใหญ่เป็นโตคับบ้านคับเมืองนั้น มีที่ติจริงพร้อมทั้งนำเขียนถึงสักกี่คน เขียนถึงคนหมดอำนาจวาสนาแล้ว มีใครสักกี่คนที่น่าสนใจ และสมควรแก่การเสนอต่อสาธารณชน

แต่วันนี้ ผมตั้งใจเขียนถึงคน ๆ หนึ่งคือ ศาสตราจารย์ ดร.ป๋วย อึ้งภากรณ์ ซึ่งยังใช้ชีวิตบั้นปลาย ณ ประเทศอังกฤษในขณะนี้ ผมขออนุญาตเรียกท่านอย่างสั้น ๆ

“อ.ป๋วย”

เมื่อกลับจากการศึกษาหลังสงครามโลกครั้งที่ ๒ ก็เข้ารับราชการที่กระทรวงการคลัง มีประวัติการทำงานโดดเด่น กล่าวคือรับราชการเพียง ๔ ปี ก็ได้รับแต่งตั้งเป็นรองผู้ว่าการธนาคารชาติ ๕ ปีต่อมาก็ได้รับตำแหน่งผู้ว่าการฯ และดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการสำนักงานประมาณ ซึ่งตำแหน่งเท่าปลัดกระทรวง โดยมีอายุเพียง ๔๒ จึงเป็นปลัดฯ ที่อายุน้อยที่สุด

ผลงานที่ธนาคารชาติได้รับการยกย่องว่า เป็นผู้สร้างรากฐานความมั่นคงทางการเงินและการคลังของประเทศ นอกจากงานประจำอ.ปวยยังเกี่ยวข้องกับกระบวนการนโยบายเศรษฐกิจ การศึกษา สังคมอีกมาก ผมจะพูดในวันนี้เฉพาะเรื่องทางด้แรงงานและสังคม ซึ่งไม่มีผู้กล่าวขวัญมากนัก

ผมมีโอกาสใกล้ชิดอ.ปวยครั้งแรกในปี ๒๕๐๓ ซึ่งผมทำหน้าที่เป็นหัวหน้ากองแรงงาน และได้เสนอให้รัฐบาลให้ความสนใจปัญหาแรงงาน โดยเฉพาะการวางแผนกำลังคน จนรัฐบาลได้เห็นชอบให้ตั้งคณะกรรมการแรงงานแห่งชาติขึ้น ซึ่งมี อ.ปวยเป็นกรรมการท่านหนึ่ง ในฐานะผู้ว่าการธนาคารแห่งประเทศไทย แต่อ.ปวยจะภาระมากมาย เพราะขณะนั้นก็ดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการสำนักงานคณะกรรมการระดับสูงอีกหลายคณะ แต่อ.ปวยก็มาร่วมประชุมทุกครั้ง ตั้งคำถามและให้ข้อสังเกตอันเป็นประโยชน์มาก โดยเฉพาะในการพิจารณาเรื่องแรงงาน

ด้วยการสนับสนุนของอ.ปวย รัฐบาลได้เริ่มการวางแผนกำลังคนเข้าไว้ในแผนพัฒนาฉบับที่ ๒ ตั้งแต่ปี ๒๕๐๓ เรื่อยมา ผมก็ได้มีโอกาสติดต่อและหารืออ.ปวยอยู่ใกล้ชิด อ.ปวยเป็นผู้หนึ่งที่มีส่วนสำคัญในการผลักดันให้รัฐบาลยกฐานะกองแรงงานขึ้นเป็นกรมแรงงาน ในปี ๒๕๐๙ ในช่วงเวลาดังกล่าวผมเองก็ได้รับให้ อ.ปวย เข้าเป็นผู้แทนในการประชุมด้านกำลังคน ผมยังจำได้ทุกเช้าผมจะนั่งรถไปประชุมกับที่ซึ่งท่านขับเอง เป็นรถมอริสเก่า ๆ

เมื่อผมได้รับแต่งตั้งเป็นอธิบดีกรมแรงงานเมื่อปี ๒๕๑๖ อ.ปวยขณะนั้นออประเทศอเมริกา ก็ได้ฝากข้อสังเกตในการทำงานผ่านมายังลูกศิษย์ของท่านคนหน

ในช่วงหลัง ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๗ จนถึง ๕ ตุลาคม ๒๕๑๙ ผมได้มีโอกาสทำงานใกล้ชิดกับท่านมากเป็นพิเศษ เริ่มแต่ได้รับแต่งตั้งเป็นสมาชิกสภานิติบัญญัติแห่งขผมได้หารือขอคำแนะนำและสนับสนุนจากท่านในการเสนอร่างนโยบายด้านสัง

และแรงงานให้รวมไว้ในรัฐธรรมนูญฉบับปี ๒๕๑๗ กล่าวได้ว่า อ.ป๋วยมีบทบาทอย่างมากในการผลักดันกฎหมายสำคัญ ๆ หลายฉบับในช่วงนั้น เช่น พระราชบัญญัติแรงงานสัมพันธ์ ๒๕๑๘ ขณะเดียวกันในการดำเนินงานด้านแรงงานระหว่างปี ๒๕๑๗-๒๕๑๙ ผมเองได้รับประโยชน์จากคำปรึกษาและการทำงานของอ.ป๋วย โดยเฉพาะในช่วงที่ท่านเป็นประธานคณะกรรมการเศรษฐกิจของรัฐบาลอาจารย์สัญญา ธรรมศักดิ์ ในช่วงวิกฤตการณ์แรงงานครั้งแรกปี ๒๕๑๗ ซึ่งคนงานสิ่งทอ ๕ หมื่นคนมาชุมนุมเรียกร้องที่ท้องสนามหลวง อ.ป๋วยได้มีส่วนสำคัญในการช่วยยุติเหตุการณ์ดังกล่าว และยังช่วยปรับปรุงค่าจ้างขั้นต่ำให้เหมาะสมสำหรับผู้ใช้แรงงาน ในขณะที่อาจารย์สัญญาเป็นนายกรัฐมนตรีอีกด้วย ผมจำต้องกล่าวถึงบทบาทอันสำคัญของอ.ป๋วย ในขณะที่ดำรงตำแหน่งประธานคณะกรรมการค่าจ้าง ในช่วงปี ๒๕๑๗-๒๕๑๘ แม้ อ.ป๋วยจะเคยดำรงตำแหน่งงานสำคัญมามาก แต่เมื่อผมไปขอหารือให้ท่านรับตำแหน่งประธานคณะกรรมการค่าจ้าง อ.ป๋วยได้ตอบรับและทำหน้าที่อย่างกระตือรือร้น ได้ช่วยหานักวิชาการมือดีมาร่วม ทั้งจากธนาคารแห่งประเทศไทยและมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ชีวิตของอ.ป๋วยเป็นชีวิตที่น่าศึกษา จากตระกูลธรรมดา แต่มีความมานะในการศึกษา ทุ่มเทในการทำงาน และยึดมั่นในความซื่อสัตย์สุจริต จึงสามารถได้เข้าจากข้าราชการชั้นผู้น้อยโดยไม่มีใครสนับสนุน มาเป็นผู้บริหารสูงสุดทางด้านการเงินการคลังในเวลาไม่กี่ปี เป็นผู้ใฝ่ในการศึกษาและการสอน เริ่มเป็นครูตั้งแต่เป็นครูชั้นมัธยม เป็นอาจารย์พิเศษ คณบดี และอธิการมหาวิทยาลัย และเป็นนักเศรษฐศาสตร์ที่ปราดเปรื่อง ความสนใจของอ.ป๋วย ยังขยายวงกว้างขวางไปถึงนโยบายและแผนงานด้านเศรษฐกิจและสังคม โดยเฉพาะมุ่งนำวิชาการไปแก้กุลชาวไร่ชาวนา ผู้ใช้แรงงาน และคนไทยธรรมดาทั่วไป จากผลงานในด้านการบริหารและวิชาการ ทำให้อ.ป๋วยได้รับการยกย่องจากทุกวงการทั้งในและนอกประเทศ และสิ่งที่ทำให้อ.ป๋วยยืนโดดเด่นเหนือผู้บริหารนักวิชาการทั่วไป อยู่ที่ความทุ่มเทเอาใจใส่ ตั้งใจและจริงใจต่องานที่ทำ และผู้ร่วมงาน

ผมยังระลึกถึงการทำงานของท่านทั้งในสมัยเป็นประธานคณะกรรมการค่าจ้าง และในฐานะสมาชิกสภานิติบัญญัติแห่งชาติ เกี่ยวกับการยกย่องรัฐธรรมนูญฉบับปี

พ.ศ. ๒๕๑๗ สิ่งที่ประทับใจผมและนักวิชาการทั้งหลายเป็นอย่างมากก็คือ ความเป็นคนธรรมดา สุภาพบุรุษ ซึ่งแสดงออกในการครองตน และความสัมพันธ์ที่ผ่านมิต่อผู้อื่น อ.ป๋วยมีชีวิตความเป็นอยู่อย่างคนธรรมดาทั้งหลาย ผมไม่ทราบว่ามีผู้ว่ากล่าวไม่ว่าจะเป็นธนาคารชาติหรือรัฐวิสาหกิจอื่น มีบ้านพักอาศัยหลังเดียวในเนื้อที่ไม่ถึงไร่ มีรถส่วนตัวยี่ห้อมอริสคันเก่า ๆ ขับไปประชุมด้วยตนเอง อย่างที่อ.ป๋วยทำในปี ๒๕๑๒ และทานก๋วยเตี๋ยวเป็นอาหารกลางวันหลังจากประชุมที่สภาการศึกษา มีความเป็นกันเองกับผู้ที่ติดต่อด้วยทุกชั้นทุกวัย และปฏิบัติอย่างเท่าเทียมกันหมด เวลาเราอยู่ใกล้ไม่ว่าจะเป็นเรื่องงานหรือส่วนตัว เรารู้สึกสบายใจไม่มีความเครียด ท่านแสดงความรู้สึกลบอุ่นเมตตาต่อทุกคน ตลอดเวลาที่ร่วมงาน อ.ป๋วยเป็นผู้ให้กำลังใจ ให้อภัย และแม้จะไม่เห็นด้วยก็แสดงเหตุผลอย่างชัดเจน

ในฐานะที่ผมเคยผ่านชีวิตราชการมายาวนาน อ.ป๋วยเป็นผู้ใหญ่ไม่กี่คนที่ก้าวข้ามความคิดและการกระทำแบบขุนนางข้าราชการ มีความคิดริเริ่มงานสร้างสรรค์ และกล้าที่จะฟังกำแพงต่อสูในสิ่งที่ถูกต้อง อุทิศตัวทำงานโดยไม่แสวงหาความมั่งคั่งจากยศใส่ตัว ปฏิเสธตำแหน่งทางการเมืองสูง ๆ เช่น ตำแหน่งรัฐมนตรี อ.ป๋วยมองประชาชนคนธรรมดาทั้งหลายในฐานะเพื่อนมนุษย์ ที่ควรจะได้รับ ความสนใจ และช่วยเหลือ และอ.ป๋วยอยากให้เห็นสังคมไทยมีการพัฒนาไปสู่สังคมที่เป็นธรรม เป็นประชาธิปไตย ให้โอกาสคนส่วนใหญ่ได้ใช้ความรู้ฝีมือพัฒนาปรับปรุงตนเอง

ผมมีความมั่นใจว่า ประวัติศาสตร์ประเทศไทยจะจารึกผลงานอ.ป๋วย ในฐานะนักคิด นักปฏิรูปสังคมในช่วงศตวรรษที่ ๒๑

ดร.ป๋วย อึ๊งภากรณ์ในความทรงจำ

ธรรมเกียรติ กั่นอริ

ผมเป็นคนพอเขียนหนังสือได้บ้าง และส่วนหนึ่งที่เคยเขียนบ้างนั้นก็ป็น
เรื่องราวชีวิตของผู้คน โดยเฉพาะท่านที่วายชนม์ไปแล้ว

เขียนถึงคนตายนั้นปลอดภัยด้วยประการทั้งปวงเพราะเรื่องทั้งหลายยุติตั้งแต่
อนเขียนถึง ไม่แปรเปลี่ยนเป็นอื่นหลังจากที่ลงความเห็นใด ๆ ดังปรากฏในข้อเขียนได้
ก็จะมีข้อน่าระแวงระวังเพียงว่า ทำอย่างไรจึงไม่ให้ญาติพี่น้องของผู้ได้รับการเขียน
งเกิดความรู้สึกขวาง ๆ เท่านั้นเอง

คนเป็น ๆ นั้นเขียนยาก

หาคนที่เหมาะใจไม่ได้ (คนดี ๆ นั้น มีอยู่ แต่ผมอาจรู้จักจำกัด)

เขียนถึงคนมีอำนาจวาสนาก็จะกลายเป็นประจบประแจง และถามจริง ๆ
คนที่เป็นใหญ่เป็นโตคับบ้านคับเมืองนั้น มีที่ตีจริงพร้อมทั้งนำเขียนถึงสักก็คน
เขียนถึงคนหมดอำนาจวาสนาแล้ว มีใครสักก็คนที่น่าสนใจ และสมควรแก่การ
เสนอต่อสาธารณชน

แต่วันนี้ ผมตั้งใจเขียนถึงคน ๆ หนึ่งคือ ศาสตราจารย์ ดร.ป๋วย อึ๊งภากรณ์ ซึ่งยัง
งใช้ชีวิตบั้นปลาย ณ ประเทศอังกฤษในขณะนี้ ผมขออนุญาตเรียกท่านอย่างสั้น ๆ
“อ.ป๋วย”

ถ้าผมมีโอกาสรู้จักท่านอย่างใกล้ชิดสักหน่อยวาระเช่นนี้ก็อาจเขียนการ์ดแสดงความเคารพและความปรารถนาดีต่อท่านในวาระคล้ายวันเกิด ทว่าเมื่อผมไม่อยู่ในฐานะที่คุ้นเคยพอจะทำเช่นนั้น ประกอบกับเกรงว่าจะเป็นการรบกวนท่านเกินไผมจึงเลือกเอาวิธีที่จะเขียนแสดงความรู้สึกถึงท่าน เพื่อเชิญชวนท่านทั้งหลายร่วมนึกถึงผู้ซึ่งกระทำดีฝากไว้ในแผ่นดินอย่างมั่นคง และคนที่ได้รับการอบรมสั่งสอนนียึดมั่นกตัญญูกตเวทิตาไม่ควรลืม หรือแกล้งทำลืม กระทั่งหาทางลบล้างทำลายย่อยสล้ายอธรรม ดังที่บุคคลและคณะบุคคลบางส่วนได้กระทำมาแล้วในอดีต

อ.ป๋วยเกิดเมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๙

ชื่อและนามสกุลของท่านบ่งบอกอยู่ในตัวว่ามาจากครอบครัวชาวจีน ประการการศึกษาและการงานของท่านอย่างย่อ ๆ คงกล่าวแนะนำได้ว่าสำเร็จการศึกษขึ้นต้นจากโรงเรียนอัสสัมชัญ สำเร็จธรรมศาสตร์บัณฑิตรุ่นแรกเพียงใช้เวลาศึกษา๑ ได้ทุนไปศึกษาต่อทางเศรษฐศาสตร์ที่มหาวิทยาลัยลอนดอน ในชั้นปริญญาตรีนี้เกียรตินิยมอันดับหนึ่ง ระหว่างทำปริญญาเอกได้เป็นทหารรับใช้ชาติในขบวนการไทยอยู่ ๓ ปี โดยมีได้ห้วงผลใด ๆ ในทางส่วนตัว นอกจากทำเพื่อชาติบ้านเมืองอันเป็นอุดมคติของเสรีไทย และท่านได้ยึดมั่นเช่นนี้มาตลอด

ตำแหน่งการงานสำคัญของ อ.ป๋วย ได้แก่ การดำรงตำแหน่งผู้ว่าการ ธนาคารแห่งประเทศไทย ๑๒ ปี คณบดีมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ๙ ปี และตำแหน่งอธิการบดีมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ในระยะวิกฤตการณ์ของบ้านเรีความสามารถของท่านเป็นที่ยอมรับทั้งในประเทศและต่างประเทศเป็นอย่างยิ่ง นอกจากนี้ประจักษ์พยานอย่างหนึ่ง คือ ได้รับรางวัลแมกไซไซเมื่อปี ๒๕๐๘ ด้านบริษารณะยอดเยี่ยม

วิชาความรู้และเกียรติคุณทั้งหลายทั้งปวงนั้น ถ้าท่านจะตัดช่องน้อยแต่พิชีวิตและชะตากรรมของท่านคงไม่ประสบวิบากอันเกิดจากกุศลกรรม ที่ปรารถนพิน้องและเพื่อนร่วมชาติอยู่รอด เป็นสุข ตลอดจนความตั้งใจปรารถนาให้บ้านเรีเจริญ

กระนั้น อ.ป๋วยก็ได้เลือกหนทางที่จะใช้ชีวิตตามที่ตนคิดและเชื่อว่าถูกต้องพร้อมจะพิสูจน์ความจริงใจต่อแนวความคิดอันอุดมด้วยความสำนึกทางสังคม

ความคิดของท่านเหล่านั้น ไม่ว่าจะเป็นเรื่องความกล้าหาญ ชื่อสัตย์สุจริต หรือ
 นร่าลึกลับถึงผู้อื่นก็ตาม มิได้เกิดขึ้นอย่างฮวบฮาบก้าวกระโดด หากได้ผ่านการสั่งสม
 ธรรม และผ่านชีวิตระยะต่าง ๆ จนตกผลึกทางปัญญา และเกิดความกล้าหาญทาง
 ธรรม ทั้งเข้ม ทั้งสุขุมเย็นยิ่งและเป็นไทแก่ตัว

จากเรื่อง “ผู้หญิงในชีวิตของนม-แม่” ที่ท่านเขียนเมื่อหลายปีก่อนได้ฉายภาพ
 ท่อนให้เห็นว่า ชีวิตวัยเด็กของ อ.ป๋วยมีไชร่าบรื่นสะดวกสบายนัก เต็มของท่าน
 ซ่อนคนจีนในพื้นทะเลทั้งหลายสมัยนั้น คือ ทำมาหาได้เท่าไรก็ส่งเงินกลับไปช่วย
 ญาติพี่น้องที่จีน (ยุคก่อนการปฏิวัติเป็นสาธารณรัฐประชาชนจีน) แล้วตนเอง
 ครอบครัวยังเมืองไทยก็อดทนอยู่อย่างลำบาก เช่นครอบครัว อ.ป๋วยต้องเช่าบ้านอยู่
 ที่เวลานั้น ช้ำร้ายเสียชีวิตเมื่อท่านอายุ ๙ ขวบ

แม่-ผู้หญิงที่ประเสริฐในชีวิตของ อ.ป๋วยกลับต้องเป็นผู้รับภาระหนัก ยังโชคดี
 ที่ยังมีลุงคอยช่วยเหลือเกื้อกูล พี่ชายของ อ.ป๋วย ๒ คนถูกส่งไปเมืองจีนสมัย
 ยังมีชีวิตอยู่ ครั้นมาถึงคราวท่านบั้ง-แม่ได้ค้ำไว้ และนอกจากนี้ยังต่อสู้อุปสรรค
 ศึกษาเล่าเรียนในโรงเรียนอัสสัมชัญ ซึ่งค่าเทอมแพงตลอดมาทุกสมัย

สภาพเศรษฐกิจของครอบครัวบางครั้ง แม่ของท่านคิดจะหนีหนีด้วยการกระโดด
 ตาย แต่โชคดีจริง ๆ บังเอิญถูกลีลาเตอร์ร้ายวัลที่ ๒ เมื่อราวปี ๒๔๗๖ หรือ ๒๔๗๗
 สามารถใช้หนี้ได้หมดสิ้นและพอเหลือลงทุนทำการค้าอีกส่วนหนึ่ง

ที่เป็นเช่นนี้เพราะแม่ท่านเป็นคนใจดี

“แม่ชอบดูแลครอบครัวปราโมทย์ วิคเขียงกงอยู่ใกล้บ้าน และให้ผมไปเป็นเพื่อนถือ
 เป้าหมาทำให้เสมอ งานเรียไร งานกุฐิน ผ้าป่า เทศน์มหาชาติ เข้าพรรษา ออก-
 พรรษา แม่ต้องร่วมด้วยเสมอ”

นี่จึงเกิดอาการ “ชีวิตส่อยอาด้วคางซิง” มือเล็กอุดกันใหญ่

แต่ความอดอัดใจขณะเป็นเด็กนั้น คงอยู่ที่ความเป็นคน ๒ วัฒนธรรม ซึ่งยัง
 ไม่ผ่านการปรับประสานให้กลมกลืนกันสนิท

แม้ภูมิหลังทางการศึกษาชั้นต้น ได้รับการปูพื้นแบบไทยมาแล้วส่วนหนึ่งคือ
 ความเรียงมัยจากหนังสือชุดวัดเกาะที่ทางบ้านมิไว้ให้คนมาเช่าอ่าน ครั้นกลับจาก
 เรียนต้องมาอ่านให้ยายฟัง อ่านติดขัดตรงไหน ยายซึ่งไม่รู้หนังสือจะบอกให้เพราะ

จำได้ หรือการที่มีแม่ผู้ไม่ความเจริญ โดยชวนชววยเรียนเขียนอ่านด้วยตนเองจากคนที่ไม่รู้หนังสือ จนเขียนภาษาไทยได้ ถึงกระนั้นยังไม่ช่วยให้ อ.ป๋วยพ้นความคับข้องในวัยเรียนได้ก็มากนัก

การมีเชื้อจีนของ อ.ป๋วยนั้น ดูเหมือนจะมีคนบางส่วนใช้เป็นเงื่อนไขขยิบยกมาเป็นข้ออ้างทางการเมืองเพื่อทำลาย ทั้งที่ความจริงควรมองปัญหาอย่างจำเพาะระหว่างความคิด ๒ ชนิด คือ รักชาติหรือชาตินิยมคับแคบ ตลอดจนดูให้ประจักษ์แจ้งรูปการจิตสำนึก พร้อมทั้งพฤติกรรมอันได้แสดงออกอย่างสม่ำเสมอ

เฉพาะกรณี อ.ป๋วย ท่านได้แสดงออกถึงความรักชาติมาแล้วอย่างมั่นคง

“เมื่อคราวสงครามญี่ปุ่น ผมและเพื่อน ๆ ลูกจีนอย่างผมอีกหลายคน ไม่ลังเลใจเลยที่จะลงชื่อเพื่อชาติไทย เพราะนอกจากจะเกิดเมืองไทยกินข้าวไปแล้วยังได้รับทุนเล่าเรียนจากรัฐบาลไทย คือ เงินของชาวนา ชาวเมืองไทยไป แล้วผูกพันใจว่าจะรับราชการไทย”

ยิ่งต่อมา อ.ป๋วยได้ภรรยาเป็นชาวยุโรป ประเด็นบนเขาปากยิงขยายออกอีก แต่ท่านสามารถวางใจอุเบกขาได้เพราะแม่เคยอบรมสั่งสอนไว้ ดังท่านเขียนไว้ต่อนึ่งว่า

“ฉะนั้น เมื่อผมอายุมากแล้วกำลังถกถึงเรื่องสำคัญ ๆ เกี่ยวกับเสรีภาพบ้านเมือง ใครมาตอดเรื่องส่วนตัว เช่น ยั่วผมว่ากินขนมปัง นอนกับฝรั่ง ก็ขึ้นได้ว่า เพราะเขาจนต่อเหตุผลของเราแล้วจึงไปแวงพูดเรื่องส่วนตัว หรือมีคนหาข้อผิดพลาดแต่อบอุณอยู่เมืองนอก ทั้งเพื่อนฝูงไว้ให้เผชิญอันตราย ผมก็ได้คิดว่าอย่างนี้ก็มีด้วย จนแก่ถ้อยคำแล้วก็เสกสรรปั้นเรื่อง ไม่นึกถึงเรื่องจริง ๆ ที่เกิดขึ้นเมื่อ ๒๘ ปีที่แล้ว นึกเสียว่ามดกัด”

ด้วยความจำเป็นทางเศรษฐกิจของครอบครัว อ.ป๋วยคงจะก้มหน้าก้มตาเรียนให้จบออกไปทำมาหากินเร็ว ๆ ยิ่งกว่าที่จะนึกถึงเรื่องอื่น ๆ และในวัยเด็กหนุ่มขดเรียนอัสสัมชัญ เห็นจะไม่มีมีความสำนึกเรื่องความเป็นธรรมทางสังคมเท่าใดนัก

ที่จริงเวลานั้นท่านเริ่มอ่านหนังสือที่ทางโรงเรียนหามอ่านบ้างแล้ว คืองานเขียนของรุสโซ วอลแตร์ โซลา และเรื่องราวของการปฏิวัติฝรั่งเศส

ระหว่างนี้ ท่าทีของท่านยังเป็นไทยมุ่งอยู่ กระนั้นเหตุการณ์บ้านเมืองที่มีไม่

ความเป็นธรรม ได้ก่อความนึกคิดรักความเป็นธรรมขึ้นเป็นครั้งคราว

“บางครั้งอดรู้สึกสลดและอนาถใจไม่ได้ เมื่อคนไทยต่อคนไทยพิฆาตฆ่าฟันกัน
ง หรือเมื่อแน่ใจว่าพ่อของเพื่อนถูกประหารชีวิต ด้วยข้อหาเท็จและการปลุก
ยानเท็จ”

แล้ววันหนึ่ง ไทยมุ่งอย่าง อ.ป๋วยจึงถูกมุ่งบ้าง วันนั้นเป็นวันพฤหัสบดี โรงเรียน
ลสัมชัญหยุดเรียนตามปกติ ท่านจึงไปเที่ยวโรงเรียนกฎหมาย (ก่อนตั้ง มธก.)

“สังเกตดูว่า นักเรียนกฎหมายบางคนพกปืน ผมถามเขาว่าทำไมพกปืน เขา
บอกว่านักเรียนกฎหมายกับทหารไม่ลงรอยกันเรื่องการเมือง ผมก็เชื่อกถามเขาว่า ก็ไม่ลง
รอยกันทางการเมืองทำไมต้องใช้ปืนด้วย ควรใช้สันติวิธีกระมังฐานคนชาติเดียวกัน
ตอนนั้น ถึงเวลาที่ไทยมุ่งถูกพวกนักเรียนกฎหมายมุ่งด้วยความประหลาดใจ
วร่องอหาย บางคนว่าไอ้นี้แปลก คิดประหลาด ๆ เป็น ๆ”

นี่คือพัฒนาการตามขั้นตอนในชีวิตจริงของท่าน ภายหลังจึงพัฒนาขึ้นเป็น
ลำดับ กระทั่งได้เสนอแนวความคิดอย่างเป็นระบบในเรื่องสันติประชาธรรม

อ.ป๋วย แม้จะเคยปฏิญาณว่าจะไม่ “เล่นการเมือง” ก่อนที่จะเกษียณอายุ
ราชการ แต่การเมืองได้ “เล่น” ท่านมาตลอด ถ้าจะเล่นอย่างหยอกล้อคงไม่สู้กระไรนัก
ากการเมืองที่เล่นท่านในคราววันที่ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ นั้น เป็นการเล่นริงแกที่โหด-
โยมทมิฬทีเดียว

ระหว่างทำปริญญาเอกที่มหาวิทยาลัยลอนดอนนั้น เกิดสงครามโลกครั้งที่ ๒
ประเทศไทยภายใต้การนำของเผด็จการทหาร ได้พันธนาการตัวเองและประเทศชาติ
ฝ่ายอักษะโดยเฉพาะญี่ปุ่น ซึ่งผลก็คือหายนภัยของแผ่นดินถ้าตกเป็นประเทศผู้แพ้
สงคราม เบื้องหน้าสถานการณ์เช่นนี้ ประชาชนผู้รักชาติได้สามัคคีกันภายใต้ร่มธง
ริไทย ซึ่งมี ฯพณฯ ปรีดี พนมยงค์ ผู้สำเร็จราชการแผ่นดินขณะนั้นเป็นผู้นำที่
คัญ

อ.ป๋วยได้พักการเรียนเป็นระยะยาวถึง ๓ ปี เพื่อสมัครเข้าเป็นทหารในกองทัพ
กฤษ โดยมุ่งหมายจะเข้าร่วมส่วนกู้ประเทศชาติให้พ้นจากภัยสงครามครั้งกระนั้น
พ.ต.เข้ม เย็นยิ่ง ชื่อรหัสเสรีไทย ของดร.ป๋วย อึ้งภากรณ์ ได้รับการจารึกไว้ใน
กรมทรงจำจากนั้นสืบมา นับตั้งแต่วีรกรรมในการลักลอบเข้ามาโดดร่มลงที่จังหวัด

ชัยนาท ตลอดจนคุณูปการอื่น

เสร็จจึงกลับเข้าห้องเรียน วิทยานิพนธ์ปริญญาเอกอยู่ระหว่างสมัยใกล้ออกมาแล้ว อ.ป๋วยต้องขอให้ประวิงเวลาประกาศผลชั่วคราว เพื่อจะได้ไม่ต้องเดินทางกลับประเทศไทย ในเมื่อจอมพลผิน ชุณหะวัณ ก่อรัฐประหาร ๔ พฤศจิกายน ๒๕๑๓ พร้อมทั้งมีข่าวลือในกรุงเทพฯ ว่าอ.ป๋วยโดดร่มเข้ากรุงเทพฯ เพื่อปฏิวัติซ้อน

ครั้นสถานการณ์คลี่คลายแล้วจึงเข้ารับราชการในฐานะนักเรียนทุนมาก่อน งานที่เด่น ๆ ของอ.ป๋วยอันทำให้คนทั่วไปรู้จักท่านมากขึ้น คงเป็นระยะที่เป็นผู้ว่าราชการนาคราชาติเป็นต้นมา เป็นนักบริหารที่ยอดเยี่ยม เป็นนักวิชาการที่ชื่อตรงต่อวิชา และเป็นข้าราชการผู้สุจริต

คำกล่าวของ อ.ป๋วยที่ว่า "ธนาคารกลางของชาติต้องเป็นอิสระจากนักการเมือง ต้องรักษามาตรฐานของเงินบาทไว้ให้แข็ง ต้องทำให้รัฐบาลเกรงใจ" ได้ปรากฏเป็นจริงขึ้น

ว่ากันว่า จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ นายกรัฐมนตรีสมัยนั้น แม้ใจอยากจะเงินทุนสำรองไปใช้ก่อน ก็ไม่กล้าข่มขู่ยาม เพราะ อ.ป๋วยได้ชี้ให้เห็นว่า ชินกระทำจะมีผลกระทบอย่างไร และหากยืนยันปฏิบัติ ผู้ว่าการเองจะลาออกพร้อมกับแต่เวลาเพราะเหตุใด

จอมพลผ้าขาวม้าแดงจึงถอยทัพไป ได้แต่นับถือน้ำใจคนที่ชื่อป๋วย ซึ่งตนเองเสนอเข้าช่วยจะปลุกบ้านให้ใหม่แทนหลังเก่า แต่ก็ได้รับการปฏิเสธเช่นกัน ผู้ว่าราชการนาคราชาติคนเดียวกันนี้จึงอยู่บ้านหลังเก่า ขีบริดคันเก่า ๆ และสืบทอดวิญญาเก่า ๆ ของบรรพบุรุษที่ชื่อสตัยต่อแผ่นดินไว้ได้จนถึงปัจจุบัน

๑๒ ปีเต็มของชีวิตผู้ว่าการธนาคารแห่งประเทศไทยได้ยุติลง มิใช่เพราะเกษียณอายุราชการ หรือเกิดปัญหาจนมิสามารถรักษาตำแหน่งไว้ได้แต่อย่างไร หากนิสมควรจะลาออกได้ เพราะทำมานานแล้ว ทั้งเป็นการเปิดโอกาสให้คนอื่นไม่บพบาทหรือแสดงความสามารถของเขาด้วย

นี่ไม่เพียงแต่เป็นจิตใจประชาธิปไตย ที่มีความเชื่อมั่นต่อความสามารถของผู้ที่จะมีได้อย่างเท่าเทียมตน หรือมากกว่าตน อันเป็นจิตใจที่ให้เกียรติแก่เพื่อนมนุษย์ด้วยกัน ยังน่าจะเป็นประเพณีโดยจิตสำนึก หากผู้ใดครองอำนาจบริหารมา

งาน ก็ไม่ควรผูกขาดจนเกิดอาการขึ้นแล้วลงไม่ได้ มิฉะนั้น ประเพณีการต่ออายุก็
จะได้รับการสืบทอดครั้งแล้วครั้งเล่า

อ.ป๋วยละจากตำแหน่งผู้ว่าการธนาคารชาติ เพื่อมารับงานตำแหน่งคณบดีคณะ
เศรษฐศาสตร์อย่างเต็มกำลังมากยิ่งขึ้น ท่านเริ่มรับตำแหน่งนี้ระหว่างที่ พลตรีพระเจ้า
วรวงศ์เธอ กรมหมื่นนคราธิพงศประพันธ์ ทรงเป็นอธิการบดี เสด็จในกรมรับสั่งถึงการ
เลือกท่านเป็นคณบดีว่า

“ข้าพเจ้าเล็งเห็นว่า การพัฒนาเศรษฐกิจเป็นปัจจัยสำคัญยิ่งแห่งนโยบายของ
ชาติ คณะเศรษฐศาสตร์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ควรจะอยู่ในฐานะที่จะเพาะนัก
เศรษฐศาสตร์ให้มีคุณวุฒิ เหมาะสมแก่ความต้องการแห่งการดำเนินนโยบายการ
พัฒนาเศรษฐกิจของชาติดังกล่าวแล้ว ข้าพเจ้าแสวงหาผู้ที่เข้ามาเป็นคณบดี
คณะเศรษฐศาสตร์ ตามความมุ่งประสงค์ของข้าพเจ้าดังที่กล่าวมา ก็เห็นว่าดร.ป๋วย อึ๊ง-
ภากรณ์เป็นผู้เหมาะสมที่สุด”

การเป็นคณบดีของ อ.ป๋วย จัดว่าท่านเป็นบดีของคณะอย่างแท้จริง มิใช่คณบดีที่
ออกเสียงเพียงว่า *คณบดี*

อาจารย์และลูกศิษย์ลูกหาที่นั่นยอมรับถึงคุณธรรมและความสามารถ ยอมรับ
และร่วมกันปฏิบัติเพื่อให้บรรลุความเป็นประชาคมทางวิชาการ ท่ามกลางบรรยากาศ
ประชาธิปไตย การผลักดันเช่นนี้ มิใช่ของง่ายนัก ในยุคมืดของพุทธวิปโยคสมัยนั้น

บางครั้งท่านต้องรีบขบรดมามหาวิทยาลัยยามค่ำคืนอย่างเร่งด่วน เมื่อนักศึกษา
คณะอื่นติ๊กกับคณะเศรษฐศาสตร์ (นี่เป็นผลสืบทอดจากการปกครองแบบเผด็จการ ซึ่ง
เคยใช้นโยบายแบ่งแยกแล้วปกครอง) ท่านจัดการปัญหาอย่างผู้ใหญ่ (ที่ไม่รังแกเด็ก)
มีถือพวกถือฝ่าย และถือการให้การอบรมศึกษาเป็นสำคัญ มีอยู่วันหนึ่งที่นักศึกษา
กัน ภายหลังหย่าศึกแล้ว วันรุ่งขึ้นได้โรเนียวกลอนเรียกกรองสามัคคี อาทิ

“อันคนกล้าทำก็สู้คนเก่งกล้า คนเก่งกว่าถือขันติมิหวั่นไหว

ใครเกินเลยเฉยเชื่อนให้เพื่อนได้ คณะไหนก็ศิษย์สมกรมรธาฯ”

คงกล่าวได้ไม่ผิดนักกระมังว่า หลังยุคมืดทางปัญญาต่อเนื่องด้วยสมัยแห่งการ
แสวงหาความหมาย อ.ป๋วยได้เป็นสดมภ์หลักของการสร้างความสำนึกต่อความ
รับผิดชอบทางสังคมอีกหลักหนึ่ง นักศึกษาที่เคยมีอกกับปฏิกิริยาและความคิดคล้ายกับ

ท่านเมื่อวัยเด็กหนุ่มนั้น บางส่วนได้รับผลสะท้อนทางความคิดของผู้รักความเป็นธรรมและความมีจิตใจที่รักประชาธิปไตย รวมทั้งรักชาติจากท่านอีกด้วย พวกเขาค่อย ๆ ละการเป็นไทยมุง ไทยบ่น “ย้ายสังกัดเป็นไทยสน ไทยร่วม ไทยเรียกร่องแล้ว ไทยจะเจริญ”

การประกาศใช้รัฐธรรมนูญ ๒๕๑๑ ยังผลให้ชีวิตประชาธิปไตยดีขึ้นเล็กน้อย หากความขาดเสถียรภาพทางเศรษฐกิจและสังคม นักศึกษาจึงเริ่มเผ่าก้าวออกมาหาประชาชน อันได้แก่ การประท้วงการขึ้นราคาค่าโดยสารรถยนต์ประจำทาง

ระยะใกล้ ๆ กันนี้ อ.ป๋วยได้เดินทางไปสอนและวิจัยที่เคมบริดจ์ตามคำเชิญของมหาวิทยาลัยนั้นเป็นแรมปี ต่อมาไม่นานนัก จอมพลถนอม กิตติขจรได้ปฏิวัติรัฐบาลตนเองเมื่อปี ๒๕๑๔

ดร.ป๋วย อึ้งภากรณ์ ผู้ซึ่งตระหนักแน่ถึงหลักประชาธิปไตยและการปกครองประเทศซึ่งจำเป็นต้องอาศัยกฎกติกา ทำให้บ้านเมืองมีชื่อมีแป และโดยส่วนตัวท่านได้สำนึกว่า “ผมมีฐานะปานนี้ แก่ปานนี้ถ้าไม่จับเรื่องและริเริ่ม จะคอยให้ใครริเริ่มก็กระไรอยู่”

จดหมายเปิดผนึกจากนายเข้ม เย็นยิ่ง ถึงนายท่านุ เกียรติก้อง ผู้ใหญ่บ้าน อันมีความนัยหมายถึงจอมพลถนอม เพื่อเป็นการคัดค้านการนำประเทศเข้าสู่ใต้ระบอบเผด็จการจึงเกิดขึ้น

ปัญญาชนผู้มีจิตใจรักประชาธิปไตยและรักความเป็นธรรมโดยทั่วไป เห็นชอบกับสาระสำคัญของจดหมายเปิดผนึกเช่นนี้ ทว่า ก็หาได้ปราศจากเสียงคัดค้านหรือเบี่ยงเบนการกระทำของอ.ป๋วยเสียทีเดียว ดังนั้นจึงปรากฏข้อความในหนังสือเล่มหนึ่งที่เพิ่งออกเมื่อไม่นานนี้ว่า

“สมณยานามที่ว่าเตมาสารพัดพิชกิติ จอมกะลอนแห่งยุคกิติ ไม่มีในนามป๋วย นอกจากเป็นผู้ที่เคารพหลักการ สิ่งที่นำสังเกตก็คือ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ จะคอยขานติমনายป๋วยเป็นประจำ อย่างในคราวที่นายป๋วยเขียนจดหมายเปิดผนึกจากนายเข้มถึงนายท่านุ เมื่อปี ๒๕๑๕.

ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ว่านายป๋วยได้ปฏิเสธว่ามีใช้จดหมายของตน จนนายป๋วยยืนยันว่าตนเขียนจริง ๆ มาให้สยามรัฐลงพิมพ์ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์จึงเงียบไป และเมื่อหลังเหตุการณ์

าคม ๒๕๑๙ นายป่วยต้องออกนอกประเทศโดยกะทันหัน ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ก็
ลงในสยามรัฐเป็นเชิงโจมตีอีก ร้อนถึงผู้อ่านต้องเขียนมาปกป้องนายป่วยไว้
คึกฤทธิ์จึงเงียบไป”

ความดังกล่าวดูปรากฏใน “ธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยแห่งความหวัง ดร.ป่วย
กรรม คนดีที่โลกต้องการ” บุญเกิด งอกคำ ซึ่งเป็นผู้เขียนนั้น เคยเป็นประธาน
กษาศาและประธานสภานักศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์มาก่อน

ความจริงรายการกระแหนะกระแหนะ อ.ป่วย มิได้มีเพียงครั้งเดียวหรือสองครั้ง
มีเป็นระยะ ๆ ในหนังสือสกุลเดียวกัน รายหนึ่งที่ทำกร่างกรายปากกาถึงท่าน ก็
ในผู้ที่ได้บังคับบัญชามาก่อน และเคยเคารพนับถือท่านมากถึงขนาดนำของขวัญ
ที่บ้าน แต่ท่านและภรรยาซึ่งถือเป็นกิจวัตรในการที่จะไม่ยอมรับสิ่งของที่ดูว่า
เกินกว่าการแสดงออกถึงน้ำใจปรารถนาดีต่อกัน หากกลับกลายเป็นอามิสหรือ
นที่นำไปจิ้มก้อง

ภรรยาของ อ.ป่วย ท่านพูดภาษาอังกฤษปฏิเสธอยู่หลายครั้ง แต่หมอนั้นยังไม่
ไป จึงจำต้องพูดภาษาไทยด้วยความไม่สันตติกว่า “ไปสิ ไปสิ” เรื่องของเรื่อง
กลายเป็นเข้าใจว่าเป็นการไล่ จึงเขาผู้นั้นถือเป็นหนี้แค้นอันหาช่องทางชำระ
ดียวตลอดมา

แต่การปรากฏข่าวหรือคอลัมน์ในหนังสือพิมพ์ฉบับเดียวกันครั้งกระนั้น ทั้งเขียน
ก็ว่าเชียร์บ้างก็ตี ชมบ้างก็ตี จะเหมารวมว่าเป็นเรื่องส่วนตัวของคน ๆ เดียวไม่ได้
ในปรากฏการณ์คนละเรื่อง แต่เรื่องเดียวกัน ที่สอดคล้องกัน เพราะอาจเป็นวิธีหยั่ง
ว่า อ.ป่วย จะเข้าสู่วิถีทางการเมืองโดยตรงหรือไม่

วันดีคืนดี อ.ป่วยเลยถูกหาว่าเป็นขุนหลวงหาวัด โดยฝ่ายที่พยายามยุแยงเช่นนี้
ัวเอาเสียเลยหรือว่ากำลังเป็นเจ้าของพระยาด้วยเหมือนกัน หาไม่คงเป็นตาอยู่
มศักดิ์ ในนิทานตาอินกับตานาฉบับสามมิติ

และแล้ววันที่บัณฑิตพายักยพาลก็มาถึง วันที่เขาอยากบดขี้ อ.ป่วยให้ป็น
แป้ง

๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ คือวันอัปยศแห่งชาติ

วาระที่ท่านต้องเดินทางออกนอกประเทศ เราไม่อาจรู้ได้ว่าท่านรู้สึกอย่างไร แต่

สำหรับคนที่พอจะรู้จัก อ.ป๋วยตามความเป็นจริง ออกจะชื่นในหัวใจ

เป็นวันที่น้ำตาอาบหน้าและหัวใจรันทด อเนจอนาตต่อชะตากรรมของบ้านเมือง ซึ่งซึ่งการโกหกอย่างหน้าด้าน ๆ และแค้นเคืองการชนข้ามชนกลาง

เกิดวิจิกิจจามากมายในความคิดคำนึง นั่นคือปัญหาากฎแห่งกรรมในพระพุทธศาสนา ปัญหาเอกลักษณ์ของประชาชาติไทย ที่สมเด็จพระปรมหาราชทรงมีพระมติว่า คนไทยมีลักษณะประสาณประโยชน์ไม่ชอบความรุนแรงเป็นต้น

สำหรับ อ.ป๋วย ทราบในเวลาต่อมาว่าเมื่อท่านเดินทางถึงสนามบินดอนเมือง ถูกสกัดกั้นทั้งที่มีได้กระทำผิดหรือมีหมายจับอย่างไรเลย ขึ้นแต่โทรศัพท์ก็ถูกเจ้าหน้าที่ตรวจซึ่งมีในระดับผู้น้อยเสียแล้วในเวลานี้ ตบหูโทรศัพท์ร้อง

เมื่อกล่าวการปลุกระดมใจมตี อ.ป๋วย หลายคนคงจำได้เช่นเดียวกับบุญงอกคำ ได้บันทึกไว้ในหนังสือเล่มเดียวกันของเขาดังกล่าวมาแล้วว่า

“นายอุทิศ นาคสวัสดิ์ ซึ่งออกทีวีด้านนายป๋วยอย่างรุนแรงในเหตุการณ์ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ หลังจากนั้นอีก ๖ ปี นายอุทิศก็ตายลง รวมทั้งนายอาคม มกรานนท์ ถูกฟ้องร้องในคดีข้อโกง และคนอื่น ๆ ก็มีอันเป็นไปต่าง ๆ นานา”

ถ้าคุณกรรมที่ อ.ป๋วยได้บำเพ็ญแล้วแก่ประเทศชาติและราษฎร เป็นคุณกุศลที่ช่วยให้รอดตาย และมีชีวิตอยู่ต่างแดนด้วยความกระตบกระเทือนจิตใจ กระทั่งสภาพร่างกายพิการบางส่วนจนแขนและมือขวาใช้งานไม่ได้ ต้องหันมามี้อซ้าย (อันง่ายต่อการถูกหาว่าเป็นซ้ายอีกชั้นหนึ่งของพวกผูกขาดรักชาติ) เขียนหนังสือด้วยความลำบากยากเย็น ทั้งปากไม่สามารถเปล่งเสียงได้ตามปกติ

ตรงกันข้ามผู้ก่อบาปกรรมกลับได้รับการปูนบำเหน็จเสียแล้ว คนรุ่นต่อไ

กล้าหาญยืนหยัดหลักจริยธรรมเยี่ยง อ.ป๋วยสักกี่คน บางทีการที่ท่านไม่ได้อยู่เมืองไทย อาจช่วยให้ท่านลุล่วงในปณิธานบาปกรรมมัง แม้ข้ออื่น ๆ อันเป็นความคิดสร้างสรรค์พัฒนาประเทศจะยังไม่บรรลู่ข้อนี้ “คุณภาพแห่งชีวิต ปฏิทินแห่งความหวังจากครรภ์มารดาถึงเชิงตะกอน” ได้กล่าวความตอนหนึ่งว่า

“เมื่อจะตาย ก็ขออย่าให้ตายอย่างไร ๆ อย่างบ้า ๆ คือตายในสงครามที่คนก่อให้เกิดขึ้น ตายในสงครามกลางเมือง ตายเพราะอุบัติเหตุรถยนต์ ตายเพราะน้ำ

อากาศเป็นพิษ หรือตายเพราะการเมืองเป็นพิษ”

อันที่จริง การเขียนถึงคนในวาระคล้ายวันเกิดอันเป็นมงคลนั้น หากรกรกล่าวถึงความตายไม่ ทว่าสำหรับ อ.ป๋วย ผมเชื่อมั่นว่าท่านเป็นปราชญ์ย่อมจะเข้าใจ และไม่ยึดความเป็นมงคลและอมงคลเยี่ยงคนที่พยายามหลีกเลี่ยงความเป็นจริง

ปราชญ์ย่อมเห็นธรรมะอันเป็นธรรมดาในปกติของชีวิต ประจักษ์ในชาติ ชรา และมรณะ มีชีวิตอยู่ด้วยความเจริญในความไม่ประมาท มีความมั่นคง ร่าเริง ยินดีในทุกสภาวะ และให้ชีวิตของตนเป็นครู เยี่ยงที่ท่านได้กระทำมาแล้ว

ผมขออนุญาตขุดชื่อเขียนชวราลึกลงถึง อ.ป๋วย ด้วยข้อความเดียวกับท่านผู้ที่เราทั้งหลายน้อมใจจะลึกลงด้วยความเคารพอย่างยิ่ง ที่ท่านได้สละประโยชน์แห่งความสุขในชีวิตด้วยความเสียสละเป็นบทเรียนแก่เราและคนรุ่นหลังว่า

“ขอขอบพระคุณท่านทั้งหลายที่อุตส่าห์อ่านมาจนจบ ขอความสุขสวัสดิ์และสันติสุขจงเป็นของท่านทั้งหลาย และพระท่านกล่าวไว้ดังนี้เกี่ยวกับความสุขสวัสดิ์ เราตกตาดไม่เห็นความสุขสวัสดิ์อื่นใดของสัตว์ทั้งหลาย นอกจากปัญญา เครื่องตรัสรู้ ความเพียร ความสำเร็จ อินทรีย์และความเสียสละ”

อาจารย์ป่วยที่ผมรู้จัก

นิวัติ กองเพียร

ผมได้รู้จักอาจารย์ป่วย มิใช่ด้วยการเป็นลูกศิษย์ท่านโดยตรงเหมือนอย่างครูกับลูกศิษย์ แต่ได้รู้จักท่านโดยอ้อมมาตลอด เมื่อแรกนั้นได้อาศัย อ.สุลักษณ์ ศิวรักษ์ เป็นผู้ให้โอกาสผมได้รู้จัก ที่ผมว่าให้โอกาสเพราะสมัยนั้น อ.สุลักษณ์เป็นเลขานุการโครงการตำราสมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย ผมเป็นผู้ช่วยเลขานุการคอยจดบันทึกการประชุมติดตามเรื่องต่างๆ จากคณะกรรมการโครงการตำราฯ ซึ่ง อ.ป่วยท่านเป็นประธานโครงการฯ

ผมได้พบท่านครั้งแรกเมื่อมีการประชุมคณะกรรมการโครงการตำราฯ ผมตื่นตัวมากกลัวว่าจะทำงานไม่ได้ดี ด้วยได้ยินได้รู้จักว่าท่านเป็นคนเก่ง ผมนั้นเป็นคนก๊วคนก๊ว แต่พอได้พบท่าน และมีโอกาสได้นั่งในที่ประชุมเดียวกันผมกลับสบายใจทำงานได้ดีอย่างผิดคาด ผมจดยางงานการประชุมได้นำได้เนื้อเป็นอันดี เพราะประธานท่านสรุปดีไปเสียทุกเรื่อง ทำให้ผมสบายและยังได้หัวเราะร่วมสนุกสนานกับคณะกรรมการคนอื่น ๆ ได้อีก ถ้านับอายุในตอนนั้น ผมเป็นเด็กมาก อายุเพิ่งจะ ๒๐ กว่า ๆ เท่านั้น เมื่อเทียบกับคณะกรรมการที่เป็นดอกเตอร์หลายคน และล้วนเป็นอาจารย์ในมหาวิทยาลัยทั้งสิ้น

ผมภาวนาทุกครั้งเมื่อมีการประชุมคณะกรรมการโครงการตำราฯ ว่า ขอให้ท่านว่างเข้าประชุมทุกนัด งานจะได้เดินไปได้สะดวก ก็เป็นอย่างที่ผมหวังทุกทีไป แม้จะ

ไม่ทุกครั้ง ปัจจุบันโครงการตำราฯ ก็ยังคงสภาพอยู่ เป็นแต่เปลี่ยนคณะกรรมการไปตามวาระ ผมติดสอยห้อยตาม อ.สุลักษณ์ไปทำงานด้านอื่นอีกหลายแห่ง แม้ อ.สุลักษณ์จะยังคงเป็นกรรมการโครงการตำราฯ อยู่ต่อมา

ผมได้มาพบกับท่าน อ.ป๋วยอีกครั้ง ก็เมื่อคราว “เหตุการณ์ ๖ ตุลาคม” ท่านเดินทางไปอังกฤษ ผมเองหางานทำไม่ได้ หากคนช่วยก็ลำบากในเมืองไทย เพราะมีรายชื่อปรากฏเป็นผู้เรียกร้องรัฐธรรมนูญ ตั้งแต่สมัย “๑๔ ตุลา”

คนที่ช่วยผมมาจนเป็นผู้เป็นคนอยู่ได้ถึงเวลานี้คือ อ.สุลักษณ์ ศิวรักษ์ ก็ช่วยผมอีกเป็นครั้งที่เท่าไร ก็สุดจะรวบรวมได้ เพราะมากเกินไปจะรวบรวมได้อีกแล้ว

ผมไม่ได้หนี แต่ตั้งใจไปอังกฤษตามคำแนะนำของ อ.สุลักษณ์ เมื่อไปถึงอังกฤษผมก็ได้พบ อ.ป๋วยที่นั่น และไปรู้เอาเมื่อถึงอังกฤษว่า อ.ป๋วยคือผู้ที่ช่วยเหลือทางการเงินให้ผมและพรรคพวกอีกหลายคน ได้ดำรงชีวิตอยู่ได้ เมื่อผมพบท่านที่อังกฤษนั้น ท่านยังแข็งแรงสุขภาพดีอยู่ ท่านพาไปเลี้ยงข้าวกลางวันที่ร้านอาหารจีนอย่างดีในกรุงลอนดอน เมื่อกินข้าวเสร็จผมก็สูบบุหรี่ ท่านหันมาพูดกับผมว่า “บุหรี่ที่นี้แพงนะ” ก็จริงอย่างท่านว่า ผมก็เลิกสูบบุหรี่ได้ตั้ง ๓ ปีขณะที่อยู่ลอนดอน

ผมมีโอกาสตีพิมพ์อีกเป็นกำไรชีวิต เมื่อได้รู้จักกับลูกชายทั้ง ๓ คนของท่าน คือ จอน ไมตรี และใจ ทั้ง ๓ มีชื่อเป็นภาษาอังกฤษว่า Jon Peter และ Giles มี Jon เขียนแปลกไปจากคำว่า John อยู่คนเดียว

ผมได้เป็นเพื่อนกับลูกชายของท่านมาตลอดจนทุกวันนี้ โดยเฉพาะจอน กับไมตรี ส่วนใจนั้นห่าง ได้พบกันไม่บ่อยนัก เพราะไปอยู่ต่างเมือง

ลูกชายท่านทั้งสามคน มีความเป็นสุภาพบุรุษสูงสุด มีความเป็นเพื่อน (มนุษย์) อย่างดีเลิศ มีความคิดอิสระและเคารพสิทธิของบุคคลอื่นเป็นยอด ผมได้สิ่งเหล่านี้จากลูกชายท่านเมื่อคบหาสมาคมกัน ผมเข้าใจคำว่าเสรีภาพ ผมเข้าใจคำว่าเป็นกลาง เรียนพูดภาษาอังกฤษมากมาย แต่ผมรับได้น้อยนิด

ผมได้แบบอย่างจากลูกของ อ.ป๋วย มาสอนลูกผมอีกต่อหนึ่ง โดยเฉพาะเรื่องสิทธิมนุษยชน ผมได้ความคิดความอ่านหลายอย่างมาจากจอน และปีเตอร์

และผมสรุปเอาเองว่า เขาทั้งสามคนได้มาจากพ่อของเขา ผมไม่อาจบอกได้ว่ามีแม่อยู่ด้วย เพราะผมพบท่านเพียงครั้งเดียวในชีวิต และมีอาการดุจเดียวกับเมื่อพบ

อ.ป๋วยครั้งแรก ผมไปบ้านท่านที่ทางตอนใต้ของลอนดอนหลายครั้ง แต่พบเพียงครั้งเดียวก็นับเป็นบุญของผมแล้ว และผมก็โชคดีมหาศาล เพราะท่านกรุณาพูดกับผมช้า ๆ และพยายามเข้าใจที่ผมพูดภาษาอังกฤษแบบของผม ผมเสียดสีสั้นระริวเสมอเมื่อพูดโทรศัพท์ ทั้ง ๆ ที่ท่านก็พูดกับผมอย่างดี บางครั้งท่านก็มีบันทึกสั้นเป็นภาษาอังกฤษฝากมาให้ผม เมื่อมีธุระที่เกี่ยวกับผมและลูกชายท่าน ผมยังเก็บลายมือทำไว้เป็นที่ระลึกจนทุกวันนี้ ผมรู้จักท่านน้อยมาก และรู้จากลูกชายท่านหลายเรื่องเหมือนกันว่า ท่านทำงานสังคมสงเคราะห์และดำรงชีวิตอย่างไร

เมื่อตอนที่ท่านล้มป่วย ผมได้อาสาไปเฝ้าไข้แทนลูกชายที่ลัดกันเฝ้าในช่วงสัปดาห์ 2-3 ชั่วโมง ผมขอถ่ายรูปรท่านไว้เป็นที่ระลึก

ผมเขียนแบบใช้ความจำมิได้เปิดบันทึกดูเลย เพราะตั้งใจว่าจะเก็บไว้เขียนเป็นหนังสือสักเล่มก่อนตาย จึงเขียนเท่าที่นึกออก และจดจำรำลึกได้เสมอมิลืมเลือน จงเอามาเป็นแบบอย่างดำรงชีวิตตนเองในทุกวันนี้ โดยเฉพาะเรื่อง “การเคารพสิทธิผู้อื่น”

สิ่งที่ผมได้พบและจดนำมาคือ ความสุภาพ อ่อนน้อม ถ่อมตน แม้กับรุ่นลูกอย่างพวกผม ท่านเป็นคนเก็บความรู้สึกไว้ภายในได้ดีมาก มองคนในแง่ดีเสมอ ที่สำคัญคือท่านมุ่งที่คุณภาพชีวิตของคนว่าต้องดีขึ้นสำหรับทุกคนในโลก

ผมพบความสามารถของท่านอีกอย่างหนึ่งคือ การดำรงชีวิตอยู่อย่างไทและอย่างฝรั่งได้ดีเป็นเลิศ ท่านสามารถผสมผสานเข้าด้วยกันอย่างงดงาม เป็นครอบครัวไทย-ฝรั่งที่ไม่มีเรื่องแบ่งแยกเผ่าพันธุ์ เชื้อชาติ ความคิด แต่สอดคล้องต้องกันอย่างนุ่มนวล

ท่านดำรงชีวิตเรียบง่าย มีบ้านอยู่เพียงห้องเล็ก ๆ สะอาดสะอาด สบาย สบาย สบาย

ถ้าคนรุ่นใหม่ในสมัยปัจจุบัน รู้จักท่าน ได้เรียนรู้จากท่าน บ้านเมืองเราคง “งดงาม” กว่านี้มากนัก

สมาคมพิทักษ์ประชาธรรมไทย ในทรศนะอาจารย์ป่วย

นวนิธิ เศรษฐรูปตร

ผมไม่เคยเรียนหนังสือในชั้นเรียนกับ อ.ป่วย ดังนั้นถ้าจะพูดกัน ผมก็คงไม่ได้
นิสัยของ อ.ป่วยโดยตรง และว่าถึงสาขาวิชาที่ท่านสอนกับที่ผมเรียนก็ไม่ตรงกันนัก
ท่านเป็นนักเศรษฐศาสตร์ ส่วนผมเรียนรัฐศาสตร์

แต่ความคิดเรื่องสิทธิและเสรีภาพ ที่อ.ป่วยได้เคยเขียนและพูดเอาไว้ ก็ทำให้
สนใจติดตามขอเป็นศิษย์นอกชั้นของท่าน ตามแต่เวลาและโอกาสจะอำนวย
ที่ผ่านมาบางครั้งผมก็ได้พบปะพูดคุยกับท่าน อย่างตอนที่ผมเป็นบรรณาธิการ
ศาสตร์นิเทศ นำคณะในกองบรรณาธิการไปสัมภาษณ์ตามความคิดเห็นท่าน
ยวกับเรื่องบ้านเมือง ตอนนั้นท่านเป็นผู้ว่าการธนาคารแห่งประเทศไทย

บางครั้งผมเขียนจดหมายข้ามทวีป เรียนถามความคิดเห็นของท่านในเรื่องการ
การเมือง ท่านก็ตอบมาเสมือนครูตอบศิษย์ ตอนนั้นผมอยู่อเมริกา ท่านอยู่
กรุงเทพฯ ผมเองก็แปลก ถามเรื่องการเมืองกับอาจารย์เศรษฐศาสตร์

แต่จะให้ผมถามเรื่องเศรษฐศาสตร์อย่างไร ในเมื่อผมไม่ค่อยจะสนใจ และผม
เชื่อว่าคนอย่างอ.ป่วยมีความสำคัญทางการเมือง

ผมเองได้รับการทาบทามจากผู้จัดพิมพ์หนังสือเกี่ยวกับอ.ป่วยมาหลายเพล
าทีเดียว ทำให้เขียนระลึกถึงอ.ป่วย แต่ผมก็เขียนไม่ได้สักที จนกระทั่งวันที่ ๑๗ กันยายน

พ.ศ. ๒๕๓๐ นี้เอง ขณะที่ผมเดินทางไปร่วมสัมมนาเกี่ยวกับการครบรอบ ๒๐๐
รัฐธรรมนูญอเมริกัน ที่จังหวัดระยอง

วันนั้นเพื่อนนักวิชาการที่ร่วมเดินทางไปด้วย ได้บอกให้ทราบถึงเรื่องที่หนังสือพิมพ์บางกอกโพสต์ ได้ลงพิมพ์เอกสารสำคัญบางชิ้นเกี่ยวกับการใช้จ่ายเงินในการเลือกตั้งท้องถิ่น ที่จังหวัดยโสธร ของพรรคชาติไทย ซึ่งผู้สมัครของพรรคชาติไทย คือคุณวิสันต์ เตชะเสนเป็นผู้ชนะ

เนื้อความในข่าวและเอกสารระบุว่า ทางพรรคชาติไทยใช้เงินเพียงอำเภอเดียวก็เกินกว่า ๓ แสน ๕ หมื่นบาท ซึ่งเป็นอัตราที่กฎหมายกำหนด เรื่องอย่างนี้จริงหรือเอ ก็เรื่องการพิสูจน์อย่างองอาจของผู้ที่รักความเป็นธรรม รักประชาธิปไตย และรักเมืองไทย อยู่ทุกหมู่เหล่าทีเดียว

เรื่องเลือกตั้งสกปรก เรื่องโกงเลือกตั้ง เป็นเรื่องที่มีความสำคัญมากที่จะทำลายประชาธิปไตย และมักเกิดขึ้นในประเทศที่ด้อยพัฒนา ทางหนึ่งที่จะพยายามทำการเลือกตั้ง บริสุทธิ์ ยุติธรรม นั่นก็คือ จะต้องมีการกลางที่เป็นอิสระ ไม่สังกัดรัฐบาล เพราะถ้าสังกัดรัฐบาล องค์กรนั้นก็จะถูกมองไปด้วยความระแวง ว่าเครื่องมือของรัฐบาลได้

ตรงนี้เอง ที่ผมระลึกถึงอ.ป๋วยของใครต่อใครขึ้นมาทันที เพราะเมื่อ ๑๔ ปีที่แล้ว อาจารย์ก็พูดถึงองค์กรแบบนี้ไว้ ว่าอาจารย์อยากทำ ผมจำชื่อไม่ได้ในตอนที่วิลาถึงแนวความคิดของท่านได้

กลับมาจากระยอง ผมจัดการค้นจดหมายที่ผมเคยได้รับจากท่านขึ้นมาอ่าน แล้วผมก็พบข้อความที่ยังชัดเจนในสาระ ปรากฏอยู่ในจดหมายฉบับลงวันที่ พฤศจิกายน ๒๕๑๖ ของท่าน ที่เขียนมาจากเคมบริดจ์ ความว่า

“งานที่ผมคิดจะไปทำทางการเมือง คือ จัดตั้งสมาคมพิทักษ์ประชาธิปไตย ซึ่งจะคอยสอดส่องดู Civil Liberties ของราษฎรไทย ดูแลการเลือกตั้ง และดูแลป้องกันมิให้มีการยึดอำนาจปกครองด้วยกำลังอาวุธ ผมหวังว่าอาจารย์คงจะเห็นประโยชน์ จะทำได้เพียงใดต้องขอไปดูก่อน การกระทำเช่นนี้ ผมจะต้องไม่เข้าพรรคการเมืองใด ๆ ทั้งสิ้น และสมาคมนี้ควรจะมีหัวหน้าพรรคการเมืองทุกพรรคสนับสนุน”

เนื้อความมีอยู่ไม่กี่บรรทัด แต่บอกแนวความคิดและการปฏิบัติเสร็จในตัว ว่าองค์กรนี้จะเป็นสมาคม ซึ่งก็เข้าใจง่าย เพื่อคุ้มครองคนไทย โดยจะคุ้มครองในเรื่องสิทธิและเสรีภาพของคนไทย ดูแลการเลือกตั้งและป้องกันมิให้มีการยึดอำนาจ

ผมได้รับจดหมายขณะที่ศึกษาที่สหรัฐฯ กว่าจะกลับมาเมืองไทยก็อีก ๒ ปีให้หลัง ตอนนั้นบ้านเมืองก็ปั่นป่วน ผมจึงไม่ได้เห็นองค์กรกลางที่มุ่งพิทักษ์ประชาธิปไตยอย่างที่ท่านว่า และจนบัดนี้ก็ยังไม่เห็น ทั้ง ๆ ที่องค์กรอย่างนี้ยังเป็นองค์กรร่วมสมัย ที่ยังเป็นที่ต้องการอยู่ในเวลานี้

เรามีทางที่จะสร้างขึ้นได้หรือไม่ มิใช่เพื่อใครคนใดคนหนึ่ง แต่เพื่อทุกคนร่วมกัน

ตุลาคม ๒๕๓๐

ดร.ป๋วย อึ๊งภากรณ์ ผู้สร้างคนเก่งมากมาย

สุวัฒน์ ทองธนากุล

ผมเพิ่งจะได้อ่านหนังสือที่อาจารย์ธงชัย สันติวงษ์ แห่งคณะพาณิชยศาสตร์และการบัญชี มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เขียนหนังสือชื่อ *ป๋วย: คุณครูนักบริหาร* ซึ่งออกมาต้อนรับวาระที่ ดร.ป๋วย อึ๊งภากรณ์ ครบรอบวันเกิด ๗๑ ปี เมื่อวันที่ ๙ มีนาคมที่ผ่านมา

อย่างไม่คาดคิดก็มีข่าวว่า นักเศรษฐศาสตร์ นักบริหารผู้เต็มเปี่ยมด้วยภูมิรู้และคุณธรรมท่านนี้ ได้เดินทางกลับมาเยี่ยมเมืองไทย หลังต้องออกไปอยู่ประเทศอังกฤษ เพราะมรสุมการเมืองนานถึง ๑๐ ปีเศษ

ดร.ป๋วย ไม่เพียงมีลูกศิษย์และผู้เคยเป็นผู้ใต้บังคับบัญชามากมาย แต่ความสามารถและคุณธรรมของท่านเป็นที่ยกย่องและชื่นชม ไม่เพียงภายในประเทศเท่านั้น แต่ระดับองค์การระหว่างประเทศก็ล้วนให้การยอมรับและเชื่อถือ

โคลสตัท ฉบับนี้จึงถือเป็นเกียรติที่จะกล่าวถึงท่าน เป็นการต้อนรับการกลับมาเยี่ยมบ้านเกิดแม้เพียงช่วงเดือนเศษในครั้งนี้

ศก.กรีกเกียรติ พิพัฒน์เสรีธรรม รองอธิการบดีฝ่ายวิชาการ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ คือหนึ่งในบรรดาลูกศิษย์คนดังที่เข้าเยี่ยมพบท่านที่บ้าน เล่าให้ฟังว่า ทุกวัน ดร.ป๋วย ได้รับข่าวความเคลื่อนไหวของบ้านเมืองตลอดเวลาจากคนใกล้ชิด

เมื่อมีคนเล่าเหตุการณ์บ้านเมืองให้ฟัง ท่านก็หัวเราะ และรู้เรื่องดีทุกอย่าง วันเรื่อง “พูด” ซึ่งความกระทบกระเทือนเมื่อครั้งเหตุการณ์ “๖ ตุลาคม” ทำให้ ทบถึงระบบประสาท แมตตอนนี้จะเดินได้โดยไม่ต้องใช้ไม้เท้าพุง แต่ก็ยังพูดไม่ได้ “สุขภาพของท่านขณะนี้นับว่าแข็งแรงดี เมื่อเทียบกับวัย เมื่อเทียบกับการที่ ไม่สบาย ก็นับว่าดีขึ้นมาก”

“ความจำท่านยังดีมาก ผมคุยถึงเรื่องเมื่อครั้งที่ผมไปเรียนอยู่ที่ฟิลิปปินส์ แล้ว พบกับท่านยังจำได้”

คนที่พูดคุยด้วยกับดร.ป๋วย ใช้วิธีเล่าแล้วสังเกตจากกิริยาท่าทาง ซึ่งท่านจะผงก รับหรือปฏิเสธการพูดของคุณสนทนา

ศจ.เกริกเกียรติ เป็นอาจารย์รุ่นแรกที่เป็นผลผลิตในแผนสร้างอาจารย์ เมื่อครั้งที่ ป๋วย เป็นคณบดีคณะเศรษฐศาสตร์

“ผมอาจจะโชคดีที่ท่านสัมภาษณ์ผมเองเป็นภาษาอังกฤษ และยังถามปัญหา เศรษฐศาสตร์หลายข้อ” ศจ.เกริกเกียรติเล่าให้ฟัง

และเกริกเกียรติทั้งที่จบมาทางบัญชี ก็สามารถตอบได้คะแนนดีกว่าการจบ เศรษฐศาสตร์เสียอีก

นอกจาก ศจ.เกริกเกียรติแล้ว ดร.ณรงค์ชัย อัครเศรณี ดร.นิมิตร นนทพันธุ์วาทยั สราธิต อุทัยศรี ดร.ไตรรงค์ สุวรรณศิริ หรือ รศ.รังสรรค์ ธนะพรพันธุ์ ก็ล้วนเป็น อาจารย์ที่เกิดจากผลการสนับสนุนของดร.ป๋วย ทั้งสิ้น

นั่นเป็นการสร้างอาจารย์ให้แก่คณะเศรษฐศาสตร์ธรรมศาสตร์ โดยเปิดคัดคน บริญญาตรีจากทุกสาขา. เพื่อให้ทุนไปเรียนต่อ

แต่สำหรับที่ธนาคารแห่งประเทศไทย เมื่อครั้งที่ท่านเป็นผู้ว่าการนานถึง ๑๒ ปี ด้สร้างคนทีนั้นไว้มากมาย

นักวิชาการคนดังระดับแนวหน้าทุกวันนี้ ล้วนเป็นคนที่ดร.ป๋วย “ปั้นมากับมือ” ประทีป สนธิสุวรรณ (ถึงแก่กรรมแล้ว) วิจิตร สุพินิจ ดร.ชัยวัฒน์ วิบูลย์สวัสดิ์ ศุภชัย พานิชภักดิ์ ดร.ไอฟาร์ ไชยประวัติ นภพร เรืองสกุล ดร.ศิริ การเจริญดี วิบูลย์ วัฒนศิริธรรม เอกกมล ศิริวัฒน์ ฯลฯ

คนเหล่านี้ ดร.ป๋วยจะคัดจากนักเรียนที่เรียนดีติดบอร์ด 50 คนแรกมาสอบคัดเลือก

เพื่อส่งไปเรียนในประเทศต่าง ๆ ตามแต่ละโครงการ ปีละประมาณ ๓ คน

หรือถ้าย้อนหลังขึ้นไป ตั้งแต่สมัยดร.ป๋วย ทำงานอยู่ที่กระทรวงการ
ข้าราชการหนุ่มไฟแรงรุ่นแรกของกระทรวงที่เคยเป็นลูกน้อง ดร.ป๋วย ก็ย่อมประหลัด
ในความมีเป็นเอกของท่าน

บุคคลเหล่านี้ก็คือ ชาญชัย ลีถาวร นุกูล ประจวบเหมาะ ไกรศรี จาติก
จำลอง ไต๊ะทอง เสนาะ อุนากุล และ ดร.อริญ ธรรมโน

น่าเสียดายที่อดีตด้วยเหตุผลทางการเมืองสร้างภาวะ จนแม้กระทั่งลูกศิษย์
เมืองของท่านก็ยังไม่อาจปกป้องท่านได้เต็มที่ และทำให้ประเทศไทยเสียโอกาสใน
ได้รับคุณประโยชน์จาก “ปราชญ์” อย่างดร.ป๋วย มากเท่าที่ควร

แต่อย่างน้อยทุกวันนี้ แนวทางและแบบอย่างของท่านก็ได้เป็นวัฒนธรรม
หนึ่งซึ่งพอมิผู้ยึดถือ เหมือนอย่างที่ศจ.กรีกเกียรติกล่าวทิ้งท้ายว่า

“เราอาจไม่เหมือนท่าน แต่ก็มีท่านเป็นตัวอย่างหนึ่งที่ทำให้เกิดความพยาย
ในการทำตัวให้เป็นแบบอย่างที่ดี”

อาจารย์ป่วยกับ กศส.

พระไพศาล วิสาโล

หลังจากงานแฮนด์ออปวอย อิงภากรณ์ในโอกาสที่มีอายุครบ ๕ รอบ ผ่านไปได้วัน กลุ่มประสานงานศาสนาเพื่อสังคม (กศส.) ก็ก่อตั้งขึ้นในวันที่ ๑๗ มีนาคม ๕๑๙ อันที่จริง เหตุการณ์ทั้งสองนั้นมิได้มีอะไรเกี่ยวข้องหรือสืบเนื่องกันเลย ที่คล้ายคลึงกันมีเพียงประการเดียวคือ สถานการณ์ทางการเมืองที่แวดล้อมเหตุการณ์ดังกล่าว ในเวลานั้นบรรยากาศแห่งความรุนแรงแผ่ซ่านไปทั่ว มีการแย่งแยกเป็นฝักฝ่ายอย่างชัดเจนและแข็งกร้าว ต่างแสดงอาการมุ่งร้ายต่อกัน ไม่แต่เฉพาะคำพูด หากยังทำร้ายกัน ถึงขั้นลอบสังหารฝ่ายที่เห็นแย้งกับรัฐบาลและสถาบันทรงอำนาจ สัญญาณรัฐประหารชั้นนองเลือดปรากฏชัดเจนขึ้นทุกที ก่อนหน้าวันยึดไม่กี่สัปดาห์ บุญสนอง บุญโยทยาน เลขาธิการพรรคสังคมนิยมแห่งประเทศไทย กลอบสังหาร ยังนักเรียน นักศึกษา ชาวนา ประชาชนอีกมากมายก็ถูกลอบฆ่าเสียกัน โดยที่ตัว อ.ปวยเองก็ตกเป็นเป้าที่เขาเฝ้าปองร้ายอยู่แล้ว ดังนั้นในวันแฮนด์ออปวอยเชื่อว่า จะมีการก่อวินาศกรรมที่หอศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์เวลานั้นยังเรียกกันว่า หอประชุมเล็ก อันเป็นที่จัดงานดังกล่าว แต่ก็ไม่มีอะไรเกิดขึ้น ผู้คนยังมาร่วมงานกันคับคั่งจนแน่นหอประชุม อย่างไรก็ตาม หนังสือสัปดาห์ให้หลังสถานการณ์ก็เขม็งเกลียวขึ้น ข่าวลือแพร่สะพัดว่า จะมีรัฐประหารในเดือนนั้นเอง

อันประจวบเหมาะกันที่ศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทยเตรียมชุมนุมประชา
และเดินขบวนครั้งใหญ่ เพื่อขับไล่รัฐบาลทฤษฏีฯ ซึ่งมีกำหนดต้องถอนออกจ
ประเทศไทยในวันที่ ๒๐ มีนาคม (และเมื่อเคลื่อนขบวนไปสถานทูตสหรัฐฯ วันรุ่งขึ้น
การปะทะเปิดใส่ฝูงชน คนตายทันที ๖-๘ คน) บุคคลหลายฝ่ายที่ตั้งตัวเป็นกล
พยายามคัดค้านรัฐประหารอย่างเต็มที่ ในช่วงนั้นเองที่ศาสนิกทั้งพุทธและคริ
อันรวมทั้งผู้นำคาทอลิกและโปรเตสแตนต์ ก็ได้มีการประชุมกันที่สภาคริสตจักร
ประเทศไทย เพื่อพิจารณาถึงประเด็นสำคัญอันว่าด้วย “ศาสนากับการพัฒน
โดยโยงไปถึงบทบาทของศาสนิกชน ในท่ามกลางสถานการณ์การเมืองอันวิฤต
กำลังเกิดขึ้นในเวลานั้น ผู้นำเสนออันได้แก่ บาทหลวงประสิทธิ์ สมานจิต โภ
ศรีสังข์ สุลักษณ์ ศิวรักษ์ ตลอดจนผู้ร่วมประชุมทั้งหมดประมาณ ๓๐ คน มีความ
เห็นร่วมกันว่า ในสถานการณ์เช่นนั้นศาสนิกชนมีอาจอยู่นิ่งเฉยได้ หากจำต้องคัดค
ความรุนแรงและความอยุติธรรมที่กำลังเกิดขึ้น และจักต้องสถาปนาสันติธรรม
บังเกิดขึ้นด้วยหลักอหิงสา ดังนั้นจึงได้ร่วมกันจัดตั้งศูนย์ประสานงานศาสนา
สังคมขึ้น กับออกแถลงการณ์แสดงจุดยืนของศาสนิกชนและเตือนสติทุกฝ่ายให้ปร
องกัน ทั้งยังประณามการใช้ความรุนแรงตลอดจนรัฐประหารที่มีแนวโน้มว่าจะเกิด
(ดูรายละเอียดแถลงการณ์ในบทผนวกท้ายบทความนี้)

ในเวลานั้น ศูนย์ประสานงานศาสนาเพื่อสังคมยังมีโครงสร้างอย่างหลวม
เป็นเพียงเวทีสำหรับการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ประสพการณ์การทำงานทางสัง
ของศาสนิกชน และกระชับความสัมพันธ์ระหว่างกัน กิจกรรมระยะแรกได้แก่
ทำความเข้าใจหน่วยงานทางศาสนาของผู้ร่วมก่อตั้งศูนย์ อาทิ สภาคาทอลิกแ
ประเทศไทยเพื่อการพัฒนา มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย นอกจากนี้ยังมีก
เสวนาเกี่ยวกับประสพการณ์ของศาสนาต่าง ๆ ที่มีบทบาทในการรับใช้สังคม ประ
ด้วยรายการของฝ่ายคริสต์ โดยบาทหลวงบุญเลื่อน หมั่นทรัพย์ ซึ่งเวลานั้นเ
เลขาธิการสำนักงานพัฒนาคนแห่งสหพันธ์สภาพระสังฆราชแห่งเอเชีย ก่อนที่ท่าน
ได้รับแต่งตั้งเป็นบิชอปไม่นานหลังจากนั้น (เนื้อหาการบรรยายดังกล่าวได้ตีพิมพ์
บทความเรื่อง “คริสต์ศาสนากับการต่อสู้เพื่อสิทธิเสรีภาพในเกาหลีและฟิลิปปิน
ใน *ปาจารยสาร* ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๑๙ กรกฎาคม-สิงหาคม ๒๕๑๙) การเสวนาครั้งที่

มือนจะเป็นรายการของฝ่ายโปรเตสแตนต์ (ตามกำหนดผู้นำเสวนาคืออ.โกศล
 เป็นเลขาธิการสภาคริสตจักรในประเทศไทยขณะนั้น หากแต่ติดธุระด่วนที่เชียงใหม่
 อาจมาได้) รายการที่ ๓ ดูเหมือนกำหนดให้เป็นการเสวนาเกี่ยวกับขบวนการ
 วิทยของชาวพุทธในศรีลังกา แต่เกิดเหตุการณ์ ๖ ตุลาคมเสียก่อน จึงล้มเลิกไป
 ก่อนเหตุการณ์นองเลือดดังกล่าว อ.ป๋วยไม่ได้มีอะไรข้องเกี่ยวกับ กศส. ซึ่ง
 นั้นยังเป็น “ศูนย์” มิใช่ “กลุ่ม” แม้จะเป็นองค์กรที่ประกาศจุดยืนทางด้าน
 สรรวมก็ตาม องค์กรสันติวิธีที่ท่านเกี่ยวข้องมากกว่า เห็นจะเป็น “กลุ่มสันติวิธี”
 ปีโคทม อาริยาเป็นหัวเรี่ยวหัวแรงมาแต่แรก กลุ่มนี้มีการพบปะกันสม่ำเสมอที่
 คณาจารย์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ซึ่งอ.โคทมเวลานั้นมีตำแหน่งสำคัญอยู่ ถึง
 ว่าจะไม่เคยมาร่วมประชุมกับกลุ่มนี้ แต่กิจกรรมอื่น ๆ ของกลุ่มนั้น ท่านมาร่วม
 ใจใส่ยิ่ง ไม่ว่าจะเป็นการบรรยายที่กลุ่มจัดเป็นครั้งคราว ที่สำคัญคือการ
 ยายเรื่อง “สันติวิธีกับการแสวงหาทางที่ ๓” โดยนิโคลัส เบนเนตต์ ผู้เชี่ยวชาญทาง
 ศึกษาศาสตร์ของยูเนสโกประจำประเทศไทย (ดูบทความชื่อเดียวกันใน *ปาจารย์สาร*
 ปีเดียวกัน) ยิ่งการสัมมนาเรื่อง “ปัญหาสังคมไทยในปัจจุบัน” ที่สภาสังคม
 คุระห์แห่งประเทศไทยด้วยแล้ว อ.ป๋วยนอกจากจะมาร่วมรายการแล้ว ยังเป็นผู้
 ยายรายการสุดท้ายในหัวข้อ “เป้าหมายและวิธีการที่เหมาะสมสำหรับสังคมไทย”
 ในการบรรยายดังกล่าวภายหลังถูกนำไปตีพิมพ์ใน *ปาจารย์สาร* (ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๒๐
 ยายน-ตุลาคม ๒๕๑๙) แต่ดูเหมือนบทความนี้จะถูกมองข้ามไป ทั้ง ๆ ที่มีความ
 คุยิ่งในทัศนะของข้าพเจ้า เพราะแสดงถึงจุดยืนทางด้านสันติประชาธรรมอย่าง
 คง ชนิดที่ไม่ยอมลดราวาคอกให้แก่สถานการณ์อันน่าสิ้นหวังในเวลานั้น ในการ
 มนาครั้งนั้น ท่านถูกนักเศรษฐศาสตร์รุ่นใหม่บางคน วิพากษ์ผลงานทางเศรษฐกิจ
 ของท่านอย่างรุนแรง โดยเฉพาะที่ท่านเน้นเรื่องการจำเริญเติบโตทางเศรษฐกิจและ
 ังร้างพื้นฐานเศรษฐกิจ อาทิ ถนน เขื่อน ไฟฟ้า แทนที่จะเน้นการกระจายรายได้
 ังยุติธรรม แต่ท่านก็หาได้โกรธเคืองอะไรไม่ เพราะปัญหาข้อนี้ท่านได้แลเห็นและ
 ับรับว่าเป็นความผิดพลาดของท่านมานานแล้ว สิ่งหนึ่งที่ผู้ร่วมประชุมจะลืมได้ยาก
 ือ กลุ่มขวาจัดที่เข้ามาแจกแกลงการณ์ในนาม “กลุ่มค่างคาวไทย” โจมตีผู้จัด
 เป็นเครื่องมือของคอมมิวนิสต์ ซึ่งแน่นอนว่า อ.ป๋วยก็ตกเป็นเป้าการโจมตีครั้งนี้ด้วย

หลังเหตุการณ์ ๖ ตุลาคม กลุ่มและศูนย์ทั้งหลายที่มีได้สยบต่อฝ่ายขวาจัด
 ยุกเล็กไป ส่วนศูนย์ประสานงานศาสนาเพื่อสังคมนั้น ก็ดูเหมือนว่าจะไม่มีใคร
 ฟิ้นขึ้นมาอีก จนเมื่อพวกเราในกลุ่มอหิงสาคิดที่จะช่วยเหลือผู้ต้องขังที่ถูกจับ
 เหตุการณ์ดังกล่าว ซึ่งเวลานั้นถูกส่งมารวมกันที่กรุงเทพฯ ในเรือนจำ ๔ แห่ง
 เรือนจำชั่วคราวบางเขน ทัณฑสถานหญิง เรือนจำชั่วคราวลาดยาว และเรือน
 กลางบางขวาง เวลานั้นเราคิดได้แต่เพียงว่า จะช่วยทางด้านกำลังใจ บัณฑิตจำ
 และติดตามข่าวคราวของเขาว่า เป็นตายร้ายดีประการใด ถูกทรมานหรือไม่ เพราะเร
 นั้นข่าวลือในทางร้ายเกี่ยวกับสภาพผู้ต้องขัง โดยเฉพาะผู้นำนักศึกษาในนั้น แพร่สะ
 มาก จนแยกไม่ออกว่าอะไรเป็นจริง อะไรเป็นเท็จ แต่เราจะทำเช่นนั้นได้ จำต
 อาศัยความช่วยเหลือของผู้ใหญ่ที่มีชื่อเสียงเกียรติคุณ พอที่จะเป็น “ร่ม” ให้เราได้
 เราแลไม่เห็นใคร นอกจากผู้ใหญ่ที่เคยเป็นตัวตั้งตัวตีในศูนย์ประสานงานศาสนา
 สังคม ที่ยังอยู่ในเมืองไทย อาทิ คุณพ่อบุญเลื่อน-คุณพ่อประสิทธิ์ อ.โกศล ส่วนก
 สันติวิธีนั้น ก็แลเห็นแต่ อ.โคทม เป็นหลัก เมื่อได้ปรึกษาหารือกันกับผู้ใหญ่เหล
 ตลอดจนมิตรสหายอีกหลายคน ซึ่งช่วยเหลือเราอย่างปิดทองหลังพระ เราจึงเห็นร
 กันว่า การฟื้นศูนย์ประสานงานศาสนาเพื่อสังคม เป็นวิธีที่ดีที่สุด อย่างน้อยที่
 นี้ก็เป็นโอกาสสำคัญที่จะแสดงว่า ศาสนาจะมีพลังในการคิดร้างกับความเลว
 ในสังคมได้หรือไม่ และศาสนาจะมีคุณค่าเพียงใดในสถานการณ์อันวิกฤตเช่น
 จะว่าไปแล้ว สภาพการณ์ตอนนั้นนอกเหนือจากกลุ่มศาสนาแล้ว ก็ยากที่จะมีกลุ่ม
 สามารถลุกขึ้นมาทำการนอกแนวทางของรัฐได้ โดยไม่ถูกปราบปรามอย่างรุนแรง
 เสียก่อน ดังนั้นการที่เราเข้ามาฟื้นศูนย์ประสานงานศาสนาเพื่อสังคมขึ้นใหม่ จึง
 ความจำเป็นทั้งในทางศาสนธรรมและในทางการเมือง อย่างไรก็ตาม ความที่คำ
 “ศูนย์” เวลานั้นเป็นคำแสลงหูผู้มีอำนาจ ด้วยชวนให้นึกไปถึง “ศูนย์นิสิต” เรา
 เปลี่ยนมาเป็นกลุ่มประสานงานศาสนาเพื่อสังคม โดยใช้ชื่อย่อว่า กศส. นับแต่
 ทั้งนี้ โดยมีท่านที่เอ่ยนามมานั้น ร่วมเป็นกรรมการอย่างเปิดเผย ร่วมกับอีกสองส
 ท่านที่มาเป็นไฉไลเสียกัน ส่วนพวกเราในกลุ่มอหิงสานั้นอาสาเป็นคนทำงานให้

งานระยะต้นนั้นเน้นที่ผู้ต้องขังกรณี ๖ ตุลาคมเป็นสำคัญ แม้เพียงเท่านั้นก็
 เรื่องใหญ่แล้ว เพราะมีถึง ๒๐๐-๓๐๐ คนที่ถูกห้ามประกัน หรือมิฉะนั้นก็ไม่มีหลักทรัพ

ที่จะประกันตัวได้ ซึ่งผิดกับนักศึกษา หากมหาวิทยาลัยรับรอง ก็สามารถออกไปต่อได้ การเยี่ยมเยียนผู้ต้องขังครั้งใหญ่ (พร้อมกับการเยี่ยมทหารตำรวจที่ได้รับแจ้งจากการสู้รบ) ในโอกาสวันขึ้นปีใหม่ ปี ๒๕๒๐ นั้น นับเป็นการเปิดตัวครั้งแรกของกลุ่มต่อสาธารณชน รวมถึงผู้ต้องขังและทางการ หลังจากนั้น งานก็ขยายกว้างไป นอกจากการเยี่ยมเยียนและช่วยเหลือด้านวัสดุปัจจัยแก่ผู้ต้องขังแล้ว ยังมีกรช่วยเหลือทางด้านกฎหมาย ระดมเงินเพื่อประกันตัวผู้ต้องขัง ซึ่งเป็นหลักทางด้านความอยู่ของครอบครัว ขณะเดียวกัน กลุ่มเป้าหมายก็ขยายไปยังผู้ต้องขัง “ภัยสังคม” นักโทษการเมืองอื่น ๆ ในคดีคอมมิวนิสต์ และความมั่นคงของรัฐ มีการรายงานความเป็นไปของนักโทษการเมือง หรือนักโทษทางความคิด ตลอดจนสุขภาพ ทัศนคติของชนชั้นต่าง ๆ ให้แก่ผู้สนใจทั้งในประเทศและต่างประเทศ

ในการทำกิจกรรมเหล่านี้ ข่ายงานเป็นสิ่งจำเป็นมาก ไม่เฉพาะแต่ข่ายงานประเทศเท่านั้น แม้ข่ายงานนอกประเทศก็สำคัญไม่แพ้กัน เพราะการทำงานทางสิทธิมนุษยชนนั้น มิใช่เรื่องจำกัดวงเฉพาะภายในประเทศ หากจะต้องร่วมมือกับต่างประเทศ เพื่อผลักดันให้มีการปรับปรุงสภาพด้านนี้ให้ดีขึ้น กตส. เป็นองค์กรใหม่สร้างสัมพันธ์กับองค์กรนอกประเทศ เพื่อให้ผลงานของกลุ่มเป็นที่เชื่อถือยอมรับในสากลนั้นมีไม่เรื่องง่าย แต่ก็มิถึงกับยากทีเดียวนัก เพราะอย่างน้อยกรรมการของหลายคนก็มีความสัมพันธ์กับองค์กรต่างประเทศอยู่แล้ว และคนที่มิพบบาทสำคัญอย่างยิ่งในด้านนี้ (ตลอดจนด้านอื่น ๆ อีกมาก) ย่อมได้แก่นิโคลัส เบนเนตต์ ซึ่งกำลังสำคัญของกลุ่มมาแต่หลังเหตุการณ์ ๖ ตุลาคม มาจนถึงเดือนเมษายน ๒๕๒๒ ก่อนย้ายไปประเทศเนปาล ที่กตส. มาสัมพันธ์กับ อ.ป๋วยได้เพราะนิโคลัสสะพานสำคัญนั่นเอง ไล่เลี่ยกับที่กตส. พื้นฟูขึ้นใหม่ในราวกลางเดือนธันวาคมนี้ นิโคลัสและมองตานีตรรรยา ได้เดินทางไปพักร้อนยังยุโรป ได้พบปะกับองค์กรต่าง ๆ ที่ที่นั่นเป็นจำนวนมาก และเมื่อได้ไปเยี่ยมเยียนอังกฤษบ้านเกิด นิโคลัสก็ได้พบ อ.ป๋วย ซึ่งเวลานั้นก็เริ่มตั้งมูลนิธิมิตรไทยร่วมกับ อ.สุลักษณ์ เพื่อช่วยเหลือคนไทยรับความยากลำบากจากรัฐบาลเผด็จการ ไม่ว่าจะพลัดพรากจากบ้านเกิดเมืองนอน จับกุมคุมขัง หรือถูกปิดกั้นโอกาสแสดงความคิดเห็นอย่างเสรี

การเดินทางแรมเดือนครั้งนั้น ทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างองค์กรศาสนาและ

มนุษยธรรมในต่างประเทศกับองค์กรศาสนาและสิทธิมนุษยชนในไทย เกิดขึ้นเป็น
แรกหลังเหตุการณ์ ๖ ตุลาคม ว่าเฉพาะองค์กรของคนไทยในต่างประเทศ มูล
มิตรไทยเป็นองค์กรแรกที่กศส. สัมพันธ์ด้วย อาจกล่าวได้ว่า ในระยะแรกของก
นั้น อ.ป๋วยและกรรมการท่านอื่น ๆ ของมูลนิธิมิตรไทยเป็นกำลังสนับสนุนที่สำคัญ
(โดยเฉพาะอ.สุลักษณ์นั้น มีบทบาทมิใช่น้อยทีเดียวในการวิ่งเต้นให้กศส. ในต
ประเทศ) ทุนสนับสนุนของมูลนิธิมิตรไทย ทำให้กศส. ดำเนินงานไปได้ในช่ว
ยังขัดสนทางด้านทรัพย์สินอยู่ แต่ที่สำคัญไม่น้อยไปกว่านั้นก็คือ ข้อเสนอแนะ คำล
และการเป็นสะพานให้เรา รู้จักมิตรสหายอีกมากมายในเวลาต่อมา

วันหนึ่งในฤดูร้อนของปี ๒๕๒๐ มีจดหมายฉบับหนึ่งถึงนิโคลัส อักษรอังกฤษ
เขียนด้วยลายมืองดงามเป็นระเบียบ ลงชื่อ Richard Evans หากนิโคลัสไม่ป
ข้าพเจ้าก็คงนึกไม่ออกว่า เจ้าของจดหมายนั้นคือ อ.ป๋วยนั่นเอง ในจดหมายฉบับ
อ.ป๋วยได้พูดถึงความช่วยเหลือของมิตรไทยที่พร้อมจะให้แก่กศส. ตลอดจนให้
แนะนำเกี่ยวกับงานของกศส. อีกหลายประการ ทั้งด้านในประเทศและต่างประ
เป็นที่ตกลงกันว่า อ.ป๋วยจะไม่เขียนจดหมายโดยใช้ชื่อจริงมายังนิโคลัส เพราะท
รู้ว่า ชื่อของท่านนั้นเป็นภัยแก่ผู้รับอย่างยิ่ง โดยเฉพาะผู้ที่มิก็กรรมอย่างก
ข้าพเจ้าเมื่ออ่านจดหมายฉบับนั้น มีความรู้สึก ๒ ประการ ด้านหนึ่งก็ดีใจที่ท่านใส่
กับงานของเรา จดหมายของท่านถือเป็นการให้กำลังใจเรา โดยไม่จำเป็นที่ท่าน
ต้องอวยชัยให้พรด้วยถ้อยคำหรู ๆ แต่อีกด้านหนึ่งนั้นก็รู้สึกสลดใจในเคราะห์
ของท่านและของบ้านเมือง บุคคลอย่างท่านได้ทำคุณให้แก่บ้านเมืองนานป
อันควรที่ประเทศชาติจะต้องเชิดชูเกียรติคุณของท่านให้ปรากฏ ชื่อเสียงเรียงนามช
ท่านควรอย่างยิ่งที่ทางการจะยกย่องให้เป็นศรีของสมัย และเป็นแบบอย่างของอนุ
คนรุ่นหลัง แต่แล้วมาบัดนี้ ชื่อของท่าน รัฐบาลกลับเห็นเป็นสิ่งเลวร้าย ที่จะต้องหา
กำจัด ผู้คนไม่อาจเอ่ยนามของท่านด้วยความชื่นชมอย่างเปิดเผย แม้ตัวท่านเองก็
อาจใช้ชื่อของท่านในการติดต่อกับมิตรสหายในประเทศ สำหรับข้าพเจ้าแ
"Richard Evans" ชวนให้นึกไปถึง "นายเข้ม เย็นยิ่ง" มิใช่เพราะผู้นำของเราเห็น
งจักรเป็นดอกบัว ยกประเทศให้แก่ญี่ปุ่น อย่างไม่คำนึงถึงเกียรติภูมิของชาติดอกห
คนไทยจำนวนมากรวมทั้งอ.ป๋วยจึงต้องเสี่ยงชีวิตมาสู้ชาติ ชนิดที่ต้องอำพรางนามจ

ตนเอาไว้ หากผู้นำเราไม่สิ้น ประวัติศาสตร์ย่อมไม่รู้จักรีรชนนาม “เข้ม” เสรีไทยแรกที่เข้ามาปฏิบัติการในเมืองไทยอย่างอาจหาญ เช่นเดียวกัน หากจอมพลถนอมติชจรไม่เถลิงอำนาจถึงขั้นรัฐประหารตัวเองในปี ๒๕๑๔ แล้ว โทนเลยจะมีจดหมายมายิ้ม เย็นยิ่ง” อันเลื่องลือ มาบัดนี้บ้านเมืองมีผู้นำเป็นพาลชน คนดีที่ชาติต้องการ อ.ป๋วยจึงต้องพรางตัวอีกครั้งหนึ่ง เพื่อทำประโยชน์ให้แก่บ้านเมือง “Richard Evans” และ “นายเข้ม เย็นยิ่ง” จึงมีโชะอะไรอื่น หากเป็นสัญลักษณ์บ่งชี้ถึงความต่ำของผู้นำและบ้านเมืองไทยโดยแท้ สิ่งที่แตกต่างกันมีเพียงประการเดียวคือ ภายหลังกบฏทศวรรษระแอสอำนาจของผู้นำในสมัยสงครามโลกครั้งที่ ๒ และช่วงรัฐประหารตัวเอง จอมพลถนอมแล้ว “เข้ม” และ “นายเข้ม เย็นยิ่ง” สามารถกลับคืนมาตุภูมิอย่างมีเกียรติ แต่สำหรับ “Richard Evans” นั้น ในบ้านปลายชีวิตของเขา เป็นไปได้พอที่เขาจะกลับสู่บ้านเกิดเมืองนอนได้อีก ใครบ้างที่จะตอบคำถามข้อนี้ได้

ในระหว่างที่มีการติดต่อทางจดหมายอยู่นั้น กรมการกศส. บางคน อาทิ พลโทคมก๊กก็มีโอกาสพบปะกับอ.ป๋วย ๒-๓ ครั้งที่ยุโรป ข่าวสารความเป็นไปทางด้านสิทธิมนุษยชนในไทย และการดำเนินงานของ กศส. จึงเป็นที่รับรู้ของท่านโดยตลอด ยกเหนื่อจากที่ได้รับจากรายงานของกศส. ทุก ๒ เดือนแล้ว การติดต่อข่าวสารที่สำคัญเกิดขึ้นอีกครั้งหนึ่ง เมื่อท่านได้รับเชิญเป็นพยานในการสืบสวนเรื่องสิทธิมนุษยชนในประเทศไทย ซึ่งจัดขึ้นโดยอนุกรรมการคณะหนึ่งของคณะกรรมการวิเทศสัมพันธ์ รัฐสภาสหรัฐฯ ข้อมูลต่าง ๆ ที่กศส. จัดส่งไปให้ท่าน ได้กล่าวถึงในการสืบสวนครั้งนี้ หลายตอนด้วยกัน ไม่ว่าจะเป็นข้อมูลเกี่ยวกับจำนวนนักโทษการเมืองในคุก การฆ่าภิกษุ ๓ รูปในภาคใต้ การสังหารหมู่ชาวบ้านภาคใต้ที่ไปเกี่ยวข้าวในทุ่งนา ๖๐๐ คนที่ครุฑม ผกากรองและคณะ อันเป็นข้อมูลที่เราส่งไปให้ท่านอย่างจวนเจียน ก็วันก่อนการสืบพยานในวันที่ ๓๐ มิถุนายน ๒๕๒๐ (ดูคำให้การของดร.ป๋วย ภาภรณ์ กรณีเหตุการณ์ ๖ ตุลาคม มูลนิธิโกมล คีมทอง ๒๕๒๔)

การสืบพยานครั้งนั้น เป็นเรื่องสำคัญมากสำหรับรัฐบาลไทยและผู้สนใจปัญหาสิทธิมนุษยชนในไทย ทั้งที่เป็นชาวไทยและชาวต่างชาติ ตอนที่มิชชันนารีรัฐสภาสหรัฐฯ มีมติเชิญอ.ป๋วยเป็นพยานปากหนึ่งนั้น ผู้ที่อยู่ข้างรัฐบาลเวลานั้น ดูเป็นเดือดร้อนมาก ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมชถึงกับเขียนในคอลัมน์ “ข่าวไกลนา” ในสยามรัฐ

วันที่ ๒๔ กุมภาพันธ์ แสดงความไม่พอใจรัฐบาลสหรัฐฯอย่างรุนแรง และให้คะแนนลบอ.ป๋วย โดยเขียนให้ผู้อ่านเข้าใจไปว่า อ.ป๋วยมีทัศนคติที่เป็นปฏิปักษ์กับสถานการณ์ในเมืองไทยและรัฐบาลไทยอย่างไม่น่ารับฟัง เช่นเดียวกับที่ขุนช้างมีต่อขุนแผน แห่งเบ้งมีต่อใจใจ

ในช่วงที่มีการสืบพยานนั้น ประจวบเหมาะแก่ที่ข้าพเจ้า ซึ่งเวลานั้นยังเฝ้าชมราวาส ได้รับเชิญไปร่วมประชุมระดับนานาชาติเรื่องการอบรมสันติวิธีที่ประเทศเม็กซิโก โดยจำต้องต่อเครื่องบินที่สหรัฐฯ ข้าพเจ้าและเพื่อนอีกผู้หนึ่งคือวีระ สมบูรณ์ ซึ่งได้รับเชิญด้วยเช่นกัน ถึงลอสแอนเจลิสหลังการสืบพยาน ๑ วัน ไล่เลี่ยกันนี้ นิโคลัสและอ.สุลักษณ์ก็เดินทางมาสมทบ เพื่อไปประชุมด้วยกัน ในช่วงนั้น เราโทรศัพท์ทางไกล สอบถามไปยังสจ๊วต มีแชม ซึ่งได้รับเชิญไปเป็นพยานด้วยเช่นกัน ในฐานะชาวอเมริกันที่ทำงานในองค์กรเอกชนที่สัมพันธ์กับเมืองไทย (สจ๊วต มีแชมคนนี้แหละที่ดาวสยามกล่าวหาว่าเป็น เคจีบีและตีพิมพ์ภาพของเขาที่ถ่ายร่วมกับอ.ป๋วย และอ.สุลักษณ์ในการประชุมเรื่องเขื่อนผามอง อันเป็นที่มาของภาพยนตร์เรื่อง "ทองปาน") จากปากคำของสจ๊วต สส.อเมริกันดูจะพอใจในคำให้การของอ.ป๋วยมาก ทั้งยังประทับใจท่านเป็นส่วนตัวอีกด้วย เราฟังแล้วก็ยินดี เพราะทัศนคติของสส. อเมริกันเช่นนี้ อาจมีผลให้รัฐบาลไทยปรับปรุงสภาพสิทธิมนุษยชนในประเทศไทยให้กระเตื้องขึ้นบ้าง ไม่มากก็น้อย

หลังจากประชุมที่เม็กซิโก ปลายเดือนกรกฎาคม อ.สุลักษณ์ วีระ และข้าพเจ้าเดินทางเข้าสหรัฐฯที่รัฐเท็กซัส ส่วนนิโคลัสและอ.โคทมกลับเมืองไทยไปก่อน เมืองออสติน เราได้รับเชิญไปพูดเกี่ยวกับเหตุการณ์ ๖ ตุลาคม และสภาพเมืองไทยในปัจจุบัน จะเรียกวันนี้เป็นรายการขิมกลางก่อนอ.ป๋วยก็ได้ เพราะท่านมีกำหนดเยือนสหรัฐฯ และได้รับเชิญให้มาพูดที่เมืองนั้นในราวปลายเดือนกันยายน ทันที่ที่มีข่าวว่าเราจะไปพูด ข่าวลือก็สะพัดไปในหมู่คนไทยที่เมืองนั้น โจมตีกล่าวหาเราต่างนานา ทั้งยังขู่คนไม่ให้ไปฟังด้วย หลายคนขวัญหนีดีฝ่อไปตาม ๆ กัน ขนาดเรายังโดนถึงเพียงนี้ นับประสาอะไรกับอ.ป๋วย ซึ่งข่าวลือโจมตีท่านแพร่บาดก่อน ท่านจะมาเป็นเดือน ๆ ที่เดียว

ราวปลายเดือนกันยายน วีระและข้าพเจ้าขึ้นมาพักที่เมืองอิตากะ กับอ.สุลักษณ์

เดมิลูกชาย ความจริงวิระและข้าพเจ้าอยากพบอ.ป่วยมาก แต่เชื่อว่าแม่ไม่ได้พบ
 ในที่สหรัฐฯก็อาจได้พบที่อังกฤษ ซึ่งเป็นทางผ่านก่อนที่เราจะกลับเมืองไทยอยู่
 จึงไม่คิดจะวกกลับไปเท็กซัสอีก ในวันที่ท่านกำหนดมาถึงสหรัฐฯ นั้น อ.สุลักษณ์
 โทรศัพท์จากท่าน แต่ก็ไม่มีข่าวอะไรเลย จนค้ำแล้ว จึงได้รับโทรศัพท์ทางไกลจาก
 ฤษ แต่ผู้พูดหาชื่อ.ป่วยไม่ ที่ร้ายกว่านั้นก็คือ ได้รับแจ้งว่าท่านมาไม่ได้เสียแล้ว
 ภาละล้มป่วยอย่างหนัก ด้วยเส้นเลือดในสมองแตก อาการเข้าขั้นวิกฤต ต้องเข้า
 พยาบาลอย่างรีบด่วน เราตกใจมาก คินนั้นร่วมกันสวดภาวนาให้ท่านแคล้ว
 กตภัยอันตราย

เราไม่ได้ข่าวจากท่านอีกเลย เมื่อเดินทางเข้าประเทศอังกฤษราวต้นเดือนตุลาคม
 ทราบว่าอาการท่านดีขึ้น แต่ก็ยังประมาทไม่ได้ สถานที่ที่ท่านรักษาตัวก็ปิดเป็น
 ามลับ รู้กันเฉพาะวงใน ทั้งนี้เพื่อให้ท่านพักผ่อนอย่างเต็มที่ หลังจากนั้นเราจึง
 ทราบว่า ร่างกายของท่านซีกขวาไม่สามารถทำงานได้เหมือนเดิมแล้ว ไม่ว่าจะพูด
 อเขียนก็ติดขัดไปหมด นับแต่นั้นมา จดหมายจาก "Richard Evans" ก็ไม่มีอีกเลย
 แล้วจดหมายที่ท่านติดต่อถึงพวกเรา มีประมาณ ๓ ฉบับเท่านั้น

อย่างไรก็ตาม เมื่อท่านมีสุขภาพดีขึ้นแล้ว เราก็ยังติดต่อถึงท่านอยู่เนือง ๆ ทั้งใน
 จดหมายและรายงานข่าว ข้าพเจ้ามีโอกาสพบท่านที่ลอนดอน ๒ ครั้งในปี ๒๕๒๒
 ๒๕๒๔ ท่านยังถามไถ่ถึงกรรมกรกศส. หลายท่าน ทั้งที่อยู่เมืองไทยและ
 ปรประเทศ ดูท่านจะพอใจที่ได้ฟังข่าวเกี่ยวกับเมืองไทยและงานที่เราทำอยู่

อ.ป่วยมิได้มีความสัมพันธ์กับกศส. ในทางที่เป็นคุณูปการเท่านั้น หากยังมี
 ามสัมพันธ์เป็นส่วนตัวกับคนในกศส. อีกหลายคน อันที่จริง ข้าพเจ้ามีเรื่องเล่า
 มากเกี่ยวกับความประทับใจที่ข้าพเจ้ามีต่อท่านเป็นส่วนตัว แม้จะเป็นเพียงความ
 ฝฝ่ายเดียวก็ตาม หากจะไม่กล่าวไว้ในที่นี้ แต่จะกล่าวเพียงว่า ชีวิตและงานของ
 นเป็นพลังบันดาลใจให้แก่ข้าพเจ้าอย่างยิ่ง ก่อนที่จะมาทำงานในกศส. เสียอีก
 ช่วงหลัง ๒ ตุลาคมด้วยแล้ว การที่ท่านอุทิศตัวอย่างอุตสาหะ ทรากตรำทำงานไม่
 ดหย่อน เพื่อให้โลกรู้ความจริงเกี่ยวกับเมืองไทยและเหตุการณ์ ๒ ตุลาคม ทำให้
 กเราในกศส. โดยเฉพาะเป็นผู้ปฏิบัติงาน มีกำลังใจอย่างยิ่ง และมีความหวังว่า
 ที่เราทำไปนั้น อาจมีส่วนช่วยให้สถานการณ์อันเลวร้ายนั้นดีขึ้นไม่มากก็น้อย

ยิ่งโลกรู้ความจริงมากเท่าไร ฝ่ามือเมืองไทยอย่างห่วยไยมากเท่าไร เราก็ยิ่งพลังที่จะร่วมมือกันฟันฝ่าอุปสรรคมากเท่านั้น ในอีกแง่หนึ่งการที่โลกจับตามเมืองไทย และให้ความยอมรับกับกลุ่มเล็ก ๆ อย่างเรานั้น ช่วยให้เราสามารถทำงานไปโดยไม่ถูกปราบปรามหรือบดขยี้ และที่นานาประเทศมีท่าทีเช่นนั้นได้ ใครเลยปฏิเสธว่าป๋วยมีได้มีส่วนอย่างสำคัญ ท่านจึงมีคุณูปการต่อกศส. และพวกทั้งทางตรงและทางอ้อม แต่นั่นก็ไม่สำคัญเท่าความจริงที่ว่า สิ่งที่ท่านทำในชั่วสุดท้ายก่อนล้มเจ็บนั้น มีคุณค่าอย่างยิ่งสำหรับประเทศไทย ส่งผลสร้างสรรคืมหาชนทั้งประเทศ แต่ผลดังกล่าวได้มาด้วยราคาแพงอย่างยิ่ง เพราะท่านต้องแมาด้วยสวัสดิภาพแห่งสังขารของตนเอง จนเกือบจะเอาชีวิตไม่รอดเสียแล้ว แต่ไเลยจะรู้ได้ บางทีการอุทิศตนของท่าน อย่างว่าแต่คนรุ่นหลังเลย แม้คนรุ่นนี้ก็อาจไม่รู้เลยก็ได้ หรือถึงเคยรู้ก็อาจจะหลงลืมไปแล้ว ดังที่เขาได้ลืมคุณความดีที่ท่านทำไปแต่ครั้งเป็นเสรีไทย ผู้บริหารเศรษฐกิจของชาติ นักศึกษา และที่สำคัญไม่นั้นไปกว่านั้นคือ ผู้เป็นเสียงแห่งมโนธรรมของสังคมไทยร่วมสมัย ซึ่งทุกวันนี้เรามีน้ำเต็มที

บทผนวกท้ายบทความ

ศาสนิกชนทั้งฝ่ายพุทธและฝ่ายคริสต์ ทั้งคาทอลิกและโปรเตสแตนต์ บรรพชิต
คฤหัสถ์ ซึ่งประชุมร่วมกัน ณ สำนักงานของสภาคริสตจักรในประเทศไทย เมื่อ
ที่ ๑๗ มีนาคม ๒๕๑๙ โดยตั้งเป็นศูนย์ประสานงานศาสนาเพื่อสังคมขึ้น ขอออก
แถลงการณ์ร่วมกันดังนี้

๑. โดยที่สภาพของบ้านเมืองในปัจจุบันกำลังอยู่ในสถานการณ์อันวิกฤต มี
คนอยู่สองฝ่ายทั้งฝ่ายซ้ายจัดและขวาจัด ที่ประชุมนี้มีมติว่า ศาสนจักรไม่ควร
เข้าไปเข้ากับฝ่ายใด ไม่ควรก่อให้เกิดการแตกแยกกันเป็นซ้ายเป็นขวาในวงการ
ศาสนา แต่ควรหาทางสมานไมตรี ควรเห็นแก่คนส่วนใหญ่ ซึ่งไม่เป็นซ้ายไม่เป็นขวา
กำลังตกอยู่ในสงครามจิตวิทยาอันนี้ ซ้ายก็ไม่ใช่คำตอบ ขวาก็ไม่ใช่คำตอบ คำตอบ
การลดความอยุติธรรม ลดช่องว่างระหว่างคนรวยกับคนจน ระหว่างคนมีอำนาจ
คนไร้อำนาจ ซึ่งอาจลดลงได้ด้วยวิถีทางอันเป็นอหิงสธรรม

๒. ที่ประชุมนี้ขอเสนอให้ผู้นำทางศาสนาประณามการฆ่าฟัน ประหัตประหาร
ในทุกกรณี กับเรียกร้องให้รัฐบาลหาทางจับกุมผู้ร้ายให้ได้

๓. ใช้แต่การฆ่าฟันกันทีละคนและการให้ร้ายป้ายสีกันทีละหมู่คณะเท่านั้น ที่คน
สังคมสันติชนร่วมกันอยู่ในบัดนี้ หากกำลังมีข่าวลืออย่างหนาหูว่าจะเกิดปฏิวัติ

รัฐประหารขึ้นนองเลือดขึ้นในวันในพฤษภาคม โดยที่สภาสตรีแห่งชาติออกแถลงการต่อต้านการกระทำอันเลวร้ายนี้ โดยขอให้ใช้วิถีทางแห่งบรรพรัฐสภาเพื่อหาทางออกอนาคตของบ้านเมือง คณะสยามสังคมนี้ออกมาร่วมกับสหภาพเพื่อสิทธิเสรีภาพของประชาชนในอันที่จะร่วมกันประชุมวิเคราะห้ปัญหาการรัฐประหารในประเทศไทย ในวันที่ ๑๓ โดยเตรียมที่จะมีแถลงการณ์ร่วมออกด้วย ที่ประชุมขอสนับสนุนความริเริ่มดังกล่าว และเรียกร้องให้สภาคริสตจักรในประเทศไทย สภามหาวิทยาลัยสงฆ์แห่งประเทศไทย มหาวิทยาลัยสงฆ์ ตลอดจนยุวสงฆ์และมหาเถรสมาคม ชมรมพุทธ และชมรมศาสนาต่าง ๆ ว่าควรจะรวมพลังออกแถลงการณ์ร่วมกัน เพื่อเตือนให้เห็นถึงภัยอันเกิดจากการรัฐประหาร

๔. ที่ประชุมนี้ขอแม่ไมตรีจิตมิตรภาพไปยังทหาร ในฐานะเพื่อนมนุษย์ และชี้แนะให้ทหารหาญเข้าใจว่า เขาควรเป็นเพื่อนกับประชาชน เขาไม่ควรคิดฆ่าผู้พิทักษ์เพียงเพราะเชื่อกันว่าชาวบ้านชาวกองเป็นผู้ก่อการร้าย เขาไม่ควรกดขี่ข่มเหงราษฎร แม้นักศึกษาอาจจะใช้คำรุนแรงไปบ้างก็ตาม แต่ถ้าทหารใช้อำนาจอันรุนแรงกับราษฎรจะเป็นที่เกลียดชังของมหาชน ยิ่งฆ่าผู้พิทักษ์คนมากลงเท่าไร จะยิ่งเพิ่มความเกลียดชังมากขึ้นเท่านั้น ถึงทหารจะยึดอำนาจได้ หรือกุมสถานการณ์ไว้ได้ก็ชั่วระยะสั้น

๕. ในฝ่ายผู้ที่ตั้งตนเป็นฝ่ายตรงกันข้ามกับทหาร ที่เห็นว่าทหารฆ่าพวกที่ประชุมใครเตือนเขาให้เขารักสันติ เราย่อมระงับด้วยการไม่จองเวร การฆ่าจะรังแกไม่ได้ด้วยการฆ่า ผู้ที่ฆ่าอาจเป็นทหารก็ได้ อาจเป็นพลเรือนก็ได้ และในหลายกรณีเขาฆ่าเพราะเขากลัว เขาฆ่าเพราะเขาไม่รู้ เขาฆ่าเพราะเขาเป็นเครื่องมือของนักการเมืองและระบบอันฉ้อฉล การฆ่ากลับไปไม่เป็นการแก้ปัญหา ต้องหาทางแก้ที่ระบบคนไทยทุกคนน่าจะร่วมกันคิดร่วมกันทำโดยสันติวิธี โดยอย่าปล่อยให้มือที่ถือปืนภายนอกเข้ามาแก้วุ่นวาย

ศูนย์ประสานงานศาสนาเพื่อสังคม ๒๕๑๙

จดหมายเปิดผนึกถึงอาจารย์เข้ม เย็นยิ่ง

ทินวัฒน์ มฤคพิทักษ์

าบเรียน อาจารย์เข้มที่เคารพ

ก่อนที่ผมจะลงมือเขียนจดหมายฉบับนี้ถึงอาจารย์ ผมได้หยิบสำเนาจดหมาย
ยมือเท้า ๆ ของอาจารย์ ที่เขียนถึง “นายท่านุ เกียรติก่อ” ผู้ใหญ่บ้านไทยเจริญ
อเดือนกุมภาพันธ์ ๒๕๑๕ ขึ้นมาอ่าน

ทั้ง ๆ ที่เวลาได้ล่วงเลยมาตั้ง ๑๔ ปีแล้ว ใครต่อใครในประเทศนี้ก็ยกกล่าวขวัญ
จดหมายฉบับนี้อยู่ จัดว่าเป็นจดหมายที่ “ดัง” ที่สุดในรอบ ๒ ทศวรรษนี้ก็ว่าได้
ยิ่งอ่านซ้ำหลายเที่ยว ก็ยิ่งชื่นชมและศรัทธาในตัวอาจารย์ อยากให้ประเทศนี้
ใหญ่ที่ดี ๆ อย่างอาจารย์มาก ๆ บ้านเมืองเราจะได้เจริญรุดหน้าไปไกลยิ่งกว่านี้
เรื่องราวที่ปรากฏในจดหมายฉบับดังกล่าว สะท้อนให้เห็นอุดมการณ์ แนวความคิด
เป็นอันแน่วแน่ของอาจารย์ ที่อยากให้เห็นประเทศของเราเป็นประชาธิปไตย มีความ
อยู่ที่อุดมสมบูรณ์ อยู่ร่วมกันอย่างสันติ อย่างที่อาจารย์ใช้คำว่า “สันติประชาธรรม”
มีความหมายลึกซึ้งกว่า “ประชาธิปไตย” และอยากจะทำให้สมาชิกของสังคม อยู่กัน
งามมี “กตिका” และเคารพ “กตिका” ของสังคม

ช่วงเวลาที่อาจารย์เขียนจดหมายถึง “นายท่านุ เกียรติก่อ” นั้น “ผู้ใหญ่ท่านุ”
มีอำนาจล้นฟ้าล้นแผ่นดิน เพิ่งจะฉีกกตिकाของหมู่บ้านทิ้งไปหยก ๆ ใคร ๆ ก็เป็นห่วง

อาจารย์ว่ากลัวจะถูก “ยาม” ของผู้ใหญ่ทำนุทำร้ายเอา แต่ทั้ง ๆ ที่ห่วงก็ยังเป็น
 อาจารย์อยู่ เพราะมันสะใจดี จะหาคนกล้าและฉลาดอย่างอาจารย์ยาก มีแต่คน
 บ้าบิ่น และกล้าแบบบ้า ๆ บวม ๆ เสียมากกว่า

กำลังนี้ หมู่บ้านไทยเจริญของเรา ก็มีกติกาใช้อยู่ แต่ก็อย่างที่อาจารย์ว่า
 “เมื่อกติกาหมู่บ้านถือกำเนิดมาแล้วก็ดี และเมื่อได้มีสมาชิกหมู่บ้านขึ้นแล้วก็ดี ผมเอง
 ไม่แน่ใจนักว่ากติกาทุกข้อถูกใจผม และไม่แน่ใจว่าสมาชิกของสมาชิกทุกคนเป็นคน
 แต่ผมก็ยังนิยมยินดีในท่านผู้ใหญ่บ้านทำนุ เกียรติก้อง ที่ได้อุตสาหกรรมสร้างสรรค์ใน
 กติกา ดีกว่าไม่มี และให้มีสมาชิก ดีกว่าไม่มี”

กติกาหมู่บ้านฉบับที่กำลังใช้อยู่นี้ เขาให้เลือกตั้งสมาชิกหมู่บ้านจำนวนหนึ่ง
 แต่งตั้งสมาชิกหมู่บ้านอีกจำนวนหนึ่ง เรียกกันในภาษาหนังสือพิมพ์ว่า “ลากตั้ง”
 แล้วเอาสมาชิกสมาชิกทั้ง “เลือกตั้ง” และ “ลากตั้ง” มารวมกันเลือก “ผู้ใหญ่บ้าน”
 แปลกดีครับ สมาชิกสมาชิกเลือกกันแทบล้มแทบตาย แต่พอมาถึงตำแหน่ง “ผู้ใหญ่
 บ้าน” กลับแต่งตั้งโดยสมาชิกสมาชิก ๒ ประเภทรวมกัน

ทุกวันนี้ก็ได้ “ผู้ใหญ่อิมใจ” ปกครองหมู่บ้านอยู่ เกือบครบ ๕ ปีแล้ว ทุก
 ทุกอย่างก็ไม่ได้ดีกว่าสมัยเมื่อ ๑๔ ปีก่อนเท่าใด ด้านเศรษฐกิจกลับจะเลวร้ายลงไป
 พอจะยึดออกได้บ้างก็เมื่อเทียบกับฟิลิปปินส์เท่านั้น

ใกล้วันเกิดของอาจารย์ ลูกศิษย์ลูกหาที่เตรียมจัดงานวันเกิดครบ ๗๐ ปี
 อาจารย์ ผู้แทนนักศึกษาระดับมัธยมศึกษาคนหนึ่ง มีความน่ารักมาก ทั้ง ๆ ที่แกไม่เคย
 หน้าที่อาจารย์เลย ออกความเห็นในที่ประชุมว่า ควรจะรวบรวมเงินกันส่งคนไป
 อาจารย์กลับจากลอนดอน มาฉลองวันเกิดที่กรุงเทพฯ คงจะปลอดภัยไม่มีอะไรจะ
 ก็มีผู้ใหญ่บางท่านแย้งว่า トラบไตที่ “ยามถืออาวุธ” ในหมู่บ้าน ยิ่งก่อการไม่สงบเยี่ยง
 อำนาจกันอยู่ เราจะประกันความปลอดภัยให้อาจารย์ได้อย่างไร ผู้แทนนักศึกษาก็
 ถอนญัตติไป เปลี่ยนเป็นว่าให้ช่วยกันเขียนบัตรอวยพรวันเกิดส่งมาให้อาจารย์

วันที่ ๘ มีนาคมนี้ตอนบ่าย ๆ พวกลูกศิษย์ลูกหาจัดอภิปรายทางวิชาการเรื่อง
 “สถานการณ์การเมืองกับบรรยากาศการลงทุน” ที่โรงแรมตวันนาเซอรادتน์ กรุงเทพฯ
 หาเงินบำรุงห้องสมุดและมูลนิธิ “ดร.ป๋วย อึ๊งภากรณ์” ส่วนวันที่ ๙ มีนาคม ซึ่งเป็น
 วันเกิดของอาจารย์ มีงานทั้งวันในหอประชุมใหญ่ธรรมศาสตร์ ทั้งพิธีทางศาสนา

รศกรงานของอาจารย์ การอภิปรายอาศรมนักเพลง สักวากลอนสด การอ่าน
 นสดุดี การออกร้านจำหน่ายหนังสือและของที่ระลึก ฯลฯ ลูกศิษย์ลูกหาและท่าน
 ทรพนับถือในตัวอาจารย์ คงจะมาร่วมงานกันอย่างคับคั่ง
 และถ้าพวกผมไม่โชคร้ายเกินไป ในวันที่อาจารย์มีอายุครบ ๗๒ ปี เราคงจะ
 งาน “แซยิด” ให้อาจารย์ที่กรุงเทพฯ อาจารย์คงจะกรุณากลับมาให้พวกเรา
 ที่ตักกะครับ

ด้วยความเคารพอย่างสูง
 ทินวัฒน์ มฤคพิทักษ์

ระลึกถึงอาจารย์ป่วย

พิชัย วาสนาสง

ก่อนที่จะได้อภิปรายเรื่อง “การเมืองกับบรรยากาศการลงทุน” นั้น ผมอย่าเล่าให้ฟังถึงอ. ป่วยที่ผมรู้จัก ที่จริง อ. ป่วยท่านไม่เคยสอนผมหรือใครครับ แต่การที่เป็นผู้ที่มีความประพฤติดี เป็นปูชนียบุคคลที่ผมยกย่อง ผมก็เรียกท่านว่า “อาจารย์ได้เสมอ ๆ

เมื่อพุทธศักราช ๒๕๐๑ วันที่ ๒๐ ตุลาคม เวลาประมาณ ๙ นาฬิกา ๓๐ น. ผมถูกตามเข้าไปในหอประชุมกองทัพบก ผมเข้าไปนั่งที่นั่นก่อน และก็รับทำหน้าที่เป็นผู้ร่างประกาศคณะปฏิวัติ คือผมเป็นคนต้องทำหน้าที่อย่างนี้เรื่อย ๆ จนเดี๋ยวนี้ไม่ทำต่อ แต่ในครั้งนั้นเป็นครั้งแรกที่ผมถูกตามเข้าไป แล้วผมก็เข้าไปนั่ง วันนั้นตื่นตื่นพอสมควรทีเดียว เพราะว่าได้รับคำสั่งจากจอมพลสฤษดิ์ ในฐานะที่ผมทำที่ไทยทีวี ซึ่งผมก็รู้ว่าให้เข้าไปทำไม พอเข้าไปถึงก็ได้รับคำสั่งให้นั่งอยู่ที่นี้ “งานเสร็จ กลับบ้านไม่ได้” จึงเป็นที่รู้กันว่าจะมีอะไรสักอย่างเกิดขึ้นแน่ ใจไม่ค่อยดี เหน็ดเหนื่อยเต็มไปหมด สักประเดี๋ยวคุณหลวงวิจิตรวาทการ เดินเข้ามา ผมก็ตกใจ เอ๊ะ! ยออยู่ที่สวิสเซอร์แลนด์นี่ แล้วทำไมจึงเดินทางกลับมา หัวกระเป๋ามีโซ่ล่ามกับข้อมือเข้าด้วย ประเดี๋ยวคุณพจน์ สารสิน คุณสุนทร หงส์ลดารมภ์ก็เดินเข้ามา เอ้า! นี่แต่ละล้วนอยู่ในต่างประเทศทั้งนั้น ทิศปาโมกข์ทั้งหลาย คุณบุญ เจริญชัยก็เข้ามา คุณณ

วันนั้นก็กลับมาจากต่างประเทศด้วย และในจำนวนที่เดินเข้ามา นั้น มีอ. ป๋วยเดินเข้า
 ้วยคนหนึ่งเหมือนกัน ผมก็ว่านี่มันซึกจะชอบกลแล้ว ถึงได้รู้ต่อมาว่า จอมพลสฤษดิ์
 ปฏิวัติในรูปใหม่ คือจะไม่มีการรังเกียจคนนั้นคนนี้เป็นอันขาด และเราทุกคนจะต้อง
 วมกันแก้ปัญหของประเทศ นั้นแหละครับ ที่ผมได้พบอ. ป๋วยตั้งแต่วันนั้น คือเป็น
 พบกันโดยตัวต่อตัว แต่ก่อนหน้านั้น ฉายาของนายเข้มซึ่งเป็นเสรีไทยสายอังกฤษ
 ู้ในใจผมมานาน เพราะท่านได้ผจญภัย ท่านได้ทำงานเพื่อที่จะรักษาเอกราช
 ิโดยของไทยให้ยังคงอยู่ เช่นเดียวกับเสรีไทยสายอเมริกา และผมก็ได้รู้จักท่านใน
 หลายวันต่อมา ในระหว่างการประชุมซึ่งมีการร่างแผนการเศรษฐกิจต่าง ๆ และ
 ย้ายกันไปทำ ที่จริงนายกฯในครั้งนั้นคือ จอมพลสฤษดิ์ ต้องการให้อ.ป๋วยไปเป็น
 เนตรีว่าการกระทรวงการคลัง แต่ท่านปฏิเสธ แล้วในที่สุดท่านก็ไปรับหน้าที่เป็น
 วยการสำนักงานเศรษฐกิจและการคลังที่กระทรวงการคลัง ความคิดริเริ่มของ
 ึ่งผมคิดว่าสำคัญที่สุด และผมถือว่าเป็นเรื่องที่ทำให้เศรษฐกิจของบ้านเมืองเรา
 ันนี้มีรากฐานที่ดีมากพอสมควร ไม่ล้าหลัง ก็คือ ตอนที่ท่านออกจากกระทรวง
 คลังไปอยู่นาคาร์แห่งประเทศไทย ซึ่งท่านก็อยู่นาน และ ไปอยู่ใกล้ ๆ กับผมอีก
 ่นอยู่ที่ธนาคารแห่งประเทศไทย เป็นผู้ว่าการฯ ส่วนผมอยู่ที่ไทยทีวีหน้าประตูบ้าน
 ันเอง ก็อยู่ใกล้ ๆ กันพอสมควรทีเดียว

สิ่งที่ผมนับถือและยอมรับว่าเป็นเรื่องสำคัญของท่านก็คือ การที่ท่านทำให้
 พลสฤษดิ์และคณะรัฐบาลของคณะปฏิวัติในครั้งนั้น ยอมให้มีการเปิดสาขา
 าคารพาณิชย์ได้ทั่วประเทศ โดยให้มีการขยายสาขาธนาคารต่าง ๆ จากเมื่อก่อนซึ่ง
 มีแต่ธนาคารกรุงเทพ ธนาคารไทยพาณิชย์ ตั้งอยู่ที่ไหน ก็กระจุกปักอยู่ที่ตรงนั้นไม่
 ยอมออกไปไหน ท่านเป็นผู้ริเริ่มให้มีการขยายสาขาธนาคารต่าง ๆ เหล่านี้ออกไป
 บอกว่าถ้าไม่มีธนาคารพาณิชย์ออกไปในต่างจังหวัด หรือกระจายให้ทั่วถึง ก็
 ธนาคารแห่งประเทศไทยไปอยู่ตามต่างจังหวัดเฉย ๆ เศรษฐกิจไม่เดินแน่ ถ้าจะให้
 ึ่งจะต้องมีสถาบันการเงินกระจายตัวออกไป ซึ่งเดี๋ยวนี้เรารู้ว่า สถาบันการเงิน
 านั้นให้ประโยชน์แก่สังคมเราอย่างไร ทางด้านเกษตรกรรมก็ตาม หรือทางด้าน
 ากรรมก็ตาม ในพื้นที่ต่าง ๆ

ที่จริงเรื่องอ. ป๋วยนี้มีเรื่องที่ผมจะเล่าให้ฟังได้มาก เพราะบางเรื่องผมก็แหย่ท่าน

เช่น ทำไมท่านต้องนั่งไ้เอ้าบของท่านมา ขับออสตินคันเล็ก ๆ มาเอง แต่พอเวลามา
 ธนาคารแล้วจะต้องไปประชุมต่อที่ไหนก็ตามแต่ ท่านก็นั่งออสตินพรีนเซส ซี
 เครื่องรอลสลอยด์ คันหนึ่งราคาหลายแสนบาทในขณะนั้น แล้วก็ทำหน้าที่
 ไปประชุม แต่พอกลับมา ถึงเวลาจะกลับบ้าน ท่านก็มุดลงไปออสตินคันเล็ก ๆ
 ก็ขับกลับบ้านไปทุกที ผมก็หย่าท่านว่าทำไมอาจารย์ไม่เอาออสตินราคาคันละเป็น
 กลับบ้านละ เพราะใคร ๆ ก็เอากลับบ้านกันทั้งนั้นแหละ ท่านก็ตอบว่า “ไม่ได้ห
 นั้นมันของหลวง ของหลวงเอาไว้ที่บ้านมันผิด” ผมก็นับถือท่านมาก เห็นว่าท่าน
 คนตั้งใจจริงต่อการทำงาน งานก็คืองาน เรื่องส่วนตัวก็คือเรื่องส่วนตัว ไม่ก้าวก่า
 มีอีกหลายเรื่อง รวมทั้งเรื่องที่ท่านไปเป็นประธานกรรมการในการแก้ปัญหาน้ำ
 กรุงเทพฯ และผมก็เชื่อว่าถ้าหากเราได้ทำงานตามความคิดของอ. ป๋วยที่ท่านมีแล
 วางวิธีการไว้ โดยเริ่มต้นทำกันมาแต่ครั้งนั้นแล้ว กรุงเทพฯ น้ำไม่มีท่วม เดี่ยวนี้ถ้
 ลองมามองคูอีกทีหนึ่ง ทบทวนอีกทีหนึ่ง แล้วลองทำกันใหม่ น้ำก็จะไม่ท่วมกรุง
 เพราะท่านมีแผนที่จะทำคลองระบายน้ำที่จะผ่ากลาง โดยใช้คูเมืองเดิมที่มีอยู่ ผ
 กลางกรุงเทพมหานครผ่านไปทางทุ่งมหาเมฆ ไปลงที่ถนนตก แล้วจะทำสูบและโร
 น้ำขนาดใหญ่ ที่จะสูบน้ำให้แห้งตลอดเวลา โดยให้น้ำลงไปในท่อกลาง (ซึ่งท่อ
 อันนั้นท่านเคยไปสำรวจ แล้วผมเคยตามไปดูท่านสำรวจ ท่อกลางอันนั้นขนาด
 ไปวิ่งได้ เหมือนกับท่อน้ำในประเทศฝรั่งเศสเลยทีเดียว ที่คนจะวิ่งลงไปข้าง
 สามารถทำได้) อันนี้ อ. ป๋วยท่านคิด และก็ดำเนินการจนเกือบจะได้ทำอยู่รอมร่อ
 แต่ว่ามันมีความผันผวนทางการเมืองเกิดขึ้น และจากความตรงและตั้งใจจริงของ
 นั้นเอง ที่ทำให้ท่านต้องจากเมืองไทยไป และนี่แหละครับเป็นเรื่องราวที่ผมได้รู้จัก
 อ. ป๋วย เป็นครั้งเป็นคราวในชีวิตของผม ได้พบปะกันบ้าง ได้ฟังความคิดเห็นช
 ท่านบ้าง

ผมถือว่าการที่บ้านเมืองเราในทุกวันนี้ มีอะไรต่อมอะไรต่าง ๆ ให้เราทำกั
 มากถึงขนาดนี้ เราควรมีความรู้สึกที่เป็นหนี้บุญคุณอ. ป๋วย ที่ท่านได้วางรากฐานระ
 เศรษฐกิจบางเรื่องไว้อย่างตรงไปตรงมา แม้แต่กระทั่งความคิดในการพิมพ์ธนบัตร
 โดยไม่ต้องไปซื้อธนบัตรจากโธมัส เดอ ลาลูร์ ก็เป็นความคิดของท่าน ซึ่งตอน
 รัฐมนตรีโชติ คุณเกษม ก็ได้ร่วมมือในเรื่องนี้ จนสามารถตั้งเป็นโรงพิมพ์ธนบัตรได้

เทศเรา จนเราไม่ต้องตกเป็นทาสของ โรมัส เดอ ลาลูร์อีกต่อไป แต่นั่นก็เป็นเรื่อง การเมืองอีกเหมือนกัน ที่ทำให้คนเกลียดชังท่านอยู่ไม่น้อย เพราะท่านได้ตัด โยชนคนที่เคยซื้อขายธนบัตรจากโรมัส เดอ ลาลูร์ ให้กับประเทศอยู่ไม่น้อย นี้ ะครับที่อ. ป่วยได้ทำอะไร ๆ เพื่อความมีเสรีภาพของประเทศในด้านต่าง ๆ โดยที่คน กัน และถ้าไม่คิดก็จะมองไม่เห็น ยังมีอีกมากมายก่ายกองเหลือเกิน

เพราะฉะนั้น ด้วยความระลึกถึงอย่างนี้แหละครับ ถ้าผมจะไม่พูดเสียในตอนต้น จะทำให้ผมอึดอัดใจเหมือนกัน ดังนั้นเมื่อมีโอกาสก็ขอเปิดความรู้สึกในใจที่รู้จัก ผู้นี้ ซึ่งเดี๋ยวนี้ก็ยังระลึกถึงท่านอยู่ตลอดเวลาว่า มีอะไรต่าง ๆ ที่เรายังต้องทำต่อ แนวคิดของอ. ป่วย อีกหลายต่อหลายอย่างเหลือเกิน

วีรพงษ์ รามางกูร

ผมมีเกร็ดเล็กเกร็ดน้อยเกี่ยวกับอ. ป่วย ที่อยากจะเล่าให้ฟัง แต่ก็เป็นเกร็ดที่เป็น จริง คือในตอนที่น่าสับสนน่าขวาม มีคนโทรศัพท์ขู่จะเอาชีวิตท่านกับลูกชาย ะท่านก็เลยโทรศัพท์มาถึงผม แล้วก็ถามว่าพี่โกร่งมีปืนไหม ผมบอกว่ามี ถามว่า งใหม่ ผมก็บอกว่าไม่เคย (หัวเราะ) ถ้าอย่างนั้นก็ดีแล้ว เขาปืนมาอยู่ด้วยกัน จะได้ ันยิง อ. ป่วยกลับมาก็อหว่าบ บอกว่าดูสารรูปผู้รักษาความปลอดภัยแล้ว ไม่น่าไว้ใจ ะท่านว่าถ้าคุณตายไปไม่เป็นไร ผมกลัวมันจะเอาปืนคุณไปด้วย (หัวเราะ) ะปืนนั้นรูปร่างดีกว่ารูปร่างตนเอง (ปรบมือ) อันนี้ก็ปืนเกร็ดอันหนึ่งนะครับ ความจริงแล้ว ถึงแม้ผมจะไม่ได้เป็นลูกศิษย์ของอาจารย์ในชั้นเรียน แต่ผมก็เป็น ร์ย์ของท่านในความคิด ในปรัชญาหลาย ๆ อย่างของท่าน เมื่อสักครู่นี้ ดร.ณรงค์ชัย ร์ณี เอาจดหมายที่อ. ป่วยเขียนถึงดร.ณรงค์ชัยมาให้ผมดู บอกว่ามีชื่อผมอยู่ ฉบับ ในจดหมายท่านเล่าให้ ดร.ณรงค์ชัยฟังว่า “เมื่อวันก่อนวีรพงษ์ได้มาเยี่ยม ะเล่นนอนด้วยกัน ผมจัดให้เขานอนที่ห้องรับแขกหน้าห้องนอนผม” ความจริงมี ากกว่านั้น คือ เวลาผมไปหาท่าน ก็มักจะไปเลย ไม่ค่อยได้เตรียมเสื้อผ้าอะไรไป

ที่นี้เวลาจะไปนอนดังก่เกิดความลำบาก เพราะว่าไม่ได้เตรียมเสื่อนอนหรือว่าอ
 ที่มันสบาย ๆ สำหรับนอน ท่านก็ให้ยืมกางเกงแพร แล้วก็เสื้อคอกลม กางเกงแพร
 ท่านนั้น ผมม้วนได้ ๒ ตลบ คือม้วนจากข้างหน้าไปข้างหลัง จนปลายข้างหนึ่ง
 บรรจบอีกข้างหนึ่งได้พอดี ก็ลองวาดภาพคุณะครับ (หัวเราะ) ก็สวยงามดีไม่

แต่ในช่วงที่ผมสนิทกับท่าน แล้วคุยกับท่านมาก คือช่วงที่ท่านเป็นอาจารย์อ
 มหาวิทยาลัยปริ้นซ์ตัน ขณะนั้นผมอยู่ที่เมืองฟิลาเดลเฟียร์ ทุกสุดสัปดาห์ผมจะ
 รถไฟไปหาท่าน แล้วก็ค้างกับท่าน แทบทุกสุดสัปดาห์ก็ว่าได้ เพราะฉะนั้นจึงไ
 โอกาสคุยถึงเรื่องเก่า ๆ ถึงเรื่องแม่ของท่าน ถึงเรื่องเตี้ยของท่าน ถึงเรื่องลุง ถึงเรื่องก
 พี่น้อง ถึงงานสมัยที่ท่านเป็นผู้ว่าการธนาคารแห่งประเทศไทย งานที่กระทรวงการค
 งานในสำนักงานประมาณ คุยกับท่านในเรื่องที่ท่านไปเป็นคนบติคณะเศรษฐศา
 มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (ซึ่งเป็นช่วงที่ผมเป็นนิสิตอยู่ที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย) และ
 โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ผมได้คุยกับท่านในเรื่องของบ้านเมือง ซึ่งท่านเคยกล่าวกับผมว่า
 ในชาติควรจะมีการมีความแตกต่างในเรื่องฐานะเศรษฐกิจให้หน่อยลง ไม่ใช่ว่ามีคนรวย
 กระจุกหนึ่ง แล้วมีคนจนอยู่เยอะเยาะ อย่างน้อยคุณภาพของชีวิตในขั้นต่ำของการค
 ชีพเป็นมนุษย์นั้น จะต้องมีการพอสมควร จะต้องมีความยุติธรรมทางเศรษฐกิจและสัง
 คนทุกคนจะต้องมีโอกาสพอสมควรในการที่จะได้รับการศึกษา มีโอกาสที่จะได้ไต่
 ในสังคม มีโอกาสที่จะได้รับความหวังในชีวิตว่า เขามีคุณภาพชีวิตที่ไม่ต่ำต่อย
 คนอื่นจนเกินไป และที่สำคัญที่สุดก็คือ คนในชาติจะต้องมีเสรีภาพพอสมควรในอ
 จะแสดงความเห็น ในอันที่จะมีส่วนในการกำหนดชะตากรรมของเขาเองและช
 ประเทศชาติ

จากจุดนี้เราจะเห็นว่า ท่านได้นั้นเรื่องคุณภาพของชีวิตเป็นเรื่องใหญ่ และเน
 จากท่านเป็นนักเศรษฐศาสตร์ ท่านจึงได้ลาออกจากธนาคารแห่งประเทศไทย ไป
 คนบติคณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เพราะท่านรู้สึกว่าคุณ
 นักเศรษฐศาสตร์มีน้อยมาก ดังนั้นถ้ารัฐบาลจะทำปุ๋ยปุ๋ยอย่างไรไม่มีใคร รู้กัน
 ในแวดวงแคบ ๆ เพราะฉะนั้นท่านจึงพยายามหันมาสร้างแหล่งที่จะผลิตนักเศรษฐ
 ศาสตร์ และสร้างคนให้มีคุณภาพ ให้สามารถมองเห็นโอกาสในทางสังคมมาก
 ท่านเคยบอกกับผมภายหลังที่พ้นจากตำแหน่งคนบติคณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัย

มศาสตร์ไปแล้ว ท่านรู้สึกว่าเป็นผู้ว่าการธนาคารแห่งประเทศไทย ๑๒ ปี
สามารถคุยในเรื่องที่ได้ทำในฐานะผู้ว่าการฯ ได้ แต่ท่านยังรู้สึกว่า ได้ทำคุณ-
โยชน์ให้กับประเทศชาติน้อยกว่าการที่ท่านได้มาเป็นคนบดขยี้ ในระยะเวลาเพียงไม่
สัปดาห์ เราท่านทั้งหลายอาจจะยืนยันได้ เพราะบัดนี้เรามีนักเศรษฐศาสตร์ล้มตลาด
ระดมมือของอ. ป๋วย (หัวเราะ)

นอกจากนี้ในเรื่องการพิจารณาโครงการต่าง ๆ ท่านก็ได้เล่าให้ฟังหลายโครงการ
ปัญหาผู้ใหญ่วิ้งบ้าง ปัญหานายสังบ้าง ปัญหาผู้นำขออะไรต่อมิอะไรบ้าง ซึ่งท่าน
เองดูแลให้

สำหรับเรื่องการพัฒนาชนบท เป็นเรื่องที่ท่านคิดก่อนใคร ๆ ที่คิดอย่างเป็นระบบ
เป็นรูปธรรม และท่านก็ได้ทำด้วย ไม่ใช่คิดอย่างเดียว ซึ่งก็เป็นรากฐานสำคัญ
ศิษย์ลูกหาในสมัยหลัง ได้นำมาสานต่อจนกลายเป็นแผนพัฒนาชนบท ซึ่ง
जूไว้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ ๕ และก็เป็นเรื่องที่นายกฯ
ได้พูดถึงอยู่เสมอว่า อ. ป๋วยเป็นผู้ที่จุดไฟในเรื่องการพัฒนาชนบทนี้ไว้ในหัวใจ
พวกเราเป็นเวลานานมาแล้ว

ส่วนเรื่องความเป็นธรรมในสังคมก็เช่นกัน หากว่าเรามีโอกาสได้อ่านข้อเขียน
ท่าน คงจะเห็นได้ชัดเจน เรื่องเสรีภาพ เรื่องสันติประชาธรรม ซึ่งจะเป็นรากฐานที่
ก่อให้เกิดความมั่นคงแก่การเมืองและสังคมของประเทศ อ. ป๋วยท่านก็ได้อบรมสั่งสอน
เราไว้มาก

ณรงค์ชัย อัครเศรณี

วันนี้ผมตื่นเต้นมากที่ได้รับเชิญมาบรรยาย ในรายการรำลึกถึงท่านอ. ป๋วย ใน
ตื่นเต้นดังกล่าว เมื่อคืนผมได้อ่านแฟ้มซึ่งเก็บแอบเอาไว้หลายปี มานอนอ่านจน
๒ เป็นจดหมายที่ผมและอาจารย์เขียนโต้ตอบกัน ผมเคยให้อ. ทินวัฒน์ดูครั้ง
อ. ทินวัฒน์ร้อง อู้อู! ยังกับคู่รักกัน(หัวเราะ) เพราะเหตุว่ามันเยอะจริง ๆ มีตั้ง

๒ เพิ่มเติม ซึ่งอันนี้เป็นเอกสารประวัติศาสตร์ที่สำคัญในอนาคต สำหรับการศึกษานี้เกี่ยวกับการพัฒนาเศรษฐกิจและการเมืองของประเทศไทย ในช่วงระยะเวลาระหว่างปี ๒๕๑๔ - ๒๕๑๕ ซึ่งผมคงจะเผยแพร่ให้คนรุ่นหลังได้รับรู้กันต่อไป

สำหรับในวันนี้ อ. ป๋วยท่านอยู่ที่อังกฤษ ครบรอบอายุ ๗๐ ปีของท่าน ท่านได้เห็นสถานการณ์ที่มันเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้นเป็นอย่างมาก เหตุการณ์ที่ขึ้นเมื่อ ๑๔ - ๑๕ ปีก่อน ที่พวกเราหลายคนได้มีส่วนร่วมอยู่ด้วย เป็นเหตุการณ์ บางครั้งเรานึกย้อนหลังไป ก็ไม่น่าเชื่อว่ามันเป็นไปได้ และเปลี่ยนแปลงไปได้ถึงขนาดนี้ ผมอยากจะลองเล่าให้ฟังนิดหนึ่ง

ผมว่าเหตุการณ์ทางการเมืองที่พวกเราหลายคนมีส่วนเกี่ยวข้องในตอนนั้น เริ่มต้นจากจดหมายของนายเข้ม เย็นยิ่ง ซึ่งเขียนเมื่อเดือนกุมภาพันธ์ ๒๕๑๕ ถึงพี่เกียรติ ก้อง หรือถนอม กิตติขจร ผมคิดว่าจดหมายนายเข้มเป็นจดหมายประวัติศาสตร์ที่ท่านทั้งหลายควรจะได้อ่าน ถ้าหากยังไม่ได้อ่าน ในจดหมายฉบับนั้น มีข้อศอกอยู่ย่อหน้าหนึ่ง ที่แสดงให้เห็นถึงความฝันของอ. ป๋วยในตอนนั้น ซึ่งต้องการที่จะมีความฝันอันนี้กับพี่ท่าน ท่านเขียนว่าอย่างนี้

“...พี่ท่านก็หกลีบเศษ ผมก็ใกล้จะหกลีบเข้าไปทุกที ต่างก็จะลาโลกกันไปไม่ช้า ผมก็มีความทะเยอทะยานเช่นเดียวกับพี่ท่าน ที่จะทิ้งโลกและหมู่บ้านไทยเจริญไว้ให้ลูกหลาน เป็นโลกและหมู่บ้านที่น่าอยู่ มีความสงบสุข เป็นไทยสมชื่อ และเจริญสมหวัง ปัจจัยสำคัญของความเป็นไทยและความเจริญ คือ ความสามารถที่จะเปลี่ยนแปลงอะไรในหมู่บ้านของเราโดยสันติวิธี และเป็นไปตามกติกา ถ้าเราทำได้เพียงเท่านั้น แม้จะไม่สามารถทำอย่างอื่นได้มากนัก ผมว่าพี่ท่านจะมีบุญคุณแก่เยาวชนของเราอย่างเหลือหลาย...”

พอจดหมายฉบับนี้ออกมา ก็มีปฏิกิริยาตามมาอีกมากทีเดียว มีเหตุการณ์หนึ่งอย่างเกิดขึ้น และก็มีพวกเราหลายคนเข้าไปเกี่ยวข้องด้วย ช่วงนั้น หนังสือพิมพ์เมืองนี้ขายดีมาก คนอ่านกันและขอกันอ่านต่อไปทั่วเลย และมีคนไปตามผู้ที่มิชอบในตอนนั้นซึ่งเป็นเบอร์ ๒ ของนายถนอม คือ นักข่าวถามว่าเป็นอย่างไรบ้าง ก็ตอบว่า “อืม! เขียนดินนะ แต่ว่าไม่ค่อยรู้ความจริงเกี่ยวกับการเมืองไทย เพราะว่ามี

เมืองนอก กินขนมปัง และกินนอนกับฝรั่ง” ก็มีเสียงวิจารณ์กันน่าดู และมีอีกคนที่
 ลังจะสืบทายาททางการเมืองในสมัยนั้น ตอนนั้นก็เป็นผู้แทนราษฎร ยศเป็นพันเอก
 บอกว่า “เดี่ยวทำอย่างกระแซะเสียนี้” ตอนนั้นผมก็ไม่เข้าใจว่าจะทำอะไร ตอน
 ลังจึงมารู้ว่า “กระแซะ” เป็นศัพท์แสลงที่แปลว่า “ซ้อม” และยังบอกอีกว่า “ดร.ป๋วย
 ระกาศสงครามกับคณะปฏิวัติ”

ต่อมาหลังจากจดหมายนายเข้มแล้ว ก็ได้มีการวิพากษ์วิจารณ์กัน อ. คึกฤทธิ์
 ยืนลงในสยามรัฐ ตอบจดหมายลูกศิษย์คนหนึ่งชื่อนายโค้งหรือศิษย์โค้งที่เขียน
 ตาม อ. คึกฤทธิ์ชี้แจงว่า อ. ป๋วยปฏิเสธว่าไม่ได้เขียนจดหมายนายเข้ม ซึ่ง
 านุศิษย์ของ อ. ป๋วยทั้งหลายรู้สึกเป็นเดือดเป็นแค้นกันมาก ตัวเอกในเรื่องนี้ คือ
 วรินทร์ วงศ์หาญชาวี ได้ต่อว่าอ. คึกฤทธิ์อย่างรุนแรง และต่อมา อ. ป๋วยได้เขียน
 หมายไปแล้วให้อ. คึกฤทธิ์ฟังว่าท่านเป็นคนเขียนเอง ซึ่งอ. คึกฤทธิ์ก็ตี นำ
 หมายอ. ป๋วยลงหนังสือพิมพ์ให้ ก็ไกลเกลี้ยกันไปได้

ไม่นานนักก็มีจดหมายของ อ. ป๋วยตามมาอีก ลงวันที่ ๒๗ เมษายน ปี ๒๕๑๕
 ะแนวทางว่า ถ้าเราจะได้ประชาธิปไตยขึ้นมานั้น ในระยะสั้นจะต้องทำอะไร
 ระยะยาวทำอะไร แต่ทุกอย่างจะต้องกระทำโดยสันติวิธีทั้งสิ้น ซึ่งก็มีเหตุการณ์ที่
 มาอีกมากมายในช่วงระยะเวลาดังกล่าว ผมคิดว่าเหตุการณ์เหล่านี้ เป็นส่วนหนึ่ง
 นำไปสู่การประท้วงรัฐธรรมนูญ มีการอภิปรายกันที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
 อนันต์ รู้สึกว่าธรรมศาสตร์จะเป็นหัวหอกที่สำคัญในเรื่องนี้ และวันที่ ๒๔ ตุลาคม
 ๕๑๕ ก็มีการประท้วงรัฐธรรมนูญกัน อ. เสน่ห์ จามริก ก็เป็นตัวเอกคนหนึ่งด้วยที่มี
 ทบาทอย่างสำคัญในการเรียกร้องรัฐธรรมนูญในครั้งนั้น ต่อมาจนถึงปี ๒๕๑๖ ก็เกิด
 ุการณ์วันมหาวิปโยค ซึ่งก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญในประวัติศาสตร์ไทย
 มคิดว่าพวกเราทุกคนคงจะทราบกันดี

อาณัติ อภาภิรมย์

ผมรู้สึกเป็นเกียรติอย่างมากจริงๆ ที่ได้รับเชิญมาพูดในวันนี้ และขอออกตัวด้วยว่า เคยตั้งปณิธานไว้ว่าถ้าใครให้พูดเกี่ยวกับเรื่องการเมืองจะไม่ขอพูด เพราะพูดได้ใครบวงจร แต่วันนี้ขัดทางมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ไม่ได้จริงๆ เพราะมีความเคารพ

อ. ป๋วยเป็นพิเศษ

หลายท่านคงไม่รู้จักอ. ป๋วย และหลายท่านคงไม่ทราบว่า อ. ป๋วยได้ประสิทธิ์ประสาทสถาบันที่ผมอยู่มาเป็นเวลา ๑๕ ปี ท่านได้สร้างชื่อให้กับประเทศไทย สร้างชื่อเสียงและประโยชน์ให้กับภูมิภาคนี้เป็นอย่างมาก โดยเฉพาะได้ทำให้เทคโนโลยีภูมิภาคนี้แข็งขึ้น ผู้นำในด้านเทคโนโลยีที่สำคัญของประเทศก็จบออกมาจากสถาบันแห่งนี้ นั่นคือ สถาบันพัฒนาเทคโนโลยีแห่งเอเชีย หรือ AIT ซึ่งอ. ป๋วยเป็นประธานกรรมการบริหารท่านแรกของสถาบัน และผมเชื่อว่า ถ้าไม่ได้อ. ป๋วยมาเป็นประธานท่านแรกสถาบันนี้อาจจะไม่สามารถยืนอยู่ได้อย่างมั่นคงขนาดนี้ เป็นเวลากว่า ๑๕ ปี และอาจจะไม่เจริญอย่างขณะนี้ก็เป็นได้ เพราะอ. ป๋วยได้วางรากฐาน โดยเฉพาะทำให้มีพระราชบัญญัติเกี่ยวกับสถาบันแห่งนี้ ซึ่งเป็นสถาบันเอกชนแห่งเดียวที่มีพระราชบัญญัติอยู่ในรัฐบาล และก็มีมติคณะรัฐมนตรีหลายอย่างที่เอื้ออำนวยให้สถาบันยืนอยู่ได้ เมื่อไหร่ที่สถาบันนี้มีปัญหา อ. ป๋วยจะอยู่ใกล้ชิดกับบรรดาอาจารย์ที่ AIT และอยู่ร่วมกันแก้ปัญหา จนกระทั่งมีอันเป็นไปเพราะการเมือง และท่านต้องจากประเทศไทยไป

คัดตัดตอนและเรียบเรียงจากเทปบันทึกการอภิปรายเรื่อง "สถานการณ์ทางการเมืองกับบรรยากาศการลงทุน" ผู้ร่วมอภิปรายประกอบด้วย คุณพิชัย วาสนาส่ง ดร.วีรพงษ์ รามางกูร ดร.ณรงค์ชัย อัครเศรณี และ ดร.อาณัติ อภาภิรมย์ ดำเนินรายการโดยคุณทินวัฒน์ มฤคพิทักษ์ วันที่ ๘ มีนาคม ๒๕๒๙ ณ ห้องคริสตัล โรงแรมตวันนาเซอรادتน์

ระลึกถึงอาจารย์ป่วย

ระพี สาคริก

ในราวเดือนมิถุนายน พ.ศ. ๒๕๒๖ ผมได้รับหมายศาลจากเมืองบังกาลอร์ ประเทศอินเดีย นัดหมายวันเวลาให้ไปให้การ นับเป็นครั้งแรกและครั้งสุดท้ายเท่าที่ชีวิตได้ผ่านแล้ว ในการรับหมายจากศาลต่างประเทศ ผมคิดวิเคราะห์ว่า เหตุใดที่ทำให้ผมต้องไปอยู่ในสภาวะผูกพันกับศาลที่นั่น

มันมีประเด็นเดียวเท่านั้นที่พอจะเดาได้ นั่นก็คือ ในระยะไม่กี่ปีที่ผ่านมาแล้วนี้ ได้รับเลือกให้เข้าไปมีตำแหน่งในคณะกรรมการบริหารสถาบันพัฒนาชนบทแห่งใหม่ที่เมืองบังกาลอร์ ประเทศอินเดีย ผมได้โทรเลขไปยังศาลที่นั่นว่า มีเหตุบางประการที่ผมไม่อาจไปได้ แต่แล้วโทรเลขฉบับนั้น ก็เสียเงินเปล่าไปหลายบาท เพราะไปไม่ถึงที่หมายปลายทาง แต่ถูกส่งกลับมาหาผมอีก นั่นคือเรื่องของประเทศอินเดีย เคยไปรับการฝึกอบรมทางด้านสถิติ จากองค์การอาหารและเกษตร สหประชาชาติแล้ว เมื่อประมาณกว่า ๔๐ ปีมาแล้ว

ต่อมาจนถึงต้นเดือนสิงหาคม พ.ศ. ๒๕๒๖ เช่นเดียวกัน โดยไม่ได้คาดหมายมาเลย ผมเปิดจดหมายฉบับหนึ่งซึ่งไปรษณีย์นำมาส่งที่บ้าน โดยมีได้คาดฝันมาก่อนกับปลายมือสุภาพสตรีคนหนึ่ง เขียนมาจากประเทศอังกฤษ ใจความพอสรุปได้ว่า "เราได้คิดหลายตลบแล้ว นึกถึงคุณระพี จึงได้เขียนจดหมายมาหา เนื่องจาก

ป่วยได้รับหมายจากศาลที่เมืองบังกาลอร์ ประเทศอินเดีย ให้ไปให้การแก้ศาลที่นั่นใน "ไม่บอกสาเหตุว่ามันเรื่องอะไรกัน ขณะนี้ป่วยไม่อาจทำได้นัด แม้แต่การจะเขียนหนังสือ"

ผมได้รับจดหมายฉบับนี้ อ่านแล้วขุ่นลุก ขณะนั้นผมกำลังจะเดินทางไปประชุม และร่วมงานแสดงดอกไม้ที่สิงคโปร์พอดี จึงติดจดหมายฉบับนั้นไปด้วย แล้วผมก็ไปเวลาว่างที่นั่น ตอบจดหมายของภรรยาอ.ป่วย

อ.ป่วยเป็นบุคคลหนึ่ง ซึ่งเป็นแรงสำคัญในการก่อตั้งสถาบันพัฒนาชนบทไทย เอเชีย ที่เมืองบังกาลอร์ ประเทศอินเดีย ผมวิเคราะห์สภาพการณ์ในการได้รับหมายศาลที่นั่นว่า น่าจะเป็นเรื่องธรรมดา เพราะอาจมีปัญหามาประจำวันซึ่งศาลก็คงจะตัดสินดำเนินการไปตามกระบวนการ ในฐานะที่เราเป็นคนหนึ่งในคณะกรรมการบริหาร ก็คงจะต้องได้รับสายสัมพันธ์ไปด้วย แต่สถาบันดังกล่าวก็มีผู้อำนวยการซึ่งเป็นตำแหน่งบริหารโดยตรง

อย่างไรก็ตาม จดหมายฉบับดังกล่าว มาจากภรรยาอ.ป่วย มันทำให้ผมหวัดกลับไปคิดถึงเรื่องเก่า ๆ เกี่ยวกับอ.ป่วยอีก

ในสมัยนั้น อ.ป่วยเป็นอธิการบดีมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และผมก็เป็นอธิการบดีมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ คุณหมอกษานต์ จาติกวณิช เป็นอธิการบดีมหาวิทยาลัยมหิดล เราได้ทำโครงการร่วม ๓ มหาวิทยาลัย เพื่อการพัฒนาชนบท ซึ่งเรียกติดปากกันว่า "โครงการลุ่มน้ำแม่กลอง"

เจตนารมณ์หลักของเรานั้น อยู่บนพื้นฐานของปรัชญาการศึกษา กล่าวคือ การพัฒนารูปแบบการเรียนที่คิดว่าน่าจะเข้าถึงชีวิตประชาชนส่วนใหญ่ เนื่องจากเป็นการศึกษาด้วยการลงสัมผัสกับปัญหาจริง และในมุมมองก็ถือเป็นโครงการวิจัย ที่คำตอบสนองข้อมูลจริงของปัญหาประชาชน รวมทั้งการใช้โครงการเป็นสื่อการวิจัย ถึงรูปแบบการศึกษาและการวิจัยที่น่าจะมีพื้นฐานเป็นของตัวเองด้วย

เราได้ลงไปใช้ชีวิตในท้องที่โครงการ เช่นที่เขาย้อย จังหวัดเพชรบุรี และที่จังหวัดสมุทรสงคราม มีบริเวณวัดยกกระบัตร ซึ่งในสมัยนั้นยังไม่มีถนนรถยนต์ พวกเราต้องนั่งเรือไป มีกลุ่มอาจารย์และนิสิตไปทำงาน และกินนอนกันที่ศาลาวัดด้วย อาจารย์ของเราคนหนึ่ง ฟังกลับจากการศึกษาสหรัฐอเมริกาใหม่ ๆ แต่อาศัยใจถึง ไปกินไป

น และเป็นทีปรีक्षाชาวบ้านและพระพัฒนา ไปนอนจับไข้มาเลเรียอยู่ร่วม ๑ สัปดาห์ ที่เวตวาทังคุไม่ได้นแสดงการปฏิเสธสภาวะเช่นนั้น แต่สู้ และสู้ จนเขาสามารถปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมที่นั่นได้สบายมาก

ที่อำเภอเขาย้อย ห่างจากถนนใหญ่เข้าไปหลายกิโลเมตร พวกเราไปตั้งคณะงานชั่วคราวกันที่นั่น ปณิธานของพวกเราก็คือ มนุษยธรรม เราพยายามพัฒนาสำนึกของเราเอง เพื่อที่จะได้เห็นความเป็นตัวของตัวเองของคนไทยจำนวนมาก ที่ยังอยู่ในสภาพที่น่าจะดีกว่านั้น

เราได้คำตอบในภายหลังว่า การที่เราจะช่วยพัฒนาเขาทั้งหลาย ให้ขึ้นมาบนของความเป็นตัวของตัวเองได้นั้น เราเองจะต้องเป็นฝ่ายที่เคารพในสิทธิของเขาในฐานะ ไม่ไปกระทำการใด ๆ โดยพลการ และไม่อยู่บนฐานของความไม่พึงพอใจ เรา ในสิ่งซึ่งเราอาจไม่สบอารมณ์กับสิ่งที่เขามีเขาทำ แต่ควรนำมาคิดพิจารณา ทวนความรู้สึกนึกคิดของเราเองว่า ในเมื่อพื้นฐานท้องถิ่น เป็นถิ่นฐานของเขา มากำเนิด เราน่าจะได้ใช้พื้นฐานของเขาและที่ตัวเขา เป็นสื่อถ่ายทอดวิชาการจากเรา ใ้ช้การให้เขาไปทั้งพื้นฐานของเราไม่

เนื่องจากอ. ป๋วยเป็นหัวหน้าโครงการนี้ แน่นอนที่สุด ในเมื่อทัศนคติดังกล่าว ชัดชั้กันกับสิ่งซึ่งเป็นมาแล้วในอดีต ย่อมจะถูกเพ่งเล็งจากกลุ่มภายนอกซึ่งเป็นฐานเดิม แต่อ. ป๋วยก็ได้พยายามแก้ปัญหาด้วยความใจเย็นและมีเหตุมีผลมาตลอดว่านั้น บนความมั่นอยู่กับความปรารถนาดี อ. ป๋วยมิได้แสดงความรู้สึกหวั่นไหวสิ่งเหล่านี้แม้แต่น้อย เพราะยังมีผู้ร่วมงานอีกเป็นจำนวนไม่น้อยซึ่งมีความหวัง หากผู้นำแสดงการหวั่นวิตกแล้ว จะมีผลกระทบทำให้ขวัญและกำลังใจของบุคคล กล่าวสูญเสียไปด้วย

แต่ในที่สุด วิกฤตการเมืองก็ได้แปรสภาวะมาเป็นผลกระทบ ทำให้คนที่มีความใจดีอย่างถึงพื้นฐาน ต้องชัดเซพเนจรออกไปจากบ้านเมืองอย่างน่าเสียดาย ผมไม่ได้ว่าเป็นความสูญเสียสำหรับผมเท่านั้น เพราะมันเป็นเพียงส่วนปลีกย่อย แต่เป็น รสูญเสียความหวังของคนไทยส่วนใหญ่ที่ยังตกอยู่ในสภาวะยากจนแร้นแค้น ซึ่งประสงค์อย่างยิ่งที่จะได้เห็น คนดี ไม่ใช่มีแต่วิชา แต่ขอกล่าวว่า เป็นคนดีมีปัญญา อการร่วมกันแก้ปัญหาบ้านเมืองอย่างจริงจัง

ในเมื่อชีวิตอันน่าจะแสดงควมมีคุณค่าของอ. ป๋วย ได้กลายเป็นอดีต และสภาวะมาเป็นความรู้และบทเรียนแก่คนไทย เราไม่อาจเรียกอดีตกลับมาได้อีก ด้รูปแบบเดิม แต่เจตนารมณ์ที่ตั้งามนั้น ยังคงอยู่เพื่อการรอให้คนไทยทั้งหลายได้ประโยชน์ต่อไปในอนาคต

ผมไม่มีอะไรจะกล่าวมากไปกว่านี้ ได้แต่ขอฝากข้อคิดเล็ก ๆ น้อย ๆ ไว้แก่รุ่นหลัง เพื่อเป็นการแสดงความระลึกถึงมิตรผู้ชีวิตผมได้สัมผัสมาแล้วคนหนึ่ง นั่น "อ. ป๋วย อึ้งภากรณ์" ผมขอมอบบทความเรื่อง "ตัวฉันคือใคร ฉันใครรู้" ให้ไว้โอกาสนี้ แต่ทั้งนี้แหละทั้งนั้นมีไว้เพื่อตัวอ.ป๋วย หากเพื่อการสืบทอดอุดมการณ์จิตวิญญาณอันบริสุทธิ์ของบุคคลคนหนึ่ง เพื่อความเจริญของสังคมอันแท้จริง แม้จะได้รับผลกระทบ ทำให้ตนเองไม่มีสิ่งใดเหลือเป็นวัตถุไว้บนผืนแผ่นดินนี้ แต่จิตวิญญาณนั้น เป็นสิ่งที่อมตะ ตามหลักปรัชญาธรรมะอันแท้จริง

ช่วงหนึ่งของกาลเวลา ป๋วย อึ้งภากรณ์ คณะอนุกรรมการหนังสือที่ระลึกในคณะกรรมการจัด
"นิทรรศการชีวิตและผลงานอาจารย์ป๋วย" ๙ มีนาคม ๒๕๒๘

เคล็ดการทำงานแบบ อ. ป่วย

อรศรี งามวิทยาพงศ์

สำหรับบัณฑิตที่สำเร็จการศึกษาและเตรียมตัวเข้าสู่ชีวิตแห่งการทำงานนั้น การรับรู้เพื่อให้ซึ่งกับคำว่า “คนเก่ง” ดูจะมีความหมายและจำเป็นกับสถานการณ์ของ ความงานมากกว่าการเรียนรู้เพื่อให้ซึ่งถึงคำว่า “คนดี” ด้วยสังคมปัจจุบันส่งเสริม เน้นที่จะต้องรับ “คนเก่ง” มากกว่าคนดี ความเก่งเป็นเรื่องที่ทันสมัย ในขณะที่ ความดีเป็นเรื่องทันสมัยหรือเรื่องที่ต้องรออยู่พระศรีอารียให้เขียนเข้ามาใกล้เสียก่อน เขียนเพื่อเล่าเรื่องของ “คนดี” สักคนหนึ่งในกาลสมัยเช่นเวลานี้ จึงเป็นเรื่องไม่น่า กสำหรับผู้อ่านสมัยใหม่นัก

แต่โชคก็ยังเป็นของผู้เขียนอยู่บ้าง ที่แม้จะรับภาระเขียนเรื่องของคนดีสักคนให้ มติต่ออ่าน แต่ก็เป็นคนดีระดับปูชนียบุคคลที่ถึงพร้อมด้วยความเก่งชนิดหาตัวจับยาก เดียวกัน ซึ่งคงจะทำให้ผู้อ่านได้ทั้งเรื่องของความดีและความเก่งไปพร้อมกัน นั้น เรื่องของ ศจ.ดร. ป่วย อิงภากรณ์ อดีตอธิการบดีมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ในช่วง ภาพันธ์ ๒๕๑๘ ถึง ตุลาคม ๒๕๑๙ ผู้อุทิศทั้งความดีและความเก่งดังอริฐก่อนแรก เป็นฐานอันมั่นคงให้กับธรรมศาสตร์ในการก้าวไปสู่ความเจริญเติบโตทางด้านวิชา การบริหาร และการพัฒนาสังคม เช่นเดียวกับที่ท่านเป็นอริฐก่อนแรกที่สร้างความ มีเกียรติให้แก่กับระบบการเงินการธนาคารของชาติมาแล้ว เมื่อครั้งดำรงตำแหน่ง การธนาคารแห่งประเทศไทย และอีกในหลาย ๆ องค์การที่ท่านมีส่วนเกี่ยวข้อง

ที่จริงนั้น เรื่องของอ.ปวยมีประเด็นนำให้กล่าวถึงอยู่มากมาย พิมพ์เป็นหนังสือมาแล้วก็หลายเล่ม แต่ที่อยากจะฝากให้กับบัณฑิตใหม่โดยเฉพาะ คือ ประเด็นแบบอย่างในการทำงานของท่าน และเคล็ดในการรักษาความเก่งและความดีให้ได้ในแวดวงเดียวกันอย่างมีความสุข ทั้ง ๆ ที่สภาพแวดล้อมของสังคมไม่เคยเป็นใจให้กับใคร จะพยุ่งคุณสมบัติ ๒ ประการให้อยู่รอดได้พร้อมกัน เพราะยามที่เราพูดถึงความเก่ง อันหมายถึงความสามารถในการสร้างความสำเร็จที่เกิดขึ้นในสิ่งที่ทำ ทั้งโดยความคิด พูด และทำ ก็ดูเหมือนว่าความเก่งนี้จะต้องขัดแย้งกับ “ความดี” อันหมายถึงความสุจริตทางกาย วาจา ใจ และกอบปรไปด้วยความเมตตาอาทรต่อบุคคลอื่น

ดูกันจากระบบราชการในเวลานี้ หากใครต้องการเป็นคนก้าวหน้าเร็ว ล้ำพ ความเก่งในการงานอาจจะไม่เพียงพอที่จะทำให้ก้าวหน้าได้ สิ่งที่จะต้องทำควบคู่กัน คือการใช้ความสามารถในการประจบเอาใจเจ้านายให้เห็นความเก่ง (ที่อาจจะไม่มีหรือไม่มีเลย) ความก้าวหน้าจึงจะเกิดขึ้นได้ บรรดาคนเก่งที่บกพร่องในกิจกรรมส่วนนี้ ไม่สู้จะมีโอกาสก้าวหน้าในราชการนัก การทำงานตามอุดมคติจึงไม่มีความสุขในหัวใจ เพราะเก็บเอาความน้อยเนื้อต่ำใจสะสมเข้าไว้มาก หากคิดจะก้าวหน้ากับคนอื่นบ้างก็จะต้องสละความสุจริตทางกาย วาจา ใจ ยอมเหยียบทับบดข่างขากับคนอื่น การที่จะทำงานอย่างมีความสุขในระบบราชการโดยมีประสิทธิภาพสูงและมีคุณธรรมด้วย ดูจะเป็นเรื่องอัศจรรย์

แม้ในระบบธุรกิจเอกชนเองก็ตาม การทำงานถึงจะมีคุณภาพและให้โอกาสความก้าวหน้าตามความเก่งความสามารถมากกว่าระบบราชการ แต่การแข่งขันระหว่างบริษัทก็ดุเดือดเข้มข้นเหลือเกิน ลูกจ้างและพนักงานจะถูกเรียกร้องให้ตื่นตระหนกไปข้างหน้าเพื่อความเหนือกว่าของบริษัท คนเก่งที่ถึงพร้อมด้วยความสามารถจริง ๆ มีโอกาสก้าวหน้าได้เร็ว แต่ก็ต้องทุ่มเทชีวิตให้กับการทำงานชนิดหามรุ่งหามค่ำ ปานเครื่องจักร แม้ความสำเร็จในการทำงานคือสุดยอดของความปรารถนาในชีวิต แต่ก็สิ่งที่มีมักจะเกิดตามมาด้วยการทำงานก็คือ ความเป็น “เลิด” ของตนเองนั้น มักจะกัดกร่อนคุณภาพชีวิตทั้งทางร่างกายและจิตใจ สลายชีวิตครอบครัว และทำลายแต่ความสัมพันธ์อันจริงใจกับเพื่อนมนุษย์ คนที่เก่งในการทำงานจึงยังหลีกเลี่ยงไม่พ้นความทุกข์ในชีวิตที่เนื่องมาจากการทำงาน ยิ่งเรื่องของความสุจริตจริงใจในระบบ

แข่งขันทางธุรกิจ ก็ยังเป็นสิ่งที่ไม่ต้องเอ่ยอ้างให้เสียเวลา

เหล่านี้คือปัญหาของชีวิตการทำงานที่ประสบกันอยู่โดยทั่วไป ไม่ว่าจะในการทำงาน การหรือเอกชน เมื่อย้อนกลับมาศึกษาการทำงานของอ.ป๋วย นับตั้งแต่ก้าวแรก การเข้าเป็นข้าราชการในกรมบัญชีกลาง กระทรวงการคลังเมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๒ ระทั่งสู่ความสำเร็จในการดำรงตำแหน่งสำคัญ ๆ ทางเศรษฐกิจและการศึกษาระดับต่าง ๆ นับสิบ ทั้งระดับประเทศและระหว่างประเทศ จะพบว่าการทำงานที่ไปสู่ความสำเร็จเหล่านี้ มิได้ทำลายคุณภาพของท่านหรือครอบครัวดังเช่นที่เกิดโดยทั่วไปกับครอบครัวสมัยใหม่ในเวลานี้ เช่นเดียวกับที่ความก้าวหน้าในการทำงานของท่าน เกิดขึ้นโดยดำรงไว้ซึ่งความสุจริตอย่างเสมอต้นเสมอปลาย ไม่เคยเปลี่ยนแปลงในทุกสถานการณ์

การเข้าใจถึงทัศนคติอุปนิสัย บางประการของอ.ป๋วย จะช่วยให้เราเข้าใจเคล็ดการทำงานและการครองชีวิตของท่านได้ เคล็ดไม่ลับที่สำคัญที่สุดคือ อ.ป๋วยมีนิสัยได้ยากเต็มทีในยุคสมัยของเวลานี้อย่างหนึ่งนั่นคือ มี "ความสันโดษ" อันหมายถึงพอใจในสิ่งที่ตนเองเป็นอยู่มีอยู่ (มิใช่หมายความว่าถึงความมั่งคั่งน้อยแบบเฉื่อยเฉื่อยหรือชอบอู้อย่างที่หลงตากามะลอนอกวัดมักจะไม่เปลี่ยนใจ) จนจะนำความระมาสู่พุทธศาสนา) ลักษณะนิสัยสันโดษนี้มีส่วนช่วยให้ อ.ป๋วยทำงานอย่างมีความสุขไปตามหน้าที่ ไม่มีความทะยานอยากปกใส่กระเป๋ไปได้มากมายจนหนักบ่าใจ ความสันโดษมิใช่เพียงแต่จะทำให้อ.ป๋วยเป็นคนที่มีความร่าเริง มีอารมณ์ในการทำงานอย่างมีความสุขเท่านั้น หากแต่ยังก่อให้เกิดความพอใจในการทำงาน ชาววัดเรียกกันว่า "ฉันทะ" ซึ่งเป็นบันไดขั้นสำคัญขั้นแรกที่ทำให้คนเราทำงานมีประสิทธิภาพ เพราะผู้ที่ทำอะไรด้วยความพอใจ มักจะทำได้ดีกว่าผู้ที่ทำงานได้ความเก็บกดหรือไม่พอใจ ไม่ถูกใจ เมื่อบวกเข้ากับความฉลาดปราดเปรื่อง นักเรียนทุน อันมีอยู่แล้วเป็นทุนรอนเดิม อ.ป๋วยจึงเป็นดาวรุ่งของกระทรวงการคลังแรกเข้าไปทำงาน ความสำเร็จและความก้าวหน้าเป็นฝ่ายวิ่งมาหาอ.ป๋วยเอง การที่เป็นคนทำงานจริงจัง

แต่ถึงแม้ว่าอ.ป๋วยจะเป็นบุคคลอีกผู้หนึ่งซึ่งทำงานอย่างชนิดที่เรียกว่า "อุทิศ" ให้กับงาน เหมือนเช่นคนสมัยใหม่มุ่งงานชนิดสายตัวแทบขาด แต่ท่านไม่ต้อง

สูญเสียคุณภาพชีวิตของตนเองเป็นสิ่งแลกเปลี่ยนดังเช่นคนรุ่นใหม่ ครอบครัวยุคใหม่ขาดความอบอุ่นจากผู้นำ แม้ในช่วงที่ทำงานหลายตำแหน่งอย่างมีประสิทธิภาพ ทุกตำแหน่ง อ.ป๋วยยังมีเวลากินข้าวพร้อมหน้ากับครอบครัวอยู่เป็นกิจวัตร มีเป่าขลุ่ยที่ท่านโปรดปราน มีเวลาเฮฮากับการเล่นไพ่บริดจ์ และมีความรักอันเลื่อมคล้ายให้กับภรรยาของท่านให้เป็นที่อิจฉาของเพื่อนฝูงและคนรู้จัก หากเปรียบเทียบดูกับการทำงานของคนสมัยนี้ จะพบว่า คนทำงานในปัจจุบันมักจะถูกเอาความทะเยอทะยานที่ไม่รู้จัก และความมุ่งมั่นสร้างเนื้อสร้างตัวเพื่อความมีของชีวิตที่ดูจะไม่สิ้นสุดเสียที การทำงานจึงมักเต็มไปด้วยความทุรนทุราย ก่อนจกักร้อนรุ่ม วิตกกังวลสารพัด เครียดจัดในเรื่องนานา ระหว่างทำก็กระสับกระส่ายไม่เห็นผลให้ออกมาตามที่ต้องการ แม้ขณะที่งานสำเร็จก็ยังร้อนรน เพราะอย่าใคร ๆ โดยเฉพาะเจ้านายเห็นความสำเร็จนั้นเท่ากับที่เราต้องการ เพื่อผล ๒ ชั้น ก็แล้วแต่ ความสำเร็จแต่ละครั้งทำให้เราพองตัวอยู่ได้ไม่นานนัก ความกระระวากก็จะก่อวัฏจักรขึ้นใหม่ แล้วการทำงานก็จะตามติดไปรบกวนความคิด ทำให้อารมณ์ค้างอยู่ตลอดเวลา จนแทบไม่มีเวลาว่างกับเขาจริง ๆ ไม่ว่าจะตื่นเช้านอน กินข้าว เข้าห้องน้ำหรือแม้เวลาที่อยู่กับคนรักหรือครอบครัว

ในทางตรงกันข้าม สำหรับการงานของอ.ป๋วยนั้น ลुकศิษย์ของท่านคนคือ อ.ศิริบุรณ์ เนาว์ถินสุข คณะบดีคณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ปัจจุบัน ซึ่งเคยทำงานร่วมกับท่านได้เล่าให้ฟังไว้ในการอภิปรายเกี่ยวกับเรื่องอ.เมื่อเดือนมีนาคม ๒๕๒๔ ว่า อ.ป๋วยนั้นแม้จะมีงานล้นมือเพราะตำแหน่งต่าง ๆ มีเหลือเกิน แต่ก็น่าแปลกใจที่กลับไม่เคยได้ยินอ.ป๋วยบ่นว่า “งานเมื่อวานนี้ (หรือวานวันนั้นวันนี้) หนักเหลือเกิน” หรือว่า “งานวันพรุ่งนี้ (มะรีนมะเรื่อง ฯลฯ) จะต้องหนักเหลือเกิน” ตรงกันข้าม อ.ป๋วยจะทำงานด้วยความแจ่มใสและมีประสิทธิภาพสูง ชนิดที่ว่าเมื่อลงมือทำก็ทำได้อย่างรวดเร็วและละเอียดถูกต้อง อ.ป๋วยจึงไม่มีงานค้างให้บ่นทั้ง ๆ ที่มีงานมากที่สุดเกินคำว่า “ล้นมือ” อย่างที่ใคร ๆ ชอบไว้วางใจจะสามาธิบายได้

ตัวอย่างที่ยกมาให้ฟังคงจะชี้ให้เห็นไม่มากก็น้อยว่า ชีวิตที่ปราศจากควสันโดษ หรือการทำงานที่เริ่มต้นหรือทำอยู่โดยปราศจากฉันทะนั้น จะนำชีวิตไป

ความทุกข์อันเนื่องมาจากการงาน ทั้งเป็นสาเหตุของปัญหาสุขภาพจิตคนทำงาน มักจะเครียดจัด เชิงจัด เพราะความไม่สมไม่สบอารมณ์ ความหมกมุ่นในอารมณ์จะจมอยู่กับตนเองมากจะยิ่งก่อตัวเป็นความเห็นแก่ตัวมาก ความเห็นอกเห็นใจนั้นจะลดน้อยลงเรื่อย ๆ ความดีหรือจริยธรรมที่เคยคิดถึงก็จะเหือดหายไปเรื่อย ๆ เรื่อย ๆ นอกเสียจากว่าเราจะรู้เท่าทันเสียก่อน

ความสันโดษนี้ยังมีใช้เป็นเคล็ดลับของอ.ป๋วยในการทำงานและการดำรงชีวิตบ้างมีความสุขเท่านั้น แต่อาจกล่าวได้ด้วยว่าเป็นเคล็ดลับในการรักษาความดีของอาจารย์ให้คู่กับความเก่งของท่านด้วย เพราะความสันโดษที่ไม่กักตุนทรัพย์ ไม่โลภมาก ไม่ทะเยอทะยาน ทำให้อ.ป๋วยไม่เคยหวงยศฐาบรรดาศักดิ์ดีมากไปกว่าการรักษาความสุจริตในการทำงาน ถือเอาคุณธรรมเป็นที่ตั้งในยามที่จะต้องเลือกเอาระหว่างความก้าวหน้ากับความดี อ.ป๋วยไม่เคยรีรอหรือลังเลแม้สักครั้งที่จะประกาศยึดมั่นความสุจริตเสมอมา แม้บางครั้งจะต้องเสี่ยงกับความปลอดภัยของชีวิตตนเอง เช่น ครั้งที่ท่านทำหน้าที่เป็นรองผู้ว่าการธนาคารแห่งประเทศไทย ท่านเคยยับยั้งชั่งใจขวางให้ตำรวจเบิกเงินเกินบัญชีโดยไม่ชอบมาพากลจำนวนถึง ๖๐ ล้านบาท แม้จะถูกนาจของคนในเครื่องแบบที่มีค้ำฟ้าในเวลานั้นของ พล.ต.อ.เผ่า ศรียานนท์, ชูเชิญปานโด ท่านก็ยังยืนยันว่าตราบิโดที่ยังทำหน้าที่อยู่จะไม่ยอมอนุญาตอย่างแน่นอน เท่ากับเอาตำแหน่งของตนเองเป็นประกัน แล้วผลลัพธ์ก็คือท่านถูกสั่งปลดอย่างย่ำแย่ ถูกชู้คุกคามจนต้องลี้ภัยไปอยู่ยุโรป แต่กระนั้น ความกล้าหาญทางธรรมของท่านก็ปรากฏอยู่ตลอดมาในชีวิตการทำงานรับใช้ประเทศชาติของท่านในยุคจอมพลสฤษดิ์ก็ตาม การบำเพ็ญความดีของอ.ป๋วยจึงไม่เคยถูกถ่วงด้วยความหน้าพะวงหลังในตำแหน่งหรือความสุขสบาย เพราะท่านมีชีวิตอยู่อย่างเรียบง่าย บ้านหลังเก่าในซอยอารี เดินทางไปไหนมาไหนด้วยรถออสตินเก่า ๆ แต่ชีวิตท่านก็มีความสุขอย่างชนิดที่เจ้าของบ้านเรือนล้านหรือคนผ่อนบ้านเรือนแสนไม่มีโอกาสได้นึก

ชีวิตการทำงานแม้ดูจะเป็นช่วงที่ไม่น่ารื่นรมย์เหมือนกับการเป็นนักศึกษา เพราะภาระที่ต้องรับผิดชอบเอาจริงเอาจังยิ่งกว่า แข่งขันกันดุเดือดยิ่งกว่า และต้องญกับสภาพความแห้งแล้งน้ำใจยิ่งไปกว่าที่เคยผ่านพบมา แต่ชีวิตของการทำงาน

ก็มีได้หมายความว่าความเบื่อหน่าย ร้อนรุ่ม เครียด เหน็ด หรือต้องละทิ้งมโนธรรมไป ขึ้นอยู่กับว่าเรารู้จักเคล็ดในการครองชีวิตและการทำงานหรือไม่ ก็ก้เป้าหมาย “สุดเพร็ด” ไร่เล็กน้อยเพียงใด มีคนจำนวนมากก่อนหน้านี้ที่ทำงานหลงทางไปกับค่านิยม “งานคือเงิน เงินคืองาน บันดาลสุข” แต่คนแล้วคนเล่า ปีไปปีเล่า ถึงไม่อธิบายเราทุกคนคงจะเห็นได้เองไม่มากก็น้อยว่า คนส่วนมากดังกล่าว ความสุขใจในการทำงานไม่ค่อยจะได้ หลีกความแข็งความเครียดกันไม่ค่อยจะ และปัญหาของครอบครัวสมัยใหม่ก็เกิดขึ้นจากการทำงานหาเงินตัวเป็นเกลียวนี้

ในสภาพอย่างปัจจุบัน การกลับมาศึกษาแบบอย่างของการดำรงชีวิตและการทำงานของอ.ป๋วย จะเป็นสิ่งที่ให้ประโยชน์แก่คนรุ่นใหม่ ในการที่จะพบเคล็ดทำงานด้วยความสนุก มีประสิทธิภาพ โดยรักษาคุณภาพชีวิตของตนเอง ครอบครัว และของสังคมไว้อย่างครบถ้วน

หนทางนั้นมีอยู่ เพียงแต่เราจะก้าวเข้าไปศึกษาและทดลองตามหรือไม่เท่าสำหรับอ.ป๋วยเองนั้น หากท่านไม่ถูกอำนาจธรรมรังควานล้างแค้น จนกระทั่งตระเหร์ร้อนจากบ้านเกิดเมืองนอนไปอีกครั้งหนึ่ง ในเหตุการณ์เมื่อวันที่ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ แล้วละก็ มิใช่เพียงแต่ธรรมชาติของเราเท่านั้น แต่ประเทศชาติโดยรวมหมดจะต้องเป็นสิ่งท้อ.ป๋วยทุ่มเทศิปัญญาความสามารถทำงานให้อยู่ต่อไป ไม่หยุดพักก็ทางอ้อม โดยไม่เห็นแก่ความเหน็ดเหนื่อยดังเช่นที่ท่านได้บำเพ็ญมาตลอดชีวิตของท่าน จนมีผู้กล่าวไว้ว่า

“ในบรรดาคุณุหัสชนคนไทยในปัจจุบันที่รู้จักมานั้น ท่านผู้นี้ (อ.ป๋วย) เป็นผู้ที่มีความฉลาดปราดเปรื่องเพื่อเพื่อนมนุษย์อย่างมากที่สุด อย่างกล้าหาญทางจริยธรรมมากที่สุด และอย่างเห็นแก่ตัวน้อยที่สุด” (ส.ศิริรักษ์ เขียนไว้ใน “ป๋วย อึ้งภากรณ์ ผู้ใหญ่ที่ไม่กะล่อน”)

ซึ่งผู้เขียนอยากจะต่อท้ายอีกประโยคหนึ่งว่า “อย่างมีความสุขและพอใจในการทำงานมากที่สุด” ซึ่งข้อความนี้ไม่อาจจะละเลยความจริงที่เกิดขึ้นประการหนึ่ง ต้องมีวงเล็บต่ออีกว่า (หากคนในสังคมจะไม่หุบเบาหนังดูตายปล่อยให้อำนาจครอบงำจิตใจคนปุชณียบุคคลอย่างท่านตามอำเภอใจ)

ดวงชะตาศาสตราจารย์ ดร.ป๋วย อึ๊งภากรณ์

วันที่ ๒๘ เมษายน พ.ศ. ๒๕๑๒

บเรียน คุณป๋วย อึ๊งภากรณ์ ที่เคารพนับถืออย่างสูง

กระผมดีใจเป็นอันมากที่ท่านได้กรุณาบอกคุณมาตร เดือนปี ไปให้ตามคำขอ
กระผมได้ผูกชะตาขึ้นแล้ว เห็นว่าเป็นดวงชะตาชั้นหนึ่งควรยึดเป็นดวงมาตรฐานได้
ได้เขียนชะตาและพยากรณ์มาให้ด้วย

ท่านคงแปลกใจทำไมชะตาจึงมีแต่ดีทั้งสิ้น ความจริงก็เป็นเช่นนั้น เพราะ
กาลกรรมอยู่ในที่ดับอธิพลเสียแล้ว ท่านจึงมีแต่ความเจริญด้านเดียว และเจริญ
จนถึงอายุ ๕๙ ปี พออายุ ๖๐ ปีให้ลาออกจากราชการเสีย

ครอบครัว บุตรธิดา การงานวิเศษทุกอย่างไม่ต้องพยากรณ์ ปี ๒๕๑๒
อดปีไม่มีเสียเลย

กระผมได้สอดดวงชะตากับคำพยากรณ์มาให้แล้ว ขอพิจารณาว่าถ้ามีอะไร
ให้กระผมรับใช้บ้างก็จะยินดีเป็นอย่างยิ่ง กระผมรักษาดวงชะตาของท่านไว้ใน
ศตชะตาดังอย่างเรียบร้อยแล้ว

ขออำนาจพรให้ท่านเจริญสืบไป

กราบเรียนมาด้วยความเคารพอย่างสูง

(นายฉันทิชย์ กระแสสินธุ์)

ศาสตราจารย์ ดร. ป๋วย อึ๊งภากรณ์

ชาติตระกูล

จันทร์ศดิกาลวันพฤหัสบดี ขึ้น ๖ ค่ำ เดือน ๔ ผลุนมาศ ชุณหะวัณ

ปีเถาะสัปตศกจุลศักราช ๑๒๗๗

สุริยคติกาลวันที่ ๙ มีนาคม พุทธศักราช ๒๔๕๘

ตกฟากประมาณ ๒๓.๔๘ นาฬิกา

ลัคนาสถิตยราศีพฤกฉิก

๖ องศา ๔๐ ลิปดา

อุดมกีฏ ราชลัคนา

(ประเสริฐกว่าตระกูล)

เกาะหุติยนวางศ์ อาทิตย์เกี่ยวปฐมตรียางศ์อังคาร

เสวยอนุรารฤกษ์ที่ ๑๗

ประกอบไปด้วยราชาแห่งฤกษ์

นามกรรม ๔ นามทักษา ๕ นามปี ๔

อาทิตย์ ๒๖ องศา ๑๙ ลิปดา จันทร์ ๔ องศา ๔๙ ลิปดา อังคาร

๒๐ องศา ๔๓ ลิปดา พุธ ๔ องศา ๓๔ ลิปดา พฤหัสบดี ๑๓ องศา

๔๒ ลิปดา ศุกร์ ๔ องศา ๑๑ ลิปดา เสาร์ ๑๓ องศา ๑๒ ลิปดา

ราหู ๑๒ องศา ๕๙ ลิปดา เกตุ ๒๗ องศา ๓๕ ลิปดา มฤตยู ๑๗

องศา ๔๘ ลิปดา ฤกษ์ ๒.๒๗ ดีถี ๕.๔๒ (โดยประมาณ)

สิทธิมีตฤ

คุณสมบัติดวงชะตา
ของ
ศาสตราจารย์ ดร. ป้าย อิงภากรณ์

ชีวภาค

อาทิตย์ เป็นศรีทักษาและเป็นตนุเศษ มีราหูมหาจักรเป็นตนุเกษตร ส่งผลเป็นผู้ที่ได้รับการยกย่องและไว้วางใจจากทางราชการและประชาชนโดยทั่วไป ไปที่แห่งใดได้รับการต้อนรับในฐานะเป็นเด่นและรุ่งโรจน์ในสังคมนั้น ๆ

จันทร์ เป็นมูลทักษาและเป็นมหาอุจจ์ ดาวดวงนี้ทรงคุณสมบัติสูงสุดในชะตา ให้เป็นผู้รุ่งเรืองทางการเงิน การติดต่อกับประชาชนทั่วไป รวมทั้งชาวต่างประเทศ มีความสัมพันธ์กับลัคนาอย่างใกล้ชิด เพราะองศาที่สมมุสทับกัน บ้านดาลให้เป็นผู้ซึ่งทรัพย์สินสมบัติและเป็นที่ยกย่องนับถือของคนทั้งหลาย หากคนเกลียดมิได้

อังคาร เป็นอุตสาหะทักษา มีระยะเชิงมุมกับดาวพฤหัสบดี กับลัคนา เข้าขณะเป็นตรีโกณ บ้านดาลให้เป็นผู้มีความเก่งกล้าสามารถในการทำงาน กล้าหาญ วิชาการ มีความมั่นคงความพากเพียรเป็นเลิศ

พุธ เป็นมนตรีทักษา กุมอาทิตย์ซึ่งเป็นศรี ส่งผลให้เป็นผู้พูด นักวาทศิลป์ เข้าถึงหัวใจคนฟังจนเกือบจะเป็นเย้ยเยาะสังคม ส่งผลให้เป็นผู้ที่ช่วยตัวเอง ความสามารถ

พฤษ์สบัติ เป็นบริวารทักษาและเป็นสวเกษตร มีระยะเชิงมุมสัมผุสร่วม ลัคนากับอังคาร ซึ่งเป็นคู่สมพล ส่งผลให้เป็นผู้เรืองวิชาการ สามารถเกินผู้อื่น ผู้ท่ายใจผู้อื่นด้วยวิชาการ และสามารถยิงทางการเงิน การธนาคาร รุ่งโรจน์ทางการ การ ทางมหาวิทยาลัย ทรงคุณธรรมสูงมาก

ศุภร์ เป็นเดชทักษา สถิตยเรือนอังคาร อังคารสถิตยเรือนจันทร์ และจั สถิตยเรือนศุภร์ ดาวทั้ง ๓ ดวงนี้ สับเรือนกัน ๓ ชั้น ทำให้เป็นผู้ที่หนีความหมาย หนีภาระทางการเงิน การสอน การติดต่อกับต่างประเทศไม่พ้น นำส่งเก เป็นผู้ที่ปฏิเสธตำแหน่ง ปฏิเสธความดีความชอบอันได้โดยชอบธรรม แม้แต่เงินที่ ได้โดยชอบดุษกัน

เสาร์ เป็นกาลกรรณทักษา ดาวดวงนี้ร้ายมาก บั่นทอนทุกสิ่งทุกอย่าง ตกตำ ถ้าอยู่ในเรือนที่สัมพันธ์กับดวงดาวอื่น ๆ แต่ในชะตากลบเป็นสิ่งที่คาดไ เพราะไปอยู่ในภพมรณะ เลยทำให้กลายเป็นดีไป เข้าลักษณะปฏิเสธ ๒ หนเป็น ปฏิเสธ

ราหู เป็นอายุทักษาทรงคุณสมบัติเป็นมหาจักร ดาวดวงนี้เป็นเลิศอุ ชะตาก็ ๑ ดวง มีอังคารเล็งอยู่ในราศีกรกฎ ให้ผลเป็นผู้เจริญรุ่งเรืองกว่าวงศ์ตระกูลกว่าพี่น้อง อยู่ในที่แห่งใดเป็นใหญ่กว่าใครในที่แห่งนั้น

เกตุ กุมศุภร์เดชทักษา ส่งผลให้เป็นผู้ต้องรับมอบภาระอำนาจทางการ ทั้ง ๆ ที่ไม่ปรารถนาจะรับ ตามตำรานิยามว่าเป็นผู้ชำนาญด้านการธนาคาร การติด สัมพันธ์กับต่างประเทศได้ผลอย่างยิ่ง

มฤตยู ดาวดวงนี้เพียรให้เดือดร้อนในเรื่องพี่น้องวงศ์ญาติ ทำให้มีภาระค อยช่วยเพื่อนและรับภาระช่วยเพื่อนบ่อย ๆ

ทักษาพยากรณ์

ตั้งแต่วันที่ ๙ มีนาคม พ.ศ.๒๕๑๒ เป็นต้นมา และสืบไปถึงวันที่ ธันวาคม ๒๕๑๒ พยากรณ์ว่า จะได้รับตำแหน่งใหม่เพิ่มขึ้นอีก เป็นตำแหน่งเก กับการเงิน การธนาคาร การแพทย์ ตำแหน่งทางการเมืองด้วย

จะมีการปลูกเคหะสถานบ้านเรือนใหม่ ได้ที่ทำงานใหม่ ศัตรูที่เคยขัดขวาง

รทำงานจะหมดไป จะได้รับความเจริญรุ่งเรืองปราศจากอุปสรรคและมั่นคงถาวร
จนถึงอายุ ๕๙ ปี

จะมีการเดินทางไกล ระหว่างกลางเดือนพฤษภาคม ถึงกลางเดือนสิงหาคม

ระหรัาย

ในชะตานี้ไม่มีเคราะห์ร้ายอย่างหนักไค่น เพราะตัวร้ายไปอยู่ในที่ปราศจาก
อิทธิพล จะปลอดภัยตลอดชีวิต แต่จะกระทบกระเทือนถึงอวัยวะบางส่วน เช่น ขา
จะแขนจะขำรุด ตลอดสายตาจะพิการเพียงเท่านั้นเอง อื่น ๆ ไม่มีให้น่าวิตกอย่างใด
คำพยากรณ์นี้ พยากรณ์โดยอาศัยดวงชะตาของท่านเป็นหลัก ขอกราบเรียน
ให้รักษาตัวไว้ให้ดี อย่าไปยุ่งกับการเมื่อง อนาคตของท่านยังเจริญรุ่งโรจน์ เป็น
คนสำคัญของชาติไทยต่อไป จนกระทั่งอายุ ๖๐ ปี.

พบคุณลุงบุญธรรม ปานแก้ว ผู้ช่วยชีวิต ป้าย อี๊งภากรณ์

ระดม สรรพพันธุ์

พวกเราชาวไทยคงจะจำกันได้ว่า เมื่อวันที่ ๘ ธันวาคม ๒๕๔๔ กองทัพญี่ปุ่นได้บุกประเทศไทยแบบสายฟ้าแลบ เข้ามาถึง ๓ ทาง คือ บริเวณจังหวัดสงขลา บริเวณเกาะสมุย-สุราษฎร์ธานี และที่จังหวัดสมุทรปราการ

เมื่อ ฯพณฯ จอมพลป.พิบูลสงคราม ได้รับคำขาดจากรัฐบาลญี่ปุ่นให้ยอมจำนน และร่วมรบกับญี่ปุ่นเพื่อต่อสู้กับฝ่ายสัมพันธมิตรในสมัยสงครามโลกครั้งที่ ๒ ฯพณฯ จอมพล ป. ก็ได้สร้างคำขวัญปลุกใจประชาชนชาวไทยว่า “ท่านผู้นำไปทางไหน เราจะตามไปด้วย” และ “เชื่อผู้นำชาติพันภัย” เป็นที่ฮือฮากันพักใหญ่

ประเทศไทยภายใต้การนำของจอมพล ป. นำประเทศเข้าสู่สงครามร่วมกับญี่ปุ่น และมีกองทัพญี่ปุ่นย่ำอยู่ทั่วทุกแห่งหนทั่วประเทศ ท่ามกลางกลิ่นระเบิดควันปืนของสงครามโลกสมัยนั้น ในระหว่างนั้นเองหลวงประดิษฐมนูธรรม(นายปรีดี พนมยงค์) ซึ่งถูกกีดกันออกจากวงการเมืองให้ไปเป็นผู้สำเร็จราชการแผ่นดิน ก็พยายามรวบรวมกำลังอย่างลับ ๆ ตั้ง “ขบวนการเสรีไทย” เพื่อต่อต้านญี่ปุ่นร่วมกับคนไทยที่อยู่ต่างประเทศ ซึ่งมี ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช เอกอัครราชทูตไทยประจำสหรัฐอเมริกาขณะนั้นเป็นหัวหน้าสายต่างประเทศ

เหตุการณ์ในครั้งนั้น คนไทยวัยฉกรรจ์ก็ถูกเกณฑ์ไปเป็นทหารช่วยรบในสมรภูมิ

ๆ ทั่วประเทศ อย่าง “นายบุญธรรม ปานแก้ว” อายุ ๒๙ ปีในขณะนั้น ก็ถูกเกณฑ์
 วยรบในสมรภูมิตีเขียงรายในสังกัดทหารปืนใหญ่กับเขาด้วยเหมือนกัน

ด้วยวัยชรามากถึง ๗๒ ปี ของ “คุณลุงบุญธรรม ปานแก้ว” เพราะเกิดเมื่อวันที่
 เมษายน ๒๔๕๖ เป็นบุตรของนายเกา นางเขียว ปานแก้ว ผู้ซึ่งเคยเป็นนักรบ
 ตีสงครามจากสนามชายแดนมาอย่างโชกโชน ได้รื้อฟื้นอดีตเหตุการณ์สมัยเมื่อ
 ก็นที่ไปช่วยรบทางตอนเหนือสุดของประเทศเมื่ออายุ ๒๙ ปี

และคราวหนึ่งได้ขอลาราชการมาเยี่ยมบ้านเกิดเมืองนอนและถือโอกาสพักผ่อน
 นตัว ที่บ้านบ่อยายส้ม ต.หนองมะโมง อ.วัดสิงห์ จ.ชัยนาท ในขณะที่เหตุการณ์
 เมืองยังคุกรุ่นอยู่ เพราะการคุกคามจากกองทัพญี่ปุ่นและกองกำลังต่างชาติที่
 จัดกระจายอยู่เต็มบ้านเต็มเมืองในขณะนั้น

หลังจากกลับมาได้เพียง ๒ วัน ก็ได้รับคำสั่งจากราชการในท้องถิ่น ให้ชาวบ้าน
 นั้นเตรียมพร้อมอยู่ตลอดเวลา เพราะมีข่าวว่าจะมีกองกำลังญี่ปุ่นบุกขึ้นมาบริเวณ
 วัดชัยนาท เพื่อเดินทัพต่อไปยังประเทศพม่า

ในตอนเย็นใกล้ค่ำของวันต่อมา ชาวบ้านในท้องถิ่นนั้นนั่งเกวียนย่ำทุ่งมาทาง
 หนองหมอ (อยู่บริเวณบ้านวังน้ำขาว อ.วัดสิงห์) ลัดแนวป่ามา และได้พบว่ามีทหาร
 โดดรัมซู่ซี้พลงมาหลบอยู่ในป่าชายทุ่งหนองหมอ จึงได้นำความมาแจ้งกับ
 หน้าที่บ้านเมือง

เช้าวันต่อมาเจ้าหน้าที่ก็ป่าวร้องให้ชาวบ้านไปล้อมจับตัว “ทหารคนนั้น” ซึ่ง
 ลุงบุญธรรมก็ไปกับกลุ่มชาวบ้านนั้นด้วย และพบทหารคนนั้นกำลังนั่งกางดู
 ที่อยู่

คุณลุงบุญธรรมบ้วนน้ำหมากแล้วเล่าเหตุการณ์ตอนนั้นต่อไปว่า ทหารคนนั้น
 กมือให้กับพวกเราพร้อมกับร้องเรียกว่า “เข้ามาเถอะครับผมไม่สู้หรือกับคนไทย
 ่าเป็นญี่ปุ่นผมสู้ครับ”

“ทันใดนั้นชาวบ้านก็รุกกันเข้าไปจับตัวทหารคนนั้นไว้ แล้วก็ซ้อม ชก ต่อย
 ตะอย่างไม่ปราณีปราศรัย เพราะไม่รู้ว่าเป็นใคร แม้ทหารคนนั้นจะร้องขอและ
 ว่าเขาคือใคร? สังกัดที่ไหน? แต่ก็ไม่ได้รับความสนใจจากชาวบ้านแต่อย่างใด”
 คุณลุงเล่าพลางปาดเหงื่อบนหน้าผากและเล่าต่อไปว่า เท่านั้นยังไม่พอชาวบ้าน

ก็ผลึกเข้าไปในกกไม้ที่เต็มไปด้วยหนาม โดยมีเจ้าหน้าที่เอาปืนจ่อข้างหลังแล้วชี้เตรียมลั่นไกจะยิงทหารคนนั้น

“ทันใดนั้นเองผมก็วิ่งปรี๊ดเข้าไปขวางไว้ และผลึกกระบอกปืนออกไปพร้อมบอกว่า... ข้าก่อนครับ... เวลานี้บ้านเมืองเรากำลังคับขัน เราจับข้าศึกได้แล้ว เขาจะใคร? มาจากไหน? จะดีจะชั่วอย่างไร ก็ต้องจับตัวส่งไปให้ผู้บังคับบัญชาชั้นขึ้นไปไตสวนกันก่อน ท่านจะจัดการเสียเองโดยลำพังเป็นเรื่องที่ไม่ถูกต้อง”

ดูแววตาและลักษณะท่าทางของคุณลุงบุญธรรมและความจำที่ยังระลึกเหตุการณ์ตอนนั้นได้อย่างแม่นยำ ด้วยความมีเมตตาธรรม จึงได้เข้าขัดขวางเหตุกั้นไม่พียงบังเกิดขึ้นเร็วเกินไป “ถึงตอนนั้นนายทหารคนนั้นก็ไม้อ่อยคำพูดสักคำ ไถกลินน้ำลายยื่นมองหน้าผมอยู่ชั่วครู่” คุณลุงกล่าว

แล้วก็ถูกเจ้าหน้าที่บ้านเมืองผลักขึ้นไปบนเกวียนที่จัดไว้ ๒ เล่ม เพื่อบรรทุกสอบสวนในเมือง เล่มหนึ่งบรรทุกนายทหารคนนั้นไป อีกเล่มหนึ่งสำหรับเจ้าหน้าที่คอยควบคุมตัวไปอย่างใกล้ชิด เพื่อเดินทางต่อไปที่ อ.วัดสิงห์ ซึ่งห่างจากที่เกิด ๓๐ กิโลเมตรเศษ หลังจากนั้นคุณลุงบุญธรรมก็ไม่ทราบข่าวทหารคนนั้นอีกเลย

ต่อมาเมื่อเกือบ 20 ปีที่ผ่านมา ได้มีคนที่กำลังย่างเข้าสู่วัยชราผู้หนึ่ง ผิวไล่แว่นตา ได้ไปเที่ยวสืบหาคุณลุงบุญธรรม ปานแก้ว ในเขตจังหวัดชัยนาท ได้พบกับคุณลุงบุญธรรมซึ่งมีรูปร่างบึกบึน ผิวดำเกรียมเพราะกร้านแดดกร้านฝน ชีวิตการทำอะไรทำนา หลังจากวางปืนจากสมรภูมิมารับจอบทำอะไรทำนาอย่างสงบกับบ้าน คือที่เลขที่ ๙๒ หมู่ ๓ บ้านบ่อยายส้ม ต.หนองมะโมง อ.วัดสิงห์ จ.ชัยนาท พร้อมกับภรรยาและบุตรอีก ๖ คน

คุณลุงบุญธรรมถึงกับตกตะลึงเมื่อทราบว่าผู้ที่ตามหาท่าน คือทหารคนที่เคยพบกันที่บ้านวังน้ำขาวเมื่อสมัยสงครามโลกครั้งที่ ๒ ได้มาพบกันอีกครั้งระยะเวลาห่างกันถึง ๒๐ กว่าปี แต่ก็ยังคงจำรูปร่างหน้าตาของกันและกันได้เป็นอย่างดีนับถึงวันนี้ก็ ๔๐ กว่าปีมาแล้ว

คุณลุงบุญธรรมก็ได้ทราบชื่อเสียงเรียงนามของ “ทหารคนนั้น” ที่ท่านช่วยเหลือชีวิตเอาไว้ในครั้งนั้น ตอนนั้นเองว่า เขาชื่อ “ดร.ปวย อึ้งภากรณ์” ในตอถั่วหาไม้ซึ่ง “คุณลุงบุญธรรม ปานแก้ว” ได้ช่วยยกลี้คลายเหตุการณ์วิกฤติ

ณะนั้นแล้ว เรา.....ไม่ว่าจะเป็นลูกศิษย์ลูกหาของท่านโดยตรงหรือคนทั่วไป อาจจะ
จักชื่อเสียง ไม่ทราบผลงานและเกียรติคุณของท่านอ.ป๋วย อึ้งภากรณ์ ที่เปี่ยมล้น
คุณประโยชน์ต่อสังคมไทยในวันนี้ก็เป็นได้

สัจจะนั้นทำลายล้างไม่ได้

ดุชมณี อังสุเมธางกูร

แผ่นป้ายบอกงานตุลารำลึกที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ปีนี้สวยงามและมีคว
หมายดีมาก ชิกซ้ายเป็นพื้นสีดำมีผีแปรงวาดสีขาวโค้งหนึ่ง ส่วนด้านขวาเป็นสี
บริสุทธิ์วาดด้วยโค้งสีดำ อันเป็นสัญลักษณ์แสดงถึงความบริสุทธิ์ในความมืดมิด แ
ความชั่วร้ายที่ทำลายความสะอาดบริสุทธิ์ได้อย่างมีศิลปะยิ่ง นั่นคือคำอธิบายเหตุการณ์
เดือนตุลาฯ เมื่อปี ๒๕๑๖ และ ๒๕๑๙ ได้เป็นอย่างดี แต่บัดนี้เราจะมองสังคมเป็นข
เป็นดำเช่นนั้นไม่ได้ทีเดียวนัก เพราะในใจเรายังมีคำถามอยู่บ้างว่า บ้านเมืองเวลา
สะอาดบริสุทธิ์หรือมืดมิด คนดีได้รับเชิดชูปกป้องหรือถูกทำลายล้างกันแน่ และหลังจ
วิกฤตศรัทธาของฝ่ายก้าวหน้าแล้ว เราจะฝากความหวังไว้ที่ใครกันอีก

คราที่พูดถึง ๑๔ ตุลาฯ และ ๖ ตุลาฯ เรามักนึกถึงผู้นำนักศึกษาอย่างเสกสร
ประเสริฐกุล ธีรยุทธ บุญมี หรือสุธรรม แสงประทุม กระทั่งแมนิตยสารรายสัปดาห์
บางฉบับก็ทำเรื่องพิเศษ แสดงอดีตและปัจจุบัน ซึ่งพลิกหน้ามือเป็นหลังมือบ้
คงเส้นคงวาบ้าง ของอดีตผู้นำนักศึกษาเหล่านั้น แต่เราคงพลาดอย่างมหันต์ หาก
ละเลยปัญญาชนรุ่นก่อนหน้านั้น ผู้ซึ่งเป็นแรงสนับสนุนและแผ้วถางทางให้คนรุ่นห
ได้ก้าวขึ้นมา

ก่อนเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคมนจะปะทุ ในท่ามกลางยุคเผด็จการทหารที่สืบทอด

กว่า ๒ ทศวรรษ นายเข้ม เยืนยังได้จดหมายถึงผู้ใหญ่ท่านุ เกียรติก้อง ถามถึง
 ติกาการปกครองบ้านเมือง ครั้งนั้นนั่นเอง นับเป็นความกล้าหาญทางการเมืองครั้ง
 สำคัญของปัญญาชนไทย และบุคคลผู้นั้น คือ นายป๋วย อึ๊งภากรณ์ ซึ่ง ส.ศิวัรักษ์
 ยกท่านว่า “ผู้ใหญ่ที่ไม่กะล่อน” และยกย่องท่านว่า “ใช้ความฉลาดปราดเปรื่อง
 โอบมนุษย์อยู่ งามมากที่สุด อย่างกล้าหาญทางจริยธรรมที่สุด และอย่างเห็นแก่ตัวน้อย
 สุด ในบรรดาคุณุศลชนไทยปัจจุบันที่ข้าพเจ้ารู้จักมา”

หลังเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม นายป๋วย อึ๊งภากรณ์ได้เป็นแกนหลักสำคัญในกลุ่ม
 ที่ยืนหยัดต่อสู้แบบสันติวิธี เพื่อสร้างประชาธิปไตยและเป็นธรรมในสังคม
 เปรียบหลักการนี้ว่า “สันติประชาธิปไตย” แต่น่าเสียดายที่เวลานั้นขบวนการต่อสู้ของ
 รุ่่นเยาว์ หาได้นำพาต่อคำท้วงติงของผู้ใหญ่ที่ไม่กะล่อนเหล่านี้ไม่ มิฉะนั้นเราคง
 ได้ต่อสู้เสียเลือดเนื้อและเจ็บปวดกันอย่างนี้ ข้อนี้มิได้ฉวยโอกาสกล่าวสำหรับ
 เหตุการณ์ผ่านไปแล้ว หากแต่ตราไว้ เพื่อให้เราน้อมใจศึกษาความคิดอ่านของ
 ปัญญาชนรุ่นก่อนของเราให้มากยิ่งขึ้นกว่านี้ ทั้งในด้านความรู้ลึก ความเข้าใจ ความ
 เมตตา และจริยธรรมประจำตัวของบุคคลเหล่านั้น

ข้อเขียนที่เกี่ยวข้องกับชีวิต ความคิด และผลงานของดร. ป๋วย อึ๊งภากรณ์นั้น
 ตีพิมพ์ออกมาหลายเล่ม โดยความพยายามของคณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัย
 ธรรมศาสตร์ ซึ่งท่านเคยเป็นคนบดที่ได้อุ้สร้างความรู้เรื่องแก่คณะนี้ และโดยมูลนิธิ
 มลคิมทอง ซึ่งท่านเป็นรองประธานกรรมการอยู่ แม้กระทั่งบัดนี้ในบรรดาข้อเขียน
 ล่า่นั้น ที่ได้รับความนิยมแพร่หลายที่สุดก็คือ นายป๋วย อึ๊งภากรณ์ ที่ข้าพเจ้ารู้จัก
 ัง ส.ศิวัรักษ์ ซึ่งเขียนขึ้นในปี พ.ศ. ๒๕๒๒ และได้รับการตีพิมพ์ซ้ำถึง ๓ ครั้ง
 เวลาไม่กี่เดือน พร้อมทั้งยอดจำนวน ๑๔,๐๐๐ เล่มหมดลงอย่างรวดเร็ว นับเป็น
 ังชื่อขายดีที่สุดในปีนั้น

หนังสือเล่มนี้กล่าวถึงนายป๋วย อึ๊งภากรณ์ ตั้งแต่เริ่มต้นที่โรงเรียนอัสสัมชัญ
 ไปอังกฤษสนใจการเมือง ความเป็นนักวิชาการที่เก่งกล้า การส่งเสริมเยาวชนให้
 ิดตัวเพื่อส่วนรวม การวางรากฐานเศรษฐกิจให้แก่ประเทศอย่างมั่นคง การพัฒนา
 เบท การบำรุงศิลปวัฒนธรรม การบำเพ็ญกุศล การใช้ศีลธรรมและศาสนาในการ
 ัจตีพิมพ์โดยมูลนิธิโกมลคีมทอง พิมพ์ครั้งแรก ๙ มีนาคม ๒๕๒๒

พัฒนาชาติ บทบาทในต่างประเทศ ตลอดจนความผันผวนอันเนื่องมาแต่การมี ๖ ตุลาคม และความสัมพันธ์ส่วนตัวที่นายป๋วยมีต่อผู้เขียนและบุคคลอื่น ๆ พร้อมตีพิมพ์ภาคผนวกที่เป็นข้อเขียนของนายสุรพล เย็นอุรา ผู้ใกล้ชิดครั้งทำงานที่ธนาคารแห่งประเทศไทย คำประกาศเกียรติคุณคราวได้รับรางวัลแมกไซไซ และคุณวุฒิบัณฑิตติมศักดิ์จากมหาวิทยาลัยสิงคโปร์อีกด้วย (มีข้อนำสังเกตว่า ท่านปฏิเสธรับคุณบัณฑิตติมศักดิ์ของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ในระยะหลัง เพราะเห็นว่าไม่เกี่ยวข้องเป็นศรีในยุคนที่บ้านเมืองมีดমন) จึงนับว่าเป็นหนังสือที่น่าสนใจเล่มหนึ่ง อธิบายให้ความรู้ความเข้าใจเรื่องเศรษฐกิจและการเมืองไทยที่เป็นจริงช่วงก่อนหน้าปัจจุบันนี้ได้อย่างดี แต่ผู้เขียนก็เตือนว่า ควรอ่านอย่างมีนสึการด้วย เพราะผู้เขียนโดยอัตโนมัติตามที่ตนถนัด และย่อมมีอคติได้

นอกจากนั้น หนังสือเล่มนี้ยังได้รับการคัดเลือกให้แปลเป็นภาษาญี่ปุ่น^๑ เพื่อคนไทยเข้าใจคนไทย และสังคมไทยดีขึ้น เช่นเดียวกับเรื่อง *ชีวิตชาวไทยสมัยก่อนและการศึกษาเรื่องประเพณีไทย* ของเสฐียรโกเศศ *สี่แผ่นดิน* ของ ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช *ปีศาจ* ของเสนีย์ เสาวพงศ์ *แลไปข้างหน้า* ของศรีบูรพา และ *จดหมายจากเมืองไทย* ของโบทัน เป็นต้น โดยที่หนังสือนี้อาจไม่มีคุณค่าทางวรรณคดีสูงหากแต่เนื้อหานั้นให้ความรู้ ความบันเทิงแก่ผู้อ่านมาก ด้วยเป็นเรื่องของคนที่คุณประโยชน์ให้แก่ชาติบ้านเมือง ที่สำคัญที่สุดคนหนึ่งของคุณสังคมไทย

นายไอซามุ อาคากิ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ในสถาบันภาษาต่างประเทศ มหาวิทยาลัยโอซาก้า ผู้แปลเป็นภาษาญี่ปุ่น กล่าวไว้ในคำนำของผู้แปลว่า “ประเทศแถบเอเชียอาคเนย์ ซึ่งปกครองโดยเผด็จการนั้น ปัญญาชนเป็นกลุ่มที่มีบทบาทสำคัญในการคัดค้านรัฐบาล เพื่อให้เกิดความชอบธรรมขึ้น ในกรณีของไทย นายป๋วย อึ๊งภากรณ์เป็นปัญญาชนคนสำคัญที่สุด ที่แสดงบทบาทอย่างกล้าหาญในสถานการณ์ที่ยากลำบาก ท่านเป็นผู้ต่อสู้เพื่อเสรีภาพทางวิชาการ และเชื่อมั่นในการแก้ปัญหาด้วยปัญญายิ่งกว่าอาวุธ (ดังที่ท่านได้กล่าวไว้ตอนหนึ่งว่า “ผู้ใช้อาวุธบังคับผู้อื่น นั้นย่อมได้ชัยชนะบ้างบางเวลา แต่อาวุธจะชนะใจคนหมู่มากได้อย่างไร”) ท่านเสนออุดมการณ์สันติประชาธรรม เพื่อสร้างสังคมที่เป็นธรรม เป็นประชาธิปไตยโดยสันติ

๑. จัดพิมพ์โดยบริษัทอิโมระ บุณกะจิโยสะ โดยความสนับสนุนของมูลนิธิโตโยต้า ตุลาคม ๒๕๒๖

เป็นบุคคลที่เตือนมิให้คนญี่ปุ่นมองข้ามบทบาทของปัญญาชน และประชาชนธรรมดาที่มีส่วนช่วยสร้างชาติบ้านเมือง มิใช่เพียงกลุ่มผู้ปกครองเท่านั้น การที่ป่วยทุ่มเทสติปัญญา และอุทิศตนเพื่อสังคมไทยนั้น นับเป็นคุณูปการอันใหญ่หลวง ควรจะลืมกันได้โดยง่าย”

ในคำนำสำหรับภาษาญี่ปุ่น ส. ศิวรักษ์ผู้เขียนได้เพิ่มเติมว่า นายป่วย อึ้งภากรณ์ มีคุณูปการเฉพาะแก่สังคมไทยเท่านั้น หากรวมถึงเอเชียและโลกด้วย แต่มีคนไทยอีกที่ไม่ชื่นชม นายป่วย อึ้งภากรณ์ ทั้งนี้เพราะท่านเป็นนักพูดลึกลับและทำอย่างลับ มิได้กล่าวมธุรสวาจา แต่พูดอย่างทำอย่างดังรัฐบาลสมัยนั้นทำอยู่ คนเช่น นายป่วยย่อมถูกจัดว่าเป็นบุคคลอันตราย เพราะท่านช่วยเตือนให้คนสำนึกถึงความไทแก่ตัว และมุ่งขจัดความเหลื่อมล้ำ ความอยุติธรรมในสังคมนั่นเอง ท่านจึงถูกกวาดลง (บางฉบับ) ที่ยอมตนเป็นผู้รับใช้ ป้ายสีแดงว่าเป็นคอมมิวนิสต์อย่างป้อนระเบิดลัดขีที่สุด

ในฉบับภาษาญี่ปุ่นได้เพิ่มเชิงอรรถ บรรณานุกรม และดัชนีค้นเรื่องที่ละเอียด ภากรณ์ยิ่งกว่าฉบับภาษาไทย และยังผนวกลำดับเหตุการณ์ชีวิตของนายป่วยไว้ท้ายอีกด้วย พร้อมทั้งให้รายชื่อปัญญาชนชั้นนำของไทย ๒๐ คน และหนังสือของพวกเขาไว้ อาทิ กศร. กุหลาบ เทียนวรรณ สมเด็จพระมหาสมณเจ้า พระยาวชิรญาณวโรรส สมเด็จพระยาธรรมาธิบดี ราชานุภาพ กรมพระยานริศรานุวงศ์ พระยาสุริยานุวัตร เจ้าพระยาพระเสด็จสุเรนทราธิบดี กรมหมื่นพิทยาลงกรณ์ ยานอนุমানราชชน กรมหมื่นนราธิปประพันธ์พงศ์ สง่า กาญจนาคพันธ์ ศรีบูรพา ภูมิศักดิ์ นายป่วย อึ้งภากรณ์ และสุลักษณ์ ศิวรักษ์ เป็นต้น ซึ่งจะเป็นประโยชน์สำหรับผู้ต้องการศึกษาประวัติศาสตร์ความคิดของปัญญาชนไทยด้วย

อย่างไรก็ตาม หนังสือนี้ถึงไม่สามารถทำให้ผู้อ่านเข้าใจความคิด และตัวป่วยเองได้ดีเท่าข้อเขียนของท่านเอง ดังนั้นผู้เขียนจึงแนะนำให้ผู้สนใจอ่าน *สันติชาธรรม* อันเป็นหนังสือของท่านกับเล่มอื่นๆ เช่น *เสียชีพอย่าเสียเงิน เศรษฐศาสตร์* อันเนื่องมาจาก ๖ ตุลาคม และ *คำให้การของ ดร.ป่วย อึ้งภากรณ์* ส่วนคำอังกฤษก็มี *Best Wishes for Asia* และ *Siamese for All Season* ที่ตีพิมพ์ออกแล้ว

แม้กระนั้นก็ตาม ในอีกด้านหนึ่ง นายป๋วยที่ข้าพเจ้ารู้จัก เล่มนี้ ก็โละสะท้อนให้เห็นตัวของ ส. ศิวรักษ์เองชัดเจนขึ้น ดังที่ได้กล่าวไว้ตอนหนึ่งว่า “ข้าเองคบกับใครก็คอยจับผิดคน ๆ นั้น อยู่ด้วยตลอดเวลา แม้จนพระเจ้า เจ้านาอาจารย์ที่ข้าพเจ้าเคารพบูชา ยิ่งรู้ข้อผิดพลาดของท่าน ทำให้เห็นว่าท่านนั้น ๆ น่าจะเป็นมนุษย์ปุถุชนมากขึ้น คุณป๋วยก็หาได้อยู่ในข้อยกเว้นอันนี้ไม่... สำหรับเรื่องคุณที่เขียนนี้ ได้พยายามสรรหาความชั่วหรือจุดอ่อนของท่านมาบรรยายด้วย แต่ก็น้อยเต็มที ทั้ง ๆ ที่ข้าพเจ้ารู้จักท่านมานานและใกล้ชิดมากพอสมควร ทั้งยังคอยของท่านอยู่เนื่องนิตย์” และเพราะการคอยจับผิดนี้เอง หากสตีบบุรุษผู้นั้นคงทนต่อการพิก็ยิ่งจะเป็นที่ตั้งแห่งความนับถือเลื่อมใสมากขึ้น

ส. ศิวรักษ์นับถือนายป๋วยว่า เป็นผู้มั่งคั่งจะไม่เคยโกหก หากท้วงติงข้อใดจะได้ศึกษาใคร่ครวญในข้อนั้น ตามภาษิตว่า ผู้เจียโลดลงสดับด้วยดียอมได้ปัดอันเป็นคุณธรรมสูงสุดที่พุทธบริษัทจะพึงแสวงหา และเพราะคำทักท้วงของนายนี้เอง ที่เป็นเหตุให้ ส. ศิวรักษ์ กลับมาตรวจสอบหลักฐานเกี่ยวกับนายปรีดี พนมใหม่ทั้งหมด และเห็นความจริง จึงเปลี่ยนทัศนคติให้ความยอมรับนับถือท่านรัฐอาวุโสคนเดียวของไทยผู้นี้ และแม้ว่าจะมีความคิดเห็นบางประเด็นที่แตกต่างกับ ส. ศิวรักษ์ไม่เห็นด้วยกับความคิดเรื่องการพัฒนาแบบตะวันตกของนายป๋วย หรือวิพากษ์ปัญหาจากภายในระบบ แต่ก็ให้ความเคารพนับถือในตัวท่านอย่างยิ่ง ด้วยความคิดเห็นของบุคคลย่อมเปลี่ยนแปลงได้ แต่หากวิถีชีวิตและคุณธรรมของบุคคลต่างหากที่สำคัญ ในข้อนี้ นายป๋วยชนะใจบรรดาผู้เฝ้าหาความยุติธรรมและจำนวนมาก

นอกจากนั้นในหนังสือนี้เรายังได้เห็นลายพระหัตถ์ของ ม.จ. สิทธิพร กฤษดถึง ม.ล. เดช สนิทวงศ์ กล่าวถึง ส. ศิวรักษ์ที่ร่วมมือกับนายป๋วย อึ้งภากรณ์ เพื่อการศึกษาแก่คนยากจนในชนชั้นล่างของสังคมว่า “ที่คุณหลวงพูดมาเรื่องนายสุลักษณ์ได้กระทบกระเทือนจิตใจฉันเป็นอันมาก เพราะถ้าสุลักษณ์ได้ดูหมิ่นพระบรมเดชานุฉันก็ไม่ควรคบหาสมาคมเขาต่อไป รุ่งขึ้น (วันที่ ๒๖) ฉันจึงเรียกนายสุลักษณ์มา Protect ว่า เขาไม่ได้ตั้งใจเช่นนั้นเลย และชี้ให้เห็นบทความของเขาว่า ‘แต่ที่เห็นเวลานี้ เรามีแต่กะปิตันเรือใบเท่านั้นที่สามารถจริง ๆ’ ซึ่งมายืนยันว่า กรมพิทยาล

กรมราช ก็ไม่เห็นว่าเป็นการหมิ่นพระบรมเดชานุภาพ อย่างไรก็ตามก็ดี โดยเหตุที่ไม่นึกว่าจะมีคนไทยใด ๆ ที่จะดูหมิ่นพระบรมเดชานุภาพและเห็นว่านายสุลักษณ์คนที่ตั้งใจดีต่อประเทศชาติ ฉันจึงได้ half commit myself ที่จะร่วมมือกับเขา กับ edrick Naumann foundation ของประเทศเยอรมัน ซึ่งประสงค์และยินดีจะจ่ายเงินมากมายหลายปี เพื่อดำเนินโครงการระยะยาวช่วยเหลือในการศึกษาของชาวนาตาลูกหลานชาวนา เพื่อยกสถานะชาวนาให้ดีขึ้น”

ความจริงแล้ว หนังสือเล่มนี้กล่าวถึงผู้ใหญ่ที่ไม่กะล่อนหลายคน และเขียนขึ้นของคนไทยโดยแท้ ควรที่เรคนไทยจะให้ความสนใจให้สำเร็จประโยชน์ และเมื่อหนังสือนี้ถ่ายทอดเป็นภาษาญี่ปุ่นก็ย่อมจะช่วยให้คนญี่ปุ่นรู้จักคนไทยที่ดี และรู้จักคนไทยดีขึ้น ทั้งทางเศรษฐกิจและการเมือง โดยเฉพาะอย่างยิ่งคือ รู้จักวิถีที่เราปฏิบัติต่อมนุษยบุคคลซึ่งมีอุดมคติ ยึดมั่นในสัจจะและหลักการ และได้ทำคุณประโยชน์ชาติบ้านเมืองอย่างสุดชีวิตจิตใจในทางที่กตัญญูรู้คุณ หรือเนรคุณอย่างไร เราควรเลิกกับคำเตือนสติของ ส. ศิวรักษ์ตอนหนึ่งที่ว่า

“แม่ท่าน (นายป๋วย อึ๊งภากรณ์) จะไม่ใช่คนที่บริสุทธิ์ยุติธรรมอย่างปราศจากบกพร่อง แต่จะหาคนเช่นนั้นในสังคมไทยบัดนี้แทบเป็นการงมเข็มในมหาสมุทรทีเดียว ถ้าคนในสังคมไทยไม่เห็นคุณค่าของคนเช่นนี้อย่างจริงจัง โดยไม่ยอมขมาโทษต่อครุกรรมที่ล่วงเกินท่านผู้นี้มา ทั้งทางกายกรรม วาจกรรม เมืองไทยไม่มีทางเดินไปสู่สันติธรรมได้เลยเป็นอันขาด เพราะการล่วงเกินคุณป๋วยเมื่อตุลาคม ๒๕๑๙ และต่อแต่นั้น เป็นสัญลักษณ์อันสำคัญที่ได้มีการกระทำอันตรียมต่อชีวิต เสรีภาพ และทรัพย์สินของสาธารณชน และเยาวชนอีกจำนวนไม่น้อยด้วย บัดนี้จะมีที่ท่าว่าดีขึ้นหรือเบาบาง แต่ตราบใดที่ยังไม่ได้รับการอโหสิจากผู้จำคุก ซ้ำมีเหตุอย่างยุติธรรมเสียแล้ว ความชอบธรรมจักเกิดมีขึ้นหาได้ไม่”

เรคนไทยบางพวกบางกลุ่ม ได้พยายามทำลายภาพอันงดงามของนายป๋วย อึ๊งภากรณ์ ปัญญาชนซึ่งเป็นที่รู้จักและยอมรับนับถือในบรรดาคนญี่ปุ่นยิ่งกว่าใคร ๆ แล้ว แต่เกียรติคุณความดีที่แท้จริงของบุคคลนั้นหาได้ทำลายล้างลงได้ไม่ หากจักตยีนนานสืบไป เรคนไทยไม่เคยสำนึกบทเรียนที่ท่านมา และด้วยเหตุนี้เราก็กำลังปล่อยให้มีการกักขังและรังแกปัญญาชนอีกคน ซึ่งทำคุณประโยชน์แก่เพื่อนมนุษย์

และเป็นที่รู้จักอย่างกว้างขวางในญี่ปุ่น ในประเทศเพื่อนบ้านและสากลเช่นกัน
ที่เรารู้สึกอยู่แก่ใจว่า สัจจะนั้นทำลายล้างไม่ได้ ความจริงย่อมไม่ล้มเหลวและธรรม
ย่อมชนะอธรรม

เราจะเป็นคนไทย ที่ถือพุทธศาสนาด้วยหัวใจและด้วยสติปัญญาอย่างแท้
กันบ้างไม่ได้เสียหรือ?

A THAI FOR ALL SEASONS

WEE SOO CHEANG

When a debilitating stroke in 1977 left Dr. Puey Ungphakorn without the ability to speak and only barely able to write, he forced himself to write down a list of names of the people he knew in an address book.

Now, whenever he is visited by someone who has kept in touch with his other friends, he will produce the book and point to various names on the list to enquire after them. Dr. Puey, who turns 70 today, has not lost any of the inventiveness and integrity he is so famous and respected for.

This weekend, Thammasat University, where Dr. Puey was rector from 1975 until October 6, 1976, is honouring him in a manner that is normally reserved for great individuals only after their deaths. Starting with an economics seminar last Friday, inspired by Dr. Puey's work as Thailand's top economist, the university is organizing a series of events culminating in an exhibition on his life and work, at the Thammasat auditorium today.

The exhibition will impress on people not already familiar with his achievements, how this man, from humble beginnings, earned himself the reputation of being a great economist as well as a humanitarian who fought for what he believed in — even when it faced him and his family in great physical danger.

Puey Ungphakorn was born into an ethnic Chinese family of seven brothers and sisters and his father was a fish merchant. He went to school in Bangkok and completed his secondary education at Assumption College and then attended Thammasat University. After graduating with a bachelor's degree in 1937, he took a job as a French-language interpreter at the university.

The following year, he won a scholarship to study at the London School of Economics and eventually earned himself a PhD in economics.

Even as a young man, Puey Ungphakorn was willing to fight for his principles, and, during World War Two, this meant risking his life with the Free Thai Movement in order to liberate his country from the Japanese.

After the war, Dr Puey joined the Finance Ministry from 1949 to 1953. In that year, he was appointed deputy governor of the Bank of Thailand. His career as an economist escalated from then on and he completed various assignments including one as economic and financial counsellor at the Thai embassy in London from 1956 to 1959.

During this period, Dr Puey successfully lobbied for Thailand to become a member of the International Tin Council and he himself was elected to become president of the council for two consecutive years from 1958 to 1959.

Thailand in the late 1950s was being administered under the government of Prime Minister P. Pibulsonggram. It was also around this time that anti-Chinese sentiment was widespread within the country. Despite advice to the contrary from some of his friends and associates, however, Dr Puey refused to conceal his ethnic Chinese background. Again, he would stand by what he was regardless of what others thought.

In 1959 he was appointed governor of the Bank of Thailand and he would remain in that post for the next 12 years. It did not prevent him, however, from accepting other positions as well, whenever he felt that by doing so, he could contribute more to Thailand. While he was governor of the central bank, for instance, he also served for two years as the director of the Budget Bureau and for a period as the director of the Fiscal Policy Office.

His achievements as governor of the Bank of Thailand are legendary among economists in the country today and are too numerous to list in detail. But he has been credited for three primary stages in strengthening the country's financial system: the liberalization of the multiple exchange rate, the establishment of the Budget Bureau and the introduction of national economic planning.

For as long as he was governor of the Bank of Thailand, however, he would repeatedly refuse to accept a Cabinet position because he felt this would compromise his independence as the bank governor. Moreover, he was often outspoken against powerful individuals in official circles whom he felt were misusing national funds.

There was another aspect of his professional life that started to develop in the early 1960s — that as an academic, which led eventually to his becoming dean of the economics faculty at Thammasat and subsequently, rector of the university.

Professor Saneh Chamarik, who became a close associate of Dr Puey's during this period of his life, takes up the story: "I first met Dr Puey during a seminar in 1961. I was a lecturer at Thammasat then and I was helping to organize the first seminar on tertiary education in Thailand. It was I who invited Dr Puey, who was then governor of the central bank, to chair the seminar.

"I remember one of the problems discussed at that seminar was the shortage of textbooks in universities in Thailand. A few years later, in 1966, when Dr Puey had accepted a position as dean of the economics faculty at Thammasat, he chaired a project aimed at collecting textbooks for schools and universities."

In fact, Dr Puey also became involved in countless other projects, both academic and humanitarian in nature. One project he founded, for instance, was the Thammasat Graduate Volunteer Centre (TGVC) which gave graduates an opportunity to work with rural communities in Thailand, giving help to villagers on various community projects and gaining experience at the same time.

One of the main things that Dr Puey did as dean was to nurture young talent at the university and then to tap that talent later on. He would recruit young and bright graduates into the faculty and give them all his support. He managed to persuade the Rockefeller Foundation to sponsor many of the graduates for studies abroad. Dr Puey also drew from the ranks of these graduates to fill up posts in the Bank of Thailand and more than a few of the economic brains in Thailand today, both in the government and private sectors, owe their start to him.

It is said that Dr Puey chose to concentrate on a career as an academic after originally being an economist for years, precisely because he saw the potential in university graduates and how he could channel it for the benefit of the country. Whatever his reasons have been, Dr Puey's academic career led to the most tumultuous period in his life.

In 1975, amidst growing political agitation in Thailand, Dr Puey accepted the post of rector of Thammasat University. Two years before, an uprising spearheaded by university students had overthrown a repressive government under then Prime Minister Thanom Kachorn. Now, the country was heading towards another reactive coup and the highly politicized university students were a prime target for those parties who were attempting to gain power.

Thammasat University had been the centre of political activity by the students since the earlier coup in 1973 and it inevitably became the main target this time around. Dr Puey, as rector of Thammasat, was naturally regarded as a prime target together with the university and the students. The fact that he sympathized with some of the student's demands although not always their methods, did not help to separate him from the fray.

By the summer of 1976, some of the mass media that were controlled by the military, began making accusations against Dr Puey. A couple of Press reports appeared, in essence, accusing him of being a communist and of attempting to unite the students as well as of being against democracy.

One of Dr Puey's sons, Peter Mytri Ungphakorn, recalls: "My father became the target of these Press reports which were totally unfounded. All the accusations were unfounded and it placed him and his family in great physical danger. My father sued the editor of a newspaper that had published some of these reports for slander and he later won the case. But that was not until after the October 6, 1976 coup."

In the days leading up to the coup, Peter Mytri recalls that Dr Puey and his family feared for their safety. "My father kept a packed suitcase in his car at all times and had several suspicious-looking vehicles parked outside our home."

The situation exploded on October 6, with a coup being staged and a bloodbath

occurring at Thammasat University. Uniformed troops and civilian groups incense propaganda against the students, fired on the students. Dr Puey, on the advice of his friends and associates, decided to leave the country for his own safety.

But that was not to be so easy. Peter Mytri relates: "Somehow, the radio station learned of my father's intended departure and broadcast a message my father, being the 'big boss' of the student dissidents, was attempting to escape should be stopped. My father arrived at the airport to find an angry mob waiting to confront him. He managed to get as far as the departure lounge but then a police officer attempted to detain him and snatched his passport from his hand. In the end, my father was able to leave after phone calls were made to some influential people who ordered his passage."

Dr Puey went into self-imposed exile in England with his British wife (whom he had married early on) but he did not remain dormant. For the next year, as the government under Prime Minister Tanin Kraivichien set itself up in Thailand, Dr Puey travelled all over Europe, Australia and the United States campaigning for human rights and letting the world know of the situation in Thailand.

In October 1977, one year after he had left Thailand, Dr Puey suffered a debilitating stroke which forced him to cease his activities. "Some people believe my father's stroke was the result of the pressures that he was under here (in Thailand) before and up to the coup. But doctors have found no evidence that his stroke was caused by mental stress," says Peter Mytri.

The Tanin government, ironically, was ousted in yet another coup in exile the same month (October) in 1977. Since then, Dr Puey has been leading a quiet life with his wife in a London suburb. "While it may have been accurate to say that he (Dr Puey) was living in exile at the beginning, that is no longer true now. There has been no political reason that has prevented him from coming back to Thailand in the past five years at least," says Peter Mytri.

He says his father has simply chosen to spend his retirement in England. "The reason he has decided to stay in England is quite simple: My mother set up her home there as far back as 1971. Today, he has some of his family and some of his friends living there. His life is there now..."

"Many people think that my father is completely paralyzed as a result of his stroke. That is not true. He is completely mobile and he often goes on outings and walks in a park with my mother. He doesn't even use a walking stick although he used to before his stroke. Twice a year, my parents go on holiday within Britain," he says.

Although he has lost his capacity for speech and he can only read and write for short spans of time, Dr Puey remains lucid and has lost none of his integrity. "He often points to newspaper headlines concerning Thailand to ask for an explanation of events occurring there," says Peter Mytri. His parents, he says, may decide to return to Thailand someday but "they will decide when the time is ripe."

Perhaps, for all of his achievements, Dr Puey's most impressive character

his humanitarianism. Says his old associate Prof Saneh : "The thing that one remembers most about Dr Puey is his warmth as a human being. As dean and later as rector, he was always concerned about his students and staff individually. He never distanced himself from them."

That opinion is supported by Somkiat Sukdheva, a former student of Dr Puey's. Somkiat, who is now a vice president at Thai Farmers Bank, is voluntarily organizing a exhibition on Dr Puey at Thammasat today. He has spent two months gathering information and photographs of his former dean. Asked why he is doing this, Somkiat replies : "When I was a student, I went to see Dr Puey to tell him that I could not afford to pay for my tuition fees at university. Without hesitating, he gave me the money I needed. I've never paid him back for it."

Today, by honouring him on his 70th birthday, all Thais will be trying to pay back just a little of what he has done for them.

ภาค ๓

แนวคิด

๗๐ ปี ดร.ป๋วย อึ๊งภากรณ์

ในสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วเช่นสังคมไทย การเปลี่ยนแปลงนี้ไม่ว่าจะเป็นในทางเศรษฐกิจ การเมืองและสังคม ย่อมมีความขัดแย้งและเห็นมีผู้ได้ผลประโยชน์และก็มีผู้สูญเสียผลประโยชน์เป็นธรรมดา ในสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างไม่ขาดสายเช่นว่านี้ คนจำนวนมากอาจจะเคลื่อนคล้อยไหลเลื่อนไปกระแสดอย่างเงิบเหียบ ทั้งเห็นด้วยและจำยอม ขณะเดียวกันก็จะมีคนจำนวนซึ่งกล้าพอที่จะแสดงตน ออกมาพูดในสิ่งที่เห็นเป็นสัจจะและเพื่อประโยชน์สุขของชนใหญ่ ดร.ป๋วย อึ๊งภากรณ์ เป็นหนึ่งในจำนวนคนที่กล้าพูดและกล้าทำ

ชายจากตลาดน้อย ดุษฎีบัณฑิตจากอังกฤษ

ดร.ป๋วย อึ๊งภากรณ์เกิดเมื่อวันที่ ๙ มีนาคม ๒๔๕๙ ที่บ้านตลาดน้อย ทพฯ บิดาชื่อ นายซา เป็นชาวจีนอพยพเข้าเมืองไทยมีอาชีพขายส่งปลา มารดา นางเซาะเซ็งมีเชื้อไทยจีน

ครอบครัวของนายซาและนางเซาะเซ็งมีบุตร ๗ คน เป็นชาย ๕ หญิง ๒ รายเป็นบุตรคนที่ ๔

นางระเบียบ ยุทธวงศ์ น้องสาวของดร.ป๋วยเล่าว่า สมัยเด็กดร.ป๋วยเป็น

คนชนพอบประมาณ เป็นคนไม่ชอบเดิน ชอบวิ่งและชอบกระโดด กล่าวคือ วิ่งกระโดดไปอยู่เสมอ

เมื่อดร.ป่วยอายุ ๑๐ ขวบบิดาได้ถึงแก่กรรม จึงตกเป็นหน้าที่ของมารดาต้องเลี้ยงดูบุตรทั้ง ๗ ดร.ป่วยเข้าศึกษาที่โรงเรียนอัสสัมชัญแผนกภาษาฝรั่งเศส คณะแนนด์ตีเยมในวิชาภาษาฝรั่งเศสและคณิตศาสตร์ เมื่อจบการศึกษาในปี ๒๔๑๖ จึงได้รับเลือกให้เป็นครูสอนหนังสือที่โรงเรียนอัสสัมชัญ

ดร.ป่วยเริ่มอาชีพครูเมื่ออายุ ๑๗ ปี ได้รับเงินเดือน ๔๐ บาท (เสมียนพนักงานที่รับราชการสมัยนั้นได้รับเงินเดือนขั้นต้น ๑๕ บาท) ดร.ป่วยแบ่งให้มารดาเดือน ๓๐ บาทและเก็บไว้ใช้ส่วนตัว ๑๐ บาท

ดร.ป่วยเข้าศึกษาในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และการเมืองโดยยังเป็นคนยาก และได้ปริญญาตรี “ธรรมศาสตร์บัณฑิต” (ธ.บ.) ในปี ๒๔๔๐ จึงเริ่มอาชีพทนายโดยเป็นล่ามให้กับอาจารย์ฝรั่งเศสในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ในปี ๒๔๔๑ ดร.ป่วยอายุ ๒๒ ปี ได้สอบแข่งขันและได้ทุนรัฐบาลไปศึกษาต่อทางเศรษฐศาสตร์และการคลัง ที่ลอนดอนสกูล ออฟ อีโคโนมิคส์ ของมหาวิทยาลัยลอนดอนประเทศอังกฤษ ได้ปริญญาตรีเกียรตินิยมอันดับหนึ่งในปี ๒๔๔๔ ทำใ้รับทุนศึกษาต่อจนถึงระดับปริญญาเอกทันที

ระหว่างสงครามโลกครั้งที่ ๒ ดร.ป่วยได้เข้าร่วมขบวนการเสรีไทยในประเทศไทย ทำงานติดต่อระหว่างไทยกับสัมพันธมิตรใช้ชื่อรหัสว่า “เข้ม”

ดร.ป่วยเข้าประเทศไทยโดยกระโดดร่มลงที่ชัยนาท และถูกเจ้าหน้าที่จับนำตัวส่งเข้ากรุงเทพฯ งานสำคัญครั้งนี่คือ การติดต่อส่งวิทยุให้ฝ่ายสัมพันธมิตร ดร.ป่วยได้ทำหน้าที่นั้นจนถึงเดือนพฤษภาคม ๒๔๔๘ จึงได้รับอนุญาตให้กลับอังกฤษ และได้รับการเลื่อนยศเป็น “นายพันตรี” แห่งกองทัพอังกฤษ

ณ ประเทศอังกฤษ ดร.ป่วยได้เขียนวิทยานิพนธ์ปริญญาเอกเกี่ยวกับควบคุมตึก โดยเริ่มเขียนปี ๒๔๔๙ และสอบปากเปล่าเสร็จในปลายปี ๒๔๕๑ มรสุมทางการเมืองเนื่องจากการรัฐประหาร ๒๔๕๐ และการกวาดล้างเสรีไทย โกลัซติดกับนายปรีดี พนมยงค์ ของคณะรัฐประหาร ทำให้ต้องเลื่อนเวลารับปริญญาเป็นปี ๒๔๕๒

ดร.ป๋วยได้แต่งงานกับนางสาวมาร์กาเรต สมิท มีบุตรชายรวม ๓ คน

ากกระทรวงการคลัง ถึงมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ดร.ป๋วยเข้ารับราชการในกรมบัญชีกลาง กระทรวงการคลังในปี ๒๔๙๒ จะดำรงตำแหน่งกรรมการบริหารของสภาเศรษฐกิจแห่งชาติในปี ๒๔๙๖

และเมื่อดำรงตำแหน่งรองผู้ว่าการธนาคารแห่งประเทศไทยอยู่ได้ ๗ เดือนเศษเองจากไม่ยอมดำเนินนโยบายลู่ตามกระแสการเมืองจึงต้องออกจากตำแหน่งนี้

ปี ๒๔๙๙ ดร.ป๋วยต้องเผชิญกับอำนาจมืดและอิทธิพลทางการเมือง ทำให้ออกจากประเทศไทยไปรับตำแหน่งที่ปรึกษาทางเศรษฐกิจการคลังประจำสถานกอัครราชทูตไทยในอังกฤษ ระหว่างนี้ได้มีส่วนช่วยให้ไทยขายดีบุกและยางพาราไปอังกฤษและประเทศในยุโรปได้มากขึ้น

เมื่อไทยได้เข้าเป็นสมาชิกสมาคมดีบุกระหว่างประเทศ ดร.ป๋วยได้รับแต่งตั้งให้แทนประเทศไทย และได้รับเลือกเป็นประธานสมาคมดีบุกระหว่างประเทศในปี ๕๐๑-๒๕๐๒

ปี ๒๕๐๑ ได้รับแต่งตั้งเป็นผู้อำนวยการสำนักงานงบประมาณ

ปี ๒๕๐๒ ได้รับแต่งตั้งเป็นผู้อำนวยการสำนักงานเศรษฐกิจการคลัง ทำหน้าที่ที่ปรึกษารัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลังอีกตำแหน่งหนึ่ง

ปลายปี ๒๕๐๒ ได้รับแต่งตั้งเป็นผู้ว่าการธนาคารแห่งประเทศไทยและอยู่ในตำแหน่งนี้เป็นเวลา ๑๒ ปี โดยได้ขอลาออกหลายครั้งหลายคราแต่ไม่ได้รับอนุมัติ

ดร.ป๋วยรับตำแหน่งคณบดีคณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ใน ๒๕๐๗ ได้ปฏิรูปงานสำคัญ ๒ ด้านคือ การปรับปรุงหลักสูตรปริญญาตรีและการโตอาจารย์ ซึ่งมีผลให้จำนวนอาจารย์ประจำในคณะซึ่งมีเพียง ๔ คนในปี ๒๕๐๗ มขึ้นเป็นประมาณ ๙๐ คนในปี ๒๕๑๘

นอกจากนั้น ยังได้เริ่มหลักสูตรปริญญาโทซึ่งสอนเป็นภาษาอังกฤษและริเริ่มรกรบัณฑิตอาสาสมัคร

ที่คณะเศรษฐศาสตร์เช่นเดียวกัน ในวันที่ ๑ เมษายน ๒๕๐๘ ดร.ป๋วยได้จัดตั้งงสมุดคณะเศรษฐศาสตร์ขึ้น ด้วยการสนับสนุนจากมูลนิธิร็อกกีเฟลเลอร์ เฮลแคป

(หรืออีคาเฟสสมัยนั้น) และบรรดาศิษย์เก่า โดยระยะนั้นมีหนังสือประมาณ ๒,๐๐๐ เล่ม ในอีก ๒๐ ปีต่อมา ห้องสมุดนี้มีหนังสือจำนวน ๕๓,๔๕๖ เล่ม วารสารวิชาการอีกกว่า ๕๐๐ รายการ งบประมาณในการซื้อหนังสือและวารสารปีหนึ่ง ๆ ต่ำกว่า ๕๐๐,๐๐๐ บาท มีผู้ใช้ห้องสมุดปีละประมาณ ๒๐๐,๐๐๐ คน

ห้องสมุดนี้ในขณะนั้นก็คือ “ห้องสมุดปว้ย อิงภากรณ์”

ปี ๒๕๐๘ ได้รับรางวัลรามอน แมกไซไซ ในปี ๒๕๑๘ ดร.ปว้ยได้รับแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งอธิการบดีมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ในหน้าที่ดำรงตำแหน่งอธิการบดีมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ดร.ปว้ยต้องเผชิญกับมรสุมทางการเมืองอย่างหนักหน่วงทั้งจากฝ่ายซ้ายและฝ่ายขวาของการเมืองใหม่ที่โหมกระหน่ำจนปิดทางเลือกแห่งสันติประชาธรรม

วิกฤตการณ์ครั้งนั้นเป็นผลให้ดร.ปว้ยต้องออกเดินทางไปพำนักอยู่ในประเทศอังกฤษ ตั้งแต่วันที่ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ จนถึงทุกวันนี้

ปว้ย อิงภากรณ์ หยัดร่างต้านกระแส “เผ่า”

ดร.อรรถ ธรรมโน อธิบดีกรมธนารักษ์ ซึ่งเคยเป็นเลขานุการ ดร.ปว้ย ตั้งครั้งอยู่กระทรวงการคลังแล้วว่า “เท่าที่ผมมีโอกาสใกล้ชิด อาจารย์เป็นผู้นึงที่คิดว่าถ้าขาดอาจารย์สักคนหนึ่ง ความมั่นคงทางการเงินการคลังของไทยเราจะมีได้ยาก ท่านเป็นผู้หวงแหนเรื่องนี้อย่างยิ่ง ท่านหวงแหนเรื่องนี้จนกระทั่งท่านคิดชีวิตของท่านมีค่าน้อยกว่าสิ่งนี้”

เรื่องเกิดขึ้นในสมัยดร.ปว้ยเป็นรองผู้ว่าการธนาคารแห่งประเทศไทย “ชก” นั้นผู้ว่าการธนาคารแห่งประเทศไทยก็คือ ดร.เสริม วินิจฉัยกุล อาจารย์เสริมไม่อยู่ในประเทศ อาจารย์ปว้ยรักษาการแทน ในยุคนั้นเป็นยุคที่ตำรวจกำลังมีชื่อ ตำรวจเบิกเงินเกินบัญชีจำนวนหนึ่ง ตอนนั้นความจริงการเบิกเงินเกินบัญชีจากธนาคารแห่งประเทศไทยมีเยอะเหมือนกัน”

ดร.อรรถ ธรรมโนเล่าต่อไปว่า ทางตำรวจได้ยื่นคำขาดกับดร.ปว้ยขอเบิกเงินจำนวน ๖๐ ล้านบาท ซึ่งในปี ๒๕๙๘ นับเป็นจำนวนมากพอสมควร แต่ดร.ปว้ยไม่เห็นด้วยและเห็นว่าถ้าเบิกเงินจำนวนนี้ออกมาแล้ว ก็รู้ว่าเงินจำนวนนี้คงไม่ได้ใช้ซื้อรถ

งเดียว คงทำอย่างอื่นด้วย

ดร.ป๋วยคัดค้านเต็มที่แล้วก็บอกว่า “ท่านไม่เห็นด้วยทั้ง ๆ ที่ก็มีการประชุมท่านข้างมาก ท่านก็บอกว่าถ้าอยากจะได้เงินนี้ก็ต่อปลดท่านออก คำสั่งปลดท่านงทันทีแล้วก็ตั้งนายทหารอีกท่านหนึ่งมาเป็นรองผู้ว่าการธนาคารแห่งประเทศไทยก็ได้เบิกเงินจำนวนนี้ออกไป”

ผลจากการต้านกระแสบีบคั้นจากอิทธิพลของตำรวจเป็นอย่างไร

“ส่วนอาจารย์ป๋วยเมื่อออกแล้ว ทั้ง ๆ ที่มีคำสั่งออกแล้วก็มีการแก้งมควรที่จะไม่ให้อาจารย์อยู่ในประเทศไทย”

พระบริรักษ์ทัพยาธิกิจ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลังซึ่งรักดร.ป๋วย เป็นข้างมาก จึงได้ตั้งตำแหน่งเป็นพิเศษคือ “ที่ปรึกษาเศรษฐกิจและการคลังประจำ” มอบให้กับดร.ป๋วย

อิงภากรณ์ แฉฉันทรมรสุมระลอกสอง

“อีกตอนหนึ่งที่อยากจะเรียนว่าท่านพยายามรักษาเสถียรภาพทางการเงินคลังอย่างไรบ้าง” ดร.อรัญกล่าว “อันนี้มาเป็นตอนระยะที่ท่านเป็นทั้งผู้อำนวยการงานเศรษฐกิจการคลังและผู้ว่าการธนาคารแห่งประเทศไทย ตอนนั้นก็มีการให้นำทุนสำรองที่เราฝากไว้กับต่างประเทศในรูปเงินตราต่างประเทศและทองคำใช้ในการลงทุน” “มีการเสนอต่อไปว่าทุนสำรองบางอย่างให้นำมาเก็บในทศไทยเพื่อความสะดวกในการใช้ ซึ่งเรื่องนี้อาจารย์ป๋วยได้คัดค้านอย่างเต็มที่”

ดร.อรัญ ธรรมโนแล้วว่า “ผมได้ติดตามอาจารย์ไปประชุมที่ทำเนียบ สมัยนั้นจอมพลถนอมเป็นนายกรัฐมนตรี ผมติดตามท่านไปแล้วท่านก็เถียงอย่างมาบอก ว่า ท่านไม่เห็นด้วยเป็นอันขาดที่จะเอาทุนสำรองมาใช้ ท่านเป็นห่วงว่าถ้าเปิดให้ใช้ได้ ผู้ใช้ที่ไม่รู้จักรับผิดชอบก็อาจจะใช้มากเกินไปจนความจำเป็น ท่านเป็นห่วงในนี้มากกว่า” “ในเรื่องทุนสำรองและเรื่องทองคำที่จะนำมาขายในตอนนั้น ท่านก็เห็นด้วยที่จะขาย”

ดร.อรัญกล่าวว่า “อันนี้ก็ป็นข้อเท็จจริงเรื่องหนึ่งที่อาจารย์ได้บอกผม ปรยบอกว่าเมืองไทยเราสิ่งหนึ่งที่รัฐบาลทุกรัฐบาลไม่ควรทำคือเอาทองคำขาย

ทองคือทุนสำรอง รัฐบาลใดที่นำทุนสำรองออกมาขายรัฐบาลนั้นแจ้งทุกรัฐ อาจารย์ป่วยหงแหงทุนสำรองมาก และเรื่องทุนสำรองที่จะมาเก็บไว้ในประเทศ อาจารย์ก็เป็นห่วงว่าบ้านเรามีปฏิวัติกันบ่อย ๆ ถ้าเมื่อฟ่ายแพ้เกิดหอบหัวทุนสำรองไปด้วย จะมีปัญหาแยะเรื่องค่าธนบัตร”

ป่วย อิงภากรณ์ การศึกษากับการเมือง

ในการแสดงปาฐกถาในวันเลือกตั้งนายกสมาคมเศรษฐศาสตร์ปี ๒๕๒๕-๒๕๑๙ ณ โรงแรมราชศุภมิตรเมื่อเดือนมิถุนายน ๒๕๑๘ ดร.ป่วยกล่าวในตอนหนึ่ง “ผมอยากจะเรียนให้ทราบว่สิ่งที่ประทับใจผมมากเหลือเกินคือ ที่โรงเรียนลอนดอนส่วนมากเราเรียกกันว่า แอลเอสอี ลอนดอน สคูล ออฟ อีโคโนมี อาจารย์ของผมคือลอร์ดร็อบบิ้นส์ ซึ่งใคร ๆ ก็รู้จักในขณะนั้นเป็นโปรเฟสเซอร์ลอร์ดร็อบบิ้นส์ แกบอกว่อย่างนี้”

“นี่พวกคุณเรียนอีโคโนมิกส์ สเปนเซียลลิสต์ อีโคโนมิกส์ ถ้าคุณเรียนอีโคโนมิกส์ โอเคเรียนไป แต่แกบอกว่คุณเรียนไปครึ่งโรงเรียนเท่านั้น ชื่อของโรงเรียนเรายาวตั้งโยชน์ มันยาวอย่างนี้ ลอนดอน สคูล ออฟ อีโคโนมิกส์ แอนด์ โพลิติคอลล ชายนซ์ ถ้าคุณเรียนอีโคโนมิกส์ อย่างเดียวครึ่งโรงเรียน ถ้าคุณเรียนโพลิติคอลล ชายนซ์ด้วยเต็มโรงเรียน เพราะฉะนั้นเอาอย่างไร เราต้องเรียนโพลิติคอลล ชายนซ์ด้วยตาม นี่เป็นธรรมดาเราทึงไม่ได้”

ดร.ป่วยกล่าวอีกท่อนหนึ่งของปาฐกถาว่

“การตัดการเมืองออกจากการเรียนวิชามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ทำไม่ได้ ถ้าทำได้ก็หมายความว่าเราทึงไม่ได้ให้การศึกษาที่ถูกต้อง แล้วก็ป็นอันตรายแก่สังคม ไม่ใช่เป็นเพียงแต่ว่ป็นสิ่งที่ไม่ควรทำ”

“เราสอนอะไรเราเรียนอะไรกัน กฎหมาย รัฐศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ สังคมวิทยา พาณิชย บัญชี วารสาร รวมทั้งศิลปศาสตร์ ประวัติศาสตร์ จิตวิทยา พวกเหล่านี้ถ้าคุณเอาการเมืองออกไปแล้ว ใ่วิชาเหล่านี้เป็นวิชาชนิดไหน ขนมไก่ ขนมไก่ไม่มีข้างบนด้วย ไม่มีไส้ ไม่มีอะไร

เรียนกันไปเป็นหุ่นเท่านั้น”

ไปประชารวม ทั้งคำพูดและการกระทำ

ไม่ว่าจะเป็นการพูดหรือการกระทำเพื่อเปลี่ยนแปลงของสังคมไทยไปสู่สิ่งที่เป็นธรรมมากขึ้น ดร.ป๋วยยี่ดหลักของสันติประชารวมอย่างมั่นคง จะเห็นได้ไ้ข้อเสนอของดร.ป๋วยในนามของ “นายเข้ม เย็นยิ่ง” ต่อ “พีทำนุ” หรือจอมพล กิตติขจร เพื่อคัดค้านการรัฐประหารเมื่อวันที่ ๑๔ พฤศจิกายน ๒๕๑๔ ของ พลถนอม อันเท่ากับเป็นการนำประเทศไปสู่ระบบคณาธิปไตย

นายเข้ม เย็นยิ่งได้เรียกร้องพีทำนุแห่งหมู่บ้านไทยเจริญในท่อนหนึ่งของ ายว่า “...ให้ได้โปรดเร่งให้มีกิตติกาหมู่บ้านขึ้นเกิดโดยเร็วที่สุด... โปรดอำนวยให้ บ้านไทยเจริญมีสิทธิเสรีภาพตามหลักบัญญัติรัฐธรรมนูญ สามารถเลือกตั้งสมัชชาขึ้นไว้”

ดร.ป๋วยได้เสนอหลัก “สันติประชารวม” หรือประชารวมไทยโดยสันติวิธี ๒๕๑๕

ในขณะที่สังคมไทยกำลังก้าวเข้าสู่วิกฤตการณ์ของความขัดแย้งทางการเมือง เศรษฐกิจอย่างรุนแรงในห้วงระหว่างปี ๒๕๑๖-๒๕๑๙ ดร.ป๋วยได้เคยกล่าวว่า

“ประชารวมเป็นคำที่ผมต้องการใช้มากกว่าประชาธิปไตย เพราะในวงการเมืองนั้นคำว่าประชาธิปไตยใช้กันจนเพื่อ เช่น ในโรงเรียนไทยแม้จะอยู่ในระบบเผด็จการเขาก็ยังสอนให้นักเรียนท่องว่า ประเทศไทยเป็นเสรีประชาธิปไตย”

และกล่าวด้วยว่า

“อีกประการหนึ่ง การเป็นประชาธิปไตยไทยนั้นถ้าไม่อาศัยหลักธรรมะแล้วย่อมไม่สมบูรณ์และบกพร่องแน่ เพราะถึงแม้เราจะปกครองด้วยเสียงข้างมาก ถ้าเสียงข้างมากโน้มเอียงไปเชิงพาลแล้ว ก็ถ้าจะเปิดโอกาสให้เสียงข้างน้อยสามารถถกเถียง เรียกร้องให้มีสิทธิและเอกภาพเห็นได้ จึงจะเป็นธรรม”

ไม่ว่าจะอยู่ในประเทศหรืออยู่ต่างประเทศ ไม่ว่าจะถูกให้ร้ายป้ายสีและถูกตั้ง

ทางการเมืองอย่างไร แต่ดร.ป๋วย อึ้งภากรณ์ก็ยังยืนยันหยัดในสันติประชาธรรมขอ
เหนียวแน่น เช่นเดียวกับเคยกล่าวกับสุวัจน์ วรดิลกว่า “คอมมิวนิสต์ผมไม่เอา
หรอก แต่สังคมนิยมพอพูดกันได้”

ป๋วย อึ้งภากรณ์ นักการศึกษา นักวิชาการแท้

คำยกย่องดร.ป๋วยมีมากมาย แต่ในความมากมายนั้นบทสรุปของอาจ
เสนห์ จามริกเมื่อเดือนมกราคม ๒๕๒๗ นับว่าคมคายและน่าขบคิดพิจารณา
อย่างยิ่ง

“ไม่ว่าอาจารย์ป๋วยจะได้มีหน้าที่การงานในด้านต่าง ๆ อย่างไรก็
แต่สิ่งที่ผมคิดว่าเป็นธาตุแท้ของอาจารย์ป๋วยอยู่อย่างคือ ความเป็นนักการศึกษา
อาจารย์เสนห์กล่าว และอธิบายว่า “ความเป็นนักศึกษานี้ไม่ได้หมายความว่า
ต้องมาเป็นคณบดีหรืออธิการบดีนะครับ แต่ความเป็นนักศึกษานั้นหมายความว่า
ไม่ว่าท่านจะปฏิบัติหน้าที่การงานอะไรก็ตาม ท่านมีความเป็นนักการศึกษาอยู่
พุดง่าย ๆ คือความเป็นนักวิชาการ”

“แบบอย่างอันหนึ่งที่ผมคิดว่ารู้จักอาจารย์ป๋วยก็คือว่า ความเป็นนักวิชา
ที่เอาความรู้ไปทำงาน แล้วก็เอาความสุจริต ความกล้าหาญและการเห็นแก่ประโยชน์
ของคนส่วนใหญ่ เหล่านี้เป็นองค์ประกอบที่ผมคิดว่าอันนี้คือความเป็นนักการศึกษา
ของอาจารย์ป๋วย”

อาจารย์เสนห์สรุปในที่สุดว่า “ไม่ว่าท่านจะเป็นอธิการบดี ไม่ว่าท่านจะ
ผู้ว่าการธนาคารแห่งประเทศไทย การคิด การตัดสินใจทุกอย่างนั้นเอาเรื่อง
ความรู้วิชาเป็นเครื่องตัดสิน แล้วก็เอาความสุจริต ความเห็นแก่ประโยชน์ขอ
ส่วนใหญ่ อันนี้คือความเป็นนักการศึกษา ความเป็นนักวิชาการในแบบฉบับ
อาจารย์ป๋วย”

ป๋วย อึ๊งภากรณ์ กับบทบาทในฐานะ“ข้าราชการ”

นายป๋วยเกิดเมื่อวันที่ ๙ มีนาคม ๒๔๕๙ ที่ตลาดน้อยใจกลางย่านธุรกิจกรุงเทพฯ สำเร็จชั้นมัธยมจากโรงเรียนอัสสัมชัญ เป็นธรรมศาสตร์บัณฑิตจากวิทยาลัยธรรมศาสตร์และการเมืองเมื่อปี ๒๔๘๐ สำเร็จปริญญาตรีทางเศรษฐศาสตร์เกียรตินิยมอันดับหนึ่งจากมหาวิทยาลัยลอนดอนเมื่อปี ๒๔๘๔ และได้ปริญญาเอกจากมหาวิทยาลัยเดียวกันนี้เมื่อปี ๒๔๙๒

ระหว่างสงครามนายป๋วยเคยเป็นเสรีไทย และภายหลังสำเร็จปริญญาเอก รับราชการเป็นเศรษฐกรประจำกระทรวงการคลัง ต่อมาเป็นรองผู้ว่าการธนาคารแห่งประเทศไทยระยะสั้น ๆ จากนั้นไปเป็นที่ปรึกษาเศรษฐกิจการคลังประจำสถานอัครราชทูตไทย ณ กรุงลอนดอน ปี ๒๕๐๑ กลับมาเป็นผู้อำนวยการสำนักประมาณ จนถึงปี ๒๕๐๓ เป็นผู้อำนวยการสำนักงานเศรษฐกิจการคลัง กระทรวงการคลัง และได้เป็นผู้ว่าการธนาคารแห่งประเทศไทยจนถึงปี ๒๕๑๔

บทบาทของนายป๋วยที่มีต่อประเทศมีมากมายมหาศาล แต่ที่ “มติชน” นำเน้นเป็นพิเศษคือบทบาทในฐานะข้าราชการที่กล้าแข็งขึ้นกับสิ่งที่ไม่ถูกต้อง ซึ่งตอนมาจากข้อเขียนในหนังสือ “รักเมืองไทย” ซึ่งสมมติ จันทรวงศ์ และรังสรรค์ พรพพันธุ์ เป็นบรรณาธิการ (เมื่อปี ๒๕๑๙)

นายป๋วย อึ๊งภากรณ์ เข้ารับราชการในกรมบัญชีกลาง กระทรวงการ
ในปี ๒๔๙๒ ในขณะที่นั้นรัฐบาลกำลังดำเนินงานบูรณะและฟื้นฟูระบบเศรษฐกิจ
ด้วยการจัดสรรทุนพื้นฐานของสังคม (infrastructure) ซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับ
พัฒนาเกษตรกรรมและอุตสาหกรรมต่อไป โครงการที่ดำริจะดำเนินการก็มีโครงการ
เขื่อนเจ้าพระยา โครงการบูรณะโรงงานรถไฟ และโครงการขยายและปรับปรุงฟ้
โครงการเหล่านี้ล้วนต้องอาศัยเงินกู้จากต่างประเทศในการดำเนินการทั้งสิ้น และ
อึ๊งภากรณ์ ก็ได้ร่วมอยู่ในคณะผู้แทนไทยซึ่งเดินทางไปเจรจาขอกู้เงินจากธนา
ระหว่างประเทศ เพื่อการบูรณะและพัฒนาการ หรือที่เรียกกันทั่วไปว่าธนาคาร

แม้จะเป็นเพียงข้าราชการชั้นผู้น้อย แต่ความรู้ความสามารถของนาย
ได้มีส่วนสำคัญไม่น้อยที่บันดาลให้การกู้เงินครั้งนั้นสำเร็จลุล่วงด้วยดี และความรู้
สามารถอีกนั่นแหละ ที่ช่วยให้ได้เลื่อนตำแหน่งหน้าที่การงานในปี ๒๔๙๖ พร้อม
นั้นก็ได้ดำรงตำแหน่งกรรมการบริหารของสภาเศรษฐกิจแห่งชาติ การที่ได้
ตำแหน่งสำคัญ ๆ เหล่านี้ ป๋วย อึ๊งภากรณ์ ได้มีบทบาทสำคัญในการกำหนดนโยบาย
การเงินและนโยบายการคลัง ซึ่งมีส่วนสำคัญในการช่วยฟื้นฟูระบบเศรษฐกิจไทย
ช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ ๒ อย่างรวดเร็ว

เมื่อดำรงตำแหน่งรองผู้ว่าการธนาคารแห่งประเทศไทยได้เพียง ๗ เดือน
มรสุมทางการเมืองก็โหมกระหน่ำ ป๋วย อึ๊งภากรณ์ อีกครั้งหนึ่ง เหตุเกิด
จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ต้องการ “ซื้อ” สหธนาคารกรุงเทพจำกัด จากนายส
มหาคุณ แต่เนื่องจากธนาคารแห่งนั้นต้องเสียค่าปรับแก่ธนาคารแห่งประเทศไทย
เป็นจำนวนหลายล้านบาท ด้วยเหตุที่ปฏิบัติฝ่าฝืนระเบียบของธนาคารแห่งประเทศไทย
จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ และผู้มีอำนาจทางการเมืองในขณะนั้น ต้องการให้ธนา
แห่งประเทศไทยยกเลิกการปรับ แต่นายป๋วยไม่ดำเนินนโยบายสู่ตามลม จึง
ออกจากตำแหน่งรองผู้ว่าการธนาคารแห่งประเทศไทยในปลายปี ๒๔๙๖ นับเป็
ดำรงตำแหน่งรองผู้ว่าการธนาคารแห่งประเทศไทยในช่วงเวลาสั้นที่สุดในประ
ศาสตร์ของธนาคารกลางแห่งนี้

ในระยะไล่เลี่ยกันต่อมานั้น พล.ต.อ.เผ่า ศรียานนท์ ได้พยายามบีบบังคับ
กระทรวงการคลังและธนาคารแห่งประเทศไทย ว่าจ้างบริษัทที่ตนมีผลประโยชน์เป็

พันมิตรไทย แทนบริษัทโธมัสเดอลารู จำกัด พระบริภักดิ์ยุทธกิจ รัฐมนตรี
การกระทรวงการคลังในขณะนั้น ได้ตามความเห็นนายป๋วย อึ๊งภากรณ์ และ
ปฏิบัติการของบริษัทดังกล่าวในสหรัฐอเมริกา เมื่อไปถึง นายอลัน ดัลเลส (ผู้
วยการคนแรกขององค์การซี.ไอ.เอ. และเป็นพี่ชายของนายจอห์น ฟอสเตอร์
ล) รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศอเมริกันในสมัยประธานาธิบดี
นฮาวร์ ได้พยายามเกลี้ยกล่อมด้วยเหตุผลต่าง ๆ นานา ให้ปฏิบัติตามข้อเสนอ
พล.ต.อ.เผ่า ศรียานนท์ แต่นายป๋วย เห็นว่า บริษัทดังกล่าวหากมีกิจการเป็นกิจจะ
ณะอันน่าเชื่อถือแต่ประการใดไม่ จึงมีบันทึกถึงรัฐมนตรีว่าการกระทรวง
คลังเสนอให้พิมพ์มิตรไทยกับบริษัทโธมัสเดอลารู จำกัด ต่อไป

การขัดขวางผลประโยชน์ของผู้ทรงอิทธิพลทางการเมืองในช่วงแห่งยุคทมิฬ
การเมืองไทยครั้งนี้ ยังผลให้สวัสดิภาพแห่งชีวิตหมดสิ้นไป นายป๋วยจึงติดต่อ
ตราจารย์เฟรดเดอริก เบนแนม (ซึ่งเคยเป็นอาจารย์ในสมัยที่เรียนอยู่ที่ London
ol of Economics) เพื่อไปทำวิจัย ณ Chatham House ในกรุงลอนดอน แต่รัฐ
รีว่าการกระทรวงการคลังขณะนั้นช่วยให้ได้รับตำแหน่งที่ปรึกษาทางเศรษฐกิจ
คลัง ประจำสถานเอกอัครราชทูตไทยในอังกฤษแทน นายป๋วยรับตำแหน่งนี้ในปี
๕๙

ในปี ๒๕๐๑ เมื่อจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ทำการรัฐประหารได้สำเร็จ ป๋วย
กรณิได้รับแต่งตั้งเป็นผู้อำนวยการสำนักงบประมาณซึ่งจัดตั้งขึ้นใหม่ ได้มีการ
ปการงบประมาณจนเป็นผลให้มีการออกพระราชบัญญัติวิธีการงบประมาณ
๒๕๐๒ และในปี ๒๕๐๒ นั้นเอง ก็ได้รับแต่งตั้งเป็นผู้อำนวยการสำนักงาน
รุกรการคลัง ทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษารัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลังอีกตำแหน่ง

ในปลายปีเดียวกัน เกิดกรณีทุจริตเกี่ยวกับการพิมพ์มิตร จนเป็นเหตุ
มนตรีว่าการกระทรวงการคลังในขณะนั้นซึ่งดำรงตำแหน่งผู้ว่าการธนาคารแห่ง
ทไทยด้วย ต้องออกจากตำแหน่งทั้งสอง และนายป๋วย อึ๊งภากรณ์ ได้รับ
ังเป็นผู้ว่าการธนาคารแห่งประเทศไทยโดยดำรงตำแหน่งนี้อยู่ ๑๒ ปี จนถึงปี
๕ จึงได้ลาออกจากตำแหน่ง หลังจากที่เพียรพยายามลาออกหลายครั้งหลายครา

นับเป็นผู้ที่ดำรงตำแหน่งนี้นานที่สุดในประวัติของธนาคารแห่งประเทศไทย

ในระยะแรกเริ่มที่ดำรงตำแหน่งผู้ว่าการธนาคารแห่งประเทศไทย นายป๋วย ฤทธิกุล ได้พยายามอย่างยิ่งยวดที่จะทำให้มหาชนเชื่อถือระบบการธนาคารพาณิชย์ เพราะปลายยุคจอมพลป. พิบูลสงคราม ต่อเนื่องกับยุคจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ การเมืองได้พยายามใช้อิทธิพลในการแสวงหาผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ ขณะเดียวกันบรรดาพ่อค้านักธุรกิจทั้งหลายก็พากันแสวงหาอิทธิพลทางการเมือง โดยการเกาะอยู่กับกลุ่มการเมืองต่าง ๆ เพื่อเป็นเครื่องมือในการแสวงหาผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจอีกทอดหนึ่ง ในยุคดังกล่าวนี้ วิสาหกิจอิทธิพล ได้ผุดขึ้นเป็นอันมาก วิสาหกิจอิทธิพลเหล่านี้ได้อาศัยธนาคารพาณิชย์เป็นแหล่งเงินทุนในการรวบรวมอำนาจทางเศรษฐกิจ และแผ่ขยายสายใยของการผูกขาด ระบบการธนาคารพาณิชย์จึงเป็นระบบที่อ่อนแอ ซึ่งเป็นอันตรายต่อระบบเศรษฐกิจอย่างยิ่ง และเป็นเหตุให้มหาชนขาดความเชื่อถือในระบบการธนาคารพาณิชย์ กรณีนายธนาคารศรีอยุธยา สมคบกับผู้มีอำนาจทางการเมือง อาศัยบริษัทส่งเสริมเศรษฐกิจแห่งชาติ ในการฉ้อราษฎร์บังหลวงในปลายยุคจอมพลป. พิบูลสงครามก็ตี กรณีนายธนาคารพาณิชย์นำเงินฝากของประชาชนไปใช้แสวงหาผลประโยชน์ส่วนตัวจนเป็นเหตุให้ฐานะของธนาคารอ่อนแอ ดังกรณีธนาคารมณฑล จำกัด และธนาคารเกษตร จำกัด ก็ตี นับเป็นอุทาหรณ์ของความข้างต้นนี้

ในฐานะผู้ว่าการธนาคารแห่งประเทศไทย นายป๋วย อึ๊งภากรณ์ ได้พยายามเสริมสร้างความมั่นคงให้เกิดแก่ระบบการธนาคารพาณิชย์ ไม่เพียงแต่จะเป็นตัวสำคัญในการออกพระราชบัญญัติธนาคารพาณิชย์ในปี ๒๕๐๕ ตลอดจนนำเพนนิโยบายการเงิน อันจำเป็นต่อการเสริมสร้างความมั่นคงของระบบการธนาคารพาณิชย์

อาวุธที่สำคัญในการนี้ ได้แก่ สุนทรพจน์ในงานเลี้ยงประจำปีของสมาคมนักธนาคารไทย สุนทรพจน์เหล่านี้มักจะเน้นถึงบทบาทและความรับผิดชอบของธนาคารพาณิชย์ที่มีต่อกระบวนการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมไทย และวิพากษ์วิจารณ์พฤติกรรมอันมิชอบของธนาคารพาณิชย์อย่างนุ่มนวล เช่น เตือนว่า “...รับเงินเป็นระยะเวลานั้น จะไปผูกพันให้มันเป็นระยะยาวเกินไปนักมิได้...” และต่อการผูกขาดและการกักตุนสินค้าด้วยการกล่าวว่า “...ผู้ใดทำการที่จะทำให้ต้นทุน

เตลีนค่าต่าง ๆ สูงขึ้นโดยเหตุอันมิชอบ ย่อมถือได้เสมือนผู้ที่ทำลายป่าไม้อันเป็น
 “พยานกรของชาติ...” และตำหนิธนาคารพานิษย์บางธนาคารว่า “...บางธนาคารที่
 ่งตำแหน่งแชนเปียน (คือเช็คของลูกค้ำกระตอนมากที่สุด) ผมใคร่ขอวิงวอนให้
 เนินการสละตำแหน่งแชนเปียนให้ผู้อื่นครองเถิด ความเชื่อมั่นในธนาคารของท่าน
 :ดีมากยิ่งขึ้น...” ดังนี้เป็นต้น

สิ่งสำคัญยิ่งกว่าอื่นใดก็คือ การป้องกันมิให้นักการเมืองเข้าไปใช้อิทธิพลใน
 เรกำหนดนโยบายของธนาคารแห่งประเทศไทย ซึ่งเป็นสถาบันที่มีความสำคัญ
 ยวดต่อการเงินการคลังของเศรษฐกิจของไทย และอาจสรุปได้โดยไมผิดพลาดว่า ตลอด
 ๒ ปีที่ดำรงตำแหน่งผู้ว่าการธนาคารแห่งประเทศไทย องค์กรแห่งนี้ได้ปลอดพ้นจาก
 อิทธิพลทางการเมืองโดยสิ้นเชิง ซึ่งมีผลสืบเนื่องมาจนกระทั่งทุกวันนี้

อนึ่ง นายปวยได้พยายามที่จะเรียกร้องมิให้นักการเมืองและข้าราชการเข้า
 มีผลประโยชน์ในธุรกิจการค้า และปฏิบัติตนเป็นเยี่ยงอย่างด้วย ในการกล่าว
 มทพรพจน์ในการเลี้ยงอาหารค่ำประจำปี ๒๕๐๗ ของสมาคมธนาคารไทย นายปวย
 ก็กล่าวเป็นกลอน ความตอนหนึ่งว่า

ยังจนใจไม่รู้อยู่หนึ่งข้อ
 จอมพล ถ.ท่านแกลงแจ่งเป็นเรื่อง
 ท่านปรารมภ์ผมก็เห็นเด่นประเทือง
 ว่าใครเฟื่องเป็นผู้ใหญ่ในราชการ
 ตัวอย่างเช่นเป็นรัฐมนตรี
 ไม่ควรมีการค้ามาสมาน
 อย่าเกี่ยวข้องเที่ยวรับทำเป็นกรรมการ
 สมาจารข้อนี้ดีจึงเจียว
 ผมสงสัยไม่แจ่งจิตกิจการค้า
 หมายควมว่ากิจใดบ้างยังเฉลียว
 กิจธนาคารท่านผู้ใหญ่จะไม่เกี่ยว
 หรือจะเหนียวรั้งไว้ไม่นับค้ำ

สุนทรพจน์ข้างต้นนี้มีผลให้จอมพลถนอม กิตติขจร ลาออกจากตำแหน่งกรรมการธนาคารพาณิชย์ ๒ แห่ง ยกเว้นธนาคารทหารไทย จำกัด และมีมติเรียกร้องให้รัฐมนตรีรวมคณะปฏิบัติตามด้วย

นอกเหนือจากงานในตำแหน่งผู้ว่าการธนาคารแห่งประเทศไทยแล้ว นายอึ้งภากรณ์ ยังได้มีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมอย่างมาก โดยการดำรงตำแหน่งในหน่วยงานและคณะกรรมการที่สำคัญหลายชุด ได้เป็นให้ได้รับรางวัลรามอน แมกไซไซ ในปี ๒๕๐๘

ตลอดชีวิตของการรับราชการ นายป๋วยได้นั่งอยู่เสมอว่า ความรับผิดชอบทางจริยธรรมเป็นสิ่งจำเป็นในการพัฒนาประเทศ และกล่าวเน้นถึงธรรมชาติเศรษฐกิจ ดังปรากฏในหนังสือเศรษฐกิจแห่งประเทศไทย (๒๔๙๘) ซึ่งเขียนร่วมคุณหญิงสุภาพ ยศสุนทร ได้อุทิศเนื้อหา ๑ บทสำหรับกล่าวถึงเรื่องนี้โดยเฉพาะ และสำหรับผู้ที่ไม่กล้าคิดมักจะได้ยินท่านผู้นี้กล่าวอยู่เสมอว่า “ในการแสวงหาสังคมและใช้วิชาความรู้ของเรา นักเศรษฐศาสตร์ไม่เพียงแต่จักต้องรอบรู้และสามารถเท่า แต่เรายังจะต้องซื่อสัตย์สุจริต และซื่อสัตย์พอที่จะเรียกร้องให้ผู้อื่นซื่อสัตย์อีกด้วย”

อาจารย์ป่วยกับการศึกษาไทย

ธรรมเกียรติ กั่นอริ

“ใบไม้ที่นี้กำลังสงบเพราะกำลังเปลี่ยนสี แต่คงไม่นานก็ร่วงหมด
คร่ำบ้างเมื่อนึกถึงฤดูหนาวที่กำลังจะมา”

คุณ “ศุภรเลิศ” เจ้าหน้าที่ธนาคารชาติผู้เคยใกล้ชิดขอป่วยได้รำพึงถึงคนดีที่
อออยู่ที่เราต่างกำลังคิดถึงท่านขณะนี้ ทันทีที่ได้รับจดหมายจากบุคคลอันเป็นที่
พรักเจ้าของข้อความนั้นเมื่อปี ๒๕๑๖ คุณศุภรเลิศไม่ลังเลใจเลยที่จะเขียน “ด้วย
มรักและระลึกถึง” ผ่านหนังสือของธนาคารแห่งประเทศไทย

แต่หลังจากเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ ผ่านไปแล้ว นายเข้ม เย็นยิ่งซึ่งนครเทศ
องไกลหมู่บ้านของผู้ใหญ่บ้านทำนุ เกียรติก้อง ได้มีโอกาสเดินทางกลับมา

เป็นใบไม้ร่วงที่สลัดใบเพื่อให้ผลิดอกออกใบในอีกช่วงที่ไม่นานนัก

เป็นฤดูหนาวที่จะผ่านไปถึงฤดูกาลที่น้ำร้อนรมย์

ต่างกันแต่วันนี้ “ใบไม้ร่วง” และ “ฤดูหนาว” ดูเหมือนจะเป็นสัญลักษณ์แห่ง
มคิดถึงความ “เศร้า” เยี่ยงความรู้สึกในบทกวีนิพนธ์ของตะวันตก ที่อ้อยอิ่ง
รินอยู่ในความคิดคำนึงนานแสนนาน -

เราคิดถึงอ.ป่วยด้วยแง่มุมต่าง ๆ กัน สำหรับผมคิดถึงท่านในความ

เป็นครู เป็นนักการศึกษา (แม้ท่านจะเป็นผู้เรียนมาในทางเศรษฐศาสตร์ก็ตาม) และในแง่ที่ท่านควรได้รับเกียรติไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าด้านอื่น ๆ เลย

อ.ป๋วยเป็นครูโรงเรียนอัสสัมชัญเมื่ออายุ ๑๘ ปี อันเป็นเวลาเดียวกับที่ท่านภาระเป็นหัวหน้าครอบครัวแทนมารดาซึ่งแบกภาระหนักมาหลายปี นับตั้งแต่ “เสีย” เสียเมื่ออ.ป๋วยอายุเพียง ๙ ขวบ

อ.ป๋วยเป็นครูที่นี่ประมาณ ๓-๔ ปี ครั้นได้เป็นธรรมศาสตร์บัณฑิตแล้วจึงออกมาเป็นอาจารย์ของมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง กระนั้นยังมีศิษย์ที่อัสสัมชัญมิใช่น้อย และต่อมาหลายคนเจริญขึ้นในชีวิตการงาน หากเมื่อมีโอกาสพบ “มัลเชอร์ป๋วย” ของเขา พวกเขาอดไม่ได้จะพรรณนาพระคุณของท่าน และอ.ป๋วยจะปิติก็ไม่ยอมรับเป็นเครดิตของตนเสียทั้งหมด มีหน้าซำยังสรุปบทเรียนว่า ความเป็นครูไว้เตือนสติตนอีกด้วยว่า “เพราะผมรู้ตัวว่าเวลาที่ผมเป็นครูอัสสัมชัญนั้น ผมยังเด็กมากทำอะไรผิดพลาดบ่อย”

หลังจากที่มาประจำที่ มธก. ไม่นานนักท่านสอบชิงทุนไปเรียนต่อต่างประเทศ จากนั้นท่านได้เป็นได้ทำอะไรต่อมิอะไรอีกหลายอย่าง เป็นเสรีไทย เป็นข้าราชการประจำที่เจริญในราชการจนมาเป็นผู้ว่าการธนาคารชาติ เป็นผู้ที่ต้องเผชิญมรสุมการเมืองในแต่ละยุคที่แตกต่างกัน แต่แล้วในที่สุดคือระยะช่วงหลังก่อนเกษียณราชการ อ.ป๋วยได้หวนกลับมาให้ความสำคัญแก่การศึกษาและ “จับ” เอาการศึกษาเป็นงานสำคัญ ชนิดที่ยอมสละตำแหน่งและเงินเดือนที่สูงกว่า (ผู้ว่าการธนาคารแห่งประเทศไทย) เพื่อรับเงินเดือนในฐานะคณบดีของมหาวิทยาลัยจน ๆ อย่างธรรมดาเพียงตำแหน่งเดียว

เมื่อต้นปี ๒๕๒๘ นี้เอง ผมได้ร่วมประชุมปฏิบัติการพิจารณาบทรายงานประวัติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ จากที่ประชุมนั้นมีอาจารย์ระดับผู้ใหญ่ท่านหนึ่ง กล่าวถึงอ.ป๋วย หลังจากได้มีพวกเราบางคนพูดถึงบทบาทของศิษย์เก่าธรรมศาสตร์บางคน ที่ต่อมาเป็นอาจารย์และเป็นผู้บริหารสำคัญระยะหนึ่งว่า “สงสัยทำไมคุณผู้นั้นจึงเปลี่ยนแปลงจากความเป็นปัญญาชน จากอดีตผู้เป็นนักศึกษาที่ก้าวหน้ามา กลไกรัฐและปรับตัวเข้ากับระบบอย่างกลมกลืน” อาจารย์ผู้อาวุโสดังกล่าวจึงตั้งสังเกตให้เห็นว่า นี่เป็นกรณีที่กลับกันของอาจารย์ที่เคยเป็นนักศึกษา “ก้าวหน้า”

วย คือ อาจารย์ท่านนั้นมีลักษณะเป็นปัญญาชนมาก่อนแล้วภายหลังกลายเป็น
นิคเซียน ขณะทีอ.ป้วยเป็นเทคนิคเขียนแล้วพัฒนามาเป็นปัญญาชน

พัฒนาการเช่นเดียวกันนี้ของอ.ป้วยที่น่าตั้งคำถามไม่น้อยว่า อะไรคือเหตุหรือ
บันดาลใจทีอ.ป้วยเลือกมาทำงานด้านการศึกษา มาเป็นคนบด อธิการบดีของ
วิทยาลัยธรรมศาสตร์ ซึ่งบางทีหากท่านไม่เลือกทางนี้ คงเจริญหน้าที่ราชการ
ธนาคารกลางของประเทศไว้ ผู้มีอำนาจทางการเมืองคงเกรงใจไม่ถูกรังแก ไม่ถูก
ความ ดังที่อาจารย์สุกิจ นิมมานเหมินท์ปรารภว่า “คุณป้วยไม่น่าลาออกจาก
ฯ ธนาคารชาติ อย่างน้อยการรั้งตำแหน่งนั้นก็จะมีใครกล้าทำอะไรคุณป้วย”

อะไรและทำไมจึงทำให้ท่านมีชีวิตหักเหถึงเพียงนั้น

จากปรากฏา จากบทความของอ.ป้วย เท่าที่ผมได้อ่านบ้างนั้น (โดยเข้าใจว่า
มีอีกหลายเรื่องที่ยังไม่ได้ติดตาม) ไม่พบการให้เหตุผลเพื่อความเข้าใจเรื่องนี้
งเพียงพอ แต่จำได้ว่าเมื่อผมมีภาระหน้าที่ทำนิตยสาร *ปวารายสาร* ซึ่งในยุคแรก
เป็นนิตยสารทางการศึกษาโดยตรง เมื่อมีโอกาสพบอ.ป้วยจึงได้เรียนถามท่าน
้อนกันว่า เหตุใดอาจารย์ซึ่งเป็นนักเศรษฐศาสตร์กลับมาให้ความสำคัญต่อการ
ษาอย่างยิ่ง คำตอบที่ได้รับคือ ท่านเริ่มมีความสงสัยภาระในหน้าที่สำคัญของท่าน
ะนั้นว่า การเป็นนักการธนาคารที่ซื่อสัตย์ คอยระวังไม่ให้เขาโกงในภาวะสังคม
วงนี้เป็นการทำถูกต้องหรือไม่ จะเป็นการเหมือนกับเที่ยวปะชุนผ้าที่ขาดอยู่รำไป
ื่อว่าควรจะเลือกทอผ้าผืนใหม่ สร้างคนที่มีคุณภาพคุณธรรมขึ้นมา และนี่คือการ
มาสู่งานด้านการศึกษา

และถ้าจะพิจารณาหาเหตุผลจากทีอ.ป้วยเขียนหรือพูดไว้เอง แม้จะไม่เป็นการ
บคำถามข้างต้นโดยตรงเหมือนกับที่ท่านเคยกรุณาให้ความเห็นเป็นการเฉพาะตัว
ผมแล้ว คำพูดจากเรื่อง “เหลียวหลังแลหน้าเมื่ออายุ ๕๐” บางตอน คงเป็นการ
่อนความฉุกใจได้คิดต่อการรับหน้าที่และบทบาทนั้นทีเดียว ท่านกล่าวว่า

“ผมเสียตาทิรัลสิกว่าได้บกพร่องไปในการพิจารณาเรื่องเศรษฐกิจ
ของประเทศ คือ ดูแต่ความเจริญเติบโตของส่วนรวมเป็นใหญ่ไม่ได้
เฉลียวใจถึงความยุติธรรมในสังคม”

เมื่ออ.ป้วยก้าวมาสู่การเป็น “นักการศึกษา” แล้วผลเป็นอย่างไร

ถ้าดูในขอบเขตที่ขยายกว้างไกลออกไปนอกเหนือมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เห็นว่าท่านได้มีคุณูปการต่อการศึกษาไทยอย่างลึกซึ้งและยาวไกล ต่อความทรงสนะและปรัชญาทางการศึกษา ท่านได้เสนอไว้น่าพิจารณามีใช้น้อย ต่อการบริหารการศึกษา ท่านได้ทำคุณประโยชน์ทั้งในฐานะกรรมการสภาการศึกษาแห่งชาติ และทั้งเป็นหลักพึ่งพิงแก่อาจารย์มหาวิทยาลัยอื่น ๆ แห่งระยะนั้น ที่ต้องการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางการบริหารมหาวิทยาลัยที่มีการสัมพันธ์กันเรื่องมหาวิทยาลัย “ในกำกับรัฐบาล” ต่อแบบอย่างชีวิตความเป็นครู ท่านคือแบบฉบับของครูคุณธรรมมีความคิดจิตใจที่เป็นประชาธิปไตย ต่อการพัฒนาประเทศ ท่านคือผู้คำนึงถึงการประสานการศึกษาเข้ากับความเป็นจริง ศึกษาในท่ามกลางการปฏิบัติงานจะเห็นจากโครงการบูรณะชนบท โครงการบัณฑิตอาสาสมัคร ดังนี้เป็นอาทิ

ในปริมณฑลอันจำกัดลง คือ ต่อมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ท่านได้กระทำหน้าที่ต่อประชาคมทางวิชาการแห่งนี้ดีที่สุดเท่าที่ฐานะของศิษย์เก่า ฐานะแห่งความเป็นครูอาจารย์ ฐานะของผู้บริหารมหาวิทยาลัย จะเชื้ออำนาจภายใต้เงื่อนไขของประวัติศาสตร์ที่แน่นอนแห่งระยะนั้น

สมัยที่ท่านเป็นคนบดเคี้ยวเศรษฐกิจศาสตร์ ท่านได้เสนอความคิดต่อศิษย์หน้าจะเป็นเศรษฐกิจศาสตร์บัณฑิตของท่านว่า

“ถ้าเราจะเป็นนักเศรษฐกิจจะเรียนแต่เศรษฐกิจศาสตร์ก็คงจะพอ แต่ถ้าเราจะเรียนเป็นบัณฑิตเพื่อให้ได้ปริญญาเศรษฐกิจศาสตร์บัณฑิต วิทยาลัยบัณฑิตย่อมต้องพิจารณาเรื่องต่าง ๆ ในกรอบแห่งความเป็นจริง และความเป็นจริงแห่งสังคมศาสตร์นั้นย่อมสัมพันธ์กันเป็นลูกโซ่ จะพิจารณาเศรษฐกิจโดด ๆ หาได้ไม่ว่าง”

เมื่อท่านคิดเช่นนั้นแล้ว การผลักดันเพื่อผลิตบัณฑิตที่มีคุณภาพจึงเกิดขึ้นหลาย ๆ ทางหลายวิธีการ ซึ่งต่อมาเมื่อท่านเป็นอธิการบดีก็ได้ขยายหลักการแผนปฏิบัติเช่นนี้ทั่วทั้งมหาวิทยาลัย

เราต้องไม่ลืมว่ามหาวิทยาลัยในช่วงก่อนที่อ.ป๋วยจะเข้ารับตำแหน่งคนคณะเศรษฐกิจศาสตร์นั้น ยังเป็น “สถานอุดมศึกษา” ที่ “ขาดความอุดม” อยู่มีใช้น้อย ไหนจะขาดอาจารย์ประจำ ขาดงบประมาณ ขาดตำรา ขาดการกวดขันคุณภาพ

อดจนขาดการให้ความสนับสนุนแก่ผู้เข้ารับการศึกษ

ดังนั้นเมื่ออ.ป๋วยเข้าแบกรับภาระหน้าที่นั้นแล้ว ก็ยังความบริบูรณ์ให้เพิ่มขึ้นโดยนถือเป็นนโยบายคณะเศรษฐศาสตร์ทีเดียว (โปรดดูบทความของท่านเรื่อง “เศรษฐกิจจริงเจริญ”^๑) คือ ท่านมีนโยบายเริ่มสะสมอาจารย์ประจำทั้งบรรจุคัดเลือกระดับฐานะสวัสดิการและให้ทุนศึกษาต่อ ปรับปรุงหลักสูตรปริญญาตรี ส่งเสริมตำราและการให้บริการห้องสมุด ให้ความสำคัญต่อคุณภาพทางการศึกษา

ผมเข้าใจว่าท่านปฏิบัติการกิจเหล่านี้ด้วยความเหน็ดเหนื่อยแต่ก็เป็นสุข ที่ว่านื่อยนั้นเพราะนอกจากงานบริหารที่คณะเศรษฐศาสตร์ที่ท่านอุทิศชีวิตและเวลาแล้ว โดยมาทำตามแต่เวลาจะอำนวยและทุกเย็นค่ำ เนื่องจากกระยะแรก ท่านยังต้องภาระสำคัญที่ธนาคารชาติซึ่งเป็นตำแหน่งสำคัญด้วย

และทั้งนี้ก็เป็นความสมัครใจ ความพึงใจของอ.ป๋วยมาแต่แรก ซึ่งท่านทั้งหลายจะเห็นได้ชัดถ้ามีโอกาสทราบรับสั่งของกรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์องค์อธิการบดีเวลานั้น ดังที่รับสั่งว่า

“เห็นว่า ดร.ป๋วย อึ้งภากรณ์ เป็นผู้เหมาะสมที่สุด แต่ไม่แน่ใจว่าท่านจะตกลงรับตำแหน่งนั้นหรือไม่ เพราะท่านมีหน้าที่ราชการมากมาย ซึ่งล้วนแต่เป็นหน้าที่สำคัญทั้งนั้น ข้าพเจ้านึกว่าจะต้องขอร้องท่านสักสามหน เพื่อชี้แจงความสำคัญแห่งตำแหน่งคนบดี ตามความเห็นของข้าพเจ้าก่อนที่ท่านจะยอมรับตำแหน่ง แต่ที่ไหนได้ข้าพเจ้าขอร้องท่านครั้งแรก ท่านก็ยอมตกลงด้วย ท่านแสดงตนว่าเป็นนักการศึกษาเห็นความสำคัญของการศึกษาและสนใจในการศึกษา เป็นที่สนใจข้าพเจ้ามาก”

แต่ในฐานะผู้บริหารการศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ แม้จะเป็นผู้ถึงพร้อมด้วยความอุทิศตน ด้วยความเสียสละและเป็นที่เคารพยกยอรับนับถือของประชาคมวิชาการนั้น ก็มีได้หมายความว่าอ.ป๋วยจะบริหารงานไปได้ด้วยความราบรื่นปราศจากอุปสรรคขวากหนาม

มติประชากรกรรม ป๋วย อึ้งภากรณ์ หน้า ๒๐๗-๒๒๐ มุลนิธิโกลดิมทองจัดพิมพ์ ครั้งที่ ๓

ยิ่งท่านเป็นที่รักและเชื่อถือของนักศึกษามากเพียงใด ดูเหมือนยิ่งเป็นอุปสรรคแก่การก้าวขึ้นเป็นอธิการบดีเพียงนั้น เพราะคนที่มีอำนาจวาสนาซึ่งชะตาบ้านมีขณะนั้น ระวังแคลงใจว่าท่านจะมีบทบาททางการเมืองระยะต่อไปมากขึ้น ดังแม้จะมีการแสดงประชามติจากประชากรชาวธรรมศาสตร์เมื่อวันที่ ๑๓ พฤศจิกายน ๒๕๑๓ เพื่อสรรหาอธิการบดี ผลปรากฏว่าอ.ป๋วยคະແນนำมาอันดับหนึ่ง ๑,๘๘๖ คะแนน ฯพณฯ สัญญา ธรรมศักดิ์ได้ ๑,๓๘๓ คะแนน และดร.อดุล วิเชียรเจริญ ๘๑๙ คะแนน กลับกลายเป็นต้องให้ ฯพณฯ สัญญา รับหน้าที่นั้นและคงชะลอเรื่องทั้งที่ ฯพณฯ สัญญา พยายามกรุยทางให้อ.ป๋วยเป็นอธิการบดีต่อจากท่านก็ตั้งสิ่งเหล่านี้มาสำเร็จเมื่อผ่านเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ที่ยิ่งใหญ่แล้ว และ ฯพณฯ สัญญา ธรรมศักดิ์ ได้เป็นนายกรัฐมนตรี

อ.ป๋วยผู้ปฏิเสธตำแหน่งหนทางการเมือง ไม่ว่าตำแหน่งรมต. คลังสมัยจอมพลถนอม ธนะรัชต์ หรือสมัยต่อมาที่แม้แต่ ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช จะได้พยายามทาบทามให้เป็นหัวหน้าพรรคประชาธิปัตย์ เป็นที่เลื่องลือแห่งความสันโดษมักน้อย แต่สาเหตุการเป็นอธิการบดีมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์แล้วกลับเป็นความไฝฝืนที่เดียวดังท่านค่อยขึ้น ณ ที่ประชุมโครงการตำรามหาวิทยาลัยหลังจากรับการทาบทามให้เป็นอธิการบดีว่า

“ใคร ๆ เขาน่าว่าผมไม่มีความมักใหญ่ใฝ่สูง ที่จริงผมมี เป้าหมายในชีวิตผมคือการเป็นอธิการบดีธรรมศาสตร์”

และภารกิจที่ท่านรับ ณ ที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์นี้เอง น่าจะเป็นเหตุหนึ่งส่งผลให้เราท่านทั้งหลายควรระลึกถึงผู้กล้าหาญทางจริยธรรมท่านนี้ให้มาก โดยเฉพาะชาวธรรมศาสตร์ พุดอย่างตรงไปตรงมา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ระยะเหมาะเหลือเกินที่จะมีอ.ป๋วยเป็นอธิการบดี แต่ในทางตรงกันข้ามธรรมศาสตร์ระยะเห็นจะไม่เหมาะแก่ท่านนัก

ทำไมจึงกล่าวเช่นนั้น

เพราะว่าเป็นยุคสมัยที่ดอกไม้ประชาธิปไตยเบ่งบานระยะแรก อากา “สำนึกประชาธิปไตย” มีอยู่ทั่วไป รวมทั้งในประชาคมธรรมศาสตร์โดยเฉพาะต่อบรรดาการศึกษา ซึ่งควรถือเป็นสมัยแห่งการเรียนรู้ การปรับในช่วงหัวเลี้ยวหัวต่อที่เธอและ

ยมีบทเรียนมาก่อน และด้วยความเป็นผู้เยาว์ซึ่งมีผลให้บางส่วนมีความโน้มเอียง
 สียงเอียงซ้าย “ชุมช้ามเอียงขวา” มีอากัปภิกษาแห่งความเคลื่อนไหวที่จะต้อง
 ยืนดูแล้วเห็นแตกต่างกันไปตามทรรศนะ จุดยืนและวิธีการ บ้างก็ว่าแยะเต็มที บ้าง
 ก็เหลือเกิน ความเลยเถิดเลยธงเหาะเกินลงกาเช่นนี้ไม่อาจปฏิเสธได้

จึงเป็นธรรมชาติที่เหมาะสมแก่การจะมีอิทธิกรบตีอย่างอ.ป๋วย เพราะท่านมี
 ทัศนคติใจที่เป็นประชาธิปไตย ที่จะรับฟังความคิดเห็นในบรรยากาศเช่นนั้นได้
 ด้วยความเป็นคนดีนั่นเอง หากจะยับยั้งหรือเสนอสิ่งใด ๆ ในทางที่ขัด “กระแส
 ชน” แล้ว ย่อมจะมีน้ำหนักพอสมควรแม้ “มวลชน” เหล่านั้นจะถูกแทรกแซง
 หลายฝ่าย มองในแง่นี้ควรเห็นว่าอ.ป๋วยทำคุณแก่ราชการ

แต่ในทางตรงกันข้ามนั้นเล่า อาการที่แสดงออกของส่วนราชการและบุคคล
 ราชการบางส่วน กลับใส่ไคล้ป้ายสีอ.ป๋วยอย่างน่าละอาย ตรงนี้แหละจึงเห็นว่า
 ธรรมชาติในระยະที่ไม่เหมาะสมแก่อ.ป๋วย ไม่เหมาะสมแก่ผู้ซึ่งเป็น “ของแสง”
 บัอาการใช้ทางการเมืองของไทย ท่านเป็นของแสงของฝ่ายซ้ายที่เห็นว่าท่านเป็น
 ประชาธิปไตยแบบอังกฤษ เป็นคนที่ทัดทานความเคลื่อนไหวของพวกซ้ายสุดกู่
 เดียวกันกลับเป็นของแสงของฝ่ายขวา (ระยະนั้นเป็นระยະที่ไม่อาจปฏิเสธได้
 อาการแบ่งออกเป็นปีกซ้ายขวาที่ชัดเจน และแต่ละปีกยังมีทรรศนะและท่าทีแยก-
 ต่างกันออกไปอีก) เพราะฝ่ายนี้บางคนวิตกว่าอ.ป๋วยจะเป็นคู่แข่งทางการเมืองที่
 ัวของตน บางส่วนเกรงว่าปล่อยไปจะเกิดอำนาจทำลายระบอบ “เสรีนิยม”
 มีและผดุงไว้เรื่อยมา จึงหยิบประเด็นต่าง ๆ ที่เนื่องด้วยตัวอ.ป๋วยเป็นเครื่องโจมตี
 ความเป็นลูกจีนหรือการมีภรรยาเป็นฝรั่ง การเป็นลูกศิษย์ “ปริดี” และเคย
 รมท่านปริดีที่ปารีส โดยพวกเขาละเลยเกียรติคุณที่อ.ป๋วยเองได้บำเพ็ญแก่ประเทศ-
 ละราษฎรไม่ยิ่งหย่อนกว่าผู้รักชาติท่านใด ๆ

เรื่องลูกจีนนั้นเห็นจะเป็นเหตุบายแฝงเร้นด้านสังคมนิยมจีน แต่คงจะลึกลับ
 นี้เป็นสิ่งที่เลือกเกิดไม่ได้ และท่านเองถึงอย่างไรก็เป็นไทย เกิดในไทย มีชีวิต
 รักชาติบ้านเมือง ยามศึกสงครามก็เป็นทหาร ยามสงบก็เป็นผู้พยายามคุม
 การเงินการธนาคารงบประมาณแผ่นดิน เพื่อให้ท่านที่รักชาติอีกประเภทหนึ่ง
 ทางคอร์รัปชันแต่น้อย (คือในส่วนที่สุจริตช่วยอ.ป๋วยจะคุมได้)

เรื่องเมียเหมื่อนนั้น ถ้าจะสรุปสังขรณ์ในสังคมไทยว่าเป็นอุปสรรคทางการ และนำมาเป็นข้ออ้างกีดกันหรือไม่นั้น เห็นจะต้องดูเป็นคน ๆ เพราะรัฐบาลหลัง ตุลาคมสมัยแรกนั้นไม่มีใครเสนอความคิดต่อต้านเช่นที่เคยกระทำแก่อ.ป๋วยในเรื่อง ๆ หนึ่ง ๆ ธาณินทร์ กรัยวิเชียร

เรื่องท่านปรีดีและการไปเยี่ยมท่านปรีดี เราต้องไม่ลืมว่าท่านปรีดีเป็นผู้บริ จากความจงใจกล่าวหาด้วยข้อหากรรเจินสมัยหนึ่ง และการที่อ.ป๋วยจะไปเฝ้า ท่านในฐานะ “ลูกศิษย์กตัญญู” ก็ควรสรรเสริญอ.ป๋วยในแง่ธรรมะที่ศิษย์พึงปฏิบัติ ครุในทศ ๖ แห่งสังคาลิวัตตสูตรของพระพุทธศาสนา หากจะว่าไปอ.ป๋วยท่าน คนเสมอต้นเสมอปลายเช่นนี้เอง มิใช่ใครมีบุญได้กินสำหรับจึงรีบรีบเข้าไปเสนอ พอมดบุญก็ตีจากอย่างปราศจากเยื่อใย กรณีเช่นนี้จะเห็นได้ว่าอ.ป๋วยได้ปฏิบัติ อันควร ดังในกรณีของจอมพลสฤษดิ์ จอมพลถนอมซึ่งมิใช่ไม่เคยเกลียดกัน ระ ทางการเมืองที่อ.ป๋วยไปขัดผลประโยชน์ ต่อกรณีจอมพลสฤษดิ์เมื่อต้องยึดทรัพย์ ภายหลัง อ.ป๋วยซึ่งเป็นกรรมการก็ได้วางตนในการสอบสวนด้วยความเป็นธรรม ต่อกรณีจอมพลถนอม เมื่อต้องไปเรียนรู้อะไรที่รู้ในยามยากที่บอสตันที่สิงคโปร์ ท่าน นั้นก็คงจะรู้ว่าคนอย่างอ.ป๋วยซึ่งไปเยี่ยมถึงสิงคโปร์นั้น มีความสมานตตามาก ไพร่พลที่เคยแวดล้อมท่านในจำนวนไม่น้อย

ในที่สุดอ.ป๋วยได้พ้นจากตำแหน่งอธิการบดีมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ พ้น งานการศึกษาที่ท่านรักและให้ความสนใจ จากที่เคยตั้งปณิธานด้วยความหวังที่จะ การศึกษาเป็นทั้งมรรคและผล ดังที่ท่านเขียนในเรื่อง “คุณภาพแห่งชีวิต: ปฏิ แห่งความหวังจากกรรมมารดาถึงเชิงตะกอน” ว่า

“ผมต้องการไปโรงเรียน พี่สาวหรือน้องสาวก็ต้องการไปโรงเรียน จะได้มีความรู้ทำมาหากิน และได้มีคุณธรรมแห่งชีวิต ถ้าผมมีสติ ปัญญาเรียนชั้นสูง ๆ ขึ้นไป ก็ให้มีโอกาสเรียนได้ ไม่ว่าพ่อแม่จะรวย หรือจน จะอยู่ในเมืองหรือชนบทแค้นแค้น”

ถ้าจะตั้งคำถามว่าทำไมบ้านปลายชีวิตของอ.ป๋วยจึงต้องเป็นเช่นนี้ เหมือนกับ ผมตั้งคำถามมาเป็นระยะ ๆ บางทีอาจตอบได้ด้วยคำตอบเดียวกันจากศาสตราจารย์ พระยาอนุมานราชธน ตามที่ท่านเคยตอบคนรุ่นใหม่ไม่ว่าอะไรเป็นเหตุให้ท่านคิด

ความ “เป็น” ท่านไว้ได้ ท่านว่าเป็นเพราะท่านพบมิตรในที่เหมาะแล้วก็พบศัตรู
เหมาะนั่นเอง

และตราบม้วยดินสิ้นฟ้า คนดีที่เหลืออยู่อย่างอ.ป๋วยก็ยังเป็นบุคคลอันควรค่าแก่
มคิดถึง ไม่ว่าจะโดยสถานะใดที่ท่านบำเพ็ญกรณีย์ ด้วยไมตรีจิตต่อผู้คนที่ทั้งหลาย
แสดงวิทยาคมของท่านให้ปรากฏและตราไว้แผ่นดินนี้แล้ว

อาจารย์ป่วยกับการเมือง

ธรรมเกียรติ กั่นอริ

คำเรียกร้องของ ส.ส. ๘ นายอันนำโดยคุณแคล้ว นรปติ ที่เสนอให้รัฐบาล อ.ป๋วย อึ้งภากรณ์กลับคืนสู่ประเทศไทย เพื่อแสดงถึงความจริงใจต่อนโยบายสากล ประองคองของชนในชาติและพิสูจน์ถึงภูมิธรรมของแผ่นดินนี้ ไม่ทอดทิ้งคนดีผู้ส คุณประโยชน์แก่ชาติบ้านเมืองมาเป็นอเนกประการนั้น ถ้านายกรัฐมนตรีไม่ร้อง แล้วนิ่งไป เหมือนดังที่ถูกถามว่าจะดำเนินการอย่างไรหรือไม่เมื่อทราบข่าวมรณก ของรัฐบุรุษอาวุโสปรีดี พนมยงค์ นักการเมืองระดับอื่น ๆ อาจจะตอบสำนองแทน “แผ่นดินไทย ใครที่เป็นคนไทยจะไปจะมาเมื่อไหร่ทำไมต้องเชิญกันด้วย”

จริงครับ จริงของท่านถ้าจะตอบอย่างนั้น และผมเชื่อว่าอ.ป๋วยท่านไม่ไ เล่นตัวถือยศถือศักดิ์ ท่านจะมาก็คงอยู่ที่ความพร้อมของท่านเอง แต่ขณะเดียวกัน ฐานะราษฎรไทยผมก็ออกจะเห็นด้วยกับ ส.ส. ที่เสนอเรื่องนี้ เพราะว่าจะเป็นการ ันดีที่รัฐสภาที่ดี รัฐบาลที่ดี แสดงแบบอย่างให้แก่เยาวชนเห็นว่าคนทำคุณงามความ นั้น แผ่นดินนี้ไม่ทิ้งให้อาณาจักรกลางแคลงใจ

มันเป็นโอกาสจะพิสูจน์อะไรกันบางอย่างของการปลุกฝังกตัญญูธรรม ว่าอ แต่ปากหรือทำจริงด้วย

อ.ป๋วยท่านคงปลงและรักษาปกติธรรมในใจไว้ได้ ไม่ว่าจะอะไรจะเกิดขึ้น

จะมากหรือไม่มาคงไม่ใช่ด้วยถืออิทธิमानะใด ๆ ให้คนเชิญ แต่ถ้ารัฐบาลเลือกทำ
สิ่งที่สอดคล้องกับความรู้สึกคนข้างมากคนที่มิวิจารณ์ญาณเห็นความดีของอ.ป๋วย
มยอมรับในรัฐบาลก็จะมีมากขึ้น

การที่ผมคาดหมายว่าอ.ป๋วยท่านคงไม่รู้หรือรู้หนากับผลทางการเมืองนั้น
คิดบนพื้นฐานมวลรวมของประสบการณ์ที่อ.ป๋วยรับมาครั้งแล้วครั้งเล่าตลอดช่วง
วัยต้นจนปัจฉิมวัย และถ้าจะถามถึงทรรศนะท่าน ท่านก็คงยืนยันหลักการสันติ
ชาธรรมตลอดกาล

บางคนทีอาจจะติดตามศึกษาประวัติของท่านผู้นี้มาได้ไม่ตลอด อาจนึกว่า
ยอมรับผลกระทบทางการเมืองในชีวิตครั้งเดียว คือจากการรัฐประหารแม่อบายคุลม
ไม่ชื่นใจเมืองเมื่อ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ และต่อความรุนแรงทางกายนอกเหนือจาก
ใจที่ท่านได้รับ ยิ่งอาจจะนึกว่าท่านนายพลตำรวจคนหนึ่งซึ่งมีปัญหากทางวินัย
กรมตำรวจขณะนี้ ได้ข่มขู่และตบหูโทรศัพท์ร่วงจากการที่อาจารย์ใช้โทรศัพท์ใน
ดินไทยครั้งสุดท้ายที่สนามบิน เป็นความรุนแรงสุด

เปล่าเลย ท่านเคยถูกกระทำมายิ่งกว่านั้น จากพลเมืองดีมานักต่อนักแล้ว
เมื่อโคตร่มลงที่ชัชวาทในฐานะเสรีไทย ผู้ปฏิบัติภารกิจสำคัญของประเทศชาติ
วยได้ถูกข่ม ถูกบริภาษด้วยคำหยาบของพลเมืองดีผู้รักชาติแต่ปราศจากความคิด
ศจากความรู้อันพันอวิชาที่องค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสว่า “ความไม่รู้เป็น
กันในโลกอย่างยิ่ง”

เกิดเป็นปวชนั้นระกำหนักหนา

วัยเด็ก ก็เป็นผู้ถูกอัดก๊อปปี้ทั้งข้างไทยข้างจีน เพราะความที่เลือกเกิดไม่ได้และ
ระหว่างสองวัฒนธรรม เข้าโรงเรียนเพื่อนเห็นเป็นแจ็ก กลับมาบ้านญาติก็ว่า
ยเป็นคนไทยไปแล้ว

ประเด็นเชื้อชาติ ดูเหมือนจะเป็นการตกทอดของความคิดทางการเมืองชนิดหนึ่ง
มโหมหน้าประโยชน์เฉพาะตนเฉพาะกลุ่มไว้ในนามลัทธิชาตินิยม ขณะที่ในทาง
ปฏิบัตินั้นมีการเลือกปฏิบัติโดยไม่เสมอภาคเสมอ

การแสดงตนว่าพร้อมพลีชีพเพื่อชาติดังในกรณีเป็นเสรีไทย คนที่พร้อมจะมอบ
ให้แก่แผ่นดินไทยโดยไม่อาลัยตน การเชื่อมประสานให้นายพลตาตุ๋อย่าง “พู่เลา”

อดุล เดชจรัส อธิบดีกรมตำรวจในรัฐบาลจอมพลป. พิบูลสงคราม มาเป็นอธิบดีเสรีไทยในประเทศที่นำโดย “รัฐ” บริติช พนมยงค์ จนสามารถปฏิบัติการให้เป็นที่ไว้วางใจได้มากนั้น ใครเล่ากล้าปฏิเสธว่ามีสาเหตุจากคนชื่อป่วยนี้เอง

พอเสรีจสงครามก็กลับไปเรียนต่อปริญญาเอกใกล้จะจบแต่ก็จบไม่ลง เหตุการณ์เมื่อต้นทศวรรษ ๒๔๙๐ การหมดอำนาจของท่านบริติช พนมยงค์ เหตุให้เล่าลือว่า อ.ป่วยจะกลับมาร่วมกลุ่มเพื่อนอำนาจทางการเมืองของกลุ่มปรีดี พนมยงค์ ไทยลือเท็จทำให้การทอดระยะเวลาสำหรับการกลับบ้านเกิดต้องยืดออกไปอีกระยะหนึ่ง

แต่เมื่อกลับมาแล้ว ทางเลือกสดใสมากมายหลายทาง ทั้งกิตติศัพท์การเรียกระดมคนแห่งกิตติคุณที่สูงกว่าคนไทยแต่ก่อนเคยเรียนเคยได้จากสำนักนั้น กิตติคุณความกล้าจากความเป็นเสรีไทย บริษัท เอกชน ห้างร้านทั้งไทยและเทศอตาแหน่งและเงินเดือนงาม ๆ ให้

เปล่า อ.ป่วยกลับเลือกเข้ารับราชการในอัตราเงินเดือนไม่มากนัก แต่คุณธรรมความสามารถได้เสริมส่งให้เจริญในราชการมาโดยลำดับ กระนั้นก็ใช้เวลารบร้อน แม้จะได้รับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ ทูตยจุลจอมเกล้าวิเศษ หรือรางวัลแมกไซไซ

เพราะต้องสู้กับอิทธิพลทางการเมืองอันไม่ชอบมาพากลเป็นระยะ ๆ เฝืออยู่กับแรงบีบของจอมพลสฤษดิ์ กรณีจอมพลผ้าขาวม้าแดงต้องการซื้อธนาคารพาณิชย์ที่เป็นหนี้ธนาคารชาติโดยไม่ประสงค์จะชำระหนี้ผูกพัน ต่อแรงกดดัน พล.ต.อ.เผ่า ศรียานนท์ ต้นสายกลุ่มการเมืองขอพระราชทานให้มีเอี่ยวบริษัทพิมพ์ธนบัตร จึงบีบให้อ.ป่วยเปลี่ยนการจ้างใหม่ หรือภายหลังจากกรณีความพยายามจะไล่สำรอง การก่อกำเนิดวิสาหกิจอิทธิพล

เหล่านี้อาจารย์ยืนหลักความถูกต้องมาตลอด และพร้อมจะลาออก จึงสามารถผ่านมาได้เป็นห่วง ๆ

ความเป็นลูกศิษย์กตัญญู เมื่อท่านปรีดีพำนัก ณ ปารีสปี ๒๕๑๓ อ.ป่วยไม่กลับมา ก็ได้รับการชะโลมสีอีกครั้ง

และที่มันมากคือ กรณี ๒๕๑๔ เมื่อจอมพลถนอม กิตติขจร รัฐประ

ง จดหมายนายเข้ม เย็นยิ่งถึงพี่ทำนุ เกียรติก้องจึงเกิดขึ้น นักเขียนนักน.ส.พ. ไหญ่
ราชดำเนินถึงกับลงมือตอบปัญหาประจำวันเองว่า จดหมายฉบับนั้นมีชื่อของ
ป่วย กระทั่งอ.ป่วยต้องยืนยันเป็นลายลักษณ์อักษรอีกครั้งว่าใช่ คือไม่เลี้ยงการ
ทำหรือปฏิเสธในข้อความเหล่านั้น

พัฒนาการทางการเมืองของอ.ป่วยที่ชัดเจนมาตั้งแต่ระยะนี้คือ การยื่นหลักสันติ
ชาธรรม ยืนหลักเสรีภาพเป็นเงื่อนไขจำเป็นของความเป็นมนุษย์ของปัจเจกชน
เป็นความกล้าหาญทางจริยธรรม และเป็นการออกมาปกป้องรอบข้าราชการที่
ไม่เคยเป็น

จึงตกเป็นเป้าปฏิบัติการจิตวิทยา โดยเป็นที่เชื่อว่าฝ่ายกษัตริย์จอมดีท่านทั้ง ๆ ที่
อ.ป่วยเป็นคนไทยรักชาติเพียงใด มีเกียรติประวัติเสียสละแค่ไหน และเป็นเสรีนิยม
ว่าอื่นใด

อ.ป่วยตกเป็นเหยื่อทางการเมืองชนิดนี้ตลอดระยะยาว
การเมืองที่ค้ำประกันประโยชน์ตน ประโยชน์บริษัทบริวารยิ่งกว่าประเทศชาติและ
ชาชน ยิ่งกว่าคนที่ผูกพันทางสายเลือดซึ่งร่วมวัฒนธรรมและชะตากรรมเดียวกัน
ไว้จากนาเดียวกัน ดื่มน้ำจากแม่น้ำเดียวกัน

การเมืองที่ต่ำทรามเช่นนี้แหละ ที่ทำให้คนของแผ่นดินต้องพลัดที่นาคาที่อยู่
ปัญหาจากผลกระทบเช่นนี้ต่อคนร่วมสมัยและอนุชนลำดับสืบไป คือ เมื่อทราบ
แล้วจะยืนยันอย่างตระหงาสีบทอดคุณธรรมต่อไป หรือจะเป็นบทเรียนให้กลับ
นสิ่งตรงกันข้าม เพราะไม่เพียงอยู่รอดได้ แต่ยังเป็นใหญ่เหมือนกับคนที่ลงมือ
กคนดี ๆ ในแต่ละยุคนั่นเอง

ปัญหาที่เราบอกกันว่า “คนดีไม่สิ้นกรุงศรีอยุธยา” นั้น แท้ที่จริงเราจะกล่าวเพียง
รอบใจหรือด้วยความคิดหวังฟุ้งฟิง แต่เรากลับไม่มีมาตรการสร้างและรักษา “คนดี”
ด้

หรือจะให้เข้าใจว่า คนดีไม่สิ้นกรุงศรีอยุธยานั้นมีจริง
แต่คนบางส่วนของกรุงศรีอยุธยาก็ไม่อยากจะให้ใครได้ตี

อาจารย์ป่วย

ผู้ใหญ่ที่มีน้ำใจต่อผู้ใช้แรงงาน

นิคม จันทรวาท

บรรดาลูกศิษย์ลูกหาทั้งหลายที่ธรรมศาสตร์จะจัดงานระลึกถึงอ.ป่วยในโอกาสคล้ายวันเกิดในวันที่ ๙ มีนาคมนี้ การชุมนุมครั้งนี้คงจะมีการพูดถึงผลงานอ.ป่วยที่รับใช้ชาติบ้านเมืองด้านเศรษฐกิจ การเงิน การคลัง การศึกษา ผู้เขียนจึงใคร่ที่จะกล่าวถึงบทบาทของอ.ป่วยอีกด้านหนึ่งซึ่งคนส่วนใหญ่ยังไม่ค่อยทราบกัน

ผู้เขียนไม่ได้เป็นลูกศิษย์อ.ป่วย เพราะช่วงเรียนกฎหมายที่ธรรมศาสตร์ปีศึกษาอยู่ที่ประเทศอังกฤษ แต่ก็ได้ทราบกิตติศัพท์ของท่านในฐานะคนเรียนเก่ง และดวงดาวใหม่ของ “มธก.” เมื่อท่านกลับจากอังกฤษมาสอนที่ธรรมศาสตร์ ผู้เขียนไปเรียนอยู่ที่สหรัฐอเมริกา

เมื่อกลับจากการศึกษาและเริ่มทำงานที่กองแรงงานในปี ๒๕๔๘ ก็ได้ทราบผลงานของอ.ป่วยซึ่งกำลังทำหน้าที่เป็นรองผู้ว่าการธนาคารแห่งประเทศไทย แต่ต่อมาก็เข้ารับผิดชอบจัดระบบงบประมาณแผ่นดินจนได้รับแต่งตั้งเป็นผู้อำนวยการสำนักงบประมาณคนแรก

ผู้เขียนมีโอกาสใกล้ชิดเป็นครั้งแรกในปี พ.ศ. ๒๕๐๓ เป็นช่วงเวลาที่กองแรงงานได้เสนอให้รัฐบาลสนใจในปัญหาแรงงานและเริ่มงานด้านการวางแผนกำลังคน มีกแต่งตั้งคณะกรรมการแรงงานแห่งชาติซึ่งอ.ป่วยเป็นกรรมการ ทั้ง ๆ ที่อ.ป่วยดำ

แห่งผู้ว่าการธนาคารแห่งประเทศไทย เป็นผู้อำนวยการสำนักงบประมาณ กรมบริหารสภาพัฒนาฯ อ.ป๋วยก็มาร่วมประชุมทุกครั้งให้ข้อสังเกตที่น่าสนใจและประโยชน์เสมอ

ผู้เขียนประทับใจในความเป็นกันเองให้เกียรติผู้น้อย แม้จะมีความเห็นคัดค้านแต่ด้วยภาษาและสำนวนที่น่าฟัง

อ.ป๋วยได้ให้ความสนใจในปัญหาแรงงานและการวางแผนกำลังคนอย่างมาก มารตเสนอให้รัฐบาลยอมรับเป็น “แผนของชาติ” รวมไว้ในแผนพัฒนาฉบับที่ ๒ ยให้มีการก่อตั้งส่วนการวางแผนกำลังคนขึ้นที่สภาพัฒนาฯ อ.ป๋วยไม่แต่เพียงให้การดำเนินงานด้านนโยบายเท่านั้น แต่พยายามเสาะแสวงหาบุคคลเหมาะสมรับผิดชอบ โดยอิน ดร.พร้อม พานิชภักดิ์จากโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้าฯ เป็นผู้อำนวยการคนแรก จากการวางแผนกำลังคนอ.ป๋วยก็ผลักดันให้มีการวางแผนศึกษาให้สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของประเทศ

ในช่วงเวลาดังกล่าวอ.ป๋วยเป็นผู้หนึ่งที่มีส่วนผลักดันให้มีการก่อตั้งกรมแรงงาน ในปี พ.ศ. ๒๕๐๙ ตั้งแต่ปี ๒๕๐๙ เรื่อยมาผู้เขียนก็มีโอกาสติดต่อและรับคำปรึกษา อ.ป๋วยอย่างใกล้ชิด ในปี พ.ศ. ๒๕๑๑ ทางองค์การแรงงานระหว่างประเทศจัดประชุมนักวิชาการเพื่อพัฒนาการวางแผนกำลังคนขึ้นที่กรุงเทพฯ และได้เชิญให้ อ.ป๋วยเป็นผู้แทนจากประเทศไทย อ.ป๋วยได้ให้ผู้เขียนเข้าร่วมเป็นที่ปรึกษา ได้เห็นวิธีการปฏิบัติงานและความทุ่มเทของท่านในการรับหน้าที่ แม้จะเป็นการประชุมเล็ก ๆ ผู้ร่วมประชุมชาวต่างประเทศต่างประทับใจอ.ป๋วยในความสนใจของท่านด้านกำลังคนและแรงงาน

เมื่ออ.ป๋วยเดินทางกลับมาประเทศไทยหลัง ๑๔ ตุลาคม และได้รับแต่งตั้งเป็นสมาชิกนิติบัญญัติแห่งชาติ ผู้เขียนก็ได้มีโอกาสรับใช้ท่านในการเสนอร่างนโยบายด้านกำลังคนและแรงงานให้รวมไว้ในรัฐธรรมนูญฉบับปี ๒๕๑๗ กล่าวได้ว่าหมายทางสังคมสำคัญ ๆ เช่น พ.ร.บ.แรงงานสัมพันธ์ พ.ศ. ๒๕๑๘ ก็เป็นผลมาจากการผลักดันของอ.ป๋วย

ในการดำเนินงานด้านแรงงานช่วงปี ๒๕๑๗-๒๕๑๙ ในฐานะประธานคณะที่ปรึกษาเศรษฐกิจของรัฐบาลอาจารย์สัญญา อ.ป๋วยได้มีส่วนอย่างใกล้ชิดทั้งใน

ระดับนโยบายและการแก้ปัญหา โดยเฉพาะได้ช่วยอาจารย์สัญญาญติวิฤตฤทก
แรงงานครั้งแรกในเดือนมิถุนายน ๒๕๑๗ ซึ่งมีการชุมนุมคนงานสิ่งทอจำ
๕๐,๐๐๐ คนที่ท้องสนามหลวง เรียกร้องให้รัฐบาลปรับค่าจ้างขั้นต่ำ

นักศึกษาด้านแรงงานจะต้องจรรีบบทบาทของอ.ป๋วยในขณะที่ดำรงตำแหน่ง
ประธานคณะกรรมการค่าจ้างในช่วงปี ๒๕๑๗-๒๕๑๘ อ.ป๋วยได้ทำงานสำคัญ
มากมาย แต่เข้ารับหน้าที่อย่างกระตือรือร้นและสนใจอย่างมาก ได้เชิญนักวิชา
มือดีมาร่วม และยังนำนักวิชาการจากธนาคารแห่งประเทศไทยมาช่วยในด้าน
ค้นคว้ารวบรวมข้อมูล

ผู้เขียนยังจำได้ถึงการประชุมคณะกรรมการค่าจ้างที่ธนาคารแห่งประเทศไทย
หลายครั้ง ซึ่งกว่าจะยุติได้ก็ใกล้ถึงเที่ยงคืนบ่อย ๆ งานชิ้นสำคัญที่ท่านได้ทำ
การกำหนดมาตรฐานการครองชีพสำหรับคนงานซึ่งเป็นพื้นฐานในการกำหนด
ค่าจ้างขั้นต่ำ

ผู้เขียนได้ทำงานใกล้ชิดกับท่านในช่วงที่ท่านเป็นประธานคณะกรรมการค่า
และแม้ท่านพ้นตำแหน่งไปแล้ว ก็ยังไปติดต่อขอคำแนะนำอยู่ตลอดเวลา ในช
ท่านเป็นอธิการบดีมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ก็ได้รับใช้ท่านในการก่อตั้งสำนัก
แนะแนวอาชีพ กล่าวได้ว่าเป็นหน่วยงานแรงงานหน่วยแรกที่จัดตั้งขึ้นในมหาวิทยาลัย
แสดงให้เห็นถึงความห่วงใยของอ.ป๋วยต่อผู้สำเร็จการศึกษาระดับสูงในการทำงานแ
อาชีพ

ผู้เขียนตระหนักดีว่า สิ่งที่คุณเขียนนำมากล่าวข้างต้นเป็นเรื่องเล็กน้อยเมื่อเทียบ
ผลงานด้านเศรษฐกิจของท่าน แต่การที่ได้ผู้ใหญ่ซึ่งเป็นที่ยอมรับในผลงานและคว
ชื่อสัตย์สุจริตอย่างอ.ป๋วย เข้ามาช่วยในงานที่ผู้ใหญ่ในวงราชการทั้งหลายยัง
เข้าใจและไม่สนใจ มีความหมายต่อการพัฒนางานด้านแรงงานมาก

อ.ป๋วยโดยชาติตระกูลเป็นคนชั้นกลาง มีญาติมิตรเป็นนักธุรกิจ นักการธนาคาร
แต่โดยจิตใจและการกระทำเป็นผู้ใหญ่ในวงราชการไม่กี่คนที่มีความรัก สนใจ เห็น
เห็นใจผู้ด้อยทางเศรษฐกิจอย่างจริงจัง

อ.ป๋วยมีลูกศิษย์ลูกหาเต็มบ้านเต็มเมือง ผู้เขียนไม่มีโชคดีได้เป็นลูกศิษย์
ท่าน แต่ในช่วง ๒๐ ปีที่ผ่านมาได้รู้จักและร่วมงานกับท่าน เป็นประสบการณ์ที่มี

ในชีวิตและมีอิทธิพลต่อการทำงานของผู้เขียนตลอดมา ไม่มีความภาคภูมิใจ
งใดจะมากเท่าเมื่ออ.ป๋วยได้ขอให้ผู้เขียนรับสมัครเป็นอธิการบดีธรรมศาสตร์ในปี
๒๑๗ โดยท่านจะถอนตัว ทั้ง ๆ ที่รู้ฐานะตนเองว่าไม่เหมาะสมก็ไม่อาจปฏิเสธ
ปรดัยอันยิ่งใหญ่ได้ จึงได้ตอบตกลงใจเข้าสมัคร แต่ในที่สุดก็ต้องแข่งขันกับอ.ป๋วย
๗ (ด้วยเหตุผลบางประการอ.ป๋วยในที่สุดก็ยอมลงรับเลือก)

ผู้เขียนไม่ได้มีความรู้สึกอะไรในการไม่ได้รับเลือกในครั้งนั้น แต่ที่เสียใจมากก็คือ
กพอที่จะทราบได้ถึงเหตุการณ์ ๖ ตุลาคม ผู้เขียนก็จะขอเข้ารับตำแหน่งแทน เพราะ
ป๋วยมีค่าต่อบ้านเมืองเรามากนัก การที่ท่านต้องล้มป๋วยและไปพำนักอยู่ต่างประเทศ
เป็นการสูญเสียครั้งสำคัญยิ่ง

ในขณะที่บรรดาลูกศิษย์และญาติมิตรร่วมรำลึกถึงอ.ป๋วย ในโอกาสวันคล้าย
เกิดของท่าน ผู้เขียนเชื่อว่าสิ่งที่จะทำให้ท่านมีความสุขมากที่สุด อยู่ที่พวกเราทั้ง
ายจะได้ทบทวนดูว่าแต่ละท่านได้ทำหน้าที่ของตนอย่างถูกต้องและเต็มที่ในช่วง
ที่ผ่านมาแค่ไหน เพียงไร

ธรรมคืออำนาจ : แนวทางสำหรับ ประเทศไทยในความคิดของอาจารย์ปวย*

สุรินทร์ พิศสุวรรณ

๙ มีนาคม วันคล้ายวันเกิดของ ศจ.ดร.ปวย อึ้งภากรณ์ ท่ามกลางเหตุวิ
นานับประการที่ล้อมรอบตัวเราในแต่ละวันของชีวิต คนบางคนอาจคิดว่า วันเกิด
ใครคนหนึ่งไม่ใช่สิ่งที่มีความสลักสำคัญที่จะพูดหรือคิดถึง ประเทศชาติมีเรื่องเร่ง
อื่น ๆ ที่จะต้องเป็นห่วงเป็นใยมากกว่า และบุคคลผู้มีอำนาจทั้งหลายก็ยังคงดำเนิน
แนวทางของตน ในอันที่จะแสวงหาอำนาจและความมั่งคั่งให้มากขึ้นอย่างจริง
มากกว่าที่จะมาให้ความสนใจกับคนคนหนึ่ง เช่น อ.ปวย อึ้งภากรณ์

แต่สำหรับลูกศิษย์ลูกหา ประชาชนผู้มีความศรัทธาเคารพต่ออ.ปวย ไม่ว่าจะ
อยู่ส่วนไหนของประเทศหรือของโลก วันที่ ๙ มีนาคม หมายถึงโอกาสอันพิเศษ มี
เพื่อจะระลึกถึงเพียงแค่มนุษย์คนหนึ่ง ซึ่งมีเกียรติ มีความรู้ และเพียบพร้อมด้วยคุณ
ความดี แต่เพื่อที่จะระลึกถึงแนวความคิด อุดมคติต่าง ๆ ที่ท่านได้ถ่ายทอดให้พวก
ไม่ว่าจะเป็นจากการสอน หรือการกระทำ ซึ่งถือเป็นเรื่องอย่างที่ดียิ่ง

ในขณะนี้ อ.ปวยพำนักอยู่อย่างคนลี้ภัยด้วยความสมัครใจ ณ ชานกรุงลอนดอน
ไกลออกไปจากมวลงปัญหาต่าง ๆ ในประเทศอันเป็นบ้านเกิดเมืองนอน ท่านเดิน

*พรสุช อมรวดีกุล แปลจาก "RIGHT IS MIGHT: PUEY'S FORMULA FOR THAILAND" THE NAT

จากประเทศไทยเมื่อครั้งเหตุการณ์วันที่ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ วันแห่งการปะทะนอง
 ระหว่างเหล่านิสิตนักศึกษาที่บกองกำลังเจ้าหน้าที่ในเครื่องแบบ ในบริเวณ
 วิทยาลัยธรรมศาสตร์ ซึ่งนำไปสู่การล่มสลายของช่วงเวลาแห่งการปกครองที่
 ว่าเป็นประชาธิปไตยมากที่สุดเท่าที่ประเทศไทยเคยมีมา

อ.ป๋วยถูกกล่าวหาว่า เป็นบุคคลผู้อยู่เบื้องหลังการเคลื่อนไหวของขบวนการ
 ศึกษา ถูกเรียกว่าเป็นคอมมิวนิสต์ เป็นบุคคลอันตรายต่อประเทศชาติ ในฐานะ
 การบิดเบือนมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ในขณะนั้น ท่านต้องรับผิดชอบต่อเหตุการณ์
 ล้มเหลวต่าง ๆ ซึ่งเป็นที่ไม่พอใจต่อเจ้าหน้าที่บ้านเมือง

ท่านเคยเล่าเรื่อง ๆ หนึ่งแก่กลุ่มนักศึกษาที่มีความใกล้ชิดสนิทสนมกับท่าน
 เริ่มต้นด้วยภาษิตอังกฤษบทหนึ่งว่า “เมื่อคุณต้องการทำลายคู่ต่อสู้ของคุณ สิ่งแรก
 ที่คุณต้องทำก็คือให้ร้ายป้ายสีคนคนนั้นให้ดูเลวร้ายปรากฏแก่สายตาของสาธารณชน
 ปรามด้วยถ้อยคำเสียสติประชดประชันต่าง ๆ นานา” ดร.ป๋วย หรือ “อาจารย์” ของ
 ศิษย์ ก็ต้องถูกปฏิบัติในลักษณะเช่นเดียวกัน

ในขณะที่ท่านดำรงตำแหน่งเป็นผู้ว่าการธนาคารแห่งประเทศไทย ท่านได้
 ทหารสถาบันการเงินซึ่งมีความสำคัญมากต่อบ้านเมืองแห่งนี้ มิให้ตกเป็นที่แสวงหา
 ประโยชน์ทางการเมืองของกลุ่มอิทธิพลต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็ข้าราชการ นักการเมือง
 ธุรกิจต่าง ๆ ซึ่งแข่งขันกันแสวงหาอำนาจอยู่ในช่วงนั้น นอกจากนี้ ท่านยังได้เป็นผู้
 ปรับปรุงระบบการเงินของประเทศ ด้วยบุคลิกลักษณะและความสามารถของท่าน
 ที่ยอมรับของผู้อื่นให้ปฏิบัติตามโดยไม่ใช้การบังคับ อ.ป๋วยสามารถสนับสนุนให้มี
 ตั้งธนาคารเอกชนและสถาบันการเงินต่าง ๆ ที่ใหม่ ๆ เพื่อให้มีการแข่งขันกัน
 นื่องาน โดยอยู่ภายใต้การควบคุมดูแลของแบงก์ชาติ ในช่วงนั้นระบบเศรษฐกิจ
 ไทยมีทั้งเสถียรภาพและความมั่นคงทางการเงินควบคู่กันไป ซึ่งทำให้หลาย ๆ คนมี
 มั่นใจ แต่จะมีใครสักกี่คนที่จะสำนึกบ้างถึงความพยายามอย่างแรงกล้า ซึ่ง
 ๆ หนึ่งได้ทุ่มเททั้งกำลังกาย กำลังใจ และสติปัญญา ให้กับงานนั้นอย่าง
 อดทนจากการเห็นแก่ตัว

อ.ป๋วยยังเป็นผู้หนึ่งที่ริเริ่มและมีบทบาทสำคัญต่อแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ
 ยังสามารถชักชวนเหล่าสมาชิกรัฐสภาให้เห็นชอบต่อโครงการสร้างถนนในชนบท

และแผนการศึกษาแห่งชาติ

ไม่เป็นที่ยังสงสัยเลยว่า ทำไมอ.ป๋วยจึงเป็นศัตรูตัวร้ายของพวกทุจริตข้อโกว
วงราชการทั้งหลายและตัวท่านเองต้องเผชิญภาวะวิกฤตต่าง ๆ เพราะท่านปฏิบัติ
ที่จะร่วมในการคอร์รัปชันด้วย ท่านมีความเชื่อว่า อำนาจนั้นควรจะถูกใช้ควบคู่
กับความรัก ความเอาใจใส่และความเมตตา แต่สิ่งหนึ่งที่ท่านตระหนักเป็นอย่างดี
ดังที่ท่านเคยกล่าวอ้างถึงคำกล่าวของลอร์ดแอกตันอย่างเห็นพ้องด้วยว่า “อำนาจ
ย่อมนำไปสู่ความผิดพลาด และอำนาจที่เบ็ดเสร็จย่อมนำไปสู่ความผิดพลาดที่ฉก
ฉกรรจ์”

การที่ได้รู้จักเกี่ยวข้องกับบุคคลระดับสูงและได้เข้าร่วมในระบบบริหาร
สถาบันการเงินที่มีความสำคัญเช่นแบงก์ชาติ ทำให้อ.ป๋วยมีโอกาสได้รับรู้ถึงช่อง
ของความแตกต่างซึ่งแบ่งแยกคนรวย คนมีอำนาจ ออกจากคนยากคนจนและใ
ถาวรตาคัดค้านต่าง ๆ มากขึ้น

กว่า ๒๐ ปี นับแต่ต้นปี ๒๕๐๓ จนกระทั่งท่านต้องลี้ภัยไปอยู่ต่างถิ่น นับได
อ.ป๋วยเป็นบุคคลผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในความรับผิดชอบต่อการเจริญเติบโตของระ
เศรษฐกิจไทยเป็นอย่างมาก ภาระหน้าที่ที่ท่านมุ่งหน้ากระทำแล้วแต่เพื่อยกระ
สภาพความเป็นอยู่ของกลุ่มคนส่วนใหญ่ผู้ซึ่งไม่ได้รับโอกาสหรือสิทธิพิเศษใด ๆ ท่าน
ความเคารพต่อเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน และเชื่อในการรวมกำลังสติปัญญา อันจะนำ
ความปรารถนาร่วมกันที่จะยกระดับสภาพชีวิตของตัวเอง ดังที่ท่านได้ยกถ้อยค
แสดงถึงความศรัทธาที่มีต่อหมู่ประชาชน “สันติประชาธรรม” ประชาธรรมซึ่งที่แท้
หมายถึงธรรมคืออำนาจ มิใช่อำนาจคือธรรม สังคมใดก็ตามซึ่งมีประชาธรรม ป
ประชาชนจะต้องรักษากฎหมายและระเบียบวินัย สังคมนั้นมิได้ถูกปกครองโดยบุคคล
ใดกลุ่มหนึ่ง โดยปราศจากความสนใจ ความเอาใจใส่ที่จะให้ความช่วยเหลือบุ
อื่น ๆ

อ.ป๋วยเชื่อมั่นว่า ประชาธรรมนั้นเป็นทั้งแนวทางและจุดหมายปลายทางอัน
ที่ปรารถนาของระบบการเมืองของประเทศ จุดเริ่มต้นและจุดหมายที่สำคัญก็
ประชาชนไทยที่จะได้รับสิทธิและเสรีภาพ ในสังคมที่มีประชาธรรม มิควรจะมีช่อง
ระหว่างรัฐบาลกับประชาชน เจ้าหน้าที่ของรัฐกับราษฎร ชายและหญิง คนรวย

เจน รวมทั้งห้องที่ที่เจริญกับห้องดินที่ยังทुरुกันดาร ประชาชนทุกคนมีสิทธิที่จะรับโอกาสในการศึกษาอบรม และการพัฒนาตัวเองในด้านอื่น ๆ ทั้งยังได้รับการทางสาธารณสุข เพื่อให้ปราศจากโรคภัยไข้เจ็บต่าง ๆ สิ่งเหล่านี้มิใช่ต้องมาจากอุดมคติทางการเมือง แต่เป็นสิทธิอย่างแท้จริงของประชาชนที่พึงมีพึงได้

ไม่มีหนทางใดเลยที่จะบรรลุสังคมแห่งประชาธิปไตยนอกจากแนวทางสันติและสามัคคี ความรุนแรงหรือการใช้อาวุธขู่ข่มขู่ประหัตประหารกันเพื่อประชาธิปไตย แม้จะสำเร็จ ก็อาจจะได้ผลเพียงชั่วคราวช่วยยาม เมื่อฝ่ายหนึ่งใช้ความรุนแรง อีกฝ่ายหนึ่งก็ย่อมคิดใช้อาวุธโต้ตอบ นำไปสู่ความรุนแรงที่มากขึ้น สังคมประชาธิปไตยแท้จริงนั้นต้องมาจากการใช้แนวทางสันติและก่อปรไปด้วยความมานะพยายามรัก ความเอาใจใส่ซึ่งกันและกันในหมู่ประชาชน

ความถูกต้องและสันติสุขนั้นอาจจะพ่ายแพ้แก่ความรุนแรง ความฉ้อฉลทั้งกายในบางขณะ แต่ความถูกต้องก็ยังคงเป็นสัจธรรมที่ไม่สูญหายไปจากโลกที่เราอาศัยมันในใจ พยายามที่จะรักษาความถูกต้องและความมีสันติสุขนั้นไว้ “ถึงแม้เราอาจจะไม่ได้มีความหวังต่อความสำเร็จ ก็ควรทำในสิ่งที่คิดว่าควรจะทำด้วยใจเชื่อมั่น นั่นหมายถึงว่าเรามีเสรีภาพในการที่จะทำสิ่งนั้นแล้ว ซึ่งสำหรับข้าพเจ้า ก็คงจะเขียนหนังสือและพูดถึงในสิ่งที่ข้าพเจ้าเชื่อว่าเป็นสิ่งที่ถูกต้อง”

อ.ป๋วย สุภาพบุรุษไทยคนหนึ่ง ปัจจุบันยังคงพำนักอาศัยอยู่ห่างไกลจากแผ่นดินเกิด ณ กรุงลอนดอน แต่ในวันที่ ๙ มีนาคม นี้ บรรดาลูกศิษย์ของท่านและคลั่งไถ้ในวงราชการ หน่วยงานเอกชนต่าง ๆ ได้ร่วมกันรำลึกถึงความสัตย์จริงและวิศดุดมการณ์ ซึ่งคนที่มีวิญญูญาณแห่งความเป็นธรรมฝังแน่นในจิตใจท่านนี้ได้พยายามถ่ายทอด เสนอแนะแก่พวกเราตลอดมา

หนึ่งของกาลเวลา ป๋วย อึ้งภากรณ์ คณะอนุกรรมการหนังสือที่ระลึกในคณะกรรมการจัดงาน
 พรรคการเมืองและผลงานอาจารย์ป๋วย” ๙ มีนาคม ๒๕๒๕

ป่วย อึ้งภากรณ์ : ภาพสะท้อน ปัญหาสิทธิมนุษยชนในเมืองไทย

จุลพงศ์ คมกฤต

ดร. เสน่ห์ จามริก ได้เสนอทรรศนะเกี่ยวแก่ “แนวทางการศึกษาเพื่อพัฒนาการสิทธิมนุษยชนในประเทศไทย” ไว้ว่า

“ปัญหาสิทธิมนุษยชนเป็นเรื่องของอารมณ์ร้อนแรง ข้อนี้ในตัวเองไม่ใช่ของผิดแปลกอะไรนัก ประวัติศาสตร์สิทธิมนุษยชนเองไม่เคยเป็นมาโดยปราศจากการต่อสู้และการเสียสละ สังคมใดมีหลักขั้นดิธรรม มีสถาบัน สังคมการเมืองที่อำนวย กระบวนการต่อสู้และเปลี่ยนแปลงก็อาจจะเป็นไปโดยราบรื่น ในทางตรงกันข้ามสังคมที่ขาดคุณสมบัติทำนองนี้ก็มีแนวโน้มย่ำแย่ผลักดันให้การเรียกร้องต่อสู้เพื่อสิทธิเสรีภาพต้องกลายเป็นความรุนแรงขึ้น และนี่เป็นปัญหาวิกฤติของสังคมโลกที่สาม รวมทั้งสังคมไทยเรา เหตุการณ์อย่างเช่น ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ และ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ เป็นประจักษ์พยานอย่างดี ซึ่งให้เห็นถึงสภาพปัญหาความรุนแรงถึงขั้นทำลายล้างและสูญเสียชีวิต เลือดเนื้อ ซึ่งได้อุบัติขึ้นแล้วในบ้านเมืองของเราที่ขึ้นชื่อว่าเป็นเมืองพุทธศาสนา”

“ในสังคมไทยเรา บรรดาคนที่มีจิตสำนึกเดือดเนื้อร้อนใจถึงขั้นดิ้นรนต่อสู้เรียกร้องสิทธิเสรีภาพจริง ๆ นั้น ยังนับว่ามีอยู่ค่อนข้างน้อยมาก

ในเหตุให้ฝ่ายผู้มีอำนาจมักจะประสบความสำเร็จอยู่เสมอ ๆ ที่สามารถ
 ชวนให้คนส่วนใหญ่พากันเห็นว่า การต่อสู้เรียกร้องสิทธิเสรีภาพเป็น
 เรื่องของคนกลุ่มน้อยที่ไม่ประสงค์ต่อชาติบ้านเมือง ปรากฏการณ์ทำนอง
 ในตัวเองเท่ากับเป็นเครื่องชี้ว่า ยังมีช่องว่างอยู่มากกระหว่างฝ่ายผลักดัน
 เรื่องสิทธิมนุษยชนกับมวลชนส่วนใหญ่”

ดร.ป๋วย อึ๊งภากรณ์ ได้เคยแสดงความคิดเห็นเรียกร้องสิทธิเสรีภาพจากรัฐบาล
 การจอมพลถนอม โดยแสดงความคิด ความหวังและความต้องการผ่านจดหมาย
 ซ้ำ เย็นยิ่ง พอสรุปความได้ว่า “...ประชาธรรม คือ ธรรมเป็นอำนาจ ไม่ใช่
 อำนาจเป็นธรรมและธรรมเกิดจากประชาชน รวมความว่า อำนาจสูงสุดมาจาก
 ประชาชนในประเทศ ทั้งหมด...จุดหมายปลายทาง คือสิทธิเสรีภาพของ
 ประชาชนทางการเมือง ซึ่งเราเรียกว่าประชาธรรม...ประชาธรรมย่อมสำคัญที่ประชาชน
 ประชาชนไม่ต้องการประชาธรรมก็ไม่มีทางที่ใครจะหยบยั้นให้ ฉะนั้นจุดเริ่มต้น
 จุดหมายสุดท้าย คือ ประชาชนชาวไทย สิทธิเสรีภาพของประชาชนชาวไทย...”
 ถ้ายึดมั่นในประชาธรรมแล้ว ไม่มีวิธีอื่นใดเพื่อให้ได้มาซึ่งประชาธรรม นอกจาก
 วิธี การใช้อำนาจรัฐเชิงรุก ประทัดประหารกันเพื่อประชาธรรมนั้น แม้จะสำเร็จ อาจ
 ได้ผลเพียงชั่วคราวช่วยยาม จะไม่ได้ประชาธรรมถาวร...สันติวิธีเพื่อประชาธรรมนั้น
 ภาระกำล้าบาก ต้องมานะอดทนเด็ดเดี่ยว ต้องอาศัยความกล้าหาญมากกว่าผู้ที่ใช้
 เพราะมือเปล่าต้องเผชิญกับอาวุธ...สรุปความว่าสันติวิธีเป็นวิธีเดียวเพื่อประชา
 ธรรมถาวร คงต้องใช้เวลานาน คงต้องเสียสละ คงต้องกล้าหาญเด็ดเดี่ยวเป็นพิเศษ
 นที่เย้ยหยันของผู้อื่น แต่ถ้ามั่นในหลักการจริง ความมานะอดทนยอมตามมา
 “...และในที่สุดแล้วผมต้องการสองสิ่ง คือ หนึ่ง เสรีภาพ เสรีภาพแบบธรรมดา อีก
 หนึ่งคือ สิทธิที่จะได้มีส่วนร่วมในการกำหนดชะตากรรมของสังคม สองสิ่งนี้จริง ๆ
 ไม่ได้เป็นแนวคิดแบบของตะวันตกแต่ผู้เดียว ในคำสอนของพุทธศาสนามีแนวคิด
 ควบคู่สังคม เกี่ยวกับความเป็นปึกแผ่นและการมีตัวตน แต่เราจะเลยแนวคิดนี้
 ไปคิดว่าประชาธิปไตยเป็นสิ่งที่เอื้อมไม่ถึง เราจึงมักคิดว่าเราต้องไฝหาเสรีภาพ
 การมีระบบเผด็จการ”

ในที่นี้เราจะศึกษาถึง “ป๋วย อึ๊งภากรณ์ : ภาพสะท้อนปัญหาสิทธิมนุษยชนใน

เมืองไทย” ตามทรรศนะของอ.เสนห์ โดยอาศัยแนวคิดสันติประชาธรรมของอ.เป็นแกนกลางในการศึกษา ในอันที่จะสะท้อนรากฐานปัญหาสิทธิมนุษยชนในไทย

อ.สุลักษณ์ ศิวรักษ์ ได้เขียนถึงอ.ป๋วยไว้ว่า “โดยที่คุณป๋วยเป็นคนสุภาพ น้อมถ่อมตน เก็บความรู้สึกไว้ได้ภายในอย่างเก่งมาก ทั้งยังมีกลเม็ดเด็ดพรายในพูดการเขียน...ท่านจึงเป็นที่ยอมรับกันในแทบทุกวงการที่รู้จักท่าน ไม่ว่าจะวงการวงการค้า วงการวิชาการ...และในนานาประเทศ” “ถ้าคุณป๋วยประดับประดับอยู่อย่างนี้ โดยที่สังคมไทยมีทางกระตือรือร้นเรื่อย ๆ จากแนวทางการพัฒนาที่มีส่วนร่วมตัดสินใจชีวิตของเขาและของบ้านเมืองได้มากขึ้น โดยเขามีความกินดีขึ้นเรื่อย ๆ...ท่านก็เห็นจะยังคงเป็นข้าราชการตัวอย่างอยู่ตลอดไป...อย่างไม่กลัวอิทธิพลจากนักการเมือง...”

แต่การณ์ไม่ได้เป็นเช่นนั้น ด้วยเหตุที่ประเทศไทยปกครองภายใต้ระบอบที่กุมอำนาจทางการเมืองมาโดยตลอด และกลไกระบบราชการก็ดูจะรับใช้ประชาชนน้อยกว่ากลุ่มพ่อค่านายทุนผลประโยชน์ ในขณะที่โครงสร้างอำนาจในสังคมไทยยังคงมีลักษณะความสัมพันธ์แบบกลุ่มอุปถัมภ์ค้ำจุนลดหลั่นตามลำดับลงมา ด้วยการเข้ามาแสวงหาผลประโยชน์ของประเทศอกิมาอำนาจและบรรษัทข้ามชาติอ.ป๋วยเป็นเพียงข้าราชการพลเรือนที่ซื่อสัตย์ โดยทำเป็นไม่รู้ไม่เห็นความแฉกเหล่านี้ สวัสดิภาพชีวิตของอ.ป๋วยคงจะไม่ถูกคุกคาม แต่การที่ อ.ป๋วยกลับตัวไปในทางที่ขัดขวางการแสวงหาผลประโยชน์ของกลุ่มนี้ พร้อมกับทวงถามถึงคเป็นธรรมด้วยแล้ว การณ์จึงเป็นว่าอ.ป๋วย กำลังทำทนายระบบเกือบทั้งหมดทีเดียว ให้ความยอมรับจากวงการทหารลดน้อยถอยลง เปลี่ยนแปรมาเป็นความไม่ไว้วางใจมากขึ้นทุกที ๆ ในขณะที่ในกลุ่มพ่อค่านักวิชาการและข้าราชการที่อิงผลประโยชน์ร่วมกันอยู่ ก็เริ่มเห็นว่าอ.ป๋วย หาใช่พวกตนอีกต่อไปไม่ ดังนั้นถ้าอ.ป๋วยมีบทบาทที่สูงเด่นขึ้น ก็ยังมีความจำเป็นที่จะต้องกำจัดให้ออกนอกเส้นทางของพวกเขาไป

อีกประการหนึ่งคือ สังคมไทยที่อ.ป๋วย มีส่วนร่วมอยู่ในการพัฒนาด้วยนั้น มันกระตือรือร้นจริง จนถึงจุดที่ประชาชนมีส่วนร่วมตัดสินใจชีวิตของพวกเขาและบ้านเมืองได้อย่างจริงจังแล้ว อ.ป๋วยก็คงจะไม่ใช่เป็นหนึ่งในคนกลุ่มน้อยที่ตื่นตัวใน

ยกร้องให้ได้มาซึ่งสิทธิเสรีภาพและความเป็นธรรมในสังคม ประชาชนส่วนใหญ่ก้าวขึ้นมาเคียงข้างด้วยเป็นแน่ แต่ในกรณีการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศไทยในฉบับแต่มีแผนพัฒนาที่ผ่านมา ภายใต้ระบอบเผด็จการซึ่งสิทธิเสรีภาพทางการเมืองของประชาชนชาวไทยส่วนใหญ่ต้องถูกห้ามนำไปโดยสิ้นเชิง เมื่อเป็นเช่นนี้การที่จะให้มาได้มาซึ่งสิทธิและผลประโยชน์ อันพึงมีพึงได้ทางเศรษฐกิจย่อมไม่อาจจะเป็นไปได้ ประชาชนส่วนใหญ่ยังคงต้องเผชิญต่อปัญหาความอดอยากขาดแคลน ปัญหาเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับความอยู่รอดของชีวิต แล้วใครเล่าที่จะทันได้คำนึงถึงการเรียกร้องทวงถามที่ได้มาซึ่งสิทธิส่วนบุคคลและสิทธิทางการเมือง อันสิ่งที่ถูกเรียกว่าความสำเร็จหรือการจำเริญเติบโตทางเศรษฐกิจ โดยรากฐานแล้วเป็นเรื่องของการอาศัยอำนาจรัฐปราบปรามคุกคามเสรีภาพของมวลชนส่วนใหญ่ให้ตกเป็นเบี้ยล่างของกลุ่มชนส่วนน้อยที่มองออกเช่นนี้ก็พอจะประมวลได้ว่า ช่องว่างทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้น อันปรากฏพุดออกมาเป็นปัญหาความไม่ทัดเทียม การว่างงานและความยากจนนั้น โดยแท้จริงแล้วก็มีรากฐานมาจากปัญหาช่องว่างทางการเมืองนั่นเอง ภายใต้เผด็จการอันยาวนาน การรวมตัวและจัดตั้งกลุ่มผลประโยชน์ทางธุรกิจการเงินเป็นสิทธิอันชอบธรรม แต่การรวมตัวจัดตั้งของกลุ่มมวลชนผู้เสียเปรียบเป็นสิ่งพึงสกิดกัน และเวลาเพียง ๓ ปีจาก ๒๕๑๖-๒๕๑๙ ก็เป็นเวลาอันแสนสั้นเกินกว่าจะทำให้กลุ่มมวลชนเหล่านี้ได้รับการศึกษา เรียนรู้ถึงคุณค่าและสิทธิอันพึงมีพึงปกป้องของตน ในอันที่จะรู้เท่าทันเล่ห์กลเม็ดของกลุ่มผู้มีอำนาจที่จะให้ร้ายป้ายสีให้เห็นว่า กลุ่มผู้เรียกร้องสิทธิเสรีภาพนั้นคือ ผู้ประสังคร้ายต่อบ้านเมืองซึ่ง ดร.ป๋วย อึ๊งภากรณ์ ก็เป็นหนึ่งในกลุ่มน้อยนั้นด้วย

ดังที่กล่าวมาแล้วว่าการแสดงตัวอย่างเด่นชัดของ อ.ป๋วย ทำให้ความยอมรับของวงการทหาร-พ่อค้า-นักวิชาการและข้าราชการที่ลุ่มหลงในอำนาจและผลประโยชน์เปลี่ยนแปลงเป็นความไม่ไว้วางใจ อันนำมาซึ่งการแสวงหาทางกำจัด อ.ป๋วย ตลอดมาแน่นอนถ้าเมื่อใดมีช่องทางที่จะให้ร้ายป้ายสีอ.ป๋วย ให้ดูเลวร้ายปรากฏแก่สายตาสาธารณชนได้ย่อมไม่มีการละเว้นแน่ - อ.สุลักษณ์ ศิวรักษ์ได้เขียนถึงอ.ป๋วย ใน *อึ๊งภากรณ์: ผู้ใหญ่ที่ไม่กะล่อน* ว่า “ความผิดพลาดอันแรกของคุณป๋วย คือการเหยียดคุณหลวงประดิษฐมนูธรรม(ท่านปรีดี พนมยงค์) เกือบจะเรียกได้ว่าในทันที

ที่ท่านผู้นั้นออกมาจากประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน..... เราต้องไม่ลืมว่าเวลา
จีนแผ่นดินใหญ่มีสภาพน่าสะพึงกลัวขนาดไหน ในสายตาของผู้มีอำนาจไทย แม้
ในวงการผู้มีอำนาจของสหรัฐฯ ซึ่งเป็นผู้พิทักษ์รักษามลประโยชน์ร่วมอยู่อย่างใกล้ชิด
กับผู้กุมบังเหียนฝ่ายไทย ยิ่งคุณหลวงประดิษฐ ด้วยแล้ว หลายคนเห็นเป็นตัวประกอบ
ต่อองค์พระประมุขโดยตรง โยงไปถึงกรณีสวรรคต โยงไปถึงความเป็นคอมมิวนิสต์
และความเลวร้ายต่าง ๆ อันจะสรรหามาใส่ได้.....” และอีกครั้งหนึ่งที่เขียนถึง อ.ป
อ.สุลักษณ์ก็ยังคงกล่าวถึงประเด็นนี้ว่า “...นี่สิ เป็นข้อกังขาใหญ่ อันใคร ๆ ต้อง
คำตอบ โดยที่คุณปวยเป็นคนแรกเสียด้วยที่ยกย่องและไปมาหาสู่กับท่านผู้นั้นถึงปี
แล้วมิหนำ คุณปวยยังมีที่ท้าวว่าจะยึดหัวหาดธรรมศาสตร์เป็นเวทีต่อกรกับทหาร
ขบวนการคัดค้านเสียอีก รวากับว่าองค์การเสรีไทยจะฟื้นคืนชีพมาอีกหรืออย่างไร

และเมื่ออ.ปวยเข้ามารับตำแหน่งอธิการบดีมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ในปี ๒๕
นั้น กำลังเป็นช่วงที่ฝ่ายขวาจัดกำลังรุกกระหน่ำขบวนการนิสิตนักศึกษา กรรมกร ชา
และพลังประชาธิปไตยอย่างหนัก คงจะจำกันได้ว่าเมื่อวันที่ ๒๐ สิงหาคม ๒๕๑๘
ถึงขนาดที่“กระต๊องแดง” บุกเข้าเผาทำลาย จนถึงขั้นว่าปล้นทรัพย์ของธรรมศาสตร์
เลยก็ว่าได้ ประกอบกับสถานการณ์นอกประเทศในช่วงระยะเวลานั้น อเมริกา
ส่องแสงแพ้ในสงครามเวียดนาม ดังนั้นการจะปลูกฝังคอมมิวนิสต์ขึ้นมาชมขวัญมวล
ส่วนใหญ่จึงไม่ใช่เรื่องยากเลย และในที่สุดกลุ่มผู้มีอำนาจก็กระทำการสำเร็จ มวล
ส่วนใหญ่ถูกชี้ชวนให้เห็นว่า นักศึกษาประชาชนที่กำลังประท้วงการกดขี่มา
จอมพลถนอมในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์เป็นคอมมิวนิสต์ ด้วยการยกเอาสถา
งสูงสุดของประเทศเข้ามาเกี่ยวพันด้วย และอ.ปวย ก็ถูกกล่าวหาว่าเป็นบุคคลผู้
เบื้องหลังการเคลื่อนไหวของขบวนการนักศึกษา ถูกเรียกว่าเป็นคอมมิวนิสต์ เป็น
บุคคลอันตรายต่อชาติ จนถึงที่สุดต้องลี้ภัยออกนอกประเทศ ที่เคยได้ทุ่มเททั้ง
ความสามารถ สติปัญญา ด้วยความซื่อสัตย์ให้แก่การพัฒนาประเทศ ด้วยคว
มมุ่งหวังที่จะเห็นชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นของประชามหาชนส่วนใหญ่ตลอดมา

กรณีของ ดร.ปวย อึ้งภากรณ์ ก็กับการเกิดขึ้นของเหตุการณ์รุนแรง ๒ ตุลาคม
๒๕๑๙ สะท้อนให้เห็นถึงช่องว่างที่มีอยู่อย่างมากมายระหว่างผู้เรียกร้องสิทธิเสรี
กับมวลชนส่วนใหญ่ ประชาชนส่วนใหญ่ไม่เคยได้รับการศึกษา การเรียนรู้ ที่จะ

สู่ความเข้าใจเรื่องสิทธิเสรีภาพของตน อุดมการณ์ประชาธิปไตยยังไม่ได้ฝังรากลึกในสังคมไทย ประชาชนเคยชินกับสภาพสังคมที่ดูเหมือนว่ามีเสรีภาพภายใต้เงาการ มากกว่ากับสภาพสังคมที่ดูผันผวนวุ่นวายในช่วงหลัง ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ าสที่ประชาชนจะได้เรียนรู้ถึงวิถีทางทางการเมืองภายใต้ระบอบประชาธิปไตย อยเกินไป หลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง ๒๔๗๕ มีรัฐบาลที่มาจากการเลือกตั้ง วยไม่กี่ชุด และแต่ละชุดก็อยู่ได้เพียงช่วงสั้น ๆ การปกครองส่วนใหญ่อยู่ภายใต้ วจการทหารมากกว่า สภาพสังคมการเมืองที่มีพัฒนาการมาเช่นนี้เอง ที่ทำให้กลุ่ม ำนาจในสังคม สามารถอาศัยช่องว่างดังกล่าว ยั่วยุผลักดันให้การเรียกร้องต่อส ทธิเสรีภาพต้องกลับกลายเป็นความรุนแรง ถ้าปราศจากช่องว่างนี้ ถ้าประชาชน ใหญ่มีความคิดเห็น เช่น อ.ป๋วย ที่ยึดมั่นในหลักการของประชาธิปไตยโดยสันติวิธี ึ่งแม้จะต้องใช้เวลาอันต้องเสียสละและอาศัยความกล้าหาญเด็ดเดี่ยว ยอมตก ำลำบาก เพื่อให้ได้มาซึ่งประชาธิปไตยโดยถาวรแล้ว สวัสดิภาพชีวิตของ อ.ป๋วย ่มไม่ถูกคุกคามเป็นแน่

ถ้าหากคนเราเกิดมาเป็นเสรีและเสมอเท่าเทียมกันจริง ดังปฏิญญาสากลว่าด้วย ธิมนุชยชนที่กำหนดโดยสหประชาชาติ อันประเทศไทยก็เป็นประเทศหนึ่งที่ลงนาม อมรับในหลักการนี้ที่ว่า “มนุษย์ทั้งปวงเกิดมาเป็นเสรีและเสมอเท่าเทียมกันใน ยรติศักดิ์และสิทธิ ต่างได้การประทานมาซึ่งเหตุผลและมโนธรรมและพึงปฏิบัติ ันด้วยเจตนารมณ์แห่งภราดรภาพ” แล้วปัญหาการละเมิดสิทธิมนุชยชนคงจะ เกิดขึ้น แต่ในความเป็นจริงสำหรับในสังคมอันเต็มไปด้วยช่องว่างห่างไกลระหว่าง มีคณจน คนเข้มแข็งคนอ่อนแอ และมนุษย์เองก็อาศัยช่องว่างนี้ในการขูดรีดเอารัด าบเปรียบแทนที่จะเกื้อกูลกัน ยิ่งในประเทศไทยอันได้ชื่อว่าเป็นเมืองพุทธศาสนา ยแล้ว นับเป็นกาลสมควรที่จะทบทวนกันได้แล้วว่า พุทธศาสนาอันเป็นหลักธรรม วมการณ์ที่อยู่ในสังคมไทยมาช้านาน ได้ถูกกละเลยไปแล้วใช่หรือไม่?

สำหรับเกี่ยวแก่ อ.ป๋วยแล้ว เราจะยังคงปล่อยให้บุคคลผู้เป็นทรัพยากรอันมีค่า ่งสังคมไทย ต้องถูกทำลายไปอีกสักเท่าใด เราได้สูญเสียท่านสิทธิพร กฤดากร ท่าน ติ พนมยงค์ และ อ.ป๋วยที่ต้องลี้ภัยไปต่างแดน ถึงเวลาแล้วหรือยังที่เราจะต้อง ปกป้องทรัพยากรอันมีค่าเช่น นี้ของสังคม ซึ่งแน่นอนไม่ใช่หมายความว่าจะมีเพียง ๓

ท่านที่กล่าวอ้างมาเท่านั้น ก้าวต่อไปในอนาคตย่อมมีบุคคลเช่นนี้ปรากฏแก่สัง
และถึงวันนี้เวลานี้เป็นกาลอันสมควรแล้วที่อนุชนรุ่นหลังจะเข้ามาผลัดเปลี่ยน
ภาระของสังคมและมวลมนุษยชาติสืบแทนจากอ.ป๋วย ซึ่งได้กระทำมาอย่างเต็มที่

ยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศและปัญหาเสรีภาพ

ดร.ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์

ัดใหม่เกี่ยวกับการพัฒนา

ในฐานะที่เป็นปรมาจารย์ทางเศรษฐศาสตร์อ.ป๋วย อึ๊งภากรณ์ ได้มีส่วนร่วมในการปฏิรูประบบการบริหารงานเศรษฐกิจ ด้านการเงินการคลังของประเทศให้มีประสิทธิภาพสูงขึ้น ซึ่งเป็นพื้นฐานหลักสำหรับการขยายตัวอย่างมีเสถียรภาพ ขณะเดียวกันอ.ป๋วยได้แลเห็นชัดเจนว่า การแก้ไขปัญหาทางการเงินการคลัง จะสำคัญและจำเป็นก็ตาม ยังไม่สามารถทำให้ชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนใหญ่ดีขึ้นได้อย่างรวดเร็ว ด้วยเหตุนี้ อ.ป๋วยจึงได้หันมาสนใจเงื่อนไขทางการเมืองสังคมมากขึ้น จากการประมวลผลงานของอ.ป๋วย เราพอที่จะสรุปแนวคิดบาง ที่เกี่ยวกับยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศ ได้ดังต่อไปนี้

๑. ไม่เป็นการเพียงพอที่จะเน้นแต่เรื่องการพัฒนาเศรษฐกิจ ความเจริญเติบโตเศรษฐกิจ เป็นเงื่อนไขเพียงอย่างเดียวของการพัฒนาประเทศ ยุทธศาสตร์ของการ นาที่แท้จริงจะต้องครอบคลุมความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันของปัจจัยทั้งหมด ไม่ว่า เศรษฐกิจสังคม การเมือง วัฒนธรรม และการศึกษา

๒. ในบรรดาปัจจัยเหล่านี้ จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องชี้ออกมาให้เห็นว่า ปัจจัย เป็นจุดยุทธศาสตร์ นั้นหมายความว่า อะไรเป็นตัวนำในการพัฒนา หรือกล่าว

อีกทางหนึ่งคือ ถ้าไม่มีการพัฒนาปัจจัยดังนี้แล้ว การพัฒนาทั้งระบบจะไม่ได้เลย ข้อสรุปของอ.ป๋วยคือ จุดหนักของยุทธศาสตร์การพัฒนาจะต้องอยู่ที่โครงสร้างอำนาจ

๓. ปัญหาที่เกี่ยวข้องกับโครงสร้างอำนาจอย่างใกล้ชิด เป็นปัญหาเสรีภาพ การเลือกระบบเศรษฐกิจการเมือง นั่นคือจะมีวิธีการอย่างไร ที่จะทำให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในโครงสร้างการตัดสินใจทางเศรษฐกิจการเมือง

๔. ในการกำหนดยุทธศาสตร์ของการมีส่วนร่วม แนวคิด “สันติประชาธรรม” แนวคิดหลักในการที่จะสร้างสรรค์ระบบสังคมแบบใหม่ ซึ่งมีจุดมุ่งหมายเพื่อล้มล้างอำนาจผูกขาด ไม่ว่าจะมาจากฝ่ายธุรกิจเอกชนหรืออำนาจรัฐก็ตาม

จากที่สรุปมาแล้วเราจะเห็นได้อย่างชัดเจนว่า ยุทธศาสตร์การพัฒนาปรองดองของอ.ป๋วย ได้เข้าถึงจุดหนักที่เป็นรากฐานของความล้าหลังและความไม่เป็นประชาธิปไตยอย่างแท้จริง การพัฒนาเป็นเรื่องของอำนาจ จะพัฒนาประเทศได้ก็แก้ไขกันที่โครงสร้างอำนาจเสียก่อน อ.ป๋วยได้วิเคราะห์ไว้อย่างกว้างขวางว่าในสิ่งที่ไร้อำนาจ ไร้เสรีภาพ ประชาชนไม่อาจจะได้พบกับการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตในที่ที่ขึ้นได้เลย

ต่อต้านระบบผูกขาดอำนาจ

ในระบบสังคม “แนวผูกขาดอำนาจ” (เช่นระบบทุนนิยมปัจจุบันของสังคมเป็นต้น) เราจะพบว่า ประชาชนส่วนใหญ่ต้องใช้ชีวิตอยู่กับความล้าหลังและศรัทธาจน เงื่อนไขชีวิตที่ตกต่ำ สภาวะที่ไร้ความมั่นคงไร้โอกาส และการแบ่งทรัพย์สินที่ไม่เป็นธรรม สิ่งเหล่านี้ดำรงอยู่อย่างมีเสถียรภาพ ไม่มีการเปลี่ยนแปลง ไม่ว่าจะยุทธศาสตร์การพัฒนาอะไรก็ตาม ที่เป็นเช่นนี้ก็เพราะว่า ในระบบสังคมของกลไกทางเศรษฐกิจการเมืองหลายอย่างทำหน้าที่ตัดสินใจว่า ใครจะอยู่สูงหรือต่ำ จะได้มากหรือน้อย ใครจะมีโอกาสหรือไม่มี มนุษย์ตกอยู่ใต้อำนาจของกลไกเหล่านี้ อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ มนุษย์ไม่มีอิสระเสรีภาพที่จะเลือกได้เลยว่า จะไปทางการเคลื่อนไหวทางสังคมถูกกำหนดให้อยู่ในขอบเขตอันจำกัดมาก เมื่อมาถึงจุดนี้จึงเห็นได้ว่า ปัญหาใหญ่ของระบบสังคมก็คือ ปัญหาเสรีภาพนั่นเอง สภาวะ

เสรีภาพย่อมสร้างความคิดค้นมากขึ้นให้แก่ชีวิตของมนุษย์ การครอบงำของกลุ่มอำนาจผูกขาดไม่ว่าจะเป็นกลุ่มพลังของเอกชนหรือพลังของรัฐก็ตาม ย่อมปิดกั้นไม่ให้มนุษย์เดินทางไปสู่เป้าหมายของความเป็นธรรมในสังคมได้ ที่ไหนไม่มีเสรีภาพ ที่นั่นไม่มีความมั่นคงสำหรับชีวิตของประชาชนส่วนใหญ่ เกี่ยวกับเรื่องนี้ อ.ป๋วยได้กล่าวไว้ชัดเจนว่า

“ผมมีความเชื่อมั่นอย่างแน่นแฟ้นในระบอบประชาธิปไตยและในศักดิ์ศรีของมนุษย์ทุกคน

ผมเชื่อในสิทธิของชายและหญิงทุกคนที่จะมีส่วนร่วมในการกำหนดชะตาของสังคมที่เขาอาศัยอยู่ การปฏิเสธไม่ให้สิทธินั้นแก่เขา เพราะเขายากจนหรือเพราะเขาขาดการศึกษา ผมถือว่าเป็นความร้ายกาจอย่างหนึ่ง ผมเกลียดชังเผด็จการ ไม่ว่าจะมียุรูปแบบสีล้นอย่างใดก็ตาม

สิทธิเสรีภาพนี้จะมีได้ก็แต่ในสังคมที่เป็นเสรีประชาธิปไตย เราจึงไม่ควรรับเผด็จการทั้งฝ่ายขวาและฝ่ายซ้าย”

คำเตือนนี้ชี้ว่า ไม่ใช่ระบบทุนนิยมแบบไทย ๆ เท่านั้นที่มีลักษณะของอำนาจผูกขาด ระบบสังคมนิยมเองก็มีโครงสร้างของอำนาจผูกขาดเช่นเดียวกัน ระบบทุนนิยมให้โอกาสแก่กลุ่มที่มีอำนาจฝ่ายเอกชน แต่ปิดโอกาสชีวิตของประชาชนทั่วไป แต่ระบบสังคมนิยมจะไม่เปิดโอกาสให้กับใครเลย ไม่ว่าจะเป็ฝ่ายเอกชนหรือประชาชนส่วนใหญ่ เสรีภาพจะถูกจำกัดหรือทำลาย มีแต่พลังที่ ๓ เท่านั้นที่มีอำนาจมากที่สุด นั่นคือ “ศูนย์กลางของระบบ” ซึ่งจะทำหน้าที่ควบคุมชีวิตประจำวันของพลังทุกกลุ่มในสังคม ในระบบสังคมนิยมแบบผูกขาด อำนาจเช่นนี้มนุษย์ได้กลายเป็นวัตถุและเครื่องมือของระบบ ซึ่งอ.ป๋วยขอปฏิเสธอย่างเด็ดขาดที่จะยอมรับระบบเช่นนี้ แล้วอ.ป๋วยต้องการระบบสังคมนิยมแบบไหน?

เสรีภาพและการพัฒนาประเทศ

เมื่อเกือบ ๓๐ ปีมาแล้ว ระบบเผด็จการทหารได้สร้างระบบการพัฒนาประเทศขึ้นมาภายใต้เงื่อนไขของการจำกัดเสรีภาพ ดังนั้นไม่เป็นที่น่าแปลกใจเลยว่า เนื้อหาของยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศจึงเต็มไปด้วยเรื่องประสิทธิภาพทางเศรษฐกิจ ความ

เจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ การขยายตัวของระบบ และการปรับปรุงความสามารถของระบบในการแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจ ดูคล้าย ๆ กับว่าเราสามารถพัฒนาประเทศได้โดยไม่ต้องมีเสรีภาพทางการเมือง

ประสบการณ์อันยาวนานได้บอกเราให้รู้ว่า ความสำเร็จทางเศรษฐกิจของโครงสร้างพื้นฐานได้พัฒนาไป ธุรกิจของเอกชนได้ขยายตัวก้าวหน้าไป แต่ในขณะเดียวกันอำนาจทางเศรษฐกิจของฝ่ายเอกชนและอำนาจรัฐก็ขยายตัวเช่นเดียวกัน การขยายตัวของอำนาจอย่างเกินขอบเขตนี้ ย่อมคุกคามเสรีภาพของคนส่วนใหญ่ในสังคมไป และมีผลกระทบอย่างเสียหายต่อการพัฒนาประเทศโดยตรง นี่คือสังคมนิยมที่นักเศรษฐศาสตร์และนักวางแผนเศรษฐกิจของประเทศไม่ค่อยจะมองเห็น ยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศและระบบเศรษฐกิจแนวที่ดำรงอยู่เปิดโอกาสให้มีการคุกคามเสรีภาพของประชาชนส่วนใหญ่ อ.ป๋วยได้เตือนไว้แล้วว่า ในการพัฒนาประเทศเราจะยึดแต่เรื่องประสิทธิภาพและความเจริญเติบโตของระบบอย่างเดียวไม่ได้ สิ่งที่สำคัญนั้นคือเราต้องมีหลักอิสระเสรีภาพ ซึ่งจะเป็นหลักประกันไม่ให้มนุษย์ถูกคุกคามจพลังอำนาจของธุรกิจเอกชนและพลังอำนาจของรัฐ อ.ป๋วยสรุปไว้ว่า

“เสรีภาพของมนุษย์เป็นสิ่งที่ทำให้มนุษย์มีความแตกต่างกันกับสิ่งที่ปราศจากชีวิต หรือเครื่องยนต์กลไก หรือสัตว์เดรัจฉาน ถ้ามีแต่สมรรถภาพ แต่บุคคลในสังคมนั้นปราศจากเสรีภาพ สังคมนั้นย่อมจะเป็นสังคม ‘หุ่น’ แม้จะมีกำลังทำให้เจริญขึ้นได้ก็เจริญไปได้ไม่ได้นัก

อีกประการหนึ่ง มนุษย์แต่ละคนเกิดมาย่อมมีศักดิ์ศรีของตัวติดตัวมา ศักดิ์ศรีนี้หากควรจะลบล้างเสียมิได้ ไม่ว่าจะเกิดมาในฐานะที่ต่ำต้อย หรือในฐานะวงศ์ตระกูลที่สูงส่ง เพราะฉะนั้นเสรีภาพจึงเป็นหลักสำคัญในการพัฒนาชาติ หลักการประชาธิปไตยจึงเป็นหลักการที่ควรที่จะส่งเสริมสนับสนุนอย่างจริงจัง ซึ่งจะทำให้เกิดการพัฒนาในประเทศชาติขึ้นได้ อุปสรรคสำคัญของหลักประชาธิปไตยก็คือ ความโลภอย่างหนึ่งกับความทรนงนี้กว่าตนวิเศษอีกอย่างหนึ่ง เลยทำให้เพิกเฉยต่อและทำลายซึ่งสิทธิและศักดิ์ศรีของผู้อื่น เป็นการเหนียวรั้งไว้ไม่ให้โอกาสที่ชาติบ้านเมืองจะเจริญพัฒนาได้โดยสมบูรณ์”

ทุกวันนี้ มีแนวโน้มสำคัญอีกอย่างหนึ่งเกิดขึ้นที่เป็นอันตรายต่อการแก้ไขปัญหายารภาพ คือมีการเสนออุดมการณ์ของความมั่นคง ความมั่นคงของชาติอยู่เหนืออื่นใด ความมั่นคงทางเศรษฐกิจเป็นเรื่องสำคัญ เสรีภาพของประชาชนและกลุ่มพลังสังคมเป็นเรื่องที่ไม่จำเป็น ซ้ำยังเป็นอันตรายต่อความมั่นคงของระบบทั้งหมดด้วยการณ์ของความมั่นคงเช่นนี้ได้กลายเป็น “อุดมการณ์แห่งความไร้เสรีภาพ” ละธุรกิจเอกชนสามารถใช้เสรีภาพของตนไปจำกัดเสรีภาพและการเคลื่อนไหวของกลุ่มอื่น ๆ ในสังคมได้หมดๆ แนวโน้มเช่นนี้ย่อมหมายถึง การสลายพลังพัฒนาของกลุ่มต่าง ๆ จนในที่สุดมีอยู่ ๒ กลุ่มเท่านั้นที่รับผิดชอบในการพัฒนาประเทศ รัฐบาลกับกลไกที่ไร้ประสิทธิภาพและธุรกิจเอกชนกับกลไกที่แสวงหากำไรสูงสุด

มยุติธรรมและความเสมอภาค

มนุษย์เราเกิดมามีความไม่เท่าเทียมกัน แต่กฎของธรรมชาติย่อมสามารถได้รับการชดเชยโดยกฎของสังคม อ.ป๋วยเน้นว่า

“เมื่อเริ่มต้นก็เกิดความไม่เสมอภาคกันแล้วนี้ ย่อมเป็นหน้าที่ของสังคมที่จะขจัดป้าความไม่เสมอภาคนั้นให้ลดน้อยลงที่สุดที่จะกระทำได้” ใครเกิดมามีน้อยก็ควรได้รับให้มากจากรัฐ ธรรมชาติข้อนี้คือ เมตตากฎา นั่นเอง แต่ในความเป็นจริงสังคมไทยก็คือ ใครเกิดมามีน้อยก็ควรได้รับน้อยต่อไป และยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศไทยก็เป็นไปตามสังจธรรมข้อนี้ตลอดมา เราจะเห็นได้อย่างชัดเจนว่า

๑. ท่ามกลางการพัฒนา กลุ่มชนที่ร่ำรวยมีแนวโน้มที่จะได้รับบริการจากรัฐส่วนที่มากกว่ากลุ่มคนยากจน หรือกล่าวอย่างสั้น ๆ ยิงยากจนยังได้รับบริการรัฐน้อยลง

๒. ช่องว่างระหว่างชนชั้นยิ่งเพิ่มขึ้น การกระจายรายได้ยิ่งเลวลง สำหรับกลุ่มชนกจนในช่วง ๒๕ ปีที่ผ่านมา

ในระบบเศรษฐกิจเสรี กลไกราคาทำหน้าที่อย่างยอดเยี่ยมในการก่อให้เกิดความไม่เสมอภาคและความยุติธรรม แต่ในกรณีที่มียุทธศาสตร์การพัฒนาที่ต่อต้านยากจนด้วยแล้ว สถานการณ์ยิ่งเลวร้ายลงไปอีก และเมื่อยุทธศาสตร์นี้ผสมผสานการขยายตัวของอำนาจผูกขาดของฝ่ายธุรกิจเอกชนด้วยแล้ว ความไม่เสมอภาค

และความยุติธรรมย่อมบรรลุจุดสมบูรณ์แบบของความเลวร้าย อ.ป๋วยตั้งข้อสงสัยไม่ได้เลย ที่กล่าวว่า

“ทุกวันนี้ มีการทำบาปและก่ออาชญากรรมในนามของนักเศรษฐศาสตร์ ระบบเศรษฐกิจและในการพัฒนาเศรษฐกิจ” แล้วอะไรคือข้อเสนองของอ.ป๋วย? คำที่ชัดเจนคือ

“ประสิทธิภาพและสมรรถภาพอย่างเดียว อาจทำให้เกิดความยุติธรรมใน ต้องอาศัยความเมตตากรุณาด้วย สังคมจึงจะเจริญและพัฒนาโดยสมบูรณ์”

ความเมตตากรุณาในความหมายของอ.ป๋วย ในภาคปฏิบัติหมายถึง กุศุทธศาสตร์การพัฒนาที่สนองผลประโยชน์ของผู้ยากไร้ส่วนใหญ่ของสังคมนี้ และคนส่วนใหญ่ก็อยู่ในชนบทที่อยู่ห่างไกล ดังนั้นแนวทางที่จะแก้ไขช่องว่าง ความไม่เสมอภาคในสังคมไทย จะต้องเป็นแนวทางที่เน้นเรื่องการพัฒนาชนบท ความหมายของอ.ป๋วย การพัฒนาชนบทไม่ใช่เป็นการโยกย้ายทรัพยากรทางเศรษฐกิจ (ให้สินเชื่อกู้เงิน กระจายบริการสู่ชนบทยากจน) เพียงอย่างเดียว แต่ที่สำคัญกว่าก็คือ จะต้องกระจายสิทธิเสรีภาพทางการเมืองไปสู่ประชาชนชนบทด้วย อ.ป๋วยเน้น

“จุดมุ่งหมายปลายทางของสังคมไทย คือ สิทธิเสรีภาพของประชาชนทางการเมือง ซึ่งเราเรียกว่าประชาธิปไตย”

“ประชาธิปไตย คือธรรมเป็นอำนาจ ไม่ใช่อำนาจเป็นธรรม และธรรมเกิดจากประชาชน รวมความว่าอำนาจสูงสุดมาจากธรรมของประชาชน ในหมู่บ้านไทยทั้งหมด”

ข้อความนี้ย้ำเตือนอย่างชัดเจนว่า ในการพัฒนาประเทศและการแก้ไขปัญหา ไม่เป็นธรรมในสังคมนั้นต้องมีการระดมพลังทางสังคมและการเมืองอย่างกว้าง กุศุทธศาสตร์การพัฒนาที่ตัดส่วนสำคัญนี้ออกไป ก็ไม่ผิดอะไรไปจากการเป็นเครื่อง เพื่อการครอบงำธรรมดา ๆ นั่นเอง

คุณภาพชีวิตของใคร?

ทุกวันนี้มีการพูดถึงเรื่อง “คุณภาพแห่งชีวิต” มากขึ้น ในการอภิปรายที่ กุศุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศแต่คุณภาพชีวิตที่ว่่านี้ มีความหมายเหลือแค่เพียง

บริการให้บริการอย่างแคบ ๆ ทางเศรษฐกิจสังคมแก่ประชาชนบางกลุ่ม แต่สำหรับ
 วยแล้วคุณภาพของชีวิตเป็นเรื่องที่กว้างขวาง มีความหมายครอบคลุมหลายมิติ
 ชีวิตมนุษย์ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม การศึกษา วัฒนธรรม และการเมือง
 จะต้องกระจายไปยังกลุ่มชนทุกกลุ่มด้วย อ.ป๋วยกล่าวว่า

“เกี่ยวกับเรื่องคุณภาพของชีวิต ผมมีความมุ่งหมายที่จะให้เป็น
 บรรทัดฐาน (ของการพัฒนา) คือ ราษฎรแต่ละคนไม่จำเป็นต้อง
 ุ่งถึงความร่ำรวย แต่ให้มีความรับผิดชอบพอสมควร และก็มีสิทธิบาง
 อย่าง เฉพาะอย่างยิ่งสิทธิทางการเมือง”

ในแนวคิดของอ.ป๋วย คุณภาพชีวิตเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาและการ
 นาคความคิดทางการเมืองโดยตรง หลักการสำคัญประการหนึ่งในการพัฒนาประเทศ
 การปฏิรูปการศึกษา ซึ่งหมายความว่ารัฐจะต้องให้โอกาสอย่างเสมอภาคแก่บุคคล
 ด้รับการศึกษาล่าเรียน และการศึกษานี้จะต้องเป็นการศึกษาเพื่อชีวิตและตลอด
 ึ่งจะเป็นหนทางไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตของแต่ละคนได้

เรื่องคุณภาพแห่งชีวิตนี้ ไม่ได้อยู่ที่รัฐบาลอย่างเดียว แต่อยู่ที่ประชาชนด้วย
 ะเห็นด้วยกับเรื่องพัฒนาความคิดทางการเมืองหรือเปล่า อ.ป๋วยย้ำว่า การศึกษา
 นำไปสู่ประชธรรมนั้นต้องมาจากความต้องการของประชาชนอย่างแท้จริง และ
 เรื่องที่ต้องใช้เวลานาน

“ประชธรรมย่อมสำคัญที่ประชาชน ถ้าประชาชนไม่ต้องการ
 ประชธรรม ก็ไม่มีทางที่ใครจะหยบยื่นให้ ฉะนั้น จุดเริ่มต้นและจุดหมาย
 จุดท้ายคือประชาชนชาวไทย สิทธิเสรีภาพของประชาชนชาวไทย

สันติวิธีเป็นวิธีเดียวเพื่อประชธรรมถาวร คงต้องใช้เวลานาน คง
 ต้องเสียสละ คงต้องกล้าหาญเด็ดเดี่ยวเป็นพิเศษ คงเป็นที่เขี่ยหยันของ
 ผู้อื่น แต่ถ้ามั่นในหลักการจริง ความมานะอดทนย่อมตามมาเอง”

เมื่อประชาชนเห็นด้วย และมีความต้องการที่จะเคลื่อนไหวเพื่อประชธรรม
 เรียกร้องให้เกิดความยุติธรรมก็จะมากขึ้น และเกิดประชาธิปไตยมากขึ้น ในแนวคิด
 อ.ป๋วย สันติประชธรรมเป็นหนทางเดียวเท่านั้นที่จะทำให้สังคมเกิดความยุติธรรม
 มีสันติ เกี่ยวกับจุดหมายปลายทางของการอยู่ร่วมกัน อ.ป๋วยกล่าวว่า

“มนุษย์เราในสังคมผูกพันให้อยู่ร่วมกัน ก็โดยมีกฎแห่งความยุติธรรมกระชับอยู่ ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว เป็นคติของศาสนาพุทธ การที่สังคมจะอยู่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันได้ หรือเราเรียกว่ามีสามัคคีธรรมนั้น ย่อมต้องอาศัยความยุติธรรมเป็นที่ตั้ง ฉะนั้น จึงกล่าวได้ว่า ความยุติธรรมนำไปสู่สันติและสันติเป็นมูลฐานแห่งการพัฒนา

เสรีภาพทางความคิด

ในการวิเคราะห์ปัญหาเสรีภาพและระบบเศรษฐกิจการเมืองของอ.ป๋วย เระที่จะสรุปได้ว่า อ.ป๋วยต้องการเสรีภาพ ๒ ด้าน ด้านหนึ่ง หมายถึงเสรีภาพที่มนุษย์สามารถเลือกจุดหมาย และวิถีทางแห่งชีวิต และการประกอบกิจของตนได้ชอบใจ เมื่อมีความหลากหลายในการเลือก สังคมนั้นจะมีความสมบูรณ์มีเสรีภาพในการเลือกแบบนี้มีมากในระบบทุนนิยมแข่งขัน กลุ่มคนที่มีพลังซื้อก็ย่อมมีเสรีภาพในการเลือกมากขึ้นด้วย ในระบบสังคมนิยม ถึงจะมีพลังซื้อแค่ไหนก็ไม่มีโอกาสเลือกเท่าใดนัก ทุกกลุ่มชนมีความเท่าเทียมกันในการไม่มีเสรีแห่งการเลือก

เสรีภาพอีกด้านหนึ่ง อ.ป๋วยหมายถึงสิทธิที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมในโครงการอำนาจ ที่จะตัดสินใจเกี่ยวกับปัญหาต่าง ๆ ของประเทศชาติ ซึ่งเสรีภาพในความนี้เป็นปัญหาหลักของสังคมไทย การขาดแคลนเสรีภาพไม่ได้ทำให้เกิดความไม่ธรรมเท่านั้น หากแต่ยังทำให้ระบบการพัฒนาประเทศไม่ค่อยจะมีความสมบูรณ์อีกด้วย เพราะพลังการพัฒนาของกลุ่มชนต่าง ๆ ได้ถูกปิดกั้น ไม่ให้เคลื่อนย้ายไปสร้างสรรค์อย่างกว้างขวาง ด้วยเหตุนี้ อ.ป๋วยจึงเร่งรื้อให้จัดอุปสรรคต่าง ๆ ที่กีดกันเสรีภาพ โดยได้ให้ความสำคัญสูงสุดแก่เรื่องเสรีภาพทางความคิด อ.ป๋วยสรุปว่า

“ในที่สุดแล้วผมต้องการสองสิ่ง คือ หนึ่ง เสรีภาพ เสรีภาพแบบธรรมดา ๆ อีกสิ่งหนึ่งคือสิทธิที่จะได้มีส่วนร่วมในการกำหนดชะตากรรมของสังคม

เสรีภาพเป็นเนื้อดิน อากาศ และปุ๋ย ที่จะทำให้พฤษชาติแห่งความคิดเจริญเติบโตขึ้นได้ และเมื่อความคิดนำไปสู่อุดมคติ อุดมคติจะ

เกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อบุคคลในสังคมสามารถใช้ความคิดอย่างเสรี ปราศจากพันธนาการของจารีตประเพณี หรืออีกนัยหนึ่ง เราต้องสนับสนุนให้มนุษย์แต่ละคนใช้ความคิดอย่างมีเสรีภาพ ชนิดที่ไม่ต้องหวาดหวั่นว่าจะเป็นการคิดนอกกรอบนอกทาง”

สรุปแล้ว สันติประชาธรรมในแนวคิดของอ.ป๋วยก็คือ แนวทางเพื่อสร้างความเป็นเอกในเสรีภาพนั่นเอง โดยพยายามให้มนุษย์ในสังคมได้ตระหนักถึงการคุกคามพลังอำนาจ ไม่ว่าจะมาจากฝ่ายธุรกิจเอกชนและกลไกของรัฐก็ตาม ทุกวันนี้สำนักแห่งเสรีภาพอาจจะพรวดพราดไปบ้าง เพราะเทคนิคการใช้อำนาจได้รับการพัฒนาอย่างประณีตและมีประสิทธิภาพ สังกรรมที่เคยบ่งว่า “อำนาจก่อให้เกิดการอำนาจ” ได้แปรเปลี่ยนไปแล้ว กลายเป็น “อำนาจก่อให้เกิดการเคลิบเคลิ้มและบ่บไหล”

มองจากวันนี้แล้ว หนทางสู่สันติประชาธรรมนั้นยังยาวไกล แต่ก็ไม่ไกลเกินไปสำหรับผู้ใฝ่ฝันที่จะสร้างสังคมใหม่ ที่มีเสรีภาพ ภาวดีภาพ สมรรถภาพ ตามแนวคิดของอ.ป๋วย

จากกรรมมารดาถึงเชิงตะกอน

ปฏิทินแห่งความหวังของอ.ป๋วยถึงเด็กไทยทั้งมวล

วัลลภ ตังคณานุรักษ์

ช่วงกลางปีที่ผ่านมา ผู้เขียนได้มีโอกาสเสวนา “กลุ่มทิศทางไทย” ร่วมผู้ทรงคุณวุฒิและวัยวุฒิเกี่ยวกับทางออกของสังคมไทยในด้านต่าง ๆ และเมื่อเสวนากันมาถึงประเด็น “ทางออกของเด็กไทย” ผู้เขียนจำได้ว่าอ.สุลักษณ์ ศิวรักษ์ ได้ข้อคิดถึงประเด็นนี้ไว้ว่า “ข้อเสนอที่ท่านอ.ป๋วย อึ้งภากรณ์ ได้เขียนไว้ในเรื่องปฏิทินแห่งความหวัง จากกรรมมารดาถึงเชิงตะกอน น่าจะเป็นทางออกของเด็กและสังคมไทย ซึ่งจะต้องศึกษาทบทวนและผลักดันให้เป็นจริงขึ้น” เหล่านี้คือข้อคิดโดยสรุปที่จดจำได้เป็นอย่างดี

ดังนั้นในวาระที่ท่านอ.ป๋วยจะมีอายุครบ ๗๐ ปี ในวันที่ ๙ มีนาคม ๒๕๒๙ ก็ขอทำหน้าที่นำคุณูปการเกี่ยวกับปฏิทินแห่งความหวังที่อ.ป๋วยได้เขียนไว้มาเทียบเคียงและสะท้อนให้เห็นถึงความทันสมัยที่แจ่มชัดลึกลงไปถึงการประกันสังคมที่กำเริบรื้อกันอยู่ในปัจจุบัน โดยเฉพาะส่วนของ “แม่และเด็ก” บางส่วนจากกรรมมารดาถึงเชิงตะกอน (จำเพาะที่เกี่ยวกับแม่และเด็ก) อ.ป๋วย ได้เขียนไว้ว่า

“เมื่อผมอยู่ในครรภ์ของแม่ ผมต้องการให้แม่ได้รับประทานอาหารที่เป็นคุณประโยชน์ และได้รับความเอาใจใส่และบริการอันดีในเรื่องสวัสดิภาพของแม่และเด็ก ผมไม่ต้องการมีพี่น้องมากอย่างที่พ่อแม่ผมมีอยู่ และแม่จะต้องไม่มีลูกถีนก พ่อกับแม่จะแต่งงานกันถูกกฎหมายหรือ

ธรรมเนียมประเพณีหรือไม่สำคัญ แต่สำคัญที่พ่อกับแม่ต้องอยู่ด้วยกันอย่างสงบสุข ทำความอบอุ่นให้ผมและพี่น้อง ในระหว่าง ๒-๓ ขวบแรกของผม ซึ่งร่างกายและสมองผมกำลังเติบโตในระยะที่สำคัญ ผมต้องการให้แม่ผมกับตัวผมได้รับประทานอาหารที่เป็นคุณประโยชน์ ผมต้องการไปโรงเรียน พี่สาวผมหรือน้องสาวผมก็ต้องการไปโรงเรียน จะได้ความรู้หากินได้ และจะได้รู้คุณธรรมแห่งชีวิต ถ้าผมมีสติปัญญาเรียนชั้นสูง ๆ ขึ้นไป ก็ให้มีโอกาสเรียนได้ ไม่ว่าจะพ่อแม่ผมจะรวยหรือจน จะอยู่ในเมืองหรือชนบทที่แร้นแค้น เมื่อออกจากโรงเรียนแล้วผมต้องการงานอาชีพที่มีความหมาย ทำให้ได้รับความพอใจว่าตนได้ทำงานเป็นประโยชน์แก่สังคม...”

จำเพาะส่วนแรกของข้อเขียนอ.ป๋วยที่ยกมานั้น จะเห็นได้ว่าท่านมองปัญหาและเด็กและกระบวนการทางการศึกษาของไทยได้อย่างชัดเจนว่า กำลังมีสภาพเช่นไร แม้ปัจจุบันนี้ก็เถอะไข่ว่าปัญหาจะหมดลง “แม่และเด็ก” ยังคงประสบกับเหตุการณ์อย่างมากมาย

ดังสถิติจากแผนพัฒนาเด็กและเยาวชนแห่งชาติปี ๒๕๓๐-๒๕๓๔ ระบุไว้ว่าอัตราการตายของมารดาระหว่างคลอดและภายหลังคลอด ๖ สัปดาห์ยังสูงถึง ๐.๘ การเกิดมีชีพ ๑,๐๐๐ คน การให้การดูแลแก่หญิงมีครรภ์ก่อนคลอดครบ ๔ ครั้งได้เพียงร้อยละ ๔๗ ของหญิงมีครรภ์ทั้งหมด นอกจากนี้หญิงมีครรภ์เพียงร้อยละ ๗ เท่านั้นที่ได้รับการฉีดวัคซีนป้องกันบาดทะยักครบ ๒ เข็ม

ส่วนเด็กนั้นเล่าพบว่าอัตราการตายของทารกก่อนคลอดและระหว่างคลอดยังสูง ๔๕ คนต่อการเกิดมีชีพ ๑,๐๐๐ คน การฉีดวัคซีนคุ้มกันโรคแก่เด็กอายุต่ำกว่าขวบยังอยู่ในอัตราต่ำคือวันโรคทำได้ร้อยละ ๗๕.๗ คอตีบ ไอกรน และบาดทะยักที่ ๓ ทำได้ร้อยละ ๕๓.๘ โปลิโอะครั้งที่ ๓ ทำได้ร้อยละ ๕๒.๗ รวมไปถึงเด็กอดอาหารจำนวนนับล้านคนและถูกทอดทิ้งอีกหลายพันคน

“จากครรภ์มารดา...” จึงสะท้อนขึ้นจากการตระหนักถึงปัญหาและสะท้อนถึงความต้องการที่จำเป็นแทนแม่และเด็ก ๆ ทั้งมวล ขณะเดียวกันก็ยังชี้ให้เห็นถึงความทุกข์ของวัยพื้นฐานของชีวิตช่วง ๒-๓ ขวบที่เซลล์สมองและร่างกายกำลังเติบโต

อย่างเต็มที่ ซึ่งตรงกับข้อวิจัยทางการแพทย์ที่ยืนยันว่า ในช่วงวัยดังกล่าวเซลล์สมองจะเติบโตมากถึงร้อยละ ๘๐ อันเป็นหัวใจสำคัญของการพัฒนาทางสติปัญญาต่อไปในอนาคต

ในส่วนของการศึกษานั้นแล้ว “ความรู้ที่ใช้การได้และคุณธรรมสำหรับชีวิต” ได้สะท้อนให้เห็นถึงความลุ่มลึกในปรัชญาทางการศึกษาที่สอดคล้องกับหลักพุทธศาสนา ที่เน้นการศึกษาจะต้องเป็นไปเพื่อให้เกิด “ปัญญาและกรุณา” ซึ่งก็หมายความว่า มีปัญญาเพื่อใช้ในการแก้ไขปัญหาและสร้างสรรค์เพื่อยังชีพ ขณะเดียวกันก็มีการเกื้อกูลและยังประโยชน์แก่ชีวิตทั้งมวล จุดนี้เองที่ข้อเขียนของอ.ป๋วยได้เกาะเกาะเปื้อนของกระบวนการศึกษาของไทย ที่เน้นกันเพียงส่วนของสมองโดยละเลยคุณธรรมอันเป็นหลักสำคัญ นอกจากนี้ความเท่าเทียมของสิทธิพื้นฐานที่เด็กทุกคนจะต้องได้รับการศึกษาตามศักยภาพที่มีอยู่ จริงอยู่แม้ปัจจุบันกระทรวงศึกษาจะระบุว่าสามารถจัดบริการทางการศึกษาภาคบังคับให้เด็กของชาติได้มากกว่าร้อยละ ๘๐ แต่ขณะเดียวกันก็มีเด็กเพียงร้อยละ ๖๐ เศษที่สามารถเรียนได้รอดตลอดระดับประถมศึกษาเท่าที่ยังระดับสูงกว่านี้ด้วยแล้ว จำนวนเปอร์เซ็นต์ก็จะลดต่ำลงเรื่อย ๆ สุดท้ายก็หนีไม่บุตรธิดาของชนชั้นสูงและชั้นกลางเท่านั้นที่สามารถได้เข้าขึ้นไปสู่การศึกษาระดับสูง ส่วนลูกหลานเกษตรกรและกรรมกรผู้ยากไร้นั้นจะมีเปอร์เซ็นต์ต่ำมากที่มีโอกาสดังกล่าวข้อเท็จจริงที่ดำรงอยู่และมีมาร่วม ๒ ศตวรรษข้างต้น จึงเป็นสิ่งที่อ.ป๋วยสะท้อนออกมาว่า “ผมต้องการไปโรงเรียน พี่สาวผมและน้องสาวผมก็ต้องการไปโรงเรียนจนความรู้หากินได้ และจะได้รู้คุณธรรมแห่งชีวิต ถ้าผมมีสติปัญญาเรียนชั้นสูง ๆ ซึ่งก็ให้มีโอกาสเรียนได้ ไม่ว่าจะพ่อแม่ผมจะจนหรือจะรวยจะอยู่ในเมืองหรือชนบท แร้นแค้น”

คุณูปการจากปฏิทินแห่งความหวังของอ.ป๋วย ยังมองและหวังไปไกลถึงคุณของการศึกษา ที่จบออกมาแล้วจะได้งานอาชีพที่มีความหมายและมีประโยชน์ต่อสังคม ซึ่งจะเห็นได้ว่าเข้าหลักแห่งสัมมาอาชีพะนั้นเอง ขณะเดียวกันก็เสมือนเป็นคำให้ตระหนักถึงการที่บุคคลจบจากสถานศึกษาจะต้องเผชิญกับการตกงานในอนาคตที่เป็นจริงขึ้นแล้วนั้น ปัจจุบันที่บัณฑิตจากสถานศึกษาระดับสูงกำลังตกงานอยู่

แม่และเด็กรวมไปถึงกระบวนการทางการศึกษาของไทย ที่อ.ป๋วยได้เขียนและตั้ง
มหวังไว้นั้น จะเห็นได้ว่าเป็นการโยงลึกถึงพื้นฐานของชีวิตและการพัฒนาชีวิต
สู่ความดีงาม ขณะเดียวกันก็จะเห็นได้ว่าไม่ได้หนีออกจากหลักการพุทธศาสนา
นั้นการหวนกลับมาคำนึงถึงคุณูปการดังกล่าว ก็น่าจะเป็น “ทางออกของเด็กไทย
ของสังคมไทย” ซึ่งชอบด้วยเหตุและผล ถ้าจะกล่าวอีกนัยก็ได้ว่าเป็นการประกัน
ขั้นพื้นฐานให้แก่เด็ก แก่แม่และแก่ประชาชนทั่วไปในประเทศนั่นเอง

ภาค ๔

ชีวิตในอังกฤษ

คิดถึงอาจารย์ป่วย อึ้งภากรณ์ ...สื่อความรู้สึกข้ามฟ้าไกล

วันชัย ตันติวิทยาพิทักษ์

นับเป็นเวลา ๑๐ ปีพอดี ที่อ.ป่วยต้องออกไปพำนักยังต่างประเทศ ดำรงชีวิตด้วยความสันโดษ เรียบง่าย ทว่าสุขสงบเยี่ยงมนุษย์จะพึงมี โดยมีเคยยี่ดมันอยู่กับลากสรรเสริญ และโภคทรัพย์ แม้แต่เกียรติยศที่ลูกศิษย์ลูกหามุ่งมั่นจะมอบให้ ท่านก็มารับด้วยความถ่อมตนยิ่ง

เมื่อคณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ได้เขียนจดหมายถึงอ.ป่วยอังกฤษ เพื่อขออนุญาตเปลี่ยนชื่อห้องสมุดคณะเศรษฐศาสตร์ที่กำลังขยายปรับปรุงชื่อ 'ห้องสมุดศาสตราจารย์ป่วย อึ้งภากรณ์' อ.ป่วยได้มีจดหมายตอบกลับมาด้วยความขอบคุณ ที่ให้เกียรติอย่างสูงแก่ท่าน แต่ขอร้องให้เปลี่ยนเป็น 'ห้องสมุดย อึ้งภากรณ์' หรือ 'ห้องสมุดป่วย' เพียงแค่นั้น

ชีวิตของอาจารย์เต็มไปด้วยความเอื้ออาทร ความห่วงใยเพื่อนร่วมชาติ โดยรารณาน่าจะได้อะไรตอบแทนจากสังคม... แม้ความเจ็บปวดจากโรคร้ายที่เข้ามากรายบั้นปลายชีวิตท่าน ท่านก็ต่อสู้ด้วยความอดทน โดยมีให้มาลดทอนความแข็งแรงแห่งจิตวิญญาณท่านได้เลย

ลูกชายคนหนึ่งของอ.ป่วยซึ่งเคยดูแลอาจารย์อย่างใกล้ชิด หวนรำลึกถึงวันเวลาอยู่ร่วมกันที่อังกฤษให้ฟัง

“กลางดึกของคืนวันหนึ่ง กลางเดือนกันยายน ปี๒๕๒๐ คุณพ่อร้องว่า หัวมาก พวกเราพาคุณพ่อส่งโรงพยาบาล ปรากฏว่าเส้นโลหิตในสมองรั่ว อาการทรุดลงเรื่อย ๆ จึงต้องย้ายท่านไปโรงพยาบาลที่ชำนาญทางด้านสมอง แล้วทำผ่าตัดใหญ่ อาทิตย์แรกอาการคุณพ่อแย่มาก สะอึกตลอดเวลา ต้องให้น้ำเกลือทั้งและขา มีสายห้อยระโยงระยางเต็มไปหมด แต่หลังจากนั้นอาการก็ดีขึ้น ท่านรั้วตัวอยู่ในโรงพยาบาล ๓ เดือน จากนั้นก็ไปอยู่ที่สถานพักฟื้น เพื่อฝึกให้สามตัวช่วยเหลือตัวเองได้ เช่น สอนให้ถอดเสื้อใส่เสื้อเอง กินข้าวได้เอง คุณพ่อเดินได้โดยไม่ใช่ไม้เท้า แม้จะมีอาการอัมพาตเล็กน้อยที่เท้าขวา และแขนขวาก็เป็นอัมพาต แต่ยังสามารถใช้งานได้ ผลจากการที่เส้นโลหิตในสมองรั่ว ได้ส่งผลกระทบต่อประสาทส่วนที่แปลความคิดเป็นคำพูดของท่าน ทำให้คุณพ่อไม่สามารถพูดได้อย่างคนธรรมดา ท่านพูดคุยกุ้ออกเสียงได้เล็กน้อยเท่านั้น นับเลขได้ ๑-๒-๓ จนถึง ๑๐ แต่ต้องเริ่มที่เลข ๑ ก่อนเสมอ”

“ที่อังกฤษ เขามีสมาคมที่คอยช่วยเหลือคนเป็นโรคชนิดนี้ เพราะเมื่อผู้ป่วย วิธีชีวิตเขาจะเปลี่ยนไป กลายเป็นคนอ่อนไหวง่าย หงุดหงิด และอารมณ์บ่อย หากว่าสิ่งที่เคยพูด เคยทำ เคยเขียนได้ พอวันหนึ่งตื่นขึ้นมา พบว่าตัวเองสามารถทำอะไรได้ทั้งสิ้น ย่อมเป็นเรื่องเลวร้ายในความรู้สึก แต่สำหรับคุณพ่อนิสิสัยและอารมณ์ปกติเช่นเดิม ใจเย็น มีอารมณ์ขัน ใช้ชีวิตง่าย ๆ และไม่คอยจะอารมณ์เสีย คุณพ่อเป็นคนอดทนมาก อดทนที่สุดกว่าใคร ๆ ที่ผมรู้จัก”

กิจวัตรประจำวันของอาจารย์ที่อังกฤษ เป็นไปอย่างเรียบง่าย ๆ ง่าย ๆ ทุกประมาณ ๗ โมง อาจารย์จะลุกตื่นมาอาบน้ำ แต่บางวันก็อาบแดด ซึ่งขึ้นอยู่กับสภาพอากาศ เมื่อเสร็จกิจส่วนตัว อาจารย์จะลงมารับประทานอาหารเช้าที่ภรรยาจัดเตรียมไว้ให้ ซึ่งมีเพียงกาแฟและขนมปังไม่กี่แผ่น ในช่วงเวลานี้ ท่านจะอ่านหนังสือเพื่อติดตามข่าวคราวภายนอกไปด้วย เมื่ออาหารเช้าเรียบร้อยแล้ว ก็จะเป็นเวลาที่อาจารย์มักรอคอยจดหมายจากเมืองไทย จากญาติสนิทมิตรสหาย และลูกศิษย์ลูกหา วันไหนได้รับจดหมายดูจะเป็นวันที่อาจารย์มีความสุขเป็นพิเศษ แต่บางอาจารย์ก็จะใช้ช่วงเวลานี้ฝึกหัดใช้มือซ้ายลอกเขียนหนังสือ เพราะมือขวายังไม่ควบคุมได้ดีนัก ทว่าวันไหนอากาศดี อาจารย์ก็ชอบไปเดินเล่นในสวนสาธารณะ

mond Park ซึ่งใช้เวลาเดินเพียง ๑๐ นาทีก็ถึง โดยมีภรรยาออกไปเดินเล่นด้วย
ครั้งบางคราว

ใกล้เที่ยงอาจารย์จะกลับมารับประทานอาหารที่บ้าน ซึ่งเมื่อครั้งที่ภรรยาทำงาน
บ้าน ลูกชายก็จะผลัดกันมาเตรียมอาหารไว้ให้ เพราะอาจารย์ยังไม่อาจทำอาหาร
เอง เนื่องจากมือขวายังใช้การไม่ดีนัก หรือหากวันใด ไม่มีใครว่างมาเตรียม
อาหารให้ได้ ภรรยาของอาจารย์จะทำแซนวิชและซงกาแพใส่กระติกไว้ให้ก่อนออกไป
งาน ในระหว่างที่อยู่บ้าน อาจารย์ก็ใช้เวลาไปกับการดูข่าวทางทีวี และทำงาน
เล็กๆ น้อยๆ เช่น ทำความสะอาดบ้าน เทชยะหน้าบ้าน อันเป็นชีวิตปกติทั่วไป
คนในอังกฤษ บางครั้งภรรยาก็ชวนกันขับรถออกไปจ่ายข้าวของที่ซูเปอร์มาร์เก็ต
ในระยะหลัง ทั้งอาจารย์และภรรยาไม่ชอบไปตามศูนย์การค้าที่มีคนพลุกพล่านมาก
จำเป็นต้องไปซื้อ ก็จะอยู่ไม่นาน เพราะชอบความสงบเงียบมากกว่า อาจารย์จึง
ชอบเดินเล่นรอบๆ บ้านหรือในสวน เหมือนเมื่อครั้งยังอยู่เมืองไทย

ประมาณ ๖ โมงเย็นถึง ๑ ทุ่มจึงได้เวลาอาหารเย็น ซึ่งเป็นอาหารง่าย ๆ อีก
กัน เพราะอาจารย์กินได้ทุกอย่าง บางครั้งภรรยาอาจารย์ก็จะดัดแปลงกับข้าวฝรั่ง
เป็นอาหารแบบไทย ๆ อาจารย์มีเพื่อนสนิทคนหนึ่งซึ่งมักนำแกงปลาตุกมาให้เป็น
จำ หรือบางวันก็อาจมีเพื่อน ๆ มารับออกไปรับประทานอาหารที่ร้านอาหารไทย

ตอนหัวค่ำ อาจารย์จะดูรายการทีวี โดยเฉพาะรายการข่าว นอกนั้นก็ดูภาพ-
ยนตร์ ละครที่น่าสนใจบ้าง แต่มักอ่านหนังสือมากกว่า และเมื่อดูรายการข่าวตอน
ค่ำแล้ว อาจารย์จะเข้านอน บนห้องของท่านที่อยู่ชั้น ๒ ของบ้าน

บ้านที่อาจารย์พำนักอยู่ที่อังกฤษขณะนี้ เป็นบ้านเก่าซึ่งซื้อตั้งไว้ตั้งแต่ปี ๒๕๐๖
อายุเก่าแก่ ๗๐-๘๐ ปี แต่โครงสร้างแข็งแรงมาก ลักษณะของบ้านคล้าย ๆ กับ
เฮ้าส์ คือเป็นบ้านตึกตั้งอยู่ทางใต้ของกรุงลอนดอน หน้าบ้านปลูกดอกไม้สดใ
ยชนิด เปิดประตูเข้าไปก็เป็นห้องรับแขกเล็ก ๆ ซึ่งมีเนื้อที่ประมาณ ๖ ตารางเมตร
ผนังมีเตาผิงโบราณที่ยังใช้ถ่านหินเป็นเชื้อเพลิง ขณะที่บ้านส่วนใหญ่เปลี่ยน
ก๊าซหรือไฟฟ้าไปหมดแล้ว มีเก้าอี้รับแขกเล็ก ๆ อยู่ ๓-๔ ตัว ตู้หนังสือขนาดย่อม
ชั้นจะมีรูปถ่ายของหลานทั้ง ๔ คน โทรทัศน์ก็ตั้งอยู่ ในห้องนี้ด้วย ใครแวะผ่านมา
แหย่ยนก็มักถ่ายรูปเป็นที่ระลึกกันในห้องนี้ ลึกเข้าไปจะมีทางเดินขึ้นไปชั้น ๒

ถัดไปเป็นห้องเก็บของ และห้องน้ำที่เพิ่งสร้างใหม่ เพื่อให้ความสะดวกแก่อา
เข้าไปอีกเป็นห้องครัว ห้องอาหาร และหลังบ้านซึ่งมีสวนดอกไม้เล็ก ๆ เช่นเดีย
ด้านหน้า ส่วนชั้นบนมีห้องนอน ๓ ห้อง และห้องน้ำ ๑ ห้อง ซึ่งบ้านหลังนี้ในทุก
มีเพียงอาจารย์กับภรรยา...สองตายายอาศัยอยู่เท่านั้น

อาจารย์เป็นผู้มีความทรงจำดีมาก ไม่เคยลืมใครที่มาเยี่ยมเยียนเลย เนื่อง
อาจารย์มีสมุดบันทึกเล่มใหญ่ ซึ่งภายในจดรายชื่อที่อยู่ของคนรู้จัก เมื่อใครมา
หากอาจารย์อยากทราบข่าวคราวคนรู้จักแต่ไม่ได้มาด้วย อาจารย์จะเปิดสมุดเล่ม
และชี้รายชื่อคนที่อาจารย์คิดถึงหรือต้องการถามถึง ผู้ไปเยี่ยมก็จะเข้าใจได้ทันที
เล่าเรื่องของบุคคลผู้นั้นให้อาจารย์ฟัง ซึ่งทำให้อาจารย์รู้ข่าวคราวของใคร ๆ อยู่
ทั้งอาจารย์ก็มีวิธีการหลายอย่างที่จะทำให้ผู้ไปเยี่ยมเข้าใจในสิ่งที่อาจารย์ต้องการ
เช่น ยกนิ้วขึ้น ๓ นิ้ว หมายถึงถามว่า มีลูกอยู่ ๓ คนใช่ไหม

แต่บางครั้ง อาจารย์อาจอารมณ์เสียและหงุดหงิดบ้าง ในเวลาที่ต้องการ
ความหมายคำบางคำที่ง่าย ๆ ให้รู้ แต่ไม่มีใครเข้าใจหรือกว่าจะเข้าใจก็ช้ามาก นั้น
ความรู้สึกอึดอัดของคนที่ไม่อาจพูดและเขียน แต่อยากจะทำอะไรให้ใคร ๆ เข้าใจตน

อย่างไรก็ตาม อาจารย์ยังมีอารมณ์ขันไม่เปลี่ยนแปลง มักหัวเราะนี้ นี อ
ล้าคอเวลามีเรื่องขวนขัน และหากมีเพื่อนหลายคนมาเยี่ยมเยียน ก็อาจชวนกัน
เล่นไพ่บริดจ์ อันเป็นสิ่งที่อาจารย์ชอบมาแต่สมัยหนุ่ม ๆ อาจารย์ยังคงเล่นบริดจ์ได้
มาก สามารถนับ ๑-๒-๓ และเรียกโพดำโพแดงได้

จดหมายที่อาจารย์เขียนมาให้เพื่อนหรือลูกศิษย์ที่เมืองไทยแต่ละฉบับนั้น
จารย์ต้องใช้ความพยายามมาก โดยจะวานให้คนที่อยู่ใกล้ขีดช่วยร่างจดหมายให้
อาจารย์ตรวจทานแล้วก็จะคอยชี้แนะให้แก้ไขส่วนที่ไม่ถูกต้อง จนเมื่อได้ข้อค
ที่สมบูรณ์ อาจารย์จะลงมือลอกจดหมายด้วยตัวเอง โดยใช้มือซ้าย ซึ่งใช้เวลาไม่
เลยในแต่ละฉบับ แม้ว่าบางฉบับจะมีข้อความเพียงไม่กี่บรรทัดก็ตาม

ทุกวันนี้ อ.ป่วยมีสุขภาพแข็งแรงดีมาก สามารถเดินไปไหนมาไหนได้เหมือน
ปกติทั่ว ๆ ไป แม้มือขวาจะยังใช้การได้ไม่ค่อยดีนัก แต่พอจะยกของเบา ๆ
กระดุมเส้น ช่วยเหลือตัวเองได้พอสมควร แม้อาจารย์จะพูดได้เล็กน้อย แต่ก็สาม
สื่อสารกับคนรอบข้างได้เข้าใจ

ชีวิตอันสุขสงบ สันโดษ ของอาจารย์กับภรรยา นับเป็นความสุขที่แท้ ซึ่งน้อยคน
จะแสวงหาได้ในบ้านปลายชีวิต อาจารย์ยังคงเฝ้ามองความเป็นไปของสังคมไทยอยู่
ๆ ด้วยความห่วงใย เอื้ออาทร และก็ยังคงรำลึกถึงมิตรสหาย ลูกศิษย์ลูกหาอยู่เสมอ
“คุณพ่อคงไม่กลับเมืองไทยหรอก นี่เป็นการตัดสินใจร่วมกันระหว่างคุณพ่อ
แม่ เพราะไม่แน่ใจว่า หากกลับมาแล้ว เกิดมีกระแสทางการเมืองขึ้นอีก ก็อาจ
กล่าวร้ายท่านอีก ทำให้ความปรารถนาที่จะมีชีวิตอย่างสงบสุขจริงๆ เป็นไปได้ด้วย
ยากลำบาก”

สำหรับสังคมไทยแล้ว คงอีกนับชั่วอายุคนกว่าที่บ้านเมืองแห่งนี้ จะมีบุคคลซึ่ง
แบบอย่างในชีวิตและการทำงาน มีจิตสำนึกและอุทิศตัวเองเพื่อเพื่อนมนุษย์อย่าง
จริง ...แจก เช่น อ.ป๋วย อึ๊งภากรณ์

ศุภชัย พานิชภักดิ์

“ประมาณปี พ.ศ. ๒๕๐๐ ผมเป็นนักเรียนทุนธนาคารชาติ รุ่นที่ ๓ ที่ส่งนักเรียน
มัธยม ๘ สอบชิงทุนไปเรียนต่างประเทศ เพื่อกลับมาทำงานในประเทศไทย อันเป็น
ความคิดของอ.ป๋วย

ตอนนั้นมีนักเรียนทุนไปเรียนที่สหรัฐอเมริกากันมาก อาจารย์มองการณ์ไกลว่า
ไปเรียนวิชาเศรษฐศาสตร์เฉพาะกลุ่มอาจมีความคิดไปทางด้านเดียวมากเกินไป
วิชาเศรษฐศาสตร์ของทางสหรัฐฯ เน้นด้านกลไกการวิเคราะห์เชิงวิทยาศาสตร์มาก
ตรงและแนวคิดเป็นเรื่องของตลาดเสรีนิยม ส่วนทางด้านยุโรปเน้นทางด้านประวัติ-
ศาสตร์วิธีวิเคราะห์แบบสถาบัน เน้นด้านปรัชญาและความสัมพันธ์ของกลุ่มชนมาก
วิธีการทางวิทยาศาสตร์ เพราะฉะนั้นจึงมีความแตกต่างกันมาก อาจารย์เองอยาก
ให้นักเรียนทุนไปเรียนที่ฮอลแลนด์ เพราะอาจารย์รู้จักกับศาสตราจารย์ทิน เบอร์เกิน
เป็นนักเศรษฐศาสตร์ที่มีชื่อมาก และเป็นคนนำเอาเศรษฐศาสตร์มาบวกกับคณิต-
ศาสตร์เป็นเศรษฐมิติ อันเป็นแนวความคิดในการใช้วิทยาศาสตร์มาแก้ไขปัญหา โดย

คำนึงถึงการวางแผนพัฒนา การกระจายรายได้ ความยากจน ปัญหาประเทศพัฒนา ซึ่งตรงกับความต้องการของอ.ป๋วย ท่านจึงมาพูดโน้มน้าวผมให้เห็นถึงคําคัญในการไปเรียนที่ฮอลแลนด์ ผมจึงตกลงใจไปเรียนที่ Netherland Schoo Economic จนจบปริญญาเอกทางด้านกรวางแผนพัฒนา ตอนผมจะทำวิทยานิพนธ์ อ.ทิน เบอร์กัน เป็นผู้สนใจทางด้านการศึกษา ผมได้มีโอกาสคุยกับอ. ซึ่งสนใจในเรื่องการศึกษาอยู่เช่นกัน จึงได้ข้อคิดมาทำวิทยานิพนธ์เรื่องการวาง การศึกษา ที่เกี่ยวกับการพัฒนาการศึกษาในประเทศที่ด้อยพัฒนา ซึ่งเป็นการวิเครา ในแง่เศรษฐกิจว่า เป็นตัวการที่กำหนดว่าการศึกษาคือต้องการอะไร ที่ผมกล่าวมานี้ ชี้ให้เห็นถึงการมองการณ์ไกลของอ.ป๋วย ในการส่งคนรุ่นใหม่ไปศึกษาความ หลาย ๆ ด้าน เพื่อกลับมาพัฒนาประเทศ

อ.ป๋วยเป็นคนที่สร้างวินัยทางการเงินการคลัง ท่านเป็นคนริเริ่มวางระบบ รักรษาวินัยทางการเงินการคลัง กล่าวคือการดำเนินนโยบายการคลังในประเทศด้อยพัฒนา จะต้องเป็นนโยบายที่รักษาเนื้อรักษาตัวมากกว่าจะใช้จ่ายเงินเกินตัว ยิ่งสมัยอ.ป๋วย ล้าบามาก เพราะการเมืองรุนแรง การถูกบังคับขู่ขู่ขู่จากผู้มีอำนาจสมัยนั้น ใน เาเงินคลังไปใช้จ่ายรุนแรงมากกว่าสมัยนี้ ซึ่งประสบปัญหาทางการเงินการคลังไม่เหมือนกั และมีแนวโน้มจะใช้เงินมาก แต่เรามีเหตุมีผลกันมากกว่า ทุกคนยอมรับว่าบ้านเร หนี้สินมาก แต่ในขณะที่เดียวกันก็ต้องใช้เงินมาก มีโครงการมากมายที่ต้องทำ ปัญหาความไม่แน่นอนของระบบการเงิน ปัญหาการปิดกั้นสินค้ากับต่างประเทศ มากมาย สมัยนี้มีคน ๕๐ ล้าน สมัยก่อนเพียง ๑๘ ล้านคน จึงมีปัญหาแค่เรื่องการค้า กับวินัยทางเศรษฐกิจ ซึ่งสมัยนั้นอ.ป๋วยตั้งวินัยการเงินดีมาก ยังใช้ได้จนถึงทุกวันนี้

ผมเชื่อเหมือนกับที่อ.ป๋วยเชื่อว่า ระบบทุกวันนี้อย่างไรจะเป็นเศรษฐกิจ การค หรือการเมือง มันจะยืนหรือล้มอยู่ที่คน ดังนั้นการศึกษาต้องนำหน้า แม้ว่าจจะเ การวางแผนระยะยาว เราก็ต้องให้เวลา อ.ป๋วยเองสนใจในเรื่องการศึกษาและพัฒ ทรัพย์ากรมนุษย์มาก ดังนั้นในระยะหลัง ท่านจึงมาจับเรื่องการศึกษาโดยตรง

ผมคิดว่า คงจะไม่มีใครมาเป็นตัวแทนอ.ป๋วยได้ อาจารย์เปรียบเหมือนบิ แห่งคณะเศรษฐศาสตร์ยุคใหม่ของประเทศ ช่วงนั้นเป็นช่วงที่บุกเบิก ไม่มีใคร อย่งจริงจังนอกจากอ.ป๋วย ซึ่งผมเชื่อว่าถ้าเรามีแนวร่วมมาช่วยกันทำสักครั้งทำ

อาจารย์ที่เคยทำไว้ ก็จะได้ดีมาก ปัญหาทุกวันนี้ไม่สามารถแก้ด้วยคนหนึ่งคนใดได้ ต้องทำกันเป็นทีมในทุกองค์กร หากเป็นจริง บ้านเมืองเราก็ยังมีความหวัง”

สุพัตรา มาศดิตถ์

“โครงการพัฒนาชุมชนลุ่มน้ำแม่กลอง ท่านอาจารย์เป็นคนริเริ่ม โดยมีความคิดริเริ่มการพัฒนาที่ผ่านมาเป็นลักษณะต่างคนต่างทำ มันก็ไปไหนไม่ได้เท่าไร จึงลองลองโครงการแบบ ‘เบ็ดเสร็จ’ คือเอาฝ่ายทำมาหากิน พวกมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์เข้ามา เอาฝ่ายสุขภาพอนามัยจากมหาวิทยาลัยมหิดลเข้ามา และฝ่ายจัดตั้งโครงการจากธรรมศาสตร์ โดยท่านเป็นผู้อำนวยการโครงการ ตอนนั้นดิฉันเป็นเลขาโครงการฝ่ายธรรมศาสตร์ เลยได้ใกล้ชิดกับท่านมาก ทุกเสาร์อาทิตย์อาจารย์จะพาพวกเราไปเยี่ยมโครงการตามต่างจังหวัด แถบนครปฐม เพชรบุรี ราชบุรี อาจารย์ไปรับฟังผู้ปฏิบัติงานที่ใช้ชีวิตอยู่ในหมู่บ้านว่ามีปัญหาอะไรบ้าง หลายครั้งเห็นชาวบ้านไม่มีความพยายามที่จะเข้าใจแม้แต่เรื่องง่าย ๆ แต่ท่านจะไม่มองว่าไม่เข้าใจ กลับเห็นว่าเขาฉลาดมาก อยากลองภูมิพวกเรา ท่านก็สนุกพอที่จะนั่งตียงพูดคุยได้ทั้งคืน

จริง ๆ แล้วประทับใจท่านมากก่อนหน้านั้น คืออ่านจากเรื่องที่ท่านเขียน ‘คุณพ่อกับชีวิต ปฏิทินแห่งความหวัง จากครรภ์มารดาถึงเชิงตะกอน’ เห็นว่าท่านไม่เก่งแต่เขียน แต่ท่านทำอย่างนั้นจริง ๆ แนวของท่านอยู่ตรงนั้น แล้วเราก็ประทับใจก่อนแล้ว อย่างเรื่อง ‘สันติประชาธรรม’ ท่านเป็นคนเรียกร้องมาก บางครั้งท่านก็พวกเราวิจารณ์ว่าเรื่องบางเรื่องไม่น่าสันติเลย แต่การที่ท่านเห็นอะไรมามาก พอผ่านไป ก็ถูกของท่าน

ตอนเป็นอธิการบดี นักศึกษาลงคะแนนให้ท่านท่วมท้น แต่นักศึกษาผิดหวังว่าท่านต้องเข้าข้างพวกเขาทุกอย่าง แต่ท่านมีจุดยืน พยายามให้นักศึกษาทำตาม ลอง ไม่ใช่มาใช้กำลังบีบบังคับกัน นักศึกษาหาว่าท่านเป็นเผด็จการ ข้างนอก

ก็มองว่าท่านปลุกระดมให้ท้ายนักศึกษา วันหนึ่ง มีการประชุมทะเลาะกัน นักศึกษาจะเอาสิ่งที่คุณต้องการให้ได้ ท่านก็บอกว่าไม่ใช่หลักการ เขาก็หาว่าท่านเผด็จการ ท่านย้อนว่า 'คุณลองถามตัวเองว่าใครเป็นเผด็จการ คุณทำตามเกณฑ์หรือเปล่า กับการที่คุณไปชี้หน้าตำคนอื่นว่าเป็นเผด็จการ' ส่วนอีกฝ่ายเข้าใจว่า ทำไมท่านต้องไปช่วยคนจน ในขณะที่ท่านอยู่ได้สบาย ๆ ก็กลายเป็นเสียงซ้ายไป

สิ่งหนึ่งที่ท่านเจ็บปวดมากก็คือ ตอนที่ท่านถูกตบหูโทรศัพท์ จากนายดำที่ไม่ได้รับคำสั่ง แต่อยากประจบเจ้านาย จะจับตัวท่านไว้ แต่ท่านก็ถูกล้อยหลังท่านเดินทางมาฮาวาย ดิฉันเรียนอยู่ที่นั่นเจอท่าน ท่านเล่าแล้วน้ำตาไหล ความคับแค้นใจ พวกเราที่อยู่ที่นี่รู้ว่าท่านไม่เคยร้องไห้มาก่อน ท่านทำเพื่อคนอื่นโดยตลอด แต่ทำไมสิ่งที่ท่านได้รับคืออย่างนี้ เป็นครั้งแรกที่พวกเราเห็นน้ำตาไหล พวกเราแค้น ท่านก็เป็นฝ่ายปลอบ แล้วบอกให้พวกเราช่วยกันด้วยสันติวิธี

หลังจากที่ท่านไม่สบายแล้ว พอเรียนจบดิฉันก็พยายามเก็บเงินบินจากฮาวายเยี่ยมท่านที่อังกฤษ วันแรกที่เห็นท่าน ช็อคมากจริง ๆ ต่างคนต่างสวมกอด ตีร้องไห้โย ท่านเพียงน้ำตาซึม ท่านเข้มแข็งกว่ามาก ท่านปลอบดิฉัน แม้ท่านจะพูดได้แต่ก็รู้จากสัมผัสที่ท่านปลอบ ดิฉันพาท่านไปเดินเล่นในปาร์คทุกวัน พอกลับเมืองไทยก็รู้ว่าสิ่งที่ท่านต้องการคือ จดหมาย กำลังใจจากเมืองไทย อย่างนี้พยายามเขียนถึงท่านบ่อย ๆ ถ้าท่านได้รับจดหมายบ้าง ท่านคงดีใจ ตัวเราบางวัน ๆ ไม่ได้เขียน แต่ที่แน่ ๆ วันเกิด วันปีใหม่มustส่งจดหมาย พยายามเรียกคนที่สนิทกับท่านให้ช่วยเขียนจดหมายไปหาท่าน

ท่านเป็นคนอนุเคราะห์คน ไม่ใช่กับแค่คนรู้จัก คนอื่น ๆ หรือกับเด็ก ๆ ท่านมีความเอ็นดูห่วงใย มีครั้งหนึ่ง เพื่อนดิฉันที่ธนาคารฝากถามปัญหาทางการเงินการ ท่านก็อธิบายให้เสร็จ แถมให้ดิฉันนำเพื่อนมาคุยกับท่านก็ได้ เพื่อนคนนั้นซาบซึ้งมากที่ท่านให้เกียรติกับคนเล็ก ๆ อย่างเขา ทุกวันนี้ ที่ดิฉันยังทำงาน ยังต่อสู้ได้ตลอด ส่วนสำคัญก็มาจากท่าน ที่หล่อหลอมความคิดให้เข้มแข็ง โดยเฉพาะความซื่อสัตย์ที่มีต่อประชาชน มันชัดเจนมากจริง ๆ

เมืองไทยคนดีไม่ค่อยได้เห็น รู้เลยว่าถ้าไม่เกิดเหตุการณ์ ๖ ตุลา ท่านคงไม่ไป

เนปวญเพราะเราคนไทยส่วนหนึ่งทำให้ท่านเป็นอย่างนี้ พวกเรายังคงต่อว่าท่านว่า คราวหลัง ๑๔ ตุลา ๒๕๑๖ ใคร ๆ เรียกร้องให้ท่านเป็นนายกฯ ท่านกลับบอกว่า ไม่ได้แสวงหาอำนาจ ไม่ต้องการอย่างนั้น พวกเราจึงว่าเพราะท่านไม่แสวงหา หากท่านรับในครั้งนั้น ท่านจะวางพื้นฐานอะไรได้อีกมาก ๑๔ ตุลา ประชาชน านามา แต่ดูแลไม่เป็น ก็กลายเป็นว่าคืนกลับไปให้เขาอีก แล้วเขาก็แนบเนียน เก่า ท่านย้อนกลับมาว่า พูดอย่างนี้ไม่ได้หรอก เหตุการณ์มันผ่านไปแล้ว

ดิฉันเคยท้อถอย เคยเบื่อหน่าย แต่พอคิดถึงท่านแล้ว ยังไม่ได้ ๑ ใน ๑๐๐ ของ งานทำเลย หลายคนถามว่าเอาพลังมาจากไหน บางครั้งเกือบจะหมดเหมือนกัน พยายามทำทุกอย่างที่ทำได้ เพื่ออย่างน้อยท่านจะได้ดีใจ ที่ดิฉันซึ่งเป็นคนหนึ่ง มั่งมีความหวังไว้ได้ทำอะไรที่เป็นคุณประโยชน์บ้าง

ดิฉันมองว่า ท่านอยู่เมืองนอก ก็มีความสุขแล้ว ไปทุกครั้งก็ถามว่าท่านจะกลับ ร ท่านสิ้นหัว การที่คนเรียกร้องให้ท่านกลับ ดิฉันเห็นต่างออกไป ในเมื่อท่าน วมสุข ให้ท่านกลับมาเจ็บปวดอีกทำไม แม้จะเป็นความหวังดีก็ตาม อ.เสนห์ ริกเคยพยายามจะให้ท่านเดินทางมาเปิดสมาคมสังคมนิยมศาสตร์ที่ท่านมีส่วนในการ ั้ง คือหาเรื่องให้ท่านกลับมาถ้าท่านต้องการ ท่านก็เลือกที่จะอยู่เมืองนอก กลับ ี่นี้คงไม่มีความสุข ปัจจุบันท่านอยู่อย่างสันโดษและคงเข็ดขยาดเมืองไทย”

เมื่อสุภา ศิริमानนท์ ไปเยี่ยม ดร.ป๋วย ที่ลอนดอน

อังคาร, ๔ ตุลาคม ๒๕๐๖

เรียน คุณณัฐพัฒน์ ที่รักและนับถือ

ก่อนอื่นทีเดียว ผมต้องขอภัยที่ทำให้เด็กของคุณต้องเสียเวลาเดินทาง บ้านผม เพื่อขอรับข้อเขียนสั้น ๆ เกี่ยวกับคุณป๋วย อิงภากรณ์ตามที่ผมเองได้ แต่แล้วผมก็ลืม และต้องเลื่อนมาเป็นวันนี้

ว่าที่จริง สิ่งที่จะเขียนถึงคุณป๋วยฯ นั้นก็คงจะไม่มีอะไรมากดังที่ผมได้ แก่คุณไว้แล้วในวันที่เราพบกัน ความตั้งใจของผมในการที่ถือโอกาสเดินทาง ลอนดอนเมื่อปลายเดือนเมษายนที่แล้วมานี้ ก็คือการไปเยี่ยมเยียนคุณป๋วยฯ จุดประสงค์อย่างอื่นอีกเพียงประการเดียว ผมได้เดินทางไปพร้อมกับภรรยา ผู้ที่เดินทางร่วมกันไปในเที่ยวบินนั้นก็คืออาจารย์ฉลบทศลัยย์ พลางกูร เจ้าของโรงเรียน ดร.โณทยาน กับครูจตุพรฯ ซึ่งเป็นเลขานุการของท่าน อาจารย์ฉลบทศลัยย์ฯ เดินทางอังกฤษทุกปีในระหว่างหยุดเทอมใหญ่ เธอสำเร็จการศึกษาจากที่นั่นและเธอมี ซึ่งตั้งรกรากอยู่ที่นั่นคนหนึ่ง

แต่เราก็ได้นัดหมายกันไว้ว่าระหว่างเวลา ๔ วันที่ผมและภรรยาพำนักอ

จนตอนนั้น เราจะได้ถือโอกาสไปเยี่ยมเยียนคุณปวैया ด้วยกัน อาจารย์ชลัยย์ฯ มีความสนิทสนมคุ้นเคยกับคุณปวैया และครอบครัวมาก เนื่องจากเป็นเพื่อนอังกฤษรุ่นใกล้เคียงกัน

เราได้กำหนดหมายที่จะพบกันในวันหนึ่ง ณ สถานีรถไฟวอเตอร์ลู อาจารย์ชลัยย์ฯ และเลขานุการของเธอพำนักอยู่ที่บ้านบุตรรี่ซึ่งอยู่เหนือกรุงลอนดอน ดินทางเข้ามาโดยทางรถไฟ ส่วนผมและคุณจินดาฯ พักอยู่กับเพื่อนซึ่งไปตั้งแหล่งอยู่ชานกรุงลอนดอนทางใต้

อย่างไรก็ดี การนัดพบของเราเป็นไปด้วยความสะดวกราบรื่น เนื่องจากอาร์ยฉลบชลัยย์ฯ เองก็ชำนาญชาญในการใช้ยานขนส่งสาธารณะของประเทศนั้น เพื่อนของผมก็สันตติจิตเจตนาเท่า ๆ กัน ทั้งยังมีรถยนต์ส่วนตัว ทำให้สะดวกสบายมาก

ลืมเรียนไปว่าเพื่อนของเราคนนี้ชื่อคุณอินสม ไชยชนะ อาชีพของแกในขณะนั้นเชี่ยวชาญพิเศษในทางขยายภาพถ่ายที่เป็นสีของสำนักสื่อข่าวรอยเตอร์ส

ในการไปเยี่ยมคุณปวैया นั้น ตามความรู้สึกของผมเอง ถ้าหากไม่ได้อาศัยนต์ส่วนตัวของคุณอินสมฯ แล้วก็น่าจะเสียเวลาและวุ่นวายมาก ทั้ง ๆ ที่เราก็มีบ้านของคุณปวैया อยู่กับมือ และทั้ง ๆ ที่อาจารย์ฉลบชลัยย์ฯ ก็เคยเดินทางมาเยี่ยมอยู่เกือบทุกปี เหตุที่ผมกล่าวว่าจะต้องเสียเวลาและวุ่นมากก็เพราะบ้านของคุณปวैया ตั้งอยู่ในทำเลที่เงียบ และลักษณะของบ้านแถบนั้นมันก็เหมือน ๆ กันไปหมด ถ้าหากจะเทียบก็คล้าย ๆ ทาวน์เฮ้าส์แถวบ้านหม้อของไทยเราสมัยโน้น แต่สะอาดสะอ้านกว่ามาก

คุณอินสมฯ ขับรถวนเวียนอยู่ราว ๒-๓ รอบ อาจารย์ฉลบชลัยย์ฯ ก็จำบ้านได้ ปรากฏว่าคุณปวैया ได้รอพบพวกเราอยู่แล้ว เนื่องจากอาจารย์ฉลบชลัยย์ฯ ได้โทรไปบอกมาตามมากาเรตกรรยาของคุณปวैया ไว้ล่วงหน้า การที่ต้องโทรศัพท์ล่วงหน้านั้นอาจารย์ฉลบชลัยย์ฯ บอกว่า ตามปกติมาตามมากาเรตไม่ปรารถนาให้ใครต่อใครที่ไม่คุ้นเคยมารบกวนคุณปวैया โดยไม่จำเป็น เพราะสถานะทางภาพของคุณปวैया มิใช่ปกติ และคุณปวैया ก็อยู่บ้านเพียงลำพังคนเดียว มาตามฯ ไปทำงาน พวกลูก ๆ ก็ไม่มีใครอยู่

คุณป่วยๆ ออกมาเปิดประตูรับบ้านรับพวกเราเอง จากสีหน้าและท รุสีกได้ทันทีว่ามีความตั้งใจมากทีเดียวที่จะได้พบพวกเรา เกี่ยวกับสถานะทางสุ นั้น ถ้าหากไม่คำนึงถึงการสูญเสียอย่างเดียวก็น่าจะเป็นปกติดีทีเดียว อ้วนขึ้นนิด มีมือขวารู้สึกว่าจะเคลื่อนไหวลำบากและสับสนไปบ้าง การรับฟังเท่าที่เห็นก็เข้า จะไม่มีอะไรขัดข้อง การพูดเท่านั้นแหละที่ทำได้ไม่เลย การทำความเข้าใจ คุณป่วยๆ จะสังเกตริมฝีปากของเราอย่างตั้งอกตั้งใจ ซึ่งก็รู้สึกว่าจะรู้เรื่อง แ ได้ตอบนั้นคุณป่วยๆ ต้องใช้มือ และต้องเขียนลงบนสมุดอย่างสั้น ๆ และ ด้วยมือซ้าย ผมกะเง็งเอาว่าคุณป่วยๆ เขียนหนังสือตัวหนึ่ง ๆ ต้องใช้เวลาประ ครึ่งนาทีหรือหนึ่งนาที แต่ถึงกระนั้นภาษาที่ใช้ก็เรียบร้อย

ผมเองเป็นเพื่อนของแกมานานปี เมื่อมาเห็นสภาพของแกยามนี้จิตใจ อย่ายิ่ง สมองที่เคยได้ชื่อว่าปราดเปรื่องและมีค่าเหลือเกินต่อบ้านเมือง พดิกกร เคยประกอบเคยบำเพ็ญให้ไว้แก่ประเทศชาติและประชาชน ในระดับซึ่งหากคนใ อื่นเทียบได้ยากทั้งในแง่ของสมรรถนะในแง่ของความซื่อสัตย์สุจริต แต่เดี่ยว มาตกอยู่ในสภาพซึ่งไม่ว่าผมหรือใคร ๆ ก็ตาม ไม่สามารถจะอธิบายได้อย่างถู ต้องตรงว่าน่าเสียดายและน่าเวทนาอย่างใดเพียงใด คุณป่วยๆ อาจจะใช้เวลาไ ไปด้วยการอ่านหนังสือต่าง ๆ ได้ แต่การนั่งอยู่อย่างนั้นชั่วนาตาปีตาชาตินี้ ออกจะทรมานพอใช้ ผมเป็นเพื่อน ดังนั้นผมอาจจะคิดมากไปก็ได้

พวกเราทุกคนที่ไปเยี่ยมเยียนวันนั้นต่างก็พยายามอย่างเต็มกำลังที่จะพูดหี ถึงสิ่งต่าง ๆ เพื่อให้คุณป่วยๆ มีความชื่นใจและรื่นเริง ได้ถ้ายรูปร่วมกันไว้ในรู ที่ไม่ได้พบปะกันมาตั้งแต่เกิดกรณี ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ และได้ส่งไปให้แก่แล้ว ข้อคิ หนึ่งที่เกิดขึ้นในขณะนั้นแต่ไม่ได้กล่าวออกไปสักคำเดียวก็คือ ยังไม่รู้ว่่าก่อนจะต่า กันไปเราจะได้พบกันอีกหรือไม่

ในตอนที่สงครามโลกครั้งที่ ๒ เสร็จสิ้นลงใหม่ ๆ ผมเองได้เคยเดินท กรุงลอนดอนและก็ได้อาศัยคุณป่วยๆ นี้แหละเป็นผู้พาไปชมสถานที่ต่าง ๆ รว ชมการแข่งเรือระหว่างมหาวิทยาลัยออกฟอร์ดกับมหาวิทยาลัยเคมบริดจ์ ซึ่งจัดขึ้ ช่วงระยะนั้นพอดี พาไปดูฟุตบอลคู่สำคัญซึ่งปรากฏว่าเราต้องเสียค่าบัตรถึงค ๒ ปอนด์ แต่ต้องยืนอยู่หลังอัฒจันทร์สูง และได้เห็นลูกฟุตบอลมันลอยโด่งขึ้นมา

-๓ ครั้ง ขณะนั้นคุณปวดยฯ ยังทำปริญญาเอกอยู่ ณ มหาวิทยาลัยลอนดอน ได้ไปชมสวนสัตว์ต่าง ๆ ของมหาวิทยาลัยฯ โดยเฉพาะอย่างยิ่งห้องสมุดอันมีชื่อเสียงอย่างยิ่งแห่งหนึ่งในโลก ซึ่ง มร.ซิดนีย์ เวบบ์ สถาปนาขึ้นไว้ แล้วตอนค่ำวันหนึ่งคุณปวดยฯ ได้ชวนไปกินอาหารค่ำที่บ้านและนั่งสนทนากันถึงปัญหาต่าง ๆ อันคาดหมายว่าจะปะทุขึ้นทั้งในเมืองของเราและทั้งในประเทศต่าง ๆ โดยทั่วไปในโลก ได้ว่าในวันนั้นสถานีวิทยของกรุงลอนดอนมีละครวิทยุเรื่องหนึ่งเป็นประวัติของระพุทธเจ้า ซึ่งเขาเล่นได้ดีและจัดลุ่มเสียงได้ดีน่าฟัง

ขณะนั้นยังไม่มีเครื่องมือสื่อสารที่เรียกว่า ทีวี

เมื่อเราลากคุณปวดยฯ กลับ แกยังเดินออกมาส่งถึงประตูรั้ว แข็งแรงผิ่ผายตมก็คาดไม่ถึงถูกเลยว่าเป็นความคิดจิตใจของคุณปวดยฯ จะเหงามเหมือนที่ผมรู้สึกชื่อเปล่า เราได้โบกมืออำลา ในตอนที่คุณอินสมฯ ขับรถเลี้ยวกลับ คุณปวดยฯ ยังยืนอยู่ที่ประตูรั้วจนเราลับตาไปเบื้องหลังร่างอันสง่าผิ่ผายและมีค่าอย่างเหลือเกินต่ออกานเมือง มาในยุคสมัยหนึ่งมีอดีตอันเต็มแน่น ทั้งด้วยความน่าปีติและความเศร้า-ลด นับวันอดีตเหล่านี้มันก็จะกลางเลือนไปจากความคิดของคนอกตัญญูทั้งหลาย แต่ผมก็ยังหวังอยู่เสมออย่างไม่เคยเปลี่ยนแปลงว่า ผู้ที่ระลึกถึงเขาด้วยความคิดอันแผ่แผ่แบบแน่นในความเป็นคนมีประโยชน์ก็จะต้องมีอยู่ และมีมากยิ่งขึ้น ๆ ขึ้นเรื่อยไปโดยลำดับ

โลกและสังคมมนุษย์มิได้แล้งน้ำใจเสียทีเดียวหรอก

จากผมเอง

สุภา ศิริमानนท์

พบอาจารย์ป่วยที่ลอนดอน

ระพี สาคริก

ผมออกเดินทางไปประชุมกรรมการอนุรักษทรัพย์ากรธรรมชาติระหว่างปร
สาขาพันธุ์ไม้ ที่กรุงลอนดอน และได้รับเชิญไปเป็นผู้บรรยายทางวิชาการในโ
ที่ราชสมาคมพืชกรรมแห่งประเทศไทยอังกฤษมีงานฉลองครบรอบร้อยปีในสาขากลั
โดยออกจากกรุงเทพฯไปเมื่อคืนวันที่ ๑๕ มีนาคม ๒๕๒๘ ที่กรุงลอนดอนยัง
และมีหิมะลงเป็นช่วง ๆ ในขณะที่กรุงเทพฯเริ่มร้อนระอุ

คณะจัดทำหนังสือที่ระลึกวันเกิดอ.ป่วย อึ้งภากรณ์ ที่มหาวิทยาลัยธรรมศ
เมื่อวันที่ ๙ มีนาคม ๒๕๒๘ ได้ฝากหนังสือจำนวน ๓ เล่มไปให้อ.ป่วยฯ ด้วย

ผมไปถึงลอนดอนเช้าวันที่ ๑๖ มีนาคม ได้โทรศัพท์ไปเพื่อขอเข้าเยี่ยม
อาจารย์ ก็ได้รับความกรุณาตอบจากครอบครัวทันทีว่า ให้ไปเยี่ยมได้ในวันจัน
๑๘ มีนาคม เวลาบ่าย ๓ โมง คนไทยที่นั่นหลายคนกล่าวกับผมว่า ปกติจะไม่ค
ใครได้เข้าพบ เพราะทางครอบครัวไม่ประสงค์ให้คนไปรบกวน เนื่องจากเกรงว่า
ความกระทบกระเทือนทางด้านจิตใจไปให้ท่าน

บ้านอ.ป่วยเป็นบ้านแบบตึกแถวเล็ก ๆ เพียงคูหาหนึ่ง แบบชีวิตบ้านคนอง
ทั่ว ๆ ไประดับธรรมดา ๆ ห่างจากกลางใจเมืองออกไปประมาณค่อนข้างโม
ทางรถยนต์ บริเวณนั้นสงบเงียบ ผมไปถึงหลังกำหนดที่ได้นัดหมายไว้ประ

นาที่เนื่องจากการจราจรติดเล็กน้อย

หน้าบ้านมีสนามหญ้าเล็ก ๆ มีรั้วเหล็กเตี้ย ๆ กั้นไว้เป็นขอบเขตของแต่ละคน สามารถเอื้อมมือข้ามส่วนบนของรั้วเข้าไปเปิดดอกกลอนได้โดยง่าย ผมกดกริ่งสัญญาณที่ประตูบ้าน ๒ ครั้ง เว้นระยะกันพอสมควร ในใจขณะนั้นก็คิดว่า คงจะมีคนในบ้านออกมาเปิดประตูรับ แต่พอประตูเปิดออก ภาพที่ผมมองเห็นตรงหน้าก็ให้รู้สึกตื่นเต้นมาก เพราะผู้ที่เปิดประตูรับผมคือตัวท่านเอง

ในสมัยที่ผมทำงานเป็นอธิการบดี ท่านเป็นอธิการบดีอีกมหาวิทยาลัยหนึ่ง และโครงการพัฒนาลุ่มน้ำแม่กลองทำร่วมกันโดยท่านเป็นประธานโครงการ เราก็มักได้ติดต่อสนทนากันเป็นส่วนตัว นอกจาก “งานเป็นงาน เราต่างก็ทำงานให้ดีที่สุดเท่าที่จะทำได้” แต่เมื่อ “ชีวิตคนต้องตกทุกข์ได้ยาก บนพื้นฐานที่ไม่น่าจะเกิดขึ้น” มักให้ความสนใจเป็นพิเศษ

ผมทราบว่า ชีวิตอ.ป่วยในระยะที่ผ่านมา ได้รับความกระทบกระเทือนทางจิตใจมากจนเกิดเป็นปัญหาแก่ร่างกาย ถึงสภาพซึ่งแทบจะช่วยเหลือตัวเองไม่ได้ แต่ระยะก็เริ่มฟื้นตัวขึ้นบ้างเล็กน้อย ผมสังเกตเห็นสภาพร่างกายแต่ละส่วนโดยทั่ว ๆ ไปมีความเรียบร้อย หน้าตาสดใส แต่มือทั้ง ๒ ข้างก็ยังเคลื่อนไหวและแบออกได้เพียงบางส่วนอย่างสังเกตเห็นได้ชัด

ท่านยื่นมือกางแขนมาหาผมด้วยใบหน้าที่แสดงความดีใจอย่างเปิดเผย พร้อม้วยเสียงหัวเราะเบา ๆ อยู่ในลำคอ

ผมทราบว่าท่านอาจารย์ยังพูดไม่ถนัด เพียงแต่เสียงหัวเราะเบา ๆ อย่างต่อมือถึงกันตลอดเวลา จึงได้จับมือท่านขึ้นมากุมไว้ และไหว้ท่านทั้ง ๆ ที่มีมือท่านอยู่ในมือผม ผมกุมมือไว้อีกนานพอสมควร มันทำให้พูดอะไรไม่ออกและบอกไม่ถูกว่ากำลังคิดอะไรต่ออะไรบ้าง รู้แต่ว่ากระแสดความรู้สึกนึกคิดในตนเองมันดิ่งลึกลงไปเรื่อย ๆ โดยไม่มีพลังใดจะสามารถยับยั้งได้

ท่านได้นำผมเข้าไปสู่น้องนั่งเล่นขนาดเล็ก ซึ่งมีเก้าอี้ตั้งอยู่ ๓ หรือ ๔ ตัว ทางขวามือทางซ้ายมีโทรทัศน์ตั้งอยู่บนโต๊ะขนาดย่อมเครื่องหนึ่ง ฝาซึ่งอยู่ด้านหลังของโถงนี้ถูกดัดแปลงเป็นชั้นหนังสือ มีหนังสือวางอยู่จำนวนหนึ่ง

ท่านอาจารย์พยายามยื่นมือมารับเสื่อกันหนาวที่ผมเพิ่งถอดออกมาถือไว้เพื่อ

นำไปแขวน แต่ผมได้รับน้ำมันไปแขวนเสียเองก่อน แล้วท่านก็เชิญให้ผมนั่งด้วยท่าแหวนการพูดซึ่งผมรู้ได้เอง ผมสังเกตเห็นริมผ้าห้อยด้านซ้ายมือ มีเก้าอี้ตั้งอยู่ ๓ เก้าอี้ตัวที่ท่านจัดไว้สำหรับนั่ง ผมเข้าใจว่าได้ถูกทำขึ้นโดยเฉพาะ เพราะมีเท้าแขนหนึ่ง สำหรับใช้วางสิ่งของเล็ก ๆ น้อย ๆ ได้ ผมได้นั่งลงตรงตัวซึ่งติดอยู่กับดังกล่าวนี้

หลังจากที่ผมและท่านได้นั่งลงเรียบร้อยแล้ว ผมทราบทันทีว่าบรรยากาศขณะนี้ได้จัดไว้สำหรับผมกับท่านเท่านั้น แสดงถึงการให้เกียรติอย่างเต็มที่ เพราะนอกจากเรา ๒ คนโดยเฉพาะแล้ว ก็ไม่มีใครอื่นอีก แม้แต่สมาชิกคนใดในครอบครัวของท่าน

ผมเป็นฝ่ายเอ่ยขึ้นก่อนว่า คณะจัดทำหนังสือที่ระลึกวันคล้ายวันเกิดท่านอาจารย์ ที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ได้ฝากหนังสือ ๓ เล่มมามอบให้แก่ท่าน พร้อมทั้งตั้งหนังสือทั้ง ๓ เล่มนั้นออกมาจากซองซึ่งผมกำลังถืออยู่ในอีกมือหนึ่ง ส่งให้ท่านมือ ท่านรับไปพิจารณาดู โดยเริ่มต้นจากภาพหน้าปกซึ่งเป็นภาพครึ่งตัวของท่านครูหนึ่ง แล้วก็พลิกไปสู่นาที ๒ ซึ่งคณะผู้จัดทำได้เขียนไว้ว่า “วันแห่งความปิติ” ท่าชีตรงนี้และหยุดนิ่งอยู่ครูหนึ่ง แล้วก็ผ่านสายตาไปสู่สารบัญเรื่อง ใช้นิ้วมือนี้วนๆ ซึ่งยังเหยียดไม่ได้ตรงเต็มที่ ซึ่งรายการโล่เรื่อยลงมา จนมาหยุดนิ่งอยู่ตรงบทความผมเขียนไว้ “ระลึกถึงอ.ปวย” พร้อมด้วยชื่อผมผู้เขียนเรื่องอยู่ข้าง ๆ ท่านหันมายิ้มกับผมอีกครั้งหนึ่งและยังคงขี้อยู่ตรงนั้นอีกชั่วคราว ซึ่งผมเดาความหมายเอาไว้ว่า พยายามแสดงให้เห็นว่า จำผมได้ดี และมีความปลื้มปิติในการที่หลายคนได้แสดงความระลึกถึงท่าน ผลงานที่ท่านได้ทำไว้ให้แก่ประเทศไทยในอดีต

ในที่สุดท่านก็วางหนังสือลงบนโต๊ะที่อยู่ติดด้านขวามือของท่าน แล้วก็หันหน้ามามองผมซึ่งนั่งอยู่ทางด้านซ้าย สายตาเราทั้งคู่ประสานกันและกันและหยุดนิ่ง ผมเป็นฝ่ายที่พูดขึ้นก่อน แต่ก็รู้สึกค่อนข้างยากลำบากเอามาก ๆ ว่า “ท่านอาจารย์ดูร่างกาและหน้าตาสดใสครับ” ท่านหัวเราะในลำคอเบา ๆ ติดต่อกันเป็นระยะ ๆ แต่สายตาทั้งหมดของท่านมองตามผมอย่างคล้ายกับจะพยายามบอกถึงความรู้สึกปิติยินดี แต่ท่านก็พูดไม่ได้ด้วยปาก

เพียงเวลาชั่วคราวที่ผ่านไป มันทำให้ผมเริ่มรู้สึกว่ กระแสการหัวเราะของท่านอาจารย์นั้น แท้จริงก็คือภาษาจากหัวใจของท่านนั่นเอง เนื่องจากท่านไม่สามารถ

เขาพูดที่เป็นวัตถุได้ถนัด

ผมมองดูท่านด้วยความสะท้อนใจ ต่างคนต่างนั่งกันอยู่ครู่หนึ่งแต่สายตาไม่ละ
กันและกัน น้ำตาแห่งความรู้สึกเห็นใจและตื่นตันใจไหลร่าออกมาปริมอยู่ที่
แก้มทั้งคู่ของผมและของท่านด้วย เรานิ่งกันอยู่นานเพียงใดไม่ได้สนใจ ในทรวงอก
ความรู้สึกเหมือนมีวัตถุสิ่งหนึ่งมาทับหัวใจให้หุดบลงมาเหลือเพียงส่วนเล็ก ๆ และ
ไม่นาน แล้วเสียงหัวเราะเบา ๆ ก็ดังเสมือนคลื่นที่มีชีวิตชีวา ออกมาจากส่วนลึกของ
ของท่านอีก

ผมเริ่มพูดขึ้นด้วยประโยคสั้น ๆ ว่า “เราระลึกถึงท่านอาจารย์เสมอ” แล้วล้าคอ
ดิ่งทรวงอกของผมก็กลับเข้าสู่สภาพตีบตันอีก ใจผมรู้สึกสะท้อน และยังคิดถึง
ก็ยิ่งสะท้อนหนักขึ้น

ในบรรยากาศอันเงียบสงบ และท่ามกลางสภาพทางร่างกายของอ.ป๋วย อึ๊ง-
กรณ์ ที่ปรากฏอยู่ตรงหน้าผม มั่นวังเวง จนอดที่จะหวนกลับไปคิดถึงอดีตไม่ได้
ในสมัยหนึ่ง ท่านอ.ป๋วยฯ ดำรงตำแหน่งผู้ว่าราชการนครแห่งประเทศไทยอันเป็น
บ้านที่คุมการเงินและการเศรษฐกิจของชาติ สมัยที่จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์กุม
จากการบริหารประเทศอยู่ ท่านอ.ป๋วยผู้นี้ก็สามารถนำธนาคารแห่งประเทศไทยให้
ยุบธนาคารตนเอง และก้าวไปอย่างเป็นตัวของตัวเองได้ โดยไม่ตกอยู่ภายใต้อิทธิพล
อำนาจส่วนบุคคลของใคร และยังได้พัฒนาโครงสร้างทางวิชาการของธนาคารให้
หลักสำคัญ ๆ ไว้หลายเรื่องจากการมองโดยสายตาประชาชนทั่วไป นอกจากนั้น
เฉพาะแต่ท่านจะเป็นอธิการบดีมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ผู้ริ่สุภาพการณ์ของมหา-
ลัยอย่างแท้จริงเท่านั้น แต่ในสาระจริงของงานที่ทำ อ.ป๋วยได้มีบทบาทและ
งานมากมายในด้านการพัฒนาสังคม การเศรษฐกิจ และการศึกษาของชาติ

แต่สภาพชีวิตของท่านซึ่งผมได้เห็นอยู่ในขณะนี้ มันทำให้รู้สึกสะท้อนใจมาก
และครอบครัวต้องระหกระเหินมาอยู่อย่างโดดเดี่ยวในดินแดนซึ่งมันไม่ใช่บ้านเกิด
จากความอบอุ่น แต่ว่าเจ้าของแผ่นดินเขายังกรุณาเปิดโอกาสกว้างให้ท่านใช้
อยู่ได้ แต่ละคนต่างก็ทราบกันดีว่า ในด้านจิตใจนั้นคนเราที่เกิดมาต่างก็มีส่วน
นั้นอยู่กับแผ่นดินถิ่นเกิดด้วยกันทั้งนั้น สภาพเช่นนี้หรือที่เป็นผลตอบแทนคุณ-
มิตีที่บุคคลผู้อุทิศทั้งชีวิตและจิตวิญญาณให้แก่แผ่นดินพึงได้รับ ถ้าหากการมองสิ่ง

ทั้งหลาย ไม่ยึดติดอยู่แต่เพียงส่วนที่เป็นวัตถุเท่านั้น แต่ละคนย่อมคิดกันได้เอง
สภาพของอ.ปวยที่ผมเห็นอยู่ในขณะนั้น มันส่ง “ผลสะท้อน” ในการวิเคราะห์
ให้กลับไปสู่สิ่งซึ่งเป็นสาเหตุพื้นฐานในอดีตได้ชัดเจนว่า เจตนารมณ์ในส่วนลึกของ
ท่าน “ทำเพื่อใคร มุ่งหวังอะไร และมีความจริงใจ จริงจังต่อการกระทำหรือ
เพราะกระแสความตั้งใจจริงภายในจิตที่มั่นคง ได้พบกับแรงปะทะจนสะ
กลับมามีส่วนเป็นอันตรายแก่ตนเองเป็นประจักษ์พยานแห่งความจริง

ท่านหยิบสมุดเขียนเยี่ยมที่เสียอยู่ในตะกร้า ซึ่งวางอยู่ที่พื้นด้านซ้ายมือของ
ด้วยมือซ้ายที่พอจะหยิบอะไรต่ออะไรได้บ้าง แม้ว่าบางนิ้วจะยังเคลื่อนไหวไม่ได้
ปกติ ขึ้นมาเปิด พลิกไปที่ละหน้า พร้อมทั้งชี้ให้ผมดูชื่อบุคคลซึ่งมีทั้งไทยและ
ประเทศด้วยใบหน้ายิ้มอย่างผู้มีอารมณดี ผมได้เห็นรายชื่อหลายต่อหลายคนที่ผม
แต่ผมก็ไม่มีอารมณ์ที่จะจำว่าใครเป็นใคร ในที่สุดท่านก็ได้วางมันลงไว้ในตะกร้า
เดิม

ผมละเว้นต่อการนำเอาสิ่งนี้อาจเป็นปัญหาในการต้องขบคิดและกระทบใ
คุยกับท่าน แต่พยายามนำเอาเรื่องราวเกี่ยวกับบรรดามิตรและลูกศิษย์ท่านทาง
ไทย ไปคุยให้ท่านฟัง โดยเฉพาะในส่วนซึ่งคิดว่าน่าจะช่วยให้ท่านสบายใจ แต่ค
รู้สึกในส่วนลึกของจิตใจผมเองที่มีต่อสภาพชีวิตท่านเองในขณะนั้น มันส่งกร
ปะปนออกมาด้วย ทำให้การคุยจากผมไม่ราบรื่นเท่าใดนัก แต่มีอาการสะดุด
ระยะ ๆ และในที่สุดก็เข้าสู่ความเงียบสงัดลงโดยปราศจากการเคลื่อนไหวใด ๆ
บรรยากาศนั้นโดยสิ้นเชิง มารู้สึกตัวอีกครั้งหนึ่ง จึงยกนาฬิกาข้อมือตนเองขึ้นดู
เป็นการเริ่มต้นและกล่าวว่า “ผมคงจะต้องลาก่อน อยากให้ท่านอาจารย์พัก
มาก ๆ” ท่านคงทำได้อย่างดีที่สุดในการรับทราบคำพูดจากผมด้วยการหัวเราะเบา ๆ
มาจากส่วนลึกของลำคอ

“ขอให้ท่านอาจารย์มีสุขภาพสมบูรณ์ยิ่งขึ้นไปเรื่อย ๆ และคงจะได้กลับ
อยู่กับเราที่เมืองไทย” ผมกล่าวต่อ ท่านได้ยื่นมือข้างซ้ายมาหา พร้อม ๆ กัน
มือทั้ง ๒ ข้างของผมก็ได้ยื่นไปกุมไว้โดยสัญชาตญาณธรรมชาติ และบิกระ
ระหว่างกันและกันเบา ๆ แต่แนบแน่น เป็นเวลานานเท่าใดผมบอกไม่ได้ แล้ว
ไหว้ท่านทั้ง ๆ ที่มีมือเรายังคงกระชับกันแน่น

เราลุกขึ้นยืนพร้อม ๆ กันดังนัดหมาย หลังจากที่มือซ้ายของผมได้เอื้อมไปหยิบกล้องถ่ายรูปซึ่งผมวางมันไว้บนโต๊ะในขณะที่ไปถึง และหยิบเสื้อคลุมกันหนาวที่วางคู่อกทางหนึ่งมาพาดไว้ที่แขนแล้ว เราก็เดินผ่านประตูห้องนั่งเล่นออกมาด้วยกันอย่าง ๆ เลี้ยวขวาผ่านทางเดินแคบ ๆ เพื่อออกสู่ประตูบ้านซึ่งมีลักษณะเป็นประตูคนเดียว ผมจับมือท่านและไหว้ท่านอีกครั้งหนึ่ง ก่อนการผ่านออกประตูและลงบันไดโย่ง ๒-๓ ชั้นมาสู่สนามหญ้าเล็ก ๆ หน้าบ้าน ซึ่งมีเนื้อที่อยู่ที่ประมาณ ๕ คูณ ๕ เมตรนั้นจะได้

เมื่อถึงประตูรั้วหน้าบ้านที่เป็นประตูเหล็กซึ่งขนาดเล็ก สูงจากพื้นดินประมาณเมตร ผมหันหน้ากลับไปมองสู่ประตูบ้านอีกครั้งหนึ่ง ภาพที่ผมเห็นก็คือ ประตูยังคงเปิดไว้ ตัวท่านยังยืนนิ่งอยู่ที่ธรณีประตูนั้น ใบหน้ายิ้มอย่างเปิดเผยแต่แววดาบจึงมาที่ผมอย่างแสดงความเป็นธรรมชาติ และมีข้างหนึ่งยกขึ้นโบกให้ผมอยู่ตลอดเวลา

ผมก้าวออกจากประตูรั้วมาด้วยความรู้สึกในจิตใจที่ระเหย เอื้อมมือข้ามรั้วไปสักรอนผิด ๆ ถูก ๆ เสียงดังแกร๊ก ๆ ยกมือขึ้นไหว้ท่านอีกครั้งหนึ่งในระยะไกลว่าเดิม แล้วก็หันหลังก้าวเท้าข้ามทางเดินเท้าริมถนนแคบ ๆ ขึ้นรถยนต์ที่จอดอยู่ โดยที่ลูกศิษย์ผมคนหนึ่งซึ่งทำงานอยู่ที่ลอนดอนเป็นผู้จัดรถและคนขับให้ ผมปิดกระจกรถ ยกมือไหว้ท่านผ่านทางหน้าต่างอีกครั้งหนึ่ง เห็นท่านยังคงยืนยิ้มละมือน้อยคงโบกให้ผมอยู่ตลอดเวลา ผมยกมือขึ้นโบกตอบ และภาพท่านอ.ป๋วยบนหน้าที่ยิ้มอย่างเปิดเผยของท่าน ดวงตาซึ่งแสดงความจริงใจของท่าน และมีข้างหนึ่งซึ่งกำลังโบกให้ผม ก็ค่อย ๆ ห่างออกไป ห่างออกไปทางเบื้องหลังของผม กล่อออกไปจนกระทั่งลับไปจากสายตาของกันและกัน

ผมนั่งนิ่งมาในรถเหมือนถูกสะกด ในที่สุดคนขับรถก็เป็นฝ่ายถามผมขึ้นก่อนว่า "ทำไมใช้เวลาเรื่อนักล่ะครับ" ผมตอบสั้น ๆ ว่า "ส่งสารท่าน ไม่อยากรบกวนท่านมากเกินไป" แล้วผมก็นั่งนิ่งต่อมาอีกเป็นเวลานาน มันนานเท่าใดผมไม่อาจบอกได้ ตบใจเกิดคำถามที่ค่อนข้างจะสับสนอยู่ ๒ ประเด็นเป็นอย่างน้อย

ปกติผมเป็นคนชอบถ่ายภาพ ไม่ว่าจะไปไหนก็ตาม ผมมักพกกล้องถ่ายรูปและถ่ายภาพจนเป็นนิสัย แต่ครั้งนี้ทั้ง ๆ ที่ผมก็ถือกล้องถ่ายรูปไปด้วย และเป็น

กล้องแบบอัตโนมัติเต็มที่ เพราะถ่ายง่าย รวดเร็ว เนื่องจากไม่มีงานละเอียดประ
อะไรที่จะต้องใช้กล้องอีกกล้องหนึ่งซึ่งมีความละเอียดเป็นพิเศษ

ระหว่างการนั่งคุยกับท่านอ.ปวิญ ผมนำมันวางไว้บนโต๊ะเล็ก ๆ ข้างซ้าย
ตัวผมเหมือนสิ่งที่ปราศจากความหมาย และเมื่อลากลับก็หยิบมันกลับมาด้วยโ
ปราศจากความรู้สึกว่าจะต้องขอถ่ายรูปท่านอาจารย์เลย

ระหว่างที่นั่งคุยกัน ท่านหยิบสมุดเซ็นเยี่ยมขึ้นมาเปิดให้ผมดูรายชื่อแขกที่
เยี่ยม ตั้งแต่ต้นจนตลอดทั้งเล่ม ผมก็ดูและอ่านชื่อบุคคลหลายคน แต่ก็ปล่อยให้
ปิดสมุดเล่มนั้น และเสียบกลับไปสู่ตะกร้าข้างเก้าอี้ตามเดิม โดยมีได้ขออนุญาต
ลงชื่อไว้ด้วย

“ผมเป็นคนใจดำหรือ หรือว่าเป็นคนที่ไม่ได้ให้เกียรติแก่ท่าน”

นี่เป็นแนวคิดที่มุ่งมองมาจากด้านหนึ่ง และทั้ง ๒ ประเด็นดังกล่าว ก็เป็นก
มองมาจากด้านเดียวกันคือ ด้านที่เป็นวัตถุ แต่ความคิดผมในขณะนั้น มันเกิดคว
รู้สึกที่มองจากทิศทางตรงกันข้ามอีกทางหนึ่งด้วย เพราะการมองด้วยทิศทางแรกเพ
ทางเดียวนั้น เหมือนทำให้ผมเป็นคนเอาแต่ได้ฝ่ายเดียว

ผมเกิดคำถามในใจขึ้นในระหว่างที่อยู่กับท่านว่า ส่วนหนึ่งของการมาเย
ท่านครั้งนั้นนี้ เพื่อวัตถุประสงค์เช่นนี้ด้วยหรือ และการกระทำเช่นนี้เป็นการทำ
หรือการทำร้ายแก่ท่าน ในขณะที่สภาพทางร่างกายท่านเป็นเช่นนี้อยู่

คนเราถ้าหากระลึกถึงกันบนฐานแห่งสังขารแล้ว สิ่งที่เป็นสัญลักษณ์ท
วัตถุของสังขาร มันก็ยังไม่ถึงแก่นแท้ของสังขารเอง แม้สภาวะร่างกายจะเปลี่ย
แปลงไปตามพฤติกรรมธรรมชาติและกาลเวลา ผมยอมรับว่าในประเด็นดังกล่าว
ทรรศนะผมอยู่ระหว่างทาง ๒ แพร่งที่ให้เวลาและโอกาสในการตัดสินใจแก่ผมน้อยม
ท่ามกลางบรรยากาศอันสับสนเช่นนั้น จิตใจผมจึงถูกผลักดันด้วยพื้นฐานตนเองให้
ไปยืนอยู่ในด้านที่ไม่ใช่วัตถุ

การนำเรื่อง “พบอ.ปวิญที่ลอนดอน” มาเขียน ณ โอกาสนี้ ก่อนการเขียนผมก็
คิดแล้วคิดอีก ถามตนเองหลายตลบว่า เราไปเพื่อการนำมาเขียนหรือเปล่า แต่เมื่อ
สรุปของความคิดมันมาลงตรงประเด็นที่ว่า “ส่วนที่เป็นวัตถุนั้น ไม่ว่าของใครก็ตาม มี
สำคัญไฉน” อุดมการณ์อันบริสุทธิ์ต่างหากที่ควรได้รับการถ่ายทอดไปอย่างไม

าย แล้วผมก็ตัดสินใจเขียนเรื่องนี้ โดยมีวัตถุประสงค์หลักคือ “เพื่อการถ่าย
.จดนามณ์อันบริสุทธิ์จากท่านสู่ชนรุ่นหลัง” สำหรับตัวผมก็น่าจะอยู่ในสภาพที่
จากการคำนึงว่าใครจะคิดว่าผมไปพบเพื่อการนำมาเขียน มันก็เป็นเพียงส่วนม
านผมเอง ซึ่งไม่มีส่วนสัมพันธ์กับการที่ใครจะต้องรู้ตื่นหรือลึกเพียงใด เพราะการ
เมจริงและจิตสำนึกอันแท้จริงนั้น ตนเองต่างหากที่เป็นฐานแท้ของตนเอง ก่อนที่
ไปถึงการรู้แท้ในสิ่งอื่น ๆ

บทเรียนจากอดีตน่าจะเป็นกรณีศึกษาที่ให้ความรู้แท้แก่ประชาชน เพื่อหวัง
ารเปลี่ยนแปลงซึ่งมุ่งไปสู่สภาวะที่ดีขึ้นในอนาคต

เยี่ยม ดร.ป๋วย อึ๊งภากรณ์ ที่ลอนดอน

วชิราภรณ์ แสงประทุม

จากลอนดอนไปทางตะวันตกเฉียงใต้ถึงเซาท์ฟีลด์ส ใกล้สนามแข่งขันเทน ชื่อของโลก “วิมเบิลดัน” คือชุมชนคนอังกฤษที่ค่อนข้างจะหนาแน่น อ.ป๋วย อึ๊งภากรณ์ผู้มีคุณูปการต่อบุคคลและสถาบันต่างๆ ของประเทศไทย ใช้ชีวิตอย่างประณีตเรียบง่ายอยู่ที่นั่น ด้วยวัยที่ครบ ๖๗ ปีวันนี้ (๙ มีนาคม ๒๕๒๖) ลูกศิษย์ลูกหาและมิตรยังคงแวะเวียนมาเยี่ยมเยียนตามไถ่ทุกซ่ลู่ไม่ขาดสาย

“ใช่” หรือ “ไม่ใช่” คือคำง่าย ๆ ที่อ.ป๋วยจะเปล่งเสียงออกมาในขณะสนทนากับผู้มาเยือน แต่ตอบเป็นประโยคที่ยาวไม่ได้ อ่านหนังสือได้ทั้งภาษาไทยและภาษาต่างประเทศ แต่เขียนไม่ได้ด้วยลำพังตัวเอง นอกจากจะคัดลอกจากต้นฉบับของผู้อื่น เช่นคัดจากหนังสือพิมพ์ จากเอกสาร หรือหากจะตอบจดหมาย หรือจดหมายถึงใคร จะต้องมีคนร่างขึ้นมาก่อน แล้วอ.ป๋วยจะคัดลอกด้วยมือข้างที่เป็นภาษาไก่เขี่ย เหมือนเด็กหัดเขียน

นี่คือ ดร.ป๋วย อึ๊งภากรณ์ นักวิชาการและปราชญ์ทางเศรษฐศาสตร์ (สังคมสงเคราะห์) คมคายและประทับใจผู้คนบนเวทีอภิปรายและในการใช้ชีวิตที่เรียบง่ายแบบอย่างให้กับคนธรรมดา

หลังเหตุการณ์วันที่ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ ดร.ป๋วย อึ๊งภากรณ์ ต้องออกเดินทาง

ประเทศไทยไปอยู่ลอนดอน ประเทศอังกฤษ ฟานักอยู่กับครอบครัวที่นั่น ตลอดเวลาที่อยู่ในต่างประเทศ ดร.ป๋วยไม่ได้หยุดนิ่งที่จะเคลื่อนไหวด้วยสันติวิธีช่วยเหลือประชาชนคนไทยคนทุกซีกยาก การออกตระเวนไปพูดที่นั่นที่นี้ให้กับคนไทยต่างแดน ให้กับชาวต่างประเทศที่สนใจปัญหาในประเทศไทย นับเป็นการสละอันใหญ่หลวงเพื่อจะรณรงค์ และสร้างสรรค์ความเข้าใจที่แท้จริงของผู้คนต่อประเทศไทยและประชาชนคนไทย มีข้อเท็จจริง กล่าวหาญ มีศีลธรรม สุภาพอ่อนน้อม จริยวัตรที่งดงามยากจะหานักวิชาการและปราชญ์ทางเศรษฐศาสตร์คนใดทัดเทียมคุณจอน อึ้งภากรณ์ ลูกชายคนโตเล่าให้ฟังว่า ดร.ป๋วย มีอาการของโรคเส้นโลหิตในสมองแตกมาตั้งแต่ ๒๕๑๘-๒๕๑๙ ขณะที่ไปประชุมอธิการมหาวิทยาลัยต่างๆ ที่มอสโก สหภาพโซเวียต เพราะลายมือที่เคยสละสลวยงดงามนั้นเปลี่ยนไปเสียก็แปลกไป แพทย์ที่อังกฤษวินิจฉัยว่าเส้นโลหิตแตกในสมอง อาการไม่แรงนัก

ต่อมาในเดือนกันยายน ๒๕๒๐ ที่ลอนดอนขณะ ดร.ป๋วยจะออกเดินทางไปพูดมหาวิทยาลัยต่าง ๆ ในสหรัฐอเมริกา ก็ให้เกิดอาการปวดหัวหนักมาก จนหมดและเข้าโรงพยาบาลไปเกือบเดือน เข้าสถานพักฟื้นอีกราว ๒ เดือน จึงแข็งแรงคนปกติ แต่โชคร้ายที่การพูด การแสดงออกสับสน พูดอย่างที่ไม่คิดไม่ได้ ทุกวันนี้ต้องอาศัยเวลาในการรื้อฟื้นความสมบูรณ์ของร่างกาย และการแสดง การสื่อความหมาย เพราะแม้ว่าจะเข้าใจคำพูดและอ่านหนังสือได้ แต่การตอบโต้ใช้ภาษายังมีขีดจำกัด

กิจวัตรประจำวันเริ่มตั้งแต่ตื่นนอนเช้า รับประทานอาหารเช้าเสร็จแล้ว ก็จะอ่านหมายจากเมืองไทยเป็นจดหมายจากญาติมิตรและคนรักนับถือกัน หากอากาศดีจะออกนอกบ้านไปเดินออกกำลังกาย หากมาดามมากาเร็ตภริยาอยู่หรือลูกชายอยู่จะขับรถพาไปตระเวน พักสายตาดานอกเมือง ตกเย็นดูโทรทัศน์ เขียนหนังสือ (ด้วยรถดลอกจากที่นั่นที่นี้ เป็นการฟื้นความถนัด) หรือไม่ในวันหยุดเสาร์-อาทิตย์ ก็จะไปเยี่ยมหลานสาว ๒ คน ลูกสาวของคุณใจ อึ้งภากรณ์ ที่เรียนหนังสืออยู่ที่เพอร์รีด

ชีวิตและผลงานของ ดร.ป๋วย อึ้งภากรณ์นั้นมีให้ศึกษามากมายทั้งจากชีวิต

ตั้งแต่เริ่มเรียนที่อัลสัมซัย จนถึงบทบาทของเสรีไทย และตำแหน่งที่ได้รับ
 นายทหารชั้นพันตรีของสหราชอาณาจักรอังกฤษในสมัยสงครามเอเชียบูรพา
 สนใจจะติดตามและค้นคว้าหาประโยชน์ใส่ตัว ก็ชอบที่จะไปดูนิทรรศการ
 อภิปรายเรื่อง “ดร.ป๋วยที่ข้าพเจ้ารู้จัก” ที่คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธ
 ศาสตร์ ในวันที่ ๙ มีนาคมนี้ ตั้งแต่เวลา ๑๗.๐๐-๒๐.๓๐ น.

สิ่งที่เห็นชัดก็คือ ความเป็นผู้ต่อต้านเผด็จการมาตลอด ไม่ว่าจะบ้านเมืองจะ
 การปกครองของรัฐบาลทหารมากี่ยุคก็สมัย

ในหนังสือ “คำให้การของ ดร.ป๋วย อึ้งภากรณ์ กรณีเหตุการณ์ ๖ ตุลา
 ของมูลนิธิโกมลคีมทอง คัดลอกทรรคนะของ ดร.ป๋วย ตอนหนึ่งว่า “ผมเห็น
 กับความเห็นที่ว่าสภาพต่าง ๆ อาจไม่พร้อมที่จะทำให้ได้ประโยชน์จากประชาธิปไตย
 จากเสรีภาพอย่างเต็มที่ ทว่าบทสรุปของผมต่างจากที่พวกคุณอ้างมามากทีเดียว
 อยากจะพูดว่า ขอให้เราพยายามให้ได้มาซึ่งประชาธิปไตย มากกว่าจะบอก
 เผด็จการกันเถอะ ประชาธิปไตยต้องใช้เวลาแน่นอน และเราต้องมุ่งที่จะทำให
 ชาติประชาธิปไตยก่อตั้งขึ้นมาให้ได้

ประชาธิปไตยเป็นสิ่งที่ไม่สามารถสอนในชั้นเรียนได้เลย ผมไม่แคร์นักกับรูป
 ของประชาธิปไตยที่จะมีขึ้นในประเทศของผมมันจะต้องเหมาะกับสภาพและค
 เป็นมาทางวัฒนธรรมของประเทศของผม ประชาธิปไตยแบบตะวันตก ประชาธิ
 วิถีทางรัฐสภาแบบตะวันตกอาจจะไม่เหมาะกับเรา ผมเห็นด้วยอย่างนั้น

ขอให้เราได้มีเสรีภาพที่จะค้นคว้าแสวงหาสิ่งนั้น และในที่สุดแล้ว ผมต้อง
 สองสิ่งสิ่งหนึ่งคือเสรีภาพ เสรีภาพแบบธรรมดา ๆ อีกสิ่งหนึ่งคือสิทธิที่จะได้มี
 ร่วมในการกำหนดชะตากรรมของสังคม สองสิ่งนี้จริง ๆ แล้วไม่ได้เป็นแนวคิด
 ตะวันตกแต่ผู้เดียว ในคำสอนทางพุทธศาสนามีแนวความคิดเกี่ยวกับสังฆะ เกี่ยว
 ความเป็นปึกแผ่น และการมีตัวแทน แต่เราจะเลยแนวคิดนี้แล้วไปคิดว่าประชาธิปไตย
 เป็นสิ่งที่เอื้อมไม่ถึง เราจึงมักคิดว่า เราต้องไฝหาเสรีภาพโดยการมีระบบเผด็จ

นี่คือส่วนหนึ่งของคำให้การและทรรคนะของดร.ป๋วย คนดีที่คนไทยยังถวิล
 ต้องการให้กลับมายู่เมืองไทย แม้ว่าบรรยากาศทางวิชาการ บรรยากาศในม
 วิทยาลัยยังไม่เป็นไปตามที่ ดร.ป๋วยปรารถนาก็ตาม แต่คนดี ๆ ที่เป็นแบบอย่างให้

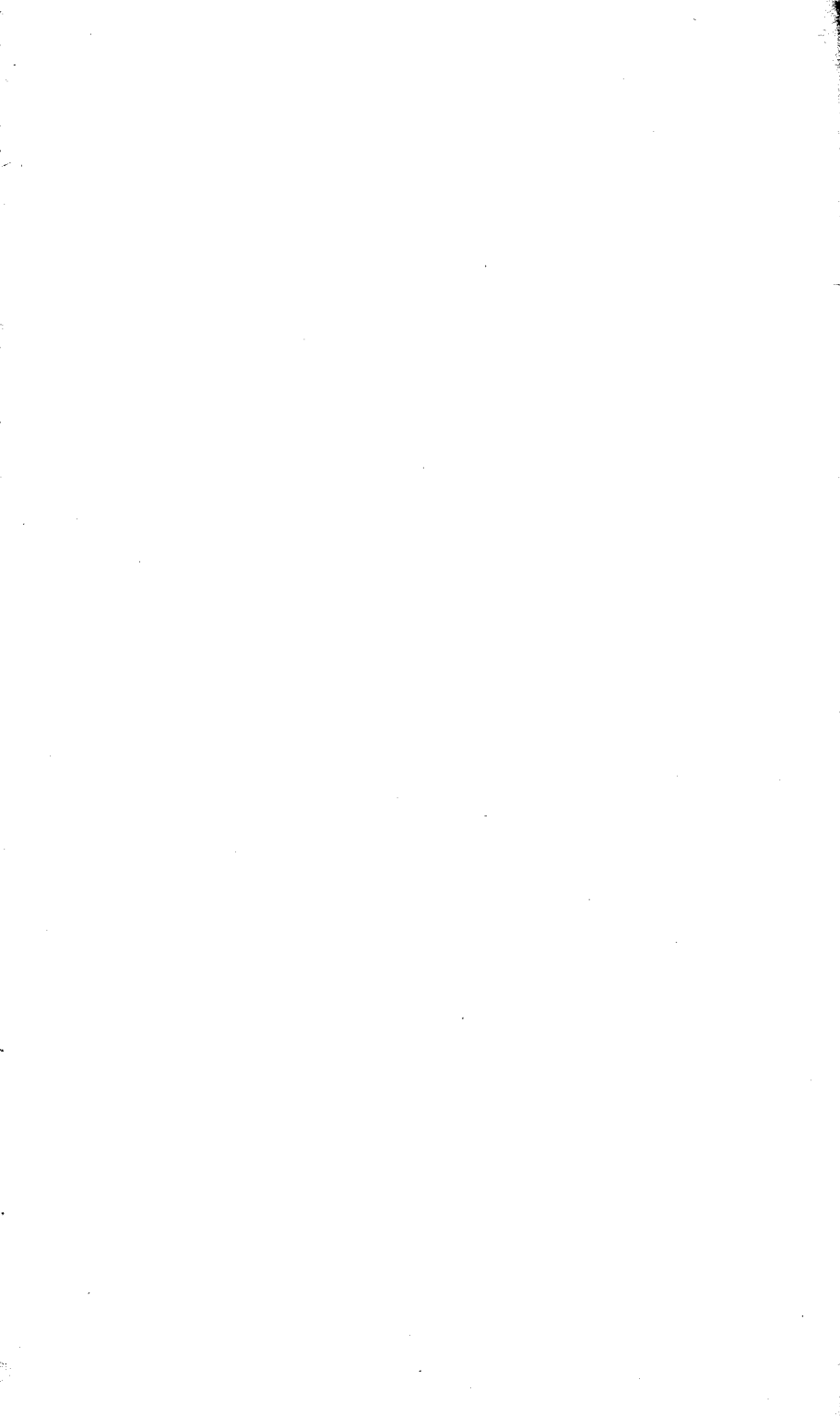
นหลังเช่นนี้ น่าจะได้รับการตอบแทนจากสังคมไทยที่ดีกว่านี้ แทนที่จะปล่อยให้
ชีวิตเหงา ๆ อยู่ในมหานครลอนดอน แห่งนั้น

ภาค ๕

เยี่ยมบ้าน

ป่วย อึ้งภากรณ์ “ปลื้มใจนักเตี้ยกลับบ้าน”

วันชัย ตันติวิทยาพิทักษ์

๑ เมษายน ๒๕๓๐

เครื่องบินโดยสารของสายการบินบังกลาเทศบินตรงมาจากกรุงลอนดอน ได้รับอนุญาตสิทธิในบริเวณท่าอากาศยานกรุงเทพฯ

ชายชราผมสีดอกเลา หน้าตาแจ่มใสได้ก้าวลงจากเครื่องบิน พร้อมด้วยสมาชิกครอบครัวรวม ๖ คน เดินมุ่งตรงไปแสดงเอกสารสำคัญแก่เจ้าหน้าที่ตรวจคนเข้าเมืองอย่างเจียม ๆ

เจ้าหน้าที่และผู้โดยสารหลายคนมองดูด้วยความแปลกใจ ในขณะที่อีกหลายคนสงสัยหน้าดีใจและปลื้มปิติที่ได้มีโอกาสพบบุคคลผู้หนึ่ง ที่เฝ้ารอคอยการกลับมาเป็นเวลาถึง ๑๐ ปีอย่างไม่คาดฝัน

ศจ.ดร.ป่วย อึ้งภากรณ์ อดีตผู้ว่าการธนาคารแห่งประเทศไทย อดีตอธิการบดีมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ซึ่งถูกสาดโคลนป้ายสีแดงและถูกคุกคามขู่เอาชีวิต จนต้องเดินทางไปออกนอกประเทศไปลี้ภัยทางการเมืองที่กรุงลอนดอน เมื่อครั้งเกิดรัฐประหาร ๒๕๑๙ ได้เดินทางกลับมาเยี่ยมบ้านเกิดเมืองนอนเป็นครั้งแรก พร้อมกับภรรยา ลูกชาย ลูกสะใภ้และหลานอีก ๒ คน

“คุณพ่อต้องการกลับมาเยี่ยมญาติสนิทและเพื่อนฝูงเก่า ๆ ที่ไม่ได้เจอกันมานาน และพบปะลูกศิษย์ทั้งในสถาบันการศึกษาและสถานที่ที่คุณพ่อเคยทำงานด้วยเป็นเวลา ๑ เดือน” ลูกชายคนหนึ่งของอาจารย์กล่าวถึงวัตถุประสงค์ในการเดินทางครั้งนี้ ซึ่งเป็นช่วงเดียวกับที่ใจ อึ้งภากรณ์ ลูกชายคนสุดท้ายที่ทำงานในมหาวิทยาลัยแห่งหนึ่งในอังกฤษ ก็ตั้งใจจะกลับมาเยี่ยมบ้านที่เมืองไทยอยู่แล้ว เพราะเป็นระหว่างปิดเทอมพอดี อ.ป๋วย จึงได้ร่วมมาด้วยเพื่อเป็นการประหยัดค่าใช้จ่ายในการเดินทาง

ทุกวันนี้ อ.ป๋วยไม่มีรายได้อะไรมากไปกว่าเบี้ยบำนาญที่ได้รับจากกระทรวงการคลัง ในฐานะข้าราชการเกษียณอายุ และด้วยความสมณะเยี่ยงปุถุชนธรรมดา ที่จึงเดินทางกลับประเทศโดยสายการบินราคาถูกของประเทศที่ยากจนที่สุดในประเทศไทยหนึ่ง

คุณบุญกุล ประจวบเหมาะ เพื่อนรุ่นน้องของท่านเคยพูดถึง อ.ป๋วยไว้ว่า “सानคุณป๋วยแล้ว บุคคลผู้นี้มีแต่คำว่า ‘ให้’ และไม่เคยขออะไรจากใคร แม้แต่ในระหว่างที่อยู่เมืองไทย ท่านพำนักอยู่ที่บ้านของท่านในซอยอารีย์ บ้านเดี่ยวหลังเก่า ๆ มีเก้าอี้หวายเก่าชุดหนึ่ง และสิ่งที่มีค่าอยู่ข้างขึ้นเดียวคือ นาฬิกาตั้งโต๊ะซึ่งพนักงานแบงก์ชาติได้มอบให้ท่านในวันที่ท่านพ้นจากตำแหน่งผู้ว่าการธนาคารแห่งประเทศไทย

นับแต่วันที่ อ.ป๋วยกลับมา บ้านหลังนี้ก็กอบอวลไปด้วยน้ำใจไมตรีของมิตรสหายและลูกศิษย์ที่ทราบข่าวคราวจากหน้าหนังสือพิมพ์ ซึ่งเป็นเพียงข่าวเล็กๆ หน้าแรก แต่ก็ป็นข่าวใหญ่ในรอบ ๑๐ ปี หลายคนเฝ้ารอมานาน และทยอยกันเยี่ยมอย่างไม่ขาดระยะ นับตั้งแต่เพื่อนเสรีไทยสมัยสงครามโลกครั้งที่ ๒ คุณพันธุมนเสน คุณสว่าง สามโกเศศ หรือเพื่อนร่วมงานสมัยที่อยู่ธนาคารชาติ คุณบุญวงศ์สุวรรณ คุณประจิดร ยศสุนทร และคนอื่น ๆ อีกจำนวนมากที่เข้าเยี่ยมประมาวันละ ๔-๕ คณะตั้งแต่เช้าจรดค่ำ

ส่วนบุคคลในวงการรัฐบาลแล้ว นอกจาก ดร.ศุภชัย พานิชภักดิ์ ซึ่งเป็นลูกศิษย์ที่ได้รับทุนจากธนาคารชาติที่อ.ป๋วยเป็นผู้ริเริ่มให้ไปเรียนต่อเมืองนอกแล้ว ก็กระเช้าดอกไม้จากพิชัย รัตตกุล ผ่ามาเยี่ยมแทน

เที่ยงวันที่ ๓ เมษายน

ที่ธนาคารแห่งประเทศไทย แหล่งรวมบุคคลระดับมัธมของประเทศไทยมากที่สุดแห่งหนึ่ง พนักงานร่วม ๒ พันคนได้มายืนออกันอยู่หน้าบริเวณห้องโถงอาคารสำนักงานใหญ่โดยมิได้นัดหมายกันมาก่อน บางคนนั่งเครื่องบินจากสาขาที่เชียงใหม่เพื่อรอรับการกลับมาของคนธรรมดาคนหนึ่งซึ่งเป็นแบบอย่างที่ดีที่สุดของข้าราชการของไทย

เมื่อรถอลิวอี้ชาวคันใหม่ของธนาคารแห่งประเทศไทยแล่นเข้ามาจอดเสียงเบรคก็ดังกึกก้องขึ้นโดยพร้อมเพรียงกัน อดีตผู้ว่าการธนาคารแห่งชาติที่อยู่ในตำแหน่งนานที่สุดเป็นเวลา ๑๒ ปีกว่า (พ.ศ. ๒๕๐๒-๒๕๑๔) ได้ก้าวลงจากรถในเสื้ออวลยสีก็อดและกางเกงสีเทาด้วยใบหน้าที่ยิ้มแย้มแจ่มใส นายกำจร สติกรกุล ท่านปัจจุบันได้เข้าไปประคองถึงตัวรถ ตลอดระยะทาง บรรดาพนักงานได้เบียดเสียดกันไปเพื่อมอบพวงมาลัย ดอกไม้ นั้บร้อยดอกที่แบบบทกลอนอันกลั่นออกมาจากความรู้สึกลึ้นตันใจที่ 'พ่อ' กลับมาเยี่ยมบ้านอีกคราหนึ่ง

อ.ป๋วยถูกนำขึ้นไปบนห้องรับรองของธนาคารบนชั้น ๔ ณ ที่นั้น อดีตผู้ร่วมงานและลูกศิษย์ลูกหาของท่านซึ่งบัดนี้กลายเป็นบุคคลระดับมัธมที่คุมเศรษฐกิจของประเทศ ได้มายืนต้อนรับและแนะนำตัวอย่างเป็นกันเอง อาทิ นายประสงค์ สุขุม อดีตรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงคมนาคม นายเสนาะ อุนากุล เลขานุการสภาธนาคารและเศรษฐกิจแห่งชาติ นายจำลอง ไต่ทอง ผู้จัดการธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ ม.ร.ว.จันทรแรม ศิริโชคจันทรทัต ผู้อำนวยการธนาคารออมสิน ดร.อรัญ ธรรมโน ผู้อำนวยการสำนักงานเศรษฐกิจการคลังและผู้ใหญ่อีกหลายท่าน ได้เข้าไปกราบที่ตักของอ.ป๋วย ด้วยความเคารพรักอย่างจริงจัง ส่วน อ.ป๋วยเองซึ่งไม่สามารถสื่อสารทางคำพูดและมีอหิวาจาใช้การได้ อันเป็นผลมาจากสภาพความกดดันทางจิตใจอย่างหนักจากเหตุการณ์ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๔ จนเส้นโลหิตในสมองแตก ก็ใช้ข้อ้ายที่ยังใช้การได้โอบกอดด้วยความเอื้ออาทรที่มีต่อกัน และสีหน้าซึ่งแสดงความยินดีที่ได้กลับมาสู่บรรยากาศเก่า ๆ อีกคราหนึ่ง

บ่ายของวันนั้นได้กลายเป็นภาพแห่งความทรงจำ เมื่อพนักงานแบงก์ชาติจำนวนมากที่ทราบว่ อ.ป๋วยจะกลับแล้ว พวกกันมายืนส่งอาจารย์ที่หน้ารถขณะทีรถ

กำลังจะเล่นออกไป หลายคนพยายามที่จะเข้าไปใกล้ชิดอาจารย์มากที่สุด อ.ป๋วยไชยกระจะรถลงแล้วยื่นมือออกมาให้พนักงานได้สัมผัส หลายคนรำไห่ออกอย่างไม่อายใคร ที่บุคคลซึ่งตนให้ความนับถือและเคารพอย่างจริงจังกำลังจะจากดร.เสนาะ อุณาภูล ได้กล่าวไว้ว่า “ท่านกลับมาเราดีใจมาก ไม่ว่าจะท่านอยู่ที่ไหน ท่านยังได้รับความนับถือจากพวกเราอยู่เสมอ”

๗ เมษายน

อ.ป๋วย ศิษย์เก่าลูกโตม ที่ได้ก้าวขึ้นสู่ตำแหน่งอธิการบดีธรรมศาสตร์เป็นคนแรกในระหว่างปี พ.ศ. ๒๕๑๘-๒๕๑๙ ได้มาร่วมรับประทานอาหารกลางวัน อาจารย์คณะเศรษฐศาสตร์ ซึ่งเมื่อครั้งที่อาจารย์เป็นคนบติระหว่างปี พ.ศ. ๒๕๐๒-๒๕๑๕ ก็ได้เป็นผู้ปรับปรุงคณะเศรษฐศาสตร์ซึ่งเป็นเพียงคณะเล็ก ๆ มีอาจารย์ประจำไม่กี่คน ให้กลายเป็นคณะเศรษฐศาสตร์ที่มีชื่อเสียงที่สุดแห่งหนึ่งในเอเชีย มีอาจารย์ประจำ ๘๐ คน ซึ่งในจำนวนนี้เป็นอาจารย์ระดับปริญญาเอกถึง ๔๐ คน

งานเลี้ยงเป็นไปอย่างง่าย ๆ บรรดาอาจารย์ซึ่งส่วนใหญ่เป็นผู้ที่อ.ป๋วยชวนชวนหาทุนส่งไปเรียนเมืองนอก ต่างนำเอาอาหารที่เตรียมมาจากบ้านมาเลี้ยงทำเป็นอาหารไทย ๆ ที่ท่านไม่ได้ลิ้มรสมานาน อาทิ ผัดเผ็ดปลาตุ๋น ซึ่งเป็นอาหารไปข้าวเหนียวมะม่วงและไอเลียงเย็น ๆ หลังอาหาร อาจารย์หลายท่านได้เข้ามาเล่าเรื่องราวต่าง ๆ ในคณะให้อ.ป๋วยฟังอย่างครั้นเครง

หลังจากนั้น อ.ป๋วยได้นั่งรถไปบริเวณหน้าตึกโตม ตลอดทางนักศึกษาได้ชี้กันถือป้ายมีข้อความว่า ‘ปลื้มใจนักตึกกลับบ้าน’ ‘ลูกโตมมีลิ้มเลือนอ.ป๋วย’ ‘ซันและยังซั่ม ดุจเกลือเค็มในแผ่นดิน ตึกว่าน้ำปลาริน อันปรุงรสละลายหาย’

ที่บริเวณหน้าตึกโตม ไม่มีแถวกองเกียรติยศคอยต้อนรับ ไม่มีบิรวารคอยคุ้มกัน มีเพียงชายชราใจดีผู้หนึ่งซึ่งไม่มีอำนาจให้คุณให้โทษแก่ผู้ใด ไม่มียศถาบรรดาศักดิ์ คนกั้วเกรง ไม่เคยสังสมโรคทรพัยจนรวยล้นฟ้า กำลังถูกห้อมล้อมด้วยบุคคลที่รักในันบร้อยนับพันคนจากทั่วสารทิศ ซึ่งสมครใจมารอรับบุคคลอันเป็นที่รักยิ่ง

บางคนเตรียมพวงมาลัยดอกมะลิที่บรรจุร้อยแต่เมื่อคืนไว้คอยท่า บางคนบรรจุร้อยถ้อยคำความรู้สึกที่มีต่ออ.ป๋วยแนบกับดอกกุหลาบสีสดใส ของที่ระลึกเหล่านี้ ออกมาจากจิตวิญญาณของคนเหล่านี้ เพื่อมอบให้กับคนดีคนหนึ่งที่มีความ

รตนาดีต่อบ้านเมืองอย่างบริสุทธิ์ใจ ซึ่งครั้งหนึ่งถูกตอบแทนด้วยการทำร้ายทั้งกายและจิตใจจนแทบเอาชีวิตไม่รอด จนต้องพลัดพรากจากมาตุภูมิของตนไปเมื่อปีที่แล้ว

อ.ป๋วยเดินได้เหมือนคนธรรมดาทั่วไปโดยไม่ต้องใช้ไม้เท้า มุ่งตรงไปวางพวงลาแก่อนุสาวรีย์ท่านผู้ประศาสน์การปรีดี พนมยงค์ หลังจากนั้นจึงเดินขึ้นไปบนโดมถวายสักการะบูชาแด่พระบรมฉายาสาทิสลักษณ์รัชกาลที่ ๕ และเข้าสู่ห้องปรีดี พนมยงค์ เพื่อเปิดโอกาสให้ลูกศิษย์และอีกหลายคนที่ไม่เคยรู้จักอาจารย์เป็นส่วนตัวทยอยเข้าพบได้โดยถ้วนหน้า ท่ามกลางบรรยากาศการขับกล่อมด้วยวง 'มอญดูดาว' เพลงประจำมหาวิทยาลัยจากดนตรีไทยของลูกเหลืองแดง

นายประยูร จินดาประดิษฐ์ กรรมการผู้จัดการธนาคารทหารไทยที่มาร่วมงานกล่าวว่า “สุขภาพของอ.ป๋วยอิมเอิบ สดชื่น สบายกาย สบายใจ เป็นที่น่าปลื้มที่คนดีย่อมมีผู้ให้ความเคารพรักอย่างจริงจัง”

จากนั้นอ.ป๋วยได้มาที่ตึกอเนกประสงค์ ชั้นลิฟท์ไปยังสำนักบัณฑิตอาสาสมัคร ๖ ซึ่งอาจารย์เป็นผู้ก่อตั้งขึ้นเมื่อ ๑๐ กว่าปีที่แล้ว โดยมีจุดประสงค์ให้บัณฑิตได้มีโอกาสนำวิชาความรู้ไปพัฒนาชนบทไทย และเรียนรู้เข้าใจชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนชาวไทยอย่างแท้จริง

คุณหญิงนงเยาว์ ชัยเสรี อธิการบดีธรรมศาสตร์ได้มอบเหรียญฐานะศาสตราจารย์ให้อ.ป๋วย และนายประภาศน์ อวยชัย ประธานสภา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ได้เดินทางมาเยี่ยมคารวะอ.ป๋วยก่อนที่จะเดินทางกลับ

หลังจากนั้นไม่กี่วัน อ.ป๋วยก็ไปเยี่ยมมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ศูนย์รังสิต ระหว่างทางที่กลับจากอยุธยา และประมาณกลางเดือนเมษายนท่านได้มีโอกาสไปเล่นตากลอากาศที่ชะอำเป็นเวลา ๑ อาทิตย์ ซึ่งเมื่อครั้งก่อน ครอบครัวอึ้งภากรณ์จะไปพักผ่อนที่หัวหินเป็นประจำทุกปี แต่ครั้งนี้มีผู้จัดหาบ้านขนาดใหญ่ที่ชะอำไว้ยักรบรองแทน

เมื่อกลับมามากรุงเทพฯ ก็ยังมีผู้มาแวะเยี่ยมเยียนไม่ขาดระยะ และแทบทุกคืนมีผู้จองตัวอ.ป๋วยไปร่วมงานเลี้ยง อาทิจากคุณนกุล ประจวบเหมาะ คุณสุลักษณ์รักษ์ และจากสมาคมธนาคารที่ร่วมกันเป็นเจ้าภาพจัดอาหารเลี้ยงที่ธนาคาร

กลีกรไทย โดยมีคุณบัญชา ล้ำชาซึ่งมีศักดิ์เป็นหลานของ อ.ป๋วยเป็นผู้ให้การรับ

๒๐ เมษายน

อ.ป๋วยได้เดินทางไปเยี่ยมมูลนิธิโกมลคีมทอง ซึ่งอาจารย์ยังคงดำรงตำแหน่งประธานอยู่ในปัจจุบัน และวันรุ่งขึ้นได้เดินทางไปเยี่ยมคณะเศรษฐศาสตร์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยตามคำเชิญ กับเยี่ยมโครงการอาสาสมัครเพื่อสังคม (คนนอกจากนั้นท่านยังได้รับเชิญไปตามสถานที่ต่าง ๆ อีกหลายแห่ง และมีหมายกำหนดการต่าง ๆ แน่นทึ่วันจนถึงวันจะเดินทางกลับกรุงเทพมหานคร

๒๕ เมษายน

ทางสำนักงานอธิการบดีของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ได้รับโทรศัพท์จากบุชายของอ.ป๋วย ขอร้องมิให้เปิดห้องวิ.ไอ.พี.ที่ตอมเมืองไว้คอยรับท่าน เพราะอ.ป๋วยมีความประสงค์จะเดินทางกลับอย่างเงียบ ๆ เยี่ยมสามัญชน

ประมาณ ๑๘.๐๐ น. ของวันนั้น เมื่อ อ.ป๋วยได้เดินทางไปถึงดอนเมื่บรรดาลูกศิษย์และประชาชนทั่วไป อาทิพระทีป อึ้งทรงธรรม นินวัฒน์ มฤคพิทักษ์ รวม ๓๐๐ คนได้มายืนส่งอาจารย์ด้วยดอกกุหลาบสีแดงในมือที่ชูขึ้นโบกมือ ในขณะอาจารย์เดินเข้าไป และบทเพลง 'กำลังใจ' ที่หลายคนช่วยกันร้องก็ดังกระหึ่มตลอดระยะทางจากประตูด้านนอกจนเข้าไปถึงทางเข้าห้องผู้โดยสารขาออก ซึ่งเขตเฉพาะ

หลายคนที่มีอาจเข้าไปได้ก็มายืนออกกันที่บันไดเลื่อน และโบกดอกกุหลาบอำสุภาพสตรีหลายท่านได้เล็ดลอดเข้าไปในห้องผู้โดยสารขาออก เข้าไปจับมืออำอ.ป๋วยเป็นครั้งสุดท้ายด้วยรอยยิ้มและน้ำตา

เมื่ออ.ป๋วยเดินเข้าไปในห้องผู้โดยสารขาออก เพื่อรอขึ้นเครื่องบินของสายการบิน Bangkok น้ำตาของหลายคนก็ไหลอาบแก้มด้วยความรู้สึกที่ยากจะอธิบาย ชะตากรรมของคนดีคนหนึ่ง ซึ่งไม่อาจจะอยู่เมืองไทยได้

หากท่านมีสภาพร่างกายเป็นปกติเหมือนคนทั่วไป ก็ไม่แน่ว่าท่านจะได้กลับเยี่ยมเมืองไทยได้อย่างปกติสุขเหมือนครั้งนี้

“ที่ตรงนี้ ท่านเคยจากไปอย่างโดดเดี่ยวและชอกช้ำเมื่อ ๑๐ ปีที่แล้ว แต่ครั้งพวกเรามาส่งท่าน เพื่อให้ท่านรู้ว่าท่านจากบ้านเกิดเมืองนอนไปด้วยความอบอุ่น

“มีคนคอยให้กำลังใจท่านอีกเป็นจำนวนมาก และรอคอยการกลับมาของท่านอีก”

ไม่มีใครสามารถบอกแทนอ.ป๋วยได้ว่า ท่านจะกลับมาเยี่ยมบ้านอีกเมื่อไร สำหรับการกลับมาครั้งนี้ของท่าน ก็เป็นเครื่องชี้ให้เห็นชัดเจนแล้วว่า กาลเวลาได้สูญเสียให้คนทั้งหลายประจักษ์ว่า ความดีงามของมนุษย์เป็นสิ่งนิรันดร เป็นสิ่งที่มีค่าสูงสุดเหนือลาภ ยศ สรรเสริญ และความเด่นดังในสังคมอันไม่จีรังยั่งยืน

สำหรับเมืองไทยแล้ว คงอีกตราบนานเท่าานกว่าที่จะมีบุคคลที่มีภูมิปัญญา แลแหลมคม ยึดมั่นในหลักการอย่างเที่ยงธรรม โดยไม่หวั่นเกรงอำนาจอิทธิพลใดๆ ชีวิตอย่างสมถะและเอื้ออาทรต่อเพื่อนมนุษย์อย่างเท่าเทียมกัน เจกเช่นรัฐบุรุษป๋วย ภากรณ์...คนดีที่เหลืออยู่

ป่วย อึ้งภากรณ์ คนดีที่ยังอยู่

หลังจากต้องเดินทางออกจากบ้านเกิดเมืองนอนอันเนื่องมาจากเหตุการณ์วันที่ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ ไปพำนักอยู่ในประเทศอังกฤษเป็นเวลานานร่วม ๑๐ ปี ดร.ป๋วย อึ้งภากรณ์ อดีตผู้ว่าการธนาคารแห่งประเทศไทย และอดีตอธิการบดีมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ หรืออ.ป๋วยของลูกศิษย์ซึ่งเป็นอาจารย์ในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และพนักงานธนาคารแห่งประเทศไทย ก็เดินทางกลับมาประเทศไทยดินแดนบ้านเมืองนอนเป็นครั้งแรกเมื่อ เวลา ๑๘.๔๕ น. วันที่ ๑ เมษายนที่ผ่านมา

ถึงแม้ว่าข่าวการเดินทางกลับมาของ ดร.ป๋วยครั้งนี้ จะเป็นเพียงข่าวประเภทภาพเล็ก ๆ ในหน้าหนังสือพิมพ์รายวัน แต่สำหรับคนที่อยู่ในแวดวงการศึกษาซึ่งมีลูกศิษย์ลูกหาของดร.ป๋วย นั้น ข่าวการเดินทางกลับปิตุภูมิของอดีตอธิการบดีมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ในครั้งนี้ นับเป็นข่าวที่ยิ่งใหญ่ที่พวกเขาต่างรอคอยมาเป็นเวลานานร่วม ๑๐ ปี

เหตุการณ์นองเลือดวันที่ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ เกิดขึ้นในช่วง ดร.ป๋วย อึ้งภากรณ์ ดำรงตำแหน่งอธิการบดีมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ หลังจากเกิดเหตุการณ์ในวันนั้น ดร.ป๋วย ก็ได้ลาออกจากตำแหน่งอธิการบดี โดย ดร.ป๋วย ได้แถลงถึงเหตุผลในการลาออกจากตำแหน่งอธิการบดีต่อที่ประชุมสภามหาวิทยาลัยซึ่งมีศาสตราจารย์ประภ

สิงห์ เป็นประธานในที่ประชุมว่า ท่านเสียใจในเหตุการณ์ที่ทำให้มีเหตุรุนแรง มีเสียชีวิตในบริเวณมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ที่ท่านรับผิดชอบอยู่ ดร.ป๋วย กล่าวย้ำหนักแน่นว่าท่านมีความเสียใจที่ทั้งนักศึกษาประชาชน และตำรวจ ต้องมาเสียในสิ่งที่ท่านดูแลรับผิดชอบ ซึ่งที่ประชุมสภามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ขณะนั้น ออกแถลงการณ์รับรองว่า ดร.ป๋วยได้ปฏิบัติหน้าที่อย่างเต็มความสามารถและได้พยายามคลี่คลายแก้ไขปัญหามาโดยตลอด จนกระทั่งได้เกิดเหตุการณ์รุนแรงขึ้น

จากสถานการณ์การเมืองในขณะนั้นที่มีการกล่าวหาว่ามหาวิทยาลัยธรรม-
 ศาสตร์ถูกแทรกแซงจากคอมมิวนิสต์ ดร.ป๋วยซึ่งอยู่ในฐานะผู้บริหารมหาวิทยาลัย
 ธรรมศาสตร์ ถูกสภาโคโลนป๋ายสีแดงและชมชู้คุกคามเอาชีวิตต้องเดินทางออกจาก
 ประเทศไทยไปพำนักอยู่ในประเทศอังกฤษ ในสภาพที่ถูกบีบคั้นต่อสภาพจิตใจอย่าง
 เกินกว่าที่คนธรรมดาจะทนได้ จนชื่อคนหมดสติ จนอยู่ในสภาพที่พูดไม่ได้ มีขอว
 ารไม่ได้จนถึงปัจจุบันนี้

“รู้สึกดีใจมากครับ” ไมตรี อึ้งภากรณ์ บุตรชายของ ดร.ป๋วย กล่าวถึงความ
 ที่บิดาได้มีโอกาสเดินทางกลับมาประเทศไทยในครั้งนี้ “เป็นช่วงที่คุณพ่อเกษียณ
 ทุนทางกลับมาพักผ่อนเป็นเวลา ๑ เดือน หลังจากนั้นก็เดินทางกลับไปพำนักต่อ
 ประเทศอังกฤษ” คุณไมตรีกล่าวถึงวัตถุประสงค์ในการเดินทางกลับมาเยือนประเทศ
 ของบิดา

ซึ่งนอกจากการพักผ่อนแล้วการเดินทางกลับประเทศไทยในครั้งนี้ ดร.ป๋วยต้อง
 ที่จะมาเยี่ยมเยียนญาติพี่น้องที่ใกล้ชิด และพบปะลูกศิษย์ทั้งในสถาบันการศึกษา
 สถานที่ที่ ดร.ป๋วย เคยทำงานอยู่ด้วย

ในวันที่ ๓ เมษายนที่ผ่านมา ดร.ป๋วย อึ้งภากรณ์ ได้เดินทางไปเยือนธนาคาร
 ประเทศไทย ซึ่งเป็นถิ่นเก่าที่ ดร.ป๋วย ทำงานนานถึง ๑๒ ปี ตามคำเชิญของ
 ผู้บริหารธนาคารแห่งประเทศไทย ท่ามกลางการต้อนรับอย่างอบอุ่นของพนักงาน
 ธนาคารแห่งประเทศไทยร่วมพันคน

“ดร.ป๋วย แสดงความรู้สึกให้เห็นว่าดีใจมากที่ได้กลับมาเยือนธนาคารชาติอีก”
 สนาะ อุณาภูล เลขานุการสภาพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติกล่าว “ผมกับใคร
 หลายคนเคยทำงานร่วมกับท่าน ท่านกลับมาเราดีใจมาก ไม่ว่าท่านจะอยู่ที่ไหน

ท่านก็ยังได้รับความนับถือจากพวกเราอยู่เสมอ”

ซึ่งผลของการมาเยือนถิ่นเก่าของ ดร.ป๋วยในครั้งนี้ บรรดาลูกศิษย์ลูกหาที่มงานเก่า ๆ ที่เคยร่วมงานกับดร.ป๋วยมาก่อน ได้ปรึกษาหารือกันถึงเรื่องการอนุสรณ์เชิดชูเกียรติและรำลึกต่อดร.ป๋วย ในฐานะเป็นผู้วางรากฐานด้านการเงินประเทศอันสำคัญคนหนึ่ง

ต่อมาเมื่อเวลา ๑๒.๐๐ วันที่ ๗ เมษายน ดร.ป๋วย อึ้งภากรณ์ ได้เดินทางเยือนมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ซึ่งเป็นถิ่นเก่าอีกแห่งหนึ่งของ ดร.ป๋วย โดยดร.ป๋วยร่วมรับประทานอาหารกลางวันกับอาจารย์คณะเศรษฐศาสตร์ ที่ตึกคณะเศรษฐศาสตร์จนถึงเวลา ๑๔.๐๐ น. ก็เดินทางออกจากคณะเศรษฐศาสตร์ นำพานพุ่มไปคาอนุสาวรีย์ท่านผู้ประศาสน์การมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ท่ามกลางกลุ่มนักศึกษา อาจารย์ลูกศิษย์ลูกหาที่เข้าแถวต้อนรับอย่างเนืองแน่น

ดร.ปรีชา สุวรรณทัต รองอธิการบดีมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ได้เขียนความผูกพันของ ดร.ป๋วย อึ้งภากรณ์ ไว้ในหนังสือธรรมศาสตร์ ๕๐ ปี ว่า ดร.ป๋วยได้มีบทบาทที่เกี่ยวกับมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์อย่างเหนียวแน่นอยู่ ๒ ช่วงด้วยกัน ช่วงแรกได้แก่บทบาทตอนเป็นคณบดี คณะเศรษฐศาสตร์ และช่วงที่เป็นอธิการบดีของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

เมื่อดำรงตำแหน่งคณบดีคณะเศรษฐศาสตร์นั้น ดร.ป๋วยได้อุทิศตนเพื่อคณะอย่างเต็มเวลา เมื่อทางคณะเศรษฐศาสตร์ได้ทาบทามดร.ป๋วยให้มาดำรงตำแหน่งคณบดีคณะเศรษฐศาสตร์ ก็ตรงกับความประสงค์ของดร.ป๋วยอยู่แล้ว

ในช่วงสุดท้ายของชีวิตของท่านนั้น ท่านได้อุทิศตัวเพื่อการศึกษาและพัฒนาชนบทกับพัฒนาเศรษฐศาสตร์ในประเทศไทยให้เจริญก้าวหน้า

สิ่งแรกที่ดร.ป๋วยได้ทำให้แก่คณะเศรษฐศาสตร์ คือ การสร้างอาจารย์ประจำที่มีประสิทธิภาพอันสูงขึ้นในคณะเศรษฐศาสตร์ จากจำนวน ๑๓ คนเพิ่มขึ้นมา ๘๐ คน การใช้ความกว้างขวางและความที่ได้รับการนับถือจากวงการต่างประเทศ สามารถจัดหาทุนจากมูลนิธิริออคกีเฟลเลอร์มาพัฒนาคณะเศรษฐศาสตร์ ทั้งในเงินทุนและช่วยเหลือส่งอาจารย์

ผลงานอีกชิ้นหนึ่งคือ การสร้างโครงการปริญญาโททางภาษาอังกฤษขึ้นม

และเศรษฐศาสตร์เพื่อพัฒนาวิชาเศรษฐศาสตร์ให้ทัดเทียมกับการศึกษาของมหาวิทยาลัยชั้นนำในต่างประเทศ เพราะจะได้มีโอกาสค้นคว้าวิชาความรู้ต่าง ๆ ได้กว้างไกลซึ่งมากยิ่งขึ้น

สำหรับความผูกพันในฐานะตำแหน่งอธิการบดีมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์นั้น ป่วยเข้ามารับตำแหน่งนี้ในช่วงที่เกิดความผันผวนที่เกิดขึ้นจากเหตุการณ์ภายนอกมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ซึ่งกระทบต่อมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และชีวิตของดร.ป่วย ช่วงนั้นโดยตรง แต่ดร.ป่วยก็ยังได้วางรากฐานและนโยบายที่สำคัญไว้จนถึงทุกวันนี้คือ การสร้างตึกเอนกประสงค์ สำนักหอสมุด และมุ่งพัฒนาหลักสูตรพื้นฐานจากนี้ดร.ป่วย ยังเป็นผู้ริเริ่มเจรจาหาแหล่งเงินทุนจากต่างประเทศเพื่อที่จะขยายมหาวิทยาลัยไปที่รังสิต อันเป็นโครงการสำคัญโครงการหนึ่งของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ในปัจจุบัน

“ปลื้มใจนักเตี้ยกลับบ้าน” อักษรสีน้ำเงินบนผืนผ้าขาวพร้อมกับเสียงตบมือดังกึกก้องจากกลุ่มอาจารย์นักศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ สร้างความปลื้มใจให้ดร.ป่วยไม่น้อย ซึ่งเห็นได้จากใบหน้าที่ยิ้มแย้มแจ่มใสอยู่ตลอดเวลา อยู่ท่ามกลางลูกศิษย์ลูกหาและนักศึกษาปัจจุบันของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มือที่ยังพอเคลื่อนไหวได้ยกขึ้นรับไหว้และทักทายลูกศิษย์ลูกหาอยู่ไม่ขาด

หลังจากครวระอนุสาวรีย์ท่านผู้ประศาสน์การมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์เสร็จแล้ว ป่วยก็ขึ้นไปบนตึกโดมชั้น ๒ เพื่อครวระพระบรมสาทิสลักษณ์รัชกาลที่ ๕ และเปิดโอกาสให้อาจารย์นักศึกษาและศิษย์เก่าเข้าครวระมอบดอกไม้ ซึ่งมีลูกศิษย์ลูกหาทยอยเข้าครวระกันอย่างเนืองแน่น

“รู้สึกดีใจมากที่อ.ป่วยมาเยือนมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์” ศาสตราจารย์นงเยาว์ เสรี อธิการบดีมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์กล่าวด้วยความดีใจ ซึ่งเป็นความกตัญญูที่ไม่แตกต่างไปจากอาจารย์ นักศึกษาและศิษย์เก่ามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์คนที่อยู่ในวันนั้น

เหตุการณ์วันที่ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ เกิดขึ้นและเป็นประวัติศาสตร์แห่งการเมืองไทยแล้ว และกาลเวลาที่ผ่านมาก็เป็นเครื่องพิสูจน์ให้เห็นแล้วว่า อะไรคือความจริงและตามถูกต้อง ดอกไม้ รอยยิ้ม เสียงปรบมือต้อนรับการกลับมาเยือนบ้านเกิดเมืองนอน

ของดร.ป๋วยในครั้งนี เป็นเครื่องยืนยันให้เห็นว่า สำหรับ ดร.ป๋วย อึ้งภากรณ์
ยังคงเป็นคนดีที่อยู่ในความคิดคำนึงของชาวรัฐวิโดมและผู้ที่มีความเคารพนับ
มิเสื่อมคลาย

“ป่วย” เยี่ยมบ้าน

ทศ พันธุมเสน*

ป่วยจากเมืองไทยไปเมื่อคืนวันที่ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ หลังเหตุการณ์ที่ทำให้นักศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์เสียชีวิตไปหลายคน และได้ใช้ชีวิตอย่างสันโดษอยู่ที่บ้านชานกรุงลอนดอนตั้งแต่นั้นมา

บ้านของเขาเป็นบ้านเก่า ๆ ซื่อไว้เมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๖ อยู่ในท้องถนนสงบ ใกล้สวนสาธารณะวิมเบิลดันอันกว้างใหญ่ไพศาล

เกิดมาเป็นไทย แล้วจากบ้านเกิดไปกว่า ๑๐ ปี ก็เป็นธรรมดาที่เขาจะต้องคิดถึงดินแดนไทย ญาติพี่น้องและเพื่อนสนิท เขาจึงยกโขยงพาสมาชิกตระกูลอึ้งภากรณ์รวม ๕ คนมาเมืองไทยเมื่อวันจันทร์ที่ ๓๐ มีนาคม มี มาร์เกริต คูชีวิต ใจ ลูกชายคนสุดท้อง ลูกสะใภ้และหลานปู่ ๒ คนอายุ ๗ และ ๕ ขวบ

*นายทศ พันธุมเสน ศึกษาวิศวกรรมเหมืองแร่ในประเทศอังกฤษ มีประสบการณ์ด้านการทำเหมืองถ่านหินในอังกฤษ เหมืองแร่โลหะในฝรั่งเศสและสวีเดน

ร่วมเป็นทหารเสรีไทยกับนายป่วย อึ้งภากรณ์ (และคนไทยอีก ๓๔ คน) ระหว่าง ๒๔๘๕-๘๙ ได้รับยศร้อยเอกในกองทัพอังกฤษ (ป่วยได้รับยศพันตรี)

พ.ศ. ๒๔๙๖-๒๕๐๕ รับราชการในกรมทรัพย์ากรธรณี กระทรวงอุตสาหกรรมเป็นนายช่างเอกในกองวิชาการและกองธรณีวิทยา

ออกจากกรมทรัพย์ากรธรณีเมื่อปลายปี ๒๕๐๕ ไปเป็นผู้จัดการฝ่ายวิศวกรรมที่บริษัทเงินทุน

ผมได้มีโอกาสพบป่วยที่อังกฤษเมื่อ ๑๐ ปี มาแล้วก่อนเขาป่วย ได้ทราบข่าวเพื่อน ๆ ที่เวียนกันไปเยี่ยมเยียนเขาเสมอ ๆ ว่าเขาสบายดี

เมื่อรู้ข่าวว่าเพื่อนกลับมาเยี่ยมบ้าน ก็ขอให้เขาได้พักผ่อน ๒๔ ชั่วโมง แล้วไปเยี่ยมเขาที่บ้าน พร้อมด้วยภรรยา (ซึ่งเคยเป็นลูกน้องป่วย) และครอบครัว นายสว่าง สามโกเศศ มีภรรยา อาจารย์วราภรณ์ (แห่งคณะเศรษฐศาสตร์ ธรรมศาสตร์) กับภรรยา

แม้ว่าผมจะได้รู้จากเพื่อน ๆ ว่า ป่วยสบายดี แต่ก็ยังไม่แน่ใจว่าคนที่มียาอัมพาตด้านขวา จนพูดไม่ได้และเขียนหนังสือมือขวาไม่ได้ จะอยู่ในสภาพดีเพียงใด

เมื่อเห็นเพื่อนหลังจากที่ไม่ได้พบกันนานถึง ๑๐ ปี ก็ประหลาดใจมาก ๆ เขายังคงหน้าตาสดชื่นรื่นเริง และแสดงความดีใจออกนอกหน้าที่ได้เห็นเพื่อนเก่าแก่ เพราะสว่าง สามโกเศศ นั้นอายุ ๘๐ ปีบริบูรณ์แล้ว ผมเองก็หนุ่มวัย ๖๘ ปี

นี่เป็นครั้งแรกในชีวิตแห่งความเป็นเพื่อนที่ผมจะต้องเป็นผู้พูด ๆ ๆ แทนที่จะฟังคำพูดของป่วยมากกว่าที่ผมจะพูดเสียเอง

ผมยังอ่าน “ภาษาใบ้” ของป่วยไม่ได้มากนัก แต่เวลาที่พูดอะไรเข้าชนป่วยก็หัวเราะโดยมีเสียงอยู่ในคอ กิริยาท่าทางของป่วยทำให้พวกเราตระหนักถึงจิตใจเข้าถึงพุทธธรรมของเขา เพราะเขายังมีความแจ่มใสเหมือนป่วยคนเดิมนั่นเอง ต่อกันแต่เพียงว่า เขาไม่สามารถกระซำเข้าเหย้าพวกเราได้เท่านั้น เพื่อน ๆ นักเล่นบริดจ์บอกว่า เขายังเล่นบริดจ์ได้ดีเหมือนเดิม

คนเราจะสุขหรือทุกข์นั้นมันขึ้นอยู่กับภาวะจิตใจมากกว่าอื่น!

เมื่อผมได้ทราบข่าว ‘ก๊กอึ้งภาภรณ์’ ๖ คนนี้เดินทางจากอังกฤษมาเมืองไ

อุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย

ตำแหน่งงานสุดท้ายคือ กรรมการผู้จัดการบริษัทจัดการอุตสาหกรรมจำกัด ออกจากงานอายุ ๖๐ ปี ในพ.ศ. ๒๕๒๑

ปัจจุบันเป็นข้าราชการบำนาญ กระทรวงอุตสาหกรรม

สนิทสนมกับนายป่วย อึ้งภาภรณ์ ตั้งแต่ได้ร่วมชีวิตทหารชั่วคราวด้วยกันระหว่างสงครามเอเชียบูรพา

สนใจโยคศาสตร์และการป็นเขา

สายการบินบังกลาเทศ ผมก็รู้สึกหึงผยองและภูมิใจเป็นที่สุดในศักดิ์ศรีและ
 งามสันโดษอันแท้จริงของเพื่อน

ป่วยเป็นผู้ว่าการธนาคารแห่งประเทศไทยเกือบ ๑๓ ปี รายได้สูง เดินทางไป
 ประเทศในหน้าที่นับครั้งไม่ถ้วน โดยชั้นหนึ่งของสายการบินชั้นดี ซึ่งเหมาะสม
 ตำแหน่งผู้ว่าฯ

เมื่อกลายเป็นราษฎรเต็มขั้น เขาก็เดินทางชั้นประหยัดโดยสายการบินสุด
 ประหยัดของประเทศที่ยากจนขึ้นแค้นแสนสาหัส อันทำให้คนไทยชั้นนำหึงผยอง
 หนาว่าเมืองไทยที่รักของเรานี้ โชติช่วงชัชวาลกว่าบังกลาเทศอย่างเหลือล้นพัน
 ษมาณ

ผมถือว่าการที่อดีตผู้ว่าการธนาคารแห่งประเทศไทย อดีตคณบดีคณะเศรษฐ
 ศาสตร์ และอดีตอธิการบดีมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ พาลูกเมียลูกสะใภ้และหลาน
 ทางโดยสายการบินสุดประหยัดครั้งนี้ เป็นบทเรียนอันดีทางพุทธธรรมว่าด้วยความ
 โดษ ซึ่งมักจะเป็นหลักธรรมที่ถูกเข้าใจผิดโดยคนประเภท “หนักไม่เอา เบาไม่สู้”

ป่วยไม่เคยสนใจใยดีที่จะกอบโกยเงินเอาไว้เพื่อมีชีวิตอย่างฟุ่มเฟือยเมื่อเป็น
 ราษฎรเต็มขั้น เวลานี้เขามีรายได้จากบำนาญกระทรวงการคลังเท่านั้น

ผมก็ขอถือโอกาสนี้ให้อวดเสียด้วยว่า ผมได้ยกบ้าน ที่ดินและเงินออมให้ลูกหมด
 หมด เวลานี้ผมและภรรยามีความเป็นอยู่ตามอัตภาพจากบำนาญของเราทั้งสองรวมกัน
 นจำนวนเงินเดือนละ ๗,๕๐๐ บาท

เราใช้บริการรถประจำทางเช่นราษฎรเต็มขั้นทั้งหลาย

ชีวิตราษฎรเต็มขั้นของผมต่างกับชีวิตในการทำงานน้อยมาก เพราะแม้ในขณะ
 ่งทำงานอยู่ ผมก็เดินทางไปต่างประเทศในหน้าที่งาน โดยเบิกค่าโดยสารชั้น
 ประหยัด กล่าวคือไม่ใช่สิทธิตามตำแหน่ง

มีอยู่สองสามคราวในช่วง ๒ ปีสุดท้ายของการทำงานของผม ที่ผมเบิกค่า
 ยสารเครื่องบินชั้นหนึ่ง ไม่ใช่เพราะผมอยากนั่งเครื่องบินชั้นหนึ่งก่อนเกษียณ
 เพราะเจ้านายคนใหม่ของผมท่านบอกว่า ให้เบิกเงินให้ถูกต้องตามระเบียบ
 อันว่าผมเบิกเงินค่าเดินทางผิดระเบียบมาแล้วกว่า ๑๐ ครั้ง ครោះหนีที่เขาไม่ถือ
 ผิดวินัย

ขอภัยที่คุ้ยไม่เรื่องของตนเอง แต่การกระทำบ๊อง ๆ นอกกริตนกรอยของมัน เป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ผมกับป๊วยเป็นเพื่อนสนิทกัน แต่สาเหตุสำคัญที่สุดที่ที่เราจะต้องเป็นเพื่อนกันจนตายก็คือ เราเคยเป็นพลทหารในหน่วยทหารสุดแห่งกองทัพบกอังกฤษ และนอกจากจะเดินแถวแบกปืน ยิงปืน ฯลฯ เช่นพลทหารทั้งหลายแล้วเรายังเคยร่วมแรงกันล้างส้วม ทำความสะอาดค่ายทหาร ปอกมันฝรั่ง “ร้ายเวทย์ดำ (นายสิบ) ฝรั่งกันดังก้อง พวกนายกองชอบใจเพราะไม่รู้” นี้มีปากร้อยกรองของป๊วย

เมื่อ สว่าง สามโกเศศ กับผมได้พบเพื่อนที่ไม่ได้เห็นหน้ากันนานตั้ง ๑๐ ปี จะอะไรกับเขาบ้างล่ะ?

ขอประกาศเสียเลยที่เราไม่มีวาคูยเรื่องการเมืองให้เมื่อยขากรรไกรโดยใช้เรื่องความซุกซนเกี่ยวกับผู้หญิงยิ่งเร็วในวัย ๒๓ ถึง ๒๕ ปีของผมก็คุ้ยไม่ได้ เพมาร์เกร็ดเมียป๊วยรู้ภาษาไทย เราจึงเล่าข่าวคราวของเพื่อนรุ่นเก่าและแก่ให้เขาฟัง ให้พวกเพื่อนสนิททั้งหลาย ที่ป๊วยได้พบกันในวันที่ ๒ เมษายน เพื่อเขาจะได้รู้ว่า เหล่านี้สังขารร่วงโรยกันไปแค่ไหนบ้าง และใครละชั้น ๕ กันไปแล้วบ้าง

ป๊วยกับลูกหลานมีเวลาอยู่ในเมืองไทยเพียง ๔ สัปดาห์ พอได้พบญาติที่ทั่วถึง รวมทั้งลูกศิษย์ลูกหาและพนักงานธนาคารแห่งประเทศไทยสมัยที่ป๊วยผู้ว่าการ

ผมคิดว่าในฐานะที่ป๊วยเป็นราษฎรเต็มขั้น คงไม่มีนักการเมือง ข้าราชการผู้ใหญ่ และผู้นำประเทศ สนใจที่จะพบราษฎรที่พูดไม่ได้ และป๊วยก็คงจะสนใจเรื่องสารทุกข์สุกดิบของญาติมิตร มากกว่ากิจการซึ่งมีคณะรัฐบาลเต็มอัตรากำลังภาระอยู่อย่างเต็มสติปัญญาอยู่แล้ว เพราะตัวเขาเองก็ไม่เคยทำหน้าที่บริหารบ้านเมืองมาก่อน

ผมเอาเทปเพลงไทยไปให้ป๊วย เพราะเขาชอบดนตรีไทยเป็นชีวิตจิตใจ เขาเล่นขลุ่ย แต่เดี๋ยวนี้เล่นไม่ได้ เพราะควบคุมการกระดิกนิ้วข้างขวาไม่ได้ แขนงิ้วและนิ้วซ้ายนั้นเป็นปกติ ใช้เขียนหนังสือได้

เย็นวันที่ ๒ เมษายน อติตเสรีไทยสายอังกฤษและลูกเมีย จะเลี้ยงอาหารบ้านแน่นอนละว่าการพบปะครั้งนี้จะทำให้ป๊วยมีความสุขที่สุด เพราะความเป็นเพื่อน

จากการได้ร่วมความทุกข์ยากอย่างทุกข์เลมดด้วยกันเป็นเวลา ๓ ปี เป็นมิตรภาพ
แน่นแฟ้นถาวร ไม่เจือจางเลือนลางไปตามเวลาที่ล่วงเลยไปนานนับ ๔๒ ปีแล้ว

สำหรับตัวผมเองซึ่งออกจากงานมา ๘ ปี ติดต่อกับเพื่อนร่วมงานไม่มาก เพราะ
ผมเป็นเพื่อนร่วมงานไม่รัดรั้งจริงจังเหมือนเพื่อนนักเรียนและเพื่อนร่วมทุกข์

ผมไม่ได้พบป่วยนานถึง ๑๐ ปี แต่ระลึกถึงเขาตลอดเวลา แม้ความหลังในสมัย
พหลทหารมาด้วยกัน ก็ยังคงอยู่ในความทรงจำของผมอย่างชัดเจน

ในกรณีของป่วยกับผม เราไม่มีโอกาสพบกันบ่อยนักหลังสงคราม เขาเป็น
ศาสตราจารย์ระดับชาติ ผมเป็นวิศวกรเหมืองแร่ เขาทำงานระดับชาติ เดินทางไป
ประชุมในต่างประเทศบ่อย ผมเป็นตาเฒ่าไปป่าหาแร่ สายงานของเราไม่บรรจบกัน
เราไม่เคยมีความรู้สึกห่างเหินกัน

อุทาหรณ์ที่ดีที่สุดเรื่องหนึ่งก็คือ เมื่อป่วยเป็นที่ปรึกษาการคลังในลอนดอน ผม
ศึกษาวิธีการสำรวจแร่แบบใหม่ที่ฝรั่งเศสโดยทุนรัฐบาลฝรั่งเศส ผมขอทุนต่อ
ที่รัฐบาลฝรั่งเศสจะอนุมัติ ผมหมดทุน เขียนจดหมายไปขอยืมเงินป่วย เขาส่งให้
ทันทีโดยไม่ถามไถ่ว่าทำไมผมจึงกลายเป็นยาจกในฝรั่งเศส เขาก็คงเดาได้ว่ามันคงไม่
เป็นเรื่องของความหลงเสน่ห์สาวฝรั่งเศส

ไหน ๆ ก็พูดเรื่องเสรีไทย ก็ขอประชาสัมพันธ์ว่า ผมได้เขียนเรื่องนี้ไว้ในหนังสือ
สงครามครั้งสำคัญในสมัยรัตนโกสินทร์ จัดทำโดยคณะกรรมการมูลนิธิดำรง
ฐานะภาพ ซึ่งคาดว่าจะวางตลาดในเดือนมิถุนายน หรือกรกฎาคมปีนี้ ผมเขียน
เรื่องนี้เพื่อแก้ความเข้าใจผิด อันเกิดจากนักเขียนยุคสงครามสงบใหม่ ๆ ที่สรรเสริญ
พวกเราเสียเล็ดล่อย

ผมจึงเขียนเพื่อชี้แจงว่า พวกเราไม่ใช่ผู้กล้าหาญดังที่ท่านนักเขียนเหล่านั้น
หยอไว้ พวกเราจะทำอะไรไม่ได้ผลเลย หากคนไทยทั้งหมดในประเทศไม่ร่วมกัน
ต้านศัตรูผู้รุกราน

เสรีไทยจากอังกฤษและอเมริกาหยิบมือเดียวจะทำอะไรได้ นอกจากจะเป็นแขน
ให้ท่านหัวหน้าใหญ่ อดีตผู้ก่อการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. ๒๔๗๕ อดีต
ประธานกรรมการมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ อดีตผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์

นั่นคือ นายปรีดี พนมยงค์ มั่นสมองของขบวนการเสรีไทย ผู้ซึ่งสามารถ

เชิญชวนทหาร ตำรวจ พลเรือน เจ้าหน้าที่หลายพระองค์ และราษฎรตามท้อง
ต่างๆ เข้าร่วมในขบวนการ

“ป่วย” เยี่ยมบ้าน ตอนป่วยพบเกลอเดนตาย

ทศ พันธุมเสน

งานเลี้ยงรับเกลอเก่าที่จากไปกว่า ๑๐ ปีเมื่อคืนวันที่ ๒ เมษายน ที่บ้านของอดีตเสรีไทยนายหนึ่ง เป็นงานคึกคักครึกครื้นมาก นอกจากเสรีไทยเดนตายเกือบทุกคน รมีเมีย ลูก เขย สะใภ้ หลานปู้ย่า หลานตายาย ไปกินเลี้ยงมากมาย พวกเราสนุกขำสมกับที่ได้เห็นหน้าเพื่อนผู้รอดตายจากเงื้อมมือทหารญี่ปุ่น แต่เกือบตายตอนไทย

ไทยเมื่อวันที่ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙

คืนนั้นคงเป็นคืนหนึ่งที่ป่วยเป็นสุขที่สุด เขายิ้มแย้มแจ่มใส พักเพียดกับทุก ๆ คน พูดไม่ได้ไม่ได้เปรียบมากในงานเลี้ยงอาหาร เพราะเพื่อนกินไปพักหน้าไปอย่างสบายมาก เขาต้องใช้มือซ้ายตักอาหารเข้าปาก กินช้า ๆ ซึ่งทำให้กินได้มาก

เรื่องกินได้ไม่อื่นเพราะไม่ต้องพูดนี้ ทำให้ผมนึกถึงสหายอดีตเสรีไทยคนหนึ่ง เมื่อดำรงตำแหน่งพลทหารในกองการโยธา เลือกลงสาวอังกฤษที่ไม่ช่างพูด เธอذن้อยจนพวกเราล้อเขาว่า เขาควง“แม่ไก่” ข้อดีของแม่ไก่ก็คือ เธอจูบแทบไม่หยุด

จาก เว้นแต่เวลาเป็นหวัดคัดจมูกต้องการหายใจทางปาก

เราหยอกเย้ากระเซ้ากันมากเมื่อเวลาพบกันพร้อมหน้าพร้อมตา เช่นในคืนวันที่ ๒ เมษายน เพราะเราต่างก็ซำกัันไปตาม ๆ กันแล้ว จึงชอบหวนระลึกลงถึงความ

ถึงเมื่อครั้งเรายังหนุ่มกระชุ่มกระชวย

ผมเองอายุเพิ่ง ๒๓ ปี เมื่อแต่งเครื่องแบบพลทหารครั้งแรก ป่วยอายุ ๒๖ ปี ก็เป็นพลทหารพวกเราไม่เคยลำบาก ชีวิตทหารจึงทำให้เรารู้สึกว่าเหน็ดเหนื่อยเหลือ เราผ่านพ้นสภาพชีวิตที่ทุลักทุเลมาได้ ด้วยความหน้าทะเล้นของหลายคนที่สามเปลี่ยนภาวะเครื่องเครื่องยศชั้น ให้กลายเป็นข้าชั้นได้เสมอ

พวกหน้าทะเล้นก็มีะรุ่มมะตุ้มตะเบ็งเสียงกับป่วยเชิงแซ่ แต่ป่วยก็ดูเหมือนจะรำคาญต่อเสียงโหวกเหวกของเกลอเก่า เพราะเขายิ้มย่องและหัวเราะเอิกอากิ ล้อเรื่อย และคงเจริญอาหารเช่นเคย

พวกเราที่เป็นอดีตพลทหารรุ่นหนุ่มต่างก็เป็นคุณปู่คุณตาไปตาม ๆ กัน อายุต้นด้วยเลข ๖ กันทั้งนั้น พวกเราอาวุโสในคิณนั้นก็มี หลวงอาจพิศาลกิจ อดีตข้าราชการสถานทูตไทยในกรุงลอนดอน ท่านผู้นี้มีอายุ ๔๑ เมื่อเข้าเป็นพลทหาร ได้ทำให้พวก ๒๒, ๒๓, ๒๔ อับอายขายหน้ากันหลายคน เพราะท่านเข้มแข็งกว่า ท่านนักเทนนิสมือสูง เหมือนนายทหารฝรั่งวัย ๒๕ ยับเยิน คิณนั้นท่านก็ยังแบ่งทับผมเสีย

ท่านถามผมว่า “คุณอายุเท่าไรแล้ว?” ผมตอบว่า “๖๘ แล้วครับ”

ท่านบอกว่า “เท่านี้เองหรือ ผม ๘๖ แล้วล่ะ” จริงซี เวลามันล่วงเลยมาตั้งแต่ ๔๕ ปี

รุ่นอาวุโสอื่น ๆ ก็มีองคมนตรี ม.ล.จิรายุ นพวงศ์ สว่าง สามโกเศศ เสนนิลกำแหง วัฒนา ชิตวารี อายุล้วนแต่ขึ้นต้นด้วยเลข ๗ ยกเว้น สว่าง ซึ่งอายุ ๘๘ บริบูรณ์แล้ว ป่วยอายุ ๗๑ ปี

ในคิณนั้น องคมนตรี ม.ล.จิรายุ นพวงศ์ ถูกกระเข้าเข้าแหย่มาก เพราะเมื่อเป็นพลทหารจิรายุ เดินแถวแถวแชนแบบทหารไทย (ทหารอังกฤษต้องเหยียดแตรง) นายสิบตวาดพลทหารจิรายุจนขวัญกระเจิง แกลยแกล้งแชนพร้อม ๆ กันแจะประจานองคมนตรีคนเดียวไม่เหมาะ ผมจึงขอสารภาพว่าผมเองก็โดนนายบริภาษเป็นประจำ เพราะผมถนัดก้าวเท้าไม่พร้อมคนอื่น เขาเดินซ้ายขวา ผมเดินซ้าย ครั้งแรกที่นายสิบแกลเห็นเข้า แกล้องตาเขม็ง อาจสงสัยว่าคนที่เดินข้างผม ปาฏิหาริย์ยกทั้งขาขวาขาซ้ายพร้อมกัน

เรารำลึกถึงคิณหนึ่งที่ผู้บัญชาการค่ายทหาร สั่งให้มิงานรินเรียงและลีลาศ ทแต่ละหน่วยแสดงอะไรอย่างหนึ่ง ร้องเพลงหรือแสดงจำอวด ทหารหญิงร้องเพ

มวยทหารไทยมีศิลปินไส้กิว ๕ คน คือ บุญพบ ภมรสิงห์ แสดงรำไทยและระบำแขก จ.กอกษัตริย์ สวัสดิวัฒน์ (พระอนุชาของสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี) ตัดเปียโนในวงเป่าขลุ่ย วัฒนาชิตวารี สีไวโอลิน ผมตีกลอง นักดนตรี ๔ คนบรรเลงเพลงประกอบกรร่าयी บุญพบและม.จ.กอกษัตริย์ไปปรโลกแล้ว

ชีวิตในค่ายทหารน่าเบื่อหน่าย งานรื่นเริงในค่ายทหารจึงมีผลดีในด้านบำรุงขวัญ วิชาการค่ายได้อนุญาตให้ทหารหญิงแต่งตัวนอกเครื่องแบบได้ อภรณ์หลากสี่เยเสริมสวยให้ทหารหญิงนำพิศดูและพิศวาสขึ้นมาก เครื่องแบบทหารหญิงมีข้อพร่องอย่างหนึ่ง คือเสื้อมีกระเป่าบนสองข้าง ทำให้ทรงอกเสียความเต่งตึง ทหารหญิงที่ค่ายทหารเดินปี่มีหน้าที่ทำอาหารเลี้ยงทหารชาย แล้วยังเป็นทหารตาอาหารใจด้วย พวกเธอคงสงสัยพวกเราว่าเอวบางร่างน้อย จึงดักอาหารทหารไทยมากกว่าให้ทหารฝรั่ง ในงานเดินรำคั้นนั้นพวกเธอชอบจับคู่กับทหารไทย ะระหลายคนมีลวดลายลีลาศขนาดได้รางวัล ผมเองไม่มีเรี่ยวแรงจะเดินรำ พอหมดารแสดงก็รีบเดินออก เพื่อเข้านอนแต่หัวค่ำ แต่โดนทหารหญิงแก่นแก้วคนหนึ่งไว้ให้เดินรำกันก่อน มิใยผมจะประท้วงว่า เดินไม่ได้เพราะสวมเกือกบูตทหาร เธอไม่ฟังเสียง พอเพลงขึ้นก็ดึงผมออกไปเดินแบบ“แก้มแนบแก้ม” และ “กายนาบกาย” มกัใจเดินไม่เป็นจังหวะ เท้าก็เดินไม่เป็นจังหวะเพราะพื้นรองเท้าตอกแผ่นเหล็ก ลาดได้สองสามเพลง เธอก็บ่นว่าอากาศอบอ้าว (คงเดินไม่สนุกมากกว่า) บอกว่า ออกไปเดินกินลมกันเถอะ ข้างนอกอากาศสดชื่น ครูหนึ่งผมก็บอก Good night แปล่า ลาก่อนละ เธอก็เอาหน้าซุกไหล่ผม กลิ่นน้ำหอมจากเส้นผมไชยเข้าจมูก ผมก็อภระรัวหัวหน้า สันสร้าันเสียวแสบง” เธอเงยหน้าเผยอริมฝีปากเหมือนนางเอกหนึ่ง ลงเอยกันไปตามฟอรั่ม คั้นนั้นผมเชื่อว่าต้องมีทหารหญิงเคลิ้มเพลงขลุ่ยของป้วย เพราะเขาเป่าโหยหวนมาก

คั้นหนึ่งในค่ายทหารที่ทุ่งกว้างเว้งว่างในแอฟริกาใต้ ป้วยบรรเลงเพลงขลุ่ยราตรี เวกน่าวังเวงใจ ทหารมีขนหน้าแข้งคั้นหนึ่งมาบอกว่า เขาไม่ชอบเพลงประเภทนั้น ก่อนสมัครเป็นทหาร ป้วยได้ปริญญาตรีทางเศรษฐศาสตร์ เกียรตินิยมอันดับ หนึ่งได้ grade A ๘ วิชา grade B วิชาเดียว เขาจึงไม่ใช่คน “หัวโตโง่เสียเปล่า” ใน สดุคพวกเรา ๒๐ คน ในกลุ่มกองใจ ก็ยกให้เขาเป็น “นายใจ”

การส่งพลร่มคณะแรกเข้าเมืองไทยเป็นการให้โดด “สุ่ม” เพราะไม่มีทางนัดกับขบวนการในประเทศ ซึ่งตอนนั้นเรารู้แล้วว่า มีนายปรีดี พนมยงค์ เป็นหัวหน้าจุดมุ่งหมายของผู้บังคับบัญชาของเราในการส่งพลร่มเข้าไทยก็คือ ให้ติดต่อกับหัวใหญ่ในประเทศ และส่งวิทยุแจ้งให้ฐานทัพรัฐ อีกนัยหนึ่ง พลร่มคณะแรกมีหน้าเป็น “ม้าใช้”

ในบันทึกเรื่อง “ทหารชั่วคราว” ป่วยเล่าว่า เขาถูกเลือกให้เข้าในไทยคณะ เพราะหัวหน้าขบวนการเสรีไทยเป็นผู้ประกาศนียบัตรมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ชื่อป่วยในบรรดา ๓๖ รุ่นแรก ๆ ซึ่งเคยทำงานในมหาวิทยาลัย อีกประการหนึ่ง ปรีดี ในฐานะรัฐมนตรีคลังรู้จักชื่อเสียงของป่วย นักเรียนทุนกระทรวงการคลังผู้สละได้ได้ปริญญาตรีเกียรตินิยมอันดับหนึ่ง

ป่วยจึงอ้างว่า หากเขาเล็ดลอดเข้าพบนายปรีดีได้ เขาจะได้รับความไว้วางใจจากหลายคนซึ่งใจว่า ทำไมป่วยซึ่งเรายกให้เป็นนายใจ จึงถูกส่งอย่างเสี่ยงเข้าไปก่อน ผมเองคิดว่าผู้บังคับบัญชาควรส่งนวนป่วยไว้เป็นแม่ทัพหรือเสนาธิการมากกว่าส่งไปเป็น “ม้าใช้” พวกเราทุกคนกลัวว่า ป่วยมีโอกาสถูกญี่ปุ่นจับไปข่มขู่หรือบีบบังคับเพื่อล้วงความลับ พอ ๆ กับที่จะมีโอกาสพบนายปรีดี

ความจริงเขาก็ถูกจับโดยตำรวจไทย และถูกขังอยู่ ๕ เดือน และถูกคณะทนายญี่ปุ่นสอบสวน เคราะห์ดีที่เขาต่อแหล่เก่งและได้เพื่อนนักเรียนอัสสัมชัญช่วย เพื่อนั้นชื่อฮาตาโน ทำหน้าที่เป็นล่าม ฮาตาโนบอกป่วยภายหลังว่า “อ้ายเรื่องทีโกหกนะ อ้อยยังนึกซนในใจไม่หาย แต่ซนบอกกล่าวคือโกหกละก็มัชเชอร์ป่วยก็แย...

อย่างไรก็ตาม การโกหกต่อแหล่ของป่วย แม้จะผิดศีล ๕ ข้อ “มุสาวาท” แต่ก็ต้องถือว่า “เป็นการกระล่อนเพื่อชาติ” ส่วนการ “กระล่อน” โดยไม่บอกความทั้งหมดแก่ผู้บังคับบัญชานั้น ผมเห็นว่าเป็นการกระทำเพื่อที่ป่วยจะรับความเสี่ยงเสียโดยไม่ต้องมาให้กำหนัด พลาญกูร หรือตัวผมต้องถูกส่งเข้าไทยก่อน

กำหนัดเป็นน้องจำกั๊ด พลาญกูร วีรบุรุษร่างเล็กใจใหญ่ ซึ่ง นายปรีดี มอบหน้าเสี่ยงสุดยอดให้เดินทางจากไทยไปเมืองจีน เพื่อติดต่อกับสัมพันธมิตร

ผมเป็นลูกพระยาทรงสุรเดชผู้ได้ร่วมเสี่ยงชีวิตกับนายปรีดี เพื่อเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์เป็นระบอบประชาธิปไตยเมื่อพ.ศ. ๒๔๗๕

เมื่อผมสอบชิงทุนได้ นายปรีดีแสดงความยินดีต่อพ่อผม ก่อนผมออกเดินทาง พ่อพา
 ปกราบลานายปรีดี วันผมออกเดินทาง นายปรีดีให้เกียรติพ่อผม ไปส่งผมที่สถานี
 หัวลำโพง

ฉะนั้น จึงไม่มีข้อควรกังขาว่าตำแหน่งหรือผมจะไม่ได้ได้รับความไว้วางใจจาก
 นายปรีดี

ในที่สุด ป่วยติดต่อกับนายปรีดี ได้ทำให้การโคตร่มเข้าไทยของคณะหลัง ๆ
 ปลอดภัย

ผมอยู่ในวัยเบญจเพสเมื่อโคตร่มเข้าเมืองไทย ใจแป้วด้วยกลัวอาถรรพณ์ของ
 ยัยเบญจเพส แต่ก็ปรากฏว่าผมดวงดี โคตร่มลงบนภูกระดึงท่ามกลางสมาชิกขบวน
 การ มีหน้าข้า พ่อผมเรียนท่านข้าหลวงประจำจังหวัดขอนแก่น ซึ่งขณะนั้นเป็น
 ข้าหลวงหนุ่มที่สุดในประเทศไทย ว่าผมเป็นเสี่ยวอีสานเกิดที่เมืองย่าโม ท่านก็พา
 ผมไปขึ้นครูอีสานครบ ๓ ยก

ผมเคยเผชิญหน้ากับสารวัตรทหารญี่ปุ่นคืนหนึ่งในโรงแรมที่เชียงใหม่ พี่แกมา
 จะประตูห้องผม แต่แทนที่จะตีหน้ายักษ์กลับยิ้มเจื่อน ๆ ค่อย ๆ ดึงแขนผมไปที่ประตู
 แง้มออกไปนิดหนึ่งแล้วปิดประตู ขอร้องให้ผมไปถามสาวงามคนสวมเสื้อสีเขียวว่า
 ล่อนจะคิดค่าบริการตลอดคืนเท่าไร ผมจัดการให้อื้อปากามันั้นตามต้องการ แต่
 วยชะมัดยาด มันพาหญิงขึ้นห้องถัดห้องผม ربกวนการนอนของผมด้วยการทำเตียง
 ้นตลอดคืน ต้องยอมยกให้มันเป็นชายชาญสมร

นี่เป็นการฟื้นความหลังส่วนเล็กน้อยในคืนที่พวกเราเลี้ยงต้อนรับป่วยเพื่อนทุกข์
 เพื่อนยาก การฟื้นความหลังสมบูรณ์แบบจะปรากฏในบ้านที่กสิวิไทยของผม ซึ่งจะ
 ่มพ์จำหน่ายในปีนี้ บ้านที่กนี้จะมีเรื่องราวของป่วยให้อ่านกันให้สนุก

“ป่วย” เยี่ยมบ้าน

ตอนป่วยเยือนเพื่อนร่วมงานและสาธุศิษย์

ทศ พันธุมเสน

ป่วยเป็นครูโรงเรียนอัสสัมชัญเมื่อเขาอายุ ๑๗ ปี อดีตเสรีไทยจึงเรียกเขาอย่างนบนอบว่า “ครูป่วย”

เมื่อพวกเราพร้อมก๊อกลงในหน่วยทหารกองกูลี ป่วยอายุ ๒๖ ปี กลุ่มนักเรียนกส่วนมากอายุน้อย คือ ๒๒-๒๓ ปี เพราะชิงทุนได้เมื่ออายุ ๑๘-๑๙ ปี มักจะถือ “กูก็หนึ่งในตอองอู” ป่วยเจอพวกหนุ่มก้าแหงเข้า ก็โดนลดฐานะจากครู มาเป็น “ครู” แต่เขาก็ชนะใจหนุ่มวัยคะนองด้วยการเอาใจใส่ในสารทุกข์สุกดิบของทุกคน แม้ข้าราชการสถานทูตไทยที่เป็นพลทหาร ๔ คน ก็ยกย่องป่วย

ผมขออวดว่า อดีตเสรีไทยสายอังกฤษที่เป็นพลทหาร ๓๖ คน เป็นกลุ่มสนิทสนมกลมเกลียวกันมาก เพราะเห็นอกเห็นใจกันจริง ๆ ในยามยาก มี ม.จ.ศุภสวัสดิ์วงศ์สนิท สวัสดิวัตน์ พระเชษฐาของสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีที่ได้เป็นนายทหารทันที แต่ท่านก็สนิทสนมกับเรามาก ม.จ.กอกษัตริย์ สวัสดิวัตน์ พระอนุชาของสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี เป็นพลทหารกับพวกเรา ต้องล้างล้างเหมือนกัน เชื้อพระวงศ์อีก ๕ ท่านก็เช่นกัน เกียงงอนเกียงงานกันไม่ได้

การพบปะของอดีตเสรีไทยที่ไม่มีใครเป็นใหญ่เหนือใคร เป็นโอกาสแห่งความครั้นเครง มีการฟื้นความหลังครั้งที่เรายังหนุ่มแน่น แม้แต่ข้าราชการผู้ใหญ่

กานทูตไทยก็เคยเป็นพลทหารใจหนุ่มไม่แพ้พวกวัย ๒๒-๒๓ ปี แกรมมีชั้นเชิงเหนือ
มาด้วยซ้ำ

ป่วยเป็นผู้ว่าการธนาคารแห่งประเทศไทย ระหว่างพ.ศ. ๒๕๐๒-๒๕๑๙ ผมได้
รู้ว่า เมื่อเขาไปเยือนธนาคารฯ มีพนักงานรอดต้อนรับราว ๆ ๑,๐๐๐ คน เขาว่า
พนักงานหญิงบางคนดีใจและตื่นตันใจจนน้ำตาไหล บอกว่ามีความรู้สึกเหมือนว่า
ของที่จากไปนานแสนนานได้กลับมาเยี่ยมลูก ๆ อีก

ในวันที่ ๗ เมษายน คณาจารย์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์เชิญป่วยไปเยือน
มหาวิทยาลัย ในฐานะอดีตคณบดีคณะเศรษฐศาสตร์และอดีตอธิการบดี หนังสือพิมพ์
ข่าวว่านักศึกษาถือป้ายต้อนรับมีข้อความว่า “ปลื้มใจนักตี้ยกลับบ้าน” ผู้อยู่ใน
เหตุการณ์เล่าว่า อาจารย์และนักศึกษาหลายคนเข้าไปกราบ “อ.ป่วย” ที่ตึก

ความสัมพันธ์ระหว่างป่วยกับธรรมศาสตร์ ย้อนหลังไปก่อนหน้าที่ป่วยจะไปเป็น
คณบดี คณะเศรษฐศาสตร์ นานถึง ๒๗ ปี ป่วยได้ปริญญาธรรมศาสตรบัณฑิตในปี
๒๔๘๐ และได้ทำงานเป็นล่ามให้กับอาจารย์ฝรั่งเศสในมหาวิทยาลัย จนกระทั่งสอบ
ทุนของกระทรวงการคลังได้ไปศึกษาวิชาเศรษฐศาสตร์ที่ประเทศอังกฤษ

ป่วยเป็นคณบดีคณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์เมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๗-
๒๕๑๕ เป็นอธิการบดี พ.ศ. ๒๕๑๕-๒๕๑๙ ระหว่างสงคราม ป่วยปฏิบัติงานร่วมกับ
นายปรีดี พนมยงค์ อย่างใกล้ชิด ในช่วงพ.ศ. ๒๔๘๗-๒๔๘๘ ขณะนั้นนายปรีดีเป็น
สำเร็จราชการแทนพระองค์ เป็นหัวหน้าใหญ่ของขบวนการเสรีไทย และเป็นผู้
ประสานกิจการมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และการเมือง ฉะนั้น ในวันต้อนรับอดีต
คณบดีคณะเศรษฐศาสตร์และอดีตอธิการบดี ป่วย อธิการบดี มหาวิทยาลัยธรรม-
ศาสตร์จึงเชิญท่านผู้หญิงพูนศุข พนมยงค์ ไปร่วมงานในฐานะ “เจ้าของบ้าน”

อาจกล่าวได้ว่า อดีตเสรีไทยทุกคนมีความผูกพันกับมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
พระในระหว่างสงคราม นายปรีดีให้ใช้มหาวิทยาลัยเป็นที่ตั้งลักกอบบัญชาการเสรี-
ไทย พวกเราถือว่า เราเคราะห์ดีที่ได้มีโอกาสรับใช้ชาติในลักษณะเป็นแขนขาของ
บุคคลผู้มีปัญญาปราดเปรื่องและจิตใจเข้มแข็ง เข้าข้างค่ายประชาธิปไตยอย่างแน่วแน่
อดีตเสรีไทยสายอังกฤษที่เป็นธรรมศาสตรบัณฑิตมีอีก ๒ คนคือ วัฒนา ชิดวารี
ละประเสริฐ ปทุมมานนท์ ประเสริฐได้ทำงานที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ๒ ปี

เมื่อพ.ศ. ๒๔๙๒-๒๔๙๓ เป็นผู้ช่วยเลขาธิการฝ่ายวิชาการ สอนนิพนธ์รัฐศาสตร์ กฎหมายแพ่งและพาณิชย์

อดีตเสรีไทยที่เคยสอนภาษาอังกฤษที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์มีหลายคน ที่ได้ก็มี ม.ร.ว.กิตินัดดา กิตติยากร ม.ล.จิรายุ นพวงศ์ ศาสตราจารย์คุณหญิงจินต ยศสุนทร (เสรีไทยสายอเมริกา) คุณหญิงสุภาพ ยศสุนทร วัฒนา ชิตวารี

ศาสตราจารย์ดิเรก ชัยนาม ซึ่งขณะนั้นเป็นคนบดเคี้ยวรัฐศาสตร์ ขอให้ไปสอนนักศึกษาปริญญาโท ในวิชาเรียงความภาษาอังกฤษเรื่องรัฐศาสตร์ ต่อมาได้สอนระดับปริญญาตรีด้วย ขณะนั้นธรรมศาสตร์จนอาจารย์จริง ๆ แผนกต่างประเทศจึงมาขอให้ผมสอนนักศึกษา ปีที่ ๔ คณะนิติศาสตร์ด้วย ผมรู้ว่าวัฒนา ชิตวารี เรียนกฎหมายที่อังกฤษจบแล้วกำลังจะกลับเมืองไทย ก็ยินยอมสอนแก้ขัดพลาง ๆ จนกว่าเขาจะมารับช่วงไป

ในบรรดานักศึกษาปีที่ ๔ คณะนิติศาสตร์ มีนักศึกษาสาวสวยคนหนึ่งนั่งหน้า วันหนึ่งผมทบทวนศัพท์กฎหมายภาษาอังกฤษ ถามเรียงตัว คนสวยตอบไม่ วันนั้นผมอารมณ์ไม่ดี เลยแหวเอาจนเธอน้ำตาคลอ ผมสำนึกผิดว่าทำตนเป็นครูที่ข้านติธรรม พอวัฒนามารับช่วงจากผม เขาก็รู้ว่าคนสวยอ่อนภาษาอังกฤษ ถ้าฟังสอนในชั้นจะไม่ได้ผล ก็เลยต้องสอนตัวต่อตัว นักศึกษาสวยก็เปลี่ยนนามสกุลเป็น "ชิตวารี" ต่อมาก็ได้ลูกสาวคนหนึ่ง ลูกสาวเรียนวิชาบริหารธุรกิจ ไม่เรียนนิติศาสตร์ คงจะกลัวประวัติศาสตร์ซ้ำรอย

ข้อคิดข้อเขียนของสานุศิษย์ของป่วยหลายคน รำพึงรำพันแสดงความสลดในชะตากรรมของป่วย คนหนึ่งว่าอย่างนี้

"ทุกครั้งที่นึกถึงอ.ป่วย ผมอดสลดใจไม่ได้ว่า ทำไมหนอ คนที่ตั้งหน้ารับใช้บ้านเมือง อุทิศร่างกาย จิตใจ ใช้สมอง สติปัญญาอันเปรี๊ยะปราด ด้วยความซื่อสัตย์สุจริตหาคนเทียบยากอย่างอ.ป่วย จึงต้องประสบชะตากรรมอันปลายชีวิตอย่างน่าหดหู่ ถูกคนป้ายสี โจมตี เข้าใจผิด สารพัด และในที่สุดร่างกายก็ประสบโรคร้ายไข้เจ็บ

อีกคนหนึ่งเขียนว่า "ดวงหน้าของท่านที่เห็นบัดนี้ เป็นดวงหน้าของคนชรา ครั้งหนึ่งไม่นานนักเป็นดวงหน้าของผู้ที่เต็มไปด้วยพลานามัย...อาการที่เคลื่อนไหวมัดทะแมง...อนิจจา ดร.ป่วยได้เปลี่ยนแปลงไปแล้วถึงเพียงนี้เชียวหรือ"

เป็นพุทธศาสนิกชนไม่น่าพูดอย่างนั้นเลย เดียวก็ทำให้หนุ่มสาวที่จะเป็นผู้พัฒนา
ชาติในอนาคตต้องแก้ป้อแก้แป้วกันไปหมด มันเรื่องอะไรจึงจะคร่ำครวญโศกะ-
ริทวะว่าป่วยแก่แล้ว ทำประโยชน์แก่ส่วนรวมต่อไปอีกไม่ได้ ในช่วงชีวิตการงาน
ของเขาจนถึงวัยย่างเข้า ๖๑ ปี เขาได้ทำดีมามากแล้ว มากมายกว่าคนอื่น
หลาย ๆ คน สมควรแล้วที่เขาจะได้พักผ่อนอย่างสงบและสันโดษกับคู่ชีวิตและลูกหลาน
บนบ้นปลายของชีวิต ถ้าเขายังพูดได้เขียนได้ตามปกติ ก็น่ากลัวว่าเขาจะไม่ได้พักผ่อน
แทนที่จะโอดครวญว่าป่วยแก่และป่วย อันเป็นปกติวิสัยของมนุษย์ เราน่าจะ
ทำให้เขาปลาบปล้มด้วยการกระทำเพื่อสืบทอดงานและเจตนารมณ์ของเขา เราจึงทำ
งานเพื่อส่วนรวมกันไป ไม่มีมัวค้ำว่าจะ “ได้ดี” หรือจะ “โดนตี”

ผมอยากจะพูดถึงชาวธรรมศาสตร์เป็นพิเศษ เพราะมีเสียงครวญครางอย่าง
หวาดร้าว มาจากบริเวณท่าพระจันทร์ว่า มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ต้องผ่านวิกฤตการณ์
หลายครั้งหลายครา

ผู้ประศาสน์การก็ต้องหลบหนีภัยจนไปถึงอสัญกรรมในต่างแดน มีแต่อธิศิน
หย้า

อธิการบดีป่วยก็ต้องหลบไปอยู่มาตุภูมิของเมีย กลับมาในสภาพคนใบ้
ชื่อมหาวิทยาลัยก็โดนเด็ดหางด้วน จากมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และการเมือง
กลายเป็นมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

บริเวณมหาวิทยาลัยก็เคยเป็นแดนที่คนไทยชนฆ่ากันเองอย่างทารุณ
ขอเสียที่เกิดว่า อย่ามองสถานการณ์เกี่ยวกับสถานศึกษาแห่งนี้ไปในแง่ร้ายเสีย
หมด นึกถึงแง่ดีกันบ้าง

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มีผู้ก่อตั้งที่เป็นผู้นำสำคัญคนหนึ่งของไทย เป็น
บุคคลที่มีสายตาไกลล้ำยุค ร่างของท่านเสื่อมสลายไปตามธรรมดาของสังขตธรรม
ไม่มีปัจจัยปรุงแต่ง แต่คุณงามความดีของท่านยังคงประดับไว้ในโลกา

ชั่วเวลาราว ๆ ๑๐ ปีที่ป่วยทำงานที่ธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยพัฒนาก้าวหน้า
ไปไกลลิบลิบ การที่จะพัฒนากันไปก็คงจะไม่เหลือปากว่าแรง ถ้ายังจะต้องทำต่อไป
ด้วยความยากลำบาก ก็ยิ่งดีเพราะสิ่งที่สำเร็จด้วยความลำบาก ด้วยอุตสาห-
พยายาม ย่อมมีคุณค่าสูง

ที่เคยมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์เป็นที่ของสมุหคอมมิวนิสต์ คนก็รู้จักกันแล้ว ไม่จริง ที่รู้จักว่าจริงก็คือ มหาวิทยาลัยเคยเป็นกองบัญชาการลับของเสรีไทย ซึ่งทำ ไทยได้เอกราชอธิปไตยและประชาธิปไตยกลับคืนมา ชาวธรรมศาสตร์ก็น่าจะยืนยันว่าผู้ประศาสน์การและชาวธรรมศาสตร์รุ่นพ่อได้ร่วมในขบวนการใต้ดินต่อสู้ผู้รุกราน

ป่วยไปธรรมศาสตร์ก็ได้การวะอนุสาวรีย์ผู้ประศาสน์การปรีดี พนมยงค์

นายปรีดี พนมยงค์ ก่อตั้งธรรมศาสตร์เพื่อให้เป็นสถาบันสำหรับผลิตปัญญา ไว้เสริมสร้างเมืองไทยจากพื้นฐานประชาธิปไตยที่ได้ก่อไว้เมื่อวันที่ ๒๔ มิถุนา ๒๔๗๕

โปรดอย่าปนว่า นายปรีดีร่วมกับสหายในคณะราษฎรเปลี่ยนแปลงการปกครอง มาเป็นระบอบประชาธิปไตย ๕๕ ปีแล้ว ระบอบก็ยังไม่เข้าระบบ ยิ่งบุบ ๆ ี เบี้ยว ๆ อยู่ ของดีมีค่าไม่ได้มาง่าย ๆ หลักสำคัญประการหนึ่งของคณะราษฎรผู้ก่อ ระบอบประชาธิปไตยมีว่า “ต้องให้การศึกษาอย่างเต็มที่แก่ราษฎร”

การศึกษาในชนบทยังเต็มที่อยู่ ถ้าเต็มที่เมื่อไหร่ ประชาธิปไตยจึงจะเติบโต อัตราก ทุกสิ่งทุกอย่างต้องเป็นไปตามจังหวะที่เหมาะสม ปลุกกล้วยไม้ก็เดือนก็ได้ ปลุกทุเรียนก็ต้องรอนานหน่อย ปลุกประชาธิปไตยต้องรอนานมาก ต้องใจเย็น ขณะนี้เยาวชนในชนบทที่เรียนจบประถม ๖ ยังอ่านและเขียนหนังสือไม่คล่องอีกม

เราควรจะสานและเสริมงานของป่วย ไม่มัวโหวกเหวกโวยวาย ท้อแท้ว่า คน ดีเช่นป่วย แล้วไม่ได้ดี เพราะการหลงผิดเช่นนั้น เป็นการปฏิเสธหรือเป็นคว ไม่เข้าใจในคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า ในเรื่องที่มีความสำคัญมาก สำหรับการพัฒน ประเทศ ป่วยก็เคยพูดเรื่อง “ศีลธรรมและศาสนาในการพัฒนาชาติ” ไว้ในปาฐก ชินแคลร์ ทอมป์สัน

“ป่วย” เยี่ยมบ้าน ตอนจบ... ป่วยกับกฎแห่งกรรม

ทศ พันธุมเสน

ข้อคิดข้อเขียนของป่วยในที่ต่าง ๆ ซึ่ให้เห็นว่า เขาเข้าถึงพุทธธรรม ขณะนี้
มีเขาเป็นโรคที่รักษาไม่หาย เขาก็ยังร่าเริง แจ่มใส ไม่มีแววแห่งความโศกเศร้า เขา
คิดว่า ร่างกายเป็นนิวาสน์ชั่วคราว มีสังขตลักษณะ มีปัจจัยปรุงแต่ง

อุปฺปาโท ปญฺญาติ ความเกิดขึ้นปรากฏ

วโย ปญฺญาติ ความเสื่อมดับปรากฏ

ฐิตสฺส อณฺเฏตฺตํ ปญฺญาติ เมื่อยังตั้งอยู่ ความแปรปรวนเปลี่ยนแปลงปรากฏ

เกิดมามีกายเนื้อ ก็ต้องแก่ เจ็บ ทрудโทรมและเสื่อมสลาย ลูกศิษย์ลูกหาไม่ได้

เห็นป่วยกว่า ๑๐ ปี พอเห็นอาจารย์เมื่ออายุเลย ๗๑ ปีแล้ว ทำไมจึงจะคร่ำครวญว่า

อาจารย์แก่ชราถึงเพียงนี้เจียวหรือ? ถ้าอธิการบดีมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์จะ

กลายเป็น “หนู” ใหญ่เมื่อท่านพูดกับป่วย ก็ต้องเป็นเพราะท่านเคารพทั้งวิยวุฒิ

ณฺวุฒิ และคุณธรรมของป่วย

ผมเองนะหน้าเหี่ยวน้อยกว่าป่วยเสียอีก แต่เนื่องจากเกษายังไม่หงอก เลยดูแล

น้อย แต่ก็ตบตาสาว ๆ ยุคจรวอดไม่ได้หรอก เป็นคุณลุงของพวกเธอไปหมดแล้ว ตั้งแต่

สาวเล็กวัย ๑๕ ปีไปจนถึงสาวใหญ่วัย ๕๕

เมื่อวานนี้เอง มีลูกศิษย์ผมที่เรียนรัฐศาสตร์รุ่น ๒๔๙๗ พาลูกชายหนุ่มใหญ่

มาหาผม “หนู” ตัวนี้อายุ ๕๕ ปีแล้ว แต่น่ารักน่าเอ็นดูเป็นที่สุด เพราะพอเธอไหว้ผม

แล้วก็พูดขึ้นทันทีว่า “แหม อาจารย์ไม่แก่เลย” ผมก็ยิ้มแบ่น

ผมก็บอกว่า “หนูก็ยังรักษาทรุดทรวงดีมาก” เธอก็ยิ้มย่องผ่องใส

เมื่อเป็นศิษย์อาจารย์กันตอนนั้น เธออายุ ๒๒ ผมอายุ ๓๕ ยังหนุ่มพ้อและหล่อ
เพียว ลูกศิษย์ยังงี้ค้อยังงี้ มีมนุษย์สัมพันธ์เหนือศิษย์ป่วยคนที่เขียนว่า “อนิจ
อาจารย์ป่วยได้เปลี่ยนแปลงไปแล้วถึงเพียงนี้เชียวนะหรือ?”

เปรียบเทียบวิถีชีวิตของป่วยกับผมดูแล้ว ทำให้ผมเห็นประจักษ์ในกฎแห่งกรรม
พอทำให้สบายใจว่า ป่วยทำดีแล้วและได้ดีแล้วแน่นอน แต่ทุกคนย่อมมีกรรมดีและ
กรรมชั่ว ในกรณีที่ลูกศิษย์ผมบอกว่า “แหมอาจารย์ไม่แก่เลย” ผมเชื่อว่ากรรมดี
ปางก่อนตามมาสนอง ถึงในช่วงที่ป่วยกับผมเป็นเสรีไทยก็เหมือนกัน ป่วยรับผลกรรม
เก่าหลายอย่างและผมกินบุญเก่าสบายมาก

เขาเสียสละเสียงโคตร่มเข้าไทยก่อนผม ลงถึงพสุธาที่ท่าแพลง โดนจับมัดตัว
โพล่หลัง โดนซ้อม เกือบโดนยิงท้อง ดีแต่พลทหารบุญธรรม ปานแก้ว ผลักปืน
ไป แล้วเสนอให้เอาตัวป่วยไปให้จ้านายสอบสวน ถึงป่วยไม่ตายก็กางเขียว เพราะ
ถูกพระเอกลิเกเตะคาง ต่อมาเขาติดตะรางหลายเดือน

ผมโคตร่มลงท่ามกลางพลพรรคใต้ดิน ข้าหลวงพาไปขึ้นครุ แล้วตอนที่ผม
ปฏิบัติภารกิจลำบาก แอ้วสาวสำราญใจ ไม่ลำบากลำบากอะไรนักหนา

กองทัพอังกฤษให้เหรียญป่วยและสหายอีก ๕ คนที่ร่วมติดตะรางกับเขา ส
ผมก็ซุบมือเปิบ พลอยได้เหรียญตราอย่างของป่วย เพราะบังเอิญผู้บังคับบัญชา
ให้ผมเป็นหัวหน้าคณะ

ผมได้อะไรมาง่าย ๆ ป่วย ๆ เคยเล่าแล้วว่าทหารหญิงแก่นแก้วมาจีบ จีบแ
จูบผมโดยผมไม่ต้องพูดพาล่ามทำเพลงเลย

แม้เมื่อป่วยและผมจีบแหม่ม ผมก็ได้ผลแบบปลุกกล้วย ป่วยได้ผลแบบปล
ทุเรียน กว่าจะได้กินทุเรียนก็ต้องรอหลายปี ผมจีบพนักงานสาวที่เหมืองถ่านหินดี
กว่าก็ “สมรัก” โดยไม่ต้อง “สมรส” แต่ของอะไรที่ได้มาง่าย ๆ มันก็ไม่จริงยัง
คู่รักของป่วยเปลี่ยนภาวะเป็นคู่หมั้น คู่ครอง คู่คิด คู่ชีวิต ผมได้ “สมรัก” แ
สายฟ้าแลบ ภายหลังก็โดน “สวมรอย” โดยนายทหารอังกฤษ เคราะห์ดีที่ผมมี
ลำบากปลอบใจ เลยหักใจได้ว่า เขาไปเถอะเกลอ กัน “run-in” ให้เรียบร้อยแล้ว

อย่างนี้กว่าผมหลงระเริงกินบุญเก่านะ ผมกำลังหวาดผวาว่า บุญเก่าอาจจวนแล้ว จึงรีบเร่งตนบุญเอาไว้ในปัจจุบัน กรรมเก่าจะส่งผลเมื่อไรก็ตามที่ มันเป็นในอดีตชาติ ตนบุญเอาไว้สำหรับอนาคตก็แล้วกัน

พระพุทธเจ้าทรงได้บุพเพนิวาสญาณ ระลึกภพชาติในอดีตได้ไม่มีที่สิ้นสุด จึงแจ้งว่าสัตว์ทั้งหลายเข้าถึงชาติหนึ่งตามกรรมที่ได้ทำไว้แต่ปางก่อน และทรงแยกออกเป็น ๓ ประเภท คือ กรรมที่ให้ผลในปัจจุบัน กรรมที่ให้ผลในภพชาติต่อไปที่ให้ผลในภพชาติที่สืบต่อไปอีกจากภพชาติหน้า พุดง่าย ๆ ก็คือ ผลของกรรมมาในจังหวะต่าง ๆ กัน เช่นเดียวกับที่ชาวสวนปลูกกล้วยก็ได้ผลเร็วกว่าปลูกทุเรียน ปลูกข้าวรู้แจ้งในกฎแห่งกรรมดังกล่าว เขาจึงไม่ได้โคกะปริเทวะในความป่วย เขารู้ว่าโรคภัยไข้เจ็บเป็นสามัญลักษณะอย่างหนึ่งของสัตว์โลกทั้งปวง ไม่มีหลีกเลี่ยงได้ จะมากหรือน้อยก็แล้วแต่กรรมเก่าและการปฏิบัติตนในปัจจุบัน

พระพุทธเจ้าทรงจำแนกโรคไว้เป็น ๓ ประเภทคือ โรคที่รักษาให้หายได้ แม้ไม่รักษาก็หายได้ โรคที่รักษาได้ แต่ถ้าปล่อยปละไม่รักษาก็ไม่หาย โรคที่ไม่มีทางรักษา ความขี้มียองผ่องใสของป่วยแสดงว่า ใจเรื่องนี้ต้องแท้แล้ว

ผมเองแม้จะเข้าใจเรื่องที่ได้เรียนรู้มาดังกล่าว ก็ไม่แน่ใจว่า ถ้าเป็นโรคที่รักษาหรือเป็นอย่างไร ผมจะรักษาอารมณ์ให้เบิกบานอย่างไรได้ ผมจะเบิกบานเมื่อผมมีทางระบายอารมณ์ด้วยการพูดหรือเขียน ถ้าระบายอารมณ์ไม่ได้ ผมรักษาอารมณ์ให้ผ่องแผ้วไม่ได้ เพราะกิเลสของผมนั้นค่อนข้างหนา ชัดเกลาะชนิด ๆ หน้อย ๆ เท่านั้น ฉะนั้น ผมจึงขอร้อง “หนู” ที่เป็นสาวใหญ่วัยเกิน ๓๐ ว่า อย่าเรียกผมว่า “ลุง” แต่ขอให้เรียก “พี่” ถ้าสาวน้อยสาวรุ่นจะเป็นหลานก็หอม แต่ถ้าจะเรียก “อา” ก็ก็น่าฟังกว่า

ผมไม่ปลงอนิจจังในภาวะพิการของป่วย เพราะมันทำให้เขามีโอกาสพักผ่อน ชีวิตด้อยลงบสุข ไม่ต้องเหนื่อยกายเหนื่อยใจอีก เขาทำมามากแล้ว

ผมขอให้เราตีความหมายของคำว่า “ดี” ให้ถูกต้องตามพุทธธรรม ที่ว่ากันว่า ญาคูณโต หน้าอูม ออกแอ่น พุงพลุ้ย กายจุ ๆ บวม ๆ ท่าทางเบ่ง ๆ เป็นคน “ได้ดี” โปรดพิจารณาให้ถ่องแท้ว่าได้มายังไง ดีตามคำสอนของพระบรมศาสดา หรือ

ดีในทรศนะของคนที่มีอาสวะคงอยู่ในสันดานจนส่งกลิ่นคลุ้ง

ถ้าจะว่าป่วยไม่ได้ดีตามไม้วัดแห่งโลกะและโมหะ ผมเห็นด้วย แต่เห็นอย่าแข่งดีประเภทนั้นกันเลย ผมถือว่าป่วยได้ดีแล้ว ด้วยสาธุชนเห็นคุณค่าแห่งของเขา ที่มีต่อส่วนรวม

ผมรู้ตัวดีว่า ผลงานของผมยังน้อยนักเมื่อเปรียบกับผลงานของป่วย ก็ที่ผมเป็นแต่ฯ เขาเป็นกระต่ายขาหัก ถ้าผมเดินตามเขาไปเรื่อย ๆ トラบเท่าที่ส่งอำนาจ ก็คงจะลดช่องว่างลงไปบ้างไม่มากก็น้อย

ที่เขียนเรื่องกฎแห่งกรรมนี้มีได้ต้องการอวดภูมิ แต่ด้วยเห็นว่า ความในพุทธธรรมดังกล่าวมีผลกระทบต่อชะตากรรมของสังคม กล่าวคือ ฆตระหนักประจักษ์แจ้งว่า ผลดีตามกรรมดีมาแน่นอน จะเร็วหรือช้าก็ตามที่เรที่ตั้งใจทำดีโดยไม่มีวิจิกิจฉา

พระพุทธเจ้าไม่ทรงสอนให้เชื่อ “ดวง” หรือ “พรหมลิขิต” ทรงสอนให้วิถีชีวิตของเราเองด้วยการปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ ถ้าเราคิดจะทำอะไรเพื่อส่วนรวม อย่างมัวรอฤกษ์งามยามดี ถ้าคิดจะเป็นชู้กับเมียใคร ก็ต้องดูฤกษ์นำลดให้แน่ ๆ

คนที่ไม่ชอบป่วยคนหนึ่ง อธิบายหลักกรรมต่อผมว่า ป่วยชอบพูดตำหนิคนอื่น กรรมจึงตามสนองเห็นทันตา พิกการและพูดไม่ได้ตลอดชีวิต ผมถามเขา คิดอย่างไรในกรณีของพระอาจารย์ชาแห่งวัดหนองป่าพง ซึ่งพิการกว่าป่วยไม่ได้ เขาว่าความป่วยไข้ของท่านอาจารย์ชาเป็นกรรมเก่าแน่นอน เพราะทำทำอกุศลกรรมเลยในภพชาตินี้ เขาเชื่อว่าท่านจะอยู่ใช้กรรมเก่าจนหมดสิ้นไม่ต้องกลับมาเกิดอีก เป็นยั้งนั้นไป ผมว่าสามะหาอะไรกับพระอาจารย์ชาหน้าพระพุทธเจ้ายังโดนด่า โดนผู้หญิงกล่าวหาว่าพระองค์ทำให้ห่อนท้องโต

ป่วยจากญาติและมิตรกลับไปอยู่บ้านชานกรุงลอนดอนแล้ว เพื่อใช้ชีวิตสงบสุขกับเมีย ลูกและหลาน เราผู้ยังเป็นปุถุชนคงคิดถึงเขา อยากให้เขากลับเมืองไทยในเวลาไม่ช้าไม่นานนัก วันที่ ๙ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๓๑ เราจะร่วมสาธารณประโยชน์เนื่องในวันครบ ๖ รอบของป่วย

แนวหน้า วันที่ ๒๖ เมษายน ๒๕๓๐

วันฟ้าสวยที่วังบางขุนพรหม

แม้อากาศตอนเที่ยงของวันที่ ๓ มีนาคมที่ผ่านมาจะระอุไปด้วยเปลวแดด แต่บรรยากาศ ณ วังบางขุนพรหมอันเป็นสถานที่ตั้งของธนาคารแห่งประเทศไทย กลับฉ่ำระรินในความรู้สึกของพนักงานชาววังบางขุนพรหมทุกคน

ความชุ่มฉ่ำเช่นที่ว่าหาได้เกิดจากลมที่รำเพยจากแม่น้ำเจ้าพระยาซึ่งไหลเอ่อล้นกันไม่ แต่ด้วยวันและเวลานั้นคือ กำหนดการแห่งการมาเยือนของผู้ที่พนักงานชาวแบงก์ชาติทุกคนเฝ้ารอ “ดอกเตอร์ป๋วย อึ๊งภากรณ์”

“อาจารย์ป๋วย” แม้มิใช่เป็นผู้ให้กำเนิดแบงก์ชาติ แต่ในความรู้สึกของพนักงานชาวแบงก์ชาติทุกคนต่างยอมรับตลอดระยะเวลา ๑๒ ปีเศษที่อ.ป๋วยเป็นผู้ว่าการแบงก์ชาตินั้น ได้สร้างรูปลักษณ์อันพิสุทธ์ในความเป็นนักวิชาการทางเศรษฐศาสตร์ผู้เปี่ยมคุณธรรม ให้ตราตรึงเป็นแม่แบบแก่ชาวแบงก์ชาติใคร่เจริญรอยตาม

“วันนั้นเป็นวันศุกร์ที่ ๑๓ สิงหาคม พุทธศักราช ๒๕๑๔ ท้องฟ้าฝั่งแม่น้ำไนน์มิดครึ้มมาแต่บ่าย พอตะวันคล้อยต่ำ ลมก็เริ่มกระโชกแรงและแรงขึ้นตามลำดับ กลุ่มเมฆหมึกมาค่อยเคลื่อนตัวปกคลุมตลอดสองฝั่งแม่น้ำ อีกไม่กี่นาทีข้างหน้าฝนก็คงจะโปรยปรายเม็ดลงมา

๑๖.๓๐ น.ตรง เสียงหูดสัญญาณบอกเวลาเลิกงานประจำวันของ

โรงงานสุราซึ่งอยู่คนละฝั่งแม่น้ำก็ตั้งขึ้น เสียงที่ได้ยินในวันนี้ช่างสั้นเครือ
และโหยหวนนัก หากมิใช่อุปาทานบอกให้รู้ว่าวันแห่งการทำงานของวัน
ศุกรที่ ๑๓ สิงหาคม พุทธศักราช ๒๕๑๔ ได้สุดสิ้นลง สุดสิ้นลงพร้อม ๆ
กับความสุดสิ้นในตำแหน่งผู้ว่าการธนาคารแห่งประเทศไทยของดร. ป๋วย
อึ้งภากรณ์ ภายหลังจากที่ดำรงตำแหน่งอันสำคัญและมีเกียรตินี้มาเป็นเวลา
อันยาวนาน ๑๒ ปีเศษ”

ข้อความข้างต้นตัดตอนมาจากส่วนหนึ่งในหนังสือ ธป/ท.ปริทรรศน์ ฉบับ
ซึ่งเป็นวารสารภายในที่จัดพิมพ์ขึ้นในหัวเวลานั้น

จากวันนั้นถึงวันนี้รวม ๑๕ ปีเศษ คือการหวนคืนเยือนแบงก์ชาติอีกครั้ง
ของอ.ป๋วย หลังจากนิราศร้างต่างแดนมานาน จึงไม่ใช่เรื่องแปลกอะไรที่พนักงาน
แบงก์ชาติต่างพากันแห่มาตั้งแถวคอยต้อนรับกันเนืองแน่น

รถออลไวส์ขาวเลี้ยวเข้ามาจอดหน้าตึกที่ทำการแบงก์ชาติเวลาประมาณ ๑๒.๑
ภาพคุ้นตาของชายสูงอายุเปี่ยมความอารีเคลื่อนไหว สวมเสื้อเชิ้ตลายสก๊อตคอย
มาจากรถ คือภาพที่ทุกคนเฝ้ารอจะได้เห็น นายกำจร สติรกุล ผู้ว่าแบงก์ชาติ
ปัจจุบัน และศิษย์รักอีกคนชื่อดอกเตอร์ศิริ การเจริญดี รับเข้าสอดแขนประคองส่ง
พยุงให้อ.ป๋วยเดินเข้าตัวตึก ท่ามกลางเสียงปรบมือก็กักงตลอดทาง

“อ.ป๋วยกินข้าวเหนียวมะม่วงได้มากเป็นพิเศษ ส่วนอาหารอื่นที่เราจัดเตรียม
ให้ก็มีพวกหุูลาม ขนมจีบ ชาละเปา”

เป็นเวลาเกือบ ๒ ชั่วโมงครึ่งของการกลับมาเยือนแบงก์ชาติอีกครั้งของอ.
เสมือนจะน้อยนิดและสั้นนักในความรู้สึกของพนักงานแบงก์ชาติผู้เฝ้ารอ แต่ค
ทรงจำใน “ปุชนียบุคคล” ของอ.ป๋วยจะยังคงสถิตตรึงแน่นในความทรงจำของพนั
ชาวแบงก์ชาติอีกชั่วกัลป์

“เมื่อเอ่ยชื่อ “ป๋วย” จดจำได้ง่ายนัก ฟังแปลกและสั้น หากเปิด
หาความหมายในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานคงไม่พบ จะพบก็แต่
ในพจนานุกรมชาวเหนือซึ่งให้ความหมายว่า “ตะแบก” คำว่า “อัจฉริยะ”
เปิดได้โดยไม่ยาก แต่บุคคลผู้เป็นอัจฉริยะนั้นบางทีค้นไม่พบเลยแม้แต่
คนเดียวในรอบทศวรรษ ฉะนั้น หากเราจะมอบความเป็น “อัจฉริยะ”

แต่ดร.ป๋วย อึ้งภากรณ์ เช่นเดียวกับที่สาธารณรัฐฟิลิปปินส์เคยมอบรางวัล
“แมกไซไซ” แก่ท่าน ผู้คัดค้านคงมีน้อยเต็มที หรืออาจจะไม่มีเลย”

ประโยคข้างต้นที่เขียนในหนังสือ ธปท.ปริทรรศน์ ฉบับที่ ๒ คงจะเป็นคำบอก
ตัดถึงความรักของชาววังบางขุนพรหมที่มีต่อ “อาจารย์ป๋วย”

มธ.ต้อนรับ “ป่วย”

เมื่ออังคารที่ ๗ เมษายน นายป่วย อิงภากรณ์ อดีตอธิการบดีมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ได้เดินทางไปเยือนมหาวิทยาลัยเก่า โดยได้รับการต้อนรับจากผู้คนอุ่นหนาฝาคั่ง เริ่มด้วยเวลา ๑๒.๐๐ น. คณะเศรษฐศาสตร์เป็นเจ้าภาพเลี้ยงอาหารกลางวัน ซึ่งอาจารย์และเจ้าหน้าที่คณะช่วยกันปรุงและจัดหามาคนละอย่างสองอย่าง จากนั้น นายป่วยที่ต้องมีคนคอยระวังประคองเดิน ก็ไปชม “ห้องสมุดป่วย” ภายในคณะ และฟังบทกวีซึ่งนักศึกษาเศรษฐศาสตร์อ่านต้อนรับ

ครั้นเวลา ๑๔.๐๐ น. อดีตอธิการบดีก็ขึ้นรถไปตึกโดม โดยระหว่างทางมีผู้ติดตามห้อมล้อมทั้งนักศึกษาและช่างภาพ สื่อมวลชนไปตลอด เมื่อถึงท่ามกลางเสียงปรบมือต้อนรับก็ถูกขนานกลางด้วยผู้คนแน่นขนัดไปคารวะอนุสาวรีย์ผู้ประศาสน์การ โดย นายป่วยกระพุ่มมือขึ้นสูงเหนือหน้าผากคารวะ ก่อนจะนั่งลงบนเก้าอี้หน้าอนุสาวรีย์ ให้ถ่ายรูปรูปอยู่ครู่หนึ่ง

จากนั้นจึงถูกนำเข้าตึกโดม โดยมีผู้รอรับเป็น ๒ แถวคอยทักทาย ขึ้นไปสู่หอคออนุสรณ์สถานผู้ประศาสน์การ ให้บรรดานักศึกษา ข้าราชการ กลุ่ม ชมรม และผู้ประสงค์เข้าคารวะ ที่ลงนามเป็นลำดับไว้แต่แรกและรออยู่แต่หลังเที่ยง ได้ทยอยกันขึ้นไปมอบมาลัยและกระเช้า ซึ่งส่วนใหญ่เป็นผลไม้ แสดงมุทิตาจิตต่ออดีตอธิการบดี และผลิตภัณฑ์ถ่ายรูปหมู่ โดยตลอดเวลาเกือบชั่วโมง ๓๐ นาที นายป่วยได้พนมมือรับไหว

ขอข้ายต้อนรับ ยิ้มแย้มกับทุกคน ตั้งแต่แขกผู้ใหญ่ในชุดพระราชทาน ชาฟารี นักศึกษาสวมเสื้อยืดเหลืองแดง สวมรองเท้าแตะ

มีท่านผู้หญิงพูนศุข พนมยงค์ กับนายพนัส สิมะเสถียร ปลัดกระทรวงการคลัง ยืนอยู่ด้านข้าง ท่ามกลางแขกเหรื่อ เช่น นายถาวร พรประภา ประธานกิตติมศักดิ์ ทศยามกมลการ นายประยูร จินดาประดิษฐ์ กรรมการผู้จัดการธนาคารทหารไทย วิกรม เมลานันท์ อดีตประธานศาลฎีกา ที่เข้าไปสวมกอดพร้อมพร้อมกับพูดว่า “จ๋างไวย้” นายคำนวน ขโลภักดิ์ นายกสมาคมทนายความแห่งประเทศไทย นิคม จันทร์วิฑูร อดีตอธิบดีกรมแรงงาน นายแคล้ว นรปติ อดีตส.ส. ๗๗ และราชวรมณี เจ้าอาวาสวัดพระพิเรนทร์ ที่นำหนังสือ “พุทธธรรม” และ “พจนานามพุทธศาสตร์” ที่รจนารขึ้นไปมอบให้ โดยนายป้วยลุกขึ้นนมัสการและนิมนต์นั่ง จนเวลา ๑๕.๓๐ น.หลังนั่งฟังบทกวีที่ต้อนรับการ “...คืนสู่ถิ่นคนกล้าท่าพระ-” นายป้วยได้รับการประคองออกไปถ่ายรูปและขอใบจองดนตรีไทยธรรมศาสตร์ เล่นเพลงคลออยู่ด้านนอก ก่อนจะเดินทางต่อไปตึกอเนกประสงค์ เพื่อขึ้นไปชั้น ๖ สำนักบัณฑิตอาสาสมัคร ซึ่งทั้งอาสาสมัครเก่าและปัจจุบันรุ่นที่ ๑๘ คอยปรบมือต้อนรับ

นายป้วยถูกนำเข้าไปในห้องเพื่อพบปะเฉพาะเพียงบรรดาอาสาสมัคร ฟังความทุกข์ทวนใจของงานที่ตนได้ลงรามา พร้อมกับหัวเราะอย่างอารมณ์ดีกับเสียงเหย่และต็ม “โอเลี้ยงที่อาจารย์เคยชอบ” ขณะพยักหน้าจำอาสาสมัครเก่าที่กันแนะนำตัวได้ ด้วยบรรยากาศที่อบอุ่นสนิทสนมจนอารมณ์ดีขึ้นเรื่อยๆ กระทั่งยกคนนั่งน้ำตาคลอ และอดีตอาสาสมัครรุ่นแรกที่อ่านร้อยกรองเดินตามทางสันติ ฆารธรรมถึงกับร้องไห้ออกมาในที่สุด โดยนายป้วยยื่นมือซ้ายออกไปคว่ำกุ่มมืออาสาสมัครผู้นั้นไว้

แล้วนางนงเยาว์ ชัยเสรี อธิการบดี ซึ่งคอยติดตามดูแลมาแต่แรก ก็ได้นำเสื้อครุยฐานะที่แสดงว่านายป้วยยังคงเป็นอาจารย์ของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์อยู่ใ้ มอบให้ ก่อนจะนิมนต์พระราชวรมณีอำนวยพร โดยยืนดีกับสุขภาพซึ่งแข็งแรงขึ้น นอกไมทนากับอำนาจคุณความดี ที่มาของศรัทธา และกตัญญูอันศิษย์ทั้งหลายจงให้เห็น

จากนั้น นายป๋วย อึ้งภากรณ์จึงได้เดินทางกลับโดยมีนักศึกษาคอยส่ง
แทบทั้งสิ้นที่ได้เข้าคารวะอดีตอธิการบดีในวันนี้ กล่าวเป็นเสียงเดียวกันว่า มีกำ
ขื่นอีกมากที่จะเดินตามรอยคุณงามความดีที่ “อาจารย์ป๋วย” ได้ประพฤติป
เป็นแบบอย่างตลอดมา

คำอำนวยการ*

พระราชวรมนี

ขออำนวยการ ท่านศาสตราจารย์ ด็อกเตอร์ปวย อิงภากรณ์ หรือที่ลูกศิษย์
ลูกหาเรียกกันทั่ว ๆ ไปว่า ท่านอาจารย์ปวย วันนี้อาตมาภาพขอแสดงมุทิตาจิต คือ
แสดงความยินดีต่อท่านอาจารย์เป็นอย่างยิ่ง ที่ท่านอาจารย์ได้มีสุขภาพแข็งแรงขึ้น
สามารถที่จะเดินทางไปไหนมาไหนได้ และก็เป็นที่น่าอนุโมทนาที่ได้มาพบกับท่าน
อาจารย์ในประเทศไทย ในโอกาสที่ท่านอาจารย์เดินทางมา แม้จะมีระยะเวลาอันสั้น
เพียงเดือนหนึ่งเท่านั้น

อาตมาภาพยังจำได้ดี ในโอกาสที่นานมาแล้วเมื่อ พ.ศ.๒๕๑๙ ท่านอาจารย์
ได้เดินทางจากประเทศอังกฤษไปที่เมืองนิวยอร์ก ประเทศสหรัฐอเมริกา และได้
ไปเยี่ยมวัดวชิรธรรมปทีปที่เมืองนิวยอร์ก ได้พบกับกับอาตมาภาพ ซึ่งนั่นก็เป็นเวลา
นานมาแล้ว หลังจากนั้นต่อมาอีกระยะหนึ่งก็ได้ข่าวว่า ท่านอาจารย์สุขภาพไม่ดี
ทรุดโทรมลงไป จนกระทั่งมีอาการที่น่าห่วงใยมาก มาบัดนี้ท่านอาจารย์ก็ได้กลับมา
มีสุขภาพแข็งแรงขึ้น จนใกล้เป็นปกติ ก็นับว่าเป็นที่น่ายินดีเป็นอย่างยิ่ง อาตมาภาพ

*แสดงโดย พระราชวรมนี (ประยูร ปยุตโต) ตามคำอาราธนาของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
ในโอกาสที่ ศจ.ดร.ปวย อิงภากรณ์ เวชเยี่ยมมหาวิทยาลัย คราวกลับมาเยือนเมืองไทย ณ สำนัก
บัณฑิตอาสาสมัคร ๗ เมษายน ๒๕๓๐

จึงได้กล่าวตั้งแต่ต้นว่า ขอแสดงมุทิตาจิตด้วย

วันนี้ นับเป็นที่น่าปลาบปลื้มยินดีเป็นอย่างยิ่ง ที่ท่านอาจารย์ได้มาเยี่ยมสถานับการศึกษาที่ท่านอาจารย์ได้เคยเป็นผู้นำ เป็นผู้บริหาร เป็นอธิการบดีมาก่อน และทางผู้บริหารมีท่านอาจารย์คุณหญิงนางเยาว์ ชัยเสรี อธิการบดี เป็นต้น เป็นประธาน พร้อมด้วยคณาจารย์และลูกศิษย์ลูกหามากมาย ก็ได้มาแสดงการต้อนรับด้วยความปลาบปลื้มยินดี

การที่ท่านทั้งหลายแสดงออกโดยมากกันอย่างคับคั่งนี้ ย่อมเป็นไปด้วยอำนาจของคุณธรรม ข้อสำคัญก็คือ ศรัทธาและกตัญญู ประการแรก ศรัทธา ก็ได้แก่ ความเชื่อ ความเลื่อมใส ที่เราเรียกว่า ศรัทธานั้นแหละ มีความหมายลึกซึ้งอยู่แล้ว หมายถึง ศรัทธาในคุณความดีของท่านอาจารย์ เช่น ความซื่อสัตย์สุจริต เป็นต้น ที่ได้บำเพ็ญไว้ เป็นแบบอย่าง และความกตัญญู คือ ความระลึกถึงคุณความดี อุประการคุณที่ท่านอาจารย์ได้กระทำไว้ ทั้งโดยทางส่วนตัวและส่วนรวม หลายท่านที่มาในที่นี้ เป็นลูกศิษย์โดยตรง ได้เคยเล่าเรียนกับท่านอาจารย์ อันนี้ก็เป็นความกตัญญูโดยส่วนตัว และความกตัญญูในฐานะที่เกี่ยวข้องกับสถาบันการศึกษา คือแม้จะไม่ได้เรียนกับท่านอาจารย์โดยตรง แต่เมื่อได้มาเรียนในสถาบันการศึกษา คือ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์นี้ ก็มีฐานะที่จะแสดงความกตัญญูแก่คุณครู เช่นเดียวกัน และถ้ามองกว้างไกลออกไป ก็เป็นความกตัญญูในฐานะที่ท่านอาจารย์ได้บำเพ็ญคุณความดีไว้กับประเทศชาติ โดยได้รับราชการในตำแหน่งสำคัญ ๆ ซึ่งมีผลต่อความเจริญรุ่งเรืองของประเทศชาติเป็นอย่างมาก จะเป็นตำแหน่งอธิการบดีมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์นี้ ก็ดี หรือตำแหน่งผู้ว่าการธนาคารแห่งประเทศไทย เป็นต้น ก็ดี ในตำแหน่งเหล่านั้น ท่านอาจารย์ได้ทำงานมีผลงานเป็นที่ปรากฏ จึงนำมาซึ่งความเลื่อมใสศรัทธา และทำให้เกิดความรู้สึกสำนึกในบุญคุณความดีที่ท่านได้ทำได้ อันนี้ก็คือความกตัญญูต่อบุคคล ต่อจากนั้นก็จึงพากันมาแสดงออกด้วยเมตตาและไมตรี เมตตาและไมตรีก็คือ ความปรารถนาดี ต้องการที่จะให้ท่านอาจารย์มีความสุขความเจริญองอกงามยิ่ง ๆ ขึ้นไป ทั้งในทางกายและทางจิตใจ

ในโอกาสนี้ อาตมาภาพขอแสดงออกแทนในนามของท่านผู้บริหารมหาวิทยาลัยแห่งนี้ พร้อมทั้งคณาจารย์และนักศึกษา และท่านที่ได้มาในที่นี้ผู้ได้มาแสดงออกซึ่ง

ามศรัทธาและกตัญญูกตเวทิตาธรรมนั้น ขออ้างอิงอาราธนา คุณพระรัตนตรัย
 ชยให้พร รตนตุดยานุภาเวน รตนตตยเตชสา ด้วยเดชานุภาพแห่งคุณพระรัตนตรัย
 เป็นที่เคารพสักการะของเราทั้งหลาย และ กตบุญญานุภาเวน ด้วยอานุภาพ
 ความดีงาม ซึ่งท่านอาจารย์เองได้บำเพ็ญไว้แล้วต่อบ้านเมือง ต่อสังคมนี้ และต่อ
 ศิษย์ลูกหาโดยทั่วไป จงเป็นปัจจัยอันมีกำลัง อภิบาลรักษาให้ท่านอาจารย์ได้มี
 ภาพกายแข็งแรงยิ่ง ๆ ขึ้นไป และมีจิตใจผ่องใส มีสติปัญญา เจริญออกงาม
 ขึ้นไป เพื่อจะได้ช่วยเหลือให้เกิดประโยชน์แก่ประเทศชาติ อย่างน้อยก็เป็นแบบ
 างที่ดีงามแก่บุคคลรุ่นหลังซึ่งเป็นอนุชน ให้ช่วยกันสืบต่อแนวทางที่ดีงามสืบต่อไป
 ท่านอาจารย์จงเจริญออกงามด้วยความสำเร็จในชีวิตและในธรรมของพระสัมมา
 พุทธเจ้า ตลอดกาลนานเทอญ

ชยสิทฺธิ ธนํ ลภํ

สิริ อายุ จ วรรณุ โณ จ

สทวสุสา จ อายุ จ

โสตุถิ ภาคุญํ สุขํ พลํ

โภคํ วุฑฺฒิํ จ ยสวา

ชีวสิทฺธิ ภวนตุ เต.

(ความชนะ ความสำเร็จ ทรัพย์ ลาภ

ความสวัสดิ์ ความมีโชค ความสุข กำลัง

สิริ อายุ และ วรรณะ

โภคะ ความเจริญ และความเป็นผู้มียศ

และอายุยืน ๑๐๐ ปี

และความสำเร็จในชีวิต จงมีแก่ท่าน)

๑๐ ปีที่พวกเรารอดคอย*

นับเป็นมงคลและเป็นเกียรติประวัติอย่างเหลือประมาณ สำหรับสถานแห่งนี้ ที่ได้มีโอกาสต้อนรับการมาเยือนของท่านอาจารย์ กัลยาณมิตรอาตุโสนิราร่างจากพวกเราไปนานนับ ๑๐ กว่าปี พวกเรายังจำได้ถึงเหตุการณ์วันที่ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ วันนั้นสุจริตชนและคนหนุ่มสาวทั้งหลายรู้สึกจนลงไปถนัด ต่อการที่คนผู้บริสุทธิ์เช่นท่านอาจารย์ ต้องถูกผลักไสออกจากบ้านเกิดเมืองนอน แต่นั่นก็ก่อให้เกิดผลกระทบอันใด มากไปกว่าพิสูจน์ให้เห็นว่า ไม่ว่าชะตาชีวิตจะรุ่งโรหรือประสบมรสุม ท่านอาจารย์ก็ยังคงเป็นนายเข้มแข็งยิ่ง ผู้มีความเข้มแข็งจริยธรรม ยอมเสียชีพไม่ยอมเสียสัตย์ แม้นในท่ามกลางความเข้าใจผิดและความรุนแรงก็ยังเยือกเย็นอยู่ในกระแสแห่งสันติประชาธรรม โดยไม่หวั่นไหวต่อโลกธรรมใด

เราทั้งหลายย่อมรู้สึกปีติยินดีเป็นธรรมดา ที่มีโอกาสได้พบเห็นท่านอาจารย์ในผืนแผ่นดินไทยอีกครั้งอย่างไมเคียดฝัน และที่สำคัญกว่านั้นก็คือ เรายังได้ประจักษ์แก่ตาว่า ในยุคสมัยนี้สิ่งที่เรียกว่าอุดมคติ สัจจะ ความดีและความงาม ยังปรากฏจริงในชีวิตของบุคคล มิใช่เป็นเพียงนิยามอันเลื่อนลอยเท่านั้น

* คำกล่าวต้อนรับ อ.ปวย อังภากรณ์ ในโอกาสเยี่ยมมุขนิธิโกมลคิมทอง ตามคำเชิญ เมื่อ ๒๐ เมษายน ๒๕๓๐

ในทางพระศาสนาถือว่า การบูชาต่อบุคคลผู้ควรบูชา เป็นมงคลอันสูงสุด เราหลายมาพร้อมเพรียงกันในที่นี้ก็เพื่อประกอบกุศลกิจดังกล่าว เพราะไม่มีข้อสงสัยได้ว่า ท่านอาจารย์เป็นครูฐานันยบุคคล ผู้ตั้งอยู่ในฐานะแห่งความเป็นครู ผู้เป็นแบบอย่างอันประเสริฐแก่คนรุ่นหลัง สมควรที่บุคคลทั่วไปพึงทำอัญชลี

แต่การบูชาที่จัดว่าเป็นยอดของการบูชานั้น คือการปฏิบัติบูชา ดังนั้นเราจะไม่กราบท่านอาจารย์แต่เพียงกระทำอัญชลี สรงน้ำ และกล่าวสวดดีเท่านั้น หากเราหลายขอตั้งปณิธานว่าจะเจริญรอยตามอุดมคติและหลักสันติประชาธรรมของนอาจารย์ เท่าที่สติปัญญาและอินทรีย์ของเราแต่ละคนจะบำเพ็ญได้

ขอท่านอาจารย์ได้โปรดรับน้ำใจบูชาจากเราทั้งหลาย และขอให้ท่านอาจารย์สุขภาพพลานามัยสมบูรณ์ อายุมันขวัญยืน เป็นร่มโพธิ์ ร่มไทร แห่งอุดมคติ สัจจะงามดี และความงาม แก่สุจริตชนคนหนุ่มสาวทั้งปวงสืบไป

ส่งดร.ป๊าย

ที่บริเวณท่าอากาศยานดอนเมืองผู้โดยสารขาออก เมื่อเวลา ๑๗.๓๐ น. วั
๒๕ เมษายน ได้มีบรรดาลูกศิษย์ลูกหา ประชาชนประมาณ ๕๐๐ กว่าคน ไปร
ดร.ป๊าย อึ้งภากรณ์ เดินทางกลับกรุงลอนดอน ประเทศอังกฤษ โดยมีผู้ร่วมเดิน
ไปหลายคน เช่น ครูประทีป อึ้งทรงธรรม อ.จอน อึ้งภากรณ์ บุตรชาย พร
ด้วยผู้ติดตามอีกจำนวนหนึ่ง

ดร.ป๊าย อยู่ในชุดลำลองสวมเสื้อเชิ้ตสีฟ้าลายทางลง กางเกงสีก็อ่อน
ก้าวลงจากรถ ด้วยสีหน้าที่ยิ้มแย้มแจ่มใส และเวลาเดียวกันผู้มาคอยส่งได้ร่วม
ร้องเพลงให้กำลังใจ พร้อมกับปรบมือให้ตลอดเวลา จนกระทั่ง ดร.ป๊ายได้เดิน
ไปยังด้านตรวจหนังสือเดินทาง

ผู้สื่อข่าวรายงานเพิ่มเติมว่าบรรยากาศของวันนี้ ต่างรู้สึกปลื้มและซึ้ง
สำหรับทุกคนที่มาคอยให้การต้อนรับ บางคนถึงกับน้ำตาซึม แต่ก็ยังยิ้มแย้ม
ดร.ป๊ายและผู้ที่มาส่ง สำหรับเที่ยวบินที่ดร.ป๊ายจะเดินทางไป คือ เที่ยวบินบีจี ๐๘
ตัดการ์ ซึ่งบินมาจากประเทศบังคลาเทศ และบินตรงไปยังประเทศอังกฤษ โ
เครื่องบินได้ออกเวลา ๑๙.๐๐ น.

อ.คริสว่าง พ่วงศ์แพทย์ กล่าวว่าตนรู้สึกภูมิใจในอ.ป๊ายมาก เพราะทำ

เปรียบเสมือนสัญลักษณ์ของความดี เด็กหลายคนที่มาส่งท่านไม่เคยรู้จักท่านมาก่อน แต่ทราบเกียรติคุณในอดีตท่านว่าเป็นอย่างไร ต่างก็ให้ความชื่นชมและยึดในอุดมการณ์ของท่านไปปฏิบัติสืบต่อไป อ.ศรีสว่างกล่าวว่า ท่านและครอบครัวไม่ต้องการให้เรื่องนี้เป็นที่เอิกเกริกมากเท่าใดนัก ในตอนแรกตนคิดว่าจะใช้ห้องวีไอพี แต่ตอนหลังก็เปลี่ยนไป เพราะท่านไม่ต้องการใช้สิทธิที่ฟังจะได้ และเรื่องห้องก็ไม่ใช่เป็นสิ่งจำเป็น

นายสุธี ประศาสน์เศรษฐ์ อาจารย์คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เผยว่า ดร.ป๋วยเปรียบเสมือนเป็นครูที่วางพื้นฐานการศึกษาด้านเศรษฐศาสตร์ให้กับพวกเรา ซึ่งถือว่าท่านเป็นบุคคลที่มีคุณประโยชน์ต่อประเทศเราอย่างมาก อ.สุธีได้กล่าวอีกว่า การมาเยือนของท่านครั้งนี้ เป็นการสร้างขวัญกำลังใจแก่ข้าราชการอย่างมาก

ถ้อยคำอำลา*

การมาเยี่ยมเยือนของท่านอาจารย์ ประดุจดั่งสายฝนที่โบกโบยความชุ่มชื้น มาสู่ผืนแผ่นดินอันแห้งแล้งในยามนี้ แม้จะเป็นเพียงชั่วระยะเวลาอันสั้น แต่ก็ได้ประพร รอยแห่งความปิติยินดี และความทรงจำไว้ในหัวใจของพวกเราตราบนานเท่าณา

เราไม่เพียงปิติยินดีที่ได้มีโอกาสพบเห็นท่านอาจารย์บนผืนแผ่นดินนี้อีกโดย คาคณ แต่เหนือสิ่งอื่นใด เราได้ประจักษ์แก่ตาตนเองว่า ยังมีมนุษย์อุดมคติเ ท่านอาจารย์เดินเหินอยู่ในบ้านเมืองนี้

การเดินทางจากไปของท่านอาจารย์ในวันนี้ ทำให้พวกเราอดไม่ได้ที่จะรำลึกกั วันที่ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ เพราะเหตุการณ์ในวันนั้นเองที่ได้หล่อหลอม นายเข้ม เย็น และคนหนุ่มสาวร่วมสมัยให้เข้าสู่ชะตากรรมเดียวกัน นับจากวันนั้น คนต่างรุ่นเ ท่านอาจารย์ จึงได้กลายเป็นสัญลักษณ์อันโดดเด่นในตำนานของคนหนุ่มสาว

เรายังจดจำได้ดีว่า ในวันนั้น ณ สถานที่แห่งนี้ นายเข้ม เย็นยิ่ง ได้เคยจากบั เกิดเมืองนอนไปอย่างโดดเดี่ยว ท่ามกลางความสับสนและความเข้าใจผิด แต่ในวัน พวกเราเข้าใจนายเข้ม เย็นยิ่งแล้ว เข้าใจในสิ่งที่เขาฝัน เข้าใจในสิ่งที่เขาทำ วัน

* ถ้อยความอำลา อ.ปวิย อึ้งภากรณ์ ในโอกาสเดินทางกลับกรุงลอนดอน ประเทศอังกฤษ เม วันที่ ๒๕ เมษายน ๒๕๓๐ ณ สนามบินดอนเมือง

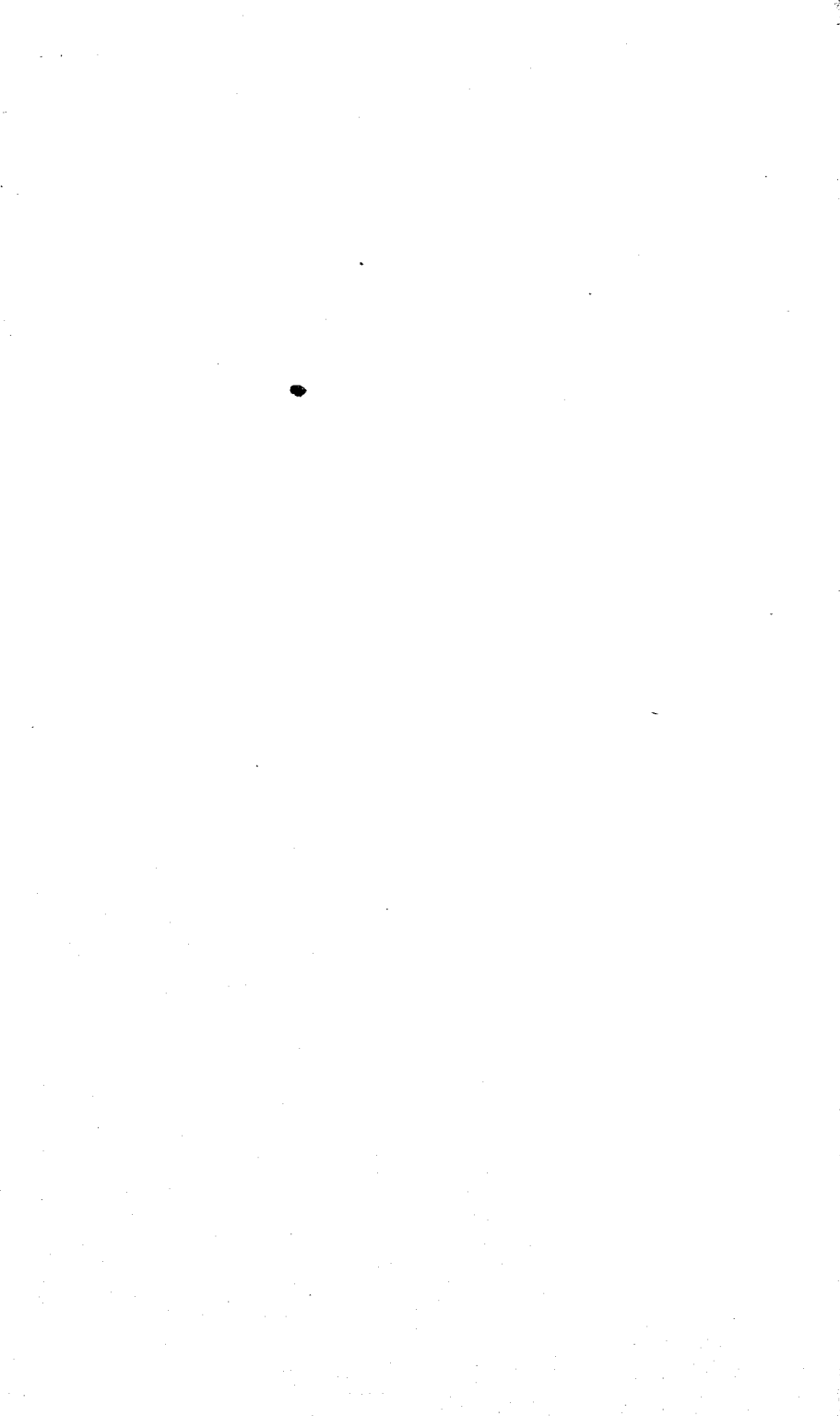
อาจารย์จะได้เดินทางจากไปท่ามกลางศรัทธา ความเคารพรัก และไมตรีอัน
อุ่นจากพวกเรา

ขอให้ท่านอาจารย์และครอบครัวเดินทางโดยสวัสดิภาพ จงวางใจในพวกเรา
อย่าได้เป็นห่วงเส้นทางแห่งสันติประชาธรรมของนายเข้ม เย็นยิ่ง จะไม่เจียบเหงา
เราคนหนุ่มสาวจะบุกบันฟันฝ่าต่อไปบนเส้นทางสายนี้ ด้วยปณิธานอันมั่นคง
ดีโปรดรับรู้ไว้เถิดว่า ไม่ว่าที่นี้ หรือที่ไหน ท่านอาจารย์ยังสถิตอยู่ในดวงใจของ
เราตลอดไป

ภาค ๖

บทกวี

ระลึกถึงปูชนียบุคคล*

๑ อโหประเทศไทยในยุคนี้
นางจอำมหิตทุกจริตนานา	คุณธรรมความดีไปป่าช้า
คลังบ้าเพื่อเจ้าอำเภोजใจ
๒ อาณานิคมใหม่ไร้ศาสนา
หารตำรวจคือเจ้าเมืองไทย	ถืออัฐตากลีสสามเป็นใหญ่
เผด็จการไพร่ฟ้าหน้าจมดินฯ
๓ อยู่ดิธรรมชี้นำสังคมน้อย
าวุธความเท็จทาสสฤทธมิมิพี	ต่ำต้อยสันตีสขทุกสิ่งสิ้น
รุมกินทวยราชฎ์ทั้งชาติมลายฯ
๔ ปีศาจเศรษฐกิจคิดแต่โลภมาก
ระดุกเจ็ดโคตรเรียวยรายขาย	ต้นหาอยากอำนาจปขาดหาย
ยังเห็นกระหายหิวฉิวดินฯ
๕ อเนจอนาถเสียดชาติชี้อธิปไตย
ลือดน้ำตาจะป่าไหลริน	ทวยราชฎ์เป็นใหญ่จบสูญสิ้น
อาบกินทุกโคตรประชาริปไตยฯ
๖ หิวหวิวู่วุ่นุมกลางอากาศ
ละชีพเพื่อชาติสฤทธหัวใจ	เพื่อเอกราชโลกรู้ร่วมสมัย
ใคร อาจารย์ป่วย อึ้งภากรณ์ฯ

บทกวีชิ้นนี้ อังคาร กัลยาณพงศ์ ปรับปรุงแก้ไขจากฉบับที่เขียนให้เนื่องในงาน "คิดถึงอาจารย์ป่วย : เณตีที่เหลืออยู่" เมื่อวันที่ ๖ มกราคม พ.ศ. ๒๕๒๗ ณ หอประชุมเล็ก มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

- ๗) ห่วงบ้านห่วงเมืองเรื่องชนบท
เพื่อแผ่นดินทั่วฟ้าสดาวร
บูรณะหมดจะวิเศษสุขสโมสร
พรของอภิชาติบุตรอุตม์ฯ
- ๘) สันคุษฐีธรรมนำชีวิต
ราษฎร์เพื่อทวยราษฎร์วิริยะพลัง
ชื่อสัตย์สุจริตจิตรวิจิตรกล้าฯ
หวังกู้ค่าแท้ทุกมนุษย์จริงฯ
- ๙) ปราชญ์เป็รื่องลือเลื่องเรื่องเศรษฐศาสตร์
สติปัญญาสามารถลึกซึ้งยิ่ง
ธรรมคืออำนาจธรรมศาสตร์ฟังฟัง
อนิงสาเพื่อชนะอธรรมมารฯ
- ๑๐) อนิจจายากจะหาได้อีกแล้ว
หกตุลาฯ ระห่ำบ้าอันธพาล
ซึ่งหลักแก้วญาณปัญญากล้าฯ
ประหารสังจะคุณงามความดี
- ๑๑) เมตตากรุณาแต่เพื่อนมนุษย์
จะมีหน้าไหนในปรุพี
ก็สิ้นสุดลงด้วยชีวิตนี้
กตัญญูกตเวทีราษฎร์ไทยฯ
- ๑๒) เข้ม เย็นยิ่งต้องทิ้งสยามหาย
จะพูดคิดอิสระเสรีใด
เป็นเมืองตายซากจากใจสมัย
เลือดก็ไหลบ่าพราลมปรานฯ
- ๑๓) ใส่ร้ายป้ายสีมิชาสร้าง
ชาติจะฉิบหายแตกแยกแหลกลาญ
อย่างสัตว์นรกอำมหิตวิถถาร
สงมานย์ทุกประการจันฑาลน
- ๑๔) เกียรติยศยิ่งใหญ่ในดวงจิต
สิทธิมิติทิพย์แห่งความรัก
นฤมิตเกียรติยศใหม่สูงศักดิ์
ประจักษ์ค่าแท้ถวิลทุกวิญญาณ
- ๑๕) ท่านเยี่ยงอย่างปฐุชนียบุคคล
น้ำใจประชาธิปไตยตลอดกาล
เปี่ยมล้ำค่าคู่หล้ามหาสถาน
สถุลมารไม่อภัยอโหสิกรรมฯ

๑๖
◎ โอมสรวมพระศรีรัตนไตร
ะนรทมหกใหม่มีดงำ

บุญฤทธิ์ใหญ่ยิ่งประเสริฐเลิศล้ำ
เจ็บช้ำอยู่ทุกดวงใจเทอญฯ

พฤษภดับตีที่ ๒๒ ธันวาคม ๒๕๒๖

เสภาคิดถึงคนดีที่เหลือนอยู่

เสียงเพลงเสภาเหล่านี้
 รักห่วงดวงจิตศิษย์ถึงครู
 คิดถึงอาจารย์ป่วย อึ้งภาภรณ์
 เจ้าพระยาว่าแห้ววังเวงใจ
 ชงโคชูช่อเหมือนรอรบ
 โทมคือหลักหนักแน่นนานแสนนาน
 พ่อป่วยคือคนดีที่เหลือนอยู่
 ร่วมกู้ชาติประกาศไทยให้เสรี
 พ่อกู้ชาติแต่โยพ่อไกลชาติ
 อำนาจคือธรรมเหยียบย่ำไทย
 ผลงานเศรษฐกิจพ่อคิดค้น
 แสงปัญญาส่องทางสว่างเรือง
 ไทยกินดีอยู่ดีพ่อมีสุข
 ไทยผิดเคืองเข็ญชุกพ่อทุกขใจ
 ชนบทคือหัวใจไทยทั้งชาติ
 หนทางที่พ่อสร้างตากถางมา
 เพื่อคนไทยข้างมากพ่อปากบั้น
 อธรรมกลุ่มรุมซ้ำจำเริญ
 คิดถึง “เข้ม เย็นยิ่ง” คนจริงแท้
 คิดถึงอาจารย์ป่วยบรมครู

ซบกลุ่มมแต่คนดีที่เหลือนอยู่
 รับรู้กันกระจ่างแม่ห่างไกล
 ธรรมศาสตร์อภิสระทอนสะท้านไท
 ยุงทองให้โยหนา...อาจารย์
 ลานโพธิ์นับเพลลาเพรียกหาท่าน
 ยังสืบสานเส้นทางสร้างคนดี
 ต่อสู้อุตลอดมาตามหน้าที่
 แล้วตำนานบ้านเมืองนี้จึงมีไท
 บ้านเมืองนี้วิปลาสฤๅจน
 คนดีถูกผลักไล่ไปไกลเมือง
 บังเกิดผลชนเชือถือโลกลือเลื่อง
 คือปราชญ์ผู้ปราดเปรี๊งของเมือง
 หวังเบิกยุคอารยะสมสมัย
 ไขปัญญายิ่งใหญ่ไปเยียวยา
 พ่อกระจายโอกาสการศึกษา
 ถึงจะเหนื่อยแต่ไม่ล้มพาลูกเดิน
 กลับมีวันผันผกระหกระเหิน
 แต่ธรรมนั้นสรรเสริญและเชิดชู
 คิดถึงแต่เสภาหลักนักต่อสู้
 คนดีที่เหลือนอยู่ให้บูชา

อภิชาติ ดำดี

เนื่องในงาน “คิดถึง อ.ป่วย: คนดีที่เหลือนอยู่”

๖ มกราคม ๒๕๒๗

เสภาตำนานสันติประชาธรรม

● ดวงมณีมีค่าคู่ธานี

ลกบเกิดกายอยู่ในกะลา

● แสนวิตกกอกไอ้อณาธา

เมื่อครุผู้เป็นปราชญ์จากไกล
พระขุนนางต่างเกิดมาเป็นกบ

เห็นกะลาคิดว่าฟ้าเบิ่งตาดู
บไม่รู้นอกกะลามีฟ้าลิบ

จักรวาลแวดล้อมอ้อมกะลา

ไม่มีใครในโลกจะรู้จบ

มีดาวดวงช่วงโชติดับโกฏิล้าน

วงศาครุรู้ลึกจึงศึกษา

เกกดวงนี้มีแก่ใจไปดวงนั้น

เมื่อขุนนางต่างเกิดเป็นกบก็ก-

ร้างนิยายร้ายระยำตาบอน

ระทั้งไฟในจิตร้อนริษยา

มันไว้เรือนแต่มีไว้ในแนววาง

ม่วงอกแวกพยาบาทอาฆาตแค้น

คือครุผู้เป็นปราชญ์ชาติที่แท้

● ลิงหอนรู้คู่ค่าแวมณี

ในดิธรรมถูกทำลายวายชีวา

ฝูงกระบี่ถืออยู่ถ้ำรู้ค่า

จะเห็นฟ้ากว้างได้อย่างไร

คิดขึ้นมาอาวรณ์อยู่อ่อนไหว

ถูกขุนนางสร้างไฟไหม้บ้านครุ

กุมขนบกะลาครอบขอบใจอยู่

คิดว่ารู้เห็นมากทั้งปากฟ้า

ไร้ไซ้ครอบขอบทิพย์จะเห็นหา

เป็นมहिมาเมาเหพาฟาร

ไม่มีใครเคยพบขอบสถาน

ส่งสัญญาณส่งวิชาปรึกษากัน

แลกวิชาดาวดวงหวังสวรรค์

แสงสันติประชาธรรมถาวร

ขพะนักเลงออกหลอกกะล่อน

บันทอนครุทุกวิถีทาง

ก็มีลาญเผาเคหาครุทุกอย่าง

ผู้เป็นปราชญ์จิตว่างไม่วอแวน

ยกเมตตามาแทนทวนกระแเส

ยกแต่สันติธรรมกลืนน้ำตา

กบหอนมีโลกกว้างอย่างรู้ค่า

ป้วย อึ้งภากรณ์ - นี้มีตำนานฯ

สุจิตต์ วงษ์เทศ

บ้านช่างหล่อ กรุงเทพมหานคร

๒๕ มกราคม ๒๕๒๘

เจ้านกขมิ้นแห่งสยาม

● ใต้ เจ้านกขมิ้นเอย
เจ้าพลัดพามาตุคาม
ลมริษยาอาฆาต
ทุกทิศทางทิศแห่ง

● ใต้ เจ้านกขมิ้นเอย
ก็หลบหลีกเอาปีกบิน
เพื่อสันติประชาธรรม
สันติสุขเป็นสัญญา

● ใต้ เจ้านกขมิ้นเอย
ดอกแฉะดอกราตรี
นอนในน้ำใจแก้ว
นกขมิ้นเหลืองอ่อน

● ใต้ เจ้านกขมิ้นเอย
อุทยานมหาชน
เชิญเหล่าล่อมหอม
พักเหนื่อยเถิดให้พลัดเพลิน

● ใต้ เจ้านกขมิ้นเอย
เป็นบายศรีใบตอง
ขวัญอย่าหายห่างสยาม
เพลงนกขมิ้นสามัญ

เจ้านกขมิ้นแห่งสยาม
ไปตามกระแสลมแรง
กระพือพัดพลิกเพลง
ใต้ เจ้านกขมิ้นไผ่บิน
เจ้ามีวิญญาณนกขมิ้น
ไปสู่สันติโลกา
อันลี้กล้าในโลกา
ใต้ เจ้านกขมิ้นมี
บินให้เป็นพลังพลี
ค่าแล้วจะมีที่เหนนอน
อันเลิศแล้วของราษฎร
พักอ่อนในหัวใจคน
เชิญเจ้าผินบินบน
ที่ชูช่อมาลัยเชิญ
พร้อมขับลำให้จำเริญ
ใต้ เจ้านกขมิ้นทอง
ขอมอบกลิ่นลำนากรอง
เสียบหัวใจเป็นไขขวัญ
จงดงามเป็นนิรันดร์
มอบอาจารย์ป่วยเอย

สุจิตต์ วงษ์เทศ

เนื่องในโอกาสเยี่ยมชม “ห้องสมุดป่วย อังภากร

๗ เมษายน ๒๕๓๐

กราบคนจริง

ผูกไทเอาไว้ที่
 เป่าขลุ่ยเป็นเพลงกลอน
 แฉ่งในใจประจักษ์
 ญาติชิดสนิทน้า
 เรียบเรียบและง่ายง่าย
 เป็นตัวอยู่ลึกลึก
 กล้าคิดและกล้าพูด
 กล้าทำไปตามพร
 ตรงมาและตรงไป
 เป็นมิตรแห่งมิตรซ้ำ
 รู้จริงและรู้แจ้ง
 เสียสละประโยชน์ตน
 ต้องรอดต่อร้อยปี
 ยุคสมัยอันกำกวม
 เส้นทางแห่งสันติ
 เป็นธรรมและเป็นไทย
 ยั่งยืนและยังเข้ม
 ดีกว่าน้ำปลาริน
 ผูกไทเอาไว้ที่
 ขลุ่ยผิวผจงพราย

ผูกกวีขึ้นกล่าววอน
 ลอยข้ามฟ้าคั่นยาว
 ด้วยความรักเคารพราว
 น้ำใจไทยได้สำนึก
 สบายสบายแต่รู้สึก
 และพึงได้ในตัวเอง
 กล้าพิสูจน์ไม่ยำเยง
 ตามที่เห็นที่เป็นธรรม
 ไม่หน้าไหว้หลังหลอกรำ
 ทั้งเป็นครูแห่งครูคน
 ไม่เสแสร้งไม่ลับสน
 เพื่อประโยชน์แก่ส่วนรวม
 คนเช่นนี้จึงเกิดร่วม
 จึงคนกล้าต้องปราศัย
 นี้คิดเดี่ยวและยาวไกล
 ประชาธรรมยังย้ายืน
 เหมือนเกลือเค็มในแผ่นดิน
 อันปรุงรสละลายหาย
 ผูกกวีมาเกริ่นกราย
 เพลงประทับใจ กราบคนจริง

เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์

กราบอาจารย์

ประนมขลุ่ยขึ้นเพลงพระทองหวน
 พระทองโหยโรยรำอยู่รำจวน
 อยู่ริมใจไม้มวลมาบูชา
 มาบูชาพิชฐานพานพิสุทธิ์
 พานพิเศษศรีพุทธรักษา
 ที่รักสันติธรรมมันทุกวันมา
 ทุกวันหมายไผ่หาหนทางธรรม
 หนทางไทยเป็นไทเป็นธรรมถ้วน
 เป็นธรรมที่สมควรสังคมรำ
 สังคมร่วมผ่องนร้อนรอนระกำ
 ร่วมรู้แก้รู้ นำรู้ทำการ
 รู้ทำกิจประสิทธิ์สิ่งอหิงสา
 อโหสิณานาที่หยาบกร้าน
 ที่หยาบกร้าวร้าวร้ายมลายราน
 มาลัยร้อยห้อยพานกรานกราบเท้า
 กรานกราบท่านอาจารย์ป่วย อังภากรณ์
 อำไพกิจจานุสรณ์ศิษรเขา
 ศิษรเขตเจ็ดสิบปีนิรันดรเนา
 นิรันดรในใจเราให้ก้าวตามฯ

เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์

ป่วย อิงภากรณ์

คนดีสูญหาย
 ตายตกตามกาลเวลา
 คนชั่วใจเหดใจดชั่ว
 มั่งมีมากค่าในสังคม
 ร้อยดอกไม้ให้หมด
 ดีกว่าให้คนใจคดมันขม
 เจ็บปวดรวดร้าวระบม
 ดีกว่าชื่นชมคนทรามของป็น
 น้ำใสสงบนิ่งน่านภายนอก
 ภายในอาจมีระลอกคลื่น
 คนดีก็คนกล้ากลืน
 สูญไปในคลื่นมหาสมุทร
 สะพานข้ามโลกนั้นเหยียดยาว
 ก็คนกล้าก้าวนำก่อน
 จมปลุกทับโลกเก่าเนาหนอน
 คนกล้าจึงตายก่อนเป็นธรรมดา
 คนดีชื่อป่วย อิงภากรณ์
 คืออุทาหรณ์แห่งคนกล้า
 แม้สูญดับไปกับกาลเวลา
 ประวัติศาสตร์จักจารค่าแห่งความดี

เงินชัน

๒๔ มกร ๒๔

ถึงคนดีที่เหลือนอยู่

ร้อยอักษรเป็นมาลัยมารับขวัญ
กลิ่นรู้สึก ลึกลึก ที่มีมา

ภาพของครูที่เห็นเป็นเพียงภาพ
ความศรัทธามีชีวิตนิรันดร์

ธรรมได้หล่อศาสตร์ได้หลอมคนจนเข้ม
รอยต่อรอยก้าวต่อก้าวคือความจริง

ครูผู้รักศักดิ์ศรีเสรีภาพ
ครูกอบกู้ประเทศไทยให้เสรี

ครูเลือกพืชพันธุ์ดีที่มีค่า
ครูไฝฝืนเห็นพืชพันธุ์จะแพร่ไป

แม้ความดีบางครั้งยังสูญหาย
แต่สายธารศรัทธายังไหลริน

สายลมแล้งบอกข่าวการก้าวกลับ
มวลศิษย์ต่างยิ้มรับทั้งน้ำตา

ทุกดอกไม้แทนความรักศิษย์มีให้
ทุกความฝันคือความหวังอันรุ่งรอง

โยงสายใยความสัมพันธ์อันมีค่า
ขอต้อนรับคนกล้าทำพระจันทร์

ให้เราทราบเราวอดมโนฝัน
กาลเวลามีอาจกันความเป็นจริง

กล้าจึงก่อต่อจนเต็มความเย็นยี่
พลีทุกสิ่งเพื่อมหาประชาชนี่

หวังสันติภาพทอทาบในทุกที่
เสรีมีเพราะมีเสรีไทย

หว่านลงนาเศรษฐกิจที่ถาก
กลายเป็นความหวังใหม่ของแผ่นดิน

แม้ความหมายบางครั้งอาจไร้ลิ
ชำระล้างราคินที่มีมา

หางนกยูงบานรับค่านึงหา
เจ้าพระยาทอภาพทาบเปลวทอ

ทุกดวงใจแทนความคิดศิษย์ทั้ง
ทุกครรลองคือก้าวอย่างตามทางศ

...ทุกครรลองคือก้าวอย่างตามทางศ

กรวดเม็ดไร้วัว

อ่านต้อนรับอาจารย์ป่วย ที่คณะเศรษฐศาสตร์

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

๗ เมษายน ๒๕๓๐

เทอดไว้ในใจเรา

ความจริง ความดี ความงาม สามสิ่งนี้
 ครูกล่าวชี้หมู่เราชาว' อาสา
 ซึ่งครูปฏิบัติเช่นนี้เสมอมา
 หาใช่ว่าเพียงสอนสั่งเหมือนบางคน
 คือดวงประทีปแห่งชีวิต
 คอยปลุกศิษย์ให้หายคลายสับสน
 เมื่อเรียนรู้ทุกข์ยากของปวงชน
 เพื่อฝึกฝนร่วมสร้างหนทางธรรม

จากประสบการณ์ที่ผ่านมา
 บทพิสูจน์สั่งจ้ออันคมขำ
 ว่าคนดีคนกล้ามักถูกประณาม
 และคุกคามนานาสารพัน
 สิบเจ็ดปีที่แรมร้าง
 ความกระจ่างประจักษ์จริงทุกสิ่งสรรพ
 ด้วยสั่งจ้อกล้าแกร่งเป็นนิรันดร์
 ว่าครูนั้นรักไทยไม่คลอนแคลน
 ครูชา... ครูครับ จงรับรู้
 ศิษย์จะชูสืบสายไปสุดแขน
 หนทางสู่ดวงดาวแม้คลอนแคลน
 ตระหนักแน่นอนนำมาตามรอยครู

จะบูชาครูด้วยการปฏิบัติ
จะประกาศความจริงสิ่งเลิศหู
จะจำแนกถูกผิดพินิจดู
จะเชิดชูสันติประชาธรรม

บัณฑิตอาสาสมัคร

๖ เมษายน ๒๕๓๐

เหนือกาลเวลา

เกิดมาทั้งที	มากมีคุณค่า
ใครใครถามหา	ว่าเป็นคนดี
ทุกเมื่อเพื่อชาติ	เพื่อราษฎรศาสน์พลี
ได้แม้ชีวิต	ร่วมเสรีไทย
รำเรียนศึกษา	วิชามาใช้
เศรษฐกิจศาสตร์สนใจ	รับใช้ประชา
สัตย์ซื่อถือธรรม	ช่วยนำค้ำกล้า
เหนือกาลเวลา	มุ่งหน้าไม่คอย
งานหลวงงานราษฎร	เพื่อชาติไม่ถอย
ทำได้ไม่น้อย	มีค้อยอดใคร
ยามตกระกำ	ลำบากยากไร้
จำพรากจากไทย	จิตใจมั่นคง
สัมมาทิฎฐิ	สติเย็นยง
อุดมการณ์ตรง	สูงส่งสุนทร
ขอกรรมดีช่วย	ป่วยจึงภากรณ์
สุขสมสไมสร	ถาวรคู่ไทย

ดร.จริย์วัตร สันตะบุตร

มีนาคม ๒๕๒๙

ถามถึง ... คนดีที่อยู่ไกล

เนื้อเรื่อง ดร.จริยวัตร สันตะบุตร

ทำนอง ดุชนวี บุญทัศน์กุล และศิษย์

นึกถึง ท่านผู้หนึ่งด้วยซึ่งซาบ

นึกถึง ภาพท่านอาบอิมเคยี่ยมหัว

นึกถึง ท่านนักต่อสู้ผู้ไม่กลัว

นึกถึง ตัวท่านชื่อป่วยผู้รวยธรรม

ถามหา ว่าท่านนี้อยู่ที่ไหน

ถามหา ว่าสุขใจหรือภัยกลัว

ถามหา ว่าที่หนุนบุญหรือกรรม

ถามหา ประจำคำคืนวันกตัญญู

นึกถึง ท่านผู้ว่าการณ์คารชาติ

นึกถึง นักเศรษฐศาสตร์เพื่อราษฎรสู้

ถามหา สันติประชาธรรมเคยคำชู

ถามหา ครูผู้เสียสละเพื่ออะไร

นึกถึงคนดีดีมีอยู่น้อย

ถามหาว่าท่านด้อยถอยตรงไหน

นึกตอบว่าที่ด้อยคือคือเมืองไทย

ถามต่อไปโยคนดีมีน้อยลง

มีนาคม ๒๕๒๙

เพลงสันติประชาธรรม

คำร้อง เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์
ทำนอง ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์

เพลงสันติไม่เคยตายไปจากหล้า
เมื่อประทีปส่องศรึทราเจิดจ้าทุกแห่ง
ก้าวต่อก้าว ก้าวไปไม่เปลี่ยนแปลง
หนทางสู่ดวงดาวนั้นยาวไกล

โดยสันติประชาธรรมกำหนดก้าว
เริ่มทางสู่ดวงดาวด้วยก้าวใหม่
สันติธรรมถ้วนหน้าประชาไทย
คือความใฝ่ฝันเห็นต้องเป็นจริง

เพลงสันติไม่เคยตายไปจากหล้า
เพราะเป็นเพลงแห่งประชาผู้ยิ่งใหญ่
ร่วมสืบเท้าก้าวไปไม่ทอดทิ้ง
ประสานสิ่ง สันติธรรมนำประชา

เนื่องในงาน

“คิดถึงอ.ป๋วย: คนดีที่เหลืออยู่”

๖ มกราคม ๒๕๒๗

ด้วยระลึกถึง และคารวะ แต่ อาจารย์ป่วย อังภากร รัตนบุรุษแห่งสยาม ในวาระอายุครบเจ็ดทศวรรษ

ปฐพีนี้ลับร้าง	ปาจารย์
ผู้กอปรแก้วคุณูปการ	แก่เหล่า
สันติประชาธรรมผลาน	ผนี้กร่วม
จากหนึ่งใจจากข้าฯ	ยิ่งล้ำจนา
นกรไ้ไม่โหดหิน	แก้วหล่นดินร้าวกระจาย
รุ่งโรจน์โชติพราวพราย	กลายกลับมองละอองนวล
ปฐพีนี้วิบริด	คนปล้นสิทธิ์มีสิทธิ์หวน
อากาศธาตุแปรปรวน	ครืนครีกัดันชั้นดาวดึงส์
สันติถูกเหยียบย่ำ	ประชาธรรมสิ้นคนค้ำนึ่ง
ยุคกลีคนดีจึ่ง	ถูกรานรุกทุกข์ทรมมา
ร้าวแตกแหลกเกินประสาน	คราบวันวานโถมถั่งพา
วันพรั่งฉาบมายา	เกินปิดกลบลบรอยลาย
ลาร้างเลยห่างแล้ว	จิวรอยแก้วเป็นแนวพราย
แม่ม่มลงจมทราย	หากความหมายไม่ลบเลื่อน

คำสะลอม

คืนสู่อ้อมอกมาตุภูมิ

พวกเราหนุ่มสาวชาวโกมล
 ปิติทันดวงใจจนเต็มตื่น
 มิ่งขวัญ อุดมคติ ได้กลับคืน
 อ้อมอกผืนมาตุภูมิอีกครั้งครา
 แม้ไม่มีกองเกียรติยศ ประโคมรับ
 ไม่มีอิสริยาภรณ์ ประดับ หรุหร่า
 มีแต่ดวงใจ พิสุทธิ์ ต่างเหรียญตรา
 ประดับคำบูชา ท่านอาจารย์
 ด้วยประจักษ์รู้อยู่แก่ทุกดวงใจ
 ว่าท่านคือใคร ที่เล่าขาน
 เลื่องลือ สืบทอด เป็นตำนาน
 ผู้กล้าหาญ แห่งสันติประชาธรรม
 เส้นทางท่านถางไว้ดีแล้ว
 เราจะแผ้วแนวทางต่อตอกย้ำ
 ท่านเป็นคนดีที่โลกต้องจดจำ
 สันติประชาธรรมจะเรืองรอง
 ท่านอาจารย์จงปลงใจอย่าได้ห่วง
 มอบปวงภาระไว้บนป่าทั้งสอง-
 ของพวกเราหนุ่มสาว เผ้าประคอง
 สืบสนองสานต่อเจตนารมณ์

สันติสุข ไสภณศิริ

เนื่องในโอกาสเยี่ยมมูลนิธิโกมลคีมทอง

๒๐ เมษายน ๒๕๓๐

แต่ ... อาจารย์ป่วย ^{ด้วย} อังภากรณ์

นุสรณ์แน่แต่ท่านผู้
อภิชาติบุตรทวี
เชิดชูสุราษฎร์
อุทาหรณ์ซ่อนแซ่ซ้อง

ปูชนีย-ชนนา
เกียรติก้อง
เสาวภาคย์ เสมอพอ
ดุจพร้อมพลังใจให้นุชน

กรุณา - เรื่องอุไร กุศลาสัย
มูลนิธิโกมลคีมทอง

๒๐ เม.ย. ๓๐

ภาคผนวก

ทรงศนะลือมวลชน

อาจารย์ป๋วย อึ๊งภากรณ์ แบบอย่างของการเป็นมนุษย์

วันที่ ๙ มีนาคม เป็นวันครบรอบวันเกิดของอ.ป๋วย อึ๊งภากรณ์ อาจารย์ของ
กศษย์นับพันนับหมื่น นักวิชาการที่สัตย์ซื่อต่อวิชาความรู้ ข้าราชการที่ซื่อสัตย์ของ
แผ่นดิน ที่เป็นแบบอย่างของคนรุ่นนี้และรุ่นหลัง ๆ

อ.ป๋วย อึ๊งภากรณ์ เป็นผู้มีความรู้และประสบการณ์อย่างใหญ่หลวงต่อประชาชนและประเทศ-
ชาติไทย เมื่อเกิดสงครามโลกครั้งที่ ๒ ต่างชาติเข้ามาย่ำยีเอกราช อาจารย์ได้เข้าร่วมกับ
เสรีไทยเพื่อกอบกู้เอกราชอธิปไตยของชาติ จนกระทั่งประเทศไทยรอดพ้นจากน้ำมือ
ของอริราชศัตรู

เมื่ออาจารย์เข้ามาเป็นอาจารย์ในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ อาจารย์ก็พัฒนา
มหาวิทยาลัยให้ก้าวหน้าทันสมัย โดยเฉพาะอย่างยิ่งวิชาเศรษฐศาสตร์ อาจารย์ผลักดัน
พัฒนาให้ก้าวไกล เมื่ออาจารย์อยู่ธนาคารชาติ อาจารย์ก็สามารถแก้ไขปัญหาและ
งานนโยบายการเงินการคลังของประเทศได้อย่างเหมาะสม สอดคล้องกับสถานการณ์
อาจารย์เป็นประธานมูลนิธิ องค์การ หน่วยงานที่เกี่ยวกับสาธารณกุศลหลายแห่ง

เมื่อปี ๒๕๑๙ ระหว่างที่มีความขัดแย้งกันทางการเมือง สังคมขนาดหนัก
ระหว่างองค์การนักศึกษา ประชาชน กับกลุ่มอนุรักษที่พยายามจะนำประเทศคืนสู่
สภาพก่อนหน้า ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ อาจารย์เป็นอธิการบดีมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

อาจารย์ได้ใช้ความประนีประนอมยับยั้งมิให้เกิดเหตุการณ์ลูกกลามใหญ่โตหลายครั้ง
หลายหน

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ถูกโจรปล้น โจรเผา ท่ามกลางสายตา การรู้เห็นของ
เจ้าหน้าที่บ้านเมือง อาจารย์ก็มีความรู้สึกเจ็บปวด ขมขื่นเช่นเดียวกับชาวธรรมศาสตร์
ทั้งหลาย แต่อาจารย์ก็พยายามเตือนสติให้ลูกศิษย์ลูกหาของอาจารย์ยึดมั่นอยู่ใน
ขันติและเดินแนวทางสันติประชาธรรม อย่างที่อาจารย์ได้เดินมาแล้ว ในการคัดค้าน
เผด็จการทรราชที่กระทำร้ายแก่เสรีภาพของประชาชนมาก่อนหน้านี้

ท่าทีที่ประนีประนอมของอาจารย์ หรือการยับยั้งมิให้นิสิตนักศึกษา ประชาชน
ที่รักชาติรักประชาธิปไตยเคลื่อนไหวในบางเรื่องบางกรณี ได้ทำให้นิสิตนักศึกษา
ประชาชนที่ใจร้อนหลายคนเห็นว่า อาจารย์ไม่กล้าที่จะต่อสู้จริงจังหรือถึงที่สุด ที่
อาจารย์ก็ไม่ได้ทุกร้อนอันใด

แต่ครั้งเกิดเหตุการณ์นองเลือด ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ นักการเมืองบางกลุ่ม พวก
ที่ดำรงความคิดที่เป็นเศษเดนสังคมนิยมบางกลุ่ม กระพือฮือโหมว่าอาจารย์อยู่เบื้องหลัง
ขบวนการนักศึกษาประชาชนที่รักชาติรักประชาธิปไตย ที่พวกเขาเช่นหมากลางเมื่อ
อย่างทารุณโหดร้ายที่สุดในประวัติศาสตร์ของประเทศไทยและประวัติศาสตร์ของ
มนุษยชาติ มีหลายฝ่ายกระพือฮือโหมปลุกวิญญาณสัตว์ป่าของคนบางกลุ่มบางฝ่าย
ที่จะทำร้ายอาจารย์ จนกระทั่งอาจารย์ต้องตัดสินใจไปจากประเทศที่ตลอดเวลา
ผ่านมาอาจารย์มีแต่ที่จะเสียสละให้

หลังจากที่อาจารย์เดินทางไปต่างประเทศแล้ว กลุ่มบุคคลที่คิดร้ายต่ออาจารย์ก็เิน
วายเป็นเงาตามทำลายเกียรติยศชื่อเสียงคุณงามความดีของอาจารย์ต่อไปอีกอย่างเิน
หยุดยั้ง แต่ก็ไม่สามารถที่จะบดบังเกียรติภูมิ บารมีแห่งคุณงามความดีที่อาจารย์ทำม
กับมือตลอดชีวิตของอาจารย์ได้ ความรัก ความเคารพ ความศรัทธาต่อคุณงามความ
ต่อคุณธรรมของมนุษย์นั้น ไม่อาจจะปิดกั้นความรักความศรัทธาที่ผู้ที่รักความเป็น
ธรรม ยึดมั่นอยู่ในความดีงามจะมีต่ออาจารย์ได้

บัดนี้อาจารย์ล้มเจ็บลงนานนับเดือน นับปีแล้ว อาจารย์ไม่ได้ยอมจำนนต่อโร
ร้ายทั้งหลายทั้งปวงที่รุมเล่นงานอาจารย์ อาจารย์ยังคงศึกษา ค้นคว้า ติดตามข่าวสาร
ของบ้านเมือง ของโลกเท่าที่กำลังของอาจารย์จะทำได้อยู่ตลอดเวลา

ในวาระอันสำคัญนี้ ขออำนาจคุณธรรมความดีทั้งหลายทั้งปวงที่อาจารย์ได้
สมมา ตลอดจนกำลังใจอันกล้าแข็งเด็ดเดี่ยวของอาจารย์ จงเอาชนะโรคร้ายที่
ยึดเบียนอาจารย์อยู่ขณะนี้ อยู่เป็นหลักชัยของลูกศิษย์ลูกหาต่อไป

บอกเล่า

สุรัสวดี หุ่นพยนต์

ถ้าใครได้เข้าไปในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ในระยะช่วงใกล้ปีใหม่ หรือระยะ คงจะได้เห็นโปสเตอร์ขนาดเล็กสีฟ้า มีรูปคนแก่ ๆ คนหนึ่งสวมแว่นตา ศีรษะค่อนข้าง เถิกนิดหน่อย พร้อมกับมีลายมือโย้ ๆ เย้ ๆ อยู่ด้วย อ่านดูเป็นข้อความว่า ป่วย และมืวงเล็บว่า “ป่วย อึ้งภากรณ์” ซึ่งเขียนด้วยตัวอักษรลักษณะเดียวกัน พร้อมกับ แผ่นป้ายขนาดใหญ่ในลักษณะเดียวกันออกมาด้วย นอกจากนี้ยังมีการแจกจ่าย สารโคมล ฉบับที่ ๘ ประจำเดือนธันวาคม ๒๕๒๖ ซึ่งเป็นสารเผยแพร่ของมูลนิธิโคมล คิมทอง ให้กับผู้สนใจ

สารดังกล่าว ได้พูดถึงบุคคลคนหนึ่งซึ่งมีความผูกพันกับมหาวิทยาลัยธรรม ศาสตร์เป็นอย่างมาก อีกทั้งยังเป็นผู้ที่เคยทำคุณประโยชน์อย่างมหาศาลให้กับประเทศ ไทย ซึ่งบุคคลผู้นั้นคือ ศจ.ดร.ป่วย อึ้งภากรณ์

ความตอนหนึ่งของสารโคมล กล่าวไว้ว่า

“ที่เราอยากจะเขียนถึงท่าน มิใช่เพราะอ.ป่วยเป็นรองประธาน กรรมการมูลนิธิโคมลคิมทอง ผู้ได้เอื้ออาทรต่อกิจกรรมของมูลนิธิด้วยความเมตตาอย่างยิ่งตลอดมา แต่เราอยากจะเขียนถึงท่านในฐานะของ สมาชิกคนหนึ่งในสังคม ที่ท่านได้เป็นแบบอย่างในการอุทิศร่างกาย แรง-ใจ และสร้างคุณประโยชน์มากมายแก่ประเทศชาติ ไม่ว่าจะอยู่ในบทบาท

หน้าที่ใดก็ตาม ตั้งแต่เสรีไทยกล้ำตาย ที่ต่อสู้เพื่ออธิปไตยของชาติ ไปจนถึงข้าราชการเล็ก ๆ ที่อาจหาญเอาไม้ซีกไปจัดไม้ซุงอย่าง พล.ต.อ. เผ่า ศรียานนท์ ที่ใคร ๆ ก็ศึโรราบให้ อย่างไม่เกรงกลัวหรือกังวลกับ ตำแหน่งลาภยศ เพื่อรักษามลประโยชน์ของชาติให้ครบทุกบาททุกสตางค์ ตามหน้าที่ของผู้ว่าราชการนครแห่งประเทศไทย อันเป็นหัวใจของการ ควบคุมเศรษฐกิจและการเงินของประเทศให้เข้มแข็ง ปราศจากการเข้าแทรกแซงกอบโกยของพวกฉ้อฉล”

นอกจากนี้ยังมีแผ่นพับ แคว้นธรรม ของฝ่ายสรวาณีนกร องค์การนักศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ซึ่งความตอนหนึ่งได้กล่าวถึงท่านอย่างยกย่องว่า

“ถึงแม้จะดำรงตำแหน่งสำคัญ ๆ ทางราชการ แต่ท่านก็ไม่ได้ฉวยโอกาสจากแห่งของราชการ ซึ่งแทบจะหาไม่ได้ในวงราชการไทยในปัจจุบันนี้.....” และข้อสรุปประการเกี่ยวกับตัว อ.ป๋วย ซึ่งดูจะไม่เกินเลยความจริงเลย นั่นก็คือ ข้อสรุปที่ว่า “อ.ป๋วยเป็นผู้ใหญ่ที่มีวิถีทางและอุดมการณ์ของชีวิตที่คนหนุ่มสาวร่วมสมัยสามารถใช้เป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิต ตลอดจนการทำงานได้ และพัฒนาตนเองให้เป็นคนที่มีคุณค่าของสังคมได้” และยังคงกล่าวอีกด้วยว่า “จากคุณลักษณะและแนวความคิดต่าง ๆ ของอ.ป๋วย นำที่คนหนุ่มสาวร่วมสมัยจะนำไปใช้เป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิตและการงานได้”

จากบรรดาโปสเตอร์และแผ่นพับที่แจกจ่ายในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ขณะนี้ จะมีมากมายหลายเรื่อง แต่โปสเตอร์แผ่นหนึ่งที่หน้าห้องกรรมการนักศึกษาคณะรัฐศาสตร์ ดูจะน่าสนใจในเนื้อหาและมีคุณค่ายิ่ง ควรแก่การถ่ายทอดให้ได้รับทราบกันทั่วไปว่า

“เบื้องหลังร่างอันสง่าผ่าเผย และมีค่าอย่างเหลือเกินต่อบ้านเมือง มาในยุคสมัยหนึ่งมีอดีตอันเต็มแน่น ทั้งด้วยความน่าปิติยินดี และความเศร้าสลด นับวันอดีตเหล่านี้มันก็จะลางเลือนไปจากความคิดของคน ออกตัญญูทั้งหลาย แต่ผมก็ยังหวังอยู่เสมออย่างไม่เคยเปลี่ยนแปลงว่า ผู้ที่ระลึกถึงเขาด้วยความคิดอันแผ่ฝุ้งแนบแน่นในความเป็นคนดีมีประโยชน์ก็จะต้องมีอยู่ และมีมากยิ่งขึ้น ๆ ขึ้นเรื่อยไปโดยลำดับ”

นี่คือข้อความที่คุณสุภา ศิริमानนท์ ได้กล่าวถึงอ.ป๋วย ซึ่งก็มีใช้คำพูดที่เกิน
มิใช่หรือ?

การที่นักศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ นำประวัติของอ.ป๋วยมาเผยแพร่
มาจากความคิดที่ว่า “คนดีไม่สมควรจะได้รับการกล่าวขานเมื่อเขาหาชีวิตไม่
เท่านั้น” โดยให้เหตุผลว่าขณะนี้ปีใหม่ใกล้จะมาถึง หลาย ๆ คนกำลังสนุกสนาน
เบื่องหลังแห่งความสนุกสนานรื่นเริง บนใบหน้าอันยิ้มแย้มของผู้คน ยังมีบางคน
กำลังเศร้า ปวดร้าวในหัวใจ และความรู้สึกเหงา เนื่องจากร่างกายที่ทุพพลก
ท่านเคยเป็นบุคคลที่เคยยังประโยชน์แก่ชาติบ้านเมืองเป็นอย่างมากมานานนับสิ
ปีก็ตาม ขณะนี้คนไทยหรือแม้แต่ นักศึกษาระบบธรรมศาสตร์ส่วนใหญ่ ก็เริ่มจะลืมพระคุ
ของท่านที่ครั้งหนึ่งเคยเป็นอธิการบดี แม้ท่านคนบดีเศรษฐศาสตร์จะเคยสร้างสร
ผลงานและคุณประโยชน์ต่อประเทศชาติอย่างมากแล้วในอดีต แต่ประ
ได้ให้อะไรแก่ท่านบ้าง แม้แผ่นดินผืนน้อย ๆ สักผืนเพื่อพักผ่อนอย่างสงบในยามช
ท่านก็ยังไม่ได้รับ และนักศึกษาระบบธรรมศาสตร์ยังได้กล่าวอีกด้วยว่าเหตุการณ์เช่นนี้มี
เพียงเกิดขึ้นกับอ.ป๋วยเป็นคนแรก เพราะแม้แต่อาจารย์ปรีดี พนมยงค์ ผู้ประศาสน์ก
ก็เคยประสบเหตุการณ์เช่นเดียวกันนี้มาแล้วจนต้องสิ้นชีวิตในต่างแดน

นอกจากจะเผยแพร่ประวัติของอ.ป๋วย ให้เป็นที่รู้จักแก่นักศึกษา และผู้ผ่านไป
ทั้งปวงแล้ว จุดประสงค์สำคัญประการหนึ่งที่มีการคิดทำโครงการ “คิดถึงอ.ป๋วย :
ดีที่เหลืออยู่” ก็คือ การรณรงค์ให้นักศึกษาและผู้ที่เกี่ยวข้องในตัวท่านได้ร่วมกันส่งคว
สุขถึงอ.ป๋วย เพื่อเป็นเครื่องเตือนใจท่านว่า ท่านไม่ได้เป็นคนดีที่ถูกลืม

ถ้าหากท่านเป็นคนหนึ่งที่คิดว่าอ.ป๋วยเป็นคนดีที่ไม่สมควรจะถูกลืม โปรดช่วย
ส่ง ส.ค.ส. หรือจดหมายไปถึงท่านได้ที่

PUEY UNGPHAKORN
41 LAVENHAM Rd.
SOUTH FIELDS, LONDON
SW. 18 5EZ, ENGLAND

มกราคม ๒๕๒๗

คิดถึงอาจารย์ป่วย

อย่างน้อยก็มีนายกรัฐมนตรีประเทศไทยคนหนึ่งเคยกล่าวถึง ดร.ป๋วย อึ๊งภากรณ์ อาจารย์ของลูกศิษย์ลูกหานับหมื่นนับแสนในประเทศไทยว่า คนอย่างอ.ป๋วยเท่านั้นที่ต่อต้านแก้ปัญหาวิกฤตทางเศรษฐกิจของประเทศเราได้ และคงจะเป็นครั้งแรกที่คนอย่างผู้มีอำนาจวาสนาในบ้านเมืองรำพึงออกมาดัง ๆ เมื่อเขาหมดหนทางแก้ปัญหาวิกฤตของประชาชน ซึ่งก็เป็นการยอมรับในวาระนั้นด้วยว่า คนดีของประเทศเรานั้นยังอยู่ แต่โอกาสที่จะได้ใช้ความรู้ความสามารถสร้างสรรค์ประโยชน์ให้กับชาติบ้านเมืองนั้นมีได้น้อยเต็มที ด้วยเหตุผลของความคับแคบของผู้นำในระยะที่ผ่านมา

แต่สำหรับประชาชนและผู้รักความเป็นธรรมทั่วไปนั้น ซึ่งอ.ป๋วย อึ๊งภากรณ์อยู่ หัวใจของเขามาตลอด แบบอย่างในการดำรงชีวิตของท่าน ไม่ว่าจะเป็ชีวิตส่วนตัว ชีวิตทางการศึกษา ชีวิตทางการงาน ทางวิชาการ ล้วนแต่เป็นแบบอย่างสร้างสรรค์ของบุคคลที่อุทิศตัวเองและงานเพื่อประเทศชาติอย่างบริสุทธิ์ใจ

งานของอาจารย์ในอดีตแม้ว่าจะมีผู้พยายามบิดเบือนสารพัด แต่กาลเวลาก็ได้พิสูจน์ออกมาแล้วว่า งานและชีวิตของท่านมีคุณค่ามหาศาลต่อประเทศชาติ ในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ที่ท่านเป็นอาจารย์อยู่ ท่านก็ได้ใช้ความรู้ความสามารถพัฒนามหาวิทยาลัยจนมีชื่อเสียงทางเศรษฐศาสตร์ ได้ลูกศิษย์ลูกหาที่มีความสามารถ

ออกมารับใช้สังคมในแนวทางของท่านจำนวนมาก เมื่อท่านทำงานด้านเศรษฐกิจ การเงินการคลังให้ประเทศ ท่านก็วางนโยบายการเงินการคลังเพื่อสร้างและรักษาเสถียรภาพของระบบเศรษฐกิจโดยส่วนรวมเอาไว้ อ.ป๋วยคนเดียวกันนี้แหละที่ผู้นำสำคัญในการวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมฉบับแรกของชาติ เป็นแบบฉบับให้มีการสานต่อการพัฒนาจนเป็นฉบับที่ ๕ ที่เราใช้อยู่ทุกวันนี้

น้อยคนจะพูดถึงคนที่ยังมีชีวิตในด้านที่ดังมาก เว้นแต่เขาผู้นั้นจะอำลาโลกไป เราจึงมักนิยมที่จะสวดศพคนที่หมดโอกาสทำประโยชน์ให้ส่วนรวมไปแล้ว แต่เอาชีวิตของเขามาเป็นแบบอย่างให้คนรุ่นหลังได้เดินตาม และนี่ไม่ใช่การเขียนถึงคนอ.ป๋วยแน่นอน เพราะคนอย่างท่านแม้จะเป็นปุถุชนแยกไม่ออกจากความโกรธ ความหลง แต่หากมองไปที่ท่านไม่ว่าจะด้วยสายตาที่อคติหรือไม่ ก็จะต้องยอมรับคุณงามความดีความซื่อสัตย์ การเขียนถึงอ.ป๋วยจึงเป็นการเขียนถึงคุณงามความดีไม่อาจบิดเบือนได้ด้วยอารมณ์หรืออคติชนิดใด

ชีวิตในยามชราวัย ๖๘ ปีของอาจารย์ ไม่ได้ปกติสุขเยี่ยงคนชราที่เกษียณตัวจากภาระอันหนักหน่วงแต่อย่างใด ทุกวันนี้ผมมองและสติปัญญาอันปราดเปรื่องของท่านต้องประสบโรคร้ายร้ายแรง ไม่อาจใช้การอย่างดีเยี่ยมอย่างเมื่อก่อน สาเหตุก็คงจะต้องย้อนกล่าวกันอีกสักครั้งว่า เป็นผลมาจากความขัดแย้งทางการเมืองและสังคมที่พุ่งสูงรุนแรงเมื่อปี ๒๕๑๙ ในฐานะที่ท่านดำรงตำแหน่งอธิการบดีมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ท่านต้องอยู่ตรงกลางระหว่างความถูกต้องชอบธรรม ที่ชอบการนักศึกษาประชาชนกำลังเคลื่อนไหวอยู่ใต้ชายคามหาวิทยาลัย กับความคับแค้นการใส่ร้ายป้ายสีและบิดเบือนของคนอีกกลุ่มหนึ่งที่มีสายใยผูกพันแน่นแฟ้นกับอำมาตย์การในประเทศไทย

เหตุการณ์ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ ที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ถูกแปรเป็นลานเล็งลูกศิษย์ลูกหาและประชาชนจำนวนมากไม่น้อยถูกฆ่าตายทั้ง ๆ ที่อยู่กับตัว ๒ มือเป่าทำให้อาจารย์ตัดสินใจเดินทางออกนอกประเทศ จากความตึงเครียดของสถานการณ์ครั้งนั้น ส่งผลให้อาจารย์ประสบกับโรคร้ายร้ายแรงเกือบจะตายทั้งเป็นเพราะสมไม่ทำงาน คนที่รู้จักอ.ป๋วยต้องสลดหนุ่หัวใจทุกครั้งที่นึกถึงท่าน ว่าเหตุใดหนุ่คนดีที่ยังเหลือของบ้านเราจึงมีชีวิตยามชราที่น่าหดหนุ่หน้าเศร้าสลดใจถึงเพียงนี้

ในโอกาสที่อาจารย์ครบ 68 ปีในวันนี้ ในนามของลูกศิษย์ ในนามของนัก-
เศรษฐศาสตร์ประเทศไทย และในนามของผู้รักสันติที่ยึดถือแนวทาง “สันติประชาธรรม”
ของอ.ป๋วยเป็นแบบอย่างในการแก้ปัญหาของชาติบ้านเมือง อวยกให้อ.ป๋วยแคล้วคลาด
จากโรคร้าย กลับคืนมาเป็นอ.ป๋วยที่ทำงานและอุทิศสติปัญญาของท่านเพื่อชาติและ
ชนรวมต่อไป

๗๐ ปี ป่วย อึ้งภากรณ์

คนไทยเราเป็นอะไรกันไปแล้ว
เราเชิดชูฟอมค-หมอผีการเมือง
เรานับถือคนหน้าไหว้หลังหลอก
เรายกย่องคนมือเปื้อนเลือดที่ละบาบหันมาหาศีลธรรม
แต่เราลืมคนดีที่ไม่เคยแม้แต่ฆ่าไก่

ป่วย อึ้งภากรณ์
ที่ผิดก็คือเป็นคนดี สั่งสมไว้แต่ความดี
แล้วความดีนั้นก็ถูกคนชั่วมันยำยี้
แย้ยหั่นไผ่ไฟ จนแม้แผ่นดินยังไม่มีจะอยู่

๙ มีนาคม

อดีตผู้ว่าการธนาคารชาติ อดีตอธิการบดีมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
และอดีต-ปัจจุบัน-อนาคต-คนดี
จะมีอายุครบ ๗๐ ปี

๗-๙ มีนาคม นี้

ธรรมศาสตร์จัดงานเชิดชูเกียรติผลงานในอดีตและรำลึกความดี
เพื่อเผยแพร่ให้อนุชนรุ่นหลังได้รับรู้และสมทบทุนสร้างรูปปั้น

นอะไรกันไปแล้ว ธรรมศาสตร์ยุคสร้างพระ

ป่วยยังอยู่ยังไม่ตาย

ไว้แค่รำลึกเท่านั้นที่ต้องทำ

ทำไมไม่เรียกหาท่านให้ได้กลับมา

๗๐ ปี ป่วย อึ้งภากรณ์

วันที่ ๙ มีนาคม ตรงกับวันคล้ายวันเกิดปีที่ ๗๐ ของนายป่วย อึ้งภากรณ์ ธรรมศาสตร์บัณฑิตจากมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และการเมือง ดุษฎีบัณฑิตทางเศรษฐศาสตร์จากลอนดอน สกูล ออฟ อีโคโนมิกส์ นักรบอาสาสมัครแห่งขบวนการเสรีไทย อดีตผู้อำนวยการสำนักงบประมาณ อดีตผู้ว่าการธนาคารแห่งประเทศไทย อดีตคณบดีคณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ อดีตอธิการบดีมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ซึ่งลี้ภัยเผด็จการอันเหี้ยมโหด ไปพำนัก ณ ประเทศอังกฤษตั้งแต่วันที่ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ トラบกระทั่งทุกวันนี้

ในวาระคล้ายวันเกิดปีที่ ๗๐ ของนายป่วย อึ้งภากรณ์นี้ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ได้ร่วมกับศิษย์เก่าและนักศึกษาปัจจุบันจัดงานขึ้น ทางหนึ่งเพื่อแสดงความกตัญญูต่องูเทิดตาต่อบุคคลซึ่งเป็นทั้งศิษย์และอาจารย์ที่ล้าเลิศของมหาวิทยาลัยแห่งนี้ และอีกทางหนึ่งเพื่อแสดงให้เห็นอนุชนได้ประจักษ์ในคุณงามความดีของคนดีและเรื่องดีของคนดีอันควรเป็นแบบอย่างในงานนี้ นอกจากแสดงประวัติและผลงานความดีของนายป่วย อึ้งภากรณ์ แล้วบรรดาลูกศิษย์และนักเศรษฐศาสตร์ทั้งหลายยังได้นำเสนอสติปัญญาของตนพิจารณาสภาพความเป็นจริงของเศรษฐกิจปัจจุบันของประเทศอีกด้วย

คำถามที่เกิดขึ้นจากวิญญูชนทั้งปวงก็คือ เหตุไฉนคนดีมีความสามารถเช่น

เยป่วย อึ้งภากรณ์จึงตกอยู่ในสภาพคล้ายกับว่าได้ถูกปฏิเสธจากบุคคลกลุ่มหนึ่ง
ประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งรัฐบาลเอง ซึ่งน่าจะเป็นตัวกลางในการระดมคนดีให้
ไปหนุนช่วยในการแก้ไขปัญหามันเมือง รวมทั้งส่งเสริมคนดีเรื่องดีให้มีกำลังใจ
ับเพิกเฉยบทบาทและเกียรติภูมิของนายป่วย อึ้งภากรณ์อย่างเจตนา จากข้อสงสัย
นี้เอง นำไปสู่ข้อเสนอนักการเมืองบางคนว่า น่าจะมีการเชื้อเชิญนายป่วย
ภากรณ์กลับสู่มาตุภูมิเยี่ยมคนมีเกียรติ

สภาพที่นายป่วย อึ้งภากรณ์ประสบอยู่ในขณะนี้ หากพิจารณาอย่างค้ำนึ่งถึง
การต่อเนื่องระหว่างเหตุปัจจัยและองค์ประกอบต่าง ๆ จะมองเห็นได้ไม่ยากว่า
โอ้แท้แล้ว นายป่วย อึ้งภากรณ์ก็คือเหยื่ออันเลวร้ายของกลุ่มเผด็จการ ทั้งในทาง
การเมืองและในทางความคิด ซึ่งไม่เพียงแต่เฉพาะนายป่วย อึ้งภากรณ์เท่านั้นที่ต้อง
ระสับ ยังมีบุคคลอื่นอีกจำนวนมากที่ต้องพลัดถิ่นาคาที่อยู่อันเนื่องจากอุบัติเหตุและ
วามผิดพลาดทางการเมืองเมื่อวันที่ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ แม้ว่าจะระยะหลังจะมีความ
พยายามแก้ไขคลี่คลายรอยแผลนี้ด้วยคำสั่ง ๖๖/๒๓ และการนิรโทษกรรมทางการเมือง
แต่แผลเป็นในทางจิตใจก็ยากจะลบเลือนไปอย่างง่ายดาย

ตราบโดที่เกียรติภูมิของนายป่วย อึ้งภากรณ์ และรวมถึงรัฐบุรุษอื่น ๆ ที่ล่วงลับ
ไปแล้ว (เช่น นายปรีดี พนมยงค์ เป็นต้น) ยังมีได้มีการยอมรับและยกย่องอย่าง
ปันทางการ ตรานั้นก็ยืนยันว่าคุณมการณ์สันติประชาธิปไตยที่แท้ยังมีได้หยั่งรากลง
ไว้ในเนื้อดินของสังคมประเทศเรา

การจัดงาน ๗๐ ปีของนายป่วย อึ้งภากรณ์ ในวันที่ ๙ มีนาคมนี้ จึงไม่เพียงแต่จะ
เป็นการศึกษาเรียนรู้ชีวิต งาน และโดยเฉพาะความคิดที่เปี่ยมด้วยคุณธรรมเพื่อประ
ทศชาติและประชาชนของนายป่วย อึ้งภากรณ์ แต่อีกทางหนึ่งจะต้องร่วมกันสรุป
้วยว่า ทำไมความดีความงามเหล่านั้นจึงมีอาจสัมฤทธิ์ผลได้ในสังคมประเทศไทย
ระไรคืออุปสรรคกั้นและจะขจัดอุปสรรคแต่ละเปลาะได้อย่างไร เช่นนี้จึงจะช่วย
ให้การแปรนามธรรมแห่งความคิดเป็นรูปธรรมทางการกระทำอย่างแท้จริง

เชิญ ดร.ป๋วยกลับไทย

สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรกลุ่มหนึ่งทำหนังสือถึงนายกรัฐมนตรี เพื่อขอให้ ดร.ป๋วย อึ้งภากรณ์ อดีตอธิการบดีมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ อดีตคณบดีคณะเศรษฐศาสตร์ และอดีตผู้ว่าการธนาคารแห่งประเทศไทย ซึ่งเดินทางออกนอกประเทศด้วยเหตุการณ์บังคับเมื่อครั้งเกิดกรณี ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙

ความจริงระหว่างเหตุการณ์ ๖ ตุลาคมนั้น ตัวอธิการบดีมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์กลับมีบทบาทที่พยายามห้ามมิให้เกิดความรุนแรงขึ้นเสียอีก หากแต่ถูกใส่ร้ายจากบุคคลบางคน รวมทั้งสื่อมวลชนของรัฐที่ขาดคุณธรรม ว่าท่านเป็นผู้มีส่วนสนับสนุนนักศึกษา ซึ่งก็ยิ่งความเศร้าสลดแก่ผู้รักความเป็นธรรมและรักเสรีภาพหลายอยู่แล้ว ยิ่งกว่านั้นยังถูกบุคคลบางคนก้าวร้าวถึงกับกลุ่มรวมจะทำร้ายขณะเดินทางออกนอกประเทศอย่างกะทันหัน ซึ่งจากเหตุการณ์ที่ผ่านพ้นมานับถึงเวลานี้ ๑๐ แล้ว ดร.ป๋วย อึ้งภากรณ์ เองได้รับความกระทบกระเทือนอย่างหนักในชีวิตที่เฝ้าคุณงามความดีและสร้างคุณประโยชน์แก่ประเทศชาติ ถึงกับล้มป่วยกลายมาเป็นบุคคลกึ่งพิการ

เหตุการณ์ได้ผ่านพ้นไปแล้ว หากรัฐบาลที่มีคุณธรรม ไม่มองเห็นผู้ที่ทำคุณประโยชน์แก่ประเทศชาติที่ยามสงครามและยามบ้านเมืองเกิดภาวะวิกฤตการณ์ที่

พระราชกิจ จะลืมไปก็ดูอะไรอยู่ แต่หากจะมองเห็นคุณงามความดีของ ดร.ป๋วย อึ๊งภากรณ์ เพียงบุคคลระดับสูงเอ่ยปากคำออกมาเท่านั้น สถานภาพของบุคคลที่มีต่อความซื่อสัตย์สุจริต รักเสรีภาพ และรักประชาธิปไตยคนหนึ่งที่หายาก ในขณะนี้ คงจะช่วยให้บรรเทาความเศร้าสลดเสียใจต่อเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเมื่อ ๑๐ ปีมาแล้วได้ เราคิดว่า ดร.ป๋วย อึ๊งภากรณ์ ก็เช่นเดียวกับคนไทย หรือยิ่งกว่าคนไทยอีกหลายคน ที่มีความรักชาติบ้านเมือง อยากกลับมาอยู่ในบ้านเกิดเมืองนอนของตน หากแต่ขัดด้วยพิธีฐานะของบุคคลบางคน ที่มองข้ามคุณธรรมอันสูงส่งของท่านที่สุระท่ามา

การเคลื่อนไหวของสมาชิกสภาผู้แทนครั้งนี้ คงไม่หวังผลทางการเมืองอย่างใดอย่างหนึ่ง หากเกิดจากน้ำใสใจจริงที่อยากเห็นบ้านเมืองของเรายกย่องคนดี ที่ยังมีอยู่ให้สูงเด่นเท่าที่จะทำได้ และในปีนี้อายุของ ดร.ป๋วย เองก็ล่วงวัยชราภาพคือ ๗๐ ปี ท่านกลับมานอกจากได้พักผ่อนตามอัธยาศัยของท่านแล้ว ยังจะเป็นประโยชน์ที่จะช่วยกันสร้างสมความสามัคคีระหว่างคนไทยด้วยกัน และยังแสดงให้เห็นว่ารัฐบาลได้มีความอาฆาตจองเวรผู้ใดอีกด้วย

เราจึงเห็นว่าโอกาสนี้น่าจะเป็นการปล้ำล้างคำกล่าวต่าง ๆ ที่ไม่เป็นมงคลเสีย และเพิ่มคุณธรรมของนายกรัฐมนตรีซึ่งดำรงอยู่ในฐานะผู้นำรัฐบาลที่มองเห็นคุณความดีของคนไทยคนหนึ่ง ที่ตลอดชีวิตได้แต่สร้างสมคุณประโยชน์แก่ประเทศชาติ และอุทิศตนเองให้กับส่วนรวมทั้งหมดเช่นที่ปรากฏมีอยู่ทั่วไป

ไทยรัฐ วันที่ ๖ มีนาคม ๒๕๒๙

สัมภาษณ์ "สิทธิ จิโรจน์"

พล.อ.สิทธิ จิโรจน์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยให้สัมภาษณ์เมื่อวันที่ ๖ มีนาคม กรณีที่มี ส.ส. และนักวิชาการจำนวนหนึ่งเชิญนายป๋วย อึ๊งภากรณ์ กลับมาเมืองไทยว่า นายป๋วยเป็นคนไทยจะกลับมาเมืองไทยเมื่อไหร่ก็ได้ ทำไมจะต้องเชิญ นายป๋วยเป็นคนมีความรู้เป็นที่นับหน้าถือตา และเคยอยู่ในวงการรัฐบาลในสมัยก่อน

“ผมไม่เข้าใจว่าไปแห่เรื่องนี้เพื่อประโยชน์อะไร เพราะในความรู้สึกของผมไม่จำเป็นต้องเชิญ หากอยากจะทำก็ทำได้ เรื่องนี้เป็นเรื่องเหตุผลส่วนตัว ถ้าเป็นผมไม่ต้องการให้ใครมาเชิญ เพราะคนเรานั้นต้องมีความเป็นตัวของตัวเอง ไม่ใช่ใครจะไปทางซ้ายหรือทางขวาก็ไปเช่นนั้น จะเป็นคนไม่มีอุดมคติ” พล.อ.สิทธิ กล่าวแหว่นายป่วยอยู่แบบนี้สบายอยู่แล้ว อย่าไปกวนกันเลย

ผู้สื่อข่าวแย้งว่า การที่จะให้นายกรัฐมนตรีเชิญ เพื่อเป็นหลักประกันในการกลับมา พล.อ.สิทธิ กล่าวว่า ประเทศไทยมีกฎหมายซึ่งเป็นหลักประกันของคนไทยทุกคนอยู่แล้ว

มติชนรายวัน วันที่ ๗ มีนาคม ๒๕๒๙

จดหมายจาก จำลอง ศกุนตนาถ

น้ำใจรมต.มหาดไทย

ผมหมายถึงพล.อ.สิทธิ จิรโรจน์ ที่มีข่าวต่อกลุ่ม ส.ส. และนักวิชาการที่ให้เชิญ อ.ป่วย อังภากรณ์กลับสู่ประเทศไทย ตามข้อความที่ตีพิมพ์ในมติชน วันที่ ๗ เดือนนี้ว่า “ผมไม่เข้าใจว่าไปแห่เรื่องนี้เพื่อประโยชน์อะไร เพราะในความรู้สึกของผมไม่ต้องการให้ใครมาเชิญ เพราะคนเรานั้นต้องมีความเป็นตัวของตัวเอง ไม่ใช่ใครจะดึงไปทางซ้ายหรือทางขวาก็ไปเช่นนั้น จะเป็นคนไม่มีอุดมคติ”

หากข้อความนั้นตรงตามที่ตีพิมพ์ ในฐานะที่ผมเป็นประชาชนคนไทยก็ย่อมจะมีความรู้สึกเช่น

๑. การที่อดีตผู้บังคับบัญชา ครูบาอาจารย์ผู้เปี่ยมด้วยคุณธรรม ประพฤติสิ่งที่ควรประพฤติ เว้นในสิ่งที่ควรเว้น เป็นแบบฉบับของศิษยานุศิษย์ที่เห็นประจักษ์เป็นเวลานาน จำต้องพลัดพรากจากบ้านเกิดเมืองนอนอันเนื่องมาแต่การบีบบังคับจากฝ่ายอำนาจคือธรรม ทำใ้ผู้คุ้นเคย ผู้ได้บังคับบัญชา ศิษยานุศิษย์จะเรียกร้องเชิญให้กลับบ้านเกิดเมืองไทย แผ่นดินเดียวกับท่านรมต.มหาดไทยไม่ได้หรือ

หากจะพิเคราะห์ในด้านเจตนาดีของรมต.มหาดไทยที่ไม่ต้องการอยากไป

ลับ อาจเป็นด้วยยังไม่ถึงเวลาอันควร การอยู่ในเมืองไทยของอ.ป๋วยอาจไม่ปลอดภัยต่อ
ชีวิต เพราะอ.ป๋วยเป็นผู้ต่อต้านเผด็จการทุกรูปแบบอยู่แล้ว นี่เป็นประเด็นหนึ่งที่เป็นไป
ได้ ตำแหน่งรมต.มหาดไทยย่อมจะทราบสถานการณ์เกี่ยวกับความสงบภายในได้

๒. การเชื่อเชิญเป็นการแสดงความรู้สึกทางใจ เป็นประเพณีอันดีงามของคนไทย
โดยเฉพาะผู้ถูกเชิญนั้นเป็นที่เคารพรักของผู้เชิญก็ย่อมจะมีความจำเป็นสูง เป็นการ
แสดงออกถึงความเอื้ออาทรและกตัญญูทศเวทิตาธรรมของผู้เชิญอีกด้วย

๓. แน่นนอน ถ้าอ.ป๋วยจะกลับเมืองไทยเมื่อใดก็กลับได้ เพราะเป็นคนไทย
สัญชาติไทย ไม่มีคดีติดตัว *ย่อมมีสิทธิเสรีภาพตามกฎหมาย* ที่จะกลับมาอยู่เมืองไทย
เพราะสิทธิและเสรีภาพตามกฎหมายนี้แหละ คุณของกระทรวงมหาดไทยจึงไม่พอจะ
สั่งผู้ต้องขัง สิทธิและเสรีภาพตามกฎหมายนี้แหละที่ ส.ศิวรักษ์ต้องตกเป็นผู้ต้องหา
สิทธิและเสรีภาพนั้นมันเป็นเพียง Man Made จึงขึ้นอยู่กับ*ผู้คุ้มครอง* ไม่ใช่*ผู้มี*

ฉะนั้น การเชิญให้กลับของผู้หวังดีจำต้องคำนึงถึงความปลอดภัยเป็นอันดับ
แรก ไม่ใช่อ้างสิทธิตามกฎหมายแบบ “หัวหมอ”

๔. กระแสความควรจะจบเพียง “ถ้าเป็นผมไม่ต้องการให้ใครมาเชิญ” เพียง
ประโยคนี้ก็แสดงเจตนาธรรมณ์สมบูรณ์ดีอยู่แล้ว ในแง่ของต่างคนต่างจิต ข้อความต่อ
ไปที่ขีดเส้นได้นั้น เข้าทำนองสอนหนังสือสังฆราชซึ่งคนไทยเขาถือว่าไม่สมควร ข้อ
ที่แท้จริงเท่าที่ทราบ อ.ป๋วยมีความเป็นตัวของตัวเองตลอดเวลาตั้งแต่วันที่ความ ไม่ใช่
เป็นไม้หลักปักเลน โอนซ้ายเอนขวา เป็นกะล่อนกลางเมืองที่มีอยู่ไม่น้อยในกลุ่มผู้มี
อำนาจในบ้านเมือง

ความสำนึกในความถูกต้องและเป็นธรรมนั้นมีครบถ้วนและรุนแรงในตัวของ
อ.ป๋วย ซึ่งได้ปรากฏอย่างชัดเจนแก่ผู้ที่อยู่ใกล้ชิดแม้ชั่วเวลาอันสั้น แม้ผู้อยู่ห่างไม่เคย
ใกล้ชิดเช่นผมก็ยังคงศึกษาจากประวัติที่ผู้สันตดรณได้เขียนไว้เป็นหลักฐาน ทำให้เกิด
ความเคารพนับถือขึ้นในจิตสำนึกโดยไม่ต้องมีใครมาจูงใจ

อุดมคติเป็นภาวะของจิต (spiritual) อย่างหนึ่งที่เกิดขึ้นกับบุคคลผู้ยอมเสีย
ส่วนตนเพื่อประโยชน์ของผู้อื่น พุทธศาสนายกย่องบุคคลที่มีอุดมคติ อันได้แก่
ปูชนียบุคคล มีผู้เป็นบุพการี ครู อาจารย์ ฯลฯ โดยเฉพาะอ.ป๋วยเป็นอาจารย์ที่มีศิษย์
ทั้งในและนอกประเทศ จึงเป็น *ปูชนียบุคคลระดับสากล* มิใช่เป็น “กลกบเกิดอยู่ในสระ

จ้อย” เหมือนกับผู้มีอำนาจบางท่านที่ใหญ่คับคองอยู่ขณะนี้

การที่ส.ส.และนักวิชาการจะเชิญให้ท่านกลับมาอยู่บ้านเกิดเมืองนอนของ
นั้น เป็นเจตนาดี มีน้ำใจและเห็นใจต่อผู้ที่ต้องจากเมืองไทยที่ไม่มีแห่งใดจะสุขเท่า
ไม่นึกถึงความปลอดภัย มันเป็นเรื่องของแต่ละกลุ่มบุคคลที่เขาจะเชิญ ผมสงสัย
ท่านร मत. มหาตไทยจะใส่รองเท้าผิดคู่เสียแล้ว

๗๐ ปี ดร.ป๋วย อึ๊งภากรณ์

คนที่มีอายุยังไม่ถึง ๓๐ มีไม่กี่คนนักหรอกที่จะรู้จักอ.ป๋วย อึ๊งภากรณ์ แม้แต่พวกเราชาว “แค้มป์ท่องเที่ยว” ก็ไม่เคยรู้จักอ.ป๋วยเป็นการส่วนตัว หรือแม้แต่เคยรียนหนังสือหนังสือหากับท่านเลย เรารู้จักท่านเพียงว่าท่านเป็นคนดี เป็นอาจารย์ที่ให้อาหารต่อลูกศิษย์ เป็นนักวิชาการบริสุทธิ์ที่ทำงานเพื่อประเทศชาติ เป็นนักสังคม-วิเคราะห์ที่หาตัวจับได้ยาก เป็นนักต่อสู้เพื่อประชาธิปไตย ต่อสู้เพื่อความเป็นธรรมที่ยั่งยืนคนหนึ่ง เพียงเท่านั้นคงจะพอกระมังที่เราจะพูดถึงคนคนหนึ่ง ที่เคยมีคุณประโยชน์ต่อประเทศชาติ

มันไม่ใช่เรื่องอะไรของหนังสือท่องเที่ยวหรอก...ก็ใช่ แต่มันเป็นเรื่องของทุก ๆ คนเป็นเรื่องของหนังสือทุกฉบับที่จะต้องพูดถึงท่าน ทำไมเราต้องตั้งกฎเกณฑ์กันด้วยล่ะ ว่าการที่จะระลึกถึงคนคนหนึ่ง จะต้องเป็นคนทำหนังสือแนวนั้นแนวนี่ จะต้องเป็นคนที่มีอาชีพนั้นอาชีพนี้ อยากรู้หนักว่าการจะพูดถึงคนดี ๆ สักคนหนึ่งนี้ มันต้องแหวกความรู้สึกในกรอบบ้าง ๆ บอ ๆ ด้วยหรือ

ถ้าคนอย่างพวกเรายังไม่พูดถึงท่าน...แล้วใครล่ะจะพูดถึงท่าน

จึงไม่ใช่เรื่องแปลกสำหรับเรา หากจะมีหนังสือไปสักฉบับพูดถึงท่าน ในฐานะที่ท่านเป็นผู้หนึ่งที่มีคุณประโยชน์ต่อประเทศชาติ

เป็นการยากที่จะพูดเรื่องของคนดี ๆ คนหนึ่งที่คนรุ่นหลังไม่รู้จัก ให้เห็นท่านเป็นคนดีเช่นนั้นจริง ๆ เป็นการยากที่คนไม่รู้จักท่านเป็นการส่วนตัว จะพูดดีต่อตัวท่าน ให้คนที่ไม่เคยรู้จักด้วยกันฟัง เป็นการยากที่เราจะบอกเล่าถึงเกียรติประวัติของบุคคลหนึ่ง ให้คนอ่านได้ภูมิใจโดยไม่เคยเห็นแม่ตัวจริง ๆ ของท่าน มันไม่ใช่คำในหนังสือที่สอนให้เรารู้จักความดีของคนจากตัวหนังสือ ที่เขียนว่าคนดี คนดี แล้วสอนอยู่อย่างนั้นชั่วลูกชั่วหลาน

ภาพที่เราได้รับจากบุคคลหนึ่งจึงมีความรู้สึกที่ไม่เท่ากัน มันขึ้นอยู่กับพื้นฐานความรู้สึกภายในที่ซึมลึกเป็นทรศนะของแต่ละคน คำมันจึงเป็นทั้งบวกและลบ เหมือนคนในสังคมไทยในยุคหนึ่งเมื่อ ๑๐ ปีที่แล้ว จนท่านอ.ป๋วยต้องเดินทางออกนอกประเทศ

ดร.ป๋วยเกิดเมื่อ ๙ มีนาคม ๒๔๕๙ ที่กรุงเทพฯ ท่านเริ่มเข้าศึกษาที่โรงเรียนอัสสัมชัญ แผนกภาษาฝรั่งเศสและคณิตศาสตร์ จนจบการศึกษาในปี ๒๔๗๕ เข้าเป็นครูที่โรงเรียนอัสสัมชัญเมื่ออายุได้ ๑๗ ปี ต่อมาเข้าศึกษาต่อที่มหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมืองได้รับปริญญาธรรมศาสตร์บัณฑิต (ธ.บ.) ในปี ๒๔๘๗ พ.ศ. ๒๔๘๑ ได้รับทุนจากรัฐบาลไปศึกษาต่อทางเศรษฐศาสตร์และการคลัง ลอนดอน สคูล ออฟ อีโคโนมิกส์ ของมหาวิทยาลัยลอนดอน อังกฤษ ได้รับปริญญาตรีเกียรตินิยมอันดับหนึ่ง เป็นคนไทยคนเดียวที่ได้รับเกียรตินิยมอันดับหนึ่งจากสถาบันแห่งนี้ จากนั้นก็ได้รับทุนการศึกษาจากมหาวิทยาลัยจนได้รับปริญญาเ

ในช่วงสงครามโลกครั้งที่ ๒ ท่านได้ร่วมกับขบวนการเสรีไทยในประเทศไทย อังกฤษ โดยใช้ชื่อรหัสว่า แซ่ม ช่วงหลังสงครามสงบท่านก็ยังพำนักอยู่ในฝรั่งเศส เนื่องจากการปฏิวัติรัฐประหารปี ๒๔๙๐ จนปี ๒๔๙๒ ท่านเข้ารับราชการกรมบัญชีกลาง กระทรวงการคลัง ต่อมาได้ดำรงตำแหน่งกรรมการบริหารของสมเศรษฐกิจแห่งชาติในปี ๒๔๙๖

ระหว่างปี ๒๕๐๑-๒๕๐๒ เมื่อไทยได้รับเข้าเป็นสมาชิกสหประชาชาติบูรณะหัวประเทศ ดร.ป๋วยได้รับแต่งตั้งเป็นประธานสภาตีบูรณะระหว่างประเทศ

ปี ๒๕๐๑ ได้รับแต่งตั้งเป็นผู้อำนวยการสำนักงานประมาณ

ปี ๒๕๐๒ เป็นผู้อำนวยการสำนักงานเศรษฐกิจการคลัง และเป็นที่ปรึกษา

รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลังในสมัยนั้น พอปลายปีก็ได้รับแต่งตั้งเป็นผู้ว่าการธนาคารแห่งประเทศไทย และอยู่ในตำแหน่งเป็นระยะเวลา ๑๒ ปี จนถึงปี ๒๕๑๔ จึงขอลาออกจากตำแหน่ง

ปี ๒๕๐๗ ท่านเข้ารับตำแหน่งคณบดีคณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ท่านได้ปฏิรูปงานการศึกษาหลายอย่าง ที่สำคัญคือ การเริ่มหลักสูตรปริญญาโท ซึ่งสอนเป็นภาษาอังกฤษ และโครงการบัณฑิตอาสาสมัคร

ปี ๒๕๐๘ ท่านได้รับรางวัลรามอน แมกไซไซ

ปี ๒๕๑๘ ท่านได้รับเลือกตั้งจากอาจารย์ ข้าราชการ และนักศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ให้เป็นอธิการบดี

จนเกิดโศกนาฏกรรมทางการเมืองครั้งยิ่งใหญ่ในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เมื่อวันที่ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ ท่านก็เดินทางออกนอกประเทศไปพำนักที่ประเทศอังกฤษ จนจบจนปัจจุบัน ด้วยสุขภาพที่ไม่ค่อยดีนัก เนื่องจากร่างกายเป็นอัมพาตบางส่วน ท่านต้องเขียนหนังสือด้วยมือซ้าย สายตาก็ไม่สู้จะดี แต่ท่านก็ยังติดตามเหตุการณ์บ้านเมือง โดยมีลูกศิษย์ลูกหาและคนที่นับถืออัดเทปไปเล่าให้ฟัง

เมื่อ ๑๐ ปีก่อน คนคนหนึ่งที่ถูกคิดตัวทำงานเพื่อประเทศชาติมาโดยตลอด กลับถูกกล่าวหาว่าเป็นคอมมิวนิสต์ มาวันนี้ล่วง ๑๐ ปี แล้ว ถึงแม้สภาพการเมืองจะเปลี่ยน มันคงไม่สามารถลบรอยร้าวแห่งความเจ็บปวดที่ได้รับ หลายคนอยากให้ อ.ป๋วยกลับเมืองไทย หลายคนไม่อยากจะให้ท่านกลับ หลายคนไม่อยากพูดถึงเรื่องเหล่านี้...รีว่าแผลมันเรื้อรังเสียแล้ว

คนแก่อายุ ๗๐ คนหนึ่ง ผู้ไม่เคยมีประวัติต่างพร้อยตลอดช่วงชีวิตการทำงาน ต้องจากบ้านเกิดเมืองนอน ไปอยู่ต่างประเทศอย่างเงียบ ๆ มีความสุขสมควรตามอัตภาพ ทั้งความนึกคิด ผลงานต่าง ๆ ไว้เบื้องหลังมากมาย แต่นั่นไม่ได้เป็นหลักประกันว่า คนคนนี้จะไม่สูญหายไปจากความทรงจำ เมื่ออายุถึงปีที่ ๗๑ ยังจะมีคนพูดถึงระลึกถึงมากมายเช่นวันนี้หรือเปล่า

เราเองคนหนึ่งละ ที่จะพูดถึงอ.ป๋วย อึ้งภากรณ์ อีกครั้งในเดือนมีนาคม ๒๕๓๐ (ถ้าหนังสือเรามีอายุยืนอยู่ถึงวันนั้นนะ)

ท่องเที่ยวแคว้นบึง ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๒๓ มีนาคม ๒๕๒๙

คิดถึงคนไกลบ้าน ...

BC อิงภากรณ

“ตรงนี้ ท่านเคย
จากไปอย่างโดดเดี่ยว
และชอกช้ำเมื่อ ๑๐ ปี
ที่แล้ว แต่ครั้งนี้ พวก
เรามาส่งท่าน เพื่อให้
ท่านรู้ว่าท่านจากบ้าน
เกิดเมืองนอนไปด้วย
ความอบอุ่น ยังมีคน
คอยให้กำลังใจท่านอีก
เป็นจำนวนมาก และ
รอคอยการกลับมาของ
ท่านอีก”

สำหรับเมืองไทย
แล้ว คงอีกตราบนาน
เท่านั้นกว่าที่จะมีบุคคล
ที่มีภูมิปัญญาอัน
แหลมคม ยึดมั่นในหลัก
การอย่างเที่ยงธรรม
โดยไม่หวั่นเกรงอำนาจ
อิทธิพลใด ๆ.....แจก
เช่น ป่วย อิงภากรณ...
คนดีที่เหลือน้อย

